

ספר שמות

EXODUS

Formatting by Nathan Kasimer

With the Targum, 1917 JPS Translation, and Rashi

©Nathan Kasimer, 2021 (5782). This text may be re-used under the terms of the Creative Commons Sharealike 2.0 license (CC-BY-SA), the terms of which are available here: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0/>. This book includes the following texts:

- Miqra According to the Masora
  - License: CC-BY-SA
  - Source: https://he.wikisource.org/wiki/מקרא_על_פי_מסורה
- Targum Onkelos, vocalized according to the Yemenite Taj
  - License: CC-BY-SA
  - Source: https://he.wikisource.org/wiki/תרגום_אונקלוס
- Rashi Chumash, Metsudah Publications, 2009
  - License: CC-BY

All these texts were retrieved from Sefaria. It was typeset and formatted using L^AT_EX, using the Shlomo font by Shlomo Orbach from <https://sites.google.com/site/orlaeinayim/download> and the EB Garamond font by Georg Duffner from <http://www.georgduffner.at/ebgaramond/index.html>. Both of these were used under the terms of the SIL Open Font License.

תוכן העניינים

v	Introduction
vi	Usage Guide
1	פרשת שמות
20	פרשת וארא
39	פרשת בא
57	פרשת בשלח
78	פרשת יתרו
92	פרשת משפטים
113	פרשת תרומה
130	פרשת תצוה
148	פרשת כי תשא
171	פרשת ויקהל
186	פרשת פקודי
198	פרשת ויקרא למנחה בשבת פקודי
198	פרשת ויקרא
200	שירת הים ועשרת הדברות
200	שירת הים
201	עשרת הדברות בטעם עליון

202	הפטרות
202	הפטרות שמות
204	הפטרות וארא
206	הפטרות בא
208	הפטרות בשלח
213	הפטרות יתרו
215	הפטרות משפטים
217	הפטרות תרומה
219	הפטרות תצוה
221	הפטרות כי תשא
225	הפטרות ויקהל
226	הפטרות פקודי
229	מפטיר לשבת ראש חודש
229	הפטרות שבת ראש חודש
232	הפטרות שבת מחר חודש
234	הפטרות פרשת שקלים
236	פרשת זכור
236	הפטרות פרשת זכור
239	פרשת פרה
242	הפטרות פרשת פרה
244	הפטרות פרשת החודש

Introduction

This ḥumash is intended primarily for learning *Shnayim Mikra veEchad Targum*, but to be versatile enough to be usable in a synagogue. To that end, it includes multiple texts used as the “Targum”—Targum Onkelos itself, the commentary of Rashi, and a translation into English. For Haftarot, special Maftir portions, and Shabbat Minḥa readings, only Hebrew and English are printed, since these sections are included for ease of use in synagogues rather than for study use.

The text of the Torah itself is from the *Mikra al pi Masorah* project. The text was selected for its open licensing, extensive source documentation, and accuracy in presenting the masoretic text. The text of Targum is the Wikisource Targum, which is based on Yemenite texts (particularly the 1901 edition of the Tāj). It was selected for its accurate vocalization. The English translation is the 1917 JPS translation, and text of Rashi is from the Metsudah edition. All these texts were retrieved from Sefaria. Data for aliya divisions, haftarot, and lengths of parshiyot was pulled from Hebcal. Information on which special *Maftir* and *Haftarot* can occur on which Sabbaths is from the Koren Shabbat Chumash. Sedarim data was pulled from *Mikra al pi Masorah*.

I hope this text will be helpful to those who use it.

Usage Guide

This text has minimal notations about various textual differences in the Masoretic text of the Torah. For information where this text varies from others, see the notes of the *Mikra al pi Masorah* project, or notes in *Minḥat Shai*. The *Mikra al pi Masorah* project also has information in its notes about variations in customs about where to divide aliyot. Only differences that affect the consonantal text as it appears in a Seder Torah are noted. Kamatz Katan is indicated with a special symbol for the text of the Torah, but not in the text of the Targum. *Paseq* is indicated with a vertical bar with a space on both sides, but the line indicating a *munaḥ legarme* has no space between the line and the preceding word.

To reduce confusion, different numbering systems used for running verse references are numbered differently. Roman numerals are used for chapters, Hindu-Arabic numerals for verses, and Hebrew letters for Sedarim. In verse references in notes, however, chapters are listed in Hindu-Arabic numerals. Where there are attested seder divisions that are not included in the traditional 154-seder count, the number is printed with an asterisk, indicating that it is a seder break but the seder number has not increased. Instances where there are variations in tradition for the start of a seder are in brackets or parentheses.

Names of parshiyot, aliyot, and the number of verses in each parsha are noted in Rashi script. The weekday aliyot can be assumed to end where the second aliya begins. The ending is noted if that is not the case. לוי and ישראל indicate the weekday aliyot. Aliyot for doubled parshiyot are in parentheses.

Parsha breaks are indicated with a פ or ס in parentheses. A petuḥa is a paragraph break that ends a line, a setuma is a break where a blank space is left mid-line. Keri ukhetiv instances are noted with brackets and letters indicating which text is the kerī and which is the ketiv.

Large/small letters are printed in the text. Note that in an actual Seder Torah the large/small letters have the top of the letter aligned with the rest of the text. They are printed aligned with the bottom line here due to typesetting considerations. Other special letters are indicated with parenthetical notes.

1	Now these are the names of the sons of Israel, who came into Egypt with Jacob; every man came with his household:	וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִמָּה אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:	שמות א
2	Reuben, Simeon, Levi, and Judah;	רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וַיהוּדָה:	2
3	Issachar, Zebulun, and Benjamin;	יִשָּׁשכָר זְבֻלֹן וּבִנְיָמִן:	3
4	Dan and Naphtali, Gad and Asher.	דָּן וְנַפְתָּלִי גָד וַאֲשֵׁר:	4
5	And all the souls that came out of the loins of Jacob were seventy souls; and Joseph was in Egypt already.	וַיְהִי כָל־נֶפֶשׁ יֹצֵא יֶרֶד־ יַעֲקֹב שִׁבְעִים נֶפֶשׁ וַיֹּסֶף הָיָה בְּמִצְרָיִם:	5
6	And Joseph died, and all his brethren, and all that generation.	וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אָחָיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא:	6
7	And the children of Israel were fruitful, and increased abundantly, and multiplied, and waxed exceeding mighty; and the land was filled with them.	וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֵאד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם: (פ)	7
8	Now there arose a new king over Egypt, who knew not Joseph.	וַיָּקָם מֶלֶךְ־חָדָשׁ עַל־מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדָע אֶת־יוֹסֵף:	8
9	And he said unto his people: 'Behold, the people of the children of Israel are too many and too mighty for us;	וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ:	9
10	come, let us deal wisely with them, lest they multiply, and it come to pass, that, when there befalleth us any war, they also join themselves unto our enemies, and fight against us, and get them up out of the land.'	הִבֵּה נִתְחַכְּמָה לָּו פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי־תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסָף גַּם־הוּא עַל־שְׂנָאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ:	10

(1) ואלה שמות בני ישראל. אע"פ שמנאן בחייהו בשמותם, חזר ומנאן במיתתו, להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים, שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר המוציא בַּמַּסְפָּר לְכֹלם בְּשֵׁם יְהוָה (ישע"מ, כו. שמו"ר א, ג):

(5) ויוסף היה במצרים. והלא הוא וצניו היו בכלל שבועים, ומה בא ללמדנו, וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים, אלא להודיעך נדקתו של יוסף. הוא יוסף הרועה את כאן אציו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועמד בנדקו:

(7) וישרצו. שהיו יולדות ששה בבתם אחד:

(8) ויקם מלך חדש. רב ושמואל, חד אמר חדש ממש, וחד אמר שנתחדשו גזירותיו (סוטה יא.): אשר לא ידע. עשה עצמו כאלו לא ידע:

(10) הבה נתחכמה לו. כל הבה לשון הכנה והזמנה לְדַבֵּר הוּא, כלומר הזמינו עצמכם לכך: נתחכמה לו. לעם, נתחכמה מה לעשות לו. ורבותינו דרשו, נתחכם למושיעין של ישראל לדונם במים, שכבר נשבע שלא יביא מבול לעולם (שמו"ר א, יא).

11 Therefore they did set over them taskmasters to afflict them with their burdens. And they built for Pharaoh store-cities, Pithom and Raamses.	וַיִּשְׁמְרוּ עָלֵיו שָׂרֵי מִסִּים לַמֶּעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיְבִנּוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לַפַּרְעֹה אֶת־פִּתּוֹם וְאֶת־רַעַמְסֵס:	11 וַיִּשְׁמְרוּ עָלֵיו שָׂרֵי מִסִּים לַמֶּעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיְבִנּוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לַפַּרְעֹה אֶת־פִּתּוֹם וְאֶת־רַעַמְסֵס:
12 But the more they afflicted them, the more they multiplied and the more they spread abroad. And they were adread because of the children of Israel.	וּכְאֲשֶׁר יַעֲנֶה אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקְצֻ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:	12 וּכְאֲשֶׁר יַעֲנֶה אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקְצֻ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
13 And the Egyptians made the children of Israel to serve with rigour.	וַיַּעֲבֲדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפִרְךָ:	ישראל 13 וַיַּעֲבֲדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפִרְךָ:
14 And they made their lives bitter with hard service, in mortar and in brick, and in all manner of service in the field; in all their service, wherein they made them serve with rigour.	וַיִּמְרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בַּחֲמֹר וּבִלְבָנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֶת־כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּפִרְךָ:	14 וַיִּמְרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בַּחֲמֹר וּבִלְבָנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֶת־כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּפִרְךָ:
15 And the king of Egypt spoke to the Hebrew midwives, of whom the name of the one was Shiphrah, and the name of the other Puah;	וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמִּילֵדוֹת הָעִבְרִיָּתַי אֲשֶׁר שְׁמֵן הָאֶחָת שִׁפְרָה וְשֵׁן הַשֵּׁנִית פּוּעָה:	15 וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמִּילֵדוֹת הָעִבְרִיָּתַי אֲשֶׁר שְׁמֵן הָאֶחָת שִׁפְרָה וְשֵׁן הַשֵּׁנִית פּוּעָה:
16 and he said: 'When ye do the office of a midwife to the Hebrew women, ye shall look upon the birthstool: if it be a son, then ye shall kill him; but if it be a daughter, then she shall live.'	וַיֹּאמֶר בְּיָלֶדְכֶן אֶת־הָעִבְרִיָּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־הָאֲבָנִים אִם־בֶּן הוּא וְהַמֵּתָן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הוּא וְחִיָּה:	16 וַיֹּאמֶר בְּיָלֶדְכֶן אֶת־הָעִבְרִיָּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־הָאֲבָנִים אִם־בֶּן הוּא וְהַמֵּתָן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הוּא וְחִיָּה:

והם לא הבינו שעל כל העולם אינו מציא, אבל הוא מציא על אומה אחת. צרש"י (שן): ועלה מן הארץ. על כרחנו. ורבותינו דרשו, כאדם שמקלל עצמו, וחולה קללתו צאחרים, והרי הוא כאלו כתב ועלינו מן הארץ והם יירשוה: (11) עליו. על העם: מסים. לשון מס, שרים שגוזין מהם המס. ומהו המס, שיצנו ערי מסכנות לפרעה: למען ענותו בסבלתם. של מצרים: ערי מסכנות. כתרגומו, וכן לך זא אלא הפסוק הזה (ישעי' כג, טו), גזר הממונה על האזרחות (שמו"ר א, יד): את פתום ואת רעמסס. שלא היו ראויות מתחלה לכך, ועשאו חזקות וצורות לאור: (12) וכאשר יענו אותו. כל מה שהם נותנים לצלעות, כן לצ הקצ"ה להרבות ולהפריץ. כן ירבה. כן רבה וכן פרץ. ומדרשו, רוח הקודש אומרת כן, אחס אומרים פן ירבה, ואני אומר כן ירבה: ויקצו. קצו בחייהם. (ויש מפרשים המצרים צעני עצמם וק"ל). ורבותינו דרשו, כקוצים היו צעניהם: (13) בפרך. צעזודה קשה המפרכת את הגוף ומשצרת: (15) למילדות. הוא לשון מולידות, אלא שיש לשון קל ויש לשון כבד, כמו שוצר ומשצר, דוצר ומדצר, כך מוליד ומילד: שפרה. זו יוכד, על שם שמשפכת את הולד: פועה. זו מרים, על שם שפועה ומדצרת והוגה לולד, כדרך הנשים המפייסות מניוק הזכר (סוטה יא): פועה. לשון זעקה, כמו פיולדה אפעה (ישעי' מז, יד): (16) בילדכן. כמו צהלידכן: האבנים. מושב האשה היולדת, וצמקום אחר קוראו משצר, וכמוהו עשה מלאכה על האבנים (ירמי' יג, ג), מושב כלי אומנות יוצר כלי חרס: אם בן הוא וגר. לא היה מקפיד אלא על הזכרים, שאמרו לו אקטגניקיו שעמיד להולד בן המושיע אותם: וחייה. ומחיה:

17	But the midwives feared God, and did not as the king of Egypt commanded them, but saved the men-children alive.	וַתִּירָאן הַמִּיּוֹלֶדֶת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵיהֶן מִלֶּדֶת מִצְרַיִם וַתַּחְיֶינָה אֶת־ הַיִּלָּדִים:
18	And the king of Egypt called for the midwives, and said unto them: 'Why have ye done this thing, and have saved the men-children alive?'	וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לַמִּיּוֹלֶדֶת וַיֹּאמֶר לָהֶן מִדּוּעַ עָשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וַתַּחְיֶינָה אֶת־ הַיִּלָּדִים:
19	And the midwives said unto Pharaoh: 'Because the Hebrew women are not as the Egyptian women; for they are lively, and are delivered ere the midwife come unto them.'	וַתֹּאמְרֶנּוּ הַמִּיּוֹלֶדֶת אֶל־פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנְשִׁים הַמִּצְרַיִת הָעִבְרִית כִּי־חַיֹּת הֵנָּה בִּטְרָם תָּבוּא אֲלֵהֶן הַמִּיּוֹלֶדֶת וַיֵּלְדוּ:
20	And God dealt well with the midwives; and the people multiplied, and waxed very mighty.	וַיֵּיטֵב אֱלֹהִים לַמִּיּוֹלֶדֶת וַיִּרְבּ הָעָם וַיַּעֲצֻמוּ מְאֹד:
21	And it came to pass, because the midwives feared God, that He made them houses.	וַיְהִי כִּי־יִרְאוּ הַמִּיּוֹלֶדֶת אֶת־ הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים:
22	And Pharaoh charged all his people, saying: 'Every son that is born ye shall cast into the river, and every daughter ye shall save alive.'	וַיִּצַּו פַּרְעֹה לְכָל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־חֶבֶן הַיֵּלֹד הַיֹּאֲרָה תִשְׁלִיכוּהוּ וְכָל־חֶבֶת תַּחְיֶינָה: (פ)

(17) ותחיינן את הילדים. מִסְפָּקוֹת לַהֵם מִיֵּם וּמוֹזֵן. (סוטה יא:) תרגום הראשון וְקִיַּמָּא, והשני וְקִיַּמְתּוּן, לפי שלשון עברית לנקבות רבות, תיבה זו וכיוצא בה משמשת לשון פעלו ולשון פעלתם, כגון ותאמרן איש מזרי, (שמות ז, יט) לשון עבר כמו ויאמרו לזכרים, וְשָׁדָדְרָה זְפִיקָם (ירמ' מד, כה), לשון דברתם כמו ותדברו לזכרים, וכן וְשָׁסְלָלְנָה אֶתִּי אֶל עַמִּי, (יחזקאל יג, יט) לשון עבר חללתם כמו ותחללו לזכרים:

(19) כי חיות הנה. בקיאות כמילדות, תרגום מילדות סִיטָא. ורבותינו דרשו, (סוטה יא: ושמו"ר) הרי הן משולות לחיות השדה שאינן זריכות מילדות, והיכן משולות לחיות, גור אריה, זאב יערף, צביר שורו, אילה שלוה, ומי שלא נכתב בו, הרי הכתוב כללן, ויצרך אותם ועוד כתיב מֶה אֶמֶךְ לְבָיָא (יחזקאל יט, ז):

(20) ויישב. הטיב להם, וזה חלוק בתיבה שיסודה ב' אותיות ונתן לה וי"ו וי"ד צראה, כשהיא באה לדבר בלשון ויפעל, הוא נקוד היו"ד צרי"ש שהוא קמ"ץ קטן, (או בסגול שהוא פת"ח קטן) כגון וייטב אלהים למילדות, וְיִרְבֶּה צֶבֶת יְהוּדָה (איכה ז, ה), הרבה תאניה, וכן וַיִּגַּל הָאֱלֹהִית (דברי הימים"ב לו, כ), וצוראדן הגלה את השאריה, וַיִּקֶּן זָנָב זָנָב (שופטים טו, ה), הפנה הזנבות זו לזו, כל אלו לשון מפעיל את אחרים, וכשהוא מדבר בלשון ויפעל, הוא נקוד היו"ד צחיר"ק, כגון וַיֵּיטֵב צֶבֶת יִשְׂרָאֵל (ויקרא י, כ), לשון הוטב, וכן וירב העם, נתרבה העם, ויגל יהודה, הגלה יהודה, ויפן כה וכה, פנה לכאן ולכאן. ואל תשיצני, וילך, וישב, וירד, וינא, לפי שאינן מגזרתן של אלו, שהרי היו"ד יסוד צהן, ירד, ינא, ישב, ילך, יו"ד אות שלישית זו: ויישב אלהים למילדת. מהו הטובה:

(21) ויעש להם בתים. בתי כהונה ולויה ומלכות שקרייין בתים, ויבן את בית ה' ואת בית המלך, כהונה ולויה מיוכד, ומלכות ממרים, כדאיחא במסכת סוטה (יא:):

II	And there went a man of the house of Levi, and took to wife a daughter of Levi.	וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת בֶּת-לֵוִי: וַאֲזַל גִּבְרָא מִדְּבֵית לֵוִי וַיִּסֵּב יָת בֶּת לֵוִי:	*א
2	And the woman conceived, and bore a son; and when she saw him that he was a goodly child, she hid him three months.	וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי-טוֹב הוּא וַתַּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים: וַעֲדִיאת אֶתָּא וַיֵּלֶד בֶּר נַחֲזֵת יִתִּיה אַרְי טָב הוּא וַאֲמַרְתִּיה תִּלְתָּא יָרְחִין:	2
3	And when she could not longer hide him, she took for him an ark of bulrushes, and daubed it with slime and with pitch; and she put the child therein, and laid it in the flags by the river's brink.	וְלֹא-יִכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ וַתִּקַּח-לּוֹ תֵּבַת גֹּמָא וַתַּחמֶרָה בַּחמֶר וּבִזְפָּת וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת-הַיֶּלֶד וַתִּשֶׂם בַּסּוּף עַל-שְׂפַת הַיָּאָר: וְלֹא יִכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ וַתִּקַּח-וַיִּסֵּב לִיה תִּיבָתָא דְּגוּמָא וַחֲפָתָהּ בַּחמֶרָא וּבִזְפָּתָא וַשְׂוִיאת בָּהּ יָת רַבִּיא וְשׁוִיְתָהּ בִּיעָרָא עַל כִּיף נַהֲרָא:	3
4	And his sister stood afar off, to know what would be done to him.	וַתִּתְצַב אֶחָתוֹ מֵרָחֵק לִדְעָה מַה-יַּעֲשֶׂה לּוֹ: וַאֲתַעֲתַדַּת אֶחָתִיה מֵרַחֵק לְמַדַּע מָא וַתַּעֲבִיד לִיה:	4
5	And the daughter of Pharaoh came down to bathe in the river; and her maidens walked along by the river-side; and she saw the ark among the flags, and sent her handmaid to fetch it.	וַתֵּרֶד בֶּת-פַּרְעֹה לָרְחֹץ עַל-הַיָּאָר וַנַּעֲרֹתֶיהָ הִלְכֹת עַל-יַד הַיָּאָר וַתֵּרָא אֶת-הַתֵּבָהּ בַּתְּוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת-אִמָּתָהּ וַתִּקְחָהּ: וַנַּחֲתַת בֶּת פַּרְעֹה לְמַסְחֵי עַל נַהֲרָא וַעֲוִילִימַתָּהּ מֵהִלְכֹן עַל כִּיף נַהֲרָא וַנַּחֲזֵת יָת תִּיבָתָא בְּגוּ יַעֲרָא וְאוֹשִׁישַׁת יָת אִמָּתָהּ וַיִּסֵּבֶתָהּ:	5
6	And she opened it, and saw it, even the child; and behold a boy that wept. And she had compassion on him, and said: 'This is one of the Hebrews' children.'	וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאֵהוּ אֶת-הַיֶּלֶד וַהֲנֵה-נֶעַר בֹּכֶה וַתַּחמֶל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִי־לִדֵּי הָעִבְרִים זֶה: וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאֵהוּ וַתִּפְתַּח וַנַּחֲזֵת יָת רַבִּיא וְהָא עוֹלִימָא בָּכִי וַחֲסַת עֲלוּהִי וַאֲמַרַת מִבְּנֵי יְהוּדָאִי הוּא דִּין:	6

(22) לכל עמו. אף עליהם גזר, יוס שגולד משה אמרו לו אֶלְטִיגִינְי, היום נולד מושיענו, ואין אנו יודעים אם ממזרים אם משראל, ורואין אנו שסופו ללקות במים, לפיכך גזר אותם היום אף על המזרים, שנאמר כל הבן הילוד, ולא נאמר הילוד לעזרים, והם לא היו יודעים שסופו ללקות על מי מריצה:

(1) ויקח את בת לוי. פְּרוֹשׁ היה ממנה מפני גזירת פרעה, (וחזר ולקחה, וזהו וילך, שהלך צעצעת צתו שאמרה לו גזרתך קשה משל פרעה, אם פרעה גזר על הזכרים ואחיה גם כן על הנקבות. צרש"י ישן) והחזירה ועשה צה לקוחין שניים, ואף היא נהפכה להיות נערה. וצת ק"ל שנה היתה, שנולדה צבואה למזרים בין החומות, ומאחיס ועשר נשתהו שם, וכשילאו היה משה בן שמונים שנה, אם כן כשנחמזרה ממנו היתה צת מאה ושלשים, וקורא אותה צת לוי:

(2) כי טוב הוא. כשנולד נתמלא הבית פְּלוֹ אורה (סוטה יב.)

(3) ולא יכלה עוד הצפינו. שמונה לה המזריים מיום שהחזירה, והיא ילדתו לששה חדשים ויום א', שהילדת לשבעה יולדת למקוטעין, והם דקו אחריה לסוף ט'. גמא. גמי צלשון משנה וצלע"ז וינ"קו, ודבר כך הוא, ועומד צפני כך וצפני קשה: בחמר ובזפת. זפת מצחון וטיט מצפנים, כדי שלא יריח אותם לדיק ריח רע של זפת: ותשם בסוף. הוא לשון אגס רוש"ל צלע"ז, ודומה לו קָהָה וסוף קָמְלוֹ (ישעי"ט, ו):

(5) לרחץ על היאור. סרס המקרא ופרשהו, ותרד צת פרעה על היאור לרחוץ צו: על יד היאור. אצל היאור, כמו קרא קלָקַת וְאֵצֶף אֶל יָדִי (שמואל-ב יד, ל), והוא לשון יד ממש, שיד האדם סמוכה לו. ורבותינו דרשו (סוטה יב:) הולכות לשון מיתה, כמו הָגָה אֶלְכִי הַלֵּךְ לָמוּת (צראשית כה, לב), הולכות למוות לפי שמיהו צה, והכחוש מסייען, כי למה לנו לכחוש ונערוותיה הולכות: את אמתה. את שפחתה. ורבותינו דרשו לשון יד, אצל לפי דקדוק לשון הקודש היה לו להנקד אמתה מ"ם דגושה, והם דרשו את אמתה, את ידה ונשתרצצה אמתה אמות הרצה (סוטה סט):

(6) ותפתח ותראהו. את מי ראתה, הילד, זהו פשוטו. ומדרשו, שראתה עמו שכינה (סוטה שם שמו"ר א, כח): והנה

7	<p>וַתֹּאמֶר אֶחָתָּהּ אֶל-בֶּת-פָּרֹעַה הַאֵלֶּךְ וְקִרְאתִי לָךְ אִשָּׁה מִיִּנְקָת מִן הָעִבְרִית וְתִנֶּקֶת לָךְ אֶת- הַיֶּלֶד:</p>	<p>7</p>
8	<p>וַתֹּאמֶר-לָהּ בֶּת-פָּרֹעַה לָכִי וְתֵלְךְ הֵעֵלְמָה וְתִקְרָא אֶת-אִם הַיֶּלֶד:</p>	<p>8</p>
9	<p>וַתֹּאמֶר לָהּ בֶּת-פָּרֹעַה הִלִּיכִי אֶת-הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהִנֵּקְתְּהוּ לִי וְאֲנִי אֶתֵּן אֶת-שְׂכָרְךָ וְתִקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וְתִנֵּקְתְּהוּ:</p>	<p>9</p>
10	<p>וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וְתָבָאָהוּ לְבֶת- פָּרֹעַה וַיְהִי-לָהּ לְבֵן וְתִקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן-הַמַּיִם מָשִׂיתָהוּ:</p>	<p>10</p>
11	<p>וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל-אֶחָיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה אִישׁ- עִבְרִי מֵאָחָיו:</p>	<p>שלישי</p>
12	<p>וַיִּפֶן כָּה וְכָה וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּדֹּךְ אֶת-הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחֹל:</p>	<p>12</p>

נער בוכה. קולו כנער:
 (7) מן העבריות. שהזכירות על מצרים הרבה לינק ולא ינק, לפי שהיה עתיד לדבר עם השכינה (שמו"ר א, ל. סוטה שם):
 (8) ותלך העלמה. הלכה צוריות ועלמות כעלם:
 (9) היליכ. נחנצה ולא ידעה מה נחנצה, הי שליכ (שמו"ר שם סוטה שם):
 (10) משיחהו. כמרגומו שסלפיה, והוא לשון הולאה שלשון ארמי, כמסלל צניקא מללל, וכלשון עברי משיחהו, לשון הסירותיו, כמו לא ימוש (יהושע א, ח) לא משו, כך חזרו מנחם. ואני אומר שאינו ממחצרת מש, וימוש, אלא מגזרת משה, ולשון הולאה הוא, וכן ימשי ממיס רצים (שמואל-ב כב, יז), שאלו היה ממחצרת מש, לא יתכן לומר משיחהו אלא רמישוטיהו, כאשר יאמר מן קס הקימותי, ומן שז השיבותי, ומן בא הביאותי, או משתיהו, כמו ומשגי את עון קאך (זכריה ג, ט), אבל משיחי, אינו אלא מגזרת חיצה שפעל שלה מיוסד זה"א בסוף הציבה, כגון משה, בנה, עשה, לזה, פנה, כשיצא לומר בהם פעלתי, חבא היו"ד במקום ה"א, כמו עשיחי, צניחי, פניתי, לויחי:
 (11) ויגדל משה. והלא כבר כתב ויגדל הילד, א"ר יהודה בר"א הראשון לקומה והשני לגדולה, שמינהו פרעה על ציתו: וירא בסבלותם. נתן עניו ולצו להיות מיצר עליהם (שמו"ר א, כ): איש מצרי. נוגש היה, ממונה על שוטרי ישראל, והיה מעמידם מקרות הגבר למלאכתם (שמו"ר א, כ): מכה איש עברי. מלקהו ורודהו. ובעלה של שלומית בת דברי היה, ונתן עניו זה, וכלילה העמידו והוציאו מצייתו, והוא חזר ונכנס לבית וצא על אשתו, כסצורה שהוא בעלה, וחזר האיש לביטו והרגיש בדבר, וכשראה אותו מצרי שהרגיש בדבר, היה מכהו ורודהו כל היום:

<p>13 And he went out the second day, and, behold, two men of the Hebrews were striving together; and he said to him that did the wrong: 'Wherefore smitest thou thy fellow?'</p>	<p>וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וַהֲנֶה שְׁנֵי אָנָשִׁים עֹבְרִים נֹצִים וַיֹּאמֶר לָרֹשֶׁעַ לָמָּה תִכֶּה רֵעֶךָ:</p> <p>וַיִּפֹּק בַּיּוֹמָא תְנִינָא וְהָא תְרִין גּוֹבְרִין יְהוּדָאִין נֹצִין וַאֲמַר לַחֲבִיבָא לָמָּה אַתָּה מַחִי לַחֲבִירְךָ:</p>	<p>13 וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וַהֲנֶה שְׁנֵי אָנָשִׁים עֹבְרִים נֹצִים וַיֹּאמֶר לָרֹשֶׁעַ לָמָּה תִכֶּה רֵעֶךָ:</p>
<p>14 And he said: 'Who made thee a ruler and a judge over us? thinkest thou to kill me, as thou didst kill the Egyptian?' And Moses feared, and said: 'Surely the thing is known.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מִי שִׁמְךָ לְאִישׁ שָׂר וְשֹׁפֵט עָלֵינוּ הֲלֹהֲרֹגֵנִי אַתָּה אָמַר כְּאִשֶּׁר הִרְגִּיתָ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אָכֵן נֹדַע הַדָּבָר:</p> <p>וַאֲמַר מִן שׁוּיָךְ לְגֹבֵר רַב וְדִיִּין עָלָנָא הַלְמַקְטִילִי אַתָּה אָמַר כְּמָא דְקַטְלָתָא יָת מִצְרָאָה וְדַחִיל מֹשֶׁה וַאֲמַר בְּקוּשָׁטָא אַתִּידַע פְּתִגְמָא:</p>	<p>14 וַיֹּאמֶר מִי שִׁמְךָ לְאִישׁ שָׂר וְשֹׁפֵט עָלֵינוּ הֲלֹהֲרֹגֵנִי אַתָּה אָמַר כְּאִשֶּׁר הִרְגִּיתָ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אָכֵן נֹדַע הַדָּבָר:</p>
<p>15 Now when Pharaoh heard this thing, he sought to slay Moses. But Moses fled from the face of Pharaoh, and dwelt in the land of Midian; and he sat down by a well.</p>	<p>וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וַיִּבְקֹשׁ לַחֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַרְעֹה וַיָּשָׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּעָר:</p> <p>וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וַיִּבְקֹשׁ לַחֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַרְעֹה וַיָּשָׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּעָר:</p>	<p>15 וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וַיִּבְקֹשׁ לַחֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַרְעֹה וַיָּשָׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּעָר:</p>
<p>16 Now the priest of Midian had seven daughters; and they came and drew water, and filled the troughs to water their father's flock.</p>	<p>וַלְכֹתָן מִדְיָן שִׁבְעַת בָּנוֹת וַתִּבְאֹנָה וַתִּדְלָנָה וַתִּמְלֹאנָה אֶת־הַתְּרֵהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן:</p> <p>וַלְכֹתָן מִדְיָן שִׁבְעַת בָּנוֹת וַתִּבְאֹנָה וַתִּדְלָנָה וַתִּמְלֹאנָה אֶת־הַתְּרֵהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן:</p>	<p>16 וַלְכֹתָן מִדְיָן שִׁבְעַת בָּנוֹת וַתִּבְאֹנָה וַתִּדְלָנָה וַתִּמְלֹאנָה אֶת־הַתְּרֵהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן:</p>
<p>17 And the shepherds came and drove them away; but Moses stood up and helped them, and watered their flock.</p>	<p>וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיִּגְרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיִּשְׁעֶן וַיִּשְׁק אֶת־צֹאנָם:</p> <p>וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיִּגְרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיִּשְׁעֶן וַיִּשְׁק אֶת־צֹאנָם:</p>	<p>17 וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיִּגְרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיִּשְׁעֶן וַיִּשְׁק אֶת־צֹאנָם:</p>
<p>18 And when they came to Reuel their father, he said: 'How is it that ye are come so soon to-day?'</p>	<p>וַתִּבְאֹנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מִדְיָן מִהֲרִיתֶן בָּא הַיּוֹם:</p> <p>וַתִּבְאֹנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מִדְיָן מִהֲרִיתֶן בָּא הַיּוֹם:</p>	<p>18 וַתִּבְאֹנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מִדְיָן מִהֲרִיתֶן בָּא הַיּוֹם:</p>

(12) ויפן כה וכה. ראה מה עשה לו צצית ומה עשה לו צסדה. ולפי פשוטו כמשמעו: וירא כי אין איש. שאין איש עמיד ללכת ממנו שיתגייר:

(13) שני אנשים עברים. דתן ואזכרים הם, שהותירו מן המן: נצים. מריצים: למה תכה. אע"פ שלא הכהו, נקרא רשע צהרמתי: רעך. רשע כמוחק:

(14) מי שמך לאיש. והרי עודך נער: הלהרגני אתה אומר. מכאן אנו למדים שהרגו צסם המפורש: וירא משה. כפשוטו. ומדרשו. דאג לו על שראה צישראל רשעים צילטורין, אמר, מעתה שמה אינס ראויין להגאל: אכן נודע הדבר. כמשמעו. ומדרשו, נודע לי הדבר שהייתי חמה עליו, מה חטאו ישראל מכל שצעים אומות להיות נרדים צעצודת פרך, אכל רואה אני שהם ראויים לכך:

(15) וישמע פרעה. הם הלשינו עליו: ויבקש להרוג את משה. מסרו לקוקטין להרגו ולא שלטה צו החרצ, הוא שאמר משה, ויילני מחרצ פרעה: (וישב בארץ מדין. נעכצ צס, כמו ויש ציעקצ:) וישב על הבאר. למד מיעקצ שזווג לו זווגו על הצאר:

(16) ולכהן מדין. רצ שצן, ופירש לו מעצודת אלילים ונידוהו מאלנס: את הרהטים. את צריכות מרונות המים העשויות צארץ:

(17) ויגרשו. מפני הנידוי:

19	And they said: 'An Egyptian delivered us out of the hand of the shepherds, and moreover he drew water for us, and watered the flock.'	וַתֹּאמְרוּ אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרֹעִים וְגַם־דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשְׁק אֶת־הַצֹּאן:	וַאֲמַר גּוֹבְרָא מִצְרָאָה שִׁיזְבֵּנָא מִיָּדָא דְרַעֲיָא וְאַף מִדְּלָא דְלָא לָנָא וְאַשְׁקִי יָת עָנָא:
20	And he said unto his daughters: 'And where is he? Why is it that ye have left the man? call him, that he may eat bread.'	וַיֹּאמֶר אֶל־בָּנָתָיו וְאֵיזוֹ לָמָּה זֶה עֲזַבְתֶּן אֶת־הָאִישׁ קִרְאֵן לוֹ וַיֹּאכֵל לֶחֶם:	וַאֲמַר לְבָנָתֶיהָ וְאַן הוּא לָמָּה זֶה עֲזַבְתִּין יָת גּוֹבְרָא קִרְן לֵיה וַיִּיכּוֹל לֶחֶמָא:
21	And Moses was content to dwell with the man; and he gave Moses Zipporah his daughter.	וַיֵּזְאֵל מֹשֶׁה לְשָׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צִפּוֹרָה בָּתּוֹ לְמֹשֶׁה:	וַצְבִּי מֹשֶׁה לְמִתְבַּע עִם גּוֹבְרָא וַיֵּהֱב יָת צִפּוֹרָה בִּרְתִּיהָ לְמֹשֶׁה:
22	And she bore a son, and he called his name Gershom; for he said: 'I have been a stranger in a strange land.'	וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֶּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נֹכְרִיָּה: (פ)	וַיֵּלִידַת בֶּר וַקְרָא יָת שְׁמִיהָ גֶרְשֹׁם אֲרִי אָמַר דִּיֵּר הָיִיתִי בְּאַרְעֵ נֹכְרָאָה:
23	And it came to pass in the course of those many days that the king of Egypt died; and the children of Israel sighed by reason of the bondage, and they cried, and their cry came up unto God by reason of the bondage.	וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבָדָה וַיִּזְעְקוּ וַתַּעַל שׁוֹעַתָּם אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבָדָה:	וַהֲוָה בְּיוֹמָא סְגִיאָא הָאֲנָוָן וּמִיָּת מֶלְכָּא דְּמִצְרַיִם וַאֲתֵאָנְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן פּוֹלְחָנָא דְּהָוָה קָשִׁי עֲלֵיהוֹן וַיִּזְעִקוּ וּסְלִיקַת קְבִילַתְהוֹן לְקָדָם יְיָ מִן פּוֹלְחָנָא:
24	And God heard their groaning, and God remembered His covenant with Abraham, with Isaac, and with Jacob.	וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב:	וַשְׁמִיעַ קָדָם יְיָ יָת קְבִילַתְהוֹן וּדְכִיר יְיָ יָת קִימִיָּה דְּעָם אַבְרָהָם דְּעָם יִצְחָק וּדְעָם יַעֲקֹב:
25	And God saw the children of Israel, and God took cognizance of them.	וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע אֱלֹהִים: (ס)	וַגְּלִי קָדָם יְיָ שַׁעֲבֻדָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר בְּמִימְרֵיהָ לְמַפְרָקְהוֹן יְיָ:

(20) למה זה עזבתן. הכיר צו שהוא מזרעו של יעקב, שהמים עולים לקראתו: ויאכל לחם. שמא ישא אחת מכס, כמה דאמר כי אם הלחם אשר הוא אוכל:

(21) ויזאל. כמרגומו, (ס"א כמשמעו) ודומה לו הוֹאֵל נָא וְלֵין (שופטים יט, ו), ולו הוֹאֵלנו, הוֹאֵלתי לדבר. ומדרשו לשון קָלָה, נשבע לו שלא יזוז ממדין כי אם צרשמו:

(23) ויהי בימים הרבים ההם. שהיה משה גר צמדיו, וימת מלך מצרים והוצרכו ישראל לתשועה, ומשה היה רועה וגו' ובאמת תשועה על ידו, ולכן נסמכו פרשיות הללו. (בר"י): וימת מלך מצרים. נטרע, והיה שומט תינוקות ישראל ורומץ צדמס (שמו"ר א, לז):

(24) נאקתם. נעקתם, וכן מעיר ממים יִנְאָקוּ (איוב כד, יז): את בריתו את אברהם. עם אברהם:

(25) וידע אלהים. נתן עליהם לצולא העלים עיניו:

III	<p>Now Moses was keeping the flock of Jethro his father-in-law, the priest of Midian; and he led the flock to the farthest end of the wilderness, and came to the mountain of God, unto Horeb.</p>	<p>וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֵי יֵת עֹנָא דִּיתְרוֹ חֲמוּתֵי רַבָּא דִּמְדִּין וּדְבַר יֵת עֹנָא לְאַתְר שְׂפֵר רַעִיא לְמַדְבָּרָא וְאַתָּא לְטוֹרָא דְּאַתְגִּיל עֲלוּהִי יִקְרָא דִּין לְחוֹרֵב:</p>	<p>וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֵה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתֵנוֹ כֹּהֵן מִדְיָן וַיְנַהֲג אֶת־ הַצֹּאן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־ הָר הָאֱלֹהִים חֹרֵב:</p>	<p>רביעי ב</p>
2	<p>And the angel of the LORD appeared unto him in a flame of fire out of the midst of a bush; and he looked, and, behold, the bush burned with fire, and the bush was not consumed.</p>	<p>וַיֵּרָא מַלְאָךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־ אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסִּנֶּה וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַסִּנֶּה בֹעֵר בָּאֵשׁ וְהַסִּנֶּה אֵינֶנּוּ אֲכָל:</p>	<p>וַיֵּרָא מַלְאָךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־ אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסִּנֶּה וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַסִּנֶּה בֹעֵר בָּאֵשׁ וְהַסִּנֶּה אֵינֶנּוּ אֲכָל:</p>	<p>2</p>
3	<p>And Moses said: 'I will turn aside now, and see this great sight, why the bush is not burnt.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶתְפְּנִי כְּעַן וְאַחֲזִי יֵת חֲזוֹנָא רַבָּא דִּדִּין מָא דִּין לָא מִתּוֹקֵד אֶסְנָא:</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרֶה־נָּא וְאַרְאֶה אֶת־הַמְּרָאָה הַגְּדֹל הַזֶּה מִדּוּעַ לֹא־יִבְעַר הַסִּנֶּה:</p>	<p>3</p>
4	<p>And when the LORD saw that he turned aside to see, God called unto him out of the midst of the bush, and said: 'Moses, Moses.' And he said: 'Here am I.'</p>	<p>וַיֵּרָא יְהוָה כִּי סָר לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסִּנֶּה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנְנִי:</p>	<p>וַיֵּרָא יְהוָה כִּי סָר לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסִּנֶּה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנְנִי:</p>	<p>4</p>
5	<p>And He said: 'Draw not nigh hither; put off thy shoes from off thy feet, for the place whereon thou standest is holy ground.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לֹא תִקְרַב הֵלָכָא שְׂרִי סִינָה מַעַל רִגְלֶיךָ אֲרִי אַתְרָא דְּאַתָּ קָאִים עֲלוּהִי אַתְר קֳדִישׁ הוּא:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַל־תִּקְרַב הֵלָם שָׁל־ נַעֲלֶיךָ מַעַל רִגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עומד עָלָיו אֲדַמַּת־ קֹדֶשׁ הוּא:</p>	<p>5</p>
6	<p>Moreover He said: 'I am the God of thy father, the God of Abraham, the God of Isaac, and the God of Jacob.' And Moses hid his face; for he was afraid to look upon God.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲנִי אֱלֹהֵיךָ דְּאַבְרָהָם אֱלֹהֵיךָ דְּאַבְרָהָם אֱלֹהֵיךָ דְּיִצְחָק וְאַלֹהֵיךָ דְּיִעֲקֹב וַיִּכְסֶּה מֹשֶׁה לַפָּנֹתָי אֲרִי דְּחִיל מִלְּאֶסְתַּכְּלָא בְּצִית יִקְרָא דִּין:</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲנִי אֱלֹהֵיךָ אֲבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאַלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרָא מִהַבֵּיט אֶל־הָאֱלֹהִים:</p>	<p>6</p>

- (1) אחר המדבר. להמרחק מן הגזל, שלא ירעו צדוק אחרים: אל הר האלהים. על שם העמיד:
 (2) בלבית אש. צלה צה אש לצו של אש, כמו לצ השמים. צל צה אלה, (שמואל-צ יח, יד) ואל תחמה על הסי"ו, שיש לנו כיווא
 צו, מה המלה לצמך (יחזקאל טז, ל): מתוך הסנה. ולא חילן אחר, משום עמו אֶנְכִי צִנְרָה: אבל. נאכל, כמו לא עזר צה,
 אשר לקח משם:
 (3) אסורה נא. אסורה מכאן להמקרב שם:
 (5) של. שְׁלוֹף והוא, כמו וְנָשַׁל הַצֶּרֶף (דברים יט, ה), כי ישל זימך: אדמת קודש הוא. המקום:

7 And the LORD said: 'I have surely seen the affliction of My people that are in Egypt, and have heard their cry by reason of their taskmasters; for I know their pains;	וַיֹּאמֶר יְיָ מִגֵּלָא גְלִי קְדָמִי שְׁעֲבִיד עַמִּי דְּבַמִּצְרַיִם וַיִּתְּ קְבִילָתְהוֹן שְׁמִיעַ קְדָמִי מִן קָדָם מִפְּלִחִיהוֹן אֲרִי גְלִי קְדָמִי כִּיבִיהוֹן:	וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאָה רָאִיתִי אֶת־ עַנְי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֶת־ צַעֲקָתָם שְׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נִגְשָׁיו כִּי־ יָדַעְתִּי אֶת־מַכְאֲבָיו:
8 and I am come down to deliver them out of the hand of the Egyptians, and to bring them up out of that land unto a good land and a large, unto a land flowing with milk and honey; unto the place of the Canaanite, and the Hittite, and the Amorite, and the Perizzite, and the Hivite, and the Jebusite.	וְאִתְּגַלִּיתִי לְשִׁיבֹתָהוֹן מִיָּדָא דְּמִצְרָאִי וּלְאַסְקוּתָהוֹן מִן אַרְעָא הַהִיא לְאַרְעַ טָבָא וּפְתִיָא לְאַרְעַ עֲבָדָא חֵלֶב וְדִבְשׁ לְאַתֵּר כְּנַעֲנָאִי וְחִתָּאִי וְאַמֹּרִיָאִי וּפְרִזִּיָאִי וְחִוִּיָאִי וַיְבוּסָאִי:	וְאֵרָד לְהַצִּילֹו מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתֹו מִן־הָאָרֶץ הַהִוא אֶל־ אָרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל־אָרֶץ זֶבֶת חֵלֶב וְדִבְשׁ אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֹמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי:
9 And now, behold, the cry of the children of Israel is come unto Me; moreover I have seen the oppression wherewith the Egyptians oppress them.	וְכַעַן הָא קְבִילָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָלָת לְקָדָמִי וְאִפִּיק גְּלִי קְדָמִי דְּיוֹחָקָא דְּמִצְרָאִי דְּחֻקִּין לְהוֹן:	וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלַי וְגַם־רָאִיתִי אֶת־ הַלֹּחֲץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לַחֲצִים אֹתָם:
10 Come now therefore, and I will send thee unto Pharaoh, that thou mayest bring forth My people the children of Israel out of Egypt.'	וְכַעַן אֵיתָא וְאִשְׁלַחְנָךְ לְוֹת פַּרְעֹה וְאִפִּיק יָת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:	וְעַתָּה לֵכָה וְאִשְׁלַחְךָ אֶל־ פַּרְעֹה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי בְּנֵי־ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:
11 And Moses said unto God: 'Who am I, that I should go unto Pharaoh, and that I should bring forth the children of Israel out of Egypt?'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קְדָם יְיָ מִן אֲנָא אֲרִי אִיזִיל לְוֹת פַּרְעֹה וְאֲרִי אִפִּיק יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אֲנִכִּי כִי אֵלֶךְ אֶל־פַּרְעֹה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:
12 And He said: 'Certainly I will be with thee; and this shall be the token unto thee, that I have sent thee: when thou hast brought forth the people out of Egypt, ye shall serve God upon this mountain.'	וַיֹּאמֶר אֲרִי יְהִי מִימָרִי בְּסַעֲדָךְ וְדִין לָךְ אֶתָּא אֲרִי אֲנָא שְׁלַחְתָּךְ בְּאַפְקוּתָךְ יָת עַמָא מִמִּצְרַיִם תְּפַלְחוּן קְדָם יְיָ עַל הַר הַזֶּה:	וַיֹּאמֶר כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנִכִּי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאָךְ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הַהָר הַזֶּה:

(7) כי ידעתי את מכאוביו. כמו וידע אלהים, כלומר כי שמתי לב להסבון ולדעת את מכאוביו, ולא העלמתי עיני ולא אלוט את אזני מעקתם:

(10) ועתה לכה ואשלחך אל פרעה. ואם תאמר מה תועיל, והוצא את עמי, יועילו דבריך ותוציאם משם:

(11) מי אנכי. מה אני חשוב לדבר עם המלכים: וכי אוציא את בני ישראל. ואף אם חשוב אני, מה זכו ישראל שפסעשע להם נס ואוציאם ממצרים:

(12) ויאמר כי אהיה עמך. השיבו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, שאמרת מי אנכי כי אלך אל פרעה, לא שלך היא, כי אם משלי, כי אהיה עמך, וזה המראה אשר ראית בסנה, לך האות כי אנכי שלחתיך, ותצליח בשליחותי וכדאי אני להציל, כאשר ראית הסנה עושה שליחותי ואיננו אָלָל, כך תלך בשליחותי ואינך גיוזק, ושאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים, דבר גדול יש לי על הוצאה זו, שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לנסף שלשה חדשים שיצאו מצרים. דבר אחר כי אהיה

<p>13 And Moses said unto God: 'Behold, when I come unto the children of Israel, and shall say unto them: The God of your fathers hath sent me unto you; and they shall say to me: What is His name? what shall I say unto them?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הִנֵּה אֲנִכִּי בֹא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי מַה־שְּׁמוֹ מַה אֶמַּר אֲלֵהֶם:</p>	<p>13 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הִנֵּה אֲנִכִּי בֹא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי מַה־שְּׁמוֹ מַה אֶמַּר אֲלֵהֶם:</p>
<p>14 And God said unto Moses: 'I AM THAT I AM'; and He said: 'Thus shalt thou say unto the children of Israel: I AM hath sent me unto you.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֱהִיָּה אֲשֶׁר אֶהֱיָה וְאָמַר כֹּדֶן לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל אֱהִיָּה שְׁלַחְנִי לְוֹתְכֹן:</p>	<p>14 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֱהִיָּה אֲשֶׁר אֶהֱיָה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל אֱהִיָּה שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם:</p>
<p>15 And God said moreover unto Moses: 'Thus shalt thou say unto the children of Israel: The LORD, the God of your fathers, the God of Abraham, the God of Isaac, and the God of Jacob, hath sent me unto you; this is My name for ever, and this is My memorial unto all generations.</p>	<p>וַיֹּאמֶר עוֹד יְיָ לְמֹשֶׁה כֹּדֶן תִּימַר לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם אֱהִיָּה וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי לְוֹתְכֹן דִּין שְׁמִי לְעֹלָם וְדִין דְּוִכְרִנִּי לְכָל דָּר וָדָר:</p>	<p>15 וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה־תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם אֱהִיָּה אֲבֹרָהֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זְכוּרִי לְדָר דָּר:</p>
<p>16 Go, and gather the elders of Israel together, and say unto them: The LORD, the God of your fathers, the God of Abraham, of Isaac, and of Jacob, hath appeared unto me, saying: I have surely remembered you, and seen that which is done to you in Egypt.</p>	<p>אִיזֵל וְתִכְנֹשׁ יְת סְבִי יִשְׂרָאֵל וְתִימַר לְהוֹן יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם אֲתִגְלִי לִי אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לְמִימַר מְדַכֵּר דְּכִירָנָא יְתִכֹן וְיִת דִּאתַעֲבִיד לְכוֹן בְּמִצְרַיִם:</p>	<p>16 לךְ וְאִסַּפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֲבֹרָהֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פֶּקֶד פְּקֹדֹתַי אֲתֹכֶם וְאֶת־הָעֲשׂוֹי לָכֶם בְּמִצְרַיִם:</p>

עמך, וזה שתלני בשליחותך, לך האות על הצטחה אחרת שאני מצטיחך, שכשחוציאם ממצרים תעבדון אותי על ההר הזה, שתקבלו התורה עליו, והיא הזכות העומדת לישראל. ודוגמת לשון זה מנינו, וזה לך האות הכולל השנה ספית וגו' (ישעי' לו, ז), מפלת סנחריב תהיה לך לאות על הצטחה אחרת, שארככם חריבה מפירות ואני אצרך הספיתם:

(14) אהיה אשר אהיה. אהיה עמם בצרה זאת, אשר אהיה עמם בשעבוד שאר מלכיות, אמר לפניו רבש"ע מה אני מזכיר להם צרה אחרת, דייס בצרה זו, אמר לו יפה אמרת, כה תאמר וגו'. (ברכות ט: שמו"ר ג, ז) (לא שהשכיל חלילה משה ציחק, אלא שלא הבין דברי השי"ת, כי לא מחשבתו מחשבת השי"ת, שמאז כן היתה דעתו באומרו יתצרך אהיה אשר אהיה, למשה לבדו הגיד, ולא שיגיד לישראל, וזהו יפה אמרת, שגם דעתי מתחלה כך היתה, שלא תגיד לבני ישראל כדברים האלה, אלא כה תאמר לבני ישראל אהיה פעם אחת. וכן משמע במסכת ברכות ודו"ק):

(15) זה שמי לעלם. חסר וי"ו לומר, העלימהו, שלא יקרא ככתבו (שמו"ר ג, ט): וזה זכרי. למדו היאך נקרא, וכן דוד הוא אומר, ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור ודור:

(16) את זקני ישראל. מיוחדים לשיבה. ואם תאמר זקנים סתם, היאך אפשר לו לאסוף זקנים של ס' רבוא:

<p>17 And I have said: I will bring you up out of the affliction of Egypt unto the land of the Canaanite, and the Hittite, and the Amorite, and the Perizzite, and the Hivite, and the Jebusite, unto a land flowing with milk and honey.</p>	<p>וְאָמַר אֶעֱלֶה אֶתְכֶם מֵעֵנִי מִצְרַיִם אֶל-אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֶל-אֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ:</p>
<p>18 And they shall hearken to thy voice. And thou shalt come, thou and the elders of Israel, unto the king of Egypt, and ye shall say unto him: The LORD, the God of the Hebrews, hath met with us. And now let us go, we pray thee, three days' journey into the wilderness, that we may sacrifice to the LORD our God.</p>	<p>וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ וּבָאתָ אִתָּהּ וְזָקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל-מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְאָמְרָתֶם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עֲלֵינוּ וְעִתָּה נֵלְכָה-נָּא דֶרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:</p>
<p>19 And I know that the king of Egypt will not give you leave to go, except by a mighty hand.</p>	<p>וְאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא-יִתֶּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהֵלֶךְ וְלֹא בְיָד חֲזָקָה:</p>
<p>20 And I will put forth My hand, and smite Egypt with all My wonders which I will do in the midst thereof. And after that he will let you go.</p>	<p>וְשַׁלַּחְתִּי אֶת-יָדִי וְהִפֵּיתִי אֶת- מִצְרַיִם בְּכָל נִפְלְאוֹתֵי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי-כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם:</p>
<p>21 And I will give this people favour in the sight of the Egyptians. And it shall come to pass, that, when ye go, ye shall not go empty;</p>	<p>וְנָתַתִּי אֶת-חַן הָעַם-הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וְהָיָה כִּי תֵלְכוּן לֹא תֵלְכוּ רִיקִים:</p>
<p>22 but every woman shall ask of her neighbour, and of her that sojourneth in her house, jewels of silver, and jewels of gold, and raiment; and ye shall put them upon your sons, and upon your daughters; and ye shall spoil the Egyptians.'</p>	<p>וְשָׂאֲלָה אִשָּׁה מִשְׁכֻּנְתָּהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָה כֶּלִי-כֶסֶף וְכֶלִי זָהָב וְשִׁמְלֹת וְשִׁמְתָם עַל-בְּנֵיהֶם וְעַל-בָּנוֹתֵיהֶם וְנִצְלָתָם אֶת- מִצְרַיִם:</p>

(18) ושמעו לקולך. מאלהים, מכיון שחאמר להם לשון זה ישמעו לקולך, שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שזלשון זה הם נגאלים, יעקב אמר להם ואלהים פקוד יפקוד אחכם, יוסף אמר להם פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם (בראשית נ, כה): נקרה עלינו. לשון מקרה, וכן וַיִּקֶּר אֱלֹהִים (צמדצר כג, ד), ואנכי אקרה כה, אהא נקרה מאתו הלוס: (אלהי העבריים. יו"ד יחירה, רמו לי מכות. דרש"י יסן):

(19) לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך. אם אין אני מראה לו ידי החזקה, כלומר כל עוד שאין אני מודיעו ידי החזקה לא יתן אחכם להלוך: לא יתן. לא נשזק, כמו על פן לא נספיד (בראשית כ, ו), לא נקנו אֱלֹהִים לְהָרַע עֲמָדִי (שם לא, ח), וכלן לשון נתינה הם. וי"מ ולא ביד חזקה. ולא בשזיל שידו חזקה כי מאז אשלח את ידי והכיתי את מצרים וגו' ומתרגמין אותו וְלֹא מִן תִּקֶּם דְּחִילָה פִּקִּיף. משמו של רבי יעקב צרבי מנחם נאמר לי:

IV	And Moses answered and said: 'But, behold, they will not believe me, nor hearken unto my voice; for they will say: The lord hath not appeared unto thee.'	וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא-נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה:	IV
2	And the LORD said unto him: 'What is that in thy hand?' And he said: 'A rod.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה (כ' מזה) [ק' מזה-גה] בְּיָדְךָ וַיֹּאמֶר מִטָּה: וַאֲמַר לִיהּ יְיָ מָה בְּיָדְךָ וַאֲמַר חֹטְרָא:	2
3	And He said: 'Cast it on the ground.' And he cast it on the ground, and it became a serpent; and Moses fled from before it.	וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אֶרֶצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אֶרֶצָה וַיְהִי לְנָחָשׁ וַיִּנָּס מֹשֶׁה מִפָּנָיו:	3
4	And the LORD said unto Moses: 'Put forth thy hand, and take it by the tail—and he put forth his hand, and laid hold of it, and it became a rod in his hand—	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאַחֲזוּ בְּזָנְבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֶק בּוֹ וַיְהִי לְמִטָּה בְּכַפּוֹ:	4
5	that they may believe that the LORD, the God of their fathers, the God of Abraham, the God of Isaac, and the God of Jacob, hath appeared unto thee.'	לְמַעַן יֵאֱמִינוּ כִּי-נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אֲבֹרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב:	5
6	And the LORD said furthermore unto him: 'Put now thy hand into thy bosom.' And he put his hand into his bosom; and when he took it out, behold, his hand was leprous, as white as snow.	וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד הִבֵּא-נָא יָדְךָ בְּחִיקְךָ וַיֵּבֵא יָדוֹ בְּחִיקוֹ וַיִּוצֵאָהּ וַיַּהַגְהּ יָדוֹ מִצָּרַעַת כַּשָּׁלֵג:	6

(22) ומגרת ביתה. מאותה שהיא גרה חספה צנית: ונצלתם. כתרומתו ותרומתו, וכן וינצלו את מקרים (שמות יב, לו), וינצלו יצרי ישראלי את עדים (שם לג, ו), והנו"ן צו יסוד. ומנחם חזרו צמחצרת צד"י, עס וינצלו חספה חספה חספה (בראשית לא, ט), אשר הנציל אלהים מאציו, ולא יאמנו דבריו, כי אם לא היתה הנו"ן יסוד והיא נקודה בחיר"ק, לא תהא משמשת כלשון ופעלתם, אלא כלשון ופעלתם, כמו ונסקסם מעל הדיקמה (דברים כח, סג), ונתחם ציד אויב, ונסקסם לפני איציקם (ויקרא כו, יז), ונסקסם צחוקה (יחזקאל כב, כא), ואמרתם נלנו, לשון נפעלנו, וכל נו"ן שהיא באה בתיבה לפרקים, ונפלת ממנה, כנו"ן של נוגף, נושא, נוחן, נושך, כשהיא מדצרת לשון ופעלתם, חנקד צשו"א בחטף, כגון וינצאחם את חציקם (בראשית מה, יט), וינצאחם את חציקם (במדבר לב, כט), ומנחם את צשר ערלתם. לכן אני אומר, שזאת הנקודה בחיר"ק מן היסוד היא, ויסוד שם דבר נצול, והוא מן הלשונות הכבדים, כמו דצור, קפזר, למוד, כשידבר כלשון ופעלתם ינקד בחיר"ק, כמו ודצקסם אל הסלע (שם כ, ח), ודצקסם את הצית (יחזקאל מה, כ), ולמדקסם את חציקם (דברים יא, יט):

(2) מזה בידך. לכך נכתבתי זה למדע, מזה שצידך אתה חייב ללקות, שחשדת בכשרים. ופשוטו, כאדם שאומר לחצירו, מודה אתה שזו שלפניך אצן היא, אומר לו הן, אמר לו הריני עושה אותה עין:

(3) ויהי לנחש. רמז לו שסיפר לשון הרע על ישראל (באומרו לא יאמינו לי), ותפס אומנתו של נחש:

(4) ויחזק בו. לשון אחיזה הוא, והרבה יש במקרא, וינצקו חלשים צידו (בראשית יט, טז) וינצקו חספה חספה חספה (דברים כה, יא), וינצקו חספה חספה חספה (שמואל"א יז, לה), כל לשון חזק הדבוק לצית, לשון אחיזה הוא:

(6) מצורעת בשלג. דרך צרעת להיות לצנה, אם צרעת לצנה היא, אף באות זה רמז לו שלשון הרע סיפר באומרו לא יאמינו לי, לפיכך הלקוה צרעת, כמו שלקחה מרים על לשון הרע:

<p>7 And He said: 'Put thy hand back into thy bosom.—And he put his hand back into his bosom; and when he took it out of his bosom, behold, it was turned again as his other flesh.—</p>	<p>וַיֹּאמֶר הֲשֵׁב יָדְךָ אֶל-חִיקְךָ וַיִּשְׁבּ יָדוֹ אֶל-חִיקוֹ וַיֵּצֵאָהּ מִחִיקוֹ וְהִנֵּה-שָׁבָה כְּבָשָׂרוֹ: כְּבָשָׂרָהּ:</p>	<p>7 וַיֹּאמֶר הֲשֵׁב יָדְךָ אֶל-חִיקְךָ וַיִּשְׁבּ יָדוֹ אֶל-חִיקוֹ וַיֵּצֵאָהּ מִחִיקוֹ וְהִנֵּה-שָׁבָה כְּבָשָׂרוֹ: כְּבָשָׂרָהּ:</p>
<p>8 And it shall come to pass, if they will not believe thee, neither hearken to the voice of the first sign, that they will believe the voice of the latter sign.</p>	<p>וְהָיָה אִם-לֹא יֵאֱמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקוֹל הָאֵת הָרִאשׁוֹן וְהֵאֱמִינוּ לְקוֹל הָאֵת הָאַחֲרוֹן:</p>	<p>8 וְהָיָה אִם-לֹא יֵאֱמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקוֹל הָאֵת הָרִאשׁוֹן וְהֵאֱמִינוּ לְקוֹל הָאֵת הָאַחֲרוֹן:</p>
<p>9 And it shall come to pass, if they will not believe even these two signs, neither hearken unto thy voice, that thou shalt take of the water of the river, and pour it upon the dry land; and the water which thou takest out of the river shall become blood upon the dry land.'</p>	<p>וְהָיָה אִם-לֹא יֵאֱמִינוּ גַם לְשְׁנֵי הָאֵאוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקוֹלְךָ וְלִקְוַת מִימַי הַיָּאֵר וְשִׁפְכָתָהּ הַיַּבֶּשֶׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן-הַיָּאֵר וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבֶּשֶׁת:</p>	<p>9 וְהָיָה אִם-לֹא יֵאֱמִינוּ גַם לְשְׁנֵי הָאֵאוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקוֹלְךָ וְלִקְוַת מִימַי הַיָּאֵר וְשִׁפְכָתָהּ הַיַּבֶּשֶׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן-הַיָּאֵר וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבֶּשֶׁת:</p>
<p>10 And Moses said unto the LORD: 'Oh Lord, I am not a man of words, neither heretofore, nor since Thou hast spoken unto Thy servant; for I am slow of speech, and of a slow tongue.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מִשָּׁה קִדְּם יְיָ בְּכַעַסוֹ יְיָ לֹא גִבֹּר דְּמַלּוּל אֲנִי אֶף מֵאֲתָמְלִי אֶף מִדְּקַמּוֹתִי אֶף מֵעַדָּן דְּמַלִּילְתָּא עִם עַבְדְּךָ אֲרִי יָקִיר מְמַלֵּל וְעַמִּיק לִישׁוֹן אֲנִי:</p>	<p>10 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנִכִּי גַם מִתְּמוּל גַּם מִשְׁלֵשׁ גַּם מֵאֵז דְּבָרְךָ אֶל-עַבְדְּךָ כִּי כְבֹּד-פָּה וּכְבֹּד לְשׁוֹן אֲנִכִּי:</p>
<p>11 And the LORD said unto him: 'Who hath made man's mouth? or who maketh a man dumb, or deaf, or seeing, or blind? is it not I the LORD?</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לִיה מִן שְׁוֵי פִּמָּא לְאִנְשָׁא אוֹ מִן שְׁוֵי אֱלִימָא אוֹ חֲרָשָׁא אוֹ פְתִיחָא אוֹ עִוְרָא הֲלֵא אֲנִי יְיָ:</p>	<p>11 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם אוֹ מִי-יִשּׁוּם אֲלֵם אוֹ חֲרָשׁ אוֹ פֶקֶח אוֹ עוֹר הֲלֵא אֲנִכִּי יְהוָה:</p>

- (7) ויוציאה מחיקו והנה שבה וגו'. מכאן, שמדה טובה ממחרת לזא ממדת פורעניות, שהרי צראשונה לא נאמר מחיקו (שמו"ר ג, יח):
- (8) והאמינו לקול האות האחרון. משתאמר להם שצילכם לקיחי על שספרתי עליכם לשון הרע, יאמינו לך, שכזר למדו כזך שהמזדווגין להרע להם לוקים בנגעים, כגון פרעה ואצילמך צציל שרה:
- (9) ולקחת ממימי היאור. רמז להם שצמכה ראשונה נפרע מאלהותם, (פירוש, כשהקצ"ה נפרע מן האומות, נפרע מאלהותם תחלה, שהיו עוזדים לנילוס המהיה אותם, והפכס לדס. צרש"י יסן): והיו המים וגו'. והיו, והיו, שני פעמים, נראה צעני, אלו נאמר והיו המים אשר תקח מן היאור לדס ציצשת, שומע אני שצידו הם נהפכים לדס, ואז כשירדו לארץ יהיו צהוייתן, אצל עכשיו מלמדנו, שלא יהיו דס עד שיהיו ציצשת:
- (10) גם מתמול וגו'. למדנו שכל שצעה ימים היה הקצ"ה מפתה את משה צסנה לילך צשליחותו, מתמול שלשום מאז דצרך הרי שלשה, ושלשה גמין צוויין הס, הרי ששה, והוא היה עומד ציוס הו' כשאמר לו זאת, עוד שלח נא ציד תשלח, עד שחרה צו וקצל עלי. (שמו"ר ג, טז) וכל זה, שלא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו שהיה גדול הימנו, ונציא היה, שנאמר (הלא אהרן אחיך הלוי וגו', ועוד נאמר לעלי הכהן) הַנִּגְלָה נִגְלִיתִי אֵל צִית אֲבִיךָ צְהִיֹּתָם צְמִצְרִים (שמואל-א ב, כז), הוא אהרן, וכן וְאִדְעָ לָהֶם צֶאֱרָךְ מִצְרִים וגו' (יחזקאל כ, ה) וְאִמָּר אֲלֵיהֶם אִישׁ שְׁקוּצָי עֵינָיו הִשְׁלִיכוּ, ואותה נצואה לאהרן נאמרה: כבד פה. צכצידות אני מדצר, וכלשון לע"ז צלצו
- (11) מי שם פה וגו'. מי למדך לַדְצָר כשהיית נדון לפני פרעה על המצרי: או מי ישום אלהם. מי עשה פרעה אלס שלא

12	Now therefore go, and I will be with thy mouth, and teach thee what thou shalt speak.	וְעַתָּה לֵךְ וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תִּדְבֹּר: וְכַעַן אֵינִיל וּמִימָרִי יְהִי עִם פִּמֶךָ וְאֶלְפֶנֶךָ דְּתַמְלִיל:	12
13	And he said: 'Oh Lord, send, I pray Thee, by the hand of him whom Thou wilt send.'	וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בֵּיד־תְּשַׁלַּח: וַיֹּאמֶר רּוּגְזָא דִּי בְּמִשָּׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְרֵן אֶחֱיָהּ הַלּוֹי יִדְעָתִי כִּי־דִבֶּר יִדְבֹּר הוּא וְגַם הִנֵּה הוּא יֵצֵא לִקְרֹאתְךָ וְרֹאֶךָ וְשִׁמַּח בְּלָבוֹ:	13
14	And the anger of the LORD was kindled against Moses, and He said: 'Is there not Aaron thy brother the Levite? I know that he can speak well. And also, behold, he cometh forth to meet thee; and when he seeth thee, he will be glad in his heart.'	וְתִקְוִי רּוּגְזָא דִּי בְּמִשָּׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְרֵן אֶחֱיָהּ הַלּוֹי יִדְעָתִי כִּי־דִבֶּר יִדְבֹּר הוּא וְגַם הִנֵּה הוּא יֵצֵא לִקְרֹאתְךָ וְרֹאֶךָ וְשִׁמַּח בְּלָבוֹ:	14
15	And thou shalt speak unto him, and put the words in his mouth; and I will be with thy mouth, and with his mouth, and will teach you what ye shall do.	וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו וְשִׁמַּתָּ אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:	15
16	And he shall be thy spokesman unto the people; and it shall come to pass, that he shall be to thee a mouth, and thou shalt be to him in God's stead.	וְדַבֵּר־הוּא לָךְ אֶל־הָעָם וְהָיָה הוּא יְהִידֶךָ לִפֶּה וְאַתָּה תִּהְיֶה־לּוֹ לֹאֵלֹהִים:	16
17	And thou shalt take in thy hand this rod, wherewith thou shalt do the signs.'	וְאַתָּה־תִּמְשֹׁךָ הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֹתוֹת: (פ)	17
18	And Moses went and returned to Jethro his father-in-law, and said unto him: 'Let me go, I pray thee, and unto my brethren that are in Egypt, and see whether they be yet alive.' And Jethro said to Moses: 'Go in peace.'	וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיֵּשְׁבוּ אֶל־יֶתֶר חֹתְנוֹ וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵלֶיכָה נָא וְאֲשׁוּבָה אֶל־אֶתִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה הַעֲוֹתָם חַיִּים וַיֹּאמְרוּ יִתְּרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם:	ששי ג

נחמאמן צמרות הריגתך, ואת משרתיו חרשים שלא שמעו צוותו עליך, וְלֹא־סִפְקִלְטוּרִין (שבת קח). ההורגים מי עשאים עוֹרִים, שלא ראו כשצרחת מן הצימה ונמלטת (תנחומא שמות י'): הלא אנכי. ששמי ה' עשיתי כל זאת:

(13) ביד תשלח. ציד מי שאתה רגיל לשלוח והוא אהרן. ציד אחר, ציד אחר שתרצה לשלוח, שאין סופי להכניסם לארץ ולהיות גואלים לעמיד, יש לך שלוחים הרבה:

(14) ויחר אף. (זבחים קג). רבי יהושע בן קרחה אומר, כל חרון אף שצחורה נאמר בו רושם, וזה לא נאמר בו רושם, ולא מצינו שצא עונש על ידי אותו חרון, אמר לו רבי יוסי אף צו נאמר בו רושם, הלא אהרן אחיך הלוי, שהיה עתיד להיות לוי ולא כהן, והכחונה הייתי אומר לזאת ממך, מעתה לא יהיה כן, אלא הוא יהיה כהן ואתה הלוי, שנאמר ומִשָּׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים צָנִיו יִקְרָאוּ על שָׁצֵט הַלּוֹי (דברי הימים א כג, יד): הנה הוא יצא לקראתך. כשתלך למצרים: וראך ושמח בלבבו. לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה, ומשם זכה אהרן לעדי השפן הנחמן על הלז:

(16) ודבר הוא לך. צעילך ידבר אל העם, וזה יוכיח על כל ולי ולו ולכם ולהם הסמוכים לדבור, שכולם לשון על הס: יהיה לך לפה. למליך, לפי שאתה כדד פה: לאלהים. לרצ ולשר:

19	And the LORD said unto Moses in Midian: 'Go, return into Egypt; for all the men are dead that sought thy life.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שָׁב מִצְרַיִם כִּי־מָתוּ כָל־ הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים אֶת־נַפְשְׁךָ:	וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמִדְיָן אֵיזִיל תּוֹב לְמִצְרַיִם אֲרִי מִיתוּ כָל־ גּוֹבְרֵי־א דָּבְעוּ לְמִקְטָלְךָ:
20	And Moses took his wife and his sons, and set them upon an ass, and he returned to the land of Egypt; and Moses took the rod of God in his hand.	וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־ בָּנָיו וַיֵּרֶכְבֻּם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אֶרֶצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־ מִטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ:	וַדְּבַר מֹשֶׁה יָת אֶתְתִּיה וַיִּת בְּנוֹתָיו וְאֶדְכִּיבֹנוֹן עַל חֲמֹרָא וְתָב לְאֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם וְנָסִיב מֹשֶׁה יָת חוּטָרָא דְּאֶתְעִבִּידוּ בִּיה נָסִין מִן קָדָם יְיָ בִּידֵיהּ:
21	And the LORD said unto Moses: 'When thou goest back into Egypt, see that thou do before Pharaoh all the wonders which I have put in thy hand; but I will harden his heart, and he will not let the people go.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלִכְתְּךָ לָשׁוֹב מִצְרַיִם רְאֵה כָל־ הַמִּפְתִּים אֲשֶׁר־שָׂמַתִּי בְיָדְךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פַרְעֹה וְאֲנִי אַחֲזֶק אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־הָעָם:	וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמַהֲכָךְ לְמַתָּב לְמִצְרַיִם חֲזִי כָל־ מוֹפְתֵי־א דְּשִׁוּיָתִי בְיָדְךָ וְתַעֲבִידֵנוֹן קָדָם פַּרְעֹה וְאֲנָא אֶתְקִיף יָת לְבִיה וְלֹא יִשְׁלַח יָת עַמָּא:
22	And thou shalt say unto Pharaoh: Thus saith the LORD: Israel is My son, My first-born.	וְאָמַרְתָּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל:	וְתִימַר לְפַרְעֹה כִּדְנֹן אָמַר יְיָ בְּרִי בּוֹכְרִי יִשְׂרָאֵל:
23	And I have said unto thee: Let My son go, that he may serve Me; and thou hast refused to let him go. 'Behold, I will slay thy first-born.'	וְאָמַר אֵלַיךְ שְׁלַח אֶת־בְּנִי וַיַּעֲבֹדֵנִי וְתִמְאַן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אֲנִכִּי הֲרֹג אֶת־בְּנִךָ בְּכֹרְךָ:	וְאָמַרְתִּי לְךָ שְׁלַח יָת בְּרִי וַיִּפְלַח קָדָמִי וּמִסְרִיב אַתָּה לְשַׁלְּחוֹתִיהָ הֵא אֲנָא קָטִיל יָת בְּרַךְ בּוֹכְרְךָ:
24	And it came to pass on the way at the lodging-place, that the LORD met him, and sought to kill him.	וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בְּמַלְּוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יְהוָה וַיִּבְקֹשׁ תְּמִיתוֹ:	וַהֲוֵה בְּאוֹרְחָא בְּבֵית מְבָתָא וַעֲרַע בִּיה מִלְּאָכָא דִּי וַבְּעָא לְמִקְטָלִיהּ:

(18) וישב אל יתר חתנו. ליטול רשות, שהרי נשבע לו (שלא יזוּ ממדין כי אם צרשותו). (מכילתא יתרו) ושצעה שמות היו לו, רעואל, יתרו, יתרו, קיני, וכו':

(19) כי מתו כל האנשים. מי הם, דתן ואזירים, חיים היו, אלא שירדו מנכסיהם, והעני חשבו כמת (נדריס סד):

(20) על החמור. חמור המיוחד, הוא החמור שחשב אברהם לעקידת יצחק, והוא שעתידי מלך המשיח להגלות עליו, שנאמר עֲנִי וְלָכֶז עַל עֲמֹר (זכריה ט, ט). וישב ארצה מצרים ויקח משה את מטה. אין מוקדם ומאוחר מדוקדקים במקרא: (21) בלכתך לשוב מצרימה וגו'. דע, שעל מנת כן תלך, שמהא גזור בשליחותי לעשות כל מופתי לפני פרעה ולא תירא ממנו: אשר שמתי בידך. לא על שלשה אותות האמורות למעלה, שהרי לא לפני פרעה זיה לעשותם אלא לפני ישראל שיאמינו לו, ולא מזניעו שעשאם לפניו, אלא מופתים שאני עתיד לשום בידך במצרים, כמו פי דְּצָר קָלָכָם פְּרַעֲה וגו' (שמות ו, ט), ואל תתמה על אשר תביא אשר שמתי, שכן משמעו, כשתדבר עמו כבר שמתי בידך:

(22) ואמרת אל פרעה. כשתשמע שלבו חזק וימאן לשלוח, אמור לו כן: בני בכרי. לשון גדולה, כמו אף אָנִי צָכוֹר אֶתְנִהוּ (תהלים פט, כח), וז פשוטו. ומדרשו, כאן חס הקצ"ה על מכירת הצורה שלקח יעקב מעשו:

(23) ואומר אליך. בשליחותו של מקום: שלח את בני וגו'. הנה אנכי הרג וגו'. היא מכה אחרונה, וזה התרהו תחלה מפני שהיא קשה, וזה הוא שנאמר באיוב ה' אֵל יִשְׁגִּיב צָלָחוּ, לפיכך, מי קָמָהוּ מוֹרָה (איוב לו, כב), בשר ודם המצקש להקס מחזירו, מעלים את דבריו שלא יצקש הנלה, אבל הקצ"ה ישיגיב צכחו ואין יכולת להמלט מידו כי אם בשוּבוּ אליו, לפיכך הוא מורה ומתרה זו לשון:

(24) ויהי בדרך במלון. משה: ויבקש המיתו. למשה, לפי שלא מל את אליעזר בנו, ועל שנתרשל נענש עונש מיתה.

25	Then Zipporah took a flint, and cut off the foreskin of her son, and cast it at his feet; and she said: 'Surely a bridegroom of blood art thou to me.'	וַתִּקַּח צִפּוֹרָה צִרְיָה וַתִּכְרֹת ית עֲרֹלַת בְּרֵיהּ וַתְּרִיבַת לְקַדְמוֹהִי וַאֲמָרַת בְּדָמָא דְּמַהוּלָּתָא הֲדִין אֶתְיָהִיב חַתָּנָא לָנָא:	וַתִּקַּח צִפּוֹרָה צִרְיָה וַתִּכְרֹת אֶת־עֲרֹלַת בְּרֵיהּ וַתִּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חַתָּן־דָּמִים אַתָּה לִי:	25
26	So He let him alone. Then she said: 'A bridegroom of blood in regard of the circumcision.'	וְנַח מֹנִיָּה בְּכֵן אֲמָרַת אֱלֹוִי דְּמָא דְּמַהוּלָּתָא הֲדִין אֶתְחַיִּיב חַתָּנָא קְטוּל:	וַיַּרְךָ מִמֶּנּוּ אִזְ אֲמָרָה חַתָּן דָּמִים לְמוּלָּתָ: (פ)	26
27	And the LORD said to Aaron: 'Go into the wilderness to meet Moses.' And he went, and met him in the mountain of God, and kissed him.	וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן אֵיזִיל לְקַדְמוֹת מֹשֶׁה לְמַדְבָּרָא וַאֲזַל וַעֲרַעֲיָה בְּטוֹרָא דְּאַתְגִּילִי עֲלוּהִי יִקְרָא דִּי וְנָשִׁיק לִיה:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמַּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֻׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשָּׁק לוֹ:	27
28	And Moses told Aaron all the words of the LORD wherewith He had sent him, and all the signs wherewith He had charged him.	וַחֲוִי מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן ית כָּל פְּתִגְמֵיָא דִּי דְּשִׁלְחִיה וְיִת כָּל אֲתִיָּא דְּפַקְדִּיָּה:	וַיַּגֵּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל־דְּבָרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שָׁלְחוּ וְאֵת כָּל־הָאֲתֹת אֲשֶׁר צִוְּהוּ:	28
29	And Moses and Aaron went and gathered together all the elders of the children of Israel.	וַאֲזַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנֵשׁוּ ית כָּל סְבִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:	וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֵּאסְפוּ אֶת־כָּל־זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:	29
30	And Aaron spoke all the words which the LORD had spoken unto Moses, and did the signs in the sight of the people.	וּמִלִּיל אַהֲרֹן ית כָּל פְּתִגְמֵיָא דְּמִלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וַעֲבַד אֲתִיָּא לְעֵינֵי עַמָּא:	וַיַּדְבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֲתֹת לְעֵינֵי הָעָם:	30
31	And the people believed; and when they heard that the LORD had remembered the children of Israel, and that He had seen their affliction, then they bowed their heads and worshipped.	וַהֲיָמִין עַמָּא וַשְּׁמַעוּ אַרִי דְּכִיר יְיָ ית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַרִי גְלִי קְדָמוֹהִי שַׁעֲבֻדְהוֹן וּבִכְרַעוּ וּסְגִידוּ:	וַיֵּאֱמֵן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־עֲנָיָם וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:	31

חניא אמר רבי יוסי ח"ו לא נתרשל, אלא אמר, אמול ואשא לדרך, סכנה היא לחינוק עד שלשה ימים, אמול ואשה שלשה ימים, הקצ"ה זוני לך שוב מצרים, ומפני מה נענש מיטה, לפי שנחמסק בזמן תחלה (במסכת נדרים לא:), והיה המלאך נעשה כמין נחש, וזולעו מראשו ועד ירכיו, וחוזר וזולעו מרגליו ועד ארסו מקום, הצינה לפורה שבשזיל המילה הוא: (25) ותגע לרגליו. השליכו לפני רגליו של משה: ותאמר. על צנה: כי חתן דמים אתה לי. אמה היית גורם להיות החתן שלי נרצח עליך. הורג אישי אמה לי: (26) וירך. המלאך ממנו. אז, צינה שעל המילה צא להורגו: אמרה חתן דמים למוולת. חתני היה נרצח על דבר המילה. (שינה רש"י בלשוננו, לעיל כחז אמה היית גורם, דקשה לרש"י, מה זה אז אמרה חתן דמים, והלא גם לעיל אמרה חתן דמים, אלא מתחלה סברה דזה וזה גורם, חטא המילה וחטא אחר, אח"כ כשראח וירך לגמרי, אז הצינה דעל דבר המילה לצד צא, וזוה ממורץ גם כן שינוי לשון בחרגוס אונקלוס בחתן דמים, ודו"ק כנ"ל:) למוולת. על דבר המולות, שם דבר הוא, והלמ"ד משמשת בלשון על, כמו ואמר פקעה לגבי יאקאל (שמות יד, ג). ואונקלוס חרגס דמים, על דם המילה:

V	<p>And afterward Moses and Aaron came, and said unto Pharaoh: 'Thus saith the LORD, the God of Israel: Let My people go, that they may hold a feast unto Me in the wilderness.'</p>	<p>וְאַחֲרַיִם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּחֲגֹן לִי בַמִּדְבָּר:</p>	שביעי
2	<p>And Pharaoh said: 'Who is the LORD, that I should hearken unto His voice to let Israel go? I know not the LORD, and moreover I will not let Israel go.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֲשַׁמֶּע בְּקוֹלִי לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח:</p>	2
3	<p>And they said: 'The God of the Hebrews hath met with us. Let us go, we pray thee, three days' journey into the wilderness, and sacrifice unto the LORD our God; lest He fall upon us with pestilence, or with the sword.'</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ נִלְכָּה זֶה דֶּרֶךְ שְׁלִשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחַהּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגְּעֵנוּ בַּדֶּבֶר אוֹ בַּחֶרֶב:</p>	3
4	<p>And the king of Egypt said unto them: 'Wherefore do ye, Moses and Aaron, cause the people to break loose from their work? get you unto your burdens.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תִּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשֵׂיו לָכוּ לְסִבְלַתְכֶם:</p>	4
5	<p>And Pharaoh said: 'Behold, the people of the land are now many, and will ye make them rest from their burdens?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה הֲנִרְבִּים עִתָּה עִם הָאָרֶץ וְהִשְׁבַּתְתֶּם אֹתָם מִסִּבְלָתָם:</p>	5
6	<p>And the same day Pharaoh commanded the taskmasters of the people, and their officers, saying:</p>	<p>וַיִּצְוֶה פַּרְעֹה בַּיּוֹם אֶת־הַגֹּבֵשִׁים בָּעָם וְאֶת־שֹׁטְרֵיו לֵאמֹר:</p>	6

- (1) ואחר באו משה ואהרן וגו'. אבל הזקנים נשמטו אחד אחד מאחר משה ואהרן, עד שנשמטו כולם קודם שהגיעו לפלטין, לפי שיראו ללכת (שמו"ר ה, יד), ובסיני נפרע להם, וגשם משה לדבדבם והם לא יגשו, החזירים לאחוריהם:
- (2) פן יפגענו. פן יפגעו היו זריכים לומר, אלא שחלקו כבוד למלכות. פגיעה זו, לשון מקרה מות הוא:
- (3) תפריעו את העם ממעשיו. תצילו ותרחיקו אותם ממלאכתם, שומעין לכם וסבורים לנוח מן המלאכה, וכן פירשנו אל פער צו (משלי ד, טו), רחקהו, וכן וספרינו כל ענתי (שם א, כה), פי פירשנו הוא (שמות לב, כה), נרחק ונתעז: לכו לסבלותיכם. לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות צנחכם, אבל מלאכתם שצדוק מצרים לא היתה על שבתו של לוי, ומדע לך, שהרי משה ואהרן יוצאים וצאים שלא צרשות:
- (4) הן רבים עתה עם הארץ. שהעבודה מוטלת עליהם, ואתם משציתים אותם מסבלותם, הפסד גדול הוא זה:
- (5) הנוגשים. מצריים היו, והשוטרים היו ישראלים, הנוגש ממונה על כמה שוטרים, והשוטר ממונה לקדושת צעושי המלאכה:

7	<p>‘Ye shall no more give the people straw to make brick, as heretofore. Let them go and gather straw for themselves.</p>	<p>לֹא תִסְפּוּן לְמַתֵּן תִּבְנָא לְעֵמָא לְמַרְמִי לְבָנִין כְּמַאתְמְלִי וּמִדְקֻמוּהִי אֲנִין יִיזְלוּן וַיִּגְבּוּן לְהוֹן תִּבְנָא:</p>	<p>לֹא תֹאסְפוֹן לָתֵת תֶּבֶן לָעַם לְלֶבֶן הַלְבָנִים כְּתֻמּוֹל שְׁלֹשׁ הֵם יִלְכוּ וְקִשְׁשׁוּ לָהֶם תֶּבֶן:</p>	7
8	<p>And the tale of the bricks, which they did make heretofore, ye shall lay upon them; ye shall not diminish aught thereof; for they are idle; therefore they cry, saying: Let us go and sacrifice to our God.</p>	<p>וַיֵּת סְכוּם לְבִנְיָא דְאֲנִין עֲבָדִין מֵאֲתְמְלִי וּמִדְקֻמוּהִי תִמְנֹן עֲלֵיהוֹן לֹא תִמְנְעוּן מִנִּיה אֲרִי בְּטַלְנִין אֲנִין עַל כֵּן אֲנִין מִצֻּחִין לְמִימַר נִיזִיל נְדַבַּח קֳדָם אֱלֹהֵנָא:</p>	<p>וְאֵת־מִתְכַּנֶּת הַלְבָנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תֻּמּוֹל שְׁלֹשׁ תִּשְׂימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־ נִרְפִּים הֵם עַל־כֵּן הֵם צֹעֲקִים לֵאמֹר נֵלְכָה נִזְבַּחָה לְאֱלֹהֵינוּ:</p>	8
9	<p>Let heavier work be laid upon the men, that they may labour therein; and let them not regard lying words.’</p>	<p>יִתְקַף פּוֹלְחָנָא עַל גּוֹבְרִיא וַיִּתְעַסְקוּן בֵּה וְלֹא יִתְעַסְקוּן בְּפִתְגָמִין בְּטִילִין:</p>	<p>תִּכְבֶּד הָעֲבָדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ־בֵה וְאֶל־יִשְׁעוּ בְּדַבְרֵי־ שֹׁקֵר:</p>	9
10	<p>And the taskmasters of the people went out, and their officers, and they spoke to the people, saying: ‘Thus saith Pharaoh: I will not give you straw.</p>	<p>וַנִּפְקוּ שְׁלֹטוֹנֵי עֵמָא וְסִרְכּוּהִי וַאֲמַרוּ לְעֵמָא לְמִימַר כְּדָנָן אָמַר פִּרְעֹה לִית אֲנָא יְהִיב לָכּוֹן תִּבְנָא:</p>	<p>וַיֵּצְאוּ נֹגְשֵׁי הָעָם וּשְׂטָרֵיו וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר פִּרְעֹה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תֶּבֶן:</p>	10
11	<p>Go yourselves, get you straw where ye can find it; for nought of your work shall be diminished.’</p>	<p>אֲתוּן אִיזִילוּ סְבוּ לָכּוֹן תִּבְנָא מֵאֲתַר דִּתְשַׁכְּחוּן אֲרִי לֹא יִתְמַנֵּעַ מִפּוֹלְחָנְכוֹן מִדְּעַם:</p>	<p>אַתֶּם לָכוּ קַחוּ לָכֶם תֶּבֶן מֵאֲשֶׁר תִּמְצְאוּ כִּי אֵין נִגְרַע מֵעֲבֹדְתְכֶם דְּבָר:</p>	11
12	<p>So the people were scattered abroad throughout all the land of Egypt to gather stubble for straw.</p>	<p>וַאֲתַבְדַּר עֵמָא בְּכָל אֶרֶעָ דְּמִצְרַיִם לְגִבְבָּא גִלִּי לְתִבְנָא:</p>	<p>וַיִּפֶץ הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לִקְשֹׁשׁ קֹשׁ לְתֶבֶן:</p>	12

(7) תבן. אשטור"צלא, היו גוזלין אותם עם הטיט: לבנים. טיוו"לש זלע"ז, שעושים מטיט, ומיבשין אותן בחמה, ויש ששורפין אותן בזכשן: כתמול שלשם. כאשר הייתם עושים עד הנה: וקששו. ולקטו:
(8) ואת מתכנת הלבנים: סכום חשבון הלבנים שהיה כל אחד עושה ליום כשהיה התבן נתן להם, אותו סכום תשימו עליהם גם עתה, למען תכבד העבודה עליהם: כי נרפים. מן העבודה הם, לכך לזם פונה אל הצטלה וצועקים לאמר נלכה וגו': מתכנת. ומכן לבנים, ולו נמכנו עלילות, את הכסף הממוכן, כולן לשון חשבון הם: נרפים. המלאכה רפוייה בידם ועבודה מהם, והם נרפים ממנה רטר"יש זלע"ז
(9) ואל ישעו בדברי שקר. ואל יהגו וידברו תמיד בדברי רוח, לאמר נלכה נזכרה, ודומה לו ואשעה בחקך תמיד, למשל ולשנינה מתרגמין וישועין, ויספר ואשקעי, ואי אפשר לומר ואל ישעו לשון וישע ה' אל הצל וגו' ואל קין ואל מנחתו לא שעה, ולפרש אל ישעו אל יפנו, שא"כ היה לו לכתוב ואל ישעו אל דברי שקר, או לדברי שקר, כי כן גזרת כלם, ישעה האדם על עשהו (ישעיה יז, ז), ולא שעו על קדוש ישראל (שם לא, א), ולא ישעה אל המנצחות (שם יז, ח), ולא מנצתי שמוש של צ"ת סמוכה לאחריהם, אצל אחר לשון דבור כמתעסק לדבר בדבר, נופל לשון שמוש צ"ת, כגון הנדבדים בך (יחזקאל לג, ל), וסדדר מרים ואהרן בןמשה (במדבר יז, א), המלאך הדבר צי (זכריה ד, א), לדבר צם (דברים יא, יט), ואדברה צעלוסיך (תהלים קיט, מה), אף כאלו אל ישעו בדברי שקר, אל יהיו נדברים בדברי שוא והבאי:
(11) אתם לכו קחו לכם תבן. ואריכים אחס לילך בזריזות, כי אין נגרע דבר מכל סכום לבנים שהייתם עושים ליום זהיות התבן נפן לכם מזומן מבית המלך:

13	And the taskmasters were urgent, saying: 'Fulfil your work, your daily task, as when there was straw.'	וְהַנְּגִשִּׁים אֲצִים לֵאמֹר כָּלֹּ וְשִׁטּוֹנִיָּא דְחִקִּין לְמִימֵר אֲשֶׁלִּימוּ עֲבִידְתְּכוֹן פִּתְגָם יוֹם בְּיוֹמִיה כָּמָא דְהִוִּיתוֹן עֲבָדִין כַּד מִתְּהִיב לְכוֹן תִּבְנָא:	וְהַנְּגִשִּׁים אֲצִים לֵאמֹר כָּלֹּ וְשִׁטּוֹנִיָּא דְחִקִּין לְמִימֵר אֲשֶׁלִּימוּ עֲבִידְתְּכוֹן פִּתְגָם יוֹם בְּיוֹמִיה כָּמָא דְהִוִּיתוֹן עֲבָדִין כַּד מִתְּהִיב לְכוֹן תִּבְנָא:	13
14	And the officers of the children of Israel, whom Pharaoh's taskmasters had set over them, were beaten, saying: 'Wherefore have ye not fulfilled your appointed task in making brick both yesterday and today as heretofore?'	וְלָקוּ סָרְכֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל דְּמִנְיָאוּ עֲלִיהוֹן שִׁטּוֹנֵי פִרְעָה לְמִימֵר מַדִּין לֹא אֲשֶׁלִּימְתוֹן גְּזִירַתְכוֹן לְמַרְמֵי לְבָנִין כָּמָא תְּמָלִי וּמִדְּקָמוּהִי אַף תְּמָלִי אַף יוֹמָא דִּין:	וַיָּכּוּ שְׂטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-שָׂמוּ עֲלֵהֶם נְגִשֵּׁי פִרְעָה לֵאמֹר מַדּוּעַ לֹא כָלִיתֶם חֻקְכֶם לַלֶּבֶן כַּתְּמוּל שְׁלֹשׁם גַּם-תְּמוּל גַּם-הַיּוֹם:	14
15	Then the officers of the children of Israel came and cried unto Pharaoh, saying: 'Wherefore dealest thou thus with thy servants?'	וַיָּבֹאוּ שְׂטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֻקוּ אֶל-פִּרְעָה לֵאמֹר לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹה לַעֲבָדֶיךָ:	וַיָּבֹאוּ שְׂטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֻקוּ אֶל-פִּרְעָה לֵאמֹר לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹה לַעֲבָדֶיךָ:	15
16	There is no straw given unto thy servants, and they say to us: Make brick; and, behold, thy servants are beaten, but the fault is in thine own people.'	תִּבְנָא לֹא מִתְּהִיב לַעֲבָדֶיךָ וּלְבָנִיָּא אָמְרִין לָנָא עֲבִידֵי וְהָא עֲבָדֶיךָ לָקוּ וְחֹטֵן עֲלִיהוֹן עִמָּךְ:	תָּבֹן אֵין נָתַן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבָנִים אָמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מָכִים וְחָטְאֵת עִמָּךְ:	16
17	But he said: 'Ye are idle, ye are idle; therefore ye say: Let us go and sacrifice to the LORD.'	וַיֹּאמֶר בְּטָלָנִין אַתּוֹן בְּטָלָנִין עַל כֵּן אַתּוֹן אָמְרִין גִּידִיל נְדַבַּח קָדָם יי:	וַיֹּאמֶר נְרָפִים אַתֶּם נְרָפִים עַל-כֵּן אַתֶּם אָמְרִים גִּלְגָּה נִזְבַּחַה לַיהוָה:	17
18	Go therefore now, and work; for there shall no straw be given you, yet shall ye deliver the tale of bricks.'	וְכַעַן אֵיזִילוּ פְּלַחוּ וְתִבְנָא לֹא יִתְּהִיב לְכוֹן וּסְכוּם לְבָנִיָּא תִתְּנוּן:	וְעַתָּה לָכוּ עֲבָדוּ וְתָבֹן לֹא-יִנָּתֵן לָכֶם וְתָכֹן לְבָנִים תִּתְּנוּ:	18

- (12) לקשש קש לתבן. לאסוף אסיפה, ללקוט לקט לזרוך תבן הטיט: קש. לשון לקוט, על שם שדצר המתפור הוא ונריך לקוששו, קרוי קש זשאר מקומות:
- (13) אצים. דוחקים: דבר יום ביומו. חשבון של כל יום פלו זיומו, כאשר עשיתם צהיות התבן מוכן:
- (14) ויכו שטרי בני ישראל. השוטרים ישראלים היו, וחסים על חזריהם מלדחקם, וכשהיו משלימין הלצנים לנוגשים שהם מזריים, והיה חסר מן הסכום, היו מלקין אותם על שלא דחקו את עושי המלאכה, לפיכך זכו אותם שוטרים להיות סנהדרין, ונאלצו מן הרוח אשר על משה והושם עליהם, שנאמר אספה לי שצעים איש מזקני ישראל, מאותן שידעת הטובה שעשו צמזרים, כי הם זקני העם ושוטריה: ויכו שטרי בני ישראל. אשר שמו נגשי פרעה אותם לשוטרים עליהם, לאמר מדוע וגו', למה ויכו, שהיו אומרים להם מדוע לא כליתם גס תמול גס היום, חק הקצוב עליכם לזבון כתמול השלישי, שהוא יום שלפני אתמול, והוא היה צהיות התבן נתן להם: ויכו. לשון ויפגעלו, הוכו מיד אחרים, הנוגשים הכוס:
- (16) ולבנים אומרים לנו עשו. הנוגשים אומרים לנו עשו לצנים כמנין הראשון: וחטאת עמך. אלו היה נקוד פתח, הייתי אומר שהוא דבוק, ודצר זה חטאת עמך הוא, עכשיו שהוא קמץ, שם דצר הוא, וכך פירושו, ודצר זה מציא חטאת על עמך, כאילו כתוב וחטאת לעמך, כמו קבוצה צית לקם (רות א, יט), שהוא כמו לצית לחם, וכן הרצה:
- (18) ותבן לבנים. חשבון הלצנים, וכן את הפסוק המצפון (מלכים"ג ז, יב), המנוי, כמו שאמר צענין ויגרו וימנו את הפסוק (שם יא):

19	And the officers of the children of Israel did see that they were set on mischief, when they said: 'Ye shall not diminish aught from your bricks, your daily task.'	וַיֵּרְאוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֵּדְחוּ סֹרְכֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל יְתָהוֹן אֹתָם בְּרַע לֵאמֹר לֹא־תִגְרְעוּ מִלְּבַנֵיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ:	19
20	And they met Moses and Aaron, who stood in the way, as they came forth from Pharaoh;	וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וְעֲרֵעוּ יְת מֹשֶׁה וְיְת אַהֲרֹן קִיְמִין לְקִדְמוֹתֵיהֶן בְּמִפְקֵהוֹן מִלֶּלֶת פְּרַעָה:	20
21	and they said unto them: 'The LORD look upon you, and judge; because ye have made our savour to be abhorred in the eyes of Pharaoh, and in the eyes of his servants, to put a sword in their hand to slay us.'	וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבֵּאתֶם אֶת־רִיחֹנוּ בְּעֵינֵי פְרַעָה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לְתֵת־חֶרֶב בְּיָדָם לְהִרְגֵנוּ:	21
22	And Moses returned unto the LORD, and said: 'Lord, wherefore hast Thou dealt ill with this people? why is it that Thou hast sent me?	וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי לָמָּה הִרְעִיתָה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי:	מפטיר
23	For since I came to Pharaoh to speak in Thy name, he hath dealt ill with this people; neither hast Thou delivered Thy people at all.'	וּמֵאֲז בָאתִי אֶל־פְּרַעָה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הִרַע לָעָם הַזֶּה וְהִצַּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמְּךָ:	23
VI	And the LORD said unto Moses: 'Now shalt thou see what I will do to Pharaoh; for by a strong hand shall he let them go, and by a strong hand shall he drive them out of his land.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲתָה תֵרָאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפָרַעָה כִּי בְיַד חֲזָקָה יִשְׁלַחֵם וּבְיַד חֲזָקָה יִגְרֹשֵׁם מֵאֶרֶצוֹ: (ס)	קכד פסוקים

The Haftara is Isaiah 27:6 - 28:13 & 29:22 - 29:23 on page 202. Sepharadim read Jeremiah 1:1 - 2:3.

2	And God spoke unto Moses, and said unto him: 'I am the LORD;	וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֲנִי יְהוָה:	וארא ד
---	--	--	--------

(19) ויראו שוטרי בני ישראל את חזריהם הנרדפים על ידם: ברע. ראו אותם צרעה וזרה המולאת אותם, צהכזידם העבודה עליהם לאמר לא תגרעו וגו'.

(20) ויפגעו. אנשים מִי־יִשְׂרָאֵל את משה ואת אהרן וגו'. ורבותינו דרשו, כל נאים וננצים דתן ואזירים היו, שנאמר זהם ילאו ננצים:

(22) למה הרעתה לעם הזה. ואם תאמר מה איכפת לך, קוצל אני על שלחחני (שמו"ר ה, כז):

(23) הרע. לשון הפעיל הוא, הרצה רעה עליהם, ומרגומו אֲבָאִישׁ:

(1) עתה תראה וגו'. (סנהדרין קיא.) הרהרת על מדותי, לא כהצרה שזכרתי לך בְּיָצֵק יִקְרָא לְךָ זָרַע (בראשית כא, יז), ואחר כך אמרתי לו העלהו לעולה, ולא הרהר אחרי מדותי, לפיכך עתה תראה, העשוי לפרעה תראה, ולא העשוי למלכי שבעה אומות כשצביאם לארץ: כי ביד חזקה יִשְׁלַחֵם. מפני ידי החזקה שחזקו עלי, ישלחם: וביד חזקה יגרושם מארצו. על כרחם של ישראל יגרשם, ולא יספיקו לעשות להם נדב, וכן הוא אומר ותחזק מזרים על העם למהר לשלחם וגו':

and I appeared unto Abraham,
3 unto Isaac, and unto Jacob, as God
Almighty, but by My name
ETERNAL ONE I made Me not
known to them.

וַאֲנִי אֶל-אַבְרָהָם אֶל-יִצְחָק
וְאֶל-יַעֲקֹב בָּאֵל שְׂדֵי וְשָׂמִי
יְהוָה לֹא נִדְעָתִי לֶחֶם:
וְאִתְּגַלִּיתִי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וְלַיַּעֲקֹב בָּאֵל שְׂדֵי וְשָׂמִי יי לֹא
הוֹדִיעִית לָהֶן:

4 And I have also established My covenant with them, to give them the land of Canaan, the land of their sojournings, wherein they sojourned.

וְגַם הִקְמַתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּם 4
לִתֵּת לָהֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֵת
אֶרֶץ מִגְרֵיהֶם אֲשֶׁר־גָּרוּ בָּהּ:

5 And moreover I have heard the
groaning of the children of Israel,
whom the Egyptians keep in
bondage; and I have remembered
My covenant.

וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נִאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מַצְרִים מַעֲבָדִים אֹתָם וְאֶזְכֹּר אֶת־בְּרִיתִי: 5
וְאַף קָדְמִי שָׁמִיעַ יְת קְבִילַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּמְצָרָי מִפְּלִחִין בְּהוֹן וְדִכְרָנָא יְת קְדָמִי:

6 Wherefore say unto the children of Israel: I am the LORD, and I will bring you out from under the burdens of the Egyptians, and I will deliver you from their bondage, and I will redeem you with an outstretched arm, and with great judgments;

לָכֵן אָמַר לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי
יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתּוֹחַת
סִבְלַת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם
מִעַבְדֵּתָם וְגֵאלְתִּי אֶתְכֶם בְּזְרוּעַ
נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים:

7 and I will take you to Me for a
people, and I will be to you a God;
and ye shall know that I am the
LORD your God, who brought you
out from under the burdens of the
Egyptians.

וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהִיִּיתִי
לָכֶם לֵאלֹהִים וַיַּדְעֹתָם כִּי אֲנִי
יְהוָה לֵאלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם
מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם:

(2) וידבר אלהים אל משה. דָּבָר אִתּוֹ מִשְׁפָּט, על שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה לעם הזה: ויאמר אליו אֱלֹהֵי הָאֱדָמִים. נִמְאָן לְשֹׁם שָׂכָר טוֹב לַמַּהֲלָכִים לִפְנֵי, ולא לחנם שלחתיך כי אם לקיים דברי שדצרתי לאבות הראשונים. ובשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות אני ה' נאמן ליפרע, כשהוא אומר אצל עונש, כגון וחללת את שם אלהיך אני ה', וכשהוא אומר אצל קיום מלות, כגון ושמרתם מלותי ועשיתם אותם אני ה', נאמן ליתן שכר:

(3) וארא. אל האבות: באל שדי. הצטחתיים הצטחות, וכוונן אמרתי להם אני אל שדי: ושמי ה' לא נודעתי להם. לא הודעתי אין כחז כחן, אלא לא נודעתי, לא נפחתי להם צמדת אמיתית שלי שעליה נקרא שמי ה', נאמן לאמת דברי, שהרי הצטחתיים ולא קיימתי:

(4) וגם הקמתי את בריתי וגו'. וגם כשנראיתי להם באל שדי, הנצתי והעמדי בריתי ביני וביניהם: לתת להם את הארץ כבען. לאברהם בפרשת מילה נאמר, **לְנִי אֶל שְׁדֵי וְגו'** וְנָסַף לָהּ וְלִזְרָעָהּ אֶסְכְּרֶיהָ אֶת אֶרֶץ מִגְרִיז (בראשית יז, לח). ליצחק, **פִּי לָהּ וְלִזְרָעָהּ אֶסְתֵּן אֶת כָּל הָעֲרֹצֹת הָאֵל וְהִקְמִיתִי אֶת הַשְּׂעִיף לְפָנָיו וְלִשְׂרָאֵל אֶת הַשְּׂעִיף לְפָנָיו** (שם כו, ג), ויחזק שזוהי שנסבעתי לאברהם באל שדי, אמרתי ליעקב **לְנִי אֶל שְׁדֵי פָרָה וְרָבָה וְגו'** (שם לה, יא), וְאֶת הָאֶרֶץ לְפָנָיו וְגו' (שם יז), הרי שנדרתי להם ולא קיימתי: (5) וגם אני. כמו שהנצתי והעמדי הברית יש עלי לקיים, לפיכך שמעתי את נאקת בני ישראל הנואקים: אשר מצרים

(6) לכן. על פי אומה השנועה: אמור לבני ישראל אני ה'. הנאמן בהנחמתי: והוצאתי אתכם. כי כן הצטמתי (שם), ואמרי כן ילאו צרכם גדול: סבלות מצרים. טורח משא מזרים:

8	And I will bring you in unto the land, concerning which I lifted up My hand to give it to Abraham, to Isaac, and to Jacob; and I will give it you for a heritage: I am the LORD.'	וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת-יָדִי לָתֶת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לְכֶם מוֹרֶשֶׁת אֲנִי יְהוָה:	8
9	And Moses spoke so unto the children of Israel; but they hearkened not unto Moses for impatience of spirit, and for cruel bondage.	וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בֶּן אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל-מֹשֶׁה מִקָּצֶר רוּחַ וּמִפְּוֹלָחָנָא דִּיהוָה קָשִׁי עֲלֵיהוֹן:	9
10	And the LORD spoke unto Moses, saying:	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:	10
11	'Go in, speak unto Pharaoh king of Egypt, that he let the children of Israel go out of his land.'	בֹּא דַבֵּר אֶל-פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְיִשְׁלַח אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶצוֹ:	11
12	And Moses spoke before the LORD, saying: 'Behold, the children of Israel have not hearkened unto me; how then shall Pharaoh hear me, who am of uncircumcised lips?'	וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לֹא-שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמַעֲנִי פַרְעֹה נֹאמְרִי עֲרֹל שִׁפְתָּיִם: (פ)	12

(8) נשאתי את ידי. הרימותיה לישבע בכסאיו:
(9) ולא שמעו אל משה. לא קבלו תנחומין: מקצר רוח. כל מי שהוא מיצר רוחו וגשימתו קצרה ואינו יכול להאריך
בנשימתו. קרוב לענין זה שמעתי צפרשה זו מרבי צרוך צר' אליעזר, והביא לי ראייה ממקרא זה, בפעם הזאת אודיעם אֶת יָדִי
וְאֶת גְּבוּרָתִי וְיָדְעוּ כִּי שְׁמִי ה' (ירמ' טו, כא), למדנו כשהקצ"ה מֵאֶמֶן את דבריו אפילו לפורענות, מודיע ששמו ה', וכל שכן
האמנה לטובה. ורבותינו דרשוהו (שמו"ר ו, ד. סנהדרין קיא). לענין של מעלה, שאמר משה לְמַה הִצַּעַתָּה (שמות ה, כב),
אמר לו הקצ"ה חבל על דאדדין ולא משתכחין, יש לי להתאונן על מיתת האבות, הרבה פעמים נגליתי עליהם צאל שדי, ולא
אמר לי מה שמך, ואתה אמרת מה שמו מה אומר אליהם: וגם הקימותי וגו'. וכשצקש אברהם לקבור את שרה, לא מצא
קרקע עד שקנה צדמים מרובים, וכן ביצחק ערערו עליו על הבארות אשר חפר, וכן ציעקצ ויִקֵּן אֶת פְּלֶקֶת הַשָּׂדֶה לנטות אהלו
(בראשית לג, יט), ולא הרהרו אחר מדותי, ואתה אמרת למה הרעומה. ואין המדרש מתישב אחר המקרא מפני כמה דברים,
אחת, שלא נאמר ושמי ה' לא שאלו לי, ואם תאמר לא הודיעם שכן שמו, הרי תחלה כשנגלה לאברהם בין הצתרים נאמר לְמַה
ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּרִכְּשִׁים (שם טו, ז), ועוד, היאך הסמיכה נמשכת בדברים שהוא סומך לכאן וגם אני שמעתי וגו', לכן
אמור לבני ישראל, לכן אני אומר יתישב המקרא על פשוטו דְּבָר דְּבָר על אֶפְסָיו (משלי כה, יא), והדרש דרש, שנאמר בְּלֹא כֹה
דְּבָרִי פֶּאֶשׁ נָאִם ה' וּכְפֹטִישׁ יִפְלָץ סָלַע (ירמיה כג, כט), מתחלק לכמה ניגזרות:
(12) ערל שפתיים. אטום שפתיים, וכן כל לשון ערלה אני אומר שהוא אטום. עֲרֹלָה אֶזְנִים (שם ו, י), אטומה משמוע. עֲרֹלָה
לִב (שם ט, כה), אטומים מהבין. שָׁמָּה אִם אָסֶה וְהַעֲרָל (חזקוני ב, טז), והאטום משכרות כוס הקללה (נ"א התרעלה). וְעָרַל
צֶהָר (יחזקאל מד, ט) שהגיד אטום ומכוסה צה. וְעָרַלְסָם עֲרָלָם (ויקרא יט, כג), עשו לו אטום וכיסוי, איסור שיצדיל צפני
אכילתו. שֶׁלֶם שְׁנִים יִהְיֶה לְכֶם עֲרָלִים (שם), אטום ומכוסה ומוזלל מלאכלו: ואיך ישמעני פרעה. זה אחד מעשרה ק"ו
שנחמורה (צ"ר לב, ז):

<p>13 And the LORD spoke unto Moses and unto Aaron, and gave them a charge unto the children of Israel, and unto Pharaoh king of Egypt, to bring the children of Israel out of the land of Egypt.</p>	<p>וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן וַיִּצְוֵם אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְוֵם אֶת-פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם לְהוֹצִיא אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:</p>	<p>13 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן וַיִּצְוֵם אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְוֵם אֶת-פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם לְהוֹצִיא אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: (ס)</p>
<p>14 These are the heads of their fathers' houses: the sons of Reuben the first-born of Israel: Hanoch, and Pallu, Hezron, and Carmi. These are the families of Reuben.</p>	<p>אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵּית-אֲבֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוּךְ וּפְלוּא חֲצֹרֶן וְכַרְמִי אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת רְאוּבֵן:</p>	<p>שני 14 אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵּית-אֲבֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוּךְ וּפְלוּא חֲצֹרֶן וְכַרְמִי אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת רְאוּבֵן:</p>
<p>15 And the sons of Simeon: Gemuel, and Jamin, and Ohad, and Jachin, and Zohar, and Shaul the son of a Canaanitish woman. These are the families of Simeon.</p>	<p>וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יִמְיָאל וַיָּמִין וְאָחַד וַיַּחֲיִן וְזֹהָר וְשָׁאוּל בֶּרֶךְ כְּנַעֲנִית אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת שִׁמְעוֹן:</p>	<p>15 וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יִמְיָאל וַיָּמִין וְאָחַד וַיַּחֲיִן וְזֹהָר וְשָׁאוּל בֶּרֶךְ כְּנַעֲנִית אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת שִׁמְעוֹן:</p>
<p>16 And these are the names of the sons of Levi according to their generations: Gershon and Kohath, and Merari. And the years of the life of Levi were a hundred thirty and seven years.</p>	<p>וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי לֵוִי לְדֹתָם גֶּרְשׁוֹן וְקָהָת וּמֶרָרִי וּשְׁנֵי חֲנִי מֵאָה וְתַלְתִּין וְשִׁבְעַת שָׁנִים:</p>	<p>16 וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-לֵוִי לְדֹתָם גֶּרְשׁוֹן וְקָהָת וּמֶרָרִי וּשְׁנֵי חֲנִי לֵוִי שָׁבַע וּשְׁלָשִׁים וּמֵאֶת שָׁנָה:</p>
<p>17 The sons of Gershon: Libni and Shimei, according to their families.</p>	<p>בְּנֵי גֶרְשׁוֹן לִבְנִי וְשִׁמְעִי לְמִשְׁפַּחָתָם:</p>	<p>17 בְּנֵי גֶרְשׁוֹן לִבְנִי וְשִׁמְעִי לְמִשְׁפַּחָתָם:</p>
<p>18 And the sons of Kohath: Amram, and Izhar, and Hebron, and Uzziel. And the years of the life of Kohath were a hundred thirty and three years.</p>	<p>וּבְנֵי קָהָת עֲמָרָם וְיִזְחָר וְחֶבְרֹן וְעִזְיָאֵל וּשְׁנֵי חֲנִי קָהָת מֵאָה וְתַלְתִּין וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה:</p>	<p>18 וּבְנֵי קָהָת עֲמָרָם וְיִזְחָר וְחֶבְרֹן וְעִזְיָאֵל וּשְׁנֵי חֲנִי קָהָת שָׁלֹשׁ וּשְׁלָשִׁים וּמֵאֶת שָׁנָה:</p>

(13) וידבר ה' אל משה ואל אהרן. לפי שאמר משה ואני ערל שפתים, צירף לו הקב"ה את אהרן להיות לו לפה ולמליץ: ויצום אל בני ישראל. לזה עליהם להנהיגם צנח ולסבול אותם (שמו"ר ז, א): ואל פרעה מלך מצרים. לָס עליו לחלוק לו כבוד דדצריהם, זה מדרשו. ופשוטו, לָס על דבר ישראל ועל שליחותו אל פרעה. ודבר הַלְוִי מהו, מפורש צפרשה שניה לאחר סדר היחס, אלא מתוך שהזכיר משה ואהרן, הפסיק הענין באלה ראשי בית אבותם, ללמדנו היאך נולדו משה ואהרן, ובמי נתייחסו:

(14) אלה ראשי בית אבותם. מתוך שהזקק ליחס שבטו של לוי עד משה ואהרן בשביל משה ואהרן, התחיל ליחסם דרך תולדותם מראובן. (ובפסיקתא גדולה ראיתי, לפי שֶׁקִּנְטָרְס יעקב אבינו לשלשה שבטים הללו בשעת מותו, חזר הכתוב ויחסם כאן לזדס, לומר שהשונים הם):

(16) ושני חיי לוי וגו'. למה נמנו שנותיו של לוי, להודיע כמה ימי השעבוד, שכל זמן שאחד מן השבטים קיים, לא היה שעבוד, שנאמר וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל אֶקְסִיו (שמות א, ו), ואח"כ וַיָּקָם מֶלֶךְ קָדֵשׁ, ולוי האריך ימים על כולם:

(18) ושני חיי קהת. ושני חיי עמרם וגו'. מחשבון זה אנו למדים על מושב בני ישראל ארבע מאות שנה שאמר הכתוב, שלא בארץ מצרים לזדה היו, אלא מיום שנולד יחזק, שהרי קהת מיורדי מצרים היה, חשוב כל שנותיו ושנות עמרם ושמונים של משה, לא תמלאם ד' מאות שנה, והרבה שנים נכלעים לזנים בשני האבות:

19	And the sons of Merari: Mahli and Mushi. These are the families of the Levites according to their generations.	ובְנֵי מֵרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַלְוִי לְתֹלְדֹתָם: וּבְנֵי מֵרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה זֶרְעֵית לְוִי לְתֹלְדֹתֵהוּן:	19
20	And Amram took him Jochebed his father's sister to wife; and she bore him Aaron and Moses. And the years of the life of Amram were a hundred and thirty and seven years.	וַיִּקַּח עִמָּרָם אֶת־יֹכֶבֶד בִּתּוֹ לֹא לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לּוֹ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חַיֵּי עִמָּרָם שִׁבְעַ וּשְׁלָשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה: וַיְנַסֵּב עִמָּרָם יֵת יֹכֶבֶד אָחֳתוֹ אֲבוּהִי לִיָּה לְאִתּוֹ וַיֵּלֶדֶת לִיָּה יֵת אַהֲרֹן וְיֵת מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חַיֵּי עִמָּרָם מֵאָה וּתְלָתִין וּשְׁבַע שָׁנִין:	20
21	And the sons of Izhar: Korah, and Nepheg, and Zichri.	וּבְנֵי יִצְהָר קָרַח וְנִפְגַּז וְזִיכְרִי: וּבְנֵי יִצְהָר קָרַח וְנִפְגַּז וְזִכְרִי:	21
22	And the sons of Uzziel: Mishael, and Elzaphan, and Sithri.	וּבְנֵי עֻזִּיאֵל מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי: וּבְנֵי עֻזִּיאֵל מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי:	22
23	And Aaron took him Elisheba, the daughter of Amminadab, the sister of Nahshon, to wife; and she bore him Nadab and Abihu, Eleazar and Ithamar.	וַיִּקַּח אַהֲרֹן אֶת־אֵלִישֶׁבַע בִּתּוֹ עֲמִינָדָב אֲחֹתוֹת נַחֲשֹׁן לֹא לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לּוֹ אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר: וַיְנַסֵּב אַהֲרֹן יֵת אֵלִישֶׁבַע בִּתּוֹ עֲמִינָדָב אֲחֹתִיהָ דִּנְחָשׁוֹן לִיָּה לְאִתּוֹ וַיֵּלֶדֶת לִיָּה יֵת נָדָב וְיֵת אֲבִיהוּא יֵת אֶלְעָזָר וְיֵת אִיתָמָר:	23
24	And the sons of Korah: Assir, and Elkanah, and Abiasaph; these are the families of the Korahites.	וּבְנֵי קָרַח אָסִיר וְאֶלְקָנָה וְאַבִּיאֶסָף אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַקֹּרַחִי: וּבְנֵי קָרַח אָסִיר וְאֶלְקָנָה וְאַבִּיאֶסָף אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת וְזֶרְעֵית קָרַח:	24
25	And Eleazar Aaron's son took him one of the daughters of Putiel to wife; and she bore him Phinehas. These are the heads of the fathers' houses of the Levites according to their families.	וְאֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן לָקַח־לּוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לֹא לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לּוֹ אֶת־פִּנְחָס אֵלֶּה רָאשֵׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפַּחֹתָם: וְאֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן נָסִיב לִיָּה מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לִיָּה לְאִתּוֹ וַיֵּלֶדֶת לִיָּה יֵת פִּנְחָס אֵלֶּה רִישֵׁי אֲבוֹת לִיָּה לְזֶרְעֵיתֵהוּן:	25
26	These are that Aaron and Moses, to whom the LORD said: 'Bring out the children of Israel from the land of Egypt according to their hosts.'	הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־ צְבָאָתָם: הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה דְּאָמַר יְיָ לְהוֹן אֲפִיקוּ יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם עַל חִילִיהוֹן:	26

(20) יוכבד דדתו. אחת אצוהי, צת לוי אחות קהת:

(23) אחות נחשון. מכאן למדנו, הנושא אשה צריך לצדוק באחיה (צ"צ קי. שמו"ר ז, ד):

(25) מבנות פוטיאל. מוצע יתרו שפסס עגלים לעבודת אלילים, ומזרע יוסף שפטפט ציצרו (צ"צ קט):

(26) הוא אהרן ומשה. אלו שהזכרו למעלה שילדה יוכבד לעמרם. הוא אהרן ומשה אשר אמר ה', יש מקומות שמקדים אהרן למשה ויש מקומות שמקדים משה לאהרן, לומר לך ששקולין כאחד: על צבאותם. בצבאותם, כל צבאם לשבטיהם, יש על, שאינו אלא במקום אות אחת, ועל סרצף ססיה (בראשית כז, מ), כמו בחרצן. עמקס על סרצקס (יחזקאל לג, כו), כמו בחרצנס:

27	These are they that spoke to Pharaoh king of Egypt, to bring out the children of Israel from Egypt. These are that Moses and Aaron.	הֵם הַמְדַּבְּרִים אֶל־פַּרְעֹה אֲנֹנִי דִמְמַלְלִין עִם פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:	27
28	And it came to pass on the day when the LORD spoke unto Moses in the land of Egypt,	וַיְהִי בַיּוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: (ס)	28
29	that the LORD spoke unto Moses, saying: 'I am the LORD; speak thou unto Pharaoh king of Egypt all that I speak unto thee.'	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה דִּבֶּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי דֹבֵר אֵלָיְךָ:	שלישי
30	And Moses said before the LORD: 'Behold, I am of uncircumcised lips, and how shall Pharaoh hearken unto me?'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה הֵן אֲנִי עֶרְל שְׁפָתַיִם וְאֵיךְ יִשְׁמַע אֵלַי פַּרְעֹה: (פ)	30
VII	And the LORD said unto Moses: 'See, I have set thee in God's stead to Pharaoh; and Aaron thy brother shall be thy prophet.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רְאֵה נִתְּתִיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יִהְיֶה נְבִיאְךָ:	VII
2	Thou shalt speak all that I command thee; and Aaron thy brother shall speak unto Pharaoh, that he let the children of Israel go out of his land.	אִתָּה תְדַבֵּר אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֶצְוֶה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יְדַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה וְשִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶצוֹ:	2
3	And I will harden Pharaoh's heart, and multiply My signs and My wonders in the land of Egypt.	וְאֲנִי אֶקְשֶׁה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְהִרְבֵּיתִי אֶת־אֹתוֹתַי וְאֶת־מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:	3

(27) הם המדברים וגו'. הם שנשטוו הם שקיימו: הוא משה ואהרן. הם בשליחותם וצדקתם מתחלה ועד סוף:
(28) ויהי ביום דבר וגו'. מחוצר למקרא שלאחריו:
(29) וידבר ה'. הוא הדבור עצמו האמור למעלה בא דבר אל פרעה מלך מצרים, אלא מתוך שהפסיק הענין כדי ליחסם, חזר הענין עליו להמחיל בו: אני ה'. כדאי אני לשלחך ולקיים דברי שליחותי:
(30) ויאמר משה לפני ה'. היא האמירה שאמר למעלה הן בני ישראל לא שמעו אלי, וְשָׁנָה הכתוב כאן, כיון שהפסיק הענין, וכך היא הַשְׁיָטָה, כאדם האומר נחזור על הראשונות:
(1) נתתיך אלהים לפרעה. שופט ורודה לרדותו צמכות ויסורין: יהיה גביאך. כתר גומו יהי מתורגמך, וכן כל לשון נבואה, אדם המכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות, והוא מגזרת גיב שְׁפָטִים (ישעי' נו, יט). יגזר חֲקֵמָה (משלי י, לא), וְכָל מְהַקְנֻת דשמואל (שמואל-א' ג, יג), ובלע"ז קוראין לו פרידי"גר
(2) אתה תדבר. פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי, ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה:
(3) ואני אקשה. מאחר שהרשיע והתרים כנגדי, וגלוי לפני שאין נחת רוח באומות עובדי אלילים, לתת לז שלם לשון טוב לי שימקשה לזו, למען הרבות בו אותותי ותכירו את גבורותי, וכן מדמו של הקדוש ב"ה, מביא פורענות על האומות עובדי אלילים, כדי שישמעו ישראל וייראו, שנאמר הקרתי גוים נשמו פִּנּוּס וגו' (נפניה ג, ו), קִמְרָתִי אֶף תִּירָאִי אוֹתִי תִקְחִי מוֹסֵר

4	But Pharaoh will not hearken unto you, and I will lay My hand upon Egypt, and bring forth My hosts, My people the children of Israel, out of the land of Egypt, by great judgments.	וְלֹא־יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פֶּרְעָה וְנָתַתִּי אֶת־יָדִי בְּמִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־צְבֹאתַי אֶת־עַמִּי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁפְטִים גְּדֹלִים:	4
5	And the Egyptians shall know that I am the LORD, when I stretch forth My hand upon Egypt, and bring out the children of Israel from among them.'	וַיֵּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּנִשְׁתַּחֲוֵי אֶת־יָדִי עַל־מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם:	5
6	And Moses and Aaron did so; as the LORD commanded them, so did they.	וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתָם כֵּן עָשׂוּ:	6
7	And Moses was fourscore years old, and Aaron fourscore and three years old, when they spoke unto Pharaoh.	וּמֹשֶׁה בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְאַהֲרֹן בֶּן־שְׁלֹשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה בְּדַבְּרָם אֶל־פֶּרְעָה: (פ)	7
8	And the LORD spoke unto Moses and unto Aaron, saying:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אֲהֲרֹן לֵאמֹר:	רביעי ה
9	'When Pharaoh shall speak unto you, saying: Show a wonder for you; then thou shalt say unto Aaron: Take thy rod, and cast it down before Pharaoh, that it become a serpent.'	כִּי יִדְבַר אֲלֵכֶם פֶּרְעָה לֵאמֹר תִּנְנֵה לָכֶם מֹוֹפֵת וְאָמַרְתָּ אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־מִטְּךָ וְהִשְׁלֵךְ לִפְנֵי־פֶרְעָה וְהָיָה לְתַנִּין:	9
10	And Moses and Aaron went in unto Pharaoh, and they did so, as the LORD had commanded; and Aaron cast down his rod before Pharaoh and before his servants, and it became a serpent.	וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פֶּרְעָה וַיַּעַשׂוּ כֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיִּשְׁלֹךְ אֲהֲרֹן אֶת־מִטְּחוֹ לִפְנֵי פֶרְעָה וּלְפָנָי עֲבָדָיו וַיְהִי לְתַנִּין:	10
11	Then Pharaoh also called for the wise men and the sorcerers; and they also, the magicians of Egypt, did in like manner with their secret arts.	וַיִּקְרָא גַם־פֶּרְעָה לַחֲכָמִים וּלְמַכְשָׁפִים וַיַּעַשׂוּ גַם־הֵם חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם בְּלַחְשֵׁיהֶם כֵּן:	11

(שס ז), ואף על פי כן צחמש מכות הראשונות לא נאמר ויחזק ה' את לב פרעה, אלא ויחזק לב פרעה. (ועיין צרא"ס שגורס כאן דבור המתחיל בלכתך לשון עד שמחיס צידך, וכדלעיל בפרשת שמות בפסוק בלכתך לשון ע"ש):
 (4) את ידי. יד ממש, להכות זהם:
 (9) מופת. אות, להודיע שיש לורך (לרוך) צמי ששולח אחסם:
 (10) לתנין. נחש:

12 For they cast down every man his rod, and they became serpents; but Aaron's rod swallowed up their rods.	וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִטֵּהוּ וַיְהִיוּ לְתַנִּינִם וַיִּבְלַע מִטֵּה־אַהֲרֹן אֶת־מִטֵּהָם׃ וַיִּרְמוּ גִבְרַת חוֹטְרֵיהָ וַהֲווּ לְתַנִּינִין וַיִּבְלַע חוֹטְרָא דְאַהֲרֹן יֵת חוֹטְרֵיהוֹן׃	12 וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִטֵּהוּ וַיְהִיוּ לְתַנִּינִם וַיִּבְלַע מִטֵּה־אַהֲרֹן אֶת־מִטֵּהָם׃
13 And Pharaoh's heart was hardened, and he hearkened not unto them; as the LORD had spoken.	13 וַיִּחְזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֹתָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ (ס) וַאֲתַקַּף לְבָא דְפַרְעֵה וְלֹא קִבִּיל מִנְהוֹן כְּמָא דְמַלִּיל יי׃	13 וַיִּחְזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֹתָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ (ס)
14 And the LORD said unto Moses: 'Pharaoh's heart is stubborn, he refuseth to let the people go.	14 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּבֹד לֵב פַּרְעֹה מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם׃ וַאֲמַר יי׃ לְמֹשֶׁה אֲתִיבֶר לְבָא דְפַרְעֵה סָרִיב לְשַׁלְּחָא עָמָא׃	14 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּבֹד לֵב פַּרְעֹה מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם׃
15 Get thee unto Pharaoh in the morning; lo, he goeth out unto the water; and thou shalt stand by the river's brink to meet him; and the rod which was turned to a serpent shalt thou take in thy hand.	15 לְךָ אֶל־פַּרְעֹה בַּבֹּקֶר הֵנָּה יֵצֵא הַמִּיָּמָה וְנִצַּבְתָּ לִקְרָאתוֹ עַל־שֵׁפֶת הַיָּאָר וְהִמָּטָה אֲשֶׁר־נִהְפָּךְ לְנִחָשׁ תִּקַּח בְּיָדְךָ׃ אִיזִיל לְוֹת פַּרְעֵה בַּצְּפָרָא הָא נָפִיק לְמִיָּא וְתַתְּעֵתָד לְסַדְמוּתִיהָ עַל כִּיף נִהְרָא וְחוֹטְרָא דְאַתְהִפִּיךְ לְחִוּיָא תִּסְבּ בְּיָדְךָ׃	15 לְךָ אֶל־פַּרְעֹה בַּבֹּקֶר הֵנָּה יֵצֵא הַמִּיָּמָה וְנִצַּבְתָּ לִקְרָאתוֹ עַל־שֵׁפֶת הַיָּאָר וְהִמָּטָה אֲשֶׁר־נִהְפָּךְ לְנִחָשׁ תִּקַּח בְּיָדְךָ׃
16 And thou shalt say unto him: The LORD, the God of the Hebrews, hath sent me unto thee, saying: Let My people go, that they may serve Me in the wilderness; and, behold, hitherto thou hast not hearkened;	16 וְאָמַרְתָּ אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר שְׁלַח אֶת־עַמִּי וְיַעֲבֹדֵנִי בְּמִדְבָּר וְהִנֵּה לֹא־שָׁמַעְתָּ עַד־כֹּה׃ וְתִימַר לִיהָ יי׃ אֱלֹהֵא דִּיהוּדָאִי שְׁלַחְנִי לְוֹתְךָ לְמִימַר שְׁלַח יֵת עַמִּי וְיַפְלִחוּן קֳדָמִי בְּמִדְבָּרָא וְהָא לֹא קִבִּילְתָּא עַד כַּעַן׃	16 וְאָמַרְתָּ אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר שְׁלַח אֶת־עַמִּי וְיַעֲבֹדֵנִי בְּמִדְבָּר וְהִנֵּה לֹא־שָׁמַעְתָּ עַד־כֹּה׃
17 thus saith the LORD: In this thou shalt know that I am the LORD—behold, I will smite with the rod that is in my hand upon the waters which are in the river, and they shall be turned to blood.	17 כֹּה אָמַר יְהוָה בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה הֵנָּה אֲנֹכִי מַכֶּהוּ בְּמִטָּה אֲשֶׁר־בְּיָדִי עַל־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאָר וְנִהְפְּכוּ לְדָם׃ כְּדָנָן אָמַר יי׃ בְּדָא תֵּדַע אֲרִי אֲנִא יי׃ הָא אֲנָא מַחִי בְּחוֹטְרָא דְבִידִי עַל מִיָּא דְבִנְהֵרָא וְיִתְהַפְּכוּן לְדָמָא׃	17 כֹּה אָמַר יְהוָה בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה הֵנָּה אֲנֹכִי מַכֶּהוּ בְּמִטָּה אֲשֶׁר־בְּיָדִי עַל־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאָר וְנִהְפְּכוּ לְדָם׃
18 And the fish that are in the river shall die, and the river shall become foul; and the Egyptians shall loathe to drink water from the river.'	18 וְהַדְּגָה אֲשֶׁר־בַּיָּאָר תָּמוּת וּבָאֵשׁ הַיָּאָר וְנִלְאוּ מִצְרַיִם לְשָׁתוֹת מַיִם מִן־הַיָּאָר׃ (ס) וְנִיגִי דְבִנְהֵרָא יָמוּתוּן וְיִסְרִי נִהְרָא וְיִלְאוּן מִצְרָאִי לְמִשְׁתֵּי מִיָּא מִן נִהְרָא׃	18 וְהַדְּגָה אֲשֶׁר־בַּיָּאָר תָּמוּת וּבָאֵשׁ הַיָּאָר וְנִלְאוּ מִצְרַיִם לְשָׁתוֹת מַיִם מִן־הַיָּאָר׃ (ס)

- (11) בלחשיהם בלחשיהון, ואין לו דמיון במקרא, ויש לדמות לו להט הקרצ המטהפכת (בראשית ג, כד), דומה שהיא מתהפכת על ידי לחש:
- (12) ויבלע מטה אהרן. מאחר שחזר ונעשה מטה בלע את כלן (שבת נז):
- (14) כבד. תרגומו נקיר, ולא אתיקר, מפני שהוא שם דבר, כמו כי פגד ממך הדבר (שמות יח, יח):
- (15) הנה יצא המימה. לנקביו, שהיה עושה עצמו אלוה, ואומר שאינו צריך לנקביו, ומשכים ויואל לנילוס ועושה שם צרכיו (שמו"ר ט, י):
- (16) עד כה. עד הנה. ומדרשו, עד שחשמע ממני מכת כזורות, שאפתח זה צכה פה אמר ה' פתחתי הלילה:
- (17) ונהפכו לדם. לפי שאין גשמים יורדים במצרים, ונילוס עולה ומשקה את הארץ, ומצרים עוזדים לנילוס, לפיכך הלקה את יראתם ואחר כך הלקה אותם:
- (18) ונלאו מצרים. לבקש רפואה למי היאור שהיו ראויין לשמות:

19	<p>And the LORD said unto Moses: ‘Say unto Aaron: Take thy rod, and stretch out thy hand over the waters of Egypt, over their rivers, over their streams, and over their pools, and over all their ponds of water, that they may become blood; and there shall be blood throughout all the land of Egypt, both in vessels of wood and in vessels of stone.’</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אִמְרָה לְאַהֲרֹן סֵב חֹטְרְךָ וְנָתַתָּה יָדְךָ עַל מֵי־אֶרֶץ מִצְרָיִם עַל נְהַרְיָהוֹן עַל אֶרְתֵּיהוֹן וְעַל אֲגֻמֵּיהוֹן וְעַל כָּל בֵּית כְּנִישֵׁת מִמֵּיהוֹן וַיְהוֹן דָּמָא וַיְהִי דָמָא בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וּבְעֵצִים וּבְאֲבָנִים:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֲמַר אֶל־אַהֲרֹן קַח מִטֶּבֶן וְנָתַתְּ יָדְךָ עַל־מֵי־מִצְרָיִם עַל־נְהַרְתָּם עַל־אֲרֵיתָם וְעַל־אֲגֻמֵּיהֶם וְעַל כָּל־מְקוֹה מִימֵיהֶם וַיְהִי־דָם וַיְהִי דָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וּבְעֵצִים וּבְאֲבָנִים:</p>	19
20	<p>And Moses and Aaron did so, as the LORD commanded; and he lifted up the rod, and smote the waters that were in the river, in the sight of Pharaoh, and in the sight of his servants; and all the waters that were in the river were turned to blood.</p>	<p>וַעֲבָדוּ בֶן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּמָּא דְּפִקִּיד יְיָ וְאֲרִים בְּחֹטְרָא וּמָחָא יָת מֵי־אֶרֶץ מִצְרָיִם לְעֵינֵי פֶרַעַה וּלְעֵינֵי עֲבָדָיו וְאַתְּחַפִּיכוּ כָּל מֵי־אֶרֶץ מִצְרָיִם לְדָמָא:</p>	<p>וַיַּעֲשׂוּ־כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיִּגֶּרֶם בַּמִּטֶּבֶן וַיִּךְ אֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֵר לְעֵינֵי פֶרַעַה וּלְעֵינֵי עֲבָדָיו וַיִּתְּחַפְּכוּ כָּל־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּיָּאֵר לְדָם:</p>	20
21	<p>And the fish that were in the river died; and the river became foul, and the Egyptians could not drink water from the river; and the blood was throughout all the land of Egypt.</p>	<p>וַנּוּגֵי דְבִנְהָרָא מִיתוּ וְסָרִי נִהְרָא וְלֹא יָכִילוּ מִצְרָיִם לְמַשְׁתֵּי מֵי־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְהָיָה דָּם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:</p>	<p>וַתִּדָּגָה אֲשֶׁר־בַּיָּאֵר מִתָּה וַיָּבֹאֶשׁ הַיָּאֵר וְלֹא־יָכִילוּ מִצְרָיִם לְשִׁתּוֹת מַיִם מִן־הַיָּאֵר וַיְהִי הַדָּם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:</p>	21
22	<p>And the magicians of Egypt did in like manner with their secret arts; and Pharaoh's heart was hardened, and he hearkened not unto them; as the LORD had spoken.</p>	<p>וַעֲבָדוּ בֶן חֲרָשֵׁי מִצְרָיִם בְּלַחְשֵׁיהוֹן וְאַתְּשָׁף לְבָא דְּפֶרַעַה וְלֹא קִבִּיל מִנְהוֹן כַּמָּא דְּמַלְלִיל יְיָ:</p>	<p>וַיַּעֲשׂוּ־כֵן חֲרָשֵׁי מִצְרָיִם בְּלַטִּיָּהֶם וַיִּחְזֹק לִב־פֶּרַעַה וְלֹא־שָׁמַע אֶל־הֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:</p>	22
23	<p>And Pharaoh turned and went into his house, neither did he lay even this to heart.</p>	<p>וַתִּפְּנֵי פֶרַעַה וַיֵּצֵא לְבֵיתָה וְלֹא שָׁוִי לְבִיהָ אֶף לְדָא:</p>	<p>וַיִּפֶּן פֶּרַעַה וַיָּבֹא אֶל־בֵּיתוֹ וְלֹא־שָׁת לְבָבוֹ גַּם־לְזֹאת:</p>	23
24	<p>And all the Egyptians digged round about the river for water to drink; for they could not drink of the water of the river.</p>	<p>וַחֲפְרוּ כָּל מִצְרָיִם סְחָרְנוֹת נִהְרָא מֵי־אֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא יָכִילוּ לְמַשְׁתֵּי מֵי־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיִּתְּחַפְּכוּ כָּל מֵי־אֶרֶץ מִצְרָיִם:</p>	<p>וַיִּחְפְּרוּ כָּל־מִצְרָיִם סְבִיבָת הַיָּאֵר מַיִם לְשִׁתּוֹת כִּי לֹא יָכִילוּ לְשִׁתּוֹת מִמֵּי־הַיָּאֵר:</p>	24

(19) אמר אל אהרן. לפי שהגין האור על משה כשנשנך לתוכו, לפיכך לא לקה על ידו לא צדס ולא צפרדעים, ולקה על ידי אהרן: נהרותם. הם נהרות המושכים כעין נהרות שלנו: יאוריהם. הם צריכות נגרים העשויות בידי אדם משפת הנהר לשדות, ונילוס מימיו מתצרכים ועולה דרך היאורים ומשקה השדות: אגמיהם. קבוצת מים שאינן נוצעין ואין מושכין, אלא עומדין במקום אחד, וקורין לו אשטני"ק: בכל ארץ מצרים. אף צמחצמח וצמחצמח וצמחצמח: ובעצים ובאבנים. מים שצכלי עץ וצכלי אבן:

(22) בלטיהם. לחש שאומרין אותו צלט וצחשאי. ורבותינו אמרו, צלטיהם מעשה שדים, צלהטיהם מעשה כשפים (סנהדרין סז:): ויחזק לב פרעה. לומר על ידי מכשפות אתם עושים כן, תבן אתם מכניסין לַעֲפָרִיִים (מנחות פה.). עיר שכולה תבן, אף אתם מציאין מכשפות למצרים שכולה כשפים:

(23) גם לזאת. למופת המטה שנהפך לתנין ולא לזה של דם:

25	And seven days were fulfilled, after that the LORD had smitten the river.	וַיִּמָּלֵא שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרַי וּשְׁלִימוֹ שִׁבְעָא יוֹמִין בְּתַר דְּמָחָא יְיָ יְתַּ נְהִירָא: (פ)	25
26	And the LORD spoke unto Moses: 'Go in unto Pharaoh, and say unto him: Thus saith the LORD: Let My people go, that they may serve Me.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי: וְאָמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לָת פַּרְעֹה וְתִימַר לִיה כִּדְּנֹן אָמַר יְיָ שְׁלַח יְת עַמִּי וַיִּפְלְחוּן קִדְמִי:	26
27	And if thou refuse to let them go, behold, I will smite all thy borders with frogs.	וְאִם־מֵאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח הִנֵּה אֲנֹכִי נֹגֵף אֶת־כָּל־גְּבוּלְךָ בַּצְּפֹרֶדִּים: וְאִם מְסָרִיב אֶת לְשַׁלְחָא הָא אֲנִי מַחִי יְת כָּל תְּחוּמְךָ בַּעֲוֹרֵדְעִינָא:	27
28	And the river shall swarm with frogs, which shall go up and come into thy house, and into thy bed-chamber, and upon thy bed, and into the house of thy servants, and upon thy people, and into thine ovens, and into thy kneading-troughs.	וְשָׂרְצָן תִּיֵּאָר צְפֹרֶדִּים וְעָלוּ וַיָּבֹאוּ בְּבֵיתְךָ וּבְחֲדָר מִשְׁכְּבְּךָ וְעַל־מִטָּתְךָ וּבְבֵית עַבְדֶּיךָ וּבַעֲמֻךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ: וַיִּרְבִּי נְהִירָא עוֹרֵדְעִינָא וַיֵּיָעְלוּן בְּבֵיתְךָ וּבְחֲדָרוֹן בֵּית מִשְׁכְּבְּךָ וְעַל עֶרְסָתְךָ וּבְבֵית עַבְדְּךָ וּבַעֲמֻךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְאֻצֹּתֶיךָ:	28
29	And the frogs shall come up both upon thee, and upon thy people, and upon all thy servants.'	וַיָּבֹקָה וּבַעֲמֻךָ וּבְכָל־עַבְדֶּיךָ וַיָּבֹקָה וּבַעֲמֻךָ וּבְכָל עַבְדְּךָ יִסְקוּן עוֹרֵדְעִינָא:	29
VIII	And the LORD said unto Moses: 'Say unto Aaron: Stretch forth thy hand with thy rod over the rivers, over the canals, and over the pools, and cause frogs to come up upon the land of Egypt.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֶל־אַהֲרֹן נִטֵּה אֶת־יָדְךָ בְּמִטָּה עַל־הַנְּהָרוֹת עַל־הַיְּאֵרוֹת וְעַל־הָאֲגָמִים וְהָעַל אֶת־הַצְּפֹרֶדִּים עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: וְאָמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֵימַר לְאַהֲרֹן אֲרִים יְת יָדְךָ בְּחוּטְךָ עַל נְהִירָא עַל אֲרֵתִיָּא וְעַל אֲגָמִיָּא וְאֲסִיִּם יְת עוֹרֵדְעִינָא עַל אֶרֶא דְּמִצְרַיִם:	VIII
2	And Aaron stretched out his hand over the waters of Egypt; and the frogs came up, and covered the land of Egypt.	וַיִּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ עַל מִימֵי מִצְרַיִם וְהָעַל הַצְּפֹרֶדֶּה וַתִּכָּס אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם: וְאֲרִים אַהֲרֹן יְת יְדִיה עַל מִיָּא דְּמִצְרַאִי וְסִלְקוּ עוֹרֵדְעִינָא וַחֲפּוּ יְת אֶרֶא דְּמִצְרַיִם:	2

(25) וימלא. מנין שבעת ימים שלא שז היאור לקדמותו, שהיתה המכה משמשת רציע חדש, ושלשה חלקים היה מעיד ומתרה דהם (שמו"ר ט, יב):

(27) ואם מאן אתה. ואם סרצן אתה. מאן כמו ממאן, מסרצ, אלא כינה האדם על שם המפעל, כמו שְׁלִי (איוב טו, יב) וְשִׁקְט (ירמיה מח, יא), סר וְשִׁקְט (מלכים"א כ, מג): נגף את כל גבולך. מכה, וכן כל לשון מגפה אינו לשון מיתה אלא לשון מכה, וכן וְנִגְפוּ אֵשֶׁה הָרָה (שמות כא, כב) אינו לשון מיתה, וכן וְצִטְקָם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיהֶם (ירמ"י יג, טז), שָׁן תִּגָּף בְּאֶזְנוֹ רִגְלָךָ (תהלים לא, יב), וְלֹאֲזָן נִגָּף (ישע"י ח, יד):

(28) ועלו. מן היאור: בביתך. ואחר כך צצתי עצדיך, הוא התחיל צעצה תחלה, ויאמר אל עמו, וממנו התחילה הפורענות (סוטה יא. שמו"ר י, ד):

(29) ובכה ובעמד. צחוק מעיהם נכנסים ומקרקרין:

(2) ותעל הצפרדע. צפרדע אחת היתה, והיו מפין אותה והיא מתזת נחילים נחילים, זהו מדרשו (שמו"ר י, ה). ופשוטו יש לומר, שרץ הצפרדעים קורא לשון יחידות, וכן ומהי הכנס, הרחשה גדול"ר"א צלע"ז, ואף ותעל הצפרדע גרינו"ל"ר"א צלע"ז

3	And the magicians did in like manner with their secret arts, and brought up frogs upon the land of Egypt.	וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחֲרָטְמִים בְּלִשְׁתֵּיהֶן וַיַּעֲלֹ אֶת־הַצְּפַרְדֵּים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃	וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחֲרָטְמִים בְּלִשְׁתֵּיהֶם וַיַּעֲלֹ אֶת־הַצְּפַרְדֵּים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃	3
4	Then Pharaoh called for Moses and Aaron, and said: 'Entreat the LORD, that He take away the frogs from me, and from my people; and I will let the people go, that they may sacrifice unto the LORD.'	וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הִעֲתִירוּ אֶל־יְהוָה וְיִסַּר הַצְּפַרְדֵּים מִמֶּנִּי וּמִעַמִּי וְאֶשְׁלַח וְאֶשְׁלַח אֶת־הָעָם וַיִּזְבְּחוּ לַיהוָה׃	וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הִעֲתִירוּ אֶל־יְהוָה וְיִסַּר הַצְּפַרְדֵּים מִמֶּנִּי וּמִעַמִּי וְאֶשְׁלַח וְאֶשְׁלַח אֶת־הָעָם וַיִּזְבְּחוּ לַיהוָה׃	4
5	And Moses said unto Pharaoh: 'Have thou this glory over me; against what time shall I entreat for thee, and for thy servants, and for thy people, that the frogs be destroyed from thee and thy houses, and remain in the river only?'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה שְׁאַל עָלַי לְמָתוֹ אֶעֱתִיר לָךְ וְלַעֲבָדֶיךָ וְלָעַמְּךָ לְהַכְרִית הַצְּפַרְדֵּים מִמֶּךָּ וּמִבְּתוֹךְ הָרֶק בִּיאֵר תִּשְׁאָרְנָה׃	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה הִתְפַּאֵר עָלַי לְמָתוֹ אֶעֱתִיר לָךְ וְלַעֲבָדֶיךָ וְלָעַמְּךָ לְהַכְרִית הַצְּפַרְדֵּים מִמֶּךָּ וּמִבְּתוֹךְ הָרֶק בִּיאֵר תִּשְׁאָרְנָה׃	5
6	And he said: 'Against to-morrow.' And he said: 'Be it according to thy word; that thou mayest know that there is none like unto the LORD our God.	וַיֹּאמֶר לְמָחָר וַיֹּאמֶר כְּדַבְּרְךָ לְמָעַן תֵּדַע כִּי־אֵין כִּי־הוּא אֱלֹהֵינוּ׃	וַיֹּאמֶר לְמָחָר וַיֹּאמֶר כְּדַבְּרְךָ לְמָעַן תֵּדַע כִּי־אֵין כִּי־הוּא אֱלֹהֵינוּ׃	6
7	And the frogs shall depart from thee, and from thy houses, and from thy servants, and from thy people; they shall remain in the river only.'	וַיַּעֲדוּן עוֹרְדֵּעֲנִיא מִן־הַמִּבְּתָּר וּמִן־הָחֹד וּמִן־הָעַמְּךָ וּמִן־הָעַבְדִּים וּמִן־הָעָם וַיִּשְׁתָּאֲרוּן׃	וַיַּעֲדוּן עוֹרְדֵּעֲנִיא מִן־הַמִּבְּתָּר וּמִן־הָחֹד וּמִן־הָעַמְּךָ וּמִן־הָעַבְדִּים וּמִן־הָעָם וַיִּשְׁתָּאֲרוּן׃	חמישי
8	And Moses and Aaron went out from Pharaoh; and Moses cried unto the LORD concerning the frogs, which He had brought upon Pharaoh.	וַיִּצֵּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִלִּפְנֵי פַרְעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה עַל־דְּבַר הַצְּפַרְדֵּים אֲשֶׁר־שָׁם לְפַרְעֹה׃	וַיִּצֵּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִמַּעַם פַּרְעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה עַל־דְּבַר הַצְּפַרְדֵּים אֲשֶׁר־שָׁם לְפַרְעֹה׃	8
9	And the LORD did according to the word of Moses; and the frogs died out of the houses, out of the courts, and out of the fields.	וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדַבְּרֵי מֹשֶׁה וַיָּמָתוּ הַצְּפַרְדֵּים מִן־הַבָּתִּים מִן־הַחֲצֵרֹת וּמִן־הַשָּׂדֶה׃	וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדַבְּרֵי מֹשֶׁה וַיָּמָתוּ הַצְּפַרְדֵּים מִן־הַבָּתִּים מִן־הַחֲצֵרֹת וּמִן־הַשָּׂדֶה׃	9

(5) התפאר עלי. כמו היִתְפַּאֵר הִגְדִּיל עַל הַחֲזָב צו (ישעי' י, טו), משתבח לומר אני גדול ממך ונטי"ר בלע"ז, וכן התפאר עלי, השתבח להמחכס ולשאלו דבר גדול ולומר שלא אוכל לעשותו: למתי אעתיר לך. את אשר אעמיר לך היום על הכרתם הצפרדעים, למתי תרצה שיכרתו, ותרצה אם אשלים דברי למועד שתקבע לי. אלו נאמר מתי אעמיר, היה משמע מתי אחפלו, עכשו שנאמר למתי, משמע אני היום אחפלו עליך שיכרתו הצפרדעים לזמן שתקבע עלי, אמור לאיזה יום תרצה שיכרתו. אעמיר העמירו והעמרת, ולא נאמר אעמיר עמרו ועמרת, מפני שכל לשון עתה רבוצה פלל הוא, וכאשר יאמר הרבוצה ארצה והרביצי לשון הפעיל, כך יאמר, אעמיר העמירו והעמרת דברים, ואז לכולם והעפִּסְתָּם עָלֵי דְּצִרְיָם (יחזקאל לה, יג), הרביצם:

(6) ויאמר למחר. התפלל היום שיכרתו למחר:

(8) ויצא. ויצעק. מיד, שיכרתו למחר:

10	And they gathered them together in heaps; and the land stank.	וַיַּגְדְּרוּ אֹתָם חֲמָרִם חֲמָרִם וַיִּתְּחוּן דְּגוּרֵיהֶן וַיִּסְרְאוּ עַל אֶרֶץ:	10	וַיַּצְבְּרוּ אֹתָם חֲמָרִם חֲמָרִם וַיִּתְּחוּן דְּגוּרֵיהֶן וַיִּסְרְאוּ עַל אֶרֶץ:
11	But when Pharaoh saw that there was respite, he hardened his heart, and hearkened not unto them; as the LORD had spoken.	וַיֵּרָא פַרְעֹה כִּי הִיָּתְחָה הָרִוּחָה וַיִּחְבְּדֵהוּ אֶת־לִבּוֹ וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: (ס)	11	וַיֵּרָא פַרְעֹה כִּי הִיָּתְחָה הָרִוּחָה וַיִּחְבְּדֵהוּ אֶת־לִבּוֹ וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: (ס)
12	And the LORD said unto Moses: 'Say unto Aaron: Stretch out thy rod, and smite the dust of the earth, that it may become gnats throughout all the land of Egypt.'	וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אִמְרָה אֶל־אַהֲרֹן יִתֵּן חֹטְרֵךְ וּמַחֵי יֵת עַפְרָא דְאֶרֶץ וַיְהִי קִלְמָתָא בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:	12	וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אִמְרָה אֶל־אַהֲרֹן יִתֵּן חֹטְרֵךְ וּמַחֵי יֵת עַפְרָא דְאֶרֶץ וַיְהִי לְכֹנָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:
13	And they did so; and Aaron stretched out his hand with his rod, and smote the dust of the earth, and there were gnats upon man, and upon beast; all the dust of the earth became gnats throughout all the land of Egypt.	וַיַּעֲבְדוּ כֵן וְאַרְיִם אֶהָרֵן יֵת יָדֶיהָ בְּחֹטְרֶיהָ וּמַחָא יֵת עַפְרָא דְאֶרֶץ וְהָיָה קִלְמָתָא בְּאַנְשָׁא וּבְבִיעִירָא כָּל עַפְרָא דְאֶרֶץ הָיָה קִלְמָתָא בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:	13	וַיַּעֲשׂוּ־כֵן וַיִּטֵּ אֶהָרֵן אֶת־יָדוֹ בְּמַטְהוֹ וַיִּחַ אֶת־עַפְרָא דְאֶרֶץ וְהָיָה הַכֹּנָם בְּאָדָם וּבְבִהֵמָה כָּל־עַפְרָא דְאֶרֶץ הָיָה כֹנָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:
14	And the magicians did so with their secret arts to bring forth gnats, but they could not; and there were gnats upon man, and upon beast.	וַיַּעֲבְדוּ כֵן חֲרָשֵׁיָא בְּלַחְשֵׁיהוֹן לְאַפְקָא יֵת קִלְמָתָא וְלֹא יָכִילוּ וְהָיָה קִלְמָתָא בְּאַנְשָׁא וּבְבִיעִירָא:	14	וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחֲרָשִׁים בְּלִשְׁתֵּיהֶם לְהוֹצִיא אֶת־הַכֹּנָם וְלֹא יָכִלוּ וְהָיָה הַכֹּנָם בְּאָדָם וּבְבִהֵמָה:
15	Then the magicians said unto Pharaoh: 'This is the finger of God'; and Pharaoh's heart was hardened, and he hearkened not unto them; as the LORD had spoken.	וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָשִׁים אֶל־פַּרְעֹה אֲצַבֵּעַ אֱלֹהִים הִוא וַיִּחְזַק לִב־פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: (ס)	15	וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָשִׁים אֶל־פַּרְעֹה אֲצַבֵּעַ אֱלֹהִים הִוא וַיִּחְזַק לִב־פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: (ס)
16	And the LORD said unto Moses: 'Rise up early in the morning, and stand before Pharaoh; lo, he cometh forth to the water; and say unto him: Thus saith the LORD: Let My people go, that they may serve Me.'	וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אִמְרָה אֶל־פַּרְעֹה בִּבְקָרִי וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה הִנֵּה יוֹצֵא הַמַּיִמָּה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי:	16	וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אִמְרָה אֶל־פַּרְעֹה בִּבְקָרִי וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה הִנֵּה יוֹצֵא הַמַּיִמָּה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי:

- (10) חמרם חמרם. צבירים צבירים, כתרגומו דגורין, גלין:
 (11) והחבד את לבו. לשון פעול הוא, כמו קלון וקסוע (בראשית יב, ט), וכן והפזות את מואב (מלכים-ב ג, כד), ושאול לו צאלאים (שמואל-א כב, יג), הקה וקצע (מלכים-א כ, לו): כאשר דבר ה'. והיכן דבר, ולא ישמע אליכם פרעה:
 (12) אמר אל אהרן. לא היה העפר כדאי ללקות על ידי משה, לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בצול, ולקה על ידי אהרן:
 (13) ותחי הכנם. הקשישה, פדוליר"א צלע":
 (14) להוציא את הכנים. לצראותם (נ"א ולהוציאם) ממקום אחר: ולא יכלו. שאין השד שולט על צריה פחותה מכשורה:
 (15) אצבע אלהים היא. מכה זו אינה על ידי כשפים, מאת המקום היא: כאשר דבר ה'. ולא ישמע אליכם פרעה:

17	Else, if thou wilt not let My people go, behold, I will send swarms of flies upon thee, and upon thy servants, and upon thy people, and into thy houses; and the houses of the Egyptians shall be full of swarms of flies, and also the ground whereon they are.	כִּי אִם־אֵינֶנּוּ מְשַׁלַּח אֶת־עַמִּי הֲנִנִי מְשַׁלִּיחַ בָּךְ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבַעֲמָלְךָ וּבְכָתְיֶיךָ אֶת־הָעָרֹב וּמָלְאוּ בָתֵּי מִצְרַיִם אֶת־הָעָרֹב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הֵם עָלֶיהָ: אֲרִי אִם לִיתֶךָ מְשַׁלַּח יְת עַמִּי הֲאֵנָּה מְשַׁלַּח בָּךְ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבַעֲמָלְךָ וּבְכָתְיֶיךָ יְת עָרֹבָא וּיְתַמְלֹן בְּתֵי מִצְרַיִם יְת עָרֹבָא וְאִף אֲרֶעָא דְאֲנֹן עֲלֶיהָ:	17
18	And I will set apart in that day the land of Goshen, in which My people dwell, that no swarms of flies shall be there; to the end that thou mayest know that I am the LORD in the midst of the earth.	וְהַפְלִיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת־אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי עֹמֵד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הָיוֹת־שָׁם עָרֹב לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה בְּקֶרֶב הָאֶרֶץ: וְאֲפָרִישׁ בַּיּוֹמָא הַהוּא יְת אֲרֶעָא דְגֹשֶׁן דְּעַמִּי שְׂרִי עֲלֶיהָ בְּדִיל דְּלֹא לְמַהוּי תַּמָּן עָרֹבָא בְּדִיל דְּתֵדַע אֲרִי אֲנָא יְיָ שְׁלִיט בְּגוּ אֲרֶעָא:	18
19	And I will put a division between My people and thy people—by to-morrow shall this sign be.’	וְאֲשִׁי פוֹרֶקֶן לְעַמִּי וְעַל עַמְּךָ אֵתִי מַחָא לְמַחֵר יְהִי אֶתָּא הַדִּין: וְשַׁמְתִּי פָרֹת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמְּךָ לְמַחֵר וְיִהְיֶה הָאֵת הַזֶּה:	שס
20	And the LORD did so; and there came grievous swarms of flies into the house of Pharaoh, and into his servants’ houses; and in all the land of Egypt the land was ruined by reason of the swarms of flies.	וַעֲבַד יְיָ כֵן וַאֲתָא עָרֹבָא תַּקִּיף לְבֵית פַּרְעֹה וּלְבֵית עַבְדֹּוהִי וּבְכָל אֲרֶעָא דְּמִצְרַיִם אֶתְחַבַּלְת אֲרֶעָא מִן קֳדָם עָרֹבָא: וַיַּעַשׂ יְהוָה כֵּן וַיָּבֹא עָרֹב כָּבֵד בֵּיתָה פַּרְעֹה וּבֵית עַבְדָּיו וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשְׁחַת הָאֶרֶץ מִפְּנֵי הָעָרֹב:	20
21	And Pharaoh called for Moses and for Aaron, and said: ‘Go ye, sacrifice to your God in the land.’	וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לָכֵן זָבָחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בְּאֶרֶץ: וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲנִי וְלֹא־הָיִינוּ לְזָבַח לַיהוָה וְנִסְבִּין לְדַבְּחָא קֳדָם יְיָ אֱלֹהֵנָּה הָא נִדְּבַח יְת בְּעִירָא דְּמִצְרַיִם דְּחֵלִין לִיהָ וְאֲנֹן יְהוֹן חֲנוּ הֲלֹא יִמְרוּן לְמַרְגְּמָנָא:	21
22	And Moses said: ‘It is not meet so to do; for we shall sacrifice the abomination of the Egyptians to the LORD our God; lo, if we sacrifice the abomination of the Egyptians before their eyes, will they not stone us?’	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תוֹעֲבַת מִצְרַיִם נִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלֵנוּ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי אֲרִי בְּעִירָא דְּמִצְרַיִם דְּחֵלִין לִיהָ מְנִיָּה אֲנַחְנָא נִסְבִּין לְדַבְּחָא קֳדָם יְיָ אֱלֹהֵנָּה הָא נִדְּבַח יְת בְּעִירָא דְּמִצְרַיִם דְּחֵלִין לִיהָ וְאֲנֹן יְהוֹן חֲנוּ הֲלֹא יִמְרוּן לְמַרְגְּמָנָא:	22

(17) משליח בך. מגרה בך, וכן וְאֵן צִהַמְתָּ שְׁלַח צָם (דברים לז, כד), לשון שסוי אינטימ"ר זלע"ז: את הערב. כל מיני חיות רעות ונחשים ועקרבים צערצוציא, והיו משחיתים צהם. ויש טעם דזכר צאגדה בכל מכה ומכה למה זו ולמה זו, צמכסי מלחמות מלכים צא עליהם, כסדר מלכות, כשצרה על עיר, צתחלה מקלקל מעיינותיה, ואחר כך חוקעין עליהם ומריעין צשופרות ליראם ולצלהם, וכן הצפרדעים מקרקרים והומים וכו', כדאי צמדרש רצי תנחומא (צא ד):

(18) והפליתי. והפרשתי, וכן וְהַפְלֵה ה' (שמות ט, ד), וכן לֹא נִפְלְאֵת הִיא מִמֶּךָ (דברים ל, יא), לֹא מוֹצֵלֶת וּמוֹפְרֶשֶׁת הִיא מִמֶּךָ: לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי ה' בְּקֶרֶב הָאֶרֶץ. אע"פ ששכינתי צשמים, גזרתי מתקיימת צתחחונים:

(19) ושמת פדות. שיציל צין עמי וצין עמך:

(20) תשחת הארץ. נשחטה הארץ, אֶתְחַבַּלְתָּ אֲרֶעָא:

(21) זבחו לאלהיכם בארץ. צמקומכס, ולא חלכו צמדכר:

23	We will go three days' journey into the wilderness, and sacrifice to the LORD our God, as He shall command us.'	מִהַלֵּךְ תֵּלֶת יָמִין נִיזִיל בְּמִדְבָּרָא וְנִדְּבַח קָדָם יי אֱלֹהֵנָּא כְּמָא דִּימַר לְנָא:	דָּרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נִלְךְ בְּמִדְבָּר וְזִבְחָנִי לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אֱלֹהֵינוּ:	23
24	And Pharaoh said: 'I will let you go, that ye may sacrifice to the LORD your God in the wilderness; only ye shall not go very far away; entreat for me.'	וַאֲמַר פַּרְעֹה אֲנִי אֲשַׁלַּח יִתְכוֹן וְתִדְּבָחוּן קָדָם יי אֱלֹהֵכֹן בְּמִדְבָּרָא לְחוּד אַרְחָקָא לֹא תִרְחָקוּן לְמִיזַל צִלוּ עָלַי:	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֲנִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְזִבְחָתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִדְבָּר רַק הִרְחַק לֹא-תִרְחָקוּן לְלֶכֶת הָעֵתִירוּ בַעֲדַי:	24
25	And Moses said: 'Behold, I go out from thee, and I will entreat the LORD that the swarms of flies may depart from Pharaoh, from his servants, and from his people, tomorrow; only let not Pharaoh deal deceitfully any more in not letting the people go to sacrifice to the LORD.'	וַאֲמַר מֹשֶׁה הֵנָּה הָא אֲנִי נִפְיָק מַעֲמֹךְ וְנֹאצְלִי קָדָם יי וְיַעֲדִי עֲרוּבָא מִפַּרְעֹה מִעַבְדֵּיהִי וּמִעַמֻּיָּה מַחֲר לְחוּד לֹא יוֹסִיף פַּרְעֹה לְשַׁקְרָא בְּדִיל דְּלֹא לְשַׁלְּחָא יְת עַמָּא לְדְּבַחָא קָדָם יי:	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הֵנָּה אֲנִי יוֹצֵא מַעֲמֹךְ וְהָעֵתִירְתִּי אֶל-יְהוָה וְסָר הָעֲרֹב מִפַּרְעֹה מִעַבְדָּיו וּמִעַמּוֹ מַחֲר רַק אֶל-יוֹסֵף פַּרְעֹה הִתֵּל לְבַלְתִּי שַׁלַּח אֶת-הָעָם לְזִבְחַ לַיהוָה:	25
26	And Moses went out from Pharaoh, and entreated the LORD.	וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מִלִּפְנֵי פַרְעֹה וַיִּצְלִי קָדָם יי:	וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם פַּרְעֹה וַיַּעֲתֵר אֶל-יְהוָה:	26
27	And the LORD did according to the word of Moses; and He removed the swarms of flies from Pharaoh, from his servants, and from his people; there remained not one.	וַיַּעַבְדַּ יי כַּפְתָּגְמָא דְּמֹשֶׁה וַאֲעֲדִי עֲרוּבָא מִפַּרְעֹה מִעַבְדֵּיהִי וּמִעַמֻּיָּה לֹא אֲשַׁתָּאֵר חַד:	וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּסָּר הָעֲרֹב מִפַּרְעֹה מִעַבְדָּיו וּמִעַמּוֹ לֹא נִשְׁאָר אֶחָד:	27
28	And Pharaoh hardened his heart this time also, and he did not let the people go.	וַיִּקַּר פַּרְעֹה יְת לְבִיָּה אַף בְּזִמְנָא הָדָא וְלֹא שַׁלַּח יְת עַמָּא:	וַיִּכְבַּד פַּרְעֹה אֶת-לִבּוֹ גַּם בַּפֶּעַם הַזֹּאת וְלֹא שַׁלַּח אֶת-הָעָם: (פ)	28
IX	Then the LORD said unto Moses: 'Go in unto Pharaoh, and tell him: Thus saith the LORD, the God of the Hebrews: Let My people go, that they may serve Me.	וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה עוֹל לֹת פַּרְעֹה וְתַמְלִיל עַמִּיָּה כְּדִן אָמַר יי אֱלֹהָא דִּיהוּדָאֵי שַׁלַּח יְת עַמִּי וַיַּעֲבֲדֵנִי:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בֹּא אֶל-פַּרְעֹה וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו כֹּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת-עַמִּי וַיַּעֲבֲדֵנִי:	IX

(22) תועבת מצרים. יראת מצרים, כמו ולמלכס תועבת צני עמון (מלכים-ב כג, יג), ואכל ישראל קורא אותם תועבה. ועוד יש לומר צלשון אחר תועבת מצרים, דצר שנאוי הוא למצרים ציחא שאנו וצחיס, שהרי יראתם אנו וצחיס: ולא יסקלנו. צחמיה:

(25) התל. כמו להטל:

(26) ויעתר אל ה'. נחמץ צחפלה, וכן אס צל לומר ויעתיר, היה יכול לומר, ומשמע וירצה צחפלה, עכשיו כשהוא אומר צלשון ויפעל, משמע וירצה להחפול:

(27) ויסר הערוב. ולא מתו כמו שמתו הצפרדעים, שאם מתו יהיה להם הגאה בעורות:

(28) גם בפעם הזאת. אע"פ שאמר אנכי אשלח אתכם, לא קיים הצחמיו:

2	For if thou refuse to let them go, and wilt hold them still,	כִּי אִם-מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח וְעוֹדֶךָ אֲרִי אִם מִסְרִיב אֶת לְשַׁלַּח מִחֲנִיק בָּם: וְעַד כָּעַן אֶת מַחְקִיף בְּהוֹן:
3	behold, the hand of the LORD is upon thy cattle which are in the field, upon the horses, upon the asses, upon the camels, upon the herds, and upon the flocks; there shall be a very grievous murrain.	הִנֵּה יַד-יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בְּגִמְלִים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דָּבָר קָבֵד מְאֹד: הָא מִחָא מִן קָדָם יי הוּיָא בְּבַעֲרֶיךָ דְּבַחְקִלָא בְּסוּסוֹתָא בְּחֲמֹרֵי בְּגִמְלֵי בְּתוֹרֵי וּבַעֲנָא מוֹתָא סְגִי לְחֻדָּא:
4	And the LORD shall make a division between the cattle of Israel and the cattle of Egypt; and there shall nothing die of all that belongeth to the children of Israel.	וְהַפְלָה יְהוָה בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֵה מִצְרַיִם וְלֹא יָמוּת מִכָּל-לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר: וַיַּפְרִישׁ יי בֵּין בְּעִירָא דִּישְׂרָאֵל וּבֵין בְּעִירָא דְּמִצְרָאִי וְלֹא יָמוּת מִכָּל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִדָּעָם:
5	And the LORD appointed a set time, saying: 'Tomorrow the LORD shall do this thing in the land.'	וַיִּשָּׂם יְהוָה מוֹעֵד לֵאמֹר מָחָר יַעֲבִיד יי פְּתִגְמָא הָדִין בְּאַרְעָא: וְשׁוּי יי זְמַנָּא לְמִימַר מָחָר יַעֲבִיד יי פְּתִגְמָא הָדִין בְּאַרְעָא:
6	And the LORD did that thing on the morrow, and all the cattle of Egypt died; but of the cattle of the children of Israel died not one.	וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה מִמָּחָרֶת וַיָּמוּת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם וּמִמִּקְנֵה בְנֵי-יִשְׂרָאֵל לֹא-מָת אֶחָד: וַעֲבַד יי יַת פְּתִגְמָא הָדִין בְּיוֹמָא דְּבְתִירוּהִי וּמִית כָּל בְּעִירָא דְּמִצְרָאִי וּמִבְּעִירָא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא מִית חֵד:
7	And Pharaoh sent, and, behold, there was not so much as one of the cattle of the Israelites dead. But the heart of Pharaoh was stubborn, and he did not let the people go.	וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהִנֵּה לֹא-מָת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד-אֶחָד וַיִּכְבֵּד לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁלַח אֶת-הָעָם: (פ) וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהָא לֹא מִית מִבְּעִירָא דִּישְׂרָאֵל עַד חֵד וְאַתִּישֵׁר לֵבָא דְּפַרְעֹה וְלֹא שָׁלַח יַת עַמָּא:
8	And the LORD said unto Moses and unto Aaron: 'Take to you handfuls of soot of the furnace, and let Moses throw it heavenward in the sight of Pharaoh.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן קְחוּ לָכֶם מִלֵּא חֲפְנֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן וּזְרְקוּ מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה לְעֵינֵי פַרְעֹה: וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן סִבּוּ לְכוֹן מִלֵּי חוֹפְנִיכוֹן פִּיחַ דְּאַתּוּנָא וּזְרַקְנִיה מֹשֶׁה לְצִית שָׁמַיָא לְעֵינֵי פַרְעֹה:

- (2) מחזיק בם. אחוז צם, כמו וְהָקְזִיקָה בְּמִצְרַיִם (דברים כה, יא):
 (3) הנה יד ה' הויה. לשון הוה, כי כן יאמר צלשון נקבה, על שעבר היתה, ועל העמיד תהיה, ועל העומד הוה, כמו עושה, רועה, רועה:
 (4) והפלה. והצדיל:
 (8) מלא חפניכם. ילויינו"ש צלע"ו פִּיחַ כִּבְשָׁן. דצר הנפח מן הגחלים עוממים הנשרפים בכבשן, וצלע"ו אולב"ש. פִּיחַ לשון הפחה, שהרוח מפיתן ומפריחן: וזרקו משה. וכל דצר הנזרק צמח, אינו נזרק אלא ציד אחת, הרי נסים הרבה, אחד שהחזיק קוממו של משה מלא חפנים שלו ושל אהרן, ואחד שהלך האבק על כל ארץ מצרים:

9	<p>And it shall become small dust over all the land of Egypt, and shall be a boil breaking forth with blains upon man and upon beast, throughout all the land of Egypt.'</p>	<p>וְהָיָה לְאַבָּק עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְהָיָה עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה לִשְׁחִין פֶּרַח אֲבַעְבֹּעֶת בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>
10	<p>And they took soot of the furnace, and stood before Pharaoh; and Moses threw it up heavenward; and it became a boil breaking forth with blains upon man and upon beast.</p>	<p>וַיִּקְחוּ אֶת־פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעֲמֵדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּזְרֹק מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֹּעֶת פֶּרַח בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה:</p>
11	<p>And the magicians could not stand before Moses because of the boils; for the boils were upon the magicians, and upon all the Egyptians.</p>	<p>וְלֹא־יָכְלוּ הַחֹרְטָמִים לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין כִּי־הָיָה הַשְּׁחִין בַּחֹרְטָמִים וּבְכָל־מִצְרַיִם:</p>
12	<p>And the LORD hardened the heart of Pharaoh, and he hearkened not unto them; as the LORD had spoken unto Moses.</p>	<p>וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: (ס)</p>
13	<p>And the LORD said unto Moses: 'Rise up early in the morning, and stand before Pharaoh, and say unto him: Thus saith the LORD, the God of the Hebrews: Let My people go, that they may serve Me.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִשָּׁבִיב בִּפְקֹד וְהִתִּיצֵב לִפְנֵי פַרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי:</p>
14	<p>For I will this time send all My plagues upon thy person, and upon thy servants, and upon thy people; that thou mayest know that there is none like Me in all the earth.</p>	<p>כִּי בַּעֲשֵׂם הַזֹּאת אֲנִי שֹׁלֵחַ אֶת־כָּל־מִגְפָּתִי אֶל־לְבָבְךָ וּבְעַבְדֶּיךָ וּבְעַמֶּךָ בַּעֲבוּר תִּדַּע כִּי אֵין כָּמוֹנִי בְּכָל־הָאָרֶץ:</p>
15	<p>Surely now I had put forth My hand, and smitten thee and thy people with pestilence, and thou hadst been cut off from the earth.</p>	<p>כִּי עָתָה שֹׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְאָף אוֹתְךָ וְאֶת־עַמֶּךָ בַּדֶּבֶר וְתִפְחַד מִן־הָאָרֶץ:</p>

- (9) לשחין פרח אבעבועות. כחרגומו לשחין סג' ,הַצֵּעִצְוִעִין שֶׁעַל יָדוֹ לֹא־מִחִין צֶהֱן צוֹעוֹת: שִׁחִין. לִשׁוֹן חֲמִימוֹת, וְהִרְצָה יֵשׁ צִלְשׁוֹן מִשְׁנֵה, שְׁנֵה שְׁחוֹנָה:
- (10) באדם ובבהמה. ואם תאמר מאין היו להם הבהמות, והלא כבר נאמר וַיָּקֶם כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם, אלא לא נגזרה גזרה אלא על אותם ששדודות צלצד, שנאמר צִמְקֶנָּה אֲשֶׁר צִשָּׁדָה, וְהִצֵּא אֶת דָּצָה ה' הַיִּגִּס אֶת מִקְנֵהוּ אֶל הַצִּפְסִים. וכן שנויה במכילתא אלל וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶז צָחִיר (שמות יד, ז):
- (14) את כל מגפתי. למדנו מכאן, שמכח צכורות שקולה כנגד כל המכות:

16	But in very deed for this cause have I made thee to stand, to show thee My power, and that My name may be declared throughout all the earth.	וְאֵלֶם בַּעֲבוּר זֹאת הָעֲמֻדָּתִיךָ בַּעֲבוּר הָרָאִתְךָ אֶת-כְּחִי וְלִמְעַן סַפֵּר שְׁמִי בְּכָל-הָאָרֶץ: וּבְרַם בְּדִיל דָּא קִיַּיְמַתְךָ בְּדִיל לְאַחֲזִינְיָתְךָ יְת חִילִי וּבְדִיל דִּיהוֹן מִשְׁתַּעַן גְּבוּרַת שְׁמִי בְּכָל אֶרֶעָא:	16
17	As yet exaltest thou thyself against My people, that thou wilt not let them go?	עוֹדְךָ מִסְתּוֹלָל בְּעַמִּי לְבַלְתִּי שְׁלָחַם: עַד כַּעַן כְּבִישַׁת לִיה בְּעַמִּי בְּדִיל דְּלֹא לְשַׁלְּחָנָהוֹן:	שביעי
18	Behold, tomorrow about this time I will cause it to rain a very grievous hail, such as hath not been in Egypt since the day it was founded even until now.	הֲגַנִּי מִמַּטִּיר כָּעֵת מָחָר בְּרֹד כְּבֹד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא-הָיָה כָמוֹהוּ בַּמִּצְרַיִם לְמִן-הַיּוֹם הַנִּסְדָּה וְעַד-עַתָּה: הָאֲנָא מַחִית בַּעֲדָנָא הַדִּין מָחָר בְּרֹדָא תִּקְרִיף לְחֹדָא דְּלֹא הָוָה דְּכֻוֹתִיָּה בַּמִּצְרַיִם לְמִן יוֹמָא דְּאִשְׁתַּכְּלַלַת וְעַד כַּעַן:	18
19	Now therefore send, hasten in thy cattle and all that thou hast in the field; for every man and beast that shall be found in the field, and shall not be brought home, the hail shall come down upon them, and they shall die.'	וְעַתָּה שְׁלַח הָעֵז אֶת-מִקְנֶךָ וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר לָךְ בַּשָּׂדֶה כָּל- הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר-יִמָּצֵא בַּשָּׂדֶה וְלֹא יֵאָסֶף הַבֵּיתָה וְיָרַד עֲלֵהֶם הַבְּרָד וּמָתוּ: וְכַעַן שְׁלַח כְּנוֹשׁ יְת בַּעֲיֶרְךָ וְיְת כָּל דְּלָךְ בַּחֲקֵלָא כָּל אִנְשָׁא וּבַעֲיֶרָא דִּישְׁתַּכַּח בַּחֲקֵלָא וְלֹא יִתְכַנֵּשׁ לְבֵיתָא וְיִיחֹת עֲלֵיהוֹן בְּרֹדָא וְיָמוּתוּן:	19
20	He that feared the word of the LORD among the servants of Pharaoh made his servants and his cattle flee into the houses;	הִירָא אֶת-דְּבַר יְהוָה מִעֲבָדֵי פַּרְעֹה הִנִּיס אֶת-עַבְדָּיו וְאֵת- מִקְנֵהוּ אֶל-הַבָּתִּים: דְּדָחִיל מִפְתַּגְמָא דִּי מִעֲבָדֵי פַּרְעֹה כְּנֹשׁ יְת עַבְדֹּהִי וְיְת בַּעֲיָרִיה לְבַתִּיָּא:	20
21	and he that regarded not the word of the LORD left his servants and his cattle in the field.	וְאֲשֶׁר לֹא-שָׁם לְבוֹ אֶל-דְּבַר יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת-עַבְדָּיו וְאֵת- מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה: (פ) וְדָלָא שְׂוִי לְבֵיה לְפַתַּגְמָא דִּי שָׁבַק יְת עַבְדֹּהִי וְיְת בַּעֲיָרִיה בַּחֲקֵלָא:	21

(15) כי עתה שלחתי את ידי וגו'. כי אלו ראייתי, כשהייתי ידי במקנך שהכיתים בדבר, שלחתי והכיתי אותך ואח עמך
עם הבהמות: ותכחד מן הארץ. אבל בעבור זאת העמדתיך וגו':

(17) עודך מסתולל בעמי. כתרגמו מצרית צרע, והיא מגזרת מסלה דמחרגמינן אורח צבא, ובלע"ז קלקי"ר וכבר פירשתי בסוף ויהי מקץ, כל חציבה שחלל יסודה סמ"ך והיא צאה לדבר בלשון מתפעל, ונתן הסי"ו של שמוש באמצע אותיות של עיקר, כגון וז, וכגון ויִסְפַּל הַקֶּבֶץ (קהלת יב, ה), מגזרת סבל. פי תִּשְׁפָּר עֲלֵינוּ (דניאל ז, ח), מגזרת שר וגיד. וכן מִשְׁפָּל הוּיָה (דניאל ז, ח):

(18) בעת מחר. בעת הזאת למחר, שרט לו שריטה בכותל, למחר כשתגיע חמה לכאן, ירד הצרד: הוסדה. שנתסדה. וכל חציבה שחלל יסודה יו"ד, כגון יסד, ילד, ידע, יסר, כשהיא מתפעלת, תצא הוי"ו במקום הוי"ד, כמו הוסדה, הִלְדָּה (הושע ב, ה), ויִנְדַע (אסתר ב, כ), ויִנְלַד לְיוֹסֵף (בראשית מו, כ), צִדְקָרִים לֹא יִסָּר עָדָה (משלי כט, יט):

(19) שלח העז. כתרגמו שלח כנוש, וכן יִשְׁכֵּי הַגָּזִים העיזו (ישעיה י, לא), קעיזו צְנִי צְנִיָּמָן (ירמיה ו, א): ולא יאסף הביתה. לשון הכנסה היא:

(20) הניס. הצריח, לשון וינס:

22	<p>And the LORD said unto Moses: 'Stretch forth thy hand toward heaven, that there may be hail in all the land of Egypt, upon man, and upon beast, and upon every herb of the field, throughout the land of Egypt.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אָרִים יָדְךָ עַל צִיַּת שָׁמַיִם וְיָהִי בָרָד בָּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל-הָאָדָם וְעַל-הַבְּהֵמָה וְעַל-כָּל-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>	22
23	<p>And Moses stretched forth his rod toward heaven; and the LORD sent thunder and hail, and fire ran down unto the earth; and the LORD caused to hail upon the land of Egypt.</p>	<p>וַיִּט מֹשֶׁה אֶת-מִטְּהוֹ עַל-הַשָּׁמַיִם וַיְהִי נָתַן קֶלֶת וּבָרָד וַתִּהְלֶךְ אֵשׁ אֶרֶצָה וַיִּמָּטֵר יְהוָה בָּרָד עַל-אֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>	23
24	<p>So there was hail, and fire flashing up amidst the hail, very grievous, such as had not been in all the land of Egypt since it became a nation.</p>	<p>וַיְהִי בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד כִּבְדֹּד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא-הָיָה כִּמְהוּ בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאִזְּהִיתָהּ לְגוֹי:</p>	24
25	<p>And the hail smote throughout all the land of Egypt all that was in the field, both man and beast; and the hail smote every herb of the field, and broke every tree of the field.</p>	<p>וַיִּדּוּ הַבָּרָד בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם אֶת כָּל-אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה מֵאָדָם וְעַד-בְּהֵמָה וְאֶת כָּל-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבָּרָד וְאֶת-כָּל-עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁבַּר:</p>	25
26	<p>Only in the land of Goshen, where the children of Israel were, was there no hail.</p>	<p>רַק בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר-שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בָּרָד:</p>	26
27	<p>And Pharaoh sent, and called for Moses and Aaron, and said unto them: 'I have sinned this time; the LORD is righteous, and I and my people are wicked.</p>	<p>וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לָהוֹן חַבִּית הַפַּעַם יְהוָה הַצַּדִּיק וְאֲנִי וְעַמִּי הָרָשָׁעִים:</p>	27
28	<p>Entreat the LORD, and let there be enough of these mighty thunderings and hail; and I will let you go, and ye shall stay no longer.'</p>	<p>צֵלוּ קִדְמֹהִי רֹחַ דָּלָא יְהוֹן עֲלֵנָּא קִלִּין דְּלוּט כְּאֵלִין מִן קִדְמִי וּבָרַד וְאֲשִׁלַּח יְתִכּוֹן וְלֹא תִסָּפּוּן לְאַתְעָבָא:</p>	28

(22) על השמים. ללד השמים. ומדרש אגדה, הגזיהו הקצ"ה למשה למעלה מן השמים:

(24) מתלקחת בתוך הברד. נס צמון נס, האש והצמד מעורבין, והצמד מים הוא, ולעשות רצון קונס עשו שלום ציניהם (שמו"ר יב, ו):

<p>29 And Moses said unto him: 'As soon as I am gone out of the city, I will spread forth my hands unto the LORD; the thunders shall cease, neither shall there be any more hail; that thou mayest know that the earth is the LORD's.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה כְּבַאתִי אֶת-הָעִיר אֶפְרַשׁ אֶת-כַּפֵּי אֶל־יְהוָה הַקָּלֹת יִחְדָּלוּ וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה-עוֹד לְמַעַן תֵּדַע כִּי לַיהוָה הָאָרֶץ:</p>	<p>29 וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה כְּבַאתִי אֶת-הָעִיר אֶפְרַשׁ אֶת-כַּפֵּי אֶל־יְהוָה הַקָּלֹת יִחְדָּלוּ וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה-עוֹד לְמַעַן תֵּדַע כִּי לַיהוָה הָאָרֶץ:</p>
<p>30 But as for thee and thy servants, I know that ye will not yet fear the LORD God.'—</p>	<p>וְאַתָּה וְעַבְדֶּיךָ יִדְעוּנָא אֲרִי עַד כַּעַן לֹא אֶתְכַנַּעְתִּין מִן קָדָם יְיָ אֱלֹהִים:</p>	<p>30 וְאַתָּה וְעַבְדֶּיךָ יִדְעוּנָא כִּי טָרֵם תִּירָאוּן מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים:</p>
<p>31 And the flax and the barley were smitten; for the barley was in the ear, and the flax was in bloom.</p>	<p>וְכַתָּנָא וְסַעֲרִי לְקוֹ אֲרִי סַעֲרִיא אֲבִיב וְכַתָּנָא גִבְעוּלִין:</p>	<p>31 וְהַפִּשְׁתָּה וְהַשְּׁעֵרָה נִכְתָּה כִּי הַשְּׁעֵרָה אֲבִיב וְהַפִּשְׁתָּה גִבְעוּל:</p>
<p>32 But the wheat and the spelt were not smitten; for they ripen late.—</p>	<p>וְחִטָּא וְכוּנַתָּא לֹא לְקָאָה אֲרִי אֶפְלָתָא אֲנִין:</p>	<p>32 וְהַחֲטָה וְהַכְּסֻמֶּת לֹא נָכוּ כִּי אֶפְלָתָה הָנָה:</p>
<p>33 And Moses went out of the city from Pharaoh, and spread forth his hands unto the LORD; and the thunders and hail ceased, and the rain was not poured upon the earth.</p>	<p>וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם פְּרָעָה אֶת-הָעִיר וַיִּפְרֹשׁ כַּפָּיו אֶל־יְהוָה וַיִּחְדָּלוּ הַקָּלֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא־נָתַד אַרְצָה:</p>	<p>מפטייר 33 וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם פְּרָעָה אֶת-הָעִיר וַיִּפְרֹשׁ כַּפָּיו אֶל־יְהוָה וַיִּחְדָּלוּ הַקָּלֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא־נָתַד אַרְצָה:</p>
<p>34 And when Pharaoh saw that the rain and the hail and the thunders were ceased, he sinned yet more, and hardened his heart, he and his servants.</p>	<p>וַחֲזָא פְרָעָה אֲרִי אֶתְמַנֵּעַ מָטָרָא וְהַבָּרָד וְקָלִיא וְאוֹסִיף לְמַחֲטִי וַיִּקְרִיהַ לְלִבִּיהַ הוּא וְעַבְדֹּהִי:</p>	<p>34 וַיֵּרָא פְרָעָה כִּי־יִחְדָּל הַמָּטָר וְהַבָּרָד וְהַקָּלֹת וַיִּסָּף לְחַטָּא וַיִּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא וְעַבְדָּיו:</p>
<p>35 And the heart of Pharaoh was hardened, and he did not let the children of Israel go; as the LORD had spoken by Moses.</p>	<p>וַאֲתַקֵּף לֵבָא דְפְרָעָה וְלֹא שַׁלַּח יְיָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דְמִלִּיל יְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה:</p>	<p>קכא פסוקים 35 וַיִּחְזַק לֵב פְּרָעָה וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: (פ)</p>

(28) ורב. די לו צמה שהוריד כזר:

(29) כבצאתי את העיר. מן העיר, אבל צתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גלולים (שם יב, ז):

(30) טרם תיראון. עדיין לא תיראון. וכן כל טרם שבמקרא עדיין לא הוא, ואינו לשון קודם, כמו טרם יִשְׁכְּבוּ (בראשית יט, ד), עד לא שכיבו. טרם יִקְמַח (שם ג, ה), עד לא קמח. אף זה כן הוא, ידעתי כי עדיין אינכם יראים, ומסתהיה הרוחה תעמדו בקלוקלכם:

(31) והפשחה והשעורה נכתה. נשברה, לשון פרעה נכה, נכאים, וכן לא נכו, ולא יתכן לפרשו לשון הכאה, שאין גו' צמקום ה"א לפרש נכתה כמו הוכתה, נכו כמו הכו, אלא הנו"ן שורש צביצה, והרי הוא מגזרת וְשָׁפוּ עֵצֵמָתָיו (איוב לג, כא): כי השערה אביב. כזר ציכרה ועומדת עֲקָשָׁה, ונשחצרו ונפלו, וכן הפשחה גדלה כזר והוקשה לעמוד בגזעוליה: השעורה אביב. עמדה צאציה, לשון צֹאצִי הַנָּסֵל (שיר השירים ו, יא):

(32) כי אפילת הנח. מאחרות, ועדיין היו רכות, ויכולות לעמוד בפני קשה, ואע"פ שנאמר ואת כל עשב השדה הכה הצרד, יש לפרש פשוטו של מקרא בעצבים העומדים בקלחם הראויים ללקות בצרד. ומדרש רבי תנחומא (וארא טז) יש מרבותינו שנחלקו על זאת, ודרשו כי אפילות, פלאי פלאות נעשו להם שלא לקו:

(33) לא נתד. לא הגיע, ואף אותן שהיו באויר לא הגיעו לארץ, ודומה לו וַיִּסְפָּד עֲלֵינוּ הָאֵלֶּה וְהַשָּׁעָה (דניאל ט, יא) דעזרא, ומגיע עלינו. ומנחם בן סרוק חצרו בחלק קהתוך קֶסֶף (יחזקאל כז, כז), לשון יִקָּח ממתכת, ורואה אני את דבריו כתרומה ויִזֶּק, וַאֲשִׁיף. לִנְקָתָה, לִאֲשָׁקָה. אף זה לא נתן לארץ, לא הוצק לארץ:

The Haftara is Ezekiel 28:25 – 29:21 on page 204. On Rosh Hodesh, read the Maftir and Haftara on page 229.

X	<p>And the LORD said unto Moses: 'Go in unto Pharaoh; for I have hardened his heart, and the heart of his servants, that I might show these My signs in the midst of them;</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לֹת פֶּרֶעַה אֲרִי אֲנִי יִקְרִית ית לְבִי וְיִת לְבֹא דַעְבְּדוּהִי בְּדִיל לְשׁוֹאֵה אֹתִי אֵלֶּיךָ בִּינְיָהוֹן:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־ פֶּרֶעַה כִּי־אֲנִי הַכְּבַדְתִּי אֹתֹו לְבֹו וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְּתִי אֱלֹה בְּקִרְבּוֹ:</p>	<p>בא ז</p>
2	<p>and that thou mayest tell in the ears of thy son, and of thy son's son, what I have wrought upon Egypt, and My signs which I have done among them; that ye may know that I am the LORD.'</p>	<p>וּבְדִיל דַּתְשִׁתֵּנִי קֳדָם בְּרַךְ וְכִר בְּרַךְ ית נִסִּין דַּעְבְּדִית בְּמִצְרַיִם וְיִת אֶתְּוִתִּי דְּשׁוֹתִי בְּהוֹן וְתִדְעוּן אֲרִי אֲנִי יְיָ:</p>	<p>וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בְנֶךָ וּבֶן־בְּנֶךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלְלֵתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֶתְּוִתִּי אֲשֶׁר־ שְׁתִּי בָם וַיִּדְעֻתָם כִּי־אֲנִי יְהוָה:</p>	2
3	<p>And Moses and Aaron went in unto Pharaoh, and said unto him: 'Thus saith the LORD, the God of the Hebrews: How long wilt thou refuse to humble thyself before Me? let My people go, that they may serve Me.</p>	<p>וַעֲלֵ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לִת פֶּרֶעַה וַיֹּאמְרוּ לֵיהּ כְּדָנִן אָמַר יְיָ אֱלֹהֵא דִּיהוּדָאִי עַד אֲמַתִּי מְסָרִיב אֶת לְאֻתְּכֶנְעָא מִן קֳדָמִי שְׁלַח עַמִּי וַיִּפְלְחוּן קֳדָמִי:</p>	<p>וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פֶּרֶעַה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעֲבָרִים עַד־מַתִּי מֵאֲנִתָּ לַעֲנֹת מִפְּנֵי שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבְדֵנִי:</p>	3
4	<p>Else, if thou refuse to let My people go, behold, to-morrow will I bring locusts into thy border;</p>	<p>אֲרִי אִם מְסָרִיב אֶת לְשַׁלְחָא יִת עַמִּי הָאֲנִי מִיְתִי מִחֵר גּוֹבֵא בְּתַחֲוִמָּךְ:</p>	<p>כִּי אִם־מֵאֵן אֶתְּה לְשַׁלַּח אֹתֹו עַמִּי הִנְנִי מֵבִיא מִחֵר אֲרָבָה בְּגִבְלֶךָ:</p>	לוי
5	<p>and they shall cover the face of the earth, that one shall not be able to see the earth; and they shall eat the residue of that which is escaped, which remaineth unto you from the hail, and shall eat every tree which groweth for you out of the field;</p>	<p>וַיִּחַפּוּ יִת עֵין שְׁמֵשָׁא דְּאַרְעָא וְלֹא יִכּוֹל לְמַחְזִי יִת אֲרָעָא וַיִּיכּוֹל יִת שְׂאֵר שְׁיִזְבְּתָא דְּאִשְׁתְּאַרְת לְכוֹן מִן בְּרַדָּא וַיִּיכּוֹל יִת כָּל אֵילָנָא דְּאַצְמַח לְכוֹן מִן חֻקְלָא:</p>	<p>וְכִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכְלוּ אֶת־ יִתֵּר הַפְּלִטָה הַנִּשְׁאַרְת לָכֶם מִן־הַבֶּרֶד וְאָכְלוּ אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמֵחַ לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה:</p>	5

- (1) ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה. והמרה זו: שתי. שמי, שאשית אני:
- (2) התעללתי. שחקתי, כמו כי התעללתי צי (צמדבר כב, כט). הלא פאשר התעלל צהם (שמואל-א ו, י) האמור צמזרים, ואינו לשון פועל ומעללים, שא"כ היה לו לכתוב עוללתי, כמו ועולל למו פאשר עוללס לי (איכה א, כב), פאשר עולל לי (שם יב):
- (3) לענות. כתרגומו לאתפנקעא, והוא מגזרת עני, מאנקס להיות עני ושפל מפני:
- (5) את עין הארץ. את מראה הארץ: ולא יוכל וגר. הרואה, לראות את הארץ, ולשון קצרה דבר:

6	and thy houses shall be filled, and the houses of all thy servants, and the houses of all the Egyptians; as neither thy fathers nor thy fathers' fathers have seen, since the day that they were upon the earth unto this day.' And he turned, and went out from Pharaoh.	וּמָלְאוּ בָתֵּיהֶם וּבְתֵי כָל־עַבְדֵּיהֶם וּבְתֵי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֲבֹתֵיהֶם וְאֲבוֹת אֲבֹתֵיהֶם מִיּוֹם הָיוּתָם עַל־הָאָדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיָּפֶן וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעֹה:	6
7	And Pharaoh's servants said unto him: 'How long shall this man be a snare unto us? let the men go, that they may serve the LORD their God, knowest thou not yet that Egypt is destroyed?'	וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פְרָעֹה אֵלָיו עַד־מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבֹדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי אֲבִידָה מִצְרַיִם:	7
8	And Moses and Aaron were brought again unto Pharaoh; and he said unto them: 'Go, serve the LORD your God; but who are they that shall go?'	וַיּוֹשֶׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פְּרָעֹה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לָכוּ עֲבַדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי הֵהָלָכִים:	8
9	And Moses said: 'We will go with our young and with our old, with our sons and with our daughters, with our flocks and with our herds we will go; for we must hold a feast unto the LORD.'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּנֹעַרֵינוּ וּבְזִקְנֵינוּ נֵלֶךְ בְּבָנֵינוּ וּבְבָנוֹתֵנוּ בְּצֹאנֵנוּ וּבְבָקָרֵנוּ נֵלֶךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ:	9
10	And he said unto them: 'So be the LORD with you, as I will let you go, and your little ones; see ye that evil is before your face.'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶם רְאוּ כִי רָעָה נֹגֵד פְּנֵיכֶם:	10
11	Not so; go now ye that are men, and serve the LORD; for that is what ye desire.' And they were driven out from Pharaoh's presence.	לֹא כֵן לְכוּ־נָא הַגִּבֹּרִים וְעֲבַדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אִתָּה אֲתָם מִבְּקָשִׁים וַיַּגִּרֶשׁ אֹתָם מֵאֶת פְּנֵי פְרָעֹה: (ס)	11

(7) הטרם תדע. העוד לא ידעת כי אצדה מצרים:

(8) ויושב. הושבו ע"י שליח ששלחו אחריהם, והושיצום אל פרעה:

(10) כאשר אשלח אתכם וגו'. אף כי אשלחם את הנאן ואת הצקר כאשר אמרתם: ראו כי רעה נגד פניכם. כתרוממו. ומדרש אגדה שמעתי, כוכב אחד יש ששמו רעה, אמר להם פרעה, רואה אני צאיטגנינות שלי אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר, והוא סימן דם והריגה, וכשחטאו ישראל בעגל וצקס הקצ"ה להרגם, אמר משה בנפלתו, למה יאמרו מצרים לאמר צקעה הוציאתם (שמות לב, יז), זו היא שאמר להם ראו כי רעה נגד פניכם, מיד וינקם ה' על הקעה, והפך את הדם לדם מילה שמל יהושע אותם, וזהו שנאמר היום גלותי את קרפת מצרים מעליכם (יהושע ה, ט), שהיו אומרים לכם דם אנו רואין עליכם במדבר:

<p>And the LORD said unto Moses: 'Stretch out thy hand over the land of Egypt for the locusts, that they may come up upon the land of Egypt, and eat every herb of the land, even all that the hail hath left.'</p>	<p>שני וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטֵּה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאַרְבָּה וַיַּעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּאכַל אֶת־ כָּל־עֵשֶׂב הָאֶרֶץ אֲתָּה כָל־אֲשֶׁר הַשָּׂאִיר הַבֶּרֶד:</p>
<p>And Moses stretched forth his rod over the land of Egypt, and the LORD brought an east wind upon the land all that day, and all the night; and when it was morning, the east wind brought the locusts.</p>	<p>13 וַיִּט מֹשֶׁה אֶת־מִטְּחוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּהְיֶה נֶהָג רוּחַ־קָדִים בְּאֶרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־ הַלַּיְלָה הַבֶּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא אֶת־הָאַרְבֶּה:</p>
<p>And the locusts went up over all the land of Egypt, and rested in all the borders of Egypt; very grievous were they; before them there were no such locusts as they, neither after them shall be such.</p>	<p>14 וַיַּעַל הָאַרְבֶּה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם כִּבְד מָאֹד לִפְנֵי לֹא־הָיָה כֵּן אַרְבֶּה כְּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־ כֵּן:</p>
<p>For they covered the face of the whole earth, so that the land was darkened; and they did eat every herb of the land, and all the fruit of the trees which the hail had left; and there remained not any green thing, either tree or herb of the field, through all the land of Egypt.</p>	<p>15 וַיִּכֹּס אֶת־עֵין כָּל־הָאֶרֶץ וַתִּחְשַׁךְ הָאֶרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־ עֵשֶׂב הָאֶרֶץ וְאֶת כָּל־פְּרֵי הָעֵץ אֲשֶׁר הוּתִיר הַבֶּרֶד וְלֹא־נֹתַר כָּל־יֵרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>
<p>Then Pharaoh called for Moses and Aaron in haste; and he said: 'I have sinned against the LORD your God, and against you.</p>	<p>16 וַיִּמְתֵּר פַּרְעֹה לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וְלֹאֲהֲרֹן וַיֹּאמֶר חַטָּאתִי לַיהוָה אֲלֵהִיכֶם וְלָכֶם:</p>
<p>Now therefore forgive, I pray thee, my sin only this once, and entreat the LORD your God, that He may take away from me this death only.'</p>	<p>17 וַעֲתָה שָׂא נָא חַטָּאתִי אֵךְ הַפֵּעַם וְהַעֲתִירוּ לַיהוָה אֲלֵהִיכֶם וַיִּסֹּר מִמֶּלְכִי רַק אֶת־הַמָּוֶת תִּנֶּה:</p>

- (11) לא כן. כאשר אמרתם להוליך הטף עמכם, אלא לכו הגזרים ועזדו את ה': כי אותה אתם מבקשים. (אותה עזודה) נקשתם עד הנה, מזחה לאלהינו, ואין דרך הטף לזכות: ויגרש אותם. הרי זה לשון קצר, ולא פירש מי המגרש:
- (12) בארבה. צשזיל מכת הארבה:
- (13) ורוח הקדים. רוח מזרחית נשא את הארבה, לפי שזא כנגדו, שמזרים דדרומית מערבית היתה, כמו שמפורש במקום אחר:
- (14) ואחריו לא יהיה כן. ואותו שהיה בימי יואל, שנאמר פמהו לא נהיה מן העולם (יואל ב, ז), למדנו שהיה כזו משל משה, (כי של יואל היה) ע"י מינין הרבה, שהיו יחד ארבה, ילק, חסיל, גוס, אצל של משה לא היה אלא של מין אחד, (כ"ג רא"ס יע"ש) וכמהו לא היה ולא יהיה:
- (15) כל ירק. עלה ירוק, וירדור"א צלע"ו:

18	And he went out from Pharaoh, and entreated the LORD.	וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעֹה וַיַּעֲתֶר אֶל־יְהוָה: וַיִּנָּפֶק מִלִּפְתֹּת פְּרָעֹה וַיֵּצֵא קִדְמָה:	18
19	And the LORD turned an exceeding strong west wind, which took up the locusts, and drove them into the Red Sea; there remained not one locust in all the border of Egypt.	וַיִּתְּפֹךְ יְהוָה רוּחַ־חַזָּק מְאֹד וַיִּשְׁאֵל אֶת־הָאֲרָבָה וַיִּתְּקַעְהוּ יָמָה סוּף לֹא נִשְׁאַר אֲרָבָה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם: וַיִּתְּפֹךְ יְיָ רוּחַ מֵעַרְבָא תִּקְיָף לְחִדָּא וַיִּטֹּל יָת גּוֹבָא וַיִּרְמְהוּ לַיְמָא דְסוּף לֹא אִשְׁתָּאֵר גּוֹבָא חַד בְּכָל תְּחוּם מִצְרַיִם:	19
20	But the LORD hardened Pharaoh's heart, and he did not let the children of Israel go.	וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (פ) וַתִּקְיָף יְיָ יָת לֵבָא דְפְרָעֹה וְלֹא שִׁלַּח יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:	20
21	And the LORD said unto Moses: 'Stretch out thy hand toward heaven, that there may be darkness over the land of Egypt, even darkness which may be felt.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטֵּה יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמָּשׁ חֹשֶׁךְ: וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרִים יָדְךָ עַל צִית שָׁמַיָא וַיְהִי חֹשׁוֹכָא עַל אֶרֶצָא דְּמִצְרַיִם בְּתַר דִּי־עֵדִי קַבֵּל לִילִיָא:	21
22	And Moses stretched forth his hand toward heaven; and there was a thick darkness in all the land of Egypt three days;	וַיִּטֵּשׁ מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשַׁת יָמִים: וַאֲרִים מֹשֶׁה יָת יְדֵיהּ עַל צִית שָׁמַיָא וַחֲהִה חֹשׁוֹךְ קַבֵּל בְּכָל אֶרֶצָא דְּמִצְרַיִם תְּלַתָּא יוֹמִין:	22
23	they saw not one another, neither rose any from his place for three days; but all the children of Israel had light in their dwellings.	לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו שְׁלֹשַׁת יָמִים וְלִכְל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם: לֹא חָזוּ גְבֵר יָת אָחִיהּ וְלֹא קָמוּ אָנָּשׁ מִתַּחַתוֹתֵיהּ תְּלַתָּא יוֹמִין וְלִכְל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה נְהוּרָא בְּמוֹתְבֵיהוֹן:	23

(19) רוח ים. רוח מערבי: ימה סוף. אומר אני, שים סוף היה מקצתו צמערב כנגד כל רוח דרומית, וגם צמורח של ארץ ישראל, לפיכך רוח ים תקעו לארצה צימה סוף כנגדו, וכן מצניו לענין תחומין שהוא פונה לצד מזרח, שנאמר מים סוף ועד ים פלשתיים (שמות כג, לא), ממזרח למערב, שים פלשתיים צמערב היה, שנאמר בפלשתיים יסְבִי חָצֵל הָיִם גְּוִי קִרְתִּים (נפניה ב, ה): לֹא נִשְׁאֵר אֲרָבָה אֶחָד. אף המלוחים שמלחו מהם (שמו"ר יג, ו):

(21) וימש חשך. ויחשיך עליהם חשך יותר מחשכו של לילה, וחשך של לילה יאמיש ויחשיך עוד: וימש. כמו ויאמש. יש לנו תיבות הרבה חסרות אל"ף, לפי שאין הצרת האלף נכרת כל כך אין הכחוש מקפיד על חסרונה, כגון וְלֹא יִהְיֶה שָׁם עֶרְבִי (ישעי' יג, כ), כמו לא יתהל לא יטה אהליו. וכן וַיִּשְׁתַּחֲוֶיֶהוּ (שמואל-ב כב, מ), כמו וַיִּשְׁתַּחֲוֶיֶהוּ. ואונקלוס תרגם לשון הסרה, כמו לא ימיש עֶסֶר דִּי־עֵדִי קָבֵל לִילָא, כשיגיע סמוך לאור היום. אצל / אין הדבור מיושב על הוי"ו של וימש, לפי שהוא כתוב אחר ויהי חשך. ומדרש אגדה פותרו, לשון מַמְשָׁשׁ בְּהָרִים (דברים כח, כט), שהיה כפול ומכופל ועב עד שהיה בו ממש:

(22) ויהי חשך אפלה שלשת ימים וגו'. חשך של אופל שלא ראו איש את אחיו ג' ימים, ועוד שלשת ימים אחרים חשך מוכפל על זה, שלא קמו איש מתחתיו, יושב אין יכול לעמוד ועומד אין יכול לישב (שמו"ר יד, ג). ולמה הביא עליהם חשך, שהיו בישראל צחותו הדור רשעים, ולא היו רוצים לנאח, ומתו בשלשת ימי אפלה, כדי שלא יראו מנרים צמפלתם ויאמרו אף הם לוקין כמונו. ועוד, שחפשו ישראל וראו את כליהם, וכשיצאו והיו שואלין מהן והיו אומרים אין בידינו כלום, אומר לו, אני ראיתי צדיק וצמקום פלוני הוא (שם): שלשת ימים. שלוש של ימים, טרציי"נא בלע"ז, וכן ז' ימים בכל מקום, שטיי"נא של ימים:

24	And Pharaoh called unto Moses, and said: 'Go ye, serve the LORD; only let your flocks and your herds be stayed; let your little ones also go with you.'	וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וְאָמַר לְכוּ עֲבַדוּ אֶת־יְהוָה רְקָ צֹאנְכֶם וּבְקִרְכֶם יֵצֵג גַּם־טַפְּכֶם יִלָּךְ עִמָּכֶם:	שלישי
25	And Moses said: 'Thou must also give into our hand sacrifices and burnt-offerings, that we may sacrifice unto the LORD our God.'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אַתָּה תִּתֶּן בְּיָדֵנוּ זִבְחִים וְעֹלֹת וְעֲשֵׂנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:	25
26	Our cattle also shall go with us; there shall not a hoof be left behind; for thereof must we take to serve the LORD our God; and we know not with what we must serve the LORD, until we come thither.'	וְגַם־מִקְנֵנוּ יִלָּךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׂא פִרְסָה בִּי מִמֶּנּוּ נִקַּח לְעַבְדֹת אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֲנִיחֵנוּ לֹא־נֵדַע מַה־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה:	26
27	But the LORD hardened Pharaoh's heart, and he would not let them go.	וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם:	27
28	And Pharaoh said unto him: 'Get thee from me, take heed to thyself, see my face no more; for in the day thou seest my face thou shalt die.'	וַיֹּאמֶר־לוֹ פַּרְעֹה לָךְ מַעְלִי הִשְׁמַר לָךְ אֶל־תִּסָּף רְאוֹת פָּנַי כִּי בְיוֹם רְאִיתָךְ פָּנַי תָּמוּת:	28
29	And Moses said: 'Thou hast spoken well; I will see thy face again no more.'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בֵּן דְּבָרְתָּ לֹא־אֶסָּף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ: (פ)	29
XI	And the LORD said unto Moses: 'Yet one plague more will I bring upon Pharaoh, and upon Egypt; afterwards he will let you go hence; when he shall let you go, he shall surely thrust you out hence altogether.'	וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹד מִכְתָּשׁ אֶחָד אָבִיא עַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה פְּשִׁלְחוּ כָלֶּה גֶרֶשׁ יִגְרַשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה:	ח
2	Speak now in the ears of the people, and let them ask every man of his neighbour, and every woman of her neighbour, jewels of silver, and jewels of gold.'	דַּבֵּר־נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וְיִשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רֵעוּתָהּ כְּלִי־כֶסֶף וְכְלִי זָהָב:	2

(24) יצג. יהא מואג צמקומו:

(25) גם אתה תתן. לא דיין שמקננו ילך עמנו, אלא גם אתה תתן:

(26) פרסה. פרסת רגל פלנט"א בלע"ז לא נדע מה נעבד. כמה חכמד העבודה, שמא ישאל יותר ממה שיש צידינו:

(29) בן דברת. יפה דברת וצומנו, דברת אמת שלא אוסיף עוד ראות פניך (שמו"ר יד, 7):

(1) בלה. גמירא, כלה כליל, כולס ישלח:

(2) דבר נא. איך נא אלא לשון נקשה, בנקשה ממך הזהירם על כך, שלא יאמר אותו לדיק אברהם, ועצדום וענו אותם קיים

<p>3 And the LORD gave the people favour in the sight of the Egyptians. Moreover the man Moses was very great in the land of Egypt, in the sight of Pharaoh's servants, and in the sight of the people.</p>	<p>וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־תֵּן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פַרְעֹה וּבְעֵינֵי הָעָם: (ס)</p>	<p>3 וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־תֵּן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פַרְעֹה וּבְעֵינֵי הָעָם: (ס)</p>
<p>4 And Moses said: "Thus saith the LORD: About midnight will I go out into the midst of Egypt;</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בִּדְנֹן אָמַר יְיָ כַּפְלָגֹת לַיְלָא אָנָּה מִתְגַּלִּי בְּגוֹ מִצְרַיִם:</p>	<p>רביעי וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה כַּפְלָגֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם:</p>
<p>5 and all the first-born in the land of Egypt shall die, from the first-born of Pharaoh that sitteth upon his throne, even unto the first-born of the maid-servant that is behind the mill; and all the first-born of cattle.</p>	<p>וַיָּמָוֶת כָּל בּוֹכְרָא בְּאֶרֶעַ דְּמִצְרַיִם מִבּוֹכְרָא דְּפַרְעֹה דְּעֵתִיד לְמִתָּב עַל כּוֹרְסֵי מַלְכוּתֵיהָ עַד בּוֹכְרָא דְּאִמְתָּא דְּבִבְתַר רַחֲיָא וְכָל בּוֹכְרָא דְּבִעֲרָא:</p>	<p>5 וַיָּמָוֶת כָּל־בְּכוֹר־בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר־הַיֶּשֶׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר־הַשֹּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחֲרֶיהָ וְכָל־בְּכוֹר־בְּהֶמְתָּהּ:</p>
<p>6 And there shall be a great cry throughout all the land of Egypt, such as there hath been none like it, nor shall be like it any more.</p>	<p>וְהָיָה צוֹחָתָא רַבָּתָא בְּכָל אֶרֶעַ דְּמִצְרַיִם דְּכֹנְתָהּ לָא הָנֹת וְדְכֹנְתָהּ לָא תוֹסִיף:</p>	<p>6 וְהָיְתָה צַעֲקָה גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמֹהוּ לֹא נִהְיְתָה וְכָמֹהוּ לֹא תִסָּף:</p>
<p>7 But against any of the children of Israel shall not a dog whet his tongue, against man or beast; that ye may know how that the LORD doth put a difference between the Egyptians and Israel.</p>	<p>וְלֹכֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא יַגְזִיק כְּלָבָא פְּלִישְׁנִיָּה לְמַבַּח לְמֵאנְשָׁא וְעַד בְּעִירָא בְּדִיל דְּתִדְעוּן דִּיפְרִישׁ יְיָ בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל:</p>	<p>7 וְלֹכֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יַחְרִץ כְּלָב לִשְׁנֹו לְמֵאִישׁ וְעַד־בְּהֶמְתָּה לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל:</p>

זהם, ואחרי כן יאלו ברכוש גדול לא קיים זהם (זכרות ט):

(4) ויאמר משה כה אמר ה'. צעמדו לפני פרעה נאמרה לו נצואה זו, שהרי משינא מלפניו לא הוסיף ראות פניו: כחצות הלילה. כהחלק הלילה, כחצות כמו פעלות (שופטים יג, כ), צחלות אפס צנו (תהלים קכד, ג), וזה פשוטו לישצו על אופניו, שאין חצות שם דבר של חצי. ורבותינו דרשו, כמו כחצות הלילה, ואמרו שאמר משה כחצות, דמשמע סמוך לו או לפניו או לאחרי, ולא אמר כחצות, שמא יטעו אכטוגניי פרעה ויאמרו, משה צדאי הוא (זכרות ד). אזל הקצ"ה ידע עתיו ורגעיו, אמר כחצות:

(5) עד בכור השבי. מה לקו השבויים, כדי שלא יאמרו יראתם תצעה עלצונם, והציאה פורענות על מזרים: מבכור פרעה עד בכור השפחה. כל הפחמים מבכור פרעה וחשונים מבכור השפחה היו צכלל. ולמה לקו בני השפחות, שאף הם היו משעזדים זהם ושמהים צלרתם: וכל בכור בהמה. לפי שהיו עוזדין לה, וכשהקצ"ה נפרע מן האומה עוזדי כוכבים, נפרע מאלהיה (מכילתא פי"ג):

(7) לא יחרץ כלב לשוננו. אומר אני שהוא לשון שנון, לא ישן. וכן לא חרץ לגני ישראל לאיש את לשונו (יהושע י, כא), לא שנו. אף פקדן (שמואל"ב ה, כד), תשמן. למורג קרוץ (ישע"י מא, טו), שנון. מקשצות קרוץ (משלי כא, ה), אדם חריץ ושנון. ויד קרוצים פשעיר (שם י, ד), חריפים, סוחרים שנונים: אשר יפלה. יציל:

<p>8 And all these thy servants shall come down unto me, and bow down unto me, saying: Get thee out, and all the people that follow thee; and after that I will go out.' And he went out from Pharaoh in hot anger.</p>	<p>8 וַיֵּרְדּוּ כָל-עַבְדֵי ה' אֵלָיו וַיִּשְׁתַּחוּ-לִּי לֵאמֹר צֵא אֲתָה וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֶיךָ אֵצֶא וְיֵצֵא מֵעִם-פָּרְעֹה בְּחֵרִי-אָף: (ס)</p>
<p>9 And the LORD said unto Moses: 'Pharaoh will not hearken unto you; that My wonders may be multiplied in the land of Egypt.'</p>	<p>9 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֹא-יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פָּרְעֹה לְמַעַן רַבּוֹת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>
<p>10 And Moses and Aaron did all these wonders before Pharaoh; and the LORD hardened Pharaoh's heart, and he did not let the children of Israel go out of his land.</p>	<p>10 וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת-כָּל-הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי פָּרְעֹה וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת-לֵב פָּרְעֹה וְלֹא-שָׁלַח אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶצוֹ: (ס)</p>
<p>XII And the LORD spoke unto Moses and Aaron in the land of Egypt, saying:</p>	<p>XII וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:</p>
<p>2 'This month shall be unto you the beginning of months; it shall be the first month of the year to you.</p>	<p>2 הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשִׁית חֳדָשִׁים רֵאשֹׁן הוּא לָכֶם לְחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה:</p>
<p>3 Speak ye unto all the congregation of Israel, saying: In the tenth day of this month they shall take to them every man a lamb, according to their fathers' houses, a lamb for a household;</p>	<p>3 דַּבְּרוּ אֶל-כָּל-עַדַּת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֵׁה לְבֵית-אָבִת שֵׁה לְבֵית:</p>

(8) וירדו כל עבדיך. חלק כבוד למלכות (זכאים קצ.), שהרי בסוף ירד פרעה בעצמו אליו צלילה ואמר קימו לאו מתוך עמי, ולא אמר לו משה מתחלה וירדת אלי והשתחוית לי: אשר ברגליך. ההולכים אחר עזתך והלוכך: ואחרי כן אצא. עם כל העם מארץ: ויצא מעם פרעה. כשגמר דבריו יצא מלפניו: בחרו אף. על שאמר לו אל חוסף ראות פני: (9) למען רבות מופתי. מופתי שנים, רבות שלשה, מכת זכורות וקריעת ים סוף ולנער את מצרים: (10) ומושה ואהרן עשו וגו'. כבר כתב לנו זאת בכל המופתים, ולא שנאה כאן אלא שציל לסמכה לפרשה של אחריה: (1) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן. שציל שיהיו עשה וטרח צופתים כמשה, חלק לו כבוד זה במצוה ראשונה, שכללו עם משה דבור: בארץ מצרים. חוץ לכרך, או אינו אלא צמח הכרך, תלמוד לומר כלאמי את העיר וגו', ומה תפלה קלה לא התפלל צמח הכרך, לפי שהיתה מלאה גילולים, דבר חמור כזה לא כל שכן (מכילתא פסחא פ"א): (2) החדש הזה. הראהו לצנה צדושה (שמו"ר טו, כח), ואמר לו, כשהירח מתחדש יהיה לך ר"ח. ואין מקרא יוצא מידי פשוטו, על חדש ניסן אמר לו, זה יהיה ראש לסדר מנין החדשים, שיהא אייר קרוי שני, סיון שלישי (מכילתא שם): הזה. נחקה משה על מולד הלצנה, צאצאו שעור תראה ותהיה ראויה לקדש, והראה לו צאצא את הלצנה צרקע, ואמר לו כזה ראה וקדש. וכיצד הראהו, והלא לא היה מדבר עמו אלא ציוס, שנאמר וַיֵּהָיו צִיּוֹס דְּצָר ה' (לעיל ז, כח), צִיּוֹס לְוָתוֹ (ויקרא ז, לח), מן היום אֲשֶׁר לָזָה ה' וְהָלָאָה (במדבר טו, כג), אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו, והראהו עם חשכה: (3) דברו אל כל עדת. וכי אהרן מדבר, והלא כבר נאמר אמה תדבר, אלא חולקין כבוד זה לזה, ואומרים זה לזה למדני,

4	and if the household be too little for a lamb, then shall he and his neighbour next unto his house take one according to the number of the souls; according to every man's eating ye shall make your count for the lamb.	וְאִם-יִמְעַט הַבֵּית מִהֵיכָל מִשֶּׁה וְלֶקַח הוּא וְשִׁכְנוֹ הַקָּרֵב אֶל-בֵּיתוֹ בַּמִּכְסֶּת נִפְשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תִּכְסּוּ עַל-הַשֶּׁה: וְאִם זֶעִיר בֵּיתָא מִלְּאֵת־מִנְאָה עַל אִמְרָא וְיִסָּב הוּא וְשִׁיבְיָה דְקָרִיב לְבֵיתָהּ בַּמִּנּוּן נִפְשָׁתָא גְבַר לְפֻם מִיכְלִיָּה תִתְמַנּוּן עַל אִמְרָא:
5	Your lamb shall be without blemish, a male of the first year; ye shall take it from the sheep, or from the goats;	שֶׁה תָּמִים זָכָר בֶּן-שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן-הַכֹּבָשִׁים וּמִן-הָעִזִּים תִּקְחוּ: אִמֹר שְׁלִים דְּכָר בֶּר שְׁתִּיה יְהִי לָכֹון מִן אִמְרִיא וּמִן בְּנֵי עִזָּיא תִסְבּוּן:
6	and ye shall keep it unto the fourteenth day of the same month; and the whole assembly of the congregation of Israel shall kill it at dusk.	וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשַׁחֲטוּ אוֹתוֹ כָּל קָהָל עַדְת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֶרְבִים: וְיְהִי לָכֹון לְמִטְרָא עַד אַרְבַּעַת עֶסְרָא יוֹמָא לִירְחָא הַדִּין וְיִכְסּוּן יְתִיה כָּל קָהָלָא בְּנִשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל בֵּין שְׁמִשָּׁא:
7	And they shall take of the blood, and put it on the two side-posts and on the lintel, upon the houses wherein they shall eat it.	וְלָקַחוּ מִן-הַדָּם וַנִּתְּנוּ עַל-שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל-הַמִּשְׁקוּף עַל-הַבָּתִּים אֲשֶׁר-יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם: וְיִסְבּוּן מִן דָּמָא וְיִתְּנוּן עַל תַּרְיִן סַפִּיא וְעַל שְׁקָפָא עַל בְּתִיא דִּיכְלוּן יְתִיה בְּהוּן:

והדבור יולא מצין שניהם כאלו שניהם מדברים (מכילתא פסחא פ"ג): אל כל עדת ישראל וגו' בעשור לחדש. דצרו היום זראש חודש, שיקחוהו בעשור לחודש (שס): הזה. פסח מזרים מקחו מצעשור, ולא פסח דורות (פסחים 15). שה לבית אבות. למשפחה אחת, הרי שהיו מרובין יכול שה אחד לכולן, תלמוד לומר שה לבית (מכילתא פ"ג): (4) ואם ימעט הבית מהיות משה. ואם יהיו מועטין מהיות משה אחד, שאין יכולין לאכלו ויצא לידי נותר, ולקח הוא ושכנו וגו', זה משמעו לפי פשוטו. ועוד יש בו מדרש, ללמד שאחר שנמנו עליו יכולין להתמעט ולמשוך ידיהם הימנו, ולהמנות על שה אחר, אך אם באו למשוך ידיהם ולהתמעט מהיות משה, יתמעטו בעוד השעה קיים, כהיותו בחיים ולא משנשחט (פסחים פט). במכסת. חשבון, וכן מקסת הערך (ויקרא כו, כג): לפי אכלו. הראוי לאכילה, פרט לחולה וזקן שאינו יכול לאכול כזית (מכילתא פ"ג): תכסו. תתמנון:

(5) תמים. בלא מום: בן שנה. כל שנחת קרוי בן שנה, כלומר שנולד בשנה זו: מן הכבשים ומן העזים. או מזה או מזה, שאף עז קרויה שה, שנאמר וְשֶׁה עִזִּים (דברים יד, ד):

(6) והיה לכם למשמרת. זה לשון צקור, שטעון צקור ממום ארבעה ימים קודם שחיטה. ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים מה שלא נזהר כן בפסח דורות, היה ר' מתיא בן חרש אומר, הרי הוא אומר וְאֶעֱזֹר עֲלֶיךָ וְאֶרְאֶה עִשְׂתָּךְ עַתָּה דָּדִים (יחזקאל טו, ח), הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו, ולא היו בידם מזות להתעסק בהם כדי שיגאלו, שנאמר וְאֶרְאֶה עִשְׂתָּךְ וְעִרְיָה (שם ז), ונתן להם שתי מזות, דם פסח ודם מילה שמלו באותו הלילה, שנאמר מִתְּצֹקֶתָ דְּדָמֶיךָ (שם ו), בשני דמים, ואומר גַּם הַתְּצִיחַ לְאִשְׁרֵיךָ מִצֹּר אֵין מִיָּס צו (זכריה ט, יא), ושהיו שטופים בצלילים, אמר להם מִשְׁכּוֹ וּקְחוּ לָכֶם, משכו ידיכם מצלילים וקחו לכם זלזל של מזות: ושחטו אותו וגו'. וכי כולן שוחטין, אלא מכאן ששלוה של אדם כמותו (מכילתא פ"ה קידושין מא): קהל עדת ישראל. קהל ועדה וישראל, מכאן אמרו פסחיו צבור נשחטין בשלשה כמות זו אחר זו, נכנסת כח ראשונה ננעלו דלתות העזרה וכו', כדאיתא בפסחים (סד, ד): בין הערבים. משש שעות ולמעלה קרוי צין הערבים, שהמשש נוטה לבית מצואו לערוב, ולשון צין הערבים נראה בעיני, אותן שעות שצין עריבת היום לעריבת הלילה, עריבת היום בתחלת שבע שעות מכי ינטו כללי ערב, ועריבת הלילה בתחלת הלילה. ערב לשון נשך וחשך, כמו עֲרָבָה קָל שְׁמָה (ישעיה כד, יא):

(7) ולקחו מן הדם. זו קבלת הדם, יכול ציד, תלמוד לומר אשר צסף: המזוזות. הם הזקופות, אחת מכאן לפתח ואחת מכאן: המשקוף. הוא העליון, שהדלת שוקף עליו כשסוגרין אותו, לינט"ל בלע"ז ולשון שקיפה, חבטה, כמו קול עֲלֶה נִדְף (ויקרא כו, לו), טֶרֶף דְּשָׁקִיף. חבטה, מִשְׁקוּפִי: על הבתים אשר יאכלו אותו בהם. ולא על משקוף ומזוזות שבבית המתנן ובבית הבקר, שאין דרין בחוכו:

8	<p>And they shall eat the flesh in that night, roast with fire, and unleavened bread; with bitter herbs they shall eat it.</p>	<p>8 וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צִלִּי־אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל־מֵרָרִים יֹאכְלוּהוּ:</p> <p>וַיִּכְלוּן יֵת בִּסְרָא בְּלִילְיָא הָדִין טְוִי נֹר וּפְטִיר עַל מֵרָרִין וַיִּכְלוּנִיהּ:</p>
9	<p>Eat not of it raw, nor sodden at all with water, but roast with fire; its head with its legs and with the inwards thereof.</p>	<p>9 אֲלֹא־תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשָׁל מִבְּשָׁל בְּמֵי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כַּרְעָיו וְעַל־קֶרְבּוֹ:</p> <p>לֹא תִכְלוּן מִנִּיהּ כֵּד חַי וְאֶף לֹא כֵד בְּשָׁלָא מִבוּשָׁל בְּמֵי־אֵלֶהִין טְוִי נֹר רִישִׁיהּ עַל כַּרְעוּהִי וְעַל גּוּיָהּ:</p>
10	<p>And ye shall let nothing of it remain until the morning; but that which remaineth of it until the morning ye shall burn with fire.</p>	<p>10 וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנֶּתֶר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ:</p> <p>וְלֹא תִשְׂאָרוּן מִנִּיהּ עַד צַפְרָא וְדִישְׁתָּאֵר מִנִּיהּ עַד צַפְרָא בְּנוֹרָא תִּקְדּוּן:</p>
11	<p>And thus shall ye eat it: with your loins girded, your shoes on your feet, and your staff in your hand; and ye shall eat it in haste—it is the LORD's passover.</p>	<p>11 וְכִכֹּה־ תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֵם חֲגָרִים נָעֲלִיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלֵכֶם בְּיָדְכֶם וְאָכַלְתֶּם אֹתוֹ בַּחֲפָזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה:</p> <p>וּכְדִין תִּכְלוּן יִתִּיה חֲרָצִיכוֹן יְהוֹן אֲסִירִין מְסִיכוֹן בְּרִגְלִיכוֹן וְחוּטְרִיכוֹן בְּיָדְכוֹן וְתִכְלוּן יִתִּיה בְּבִהְיוּלוֹ פֶסְחָא הוּא קֶדֶם יי:</p>
12	<p>For I will go through the land of Egypt in that night, and will smite all the first-born in the land of Egypt, both man and beast; and against all the gods of Egypt I will execute judgments: I am the LORD.</p>	<p>12 וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהָכִיתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:</p> <p>וְאֶתְגַּלִּי בְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּלִילְיָא הָדִין וְאֶקְטוּל כָּל בּוֹכְרָא בְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם מֵאִנְשָׁא וְעַד בְּעִירָא וּבְכָל טַעֲוַת מִצְרָאִי אֶעֱבִיד דִּינִין אֲנָא יי:</p>

(8) את הבשר. ולא גידים ועצמות (מכילתא פ"ו): על מדרים. כל עשצמר נקרא מרור, ואיום לאכול מרור וזכר לוימרור את חייהם:

(9) אל תאכלו ממנו נא. שאינו כלוי כל זכרו קוראו נא כלשון ערבי: ובשל מבושל. כל זה באזהרת לא תאכלו (פסחים מא:): במים. מניין לשאר משקין, תלמוד לומר ובשל מבושל מכל מקום (פסחים מא:): כי אם צלי אש. למעלה גזר עליו צמנות עשה, וכאן הוסיף עליו לא תעשה, אל תאכלו ממנו כי אם צלי אש: ראשו על כרעיו. צולו כולו כאחד עס ראשו ועס כרעיו ועס קרבו, וצני מעיו נותן לתוכו אחר הדחתו (שם עד.). ולשון על כרעיו ועל קרבו, כלשון על צִבְאָתָם (שמות ו, כו), כמו צִבְאָתָם כמות שהן, אף זה כמות שהוא, כל צשרו משלם:

(10) והנותר ממנו עד בקר. מה תלמוד לומר עד בקר פעם שניה, ליתן צקר על צקר, שהצקר משמעו משעת הנץ החמה, וצא הכחצו להקדים שאסור באכילה מעלות השחר, וזה לפי משמעו. ועוד מדרש אחר, למד שאינו נשרף צי"ט אלא ממחרת, וכך מדרשנו, והנותר ממנו בצקר ראשון, עד צקר שני תעמוד ותשרפנו:

(11) מתניכם חגורים. מוזמנים לדרך: בחפזון. לשון צהלה ומהירות, כמו וְהִי 17 נִחֵץ לְלֶכֶת (שמואל"א כג, כו). הָשָׁר הַשְׁלִיכוּ הָרָס צִקְפָּנָם (מלכים"ב ז, טו): פסח הוא לך. הקרבן הוא קרוי פסח, על שם הדלוג והפסיחה שהקצ"ה מדלג צתי ישראל מצין צתי מצרים, וקופץ ממצרי למצרי וישראל אמצעי נמלט, ואתם עשו כל עצודותיו לשם שמים (דבר אחר) דרך דילוג וקפיצה, זכר לשמו שקרוי פסח, וגם פסק"א לשון פסיעה:

(12) ועברתי. כמלך העובר ממקום למקום (מכילתא פ"ו), ובהעברה אחת וצרגע אחד כולן לוקין: כל בכור בארץ מצרים. אף צבורות אחרים והם צמרים, ומניין אף צבורי מצרים שצמקומות אחרים, תלמוד לומר לְמַעַן מִצְרַיִם צִבְכוּרֵיהֶם (תהלים קלו, י): מאדם ועד בהמה. מי שהתחיל בעצירה תחלה ממנו מתחלת הפורענות: ובכל אלהי מצרים. של עץ נרקצת, ושל מתכת נמסת ונתכת לארץ: אעשה שפטים אני דה. אני בעל זמי, ולא על ידי שליח:

<p>13 And the blood shall be to you for a token upon the houses where ye are; and when I see the blood, I will pass over you, and there shall no plague be upon you to destroy you, when I smite the land of Egypt.</p>	<p>וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרָאִיתִי אֶת-הַדָּם וּפָסַחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא-יְהִי לָמְשָׁחִית בְּהַכֹּתִי בָּאָרֶץ מִצְרָיִם:</p>	<p>13 וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרָאִיתִי אֶת-הַדָּם וּפָסַחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא-יְהִי לָמְשָׁחִית בְּהַכֹּתִי בָּאָרֶץ מִצְרָיִם:</p>
<p>14 And this day shall be unto you for a memorial, and ye shall keep it a feast to the LORD; throughout your generations ye shall keep it a feast by an ordinance for ever.</p>	<p>וְהָיָה יוֹמָא הַדִּין לְכוֹן לְדוֹכָרְנָא וְתִיּוֹגְנוֹן יִתִּיה חֲגָא קֳדָם יי לְדַרְכוֹן קָיָם עָלָם תִּיּוֹגְנוֹיָהּ:</p>	<p>14 וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכְרוֹן וְחַגְתֶּם אֹתוֹ חֵג לַיהוָה לְדַרְתֵּיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּחְגְּלוּ:</p>
<p>15 Seven days shall ye eat unleavened bread; howbeit the first day ye shall put away leaven out of your houses; for whosoever eateth leavened bread from the first day until the seventh day, that soul shall be cut off from Israel.</p>	<p>שִׁבְעַת יוֹמִין פִּטִּירָא תִּכְלוּן בָּרִם בְּיוֹמָא קֳדָמָא תִּבְטְלוּן חֲמִירָא מִבְּתִיכוֹן אֲדִי כָל דְּיִיכּוֹל חֲמִיעַ וְיִשְׁתִּיבִי אִנְשָׁא הָהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיוֹמָא קֳדָמָא עַד יוֹמָא שְׁבִיעָאָה:</p>	<p>15 שִׁבְעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ אֶךְ בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שֹׂאֵר מִבְּתִיכֶם כִּי כָל-אֹכֵל חֲמֵץ וְנִכְרְתָה נַפְשׁוֹ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד-יוֹם הַשְּׁבִיעִי:</p>
<p>16 And in the first day there shall be to you a holy convocation, and in the seventh day a holy convocation; no manner of work shall be done in them, save that which every man must eat, that only may be done by you.</p>	<p>וּבְיוֹמָא קֳדָמָא מְעָרַע קֳדִישׁ וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעָרַע קֳדִישׁ יְהִי לְכוֹן כָּל עֲבִידָא לֹא יַעֲבִיד בְּהוֹן בָּרִם מָא דְּמִתְאַכִּיל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא בְּלַחוּדֵיהּ יַעֲבִיד לְכוֹן:</p>	<p>16 וּבְיוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא-קֹדֶשׁ וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא-קֹדֶשׁ יְהִי לָכֶם כָּל-מְלָאכָה לֹא-יַעֲשֶׂה בָהֶם אֶךְ אֲשֶׁר יֹאכַל לְכָל-נֶפֶשׁ הוּא לְבָדוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם:</p>

(13) והיה הדם לכם לאות. לכם לאות ולא לאחרים לאות, מכאן שלא נמנו הדם אלא מצפנים: וראיתי את הדם. הכל גלוי לפניו, אלא אמר הקב"ה נתן אני את עיני לראות שאתם עסוקים במצותי, ופוסק אני עליכם: ופסחת. וחמלתי, ודומה לו פסוק והקמלתי (ישעיה לא, ה). ואני אומר, כל פסחה לשון דלוג וקפיצה, ופסחתי, מדלג היה מצתי ישראל לבתי מצרים, שהיו שרוים זה בתוך זה, וכן פסחים על שתי הסעפים (מלכים-א יח, כא), וכן כל הפסחים הולכים כקופצים, וכן פסוח והמליט, מדלגו וממלטו מבין המומתים: ולא יהיה בכך נגף. אבל הווה הוא במצרים. הרי שהיה מצתי של ישראל יכול ימלט, תלמוד לומר ולא יהיה בכך נגף, אבל הווה במצרי שבצבתיכם. הרי שהיה ישראל צביתו של מצרי שומע אני ילקה כמותו, תלמוד לומר ולא יהיה בכך נגף (מכילתא פ"ז):

(14) לזכרון. לדורות: והגתם אותו. יום שהוא לך לזכרון אתה חוגגו (שס), ועדיין לא שמענו אי זה יום הזכרון, תלמוד לומר זכור את היום הזה אשר יצאך, למדנו שיום היציאה הוא יום של זכרון, ואיזה יום יצא, תלמוד לומר ממקרת הפסח יצא (במדבר לג, ג), הוי אומר יום ט"ו בניסן הוא של יו"ט, שהרי ליל ט"ו אכלו את הפסח ולצקר יצאו (מכילתא שס): לדרתיכם וגו'. שומע אני מעוט דורות שנים, תלמוד לומר חקת עולם תחגלו (מכילתא פ"ז):

(15) שבעת ימים. שטי"נא של ימים: שבעת ימים מצות תאכלו. ובמקום אחר הוא אומר ששתי ימים תאכל מצות (דברים טז, ח), למד על שבעי של פסח שאינו חובה לאכול מצה, ובלבד שלא יאכל חמץ, מגין אף ששה רשות, תלמוד לומר ששת ימים. זו מדה בתורה, דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו בלבד יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא, מה שבעי רשות אף ששה רשות, יכול אף לילה הראשון רשות, תלמוד לומר בערב תאכלו מצות, הכתוב קצבו חובה (פסחים קכ. ב): אך ביום הראשון תשביתו שאור. מערב יום ט"ז, וקריו ראשון לפי שהוא לפני השבעה, ומנינו מוקדם קרוי ראשון, כמו בראשון קדם פולד (איוז טו, ז), הלפני אדם נולדת, או אינו אלא ראשון של שבעה, תלמוד לומר לא תשפט על קמץ, לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים: הנפש ההוא. כשהיא נפשה וצדעה, פרט לאנוס (מכילתא פ"ח): מישראל. שומע אני תכרת מישראל ותלך לה לעם אחר, תלמוד לומר במקום אחר, מלפני, בכל מקום שהוא רשותי:

17	And ye shall observe the feast of unleavened bread; for in this selfsame day have I brought your hosts out of the land of Egypt; therefore shall ye observe this day throughout your generations by an ordinance for ever.	וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמִּצְוֹת כִּי בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צְבָאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם:	וְתָטְרוּן יֵת פִּטְרָא אָרִי בְכָרְן יוֹמָא הָדִין אִפִּיקִית יֵת חִילִּיכּוֹן מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם וְתָטְרוּן יֵת יוֹמָא הָדִין לְדִרְיִכּוֹן קָם עָלָם:
18	In the first month, on the fourteenth day of the month at even, ye shall eat unleavened bread, until the one and twentieth day of the month at even.	בְּרֵאשִׁי בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּעֲרֵב תֹאכְלוּ מִצַּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בַּעֲרֵב:	בְּנִיסָן בְּאַרְבַּעַת עֶסְרָא יוֹמָא לִירְחָא בְּרַמְשָׁא תִּיכְלוּן פִּטְרָא עַד יוֹמָא חַד וְעֶסְרִין לִירְחָא בְּרַמְשָׁא:
19	Seven days shall there be no leaven found in your houses; for whosoever eateth that which is leavened, that soul shall be cut off from the congregation of Israel, whether he be a sojourner, or one that is born in the land.	שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבֵיתְכֶם כִּי כָל־אֹכֵל מִחֻמֶּצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֵדֶת יִשְׂרָאֵל בְּגֵר וּבְאֻזְרַח הָאֶרֶץ:	שִׁבְעָא יוֹמִין חֲמִירָא לֹא יִשְׁתַּכַּח בְּבֵיתְכּוֹן אָרִי כָל דְּיִיכּוֹל מִחֻמְעָא וְיִשְׁתִּיבִי אֲנָשָׁא הַהוּא מִכְּנִשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל בְּגִירָא וּבְנִצְיָבִיא דְּאֶרְעָא:
20	Ye shall eat nothing leavened; in all your habitations shall ye eat unleavened bread.	כָּל־מִחֻמֶּצֶת לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֵיתְכֶם תֹאכְלוּ מִצּוֹת: (פ)	כָּל מִחֻמְעָא לֹא תִיכְלוּן בְּכָל מוֹתְבִיכּוֹן תִּיכְלוּן פִּטְרָא:
21	Then Moses called for all the elders of Israel, and said unto them: 'Draw out, and take you lambs according to your families, and kill the passover lamb.	וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם וּשְׁחֲטוּ הַפֶּסַח:	וּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל סְבִי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן אֲתַנְגִּידוּ וְסִבּוּ לְכוּן מִן בְּנֵי עַנָּא לְזִרְעֵיתְכּוֹן וְכוּסוּ פֶסַחָא:

חמישי

(16) מקרא קדש. מקרא שם דזר, קרא אותו קדש, לאכילה, ושתייה, וכסות (מכילתא פ"ט): לא יעשה בהם. אפי' על ידי אחרים: הוא לבדו. (יכול אף לעוצד גלולים, תלמוד לומר הוא לצדו יעשה לכם, לכם ולא לעוצד גלולים) הוא ולא מכשיריו שאפשר לעשותן מערב יום טוב: לכל נפש. אפילו לזהמה, יכול אף לנכרים, תלמוד לומר לכם (נ"א אך) (בינה כח):

(17) ושמרתם את המצות. שלא יבאו לידי חמוץ, מכאן אמרו, קפח, פלגטוש צנון. רבי יאשיה אומר, אל תהי קורא את הפצות, אלא את הפצות, כדרך שאין מחמיצין את המצות כך אין מחמיצין את המצות, אלא אם צאה לידך עשה אותה מיד: ושמרתם את היום הזה. ממלאכה: לדירתכם חקת עולם. לפי שלא נאמר דורות וחקת עולם על המלאכה אלא על החגיגה, לכך חזר ושנאו כאן, שלא תאמר, אזרת כל מלאכה לא יעשה, לא לדורות נאמרה אלא לאותו הדור:

(18) עד יום האחד ועשרים. למה נאמר, והלא כבר נאמר שבעת ימים, לפי שנאמר ימים, לילות מנין, תלמוד לומר עד יום האחד וגו':

(19) לא ימצא בבתיכם. מנין לגבולין, תלמוד לומר ככל גבולך. מה תלמוד לומר צבתיכם, מה ציתך צרשותך אף גבולך צרשותך, יא חמנו של נכרי שהוא אצל ישראל ולא קבל עלינו אחריות: כי כל אוכל מחמצת. לענוש כרת על השאור, והלא כבר ענש על החמץ, אלא שלא תאמר, חמץ שראוי לאכילה ענש עליו, שאור שאינו ראוי לאכילה לא יענש עליו, ואם ענש על השאור ולא ענש על החמץ, הייתי אומר, שאור שהוא מחמץ אחרים ענש עליו, חמץ שאינו מחמץ אחרים לא יענש עליו, לכך נאמרו שניהם (מכילתא פ"י): בגר ובאזרח הארץ. לפי שהנס נעשה לישראל, הוצרך לרבות את הגרים:

(20) מחמצת לא תאכלו. אזרתה על אכילת שאור: כל מחמצת. להציא את תערובתו: בכל מושבתיכם תאכלו מצות. זה צא למד שהא ראויה ליאכל ככל מושבתיכם, פרט למעשר שני וחלות תודה (מכילתא פ"י ע"ש) (שאינה ראויה להאכל ככל מושבות אלא בירושלים):

22 And ye shall take a bunch of hyssop, and dip it in the blood that is in the basin, and strike the lintel and the two side-posts with the blood that is in the basin; and none of you shall go out of the door of his house until the morning.	וּלְקַחְתֶּם אֶגְדַּת אֶזוֹב וּטְבַלְתֶּם בָּדָם אֲשֶׁר-בַּסֶּף וְהַגְעַתֶּם אֶל-הַמַּשְׁקֹף וְאֶל-שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן-הַדָּם אֲשֶׁר בַּסֶּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח-בֵּיתוֹ עַד-בֹּקֶר:
23 For the LORD will pass through to smite the Egyptians; and when He seeth the blood upon the lintel, and on the two side-posts, the LORD will pass over the door, and will not suffer the destroyer to come in unto your houses to smite you.	וְעָבַר יְהוָה לַגֹּף אֶת-מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת-הַדָּם עַל-הַמַּשְׁקֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וַפָּסַח יְהוָה עַל-הַפֶּתַח וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית לָבָא אֶל-בְּתִיכֶם לַגֹּף: וְיַחְזִי יְיָ לְמַחְיֵי יֵת מִצְרָאִי וְיַחְזִי יְיָ דָּמָא עַל שְׁקָפָא וְעַל תְּרִין סְפִיָּא וְיַחְזִי יְיָ עַל תְּרַעָא וְלֹא יִשְׁבֹּק מִחֻבְלָא לְמִיעַל לְבְתִיכֹן לְמַחְיֵי:
24 And ye shall observe this thing for an ordinance to thee and to thy sons for ever.	וְשָׁמַרְתֶּם אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה לְחֻק־לָקֹץ וּלְבְנֵיךָ עַד-עוֹלָם:
25 And it shall come to pass, when ye be come to the land which the LORD will give you, according as He hath promised, that ye shall keep this service.	וְהָיָה כִּי-תָבֹאוּ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר וְשָׁמַרְתֶּם אֶת-הָעֲבֹדָה הַזֹּאת:
26 And it shall come to pass, when your children shall say unto you: What mean ye by this service?	וְהָיָה כִּי-יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם:
27 that ye shall say: It is the sacrifice of the LORD's passover, for that He passed over the houses of the children of Israel in Egypt, when He smote the Egyptians, and delivered our houses.' And the people bowed the head and worshipped.	וְאָמַרְתֶּם זָבַח-פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל-בְּתֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנֹגְפוֹ אֶת-מִצְרַיִם וְאֶת-בְּתֵינוּ הִצִּיל וַיְקַדּוּ הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ:
28 And the children of Israel went and did so; as the LORD had commanded Moses and Aaron, so did they.	וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ: (ס)

(21) משכו. מי שיש לו זאן ימשוך משלו: וקחו. מי שאין לו יקח מן השוק: למשפחותיכם. שה לצית אבות:
 (22) אזור. מין ירק שיש לו גזעולין: אגדת אזור. ג' קלחין קרויין אגודה: אשר בסף. ככלי, כמו ספות כסף: מן הדם אשר בסף. למה חזר ושנאו, שלא תאמר טבילה אחת לשלש המתנות, לכך נאמר עוד אשר בסף, שמהא כל נמינה ונמינה מן הדם אשר בסף, על כל הגעה טבילה: ואחם לא תצאו וגו'. מגיד, שמאחר שנתנה רשות למשחית לחבל, אינו מבחין בין זדיק לרשע, ולילה רשות למחזלים היא, שנאמר זו תקמם קל חיתו יער (תהלים קד, כ):
 (23) ופסח. וממל וי"ל ודלג: ולא יתן המשחית. ולא יתן לו יכולת לצא, כמו ולא נקטו חללים להרע עמדי (בראשית לא, ז):

(25) והיה כי תבאו. מלה הכתוב מזה וזו צביאתם לארץ, ולא נתחייבו צמדצר אלא פסח אחד שעשו בשנה השנית על פי הדבור: כאשר דבר. והיכן דבר, והצאתי אתכם אל הארץ וגו' (שמות ו, ח):
 (27) ויקדו העם. על בשורת הגאולה, וציאת הארץ, ובשורת הצניס שהיו להם:

<p>29 And it came to pass at midnight, that the LORD smote all the firstborn in the land of Egypt, from the first-born of Pharaoh that sat on his throne unto the first-born of the captive that was in the dungeon; and all the first-born of cattle.</p>	<p>וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיְהִי הַכָּה כָּל־בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם מִבְּכֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסֵּאוֹ עַד בְּכוֹר הַשָּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה:</p>	<p>ששי ט</p>
<p>30 And Pharaoh rose up in the night, he, and all his servants, and all the Egyptians; and there was a great cry in Egypt; for there was not a house where there was not one dead.</p>	<p>וַיָּקָם פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־עַבְדָּיו וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי צַעֲקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי־אֵין בֵּית אֶשֶׁר אֵין־שָׁם מָת:</p>	<p>ששי ט</p>
<p>31 And he called for Moses and Aaron by night and said: 'Rise up, get you forth from among my people, both ye and the children of Israel; and go, serve the LORD, as ye have said.</p>	<p>וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן בַּלַּיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ פָּרוּ מִבֵּין עַמִּי אַף אַתֶּם וְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִיֵּיכֶם פָּלְחוּ קִדְּם יְיָ כַּמָּא דַּהֲוִיתֶן אֹמְרִין:</p>	<p>ששי ט</p>
<p>32 Take both your flocks and your herds, as ye have said, and be gone; and bless me also.'</p>	<p>אַף עֲבֹכֶיךָ אַף תֹּרִיכֶיךָ דְּבִרְוּ כַּמָּא דַּמְלִילְתֶּן וְאִיֵּיכֶם וְצִלְוּ אַף עָלַי:</p>	<p>ששי ט</p>
<p>33 And the Egyptians were urgent upon the people, to send them out of the land in haste; for they said: 'We are all dead men.'</p>	<p>וַתִּחַזַּק מִצְרַיִם עַל־הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ כָּלָנוּ מֵתִים:</p>	<p>ששי ט</p>

(28) וילכו ויעשו בני ישראל. והלא מראש חודש נאמר להם, אלא מכיון שקצלו עליהם, מעלה עליהם הכתוב כאלו עשו (מכילתא פי"ג): וילכו ויעשו. אף ההליכה מנה הכתוב, ליתן שכר להליכה ושכר לעשייה: כאשר צוה ה' את משה ואהרן. להגיד שזבח של ישראל שלא הפילו דבר מכל מצוות משה ואהרן, ומהו כן עשו, אף משה ואהרן כן עשו:

(29) וד'. כל מקום שנאמר וד', הוא וצית דינו, שהיו"ו לשון תוספת הוא, כמו פלוני ופלוני: הכה כל בכור. אף של אומה אחרת והוא במצרים: מבכור פרעה. אף פרעה בכור היה וגשתייר מן הבכורים, ועליו הוא אומר צַעֲבוּר זֹאת הָעַמְּדָתִיךָ (שמות ט, טז): עד בכור השבי. שהיו שמחין לאידם של ישראל, ועוד שלא יאמרו יראתנו הציאה הפורענות זו. ובכור השפחה בכלל היה, שהרי מנה מן החסוד שזכנן עד הפחות, ובכור השפחה חסוד מצבור השבי:

(30) ויקם פרעה. ממטחו: לילה. ולא כדרך המלכים שזלש שעות ציוס: הוא. תחלה, ואחר כך עצדיו, מלמד שהיה הוא מחזר על צדי עצדיו ומעמידן: כי אין בית אשר אין שם מת. יש שם בכור, מת, אין שם בכור, גדול שצבית קרוי בכור, שנאמר אף אני צבור אֶתְּנָהוּ (תהלים פט, כח). דבר אחר, מצריות מזנות תחת בעליהן ויולדות מרווקים פנויים, והיו להם בכורות הרצה, פעמים הם חמשה לאשה אחת, כל אחד בכור לאציו:

(31) ויקרא למשה ולאהרן לילה. מגיד שהיה מחזר על פתחי העיר וצועק, היכן משה שרוי, היכן אהרן שרוי: גם אתם. הגזרים: גם בני ישראל. הטף: ולכו עבדו וגו' כדברכם. הכל כמו שאמרתם, ולא כמו שאמרתני אני, בטל לא אשלח, בטל מי ומי ההולכים, בטל רק לאנכם ובקרכם יג:

(32) גם צאנכם גם בקרכם קחו. מהו כאשר דצרתם, גם אֶתְּנָהוּ צַעֲבוּר זֹאת הָעַמְּדָתִיךָ (שמות י, כה): וברכתם גם אותי. התפללו עלי שלא אמות, שאני בכור (מכילתא פי"ג):

(33) כלנו מתים. אמרו, לא נגזרת משה הוא, שהרי אמר ומת כל בכור, וכאן אף הפשוטים מתים, ה' או י" צבית אחד (שם):

34	And the people took their dough before it was leavened, their kneading-troughs being bound up in their clothes upon their shoulders.	וַיִּשָּׂא הָעָם אֶת־בִּצָּקוֹ טָרֵם יַחְמֹץ מִשְׁאֲרֵתָם צָרְרֶת בְּשִׁמְלָתָם עַל־שִׁכְמָם:	וַנִּטֵּל עִמָּא יֵת לִישְׁהוֹן עַד לֹא חֲמֵעַ מִזֹּתֵר אֲצֻתָּהוֹן צָרִיר בְּלִבּוּשֵׁיהוֹן עַל כְּתָפֵיהוֹן:
35	And the children of Israel did according to the word of Moses; and they asked of the Egyptians jewels of silver, and jewels of gold, and raiment.	וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּשְׁאַלּוּ מִמִּצְרַיִם כֶּלִי־כֶסֶף וְכֶלִי זָהָב וְשִׁמְלֹת:	וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָבְדוּ כְּפִתְגָמָא דְּמֹשֶׁה וַשְּׂאִילוּ מִמִּצְרַיִם מְנִין דְּכֶסֶף וּמִנִּין דְּזָהָב וּלְבוּשִׁין:
36	And the LORD gave the people favour in the sight of the Egyptians, so that they let them have what they asked. And they despoiled the Egyptians.	וַיְהִי־הָיָה נָתַן אֶת־חַן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיִּשְׁאַלּוּם וַיִּנְצְלוּ אֶת־מִצְרַיִם: (פ)	וַיִּיְהִיב יֵת עִמָּא לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרַאִי וַאֲשְׂאִילוֹנִין וְרוֹקִינוּ יֵת מִצְרַיִם:
37	And the children of Israel journeyed from Rameses to Succoth, about six hundred thousand men on foot, beside children.	וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִרַעַמְסֶס סִכְתָּה כֶּשֶׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי הַגְּבֻרִים לְבַד מִטָּף:	וַנִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִרַעַמְסֶס לְסִכְתָּה כְּשִׁית מֵאָה אֶלְפִין גּוּבְרָא רַגְלָאָה בָּר מִטְפָּלָא:
38	And a mixed multitude went up also with them; and flocks, and herds, even very much cattle.	וְגַם־עָרַב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר מְקֻנָּה כְּבֹד מְאֹד:	וְאַף נוֹכְרָאִין סְגִיאִין סְלִיקוּ עִמָּהוֹן וְעֻנָּא וְתוֹרֵי בְּעִרְא סְגִי לְחֻדָּא:
39	And they baked unleavened cakes of the dough which they brought forth out of Egypt, for it was not leavened; because they were thrust out of Egypt, and could not tarry, neither had they prepared for themselves any victual.	וַיֹּאפּוּ אֶת־הַבִּצָּק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֹגֹת מִצּוֹת כִּי לֹא חָמֹץ כִּי־גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכֻלוּ לְהִתְמַהֲמֶה וְגַם־צָדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם:	וַאֲפּוּ יֵת לִישָׂא דְּאַפִּיקוּ מִמִּצְרַיִם גְּרִיצָן פְּטִירָן אֲרִי לֹא חֲמֵעַ אֲרִי אֲתִרְכוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכִילוּ לְאַתְעַבְבָּא וְאַף וְנָדִין לֹא עָבְדוּ לָהוֹן:
40	Now the time that the children of Israel dwelt in Egypt was four hundred and thirty years.	וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:	וּמוֹתֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּיתִיבוּ בְּמִצְרַיִם אַרְבַּע מֵאָה וְתִלְתִּין שָׁנִין:

- (34) טרם יחמץ. המצריים לא הניחוס לשהות כדי חימוץ: משארתם. שירי מנה ומרור (סס): על שכמם. אע"פ שזהמנות הרצה הוליכו עמם, מחצצים היו את המנות (סס):
- (35) כדבר משה. שאמר להם צמרים, וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מִאֵת רַעְהוּ (שמות יא, ז): ושמלת. אף הן היו חשונות להם מן הכסף ומן הזהב, והמאחר בפסוק חשון (מכילתא סס):
- (36) וישאלום. אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים להם, אתה אומר אחד טול שנים ולך: וינצלו. ורוקינו:
- (37) מרעמסס סכתה. קץ מיל היו, וצאו שם לפי שעה, שנאמר וַאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל פְּנֵי נֶשְׁרִים (שמות יט, ד): הגברים: מנן עשרים שנה ומעלה:
- (38) ערב רב. תערובות אומות של גרים:

(39) עוגות מצות. חררה של מנה. צק שלא החמיץ קרוי מנה: וגם צדה לא עשו להם. לדרך. מגיד שצתן של ישראל, שלא אמרו האין נאל למדצר בלא זדה, אלא האמינו והלכו (מכילתא פי"ד), הוא שמפורש בקבלה וְקָפְתִּי לָךְ קֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֶלֶצַח פְּלוּטִיךָ לְקַטֵּף אֶחָדִי צִמְדָּר בְּאֶרֶץ לֹא וְרֹעָה (ירמיה ז, ז), ומה שזכר מפורש אחריו קדש יִשְׁרָאֵל לֵה' וּגו':

(40) אשר ישבו במצרים. אחר שאר היציות שישנו גרים בארץ לא להם: שלשים שנה וארבע מאות שנה. צין הכל,

41	And it came to pass at the end of four hundred and thirty years, even the selfsame day it came to pass, that all the host of the LORD went out from the land of Egypt.	וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בַעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָל־צְבָאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
42	It was a night of watching unto the LORD for bringing them out from the land of Egypt; this same night is a night of watching unto the LORD for all the children of Israel throughout their generations.	לֵיל שְׁמֵרִים הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הוּא־הַלַּיְלָה הַזֶּה לַיהוָה שְׁמֵרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: (פ)
43	And the LORD said unto Moses and Aaron: "This is the ordinance of the passover: there shall no alien eat thereof;	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל־בֶּן־נֶכֶד וְיֹאכֵל בּוֹ:
44	but every man's servant that is bought for money, when thou hast circumcised him, then shall he eat thereof.	וְכָל־עֶבֶד אִישׁ מִקְנֵת־כֶּסֶף וּמִלֶּתָהּ אֹתוֹ אִם יֹאכֵל בּוֹ:
45	A sojourner and a hired servant shall not eat thereof.	תּוֹשֵׁב וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכֵל בּוֹ:
46	In one house shall it be eaten; thou shalt not carry forth aught of the flesh abroad out of the house; neither shall ye break a bone thereof.	בְּבֵית אֶחָד יֹאכֵל לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבָּיִת מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה וְעַצֵּם לֹא תִשְׁבְּרוּ־בּוֹ:

משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה, משהיה לו זרע לאברהם נתקיים כי גר יהיה זרעך, ושלשים שנה היו משנולדה גזירת בין הצתרים עד שנולד יצחק. ואי אפשר לומר צאריך מצרים לצדה, שהרי קהת מן הצאדים עם יעקב היה, לא וחשוב כל שנותיו וכל שנות עמרם בנו ושמונים של משה, לא תמצאם כל כך, ועל כרחך הרבה שנים היו לקהת עד שלא ירד למצרים, והרבה משנות עמרם נבלעים בשנות קהת, והרבה משמונים של משה נבלעים בשנות עמרם, הרי שלא תמצא ארבע מאות לביאת מצרים, והזקקת לומר על כרחך שאף שאר הישיבות נקראו גרות, אפילו בחצרון, כענין שנאמר אֲשֶׁר גָּר עָם אֲבֹרָהֶם וַיִּזְכֶּק (בראשית לה, כז), ואומר אֵת אֲרָץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר גָּרוּ בָּהּ (שמות ו, ד), לפיכך אתה צריך לומר כי גר יהיה זרעך, משהיה לו זרע, וכשתמנה ארבע מאות שנה משנולד יצחק, תמצא מציאתו למצרים עד יציאתו ר"י שנה, וזה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך:

(41) ויהי מקץ שלשים שנה וגר ויהי בעצם היום הזה. מגיד, שכיון שהגיע הקץ, לא עכצן המקום כהרף עין, בט"ו צניסן באו מלאכי השרת אלל אברהם לבשרו, בט"ו צניסן נולד יצחק, ובט"ו צניסן נגזרה גזירת בין הצתרים (מכילתא פ"ד: 7): (42) ליל שמרים. שהיה הקצ"ה שומר ומצפה לו לקיים הצטמתו והוציאם מארץ מצרים: הוא הלילה הזה לה'. הוא הלילה שאמר לאברהם כלילה הזה אני גואל את בניך: שמרים לכל בני ישראל לדרתם. מִשְׁמֵר וְצֹא מִן הַמִּזְבִּיחַ, כענין שנאמר וְלֹא יִשָּׁן הַמִּשְׁחִית וְגו':

(43) זאת חקת הפסח. צ"ד צניסן נאמרה להם פרשה זו: כל בן נכר. שנתנכרו מעשיו לאציו שצשמים (פסחים לו.). ואחד נכרי ואחד ישראל מומר במשמע (מכילתא פט"ו):

(44) ומלתה אותו אז יאכל בו. רבו, מגיד שמילת עבדיו מעכצתו מלאכול בפסח (יבמות ע:), דברי רבי יהושע. רבי אליעזר אומר, אין מילת עבדיו מעכצתו מלאכול בפסח, א"כ מה תלמוד לומר אז יאכל בו, העבד:

(45) תושב. זה גר תושב: ושכיר. זה הנכרי, ומה תלמוד לומר, והלא ערלים הם ונאמר וְכָל עֶרְלָא לֹא יֹאכֵל בּוֹ, אלא כגון ערבי מהול וגזעוני מהול והוא תושב או שכיר:

XIII	And the LORD spoke unto Moses, saying:	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: וּמַלִּיל יֵי עַם מֹשֶׁה לְמִימַר:
2	‘Sanctify unto Me all the first-born, whatsoever opens the womb among the children of Israel, both of man and of beast, it is Mine.’	קִדְּשׁ-לִי כָל-בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל- רְחֵם בְּכֵנִי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבְבֵהֵמָה לִי הוּא:

(46) בבית אחד יאכל. בחצורה אחת, שלא יעשו הגמנין עליו שמי חצורות ויחלקוהו, אמה אומר בחצורה אחת או אינו אלא בצית אחד כמשמעו, וללמד שאם התחילו והיו אוכלים בחצר וירדו גשמים שלא יכנסו לבית, תלמוד לומר על הצחים אשר יאכלו אותו זהם, מכאן שהאוכל, אוכל בשני מקומות (מכילתא פט"ו): לא תוציא מן הבית. מן החצורה: ועצם לא תשברו בו. הראוי לאכילה, כגון שיש עליו כזית בשר יש בו משום שצירת עטם, אין עליו כזית בשר או מוח, אין בו משום שצירת עטם:

(47) כל עדת ישראל יעשו אותו. למה נאמר, לפי שהוא אומר בפסוק מזרים שה לצית אבות, שנמנו עליו למשפחות, יכול אף פסוק דורות כן, תלמוד לומר כל עדת ישראל יעשו אותו:

(48) ועשה פסח. יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד, תלמוד לומר והיה כאזרח הארץ, מה אזרח בארבעה עשר אף גר בארבעה עשר: וכל ערל לא יאכל בו. להביא את שמתו אחיו מחמת מילה, שאינו מומר לערלות ואינו נלמד מן נכר לא יאכל בו:

(49) תורה אחת וגו'. להשוות גר לאזרח אף לשאר מצות שבתורה (מכילתא שם):

(2) פֶּשֶׁר כָּל רָחֵם. שִׁפְתָּה אֶת הָרֶחֶם תַּחֲלֶה, כְּמוֹ פֹּטֶר מִסֵּם רִאשִׁית מְדוֹן (משלי יז, יד). וְכֵן יִפְטְרוּ בְּשִׁפְהָ (תהלים כג, ח), יִפְתָּחוּ שִׁפְתֵּי: לִי הוּא. לְעֹנְמֵי קִנְיָתִים, ע"י שִׁבְעֵי זְכוּרֵי מַלְרִים:

<p>And Moses said unto the people: 'Remember this day, in which ye came out from Egypt, out of the house of bondage; for by strength of hand the LORD brought you out from this place; there shall no leavened bread be eaten.</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם זְכוֹר אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאוּתָם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חֻמֶּץ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם זְכוֹר אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאוּתָם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חֻמֶּץ:</p>
<p>This day ye go forth in the month Abib.</p>	<p>יּוֹמָא דִּין אַתּוּן נִפְקִין בִּירְחָא דְּאַבִּיבָא:</p>	<p>הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב:</p>
<p>And it shall be when the LORD shall bring thee into the land of the Canaanite, and the Hittite, and the Amorite, and the Hivite, and the Jebusite, which He swore unto thy fathers to give thee, a land flowing with milk and honey, that thou shalt keep this service in this month.</p>	<p>וַיְהִי אַרְי יְשִׁילְנָךְ יְיָ לְאַרְעָ כְּנַעֲנָא וְחִתִּי וְחִתִּי וְחִתִּי וְחִתִּי וּבְיוֹסָא דְקַנִּים לְאַבְתִּיךָ לְמַתָּן לָךְ אֶרֶץ עֲבָדָא חֶלֶב וְדָבָשׁ וְתַפְלַח יְיָ פּוֹלְחָנָא הָדָא בִּירְחָא דִּין:</p>	<p>וְהָיָה כִּי-יְבִיאֲךָ יְהוָה אֶל-אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַיְבוֹסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתִּיךָ לָתֶת לָךְ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת-יְהוָה בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה:</p>
<p>Seven days thou shalt eat unleavened bread, and in the seventh day shall be a feast to the LORD.</p>	<p>שִׁבְעָא יוֹמִין תִּיכּוֹל פְּטִירָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעֵאָה חֲגָא קָדָם יְיָ:</p>	<p>שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מִצֶּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חֹג לַיהוָה:</p>
<p>Unleavened bread shall be eaten throughout the seven days; and there shall no leavened bread be seen with thee, neither shall there be leaven seen with thee, in all thy borders.</p>	<p>פְּטִירָא יְיָ תִּיכּוֹל שִׁבְעָא יוֹמִין וְלֹא יִתְחַזֵּי לָךְ חֻמֶּץ וְלֹא יִתְחַזֵּי לָךְ חֻמֶּץ בְּכָל תְּחוּמֶיךָ:</p>	<p>מִצֹּת יֵאָכֵל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא-יֵרָאֶה לָךְ חֻמֶּץ וְלֹא-יֵרָאֶה לָךְ שָׂאֵר בְּכָל-גְּבֻלָּךְ:</p>
<p>And thou shalt tell thy son in that day, saying: It is because of that which the LORD did for me when I came forth out of Egypt.</p>	<p>וְתַחֲזִי לְבָרְךְ בְּיוֹמָא הַהוּא לְמִימְרָא בְּדִיל דָּא עָבַד יְיָ לִי בְּמִפְקִי מִמִּצְרַיִם:</p>	<p>וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם:</p>

- (3) זכור את היום הזה. למד, שמוכירין יציאת מצרים בכל יום:
(4) בחדש האביב. וכי לא היינו יודעין צאיזה חדש יצאו, אלא כך אמר להם, ראו חסד שגמלכם, שהוציא אתכם צדק שהוא
פָּשָׁר לְנֶאֱמָר, לא חמה, ולא זנה, ולא גשמים, וכן הוא אומר מוציא לְסִירִים צְפוּשָׁרוֹת (תהלים סח, ז), חֲדָשׁ שֶׁהוּא כֶּשֶׁר לְנֶאֱמָר:
(5) אל ארץ הכנעני וגו'. אע"פ שלא מנה אלא חמשה עממין, כל שצעה גוים צמשמע (תנחומא בא יב), שכולן בכלל כנעני
הם, ואחת ממשפחת כנעני היתה שלא נקרא לה שם, אלא כנעני: נשבע לאבתיך וגו'. באצרהם הוא אומר, ציוס ההוא קָרַח
ה' אֶת אֲזָרָס וגו' (צדאשית טו, יח), וציחק הוא אומר גור צָאֲרָךְ הָאֵת וגו' (שם כו, ג), וציעק הוא אומר הָאֵת אֶתְּרָא שָׂכָר
עֲלֶיהָ וגו' (שם כח, יג): זבת חלב ודבש. חלב זמן העזים, והדבש זמן החמרים ומן החמרים (רש"י מגילה ו.א): את
העבודה הזאת. של פסח (פסחים ו.א), והלא כבר נאמר למעלה והיה כי תצאו אל הארץ וגו', ולמה חזר ושנאה, בשביל דבר
שנחמדש זה, צפרשה ראשונה נאמר וְהָיָה כִּי יֵאֱמְרוּ לְעֵלְיָם וְלֵאֲרָם מָה הָעֲצִדָה הַזֹּאת לָכֵס (שמות יב, כו), צֶבֶן רָשָׁע הַכְּחוּז מִדְּבַר
שהוא את עצמו מן הכלל, וכאן והגדת לצנך צֶבֶן שאינו יודע לשאול, והכחוז מלמדך שחפחת לו אתה צדברי אגדה המושכין
את הלכ:
(8) בעבור זה. צעצור שאקיים מצותיו, כגון פסח מצה ומרור הללו: עשה ה' לי. רמז תשובה לצנך רשע לומר, עשה ה' לי
ולא לך, שאלו היית שם לא היית כדאי ליגאל (מכילתא פ"ו):

9	And it shall be for a sign unto thee upon thy hand, and for a memorial between thine eyes, that the law of the LORD may be in thy mouth; for with a strong hand hath the LORD brought thee out of Egypt.	וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזָכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְיָד חֲזָקָה הוֹצֵאתָ יְהוָה מִמִּצְרַיִם:	וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזָכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְיָד חֲזָקָה הוֹצֵאתָ יְהוָה מִמִּצְרַיִם:
10	Thou shalt therefore keep this ordinance in its season from year to year.	וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה: (פ)	וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה: (פ)
11	And it shall be when the LORD shall bring thee into the land of the Canaanite, as He swore unto thee and to thy fathers, and shall give it thee,	וְהָיָה כִּי־יָבֹאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וּלְאֲבֹתֶיךָ וַיַּנְתֶּנָּה לְךָ:	וְהָיָה כִּי־יָבֹאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וּלְאֲבֹתֶיךָ וַיַּנְתֶּנָּה לְךָ:
12	that thou shalt set apart unto the LORD all that openeth the womb; every firstling that is a male, which thou hast coming of a beast, shall be the LORD's.	וְהַעֲבַרְתָּ כָּל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שֹׁגֵר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזָּכָרִים לַיהוָה:	וְהַעֲבַרְתָּ כָּל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שֹׁגֵר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזָּכָרִים לַיהוָה:
13	And every firstling of an ass thou shalt redeem with a lamb; and if thou wilt not redeem it, then thou shalt break its neck; and all the first-born of man among thy sons shalt thou redeem.	וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תַּפְדֶּה בִּשְׂה וְאִם־לֹא תַּפְדֶּה וַעֲרַפְתּוּ וְכָל־בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תַּפְדֶּה:	וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תַּפְדֶּה בִּשְׂה וְאִם־לֹא תַּפְדֶּה וַעֲרַפְתּוּ וְכָל־בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תַּפְדֶּה:
14	And it shall be when thy son asketh thee in time to come, saying: What is this? that thou shalt say unto him: By strength of hand the LORD brought us out from Egypt, from the house of bondage;	וְהָיָה כִּי־יִשְׁאֲלֶךָ בְּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:	וְהָיָה כִּי־יִשְׁאֲלֶךָ בְּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

מפטיר

(9) והיה לך לאות. יציאת מצרים תהיה לך לאות: על ידך ולזכרון בין עיניך. רוצה לומר, שתכתוב פרשיות הללו ותקשרם בראש וצדוע: על ידך. יד שמאל, לפיכך ידכה מלא בצפרשה שנייה (פסוק טז), לדרוש זה יד שהיא כהה (מכילתא שם מנחות לו):

(10) מימים ימימה. משנה לשנה (שם לו):

(11) והיה כי יבאך. יש מצבותינו שלמדו מכאן, שלא קדשו בזכות הנולדים במדבר, והאומר קדשו מפרש ביאה זו, אם תקיימוהו במדבר, תזכו ליכנס לארץ ותקיימוהו שם (מכילתא שם): נשבע לך. והיכן נשבע לך, והצאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי וגו' (שמות ו, ח): ונתנה לך. תהא בעיניך כאילו נתנה לך בזיוס, ואל תהי בעיניך כירושא אבות (מכילתא פ"ח):

(12) והעברת. אין והעברת אלא לשון הפרשה, וכן הוא אומר והעצרתם את נחלתו לזבול (במדבר כז, ח): שגר בהמה. גפיל, ששגרמו אמו ושלחתו בלא עמו, ולמדך הכתוב שהוא קדוש בזכותה לפטור את הבא אחריו, ואף שאינו נפל קרוי שגר, כמו שגר חלפיק, אבל זה לא בא אלא ללמד על הנפל, שהרי כבר כתב כל פטר רחם, ואם תאמר אף בזכור בהמה טמאה צממע, בא ופירש במקום אחר בצקקך וצלאקך. לשון אחר יש לפרש והעברת כל פטר רחם, בזכור אדם הכתוב מדבר:

(13) פטר חמור. ולא פטר שאר בהמה טמאה, גזרת הכתוב היא, לפי שנמשלו בזכור מצרים לחמורים, ועוד שסייעו את ישראל ביציאתן ממצרים, (שאלו לך אחד מישראל שלא נטל הרצה חמורים) טעונים מכספם ומוהצם של מצרים: תפדה בשב. נותן שה לכהן, ופטר חמור מותר בהנאה והשה חולין ביד כהן: וערפתו. עורפו בקופיץ מאחוריו והורגו, הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד ממונו (מכילתא פ"ח): וכל בכור אדם בבניך תפדה. חמש סלעים פדיונו, קלוב במקום אחר:

and it came to pass, when Pharaoh would hardly let us go that the LORD slew all the firstborn in the land of Egypt, both the first-born of man, and the first-born of beast; therefore I sacrifice to the LORD all that openeth the womb, being males; but all the first-born of my sons I redeem.

And it shall be for a sign upon thy hand, and for frontlets between your eyes; for by strength of hand the LORD brought us forth out of Egypt.

וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהַרְגֵם יְהוָה כָּל־בְּכוֹרֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹכֵר לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אִפְדָּה:

וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם: (ס)

וַיְהִי לָאֵת עַל יָדְךָ וּלְחַפְלִין בֵּין עֵינֶיךָ אֲרִי בְּתַקּוּף יָד אִפְדָּנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם:

The Haftara is Jeremiah 46:13 - 46:28 on page 206.

And it came to pass, when Pharaoh had let the people go, that God led them not by the way of the land of the Philistines, although that was near; for God said: 'Lest the people regret when they see war, and they return to Egypt.'

But God led the people about, by the way of the wilderness by the Red Sea; and the children of Israel went up armed out of the land of Egypt.

וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָתַם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בְּרֹאֲתָם מִלַּחְמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיִמָּה:

וַיַּסֵּב אֱלֹהִים אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֹשִׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִאֶרֶץ מִצְרַיִם:

וַאֲסַחֵר יְיָ יָת עָמָּה אוֹרַח מִדְּבָרָא לִימָא דְסוּף וּמִזְרִין סְלִיקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם:

(14) כי ישאלך בנך מחר. יש מחר שהיא עכשיו ויש מחר שהוא לאחר זמן, כגון זה, וכגון מקור יאמרו צניקם לצנינו (יהושע כב, כז), דבני גד ובני ראובן: מזה זאת. זה תינוק טפס שאינו יודע להעמיק שאלתו, וסוחס ושואל מה זאת, ובמקום אחר הוא אומר מה העלם והעסקים והמשפטים וגו' (דברים ו, כ), הרי זאת שאלת בן חכם. דברה חורה כנגד ארבעה דברים, חס, רשע, ושאינו יודע לשאול, והשואל דרך חכמה:

(16) ולטוטפות בין עיניך. תפילין, ועל שם שהם ארבעה צתים קרוין טטפת, טט צככפי שחיס, פת צאפריקי שחיס (סנהדרין ד:). ומנחם חצרו עם והטף אל דרום (יחזקאל כא, ז), אל פטיפו (מיכה ז, ו), לשון דבור, כמו ולזכרון בין עיניך האמורה צפרשה ראשונה, שהרואה אותם קשורים בין העינים, יזכור הנס וידבר זו:

(17) ויהי בשלח פרעה וגו' ולא נחם. ולא נהגס, כמו לך נסה את העם (שמות לב, לד), צההלהקך פנקסה חקך (משלי ו, כז): כי קרוב הוא. ונוח לשוץ צאותו הדך למצרים. ומדרש אגדה יש הרצה: בראותם מלחמה. כגון מלחמת ויך העמלקי והקנעני וגו' (צמדצר יד, מז), אם הלכו דרך ישר היו חוזרים, ומה אם כשהקיפס דרך מעוקס אמרו נקנה ראש ונשנה מנרמה, אם הולכים צפשוטה על אחת כמה וכמה (מכילתא פסחא פ"ח). (לפי סדר הכתוב נראה הרשימות מהופכים, ועיין צרא"ס וצג"א וצמ"י שוב נכון ע"ז): פן ינחם. יחשצו מחשצה על שילאו, ויתנו לב לשוץ:

(18) ויסב. הסיצם מן הדך הפשוטה לדך העקומה: ים סוף. כמו לים סוף. וסוף הוא לשון אגס שגדלים צו קנים, כמו ופסס צסוף (שמות ז, ג), קנה וסוף קמלו (ישעיה יט, ו): וחמשים. אין חמושים אלא מזויינים, (לפי שהסיצתן צמדצר גרם להם שעלו חמושים, שאלו היה דך ישוב לא היו מחמושים להם כל מה שצריכין, אלא כאדם שעוצר ממקום למקום וצדעמו

19	And Moses took the bones of Joseph with him; for he had surely sworn the children of Israel, saying: 'God will surely remember you; and ye shall carry up my bones away hence with you.'	וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע הַשְּׂבִיעַ אֶת־ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד וּפֶקֶד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֵעֲלִיתֶם אֶת־ עַצְמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם:	וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע הַשְּׂבִיעַ אֶת־ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד וּפֶקֶד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֵעֲלִיתֶם אֶת־ עַצְמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם:
20	And they took their journey from Succoth, and encamped in Etham, in the edge of the wilderness.	וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְּאֶתְם בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר:	וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְּאֶתְם בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר:
21	And the LORD went before them by day in a pillar of cloud, to lead them the way; and by night in a pillar of fire, to give them light; that they might go by day and by night:	וַיֵּהְיֶה הַלֵּל לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ וּלְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהַאֲרִיר לָהֶם לְלַכֹּת יוֹמָם וּלְלַיְלָה:	וַיֵּהְיֶה הַלֵּל לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ וּלְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהַאֲרִיר לָהֶם לְלַכֹּת יוֹמָם וּלְלַיְלָה:
22	the pillar of cloud by day, and the pillar of fire by night, departed not from before the people.	לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הָעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה לִפְנֵי הָעָם: (פ)	לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הָעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה לִפְנֵי הָעָם: (פ)
XIV	And the LORD spoke unto Moses, saying: 'Speak unto the children of Israel, that they turn back and encamp before Pi-hahiroth, between Migdol and the sea, before Baal-zephon, over against it shall ye encamp by the sea.	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּשׁוּבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירֹת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין יָמָא קְדָם בְּעִיל צָפוֹן לְקַבְּלֶיהָ תִּשְׁרוֹן עַל־ יָמָא:	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּשׁוּבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירֹת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בְּעֵל צָפוֹן נִכְחוֹ תַּחְנוּ עַל־הַיָּם:

לקנות שם מה שיטור, אבל כשהוא פורש למדבר צריך לזמן כל הצורך. וכתוב זה לא נכתב כי אם לשבז את האזון, שלא תאמר, צמלחמת עמלק וצמלחמת סיחון ועוג ומדין מהיכן היו להם כלי זיין שהכו ישראל בחרב. צרש"י ישן) וכן הוא אומר, וְאִפְסָם פִּעְצָרוּ חֲמִשִּׁים (יהושע א, יד), וכן חרגס אונקלוס מְזַרְזִין, כמו וְיָרַק אֶת תְּנִיקָיו (בראשית יד, יד) וזריו. דבר אחר חמושים מחמושים, אחד מחמשה יאלו, וארבעה חלקים מתו בשלש ימי אפילה:

(19) השבע השביעי. השבעים ששציעו לצניהם, למה לא השציע בניו שישארו לארץ כנען מיד, כמו שהשציע יעקב, אמר יוסף, אני שליט מצרים והיה ספוק בידי לעשות, אבל צני לא יניחום מצרים לעשות, לכך השציעם לכשיגאלו ויאלו משם, שישארו (מכילתא פי"ח): והעליתם את עצמותי מזה אתכם. לאחיו השציע כן, למדנו שאף עצמות כל השצעים העלו עמהם, שנאמר אתכם:

(20) ויסעו מסכות. ציוס השני, שהרי צראשון צאו מרעמסס לסכות:

(21) לנחתם הדרך. נקוד פחה, שהוא כמו להנחותם, כמו לְאִתְּכֶם צִדְקָהּ (דברים א, לג), שהוא כמו להראותכם, אף כן להנחותם ע"י שליח, ומי הוא השליח, עמוד הענן, והקצ"ה צכצודו מוליכו לפניו, ומכל מקום את עמוד הענן הכין להנחותם על ידו, שהרי על ידי עמוד הענן הם הולכים. עמוד הענן אינו לאורה אלא להורות הדרך:

(22) לא ימיש. הקצ"ה את עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה, מגיד שעמוד הענן משלים לעמוד האש ועמוד האש משלים לעמוד הענן, שעד שלא ישקע זה עולה זה (שבת כג:):

(2) וישבו. לאחריהם, לזד מצרים היו מקרצין כל יום השלישי, כדי להטעות את פרעה, שיאמר תועים הם צדך, כמו שנאמר ואמר פרעה לצני ישראל וגו': ויחנו לפני פי החירות. הוא פיתוס, ועכשו נקרא פי החירות, על שם שנעשו שם בני חורין (מכילתא בשלח פ"א), והם שני סלעים גבוהים וקופים, והגיא שצניהם קרוי פי הסלעים: לפני בעל צפון. הוא

<p>3 And Pharaoh will say of the children of Israel: They are entangled in the land, the wilderness hath shut them in.</p>	<p>וַיֹּמַר פַּרְעֹה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְעֹרְבֵלִין אֲנִי בְּאַרְעָא אֶחָד עֲלִיהוֹן מִדְּבָרָא:</p>	<p>וַאֲמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם בְּאַרְץ סָגֹר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר:</p>
<p>4 And I will harden Pharaoh's heart, and he shall follow after them; and I will get Me honour upon Pharaoh, and upon all his host; and the Egyptians shall know that I am the LORD.' And they did so.</p>	<p>וְאֶתְקִיף יָת לִבָּא דְּפַרְעֹה וְיִרְדּוּף בְּתַרְהוֹן וְאֶתְנִיִּקֵּר בְּפַרְעֹה וּבְכָל מַשְׁרִיתָיָהּ וְיִדְעוּן מִצְרָאִי אֲרִי אֲנִי יי וְעִבְדוּ כֵן:</p>	<p>וַחֲזַקְתִּי אֶת־לִב־פַּרְעֹה וַרְבָּה אַחֲרֵיהֶם וְאֶכְבְּדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ וְיִדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן:</p>
<p>5 And it was told the king of Egypt that the people were fled; and the heart of Pharaoh and of his servants was turned towards the people, and they said: 'What is this we have done, that we have let Israel go from serving us?</p>	<p>וַאֲתַחֲנוּא לְמַלְכָּא דְּמִצְרַיִם אֲרִי אֲזַל עִמָּא וְאֶתְהַפִּיךְ לִבָּא דְּפַרְעֹה וְעִבְדוּהִי בְּעִמָּא וְאֲמָרוּ מָא דָּא עִבְדְּנָא אֲרִי שְׁלַחְנָא יָת יִשְׂרָאֵל מִפּוֹלְחָנְנָא:</p>	<p>וַיִּגְדַּל לְמַלְכֵּי מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיִּהְיֶה לִּבָּב פַּרְעֹה וְעִבְדֵּיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי־שְׁלַחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִעֲבָדֵנוּ:</p>
<p>6 And he made ready his chariots, and took his people with him.</p>	<p>וַתְּקִים יָת רֶתְכִיּה וַיֵּת עִמָּיה דְּבַר עִמָּיה:</p>	<p>וַיַּאֲסֵר אֶת־רֶכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ:</p>
<p>7 And he took six hundred chosen chariots, and all the chariots of Egypt, and captains over all of them.</p>	<p>וַדְּבַר שֵׁית מֵאָה רֶתְכִין בְּחִירִין וְכָל רֶתְכִי מִצְרָאִי וּגְבָרִין מִמֶּנּוּ עַל כּוֹלָהוֹן:</p>	<p>וַיִּקַּח שֵׁש־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכָל רֶכֶב מִצְרַיִם וְשָׁלֹשׁ עַל־ כָּלֹ:</p>

נשאר מכל אלהי מצרים, כדי להטעותו, שיאמרו קשה יראתו (שם), ועליו פירש איז מִצְרַיִם לְגוֹיִם וַיִּאָּדָם (איז יצ, כג):
(3) ואמר פרעה. כשישמע שהם עָצִים לַחֲזוּרֵיהֶם: לבני ישראל. על בני ישראל. וכן ה' יִלָּחֶם לָכֶם, עליכם. אֲמָרִי לִי אֲחִי
הוא (בראשית כ, יג), אמרי עלי: נבכים הם. כלואים ומשוקעים, וזלע"ז שיר"ר כמו צַעֲמָק הַצָּקָא (תהלים פד, ז), מִבְּדִי
נְהָלוֹת (איז כח, יא), נְבִי יֵם (שם לח, טו). נבכים הם, כלואים הם במדבר, שאין יודעין ללכת ממנו ולהיכן ילכו:
(4) ואכבדה בפרעה. כשהקצ"ה מתנקס צרעים שמו מתגדל ומתכבד, וכן הוא אומר וְנִשְׁפָּטִי אֲפֹ וְגו', ואחר כך
וְהַתְּגַדְּלִי וְהַתְּקַדְּשִׁי וְגו' וְנִדְעָשִׁי וְגו' (יחזקאל לח, ככג), ואומר שְׁמָה שָׂרָה רַשָּׁפִי קָשָׁת, ואחר כך נודע צִיְהוּדָה הַלֵּלִים (תהלים
עו, ד), ואומר נודע ה' מִשְׁפָּט עָשָׂה (שם ט, יז): בפרעה ובכל חילו. הוא התחיל צעזערה וממנו התחילה הפורענות
(מכילתא פ"א): ויעשו כן. להגיד שצחן ששמעו לקול משה, ולא אמרו היאך נתקרב אל רודפינו, אנו צריכים לצרות, אלא
אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם (שם):

(5) ויוגד למלך מצרים. אִיקְטוּרִין שְׁלַח עֲמָהֶם (מכילתא פ"א), וכיון שהגיעו ימים שקצו לילך ולשוב, וראו
שאינן חוזרין למצרים, באו והגידו לפרעה ביום הרביעי, וצחמישי וצששי רדפו אחריהם, וליל שביעי ירדו לים, בצחרית אמרו
שירה, והוא יום שביעי של פסח, לכך אנו קורין השירה ביום השביעי: ויהפך. נהפך מממה שהיה, שהרי אמר להם קומו וְאָזוּ
מִפּוֹךְ עָמִי (שמות יב, לא), ונהפך לצב עבדיו, שהרי לשעבר היו אומרים לו עד מתי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ, ועכשיו נהפכו לרדוף
אחריהם שצביל ממונם שהשילום: מעבדנו. מעבוד אותנו:

(6) ויאסר את רכבו. הוא בעצמו (מכילתא פ"א): ואת עמו לקח עמו. מִשְׁכָּס דְּצִרִים, לקינו ונטלו ממוננו ושלחנום,
בואו עמי, ואני לא אחנהג עמכם כשאר מלכים, דרך שאר מלכים עבדיו קודמין לו צמלחמה, ואני אקדים לפניכם, שנאמר
וּפַרְעֹה הִקְרִיב, הקריב עצמו מיהר לפני חיילותיו, דרך שאר מלכים ליטול ביזה בראש כמו שיצחר, אני אשוי עמכם בחלק,
שנאמר וְשָׁלַק שָׁלִי:

(7) בחור. נצחרים, בחור לשון יחיד, כל רכב ורכב שצמנין זה היה בחור: וכל רכב מצרים. ועמהם כל שאר הרכב,
ומהיכן היו הצהמות הללו, אם תאמר מִשָּׁל מִצְרַיִם, הרי נאמר וַיָּקַם כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם (שמות ט, י), ואם תאמר מִשָּׁל יִשְׂרָאֵל,
והלא נאמר וְגַם מִקְנֵהוּ יִלְךְ עִמָּו (שם י, כו), מִשָּׁל מִי הִיוּ, מהירא את דבר ה', מכאן היה רבי שמעון אומר, כשר שצמנרים

8	And the LORD hardened the heart of Pharaoh king of Egypt, and he pursued after the children of Israel; for the children of Israel went out with a high hand.	וַיַּחֲזֶק יְהוָה אֶת-לֵב פַּרְעֹה וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָצְאוּ בְיָד רָמָה:
9	And the Egyptians pursued after them, all the horses and chariots of Pharaoh, and his horsemen, and his army, and overtook them encamping by the sea, beside Pi-hahiroth, in front of Baal-zephon.	וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁגּוּ אוֹתָם חֲנִים עַל-הַיָּם כָּל-סוּס וְרֶכֶב פָּרְעֹה וּפָרָשָׁיו וַחֲיִלָּו עַל-פִּי הַחֵירֹת לִפְנֵי בַּעַל צִפּוֹן:
10	And when Pharaoh drew nigh, the children of Israel lifted up their eyes, and, behold, the Egyptians were marching after them; and they were sore afraid; and the children of Israel cried out unto the LORD.	וּפַרְעֹה הִקְרִיב וַיִּשְׁאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-עֵינֵיהֶם וַהֲגִה מִצְרַיִם נֹסַע אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶל-יְהוָה:
11	And they said unto Moses: 'Because there were no graves in Egypt, hast thou taken us away to die in the wilderness? wherefore hast thou dealt thus with us, to bring us forth out of Egypt?	וַיֹּאמְרוּ אֶל-מֹשֶׁה הַמִּבְלִי אֵין-קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוֹת בַּמִּדְבָּר מִה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם:
12	Is not this the word that we spoke unto thee in Egypt, saying: Let us alone, that we may serve the Egyptians? For it were better for us to serve the Egyptians, than that we should die in the wilderness.'	הֲלֹא-זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חַדְל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת-מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ עֲבֹד אֶת-מִצְרַיִם מִמָּוְתוֹ בַּמִּדְבָּר:

הרע, טוב שזנחשים רלוץ את מוחו (מכילתא פ"א): ושלשים על כלו. שרי צבאות כתר גומו: (8) ויחזק ד' את לב פרעה. שהיה מולה אס לרדוף אס לאו, וחזק את לבו לרדוף: ביד רמה. צגורה גצוה והומפורסמת (מכילתא פ"א):

(10) ופרעה הקריב. היה לו לכמת ופרעה קרב, מהו הקריב, הקריב עצמו ונתאמן לקדם לפניו, כמו שהתנה עמהם: נסע אחריהם. כל אחד כאיש אחד. דבר אחר והנה מצרים נוסע אחריהם, ראו שר של מצרים נוסע מן השמים לעזור למצרים (תנחומא בשלח יג): ויצעקו. תפשו אומנות אבותם (מכילתא פ"ב). צאצרה הוא אומר, קל המקום לשאר עמך שם (צראשית יט, כז). ציחק, לשון צחקה (שם כד, סג). ציעקו, ויפגעו במקום (שם כה, יא):

(11) המבלי אין קברים. וכי מחמת חסרון קברים, שאין קברים במצרים ליקבר שם, לקחתנו משם. שיפור פלינאס"א דינון פוש"ש:

(12) אשר דברנו אליך במצרים. והיכן דברו, נראה עליכם ויפוטו (שמות ה, כא מכילתא פ"ב): ממותנו. מאשר נמות, ואם היה נקוד מלאפ"ס, (ר"ל חול"ס, כנודע לצעלי דקדוק שקראו חול"ס מלאפ"ס, ועיין לקמן פרשת יתרו צר"י פסוק פן יפרוץ) היה נזכר ממותנו, עכשיו שנקוד בשורק, נזכר מאשר נמות. וכן מי יפן מותנו, שנמות. וכן מי יפן מותי (שמואל"ב יט, יט) דאצלו, שמות. כמו ליום קומי לעד (נפיה ג, ח), עד שיצי בצלו (דברי הימים"ב יח, כו) שאקום ששאו:

<p>13 And Moses said unto the people: 'Fear ye not, stand still, and see the salvation of the LORD, which He will work for you to-day; for whereas ye have seen the Egyptians to-day, ye shall see them again no more for ever.</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָעָמָא לֹא תִדְחֻלוּן אֲתַעְתְּדוּ וְחִזּוּ יְת פִּוְרָקְנָא דִּי דִּינֵעֲבִיד לְכוּן יוֹמָא דִּין אַרְי דִּחְזִיתוּן יְת מִצְרָאִי יוֹמָא דִּין לֹא תִסְכּוּן לְמַחְזִיהוּן עוּד עַד עַלְמָא:</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֲלֹהֵי הַיָּם תִּירָאוּ הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רָאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְכּוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד־עוֹלָם:</p>
<p>14 The LORD will fight for you, and ye shall hold your peace.'</p>	<p>יְיָ יִגִּיחַ לְכוּן קָרֵב וְאַתּוֹן תִּשְׁתַּקֵּן:</p>	<p>יְהוָה יִלָּחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תִּחְרְשׁוּן: (פ)</p>
<p>15 And the LORD said unto Moses: 'Wherefore criest thou unto Me? speak unto the children of Israel, that they go forward.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה קְבִילִית צְלוֹתְךָ מִלִּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלֹן:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תִּצַּעַק אֵלַי דְּבַר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ:</p>
<p>16 And lift thou up thy rod, and stretch out thy hand over the sea, and divide it; and the children of Israel shall go into the midst of the sea on dry ground.</p>	<p>וְאַתָּה טוֹל יְת חֹטְרְךָ וְאַרְיִים יְת יָדְךָ עַל יָמָא וּבְזַעְחֵי וַיִּיעֲלוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹ יָמָא בִּיבְשָׁתָא:</p>	<p>וְאַתָּה הִרָם אֶת־מִטְּרָךָ וַנִּטָּה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וּבִקְעָהוּ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בִּיבֻשָּׁה:</p>
<p>17 And I, behold, I will harden the hearts of the Egyptians, and they shall go in after them; and I will get Me honour upon Pharaoh, and upon all his host, upon his chariots, and upon his horsemen.</p>	<p>וְאַנָּא הָאֲנָא מִתְקִיף יְת לָבָא דְּמִצְרָאִי וַיִּיעֲלוּן בְּתַרְיָהוּן וְאַתִּישֶׁר בְּפַרְעָה וּבְכָל מִשְׁרִיתֶיהָ בְּרַתְכוּהִי וּבְפָרְשׁוּהִי:</p>	<p>וְאַנִּי הִנְנִי מַחְזֵק אֶת־לֵב מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וְאַכְבַּדְהָ בְּפַרְעָה וּבְכָל־חֵילוֹ בָּרַכְבוֹ וּבְפָרְשָׁיו:</p>
<p>18 And the Egyptians shall know that I am the LORD, when I have gotten Me honour upon Pharaoh, upon his chariots, and upon his horsemen.'</p>	<p>וַיֵּדְעוּן מִצְרָאִי אַרְי אֲנָא יְיָ בְּאַתִּישְׁרוּתִי בְּפַרְעָה בְּרַתְכוּהִי וּבְפָרְשׁוּהִי:</p>	<p>וַיֵּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּהַקְבֵּדִי בְּפַרְעָה בָּרַכְבוֹ וּבְפָרְשָׁיו:</p>
<p>19 And the angel of God, who went before the camp of Israel, removed and went behind them; and the pillar of cloud removed from before them, and stood behind them;</p>	<p>וַנִּטַּל מִלְּאַכָּא דִּי דְּמַדְבַּר קָדָם מִשְׁרִיתָא דִּי־יִשְׂרָאֵל וְאַתָּא מִבְּתַרְיָהוּן וַנִּטַּל עֲמוּדָא דְּעֲנָנָא מִן קִדְמִיהוּן וַשְׁרָא מִבְּתַרְיָהוּן:</p>	<p>וַיִּסַּע מִלְּאֲךָ הָאֱלֹהִים הַהוּא לִפְנֵי מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל וַיִּלָּךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עֲמוּד הָעָנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֵד מֵאַחֲרֵיהֶם:</p>

(13) כי אשר ראייתם את מצרים וגו'. מה שראיתם אותם אינו אלא היום, היום הוא שראיתם אותם ולא תוסיפו עוד:
(14) ה' ילחם לכם. בשצילכם, וכן פי' ה' נלחם להם, וכן אס' לאל תריצון (איוב יג, ח), וכן וְאֲשֶׁר דָּבָר לִי (בראשית כד, ז), וכן הַאֲסֵס תְּרִיצוֹן לַעֲשֹׂל (שופטים ו, לא):
(15) מִה תצַעַק אלי. למדנו, שהיה משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה, לא עת עתה להאריך בתפלה, שישראל נחונין בצרה. דבר אחר מה תצַעַק אלי, עלי הדבר חלוי ולא עליך, כמ"ש להלן, על צני' ועל פעל יְדִי סְנִי' (ישעיה מה, יא): דבר אל בני ישראל ויסעו. אין להם אלא ליסע, שאין הם עומד בפניהם, כדאי זכות אבותיהם, והם, והאמונה שהאמינו צי ויאלו, לקרוע להם הים (מכילתא פ"ג):
(19) וילך מאחריהם. להצדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל, ולקבל חסים ובלִיָּסְטָמְרָאוֹת של מצרים. בכל מקום הוא

<p>20 and it came between the camp of Egypt and the camp of Israel; and there was the cloud and the darkness here, yet gave it light by night there; and the one came not near the other all the night.</p>	<p>וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעֲנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאָר אֶת-הַלַּיְלָה וְלֹא קָרַב זֶה אֶל-זֶה כָּל-הַלַּיְלָה:</p> <p>וַעֲלָל בֵּין מִשְׁרִיתָא דְּמִצְרַאִי וּבֵין מִשְׁרִיתָא דְּיִשְׂרָאֵל וְהָיָה עָנָן וְקִבְלָא לְמִצְרַאִי וּלְיִשְׂרָאֵל נְהָר כָּל לַיְלָא וְלֹא אֲתַקְרְבוּ דִּין לְוֹת דִּין כָּל לַיְלָא:</p>	<p>20 וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעֲנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאָר אֶת-הַלַּיְלָה וְלֹא קָרַב זֶה אֶל-זֶה כָּל-הַלַּיְלָה:</p>
<p>21 And Moses stretched out his hand over the sea; and the LORD caused the sea to go back by a strong east wind all the night, and made the sea dry land, and the waters were divided.</p>	<p>וַיִּט מֹשֶׁה אֶת-יָדוֹ עַל-הַיָּם וַיִּנְלֹךְ יְהֹנָה ׀ אֶת-הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עֲזָה כָּל-הַלַּיְלָה וַיִּשָּׁם אֶת-הַיָּם לַחֲרֵבָה וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם:</p> <p>וַאֲרִים מֹשֶׁה יָת יְדִיהָ עַל יָמָא וַדְּבַר יְיָ יָת יָמָא בְּרוּחַ קָדִימָא תַּקִּיף כָּל לַיְלָא וּשְׁוִי יָת יָמָא לִבְשִׁתָּא וְאֲתַבְּזֻעוּ מַיָּא:</p>	<p>21 וַיִּט מֹשֶׁה אֶת-יָדוֹ עַל-הַיָּם וַיִּנְלֹךְ יְהֹנָה ׀ אֶת-הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עֲזָה כָּל-הַלַּיְלָה וַיִּשָּׁם אֶת-הַיָּם לַחֲרֵבָה וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם:</p>
<p>22 And the children of Israel went into the midst of the sea upon the dry ground; and the waters were a wall unto them on their right hand, and on their left.</p>	<p>וַיָּבֹאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בִּיבֶשֶׁת וְהַמַּיִם לְהֵם חוּמָה מִיְמִינֵם וּמִשְׁמָאלָם:</p> <p>וַעֲלֹו בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוּ יָמָא בִּיבֶשֶׁת וְהַמַּיִם לְהוֹן שְׁוִרִין מִיְמִינְהוֹן וּמִשְׁמָאלְהוֹן:</p>	<p>22 וַיָּבֹאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בִּיבֶשֶׁת וְהַמַּיִם לְהֵם חוּמָה מִיְמִינֵם וּמִשְׁמָאלָם:</p>
<p>23 And the Egyptians pursued, and went in after them into the midst of the sea, all Pharaoh's horses, his chariots, and his horsemen.</p>	<p>וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוּס פָּרְעֹה רַכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו אֶל-תּוֹךְ הַיָּם:</p> <p>וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַאִי וַעֲלֹו בְּתַרְיָהוֹן כָּל סוּסָת פָּרְעָה רַתְכוּהִי וּפָרָשׁוּהִי לָגוּ יָמָא:</p>	<p>23 וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוּס פָּרְעֹה רַכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו אֶל-תּוֹךְ הַיָּם:</p>
<p>24 And it came to pass in the morning watch, that the LORD looked forth upon the host of the Egyptians through the pillar of fire and of cloud, and discomfited the host of the Egyptians.</p>	<p>וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיִּשְׁקֹף יְהוָה אֶל-מַחֲנֵה מִצְרַיִם בַּעֲמֹוד אֵשׁ וָעָנָן וַיִּהְיֶה אֵת מַחֲנֵה מִצְרַיִם:</p> <p>וְהָיָה בַּמַּטְרַת צַפְרָא וְאַסְתַּכִּי לְמִשְׁרִיתָא דְּמִצְרַאִי בַּעֲמֹודָא דְּאִשְׁתָּא וְעָנָן וַשִּׁגִּישׁ יָת מִשְׁרִיתָא דְּמִצְרַאִי:</p>	<p>24 וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיִּשְׁקֹף יְהוָה אֶל-מַחֲנֵה מִצְרַיִם בַּעֲמֹוד אֵשׁ וָעָנָן וַיִּהְיֶה אֵת מַחֲנֵה מִצְרַיִם:</p>

אומר מלאך ה', וכאן מלאך האלהים, אין אלהים בכל מקום אלא דין, מלמד שהיו ישראל נתונים דין באותה שעה, אם להנצל אם להאבד עם מצרים: ויסע עמוד הענן. כשחשיכה, והשלים עמוד הענן את המחנה לעמוד האש, לא נסתלק הענן כמו שהיה רגיל להסתלק ערבית לגמרי, אלא נסע והלך לו מאחריהם, להחשיך למצרים: (20) ויבא בין מחנה מצרים. משל למהלך צדק וצנו מהלך לפניו, באו לסטים לשדו, נטלו מלפניו ונתנו לאחריו, בא זאב מאחרי, נתנו לפניו, באו לסטים לפניו וזאבים מאחרי, נתנו על זרועו ונלחם בהם. כך ואנכי תרגלתי לאפריס קסם על זרועי (הושע יא, ג): ויהי הענן והחשך. למצרים: ויאר. עמוד האש את הלילה לישראל, והלך לפניו כדרכו ללכת כל הלילה, והחשך של ערפל ללד מצרים: ולא קרב זה אל זה. מחנה אל מחנה (מכילתא פ"ד): (21) ברוח קדים עזה. ברוח קדים שהיא עזה שצרות, הוא הרוח שהקצ"ה נפרע זה מן הרשעים, שנאמר קרום קדים אפריס (ירמיה יז, יז), יצא קדים רוח ה' (הושע יג, טו), רוח הקדים שצדק בלז ימים (יחזקאל כז, כו), הנה צרומו הקשה ציוס קדים (ישעיה כז, ח): ויבקעו המים. כל מים שבעולם (מכילתא פ"ד): (23) כל סוס פרעה. וכי סוס אחד היה, אלא מגיד שאין כולם חסוצין לפני המקום אלא כסוס אחד: (24) באשמורת הבוקר. שלשת חלקי הלילה קרוין אשמורת, ואותה שלפני הצוק קורא אשמורת הבוקר (צרכות ג.). ואומר אני, לפי שהלילה חלוק למשמרות שיר של מלאכי השרת, כת אחר כת לשלשה חלקים, לכך קרוי אשמורת, וזהו שתרסם אונקלוס מפרט: וישקף. ויצט, כלומר פנה אליהם להשחיתם. ותרוממו ואספגי, אף הוא לשון הצטה, כמו קצה צפים (במדבר כג, יד), לקבל סכסכה: בעמוד אש וענן. עמוד ענן יורד ועושה אותו כטיט, ועמוד אש מרמיחו, וטלפי סוסיהם משתמטות (מכילתא פ"ה): ויהם. לשון מהומה, אשטורד"טון צלע"זערבצם, נטל סגניות שלהם. ושנינו צפרקי ר' אליעזר בנו של

<p>25 And He took off their chariot wheels, and made them to drive heavily; so that the Egyptians said: 'Let us flee from the face of Israel; for the LORD fighteth for them against the Egyptians.'</p>	<p>וַיִּסֶר אֶת אַפְּנֵי מִרְכָּבוֹתָיו וַיַּנְהִיגֵהוּ בְּכִבְדֹּת וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אֲנֹסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יִהְיֶה נֶלְחָם לָהֶם בַּמִּצְרַיִם: (פ)</p>	<p>25 וַיִּסֶר אֶת אַפְּנֵי מִרְכָּבוֹתָיו וַיַּנְהִיגֵהוּ בְּכִבְדֹּת וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אֲנֹסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יִהְיֶה נֶלְחָם לָהֶם בַּמִּצְרַיִם: (פ)</p>
<p>26 And the LORD said unto Moses: 'Stretch out thy hand over the sea, that the waters may come back upon the Egyptians, upon their chariots, and upon their horsemen.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרִים יָדְךָ עַל יָמָא וַיָּתוּבוּן מֵיָא עַל מִצְרָאִי עַל רֶתְכִיחוֹן וְעַל פָּרָשֵׁיהוֹן:</p>	<p>רביעי וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרִים יָדְךָ עַל יָמָא וַיָּתוּבוּן מֵיָא עַל מִצְרָאִי עַל רֶתְכִיחוֹן וְעַל פָּרָשֵׁיהוֹן:</p>
<p>27 And Moses stretched forth his hand over the sea, and the sea returned to its strength when the morning appeared; and the Egyptians fled against it; and the LORD overthrew the Egyptians in the midst of the sea.</p>	<p>וַיִּשְׂטֹף מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשֹׁב הַיָּם לִפְנֹת בֹּקֶר לְאִיתָנוֹ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיַּנְהֵר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם:</p>	<p>27 וַיִּשְׂטֹף מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשֹׁב הַיָּם לִפְנֹת בֹּקֶר לְאִיתָנוֹ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיַּנְהֵר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם:</p>
<p>28 And the waters returned, and covered the chariots, and the horsemen, even all the host of Pharaoh that went in after them into the sea; there remained not so much as one of them.</p>	<p>וַיָּתוּבוּ מֵיָא וַחֲפּוֹ יָת רֶתְכִיָא וַיִּתְּ פָּרָשֵׁיאַ לְכָל מִשְׁרֵית פָּרָעָה דְּאַלַּע בְּתַרְיָהוֹן בִּימָא לָא אֲשָׁתָאֵר בָּהוֹן עַד חַד:</p>	<p>28 וַיָּשֹׁבוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ אֶת־הַרְכָּב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים לְכָל־חֵיל פָּרָעָה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לָא־נִשְׁאַר בָּהֶם עַד־אַחֵר:</p>
<p>29 But the children of Israel walked upon dry land in the midst of the sea; and the waters were a wall unto them on their right hand, and on their left.</p>	<p>וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכּוּ בִּיבֶשֶׁתָא בְּגוֹ יָמָא וּמֵיָא לְהוֹן שְׂוִרִין מִימִינֵהוֹן וּמִמְּסָאֲלָהוֹן:</p>	<p>29 וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכּוּ בִּיבֶשֶׁתָא בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִימִינֵם וּמִשְׂמָאלָם:</p>
<p>30 Thus the LORD saved Israel that day out of the hand of the Egyptians; and Israel saw the Egyptians dead upon the sea-shore.</p>	<p>וַיִּנָּשֶׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שֵׁפֶת הַיָּם:</p>	<p>30 וַיִּנָּשֶׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שֵׁפֶת הַיָּם:</p>

ר' יוסי הגלילי, כל מקום שנאמר צו מהומה, הרעשת קול הוא, וזה אצ לכלן, ויִדְעֶם ה' צָקוֹל גָּדוֹל וגו' על פִּלְשֶׁתִּים וַיִּהְיֶם (שמואל א' 1, י):

(25) ויסר את אופן מרכבותיו. מנח האש נשרפו הגלגלים, והמרכבות נגררות, והיושבים בהם נעים ואצריהן מתפרקין: וינהגהו בכבדות. כנהגה שהיא כצדה וקשה להם, צמדה שמדדו ויִקְבֹּד לָצוּ הוא וַעֲבָדָיו (שמות ט, לד), אף כאן וינהגהו בצבדות: נלחם להם במצרים. צמריים. דצר אחר צמריים, צאֵרֶךְ מַצְרַיִם, שכשם שאלו לוקים על הים, כך לוקים אותם שנשארו צמריים:

(26) וישבו המים. שזקופים ועומדים כחומה, ישוצו למקומם ויכסו על מצרים:

(27) לפנות בקר. לעת שהצוקר פונה לצד: לאיתנו. לחקפו הראשון: נסים לקראתו. שהיו מהוממים ומטורפים ורצין לקראת המים: וינער ה'. כאדם שמנער את הקדירה והופך העליון למטה והסתחון למעלה, כך היו עולין ויורדין ומשתרדין ציס, ונתן הקצ"ה בהם חיות לקבל היסורין: וינער. וְשָׁנִיק, והוא לשון טרוף צלשון ארמי. והרבה יש צמדרש אגדה:

(28) ויכסו את הרכב וגו' לכל חיל פרעה. כך דרך המקראות לכתוב למ"ד יתירה, כמו לְכָל פְּלִיז פִּעֶשֶׁה נְחֶשֶׁת (שמות כו, ג), וכן לְכָל פְּלִיז הַמִּשְׁכָּן, כָּל עֲבָדָיו (שם יט), וַיִּתְּלֶם וַיִּמְתְּרֶם לְכָל פְּלִיזָה, ואינה אלא תקון לשון:

And Israel saw the great work which the LORD did upon the Egyptians, and the people feared the LORD; and they believed in the LORD, and in His servant Moses.

וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה
אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם
וַיֵּרָאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ
בְּיַהֲוָה וּבִמְשָׁה עַבְדּוֹ: (פ)

For brevity, all notes of breaks in the Song of the Sea are omitted. For the proper formatting for this passage, see page 200.

Then sang Moses and the children of Israel this song unto the LORD, and spoke, saying: I will sing unto the LORD, for He is highly exalted; The horse and his rider hath He thrown into the sea.

אֲנִי וְיִשְׂרָאֵל-מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-
הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ
לְאֹמֶר אֲשִׁירָה לַיהוָה
כִּי-גָאֵה גָאֵה סוֹס וְרֹכְבוֹ
רָמָה בָּיָם:

בְּכֵן שָׁבַח מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
יְת תוֹשְׁבַחֲתָא הָדָא קֳדָם יי
וַאֲמְרוּ לְמִימָר נִשְׁבַּח וְנוֹדִי
קֳדָם יי אַרִי אַתְּגָאִי עַל גְּיוֹתְנִיָּא
וְגִיאֹתָא דִּילִיָּה הִיא סוֹסִיָּא
וְרֹכְבֵיהָ רָמָא בִּימָא:

The LORD is my strength and song,
And He is become my salvation;
This is my God, and I will glorify
Him; My father's God, and I will
exalt Him.

עַי וְזָמַרְתָּ יְיָ וְנִתְיָלִי תוֹשָׁבְתִי דָחִילָא
לִישׁוּעָה זֶה אֵלַי יְיָ אָמַר בְּמִימְרֶיהָ וְנָתַתָּ לִי
וְאֶנְהוּ אֱלֹהֵי אֲבִי לְפָרִיק דִּין אֱלֹהֵי וְאֶבְנִי
וְאֶרְמָנָהּ: לִי מִקְדָּשׁ אֱלֹהָא דְאַבְרָהָם
וְאֶפְלַח קְדָמוֹתֵי:

(30) וירא ישראל את מצרים מת. שפלטן הים על שפתו, כדי שלא יאמרו ישראל, כשם שאנו עולים ממד זה, כך הם עולים ממד אחר רחוק ממנו, וירדפו אחרינו:

(31) את היד הגדולה. את הגבורה הגדולה שעשתה ידו של הקב"ה. והרבה לשונות נופלין על לשון יד, וכו' לשון יד ממש הן, והמפרשו יתקן הלשון אחר ענין הדבור:

(1) אז ישיר מושא. אז כשראה הנם, עלה בלבו שישיר שירה. וכן אז ידבר יהושע (יהושע י, יז). וכן וצית יעשה לזת פרעה (מלכים א ז, ח), חשב בלבו שיעשה לה. אף כן ישיר, אמר לו לבו שישיר, וכן עשה, ויאמרו לאמר אשירה לה. וכן ביהושע כשראה הנם, אמר לו לבו שידבר, וכן עשה, ויאמר לעיני ישראל. וכן שירת הצאר, שפתח בה אז ישיר ישראֵל (במדבר כא, יז), פירש אחריו עלי דָּבָר עָנוּ לָהּ. אֲזַי דָּבָר שָׁלְמָה צָמָה (מלכים א יא, ז), פירשו בו חכמי ישראל שזקש בלבות ולא צנה, למדנו שהי"ד על שם המחשבה נאמרה, וזה ליישב פשוטו. אבל מדרשו אמרו רז"ל, מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה, וכן בכלן, חוץ משל שלמה שפירשוהו בקש בלבות ולא צנה. ואין לומר ולייבש לשון הזה כשאר דברים הנכתבים בלשון עתיד והן מיד, כגון קָדָה יַעֲשֶׂה אֵיזֹב (איוב א, ה), על פי ה' יָצְנוּ (במדבר ט, כג), וַיֵּשְׁבֶה יְהֹוָה הָעָקֵץ, לפי שהן דבר ההווה תמיד, ונופל בו צין לשון עתיד וצין לשון עבר, אבל זה שלא היה אלא לשעה, אינו יכול ליטבו בלשון הזה: כי גאה גאה. כתרגומו. (דבר אחר, בא הכפל לומר שעשה דבר שאי אפשר לבשר ודם לעשות, כשהוא נלחם בחזירו ומתגבר עליו, מפילו מן הסוס, וכאן סוס ורוכבו רמה צים, וכל שאי אפשר לעשות על ידי וולתו נופל בו לשון גאות, כמו כי גִּאות עָשָׂה (ישעיה יב, ה), וכן כל השירה תמנא כפולה, עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה, ה' איש מלחמה ה' שמו, וכן כולם. ברשי יסון. דבר אחר כי גאה גאה, על כל השירות וכל מה שאקלם בו, עוד יש בו חוספת, ולא כמדת בשר ודם, שמקלסין אותו ואין בו: סוס ורכבו. שניהם קשורים זה בזה, והמים מעלין אותם לרום ומורידין אותם לעומק ואין נפרדין: רמזה. השליך, וכן ורמיו לגֹאֵל אֶתֹּן נֹרָא (דניאל ג, כא). ומדרש אגדה, כתוב אחד אומר רמה, וכתוב אחד אומר ירה, מלמד שהיו עולין לרום ויורדין לתהום, כמו מי יָרָה אֶקֶן פִּתְקָה (איוב לח, ו), מלמעלה למטה:

(2) עזי וזמרת יה. אוינקלוס תרגם תּוֹקְפִי וְתַעֲבָקְסִי, עזי כמו עזי בשור"ק, וזמרת כמו וזמרתי, ואני תמה על לשון המקרא, שאין לך כמוהו בנקודתו במקרא, אלא בשלשה מקומות שהוא סמוך אלל וזמרת, וכל שאר מקומות נקוד שור"ק, ה' עזי וימעזי (ירמיה טז, יט), עזו אליה אַשְׁמְרָה (תהלים נט, י'), וכן כל תיבה בת שתי אותיות הנקודה מלאפוס, כשהיא מארכת באות

3	The LORD is a man of war, The LORD is His name.	יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ יְיָ מַאֲרִי נִצָּחַן קָרְבֵּיא שְׁמִיהֶ:
4	Pharaoh's chariots and his host hath He cast into the sea, And his chosen captains are sunk in the Red Sea.	מִרְכַּבֹּת פָּרְעֹה וַחֲיָלוֹ יָרָה בָּיָם וּמִבְחָר שְׁלֹשֵׁי טַבָּעֵי בָיָם-סוּף: רָתְכִי פָרְעֹה וּמִשְׁרִיתֶיהָ שָׁדִי בִימָא וּמִבְחָר גְּבוּרָהּי אֶטְבְּעוּ בִימָא דְסוּף:
5	The deeps cover them— They went down into the depths like a stone.	תְּהֹמֹת יַבַּיְתָם יָרְדוּ בַּמְצוֹלֹת כְּמוֹ-אֶבֶן: תְּהוּמֵיָא חִפּוּ עֲלֵיהוֹן נַחְתוּ לְעוּמְקֵיָא כְּאַבְנָא:
6	Thy right hand, O LORD, glorious in power, Thy right hand, O LORD, dasheth in pieces the enemy.	יְמִינְךָ יְהוָה נְאֻדְרִי בְכַחַּ יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעֵץ אוֹיֵב: יְמִינְךָ יְיָ אֻדְרִיא בְּחִילָא יְמִינְךָ יְיָ תִּכְרֹת סְנָאָה:

שלישית ואין השניה (בשור"א) בחטף, הראשונה נקודה בשור"ק, כגון עז עזי, רוק רוקי, חק חקי, על עולו, יסור עולו, כל כלו, ושלשים על כלו. ואלו שלשה עזי וזמרת, של כאן ושל ישעיה ושל תהלים, נקודה בחטף קמ"ץ, ועוד אין באחד מהם כחוז וזמרת, אלא וזמרת, וכלם סמוך להם ויהי לי לישועה. לכן אני אומר ליישב לשון המקרא, שאין עזי כמו עוזי, ולא וזמרת כמו וזמרת, אלא עזי שם דבר הוא, כמו הִשְׁעִי בְשָׁמַיִם (שם קכג, א), שְׁכֵנִי בְּסוּף אֶלַע (עובדיה א, ג), שְׁכֵנִי סָנָה (דברים לג, טז). וזהו השבח, עזי וזמרת יה, הוא היה לי לישועה, וזמרת דבוק הוא לחיבת ה', כמו לְעֹרֶת ה' (שופטים ה, כג), בְּעֶבְרַת ה' (ישעיה ט, יח), עַל דְּבַרְתִּי בְּנֵי הָאָדָם (קהלת ג, יח). ולשון וזמרת, לשון לא תִּזְמֹר (ויקרא כה, ד), וְמִיר עֲרִיזִים (ישעיה כה, ה), לשון כסוח וכריטה, עוזו ונקמתו של אלהינו היה לנו לישועה. ואל תחמה על לשון ויהי, שלא נאמר היה, שיש לנו מקראות מדברים בלשון זה, וזה דוגמתו, אֶת קִירוֹת הַבָּיִת קָצִיץ לְהִיכֹל וְלִדְצִיר וַיַּעַשׂ זָלָעוֹת קָצִיץ (מלכים א' ו, ה), היה לו לומר עשה זלעות קציצ. וכן וְצִי יִשְׁרָאֵל הִשְׁעִים בְּעָרֵי יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ עֲלֵיהֶם רְחַבְעֹם (דברי הימים ב' י, יז), היה לו לומר מלך עליהם רחבעם. מִצְלָתִי וְזָלָת ה' גּוֹ' וַיִּשְׁטָטֶם (במדבר יד, טז), היה לו לומר שחטם. וְהֶאֱנַחְשִׁים אֶשְׁרַח שְׁלַח מִשָּׁה גּוֹ' וַיִּמְתּוּ (שם לו'ז), מתו היה לו לומר. וְאֶשְׁרַח לֹא שֶׁם לְצוֹ אֶל דְּבַר ה' וַיַּעַז (שמות ט, כא), היה לו לומר עוז: זֶה אֱלֹהֵי. בְּכַבֹּדוֹ נִגְלָה עֲלֵיהֶם וְהָיוּ מֵרָאִי אֹתוֹ בְּאֶצְבָּעוֹ, רָאָה שַׁפְחָה עַל הַיָּם מֵה שֶׁלֹּא רָאוּ נְבִיאִים: וְאֶנְהוּ. אוֹנֵקְלוֹס תִּרגַם לְשׁוֹן נוֹה, נוֹה שְׁאֵלָן (ישעיה לג, כ), לְנוֹה לָאֵן (שם סה, י). דבר אחר ואנוהו, לשון נוי, אספר נוי ושבחנו לבאי עולם, כגון מֵה דוֹדָךְ מֵלוֹד, דְּלוֹי זֶה וְאֶלֹדִים (שיר השירים ה, טי), וכל הענין: אֱלֹהֵי אֲבִי. הוא זה, וארוממנהו. אלהי אבי, לא אני תחלת הקדושה, אלא מוחזקת ועומדת לי הקדושה, ואלהותו עלי מימי אבותי:

(3) ד' איש מלחמה. בעל מלחמה, כמו איש נְעָמִי (רות א, ג), וכל איש ואישך מתורגמין בעל, וכן וְחֹזֶקֶת וְהִיָּיתָ לְאִישׁ (מלכים א' ז, ז), לגבור: ד' שמו. מלחמותיו לא בכלי זין, אלא בשמו הוא נלחם, כמו שאמר דוד וְאֶלְכִי בָּא אֶלְכִי בְּשָׁם ה' קָצָאוֹת (שמואל א' יז, מה). דבר אחר ה' שמו, אף בשעה שהוא נלחם ונוקם מאויביו, אוחז הוא במדתו לרחם על ברואיו ולזון את כל באי עולם, ולא כמדת מלכי אדמה, כשהוא עוסק במלחמה פונה עצמו מכל עסקים, ואין בו כח לעשות וזו:

(4) ירה בים. שְׁדִי צִנְיָא, שדי לשון ירייה. וכן הוא אומר או יָרָה יָרָה (שמות יט, יג), או אֶשְׁתַּדָּה אִישְׁתַּדִּי, והתי"ו משחמש באלו במקום התפעל: ומבחר. שם דבר, כמו מרכב, משכב, מקרא קדש: טבעו. אין טביעה אלא במקום טיט, כמו טַבְעָתִי צִיּוֹן מְזוּלָה (תהלים סט, ג), וַיִּטְבַּע יְרֵמְיָהוּ בְּטִיט (ירמיה לח, ו. מכילתא פ"ד). מלמד שנעשה הים טיט, לגמול להם כמדתם ששעבדו את ישראל בחומר ובלבנים:

(5) יכסימו. כמו יכסום, והי"ד האמצעית יחירה זו, ודרך מקראות בכן, כמו וּבְקֶרֶךְ וְלֹאֲקֶךְ יִרְצֵן (דברים ח, יד), יִרְצֵן מִדְּשָׁן בִּיתָךְ (תהלים לו, ט), והי"ד ראשונה שמשמעה לשון עתיד, כך פרשוהו, טבעו צים סוף כדי שיחזרו המים ויכסו אותן. יכסימו, אין דומה לו במקרא בנקודתו, ודרכו להיות בנקודתו יכסימו במלא"פוס (גס כאן מוכח להיות חולס כמ"ש): כמו אבן. ובמקום אחר ללנו כעופרת, ובמקום אחר יאכלמו כקש, הרשעים כקש, הולכים ומטורפין עולין ויורדין. ציונים כאבן, והכשרים כעופרת, שנחמ מיד:

(6) ימינך. ימינך. שני פעמים, כשישראל עושין רצונו של מקום השמאל נעשית ימין: ימינך ד' נאדרי בבח. להניל את ישראל, וימינך השנית תרעץ אויב. ולי נראה, אותה ימין עצמה תרעץ אויב, מה שאי אפשר לאדם לעשות שתי מלאכות ביד אחת. ופשוטו של מקרא, ימינך הנאדרת בכח מה מלאכתה, ימינך, היא תרעץ אויב, וכמה מקראות דוגמתו, פִּי הָהָה אֵיבָדְךָ ה' פִּי הָהָה אֵיבָדְךָ (תהלים נב, י), עד מתי רָשָׁעִים ה' עד מתי רָשָׁעִים יַעֲלֹזוּ (שם נד, ג), נָשָׂאוּ נְהָרוֹת ה' נָשָׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם

7	And in the greatness of Thine excellency Thou overthrowest them that rise up against Thee; Thou sendest forth Thy wrath, it consumeth them as stubble.	וּבְרָב וּבְאֹנֶךְ תַּהַרְס וּבְסִגִּי תִּקְפֹּף תִּבְרַתְנוּן קִמְיָךְ תִּשְׁלַח חֲרֹנְךָ לְדַקְמוֹ עַל עַמְּךָ שְׁלַחַת רוּגְזָךְ שִׁיִּצִינֻן כְּנוֹרָא לְקִשָּׁא:	וּבְרָב וּבְאֹנֶךְ תַּהַרְס וּבְסִגִּי תִּקְפֹּף תִּבְרַתְנוּן קִמְיָךְ תִּשְׁלַח חֲרֹנְךָ לְדַקְמוֹ עַל עַמְּךָ שְׁלַחַת רוּגְזָךְ שִׁיִּצִינֻן כְּנוֹרָא לְקִשָּׁא:	7
8	And with the blast of Thy nostrils the waters were piled up— The floods stood upright as a heap; The deeps were congealed in the heart of the sea.	וּבְמִימַר פּוּמָךְ חִכִּימוּ מֵיָא קָמוּ כְּשׁוֹר אֶזְלָא קְפוּ תְּהוּמֵי בְּלִבָּא דִּימָא:	וּבְרוּחַ אֲפִיךָ נַעֲרָמוּ מַיִם נִצְבּוּ כְּמוֹ-נֶגַד נִזְלִים קָפְאוּ תַּהֲמַת בְּלִב־יָם:	8
9	The enemy said: 'I will pursue, I will overtake, I will divide the spoil; My lust shall be satisfied upon them; I will draw my sword, my hand shall destroy them.'	דִּתְהוּ אָמַר סְנָאָה אֶרְדּוּף אֲחִילָךְ שְׁלַל תִּמְלֹאמוּ אֲדָבִיק אֶפְלִיג בְּזֹתָא תִּסְבַּע נַפְשִׁי אֲרִיק חֲרָבִי מִנְהוֹן נַפְשִׁי אֶשְׁלֹף חֲרָבִי תִּשְׁרִימוּ יָדַי:	אָמַר אוֹיֵב אֶרְדּוּף אֲשִׁיג אֲחִילָךְ שְׁלַל תִּמְלֹאמוּ אֲדָבִיק אֶפְלִיג בְּזֹתָא תִּסְבַּע נַפְשִׁי אֲרִיק חֲרָבִי מִנְהוֹן נַפְשִׁי אֶשְׁלֹף חֲרָבִי תִּשְׁרִימוּ יָדַי:	9

(שם זג, ג), לא לנו ה' לא לנו (שם קטו, א), אַעֲנֶה נָאִם ה' אַעֲנֶה אֶת הַשָּׁמַיִם (הושע ז, כג), אֲנֹכִי לֹה' אֲנֹכִי אֲשִׁירָה (שופטים ה, ג), לֹלִי ה' וְגו' לֹלִי ה' שְׂהִיָּה לָנוּ צָקוֹם עָלֵינוּ אֲדָם (תהלים קכד, אב), עוֹרֵי עוֹרֵי דְצוֹרָה עוֹרֵי עוֹרֵי דְצָרִי שִׁיר (שופטים ה, יב), סְרַמְסָה רָגַל רָגְלִי עָנִי (ישעיה כו, ו), וְנָתַן אֶרְצָם לַנְּחִלָה לַיִּשְׂרָאֵל עַדְדוֹ (תהלים קלו, כאכז): נִאֲדָרִי הִי"ד יִתִּירָה, כְּמוֹ רָצָחִי עָם, שְׂרָתִי צְמִידוֹת (איכה א, א), גִּגְצָתִי יוֹם (צדאשית לא, לט): תִּרְעֵץ אוֹיֵב. תְּמִיד הִיא רוּעַנַת וּמַשְׁבַּרַת הָאוֹיֵב, וְדוּמָה לֹא וַיִּקְעָנוּ וַיִּרְצָנוּ אֶת צָנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּשׁוּפְטִים (י, ח). (דבר אחר, ימִינָךְ הַנֶּאֱדָרַת בָּכָה הִיא מַשְׁבַּרַת וּמִלָּקָה אוֹיֵב):

(7) וּבִרְבַּב גְּאוּנָךְ. אִם הִיד בְּלַצַּד רוּעַנַת הָאוֹיֵב, כִּשְׁהוּא מַרְימָה בְּרוּב גְּאוּנוֹ אִזוּ יִהְיוּ קָמִי, וְאִם בְּרוּב גְּאוּנוֹ לְבַד אוֹיֵבִי נִהְרָסִים, ק"ו כִּשְׁשֵׁלָח בַּס חֲרוֹן אֵף יִכְלָמוּ: תַּהַרְס. תְּמִיד אֶתְהַרְס קְמִיָּךְ הַקָּמִים נִגְדָךְ, וּמִי הֵם הַקָּמִים כְּנִגְדוֹ, אֲלוּ הַקָּמִים עַל יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר, פִּי הִנֵּה אוֹיֵבִיךָ יִהְיֶינָךְ (תהלים פג, ג), וְמָה הִיא הַהִמָּה, עַל עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד (שם שם, ד), וְעַל זֶה קוֹרָא אוֹתָם אוֹיֵבִיךָ שֶׁל מָקוֹם:

(8) וּבִרְחוֹךְ אֲפִיךָ. הַיּוֹאֵל מַשְׁנֵי נִחִירִים שֶׁל אֵף, דְּצָר הַכְּחוּצ בְּכִיכִינָה דּוֹגְמַת מִלֵּךְ בְּשַׁר וְדָם, כְּדִי לִהְשִׁמֵּעַ אוֹזֶן הַבְּרִיּוֹת כְּפִי הַהוּא, שִׁיכּוּלוֹ לִהְיוֹן דְּבַר. כִּשְׁאֲדָם כּוּעַם יוֹאֵל רוּחַ מִנְחִירֵי, וְכֵן עָלָה עֶשֶׂן צָאֲפוֹ (תהלים יח, ט), וְכֵן וּמִרוּחַ אֲפִי יָקְלוּ (איוב ד, ט), וְהוּא שֶׁאֵמַר לְמַעַן עָמִי אֶחָדִיךָ אֲפִי (ישעיה מח, ט), כִּשְׁזַעְפוּ נַחֵה נְשִׁימָתוֹ אֲרוּכָה, וְכִשְׁהוּא כּוּעַם נְשִׁימָתוֹ קֶרֶה. וְהָלֵתִי אֶחָטָם לָךְ (שם), וְלִמְעַן תַּהֲלִי אִשִּׁים חָטָם בְּצָפִי, לְסַחֲסוֹם נִחִירֵי בְּפִנֵּי הָאֵף וְהָרוּחַ שֶׁלָּא יֵאָו. לָךְ, בְּשִׁבְלֶיךָ. אֲחַטָם, כְּמוֹ נֶאֱקָה בְּחַטָם, בְּמַסַּכַת שֶׁבַת (נא): כֵּךְ נִרְאָה בְּעֵינֵי. וְכֵן אֵף וְחֲרוֹן שֶׁבְּמִקְרָא אֵנִי אוֹמֵר כֵּן, חֲרָה אֵף, כְּמוֹ וְעָמִי חֲרָה מִנִּי חֲרָב (איוב ל, ל), לְשׁוֹן שֶׁרְפָה וּמוֹקֵד, שֶׁהַנִּחִירִים מִתְּחַמְמִים וְנִחִירִים בְּעַת הַקֶּץ וְחֲרוֹן, מִגְזַרַת חֲרָה, כְּמוֹ רִצּוֹן מִגְזַרַת רָחָה, וְכֵן חֲמָה לְשׁוֹן חֲמִימוֹת, עַל כֵּן הוּא אוֹמֵר וַיִּסְתַּחֲפוּ דְּצָרָה צוֹ (אֲסַחֲרָה, יג), וְצִנּוֹת הַחֲמָה אוֹמֵר, נִתְקַרְרָה דַּעַתוֹ: נַעֲרָמוּ מַיִם. אֲנוּקְלוֹס תִּרְגַּם לְשׁוֹן עֲרִמִימוֹת, וְלִשׁוֹן נַחֲוֹת הַמִּקְרָא כְּמוֹ עֲרִמַת חָטָם (שִׁיר הַשִּׁירִים ז, ג), וְנִצְבּוּ כְּמוֹ נֵד יוֹכִיחַ: נַעֲרָמוּ מַיִם. מִמוֹקֵד רוּחַ שִׁינָא מֵאֲפֶךְ יִבְשׁוּ הַמַּיִם, וְהֵם נַעֲשׂוּ כְּמִין גָּלִים וְכִרְיוֹת שֶׁל עֲרִימָה שֶׁהֵם גְּבוּהִים: כְּמוֹ נֵד. כְּתַרְגוּמוֹ קָשׁוֹר, כְּחוּמָה: נֵד. לְשׁוֹן צָבִיר וְכִנּוּם, כְּמוֹ נֵד קָצִיר צִיּוֹם נְחִלָה (ישעיה יז, יא), פִּגְסָה פִּגְדָה (תהלים לג, ו), לֹא כְּתַב כּוּנֵם כְּנֹאֵד אֲלֵא כְּנֵד, וְאֵילֵו הִיָּה כְּנֵד כְּמוֹ כְּנֹאֵד, וְכּוּנֵם לְשׁוֹן הַכְּנֵסָה, הִיָּה לוֹ לְכַחֵצ מְכֻנֵּם בְּכֹנֵאֵד מִי הִים, אֲלֵא כּוּנֵם לְשׁוֹן אוֹסָף וְאִזְבַּר הוּא, וְכֵן קָמוּ נֵד אֶסֶד (יהושע ג, טז), וַיַּעֲמִדוּ נֵד אֶסֶד (שם יג), וְאֵין לְשׁוֹן קִימָה וְעִמִּידָה בְּנֹאֲדוֹת אֲלֵא בְּחֻמוֹת וְצוּרִים, וְלֹא מִזִּינוּ נֹאֵד נִקּוֹד אֲלֵא בְּמִלְאָפוֹס (חול"ס), כְּמוֹ שִׁמְיָה דְּמַעֲטִי בְּנֹאֲדָךְ (תהלים נו, ט), אֶת נֹאֲדוֹ הַקֶּלֶב (שופטים ד, כ): קַבְּאוּ. כְּמוֹ וְכִבְּצִינָה סְקִיפִי אֲנִי (איוב י, ו), שֶׁהוּקְשׁוּ וְנַעֲשׂוּ כְּאֻזְנִים, וְהַמַּיִם זֹרְקִים אֶת הַמַּזְרִים עַל הָאֵזֶן בָּכָה וְנִלְחַמִּים בָּם בְּכָל מִינֵי קוּשִׁי: בָּלָב יָם. בְּחֻזֵּק הִים, וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן, עַד לִבְשָׁמַיִם (דְּבָרִים ד, יא), צָלַב הָאֵלֶּה (שְׁמוֹאל ב, יד), לְשׁוֹן עֲקְרוּ וְתַקְפוּ שֶׁל דְּבַר:

(9) אָמַר אוֹיֵב. לַעֲמוּ, פֶּשְׁפֶּסֶס בְּדְבָרִים אֲרִדּוּף וְאֲשִׁיגָם וְאֲחַלֵּק שֶׁלָּל עַם שָׂרִי וְעַבְדֵי: תִּמְלֹאמוּ. תִּמְלֵא מֵהֶם נַפְשִׁי. רוּחִי וְרִצּוֹנִי, וְאֵל תַּחֲמָה עַל חִיצָה הַמַּדְבַּרַת בְּשָׁחִים, תִּמְלֵאמוּ תִּמְלֵא מֵהֶם, יֵשׁ הַרְבֵּה כְּלָשׁוֹן הוּא, פִּי אֶרְךְ הַבְּגָד תִּסְתָּנִי (שופטים א, טו), כְּמוֹ נַחַת לִי. וְלֹא יָקְלוּ דְצָרוּ לְשָׁלֵם (צדאשית לו, ד), כְּמוֹ דְבַר עֲמוּ. צָנִי יֶאֱלָנִי (ירמיה י, כ), כְּמוֹ יֵאָו מִמֶּנִּי. מִסָּפֵר עָדִי אֲגִידֶנּוּ (איוב לא, לו), כְּמוֹ אֲגִיד לוֹ. אֵף כֵּאֵן תִּמְלֵאמוּ, תִּמְלֵא נַפְשִׁי מֵהֶם: אֲרִיק חֲרָבִי. אֲשִׁלֹּף, וְעַל שֵׁם שֶׁהוּא מִרִיק אֶת הַחֲעַר בְּשִׁלְפִתּוֹ וְנִשְׁאָר רִיק, נִפְלָב צוֹ לְשׁוֹן הַרְקָה, כְּמוֹ מְרִיקִים שְׁקִיָּה (צדאשית מז, לה), וְכֵלִיו יִרְקוּ (ירמיה מח, יב). וְאֵל תַּחֲמָר, אֵין לְשׁוֹן רִיקוֹת נִפְלָב עַל הַיּוֹאֵל, אֲלֵא עַל הַתִּיק וְעַל הַשֶּׁק וְעַל הַכֵּלִי שִׁינָא מִמֶּנָּה, אֲבָל לֹא עַל הַחֲרָב וְעַל הַיֵּין, וְלִדְחוּק וְלִפְרַשׁ אֲרִיק

10	Thou didst blow with Thy wind, the sea covered them; They sank as lead in the mighty waters.	נִשְׁפָּתָה בְּרוּיַחְךָ כִּסְמוּ יָם צָלְלוּ כַּעֲפֹרֶת בְּמַיִם אֲדִירִים:	אָמַרְתָּ בְּמִימְרְךָ חָפָא עֲלֵיהֶן יָמָא אֲשַׁתְּקֻעוּ כַּאֲבָרָא בְּמַיִן תְּקִיפִין:
11	Who is like unto Thee, O LORD, among the mighty? Who is like unto Thee, glorious in holiness, Fearful in praises, doing wonders?	מִי־כַמֹּכָה בָּאֱלֹהִים יְהוָה מִי כַמֹּכָה נָאֲדָר בְּקֹדֶשׁ נִוְרָא תַהֲלֵת עֲשֵׂה פֶלֶא:	לִית בָּר מְנַךְ אֵת הוּא אֱלֹהָא יְיָ לִית אֱלֹהָ אֵלָא אֵת אֲדִיר בְּקוֹדֶשׁא דְּחִיל תּוֹשְׁבֵתָן עֲבִיד פְּרִישָׁן:
12	Thou stretchedst out Thy right hand— The earth swallowed them.	נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ:	אָרִימְתָּ יְמִינְךָ בְּלַעְתָּנֶן אֶרְעָא:
13	Thou in Thy love hast led the people that Thou hast redeemed; Thou hast guided them in Thy strength to Thy holy habitation.	נְחִיתָ בְּחַסְדֶּךָ עַם־נִי נָהַלְתָּ בְּעֹזְךָ אֶל־נְנוּה קְדֻשָּׁךְ:	דְּבִרְהִי בְּשִׁבְנוּתְךָ לְעַמָּא דְּנִן דְּפִרְקִתָּא דְּבִרְהִי בְּתוּקְפֶךָ לְדִירָא דְּקוֹדֶשְׁךָ:
14	The peoples have heard, they tremble; Pangs have taken hold on the inhabitants of Philistia.	שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן אֲחִזּוּ יִשְׁבֵי פְלִשְׁתִּים:	שָׁמְעוּ עַמְמֵיָא וְזָעוּ דְּחִלָּא אֲחִדְתָּנֶן לְדָתָיו יְתִבִּין בְּפִלְשֶׁת:
15	Then were the chiefs of Edom affrighted; The mighty men of Moab, trembling taketh hold upon them; All the inhabitants of Canaan are melted away.	אֲזַ נִבְהָלוּ אֱלֹפֵי אֲדוֹם אִילֵי מוֹאָב יֶאֱחָזְמוּ רַעַד נִמָּגוּ כָל יִשְׁבֵי כְנָעַן:	בְּכֵן אֲתַבְּהִילוּ רִבְרֵי אֲדוֹם תְּקִיפֵי מוֹאָב אֲחִדְתָּנֶן רְתִיתָא אֲתַבְּרוּ כָל דָּתָיו יְתִבִּין בְּכִנְעָן:

חרבי כלשון ויָרַק אֶת מַיִקְיוֹ (צראשית יד, יד), אזדיין צחרצרי, מצינו הלשון מוסב אף על היוצא, שְׁמֵן תּוֹרַק (שיר השירים א, ג), וְלֹא הִירָק מְלִי קָלִי (ירמיה מח, יא). לא הורק הכלי אין כחצ כאן, אלא לא הורק היין מכלי אל כלי, מצינו הלשון מוסב על היין, וכן והִרְקוּ סָרְבֹּסָם על יְפִי תְּקִמְתָּךְ (יחזקאל כח, ז), דחירס: תורישמו. לשון רישות ודלות, כמו מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר (שמואל א-ב, ז):

(10) נשפת. לשון הפחה, וכן וְגַם נָשַׁף בָּהֶם (ישעיה מ, כד): צללו. שקעו, עמקו לשון מזולה: כעופרת. אצר, פלו"ם בלע"ז:

(11) באלים. צחוקים, כמו וְאֵת חֵילֵי הָאָרֶץ לָקַח (יחזקאל יז, יג), חֵילִיתִי לְעֶזְרָתִי חוֹשָׁה (תהלים כב, כ): נורא תהלת. יראוי מלהגיד תהלותיו פן ימעטו, כמ"ש לך דְּמִיָּה תִהְיֶה (שם סה, ב):

(12) נשירת ימינך. כשהקב"ה נוטה ידו, הרשעים פִּלִּים וּפּוֹלִים, לפי שהכל נתון בידו וּפּוֹלִים בהטייתה, וכן הוא אומר, וְה' יִטֶּה יָדוֹ וְקָשַׁל עֲוֹנָךְ וְנָפַל עָזְרְךָ (ישעיה לא, ג), משל לכלי זכוכית הנחונים בידי אדם, מטה ידו מעט והן נופלין ומשתצרינן: תבלעמו ארץ. מכאן שזכו לקצורה, צשכר שאמרו ה' הצדיק:

(13) נהלת. לשון מנהל. ואונקלוס תרגם לשון נושא וסובל, ולא דקדק לפרש אחר לשון העברית:

(14) ירגזון. מתרגזין: יִשְׁבֵי פְלִשְׁתִּים. מפני שהרגו את בני אפרים, שמהירו את הקץ ויאלצו צחוקה, כמפורש בדברי הימים, והרגום אנשי גת:

(15) אלופי אדום אילי מואב. והלא לא היה להם לירא כלום, שהרי לא עליהם הולכים, אלא מפני אנינות (מכילתא שירה פ"ט), שהיו מתאוננים ומצטערים על כבודם של ישראל: נמוגו. נמסו, כמו צָרְצִיצִים תְּמַגְגָּה (תהלים סה, יא). אמרו, עלינו הם צאים, לכלותינו ולירש את ארצנו:

16	Terror and dread falleth upon them; By the greatness of Thine arm they are as still as a stone; Till Thy people pass over, O LORD, Till the people pass over that Thou hast gotten.	תַּפֹּל עֲלֵיהֶם אִימָתָה תִּפּוֹל עֲלֵיהֶן וּפָחַד בְּגִדְלִי זְרוּעֶךָ וְדַחֲלָתָא בְּסִגִּי תִּקְפֹּךְ יְדֵמוּ כָאֶבֶן עַד־יַעְבֹּר עֲמָךְ יְיָ יתְּ אַרְגֻּנָּא עַד־יַעְבֹּר עֲמָךְ דָּגָן דְּפִרְקָתָא יתְּ יִרְדְּנָא: עִם־זוֹ קָנִיתָ:	16
17	Thou bringest them in, and plantest them in the mountain of Thine inheritance, The place, O LORD, which Thou hast made for Thee to dwell in, The sanctuary, O Lord, which Thy hands have established.	תְּבִאָמוּ וְתַטְעֵמוּ בְּהָרַיִם נַחֲלָתְךָ מְכוֹן לְשִׁבְתְּךָ דְּאֶחָסְנִתְךָ אֶתֶר לְבֵית פְּעֻלַּת יְהוָה מִקְדָּשׁ אֲדֹנִי שְׁכִינְתְּךָ אֶתְקִינָתָא יְיָ מִקְדָּשָׁא כּוֹנֵנּוּ יְדֵיךָ יְיָ אֶתְקֵנְהִי יְדֵךְ:	17
18	The LORD shall reign for ever and ever.	יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם יְיָ מַלְכוּתִיהּ לְעֹלָמָא וּלְעֹלָמֵי וָעֶד עֹלָמִיא:	18
19	For the horses of Pharaoh went in with his chariots and with his horsemen into the sea, and the LORD brought back the waters of the sea upon them; but the children of Israel walked on dry land in the midst of the sea.	כִּי בָא סוּס פִּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ אַרְיָ עָאֵלוּ סוּסוֹת פִּרְעֹה וּבִפְרָשָׁיו בָּיָם וַיָּשָׁב בְּרַתְכוּהִי וּבִפְרָשָׁוְהִי בִימָא יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת־מֵי הַיָּם וַאֲחֵיב יְיָ עֲלֵיהֶן יתְּ מִי יָמָא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִיבְשָׁתָא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִיבְשָׁתָא בְּתוֹךְ הַיָּם: (פ)	19
20	And Miriam the prophetess, the sister of Aaron, took a timbrel in her hand; and all the women went out after her with timbrels and with dances.	וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֶחָת אֶהָרֶן אֶת־הַתֵּף בְּיָדָהּ וַתֵּצֵאן וְכָל־הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתַפִּים וּבְמַחֲלָת:	20
21	And Miriam sang unto them: Sing ye to the LORD, for He is highly exalted: The horse and his rider hath He thrown into the sea.	וַתִּשַׁן לָהֶם מִרְיָם שִׁירָה לַיהוָה וַמַּעֲנִיא לְהוֹן מִרְיָם שִׁבְחוּ וַאֲדֹדוּ קָדָם יְיָ אַרְיָ אֶתְנָא עַל גִּיּוֹתֵנִיא וְגִיאוֹתָא דִּילִיָּהּ הִיא סוּסִיא וְרִכְבִּיהּ רָמָא בִימָא:	21

(16) תפול עליהם אימתה. על הרמוקים: ופחד. על הקרוצים, כענין שנאמר פי שִׁמְעֵנוּ אֵת אֱלֹהֵי הַיָּם וגו' (יהושע 3, י. מכילתא שירה פ"ט): עד יעבור. עד יעבור. כמרגומו: קניית. חצצת משאר אומות, כחפץ הקנוי בדמים יקרים שחציב על האדם:

(17) תביאמו. נתנצח משה שלא יכנס לארץ, לכך לא נאמר תביאנו, (נראה שלא יכנסו לארץ וכו'), והכי איתא בהדיא פרק יש נוטלין (בצא צמרא דף קי"ט): ובמכילתא (שם פ"י), הצנים יכנסו ולא האבות, אף שלא נגזרה גזירת מרגלים עדיין, מכל מקום ניבא ולא ידע מה ניבא. (מהרש"ל): מכוון לשבתך. מקדש של מטה מכיוון כנגד כסא של מעלה אשר פעלת: מקדש. הטעם עליו זקף גדול, להפרידו מתיבת השם שלאחריו, המקדש אשר כוננו ידיך ה'. חציב בית המקדש, שהעולם נברא ביד אחת, שנאמר אף דִּי יִסְדָּה אֶרֶץ (ישעיה מח, יג), ומקדש צמתי ידיים, ואימתי יצנה צמתי ידיים, בזמן שה' ימלוך לעולם ועד, לעתיד לצא שכל המלוכה שלו:

(18) לעולם ועד. לשון עולמית הוא, והוי"ו צו יסוד, לפיכך הוא פתוחה, אצל וְאֶנְכִי הַיּוֹדֵעַ וְעַד (ירמיה כט, כג), שהוי"ו צו שמוש, קמוצה היא:

(19) כי בא סוס פרעה. כאשר צא:

(20) ותקח מרים הנביאה. היכן נתנצחה, כשהיתה אחת אהרן קודם שנולד משה, אמרה עתידה אמי שחלד בן וכו', כדאיתא בסוטה (יב). דבר אחר אחת אהרן, לפי שמסר נפשו עליה כשננטרעה, נקראת על שמו: את התף. כלי של מיני זמר: בתופים ובמחולות. מוצמחות היו לדקניות שצדור שהקצ"ה עושה להם נסים, והואילוי תופים ממזרים:

22	And Moses led Israel onward from the Red Sea, and they went out into the wilderness of Shur; and they went three days in the wilderness, and found no water.	וַיֵּסֶע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשַׁת־יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מַיִם׃ וַאֲטִיל מֹשֶׁה יֵת יִשְׂרָאֵל מִיַּם סוּף וַנִּפְקוּ לַמִּדְבָּרָא דְחֶגְרָא וַאֲזָלוּ תַלְתָּא יוֹמִין בַּמִּדְבָּרָא וְלֹא אִשְׁכְּחוּ מַיָּא׃	22
23	And when they came to Marah, they could not drink of the waters of Marah, for they were bitter. Therefore the name of it was called Marah.	וַיָּבֹאוּ מִרְתָּה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מַיִם מִמִּרְתָּה כִּי מְרִים הֵם עַל־כֵּן קָרְא־שְׁמָהּ מִרְתָּה׃ וְאִתּוֹ לַמִּרְתָּה וְלֹא יָכְלוּ לַמִּשְׁתִּי מַיָּא מִמִּרְתָּה אֲרִי מְרִירִין אֲנִין עַל כֵּן קָרְא שְׁמָהּ מִרְתָּה׃	23
24	And the people murmured against Moses, saying: 'What shall we drink?'	וַיִּלְנוּ הָעָם עַל־מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה־נִּשְׁתֶּה׃ וַאֲתַרְעֵמוּ עַמָּא עַל מֹשֶׁה לְמִימַר מָא נִשְׁתִּי׃	24
25	And he cried unto the LORD; and the LORD showed him a tree, and he cast it into the waters, and the waters were made sweet. There He made for them a statute and an ordinance, and there He proved them;	וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיּוֹרָהוּ יְהוָה עֵץ וַיִּשְׁלַךְ אֶל־הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם שָׁם לֹא חָק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּהוּ׃ וַצִּלִּי קָדָם יי וְאֶלְפִיָּה יי אֶעָא וְרָמָא לְמַיָּא וּבִסִּימוּ מַיָּא תַּמָּן וְנִר לִיָּה קִיָּם וְדִין וְתַמָּן נִסִּיָּה׃	25
26	and He said: 'If thou wilt diligently hearken to the voice of the LORD thy God, and wilt do that which is right in His eyes, and wilt give ear to His commandments, and keep all His statutes, I will put none of the diseases upon thee, which I have put upon the Egyptians; for I am the LORD that healeth thee.'	וַיֹּאמֶר אִם־קִבַּלְתָּ תְּקַבִּיל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וַתִּישָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהֶאֱזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל־חֻקָּיו כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא־אֲשִׁים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רַפָּאָךְ׃ (ס) וַאֲמַר אִם קִבַּלְתָּ תְּקַבִּיל לְמִימַרָא דִּי אֱלֹהֶיךָ וְדִכְשַׁר קְדָמוּהִי תַעֲבִיד וְתַצִּית לְפָקוּדוֹתֶיהָ וְתִטַּר כָּל קִימּוּהִי כָּל מִרְעִין דְּשׁוּיָתִי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשׁוּיְנִין עָלֶיךָ אֲרִי אֲנָא יי אֶסְדָּךְ׃	26

(21) ותען להם מרים. משה אמר שירה לאנשים, הוא אומר והם עוגין אחריו, ומרים אמרה שירה לנשים (מכילתא פ"י):
(22) ויסע משה. הסייען בעל כרחם, שעטרו מזרים את סוסיהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות, והיו ישראל מוצאין אותם בים, וגדולה הייתה ביזת הים מבזזת מזרים, שנאמר תורי זהב נעשה לך עם נקדות הכסף (שיר השירים א, יא. מכילתא פסחא סוף פ"ג), לפיכך הוצרך להסייען בעל כרחם:
(23) ויבאו מרתה. כמו למרה. ה"א בסוף חיצה במקום למ"ד בתחלתה, והתי"ו היא במקום ה"א הנשרשת בתצת מרה, ובסמיכתה כשהיא נדבכת לה"א שהוא מוסיף במקום הלמ"ד, תהפך הה"א של שרש לתי"ו, וכן כל ה"א שהיא שרש בתציה תהפך לתי"ו בסמיכתה. כמו חמה אין לי (ישעיה כז, ד), וַתִּמְתּוּ בַעֲרָה זו (אסתר א, יז), הרי ה"א של שורש נהפכת לתי"ו מפני שנסמכת אל הו"א הנוספת. וכן עבד ואמה, הנה חֲמַתִּי בְלָהָה (בראשית ל, ג). לְנֶפֶשׁ חַיָּה (שם ב, ז), וְהַעֲמִי חֲפָזוֹ לָקֵס (איוב לג, כ). בִּין דְּרָמָה (שופטים ד, ה), וַתִּשְׁעָהוּ דְּרָמָה (שמואל א"ז, ז):
(24) וילנו. לשון נפעל הוא, וכן התרגום לשון נפעל הוא, וַתִּשְׁתַּרְעֵמוּ, וכן דרך לשון תלונה להסב הדבור אל האדם, מתלונן, מתרועע, ולא אמר לונן, רועע, וכן יאמר הלועז דקומפל"ל ישנ"ק ש"י מוסב הדבור אליו באמרו ש"י:
(25) שם שם לו. צמרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת, ופרה אדומה, ודיין (סנהדרין נו:). ושם נסדו. וראה קשי ערפן, שלא נמלכו צמשה בלשון יפה, בקש עלינו רחמים שיהיו לנו מים לשותה, אלא נתלוננו:
(26) אם שמוע תשמע. זו קבלה שיקבלו עליהם: תעשה. היא עשייה: והאזנת. תטה אונים לדקדק בהם: כל חקיו. דברים שאין אלא גזירת מלך בלא שום טעם, ויזר הרע מקנטר עליהם, מה איסור באלו, למה נאסרו, כגון לבישת כלאים ואכילת חזיר ופרה אדומה וכיוצא בהם: לא אשים עליך. ואם אשים, הרי הוא בלא הושמה, כי אני ה' רופאך (מכילתא

27	And they came to Elim, where were twelve springs of water, and three score and ten palm-trees; and they encamped there by the waters.	וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וְשֵׁם שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ-שָׁם עַל-הַמַּיִם: וַאֲתוּ לְאֵילִים וּתְמָן תְּרֵי עָסָר מְבוּעֵי דַמְיִן וְשִׁבְעֵין דָּקְלָין וַיִּשְׁרוּ תְּמָן עַל מַיָּא:	חמישי
XVI	And they took their journey from Elim, and all the congregation of the children of Israel came unto the wilderness of Sin, which is between Elim and Sinai, on the fifteenth day of the second month after their departing out of the land of Egypt.	וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיָּבֹאוּ כָּל-עֵדֶת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶל-מִדְבַּר-סִין אֲשֶׁר בֵּין-אֵילָם וּבֵין סִינִי בַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:	XVI
2	And the whole congregation of the children of Israel murmured against Moses and against Aaron in the wilderness;	(כ' וילינו) וַיִּלְוֹנוּ כָּל-עֵדֶת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל עַל-מֹשֶׁה וְעַל-אַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר: וְאַתְרַעְמוּ כָּל בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר:	2
3	and the children of Israel said unto them: 'Would that we had died by the hand of the LORD in the land of Egypt, when we sat by the flesh-pots, when we did eat bread to the full; for ye have brought us forth into this wilderness, to kill this whole assembly with hunger.'	וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְוִי מִי-יִתֵּן מוֹתֵנוּ בְּיַד-יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל-סִיר הַבָּשָׂר בְּאָכְלֵנוּ לֶחֶם לְשֹׁבַע כִּי-הוֹצֵאתָם אֹתָנוּ אֶל-הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת-כָּל-הַקָּהָל הַזֶּה בָּרָעָב: (ס)	3
4	Then said the LORD unto Moses: 'Behold, I will cause to rain bread from heaven for you; and the people shall go out and gather a day's portion every day, that I may prove them, whether they will walk in My law, or not.	וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה הֲאֵנָה מַחִית מִמֶּטֶר לָכֶם לֶחֶם מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וּלְקַטְוּ דְּבַר-יוֹם בְּיוֹמוֹ לִמְעַן אֲנִסְנוּ הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרָתִי אִם-לֹא:	יב
5	And it shall come to pass on the sixth day that they shall prepare that which they bring in, and it shall be twice as much as they gather daily.'	וַהֲיָה בְּיוֹמָא שְׁתִּיתָאָה וַיִּתְקַנְנוּ יֵת דִּינִיתוֹן וַיְהִי עַל חַד תַּרְיִן עַל דִּילְקַטוֹן יוֹם יוֹם:	5

ויסע פ"א, וזה מדרשו. ולפי פשוטו כי אני ה' רופאך, ומלמדך תורה ומצות למען תנצל מהם, כרופא הזה האומר לאדם אל תאכל דברים שמחזירים אותך לידי חולי, וזהו איזון מצות, וכן הוא אומר קפאות פהי לשךך (משלי ג, ח):
 (27) שתיים עשרה עינות מים. כנגד י"ז שצטים נזדמנו להם: וע' תמרים. כנגד שבעים זקנים:
 (1) בחמשה עשר יום. נתפרש היום של חנייה זו, לפי שזו ציוס כלתה החררה שהוליו ממלכים והולרכו למן, למדנו, שאכלו משירי הצק (או משירי המנה) ששים ואחת סעודות, וירד להם מן צט"ז צאייר, ויום א' בשבת היה, כדאיחא בצמכת שבת (פז):
 (2) וילינו. לפי שכלה הלחם:
 (3) מי יתן מוחנו. שנמות, ואינו שם דצר כמו מותנו (בחולס), אלא כמו עשותנו, חנותנו, שובנו, לעשות אנחנו, לחנות אנחנו, למות אנחנו. ותרומנו לוי דמיתקא, לו מתנו, הלואי והיינו מתים:
 (4) דבר יום ביומו. לורך אכילת יום ילקטו ציומו, ולא ילקטו היום ללורך מחר (מכילתא ויסע פ"צ): למען אנסנו הילך בתורת. אם ישמרו מצות התלויות זו, שלא יותירו ממנו, ולא ילאו בשבת ללקוט:

<p>6 And Moses and Aaron said unto all the children of Israel: 'At even, then ye shall know that the LORD hath brought you out from the land of Egypt;</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרֹב וִידַעְתֶּם כִּי יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>	<p>6 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל-כָּל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרֹב וִידַעְתֶּם כִּי יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>
<p>7 and in the morning, then ye shall see the glory of the LORD; for that He hath heard your murmurings against the LORD; and what are we, that ye murmur against us?'</p>	<p>וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת-כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת-תְּלַנְתִּיכֶם עַל-יְהוָה וְנַחֲנוּ מָה כִּי (כ') תִּלְוְנוּ)ק' תִּלְוְנוּ עֲלֵינוּ:</p>	<p>7 וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת-כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת-תְּלַנְתִּיכֶם עַל-יְהוָה וְנַחֲנוּ מָה כִּי (כ') תִּלְוְנוּ)ק' תִּלְוְנוּ עֲלֵינוּ:</p>
<p>8 And Moses said: 'This shall be, when the LORD shall give you in the evening flesh to eat, and in the morning bread to the full; for that the LORD heareth your murmurings which ye murmur against Him; and what are we? your murmurings are not against us, but against the LORD.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּדִיתִין יִי לָכֵן בְּרִמְשָׁא בְּסָרָא לְמִיכַל וּלְחָמָא בְּצַפְרָא לְמִסְבַּע בְּדִשְׁמִיעִין קָדָם יִי תוֹרַעְמַתְכוֹן דְּאִתּוֹן מִתְרַעְמִין עֲלוּהִי וְנַחֲנָא מָה לָּא עֲלֵנָא תוֹרַעְמַתְכוֹן אֱלֹהִין עַל מִימְרָא דִּי:</p>	<p>8 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתַת יְהוָה לָכֶם בְּעֶרֶב בֶּשֶׂר לֶאֱכֹל וּלְחֶם בִּבְקֹר לְשִׁפְעַ בְּשָׁמְעַ יְהוָה אֶת-תְּלַנְתִּיכֶם אֲשֶׁר-אַתֶּם מְלִינִם עָלָיו וְנַחֲנוּ מָה לֹא-עֲלֵינוּ תִּלְנְתִיכֶם כִּי עַל-יְהוָה:</p>
<p>9 And Moses said unto Aaron: 'Say unto all the congregation of the children of Israel: Come near before the LORD; for He hath heard your murmurings.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵימֹר לְכָל כְּנִשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל קְרוּבוּ קָדָם יִי אֲרִי שְׁמִיעִין קְדָמוּהִי תוֹרַעְמַתְכוֹן:</p>	<p>9 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-אַהֲרֹן אֵמֹר אֶל-כָּל-עַדְתִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְרִבּוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֶת תְּלַנְתִּיכֶם:</p>
<p>10 And it came to pass, as Aaron spoke unto the whole congregation of the children of Israel, that they looked toward the wilderness, and, behold, the glory of the LORD appeared in the cloud.</p>	<p>וַיְהִי כַּדְבַּר אֱהֲרֹן אֶל-כָּל-עַדְתִּי בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיַּפְּנוּ אֶל-הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְבוֹד יְהוָה נֹרָאָה בַּעֲנָן: (פ')</p>	<p>10 וַיְהִי כַּדְבַּר אֱהֲרֹן אֶל-כָּל-עַדְתִּי בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיַּפְּנוּ אֶל-הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְבוֹד יְהוָה נֹרָאָה בַּעֲנָן: (פ')</p>

- (5) והיה משנה. ליום ולמחרת: משנה. על שהיו רגילים ללקוט יום של שאר ימות השבוע. ואומר אני אשר יציאו והיה משנה, לאחר שיציאו ימלאו משנה במדידה, על אשר ילקטו וימדו יום יום, וזהו לְקַטּוֹ לָקַט מִשְׁנָה, בלקיטתו היה נמלא לחם משנה, וזהו על כן הוא נתן לָקַט צִיּוֹם הַשָּׁשִׁי לָקַט יוֹמִים, נותן לָקַט צרכה (פויש"ן) צבית, למלאות העומר פעמים ללחם יומים:
- (6) ערב. כמו לערב: וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים. לפי שאמרתם לנו כי הוצאתם אותנו, תדעו כי לא אנחנו המוציאים, אלא ה' הוציא אתכם שיגיו לָקַט את השליו:
- (7) ובקר וראיתם. לא על הכבוד שנאמר וְהִנֵּה כְבוֹד ה' נֹרָאָה בַּעֲנָן נאמר, אלא כך אמר להם, ערב וידעתם כי היכולת צידו ליתן תלונתם, ובשר יתן, אך לא צפניו מאירות יתנה להם, כי שלא כהוגן שאלתם אותו, ומכרם מלאה, והלחם ששאלתם לזורך צירידתו, לבקר תראו את כבוד אור פניו, שירידוהו לָקַט דרך חצה בצקר, שיש שעות להכניו, וטל מלמעלה וטל מלמטה כמונה בקופסא: תלונותיכם על ה'. כמו אשר על ה': ונחנו מה. מה אנחנו חשובין: כי תלינו עלינו. שתרעימו עלינו את הכל, את צרכים וגשיכם וצונותיכם וערב רב. ועל כרחי אני וקוק לפרש תלניו בלשון תפעילו, מפני דגשותו וקרייתו, שאילו היה רפה, הייתי מפרשו בלשון תפעילו, כמו וַיִּלְךָ הָעָם עַל מֹשֶׁה (שמות י, ג), או אִם הִיא דְּגוּשׁ וְאִין צוּ יו"ד ונקרא תלנו, הייתי מפרשו לשון תלוננו, עכשיו הוא משמע תלניו את האחרים, כמו במרגלים וַיִּלְוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעָדָה (במדבר יד, ב):
- (8) בשר לאכול. ולא לשווע, למדה תורה דרך ארץ שאין אוכלין בשר לשווע. ומה ראה להוריד לחם בצקר ובשר בערב, לפי שהלחם שאלו כהוגן, שאי אפשר לו לאדם בלא לחם, אבל בשר שאלו שלא כהוגן, שהרבה בהמות היו להם, ועוד שהיה אפשר להם בלא בשר, לפיכך נתן להם בשעת טורח שלא כהוגן: אשר אתם מלינים עליו. את האחרים, השומעים אתכם מתלוננים:
- (9) קרבו. למקום שהעני ירד:

11	And the LORD spoke unto Moses, saying:	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: וּמִלִּיל יִי עִם מֹשֶׁה לְמִימֶר:	שְׁמִיעֵתִי אֶת־תְּלוּנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּבֶּר אֱלֹהִים לֵאמֹר בֵּין הָעֲרֵבִים תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבִבְקָר תִּשְׁבְּעוּ־לָחֶם וַיְדַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
12	'I have heard the murmurings of the children of Israel. Speak unto them, saying: At dusk ye shall eat flesh, and in the morning ye shall be filled with bread; and ye shall know that I am the LORD your God.'	שָׁמִיעַ קִדְמִי יְת תוֹרַעְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִלִּיל עֲמֹהוֹן לְמִימֶר בֵּין שְׁמִשָּׁא תִיכְלוּן בִּסְרָא וּבִצְפָרָא תִסְבְּעוּן לַחְמָא וַתִּדְעוּן אֲרִי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:	שָׁמִיעֵתִי אֶת־תְּלוּנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּבֶּר אֱלֹהִים לֵאמֹר בֵּין הָעֲרֵבִים תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבִבְקָר תִּשְׁבְּעוּ־לָחֶם וַיְדַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
13	And it came to pass at even, that the quails came up, and covered the camp; and in the morning there was a layer of dew round about the camp.	וַהֲנִי בְּעָרֵב וַתַּעַל הַשָּׁלֹ וַתִּכַּס אֶת־הַמַּחֲנֶה וּבִבְקָר הָיְתָה שִׁכְבַּת הַטֹּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה:	וַהֲנִי בְּעָרֵב וַתַּעַל הַשָּׁלֹ וַתִּכַּס אֶת־הַמַּחֲנֶה וּבִבְקָר הָיְתָה שִׁכְבַּת הַטֹּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה:
14	And when the layer of dew was gone up, behold upon the face of the wilderness a fine, scale-like thing, fine as the hoar-frost on the ground.	וַתַּעַל שִׁכְבַּת הַטֹּל וַהֲנִי עַל־ פְּנֵי הַמִּדְבָּר דֶּק מַחְסָפִס דֶּק כִּכְפֹּר עַל־הָאָרֶץ:	וַתַּעַל שִׁכְבַּת הַטֹּל וַהֲנִי עַל־ פְּנֵי הַמִּדְבָּר דֶּק מַחְסָפִס דֶּק כִּכְפֹּר עַל־הָאָרֶץ:
15	And when the children of Israel saw it, they said one to another: a'What is it?'—for they knew not what it was. And Moses said unto them: 'It is the bread which the LORD hath given you to eat.	וַיֵּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מִן הָיָא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הָיָא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֱלֹהִים הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם לֶאֱכֹלָה:	וַיֵּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מִן הָיָא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הָיָא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֱלֹהִים הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם לֶאֱכֹלָה:
16	This is the thing which the LORD hath commanded: Gather ye of it every man according to his eating; an omer a head, according to the number of your persons, shall ye take it, every man for them that are in his tent.'	זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צֻוְּהָ לַקָּטוֹ מִמֵּנִי אִישׁ לִפְי אֲכָלוֹ עֹמֶר לְגִלְגָּלֹת מִסֵּפֶר נַפְשֵׁיכֶם אִישׁ לְאִשֹּׁר בְּאֶהְלוֹ תִקְחוּ:	זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צֻוְּהָ לַקָּטוֹ מִמֵּנִי אִישׁ לִפְי אֲכָלוֹ עֹמֶר לְגִלְגָּלֹת מִסֵּפֶר נַפְשֵׁיכֶם אִישׁ לְאִשֹּׁר בְּאֶהְלוֹ תִקְחוּ:

(13) השליו. מין עוף, ושמן מאד (יומא עה:): היתה שכבת הטל. הטל שוכב על המן, וצמקום אחר הוא אומר וצקקת הטל וגו' (צמדצר יא, ט), הטל יורד על הארץ, והמן יורד עלי, וחוזר ויורד טל עליו, והרי הוא כמונח בקופסא (יומא עה: מכילתא ויסע פ"ג):

(14) ותעל שכבת הטל וגו'. כשהחמה זורחת, עולה הטל שעל המן לקראת החמה כדרך טל עולה לקראת החמה, אף אם חמלא שפופרת של ציפה טל, ומסתום את פיה ומניחה בחמה, היא עולה מאליה צאור. ורבותינו דרשו, שהטל עולה מן הארץ צאור, וכעלות שכבת הטל נחגלה המן, וראו והנה על פני המדצר וגו': דק. דצר דק: מחוספס. מגולה, ואין דומה לו צמקרא, ויש לפרש מחוספס, לשון חפיסה ודלוסקמא שזלשון משנה, כשנחגלה משכבת הטל, ראו שהיה דצר דק מחוספס צמוכו צין שמי שכבות הטל. ואונקלוס תרגם מקלף, לשון מחשוף הלצן: ככפור. כפור גליד"א צלע"ז דעצק כגיר, כאצני גיר, והוא מין צבע שחור, כדאמרינן גצי כסוי הדס, הגיר והצניף. דעצק קגיר קגליד"א על ארשא, דק היה כגיר ושוכב מוגלד כקרח על הארץ, וכן פירשו דק ככפור, שטוח קלוש ומחוצר כגליד. דק טינצ"ש צלע"ז שהיה מגליד גלד דק מלמעלה, וכגיר שחרגס אונקלוס, מוספת הוא על לשון העברית, ואין לו חיצה צפסוק:

(15) מן הוא. הכנת מזון הוא, כמו וימן לָהֶם הַמֶּלֶךְ (דניאל א, ה): כי לא ידעו מה הוא. שיקראוהו צשמו:

17	And the children of Israel did so, and gathered some more, some less.	וַיַּעֲשׂוּ-בְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּדְבַר יְהוָה וַיִּקְטְפוּ הַמֶּרְבֶּה וְהַמִּמְעִיט:	וַעֲבָדוּ בֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְטְפוּ דָאֲסָגִי וּדְאָזְעָר:
18	And when they did mete it with an omer, he that gathered much had nothing over, and he that gathered little had no lack; they gathered every man according to his eating.	וַיִּמְדּוּ בַעֲמֹר וְלֹא הָעֲדִיף הַמֶּרְבֶּה וְהַמִּמְעִיט לֹא הִחְסִיר אִישׁ לִפְי־אֲכָלוֹ לֶקְטוֹ:	וְכָלוּ בְעוֹמֶרָא וְלֹא אוֹתֵר דָאֲסָגִי וּדְאָזְעָר לֹא חֶסֶר גִּבֵּר לָפּוֹם מִיכְלִיהָ לֶקְטוֹ:
19	And Moses said unto them: 'Let no man leave of it till the morning.'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אֶל־יֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר:	וַאֲמַר מֹשֶׁה לָהוֹן אָנֹשׁ לֹא יִשְׁאַר מִנֶּיהָ עַד צִפְרָא:
20	Notwithstanding they hearkened not unto Moses; but some of them left of it until the morning, and it bred worms, and rotted; and Moses was wroth with them.	וְלֹא־שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּתְרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וַיֵּרָם תוֹלְעִים וַיִּבָּאֵשׁ וַיִּקְצַף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה:	וְלֹא קִבְּלוּ מִן מֹשֶׁה וַאֲשָׁרוּ גִבְרִיא מִנִּיהָ עַד צִפְרָא וַיֵּרָם רַחֲשָׁא וּסְרִי וַיִּגְזִיז עֲלֵיהוֹן מֹשֶׁה:
21	And they gathered it morning by morning, every man according to his eating; and as the sun waxed hot, it melted.	וַיִּקְטְפוּ אוֹתוֹ בַּבֹּקֶר בִּפְקָר אִישׁ כִּפִּי אֲכָלוֹ וְחֹם הַשֶּׁמֶשׁ וַנִּמָּס:	וַיִּקְטְפוּ יְתִיהָ בַצֹּפֶר גִּבֵּר כָּפּוֹם מִיכְלִיהָ וּמָא דְמִשְׁתָּאֵר מִנֶּיהָ עַל אֲפִי חֲקֵלָא כֹד חָמָא עֲלוּהִי שְׁמִשָּׁא פִּשְׁר:
22	And it came to pass that on the sixth day they gathered twice as much bread, two omers for each one; and all the rulers of the congregation came and told Moses.	וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁנִי לֶקְטוֹ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי הָעֹמֶר לְאִתָּהּ וַיָּבֹאוּ כָל־נְשֵׂאֵי הָעֵדָה וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה:	וַהֲנָה בַּיּוֹמָא שְׁתִּיתָאָה לֶקְטוֹ לְחָמָא עַל חֵד תְּרִין תְּרִין עוֹמְרִין לְחֵד וְאוֹתוֹ כָּל רִבְרָבִי כְּנִשְׁתָּא וַחֲוִיאוּ לְמֹשֶׁה:

(16) עומר. שם מדה: מספר גפשותיכם. כפי מנין גפשות שיש לאיש בזה, תקחו עומר לכל גולגולת: (17) המרבה והממעט. יש שלקטו הרבה ויש שלקטו מעט, וכשנאז לציתם, ומדדו בעומר איש מה שלקטו, ומנאו שהמרבה ללקט לא העדיף על עומר לגולגולת אשר בזה, והממעט ללקט לא מנא חסר מעומר לגולגולת, וזהו נס גדול שנעשה זו: (20) וייתירו אנשים. דתן ואזירים (שמו"ר כה, י): וירם תולעים. לשון רמיה: ויבאש. הרי זה מקרא הפוך, שנתחלה הבאש ולבסוף התלע, כענין שנאמר ולא הבאש ורקמה לא היתה זו, וכן דרך כל המתלעים: (21) וחם השמש וגם. הנשאר בשדה נמוח ונעשה נחלים, ושתי ממו אילים וצאים, ואומות העולם דין מהם וטועמים בהם טעם מן (מכילתא ויסע פ"ד), ויודעים מה שזחן של ישראל. וגם, פשר, לשון פושרים, ע"י השמש מתחמם ומפסיר: וגם. דיסטנ"פריד (לא גיין לא שמעלען), ודוגמתו בסנהדרין בסוף ד' מיתות (סו:): (22) לקטו לחם משנה. כשמדדו את לקיטתם בזה היום, מנאו כפלים שני העומר לאחד. ומדרש אגדה, לחם משונה, אותו היום נשתנה לשנה בריחו וטעמו (מכילתא ויסע פ"ד), (שם) להגיד ששנים היו והלא כתיב שני העומר לאחד, אלא משונה בטעם (ויח): ויגידו למשה. שאלוהו מה היום מיומים, ומכאן יש ללמוד שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת, שנאמר לומר להם וזה היום הששי והקדמוני, עד ששאלו את זאת אמר להם הוא אשר דבר ה' שנאמר לומר לכם, ולכן עשו הכתוב, שאמר לו עד אנה מאנקם, ולא הוציאו מן הכלל:

<p>And he said unto them: 'This is that which the LORD hath spoken: 23 To-morrow is a solemn rest, a holy sabbath unto the LORD. Bake that which ye will bake, and seethe that which ye will seethe; and all that remaineth over lay up for you to be kept until the morning.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה שְׁבֹתוֹן שַׁבַּת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מָחָר אֵת אֲשֶׁר־תֹּאפּוּ אִפּוֹ וְאֵת אֲשֶׁר־תִּבְשְׁלוּ בִשְׁלוּ וְאֵת כָּל־הַעֲדָף תִּנְיְחוּ לָכֶם לַמִּשְׁמֶרֶת עַד־הַבֹּקֶר: וַיִּנְיְחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא־תִיָּתֶה בּוֹ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכָלְהוּ הַיּוֹם כִּי־שַׁבַּת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצְאוּהוּ בַשָּׂדֶה: שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטְהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לֹא יִהְיֶה־בּוֹ: וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יֵצְאוּ מִן־הָעֵם לִלְקָט וְלֹא מִצְאוּ: (ס) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אַנֶּה מֵאַנְתָּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתַי: רְאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל־כֵּן הוּא נָתַן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יּוֹמִים שְׂבוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ אֶל־יָצֵא אִישׁ מִמִּקְמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:</p>	<p>וַיֹּאמֶר לָהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה שְׁבֹתוֹן שַׁבַּת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מָחָר אֵת אֲשֶׁר־תֹּאפּוּ אִפּוֹ וְאֵת אֲשֶׁר־תִּבְשְׁלוּ בִשְׁלוּ וְאֵת כָּל־הַעֲדָף תִּנְיְחוּ לָכֶם לַמִּשְׁמֶרֶת עַד־הַבֹּקֶר: וַיִּנְיְחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא־תִיָּתֶה בּוֹ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכָלְהוּ הַיּוֹם כִּי־שַׁבַּת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצְאוּהוּ בַשָּׂדֶה: שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטְהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לֹא יִהְיֶה־בּוֹ: וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יֵצְאוּ מִן־הָעֵם לִלְקָט וְלֹא מִצְאוּ: (ס) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אַנֶּה מֵאַנְתָּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתַי: רְאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל־כֵּן הוּא נָתַן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יּוֹמִים שְׂבוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ אֶל־יָצֵא אִישׁ מִמִּקְמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:</p>
<p>And they laid it up till the morning, as Moses bade; and it did not rot, neither was there any worm therein.</p>	<p>וַיִּנְיְחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא הָיָה בּוֹ:</p>	<p>וַיִּנְיְחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא־תִיָּתֶה בּוֹ:</p>
<p>And Moses said: 'Eat that to-day; for to-day is a sabbath unto the LORD; to-day ye shall not find it in the field.</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכָלְהוּ יוֹמָא דִּין אֲרִי שְׁבֹתָא יוֹמָא דִּין קֹדֶם יְיָ יוֹמָא דִּין לֹא תִשְׁכַּחוּנִיה בַּחֲקָלָא:</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכָלְהוּ הַיּוֹם כִּי־שַׁבַּת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצְאוּהוּ בַשָּׂדֶה:</p>
<p>Six days ye shall gather it; but on the seventh day is the sabbath, in it there shall be none.'</p>	<p>שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטְהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לֹא יִהְיֶה־בּוֹ:</p>	<p>שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטְהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לֹא יִהְיֶה־בּוֹ:</p>
<p>And it came to pass on the seventh day, that there went out some of the people to gather, and they found none.</p>	<p>וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שְׂבוּ אִישׁ מִמִּקְמוֹ עֵמָּה לִלְקָט וְלֹא אִשְׁכַּחוּ:</p>	<p>וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יֵצְאוּ מִן־הָעֵם לִלְקָט וְלֹא מִצְאוּ: (ס)</p>
<p>And the LORD said unto Moses: 'How long refuse ye to keep My commandments and My laws?</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה עַד אֲמַתִּי אֲתוֹן מִסְרִבִּין לְמִטֵּר פְּקוּדֵי וְאוֹרֵיתִי:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אַנֶּה מֵאַנְתָּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתַי:</p>
<p>See that the LORD hath given you the sabbath; therefore He giveth you on the sixth day the bread of two days; abide ye every man in his place, let no man go out of his place on the seventh day.'</p>	<p>חֲזוּ אֲרִי יְיָ יְהִי לָכֵן שְׁבֹתָא עַל כֵּן הוּא יְהִיב לָכֵן בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יּוֹמִים שְׂבוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ אֶל־יָצֵא אִישׁ מִמִּקְמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:</p>	<p>רְאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל־כֵּן הוּא נָתַן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יּוֹמִים שְׂבוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ אֶל־יָצֵא אִישׁ מִמִּקְמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:</p>

(23) את אשר תאפו אפו. מה שאתם רוצים לאפות בתנור, אפו היום הכל לשני ימים, ומה שאתם צריכים לצשל ממנו צמים, צשלו היום. לשון אפייה נופל בלחם ולשון צישול בתצטיל: למשמרת. לגניזה:

(25) ויאמר משה אכלהו היום וגו'. שחרית שהיו רגילים לצאת וללקוט, באו לשאול אם נשא אם לאו, אמר להם את שצידכם אכלו. לערב חזרו לפניהם ושאלוהו מהו לצאת, אמר להם שבת היום, ראה אותם דואגים שמא פסק המן ולא ירד עוד, אמר להם היום לא תמצאוהו, מה תלמוד לומר היום, היום לא תמצאוהו אבל מחר תמצאוהו (מכילתא ויקע פ"ד):

(26) וביום השביעי שבת. שבת הוא, המן לא יהיה צו. ולא בא הכתוב אלא לרבות יום הכפורים וימים טובים (מכילתא פ"ד):

(28) עד אנה מאנתם. משל הדיוט הוא, צהדי הוצא לקי פרצא (צ"ק צב.), ע"י הרשעים מתגנין הכשרין:

(29) ראו. צעיינים כי ה' צבדודו מזהיר אתכם על השבת, שהרי נס נעשה בכל ערב שבת, למת לכם לחם יומים: שבו איש תחתיו. מכאן סמכו חכמים ד' אמות ליוצא חוץ לחום, ג' לגופו, וא' לפישוט ידים ורגלים: אל יצא איש ממקומו. אלו

30	So the people rested on the seventh day.	וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:	וַיִּשְׁבְּתוּ עַמָּא בְיוֹמָא שְׁבִיעָא:	30
31	And the house of Israel called the name thereof Manna; and it was like coriander seed, white; and the taste of it was like wafers made with honey.	וַיִּקְרְאוּ בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מָן וְהוּא כְּזֶרַע גֹּדֹל לֶכֶן וְטַעְמוֹ כַּצִּפְיֹת בִּדְבַשׁ:	וַקְרוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל יֵת שְׁמִיהּ מָנָא וְהוּא כְּכֹר זֶרַע גֹּדָא חִינֹר וְטַעְמִיהּ כְּאַסְקְרִיטוֹן בִּדְבַשׁ:	31
32	And Moses said: 'This is the thing which the LORD hath commanded: Let an omerful of it be kept throughout your generations; that they may see the bread wherewith I fed you in the wilderness, when I brought you forth from the land of Egypt.'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מִלֹּא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ לַמִּשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יֵרְאוּ אֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֵאֱכַלְתִּי אֲתָכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:	וַאֲמַר מֹשֶ�ה דִּין פִּתְגָמָא דְּפִקִּיד יְיָ מְלִי עוֹמְרָא מִנִּיהּ לַמִּשְׁרָא לְדִרְיֹכּוֹן בְּדִיל דִּיחִיוּן יֵת לַחֲמָא דְּאוֹכִילִית יִתְכּוֹן בַּמִּדְבָּרָא בְּאַפְקוּתִי יִתְכּוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:	32
33	And Moses said unto Aaron: 'Take a jar, and put an omerful of manna therein, and lay it up before the LORD, to be kept throughout your generations.'	וַיֹּאמֶר מֹשֶ�ה אֶל־אַהֲרֹן קַח צִנְצֻנָּת אַחַת וְתֵן־שָׁמָּה מִלֹּא־הָעֹמֶר מִן וְהִנֵּחַ אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה לַמִּשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם:	וַאֲמַר מֹשֶ�ה לְאַהֲרֹן סֵב צִלּוּחִית חֲדָא וְהֵב תִּמְנָן מְלִי עוֹמְרָא מִנָּא וְאַצְנַע יְתִידָא קֳדָם יְיָ לַמִּשְׁרָא לְדִרְיֹכּוֹן:	33
34	As the LORD commanded Moses, so Aaron laid it up before the Testimony, to be kept.	כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶל־מֹשֶ�ה וַיִּנְיַחְהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדוּת לַמִּשְׁמֶרֶת:	כְּמָא דְּפִקִּיד יְיָ לַמִּשְׁה וְאַצְנַעִיהּ אַהֲרֹן קֳדָם סְהִדוּתָא לַמִּשְׁרָא:	34
35	And the children of Israel did eat the manna forty years, until they came to a land inhabited; they did eat the manna, until they came unto the borders of the land of Canaan.	וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמָּן אַרְבַּעִים שָׁנָה עַד־בָּאֵם אֶל־אֶרֶץ נוֹשָׁבֵת אֶת־הַמָּן אָכְלוּ עַד־בָּאֵם אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן:	וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ יֵת מִנָּא אַרְבַּעִין שָׁנִין עַד דְּעָאֲלוּ לְאַרְעָא יְתִיבְתָּא יֵת מִנָּא אָכְלוּ עַד דְּאָתוּ לְסִיפֵי אֶרְעָא דְּכְנַעַן:	35

אלפים אמה של תחום שבת, ולא במפורש, שאין תחומין אלא מדברי סופרים, ועיקרו של מקרא על לוקמי המן נאמר: (31) והוא בזרע גד לבן. עשש ששמו קוליינד"רי (קאריאדער) וזרע שלו עגול ואינו לבן, והמן היה לבן, ואינו נמשל לזרע גד אלא לענין העגול כזרע גד היה, והוא לבן: בצפיחת. צלק שמטגנין אותו בדבש, וקורין לו אֶסְקְרִיטוֹן בלשון משנה, והוא תרגום של אונקלוס: (32) למשמרת. לגניזה: לדורותיכם. צימי ירמיהו. כשהיה ירמיהו מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה, והם אומרים נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס, הוציא להם צנצנת המן, אמר להם אֶסֶם קרא דְּצַר ה' (ירמיהו ג, לא), שמעו לא נאמר, אלא ראו, בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו: (33) צנצנת. כלוחית של חרם כתרוממו: והנח אותו לפני ד'. לפני הארון, ולא נאמר מקרא זה עד שנבנה אהל מועד, אלא שנכתב כאן בפרשת המן: (35) ארבעים שנה. והלא חסר ל' יום, שהרי צט"ו באייר ירד להם המן מחלה, וצט"ו בניסן פסק, שנאמר וַיִּשְׁכַּח הַמָּן מִמִּתְקָת (יהושע ה, יז), אלא מגיד שהעוגות שהוציאו ישראל ממצרים טעמו זהם טעם מן: אל ארץ נושבת. לאחר שעברו את הירדן (קידושין לא). (ס"א, שאותה שבעבר הירדן מיושבת וטובה, שנאמר אֶעֱבְרָהָ נָה וְאֶקְרָאָהָ אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַאֲשֶׁר צִעַר הַיֶּרֶךְ (דברים ג, כה), ותרגום של נושבת יִתְבָּתָּא, ר"ל מיושבת. רש"י יסן): אל קצה ארץ כנען. בתחלת הגבול, קודם

36	Now an omer is the tenth part of an ephah.	וְהָעֹמֶר הָאֶפֶדָּה עֲשֵׂרִית וְעֹמֶרָא חֵד מִן עֲשָׂרָא בְּתָלָת סְאִין הוּא:	וְהָעֹמֶר הָאֶפֶדָּה עֲשֵׂרִית וְהָאֶפֶדָּה עֲשֵׂרִית (פ)	36
XVII	And all the congregation of the children of Israel journeyed from the wilderness of Sin, by their stages, according to the commandment of the LORD, and encamped in Rephidim; and there was no water for the people to drink.	וַיֵּשְׁלוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבָּרָא דְסִין לְמִטְלָנִיהוֹן עַל מִימְרָא דִּי וְשָׂרוּ בְּרִפְדִּים וְלִית מֵאָה לְמִשְׁתֵּי עָמָא:	וַיֵּסְעוּ כָּל-עֵדֶת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר-סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל-פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בְּרִפְדִּים וְאֵין מַיִם לְשִׁתֵּת הָעָם:	שביעי
2	Wherefore the people strove with Moses, and said: 'Give us water that we may drink.' And Moses said unto them: 'Why strive ye with me? wherefore do ye try the LORD?'	וַנִּצָּא עָמָא עִם מֹשֶׁה וְאָמְרוּ הֲבֵי לָנָא מֵאָה וְנִשְׁתִּי וְאָמַר לְהוֹן מֹשֶׁה מָא נִצֵּן אַתּוֹן עָמִי מָא מְנַסֵּן אַתּוֹן קָדָם יְיָ:	וַיָּרֶב הָעָם עִם-מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תִּנּוּ-לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה-תִּרְיֹבוּן עִמָּדִי מַה-תִּנְסֹן אֶת-יְהוָה:	2
3	And the people thirsted there for water; and the people murmured against Moses, and said: 'Wherefore hast thou brought us up out of Egypt, to kill us and our children and our cattle with thirst?'	וַצְהִי תַמָּן עָמָא לְמֵאָה וְאַתְרָעַם עָמָא עַל מֹשֶׁה וְאָמְרוּ לְמָא דָּנָן אַסִּיקִתָּנָא מִמִּצְרַיִם לְקַטְלָא יָתִי וְיָת בְּנֵי וְיָת בְּעִירִי בְּצָהוּתָא:	וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיִּגְלַן הָעָם עַל-מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְמָה זֶה הָעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאַתָּה-בְּנִי וְאַתָּה-מִקְנִי בְּצָמָא:	3
4	And Moses cried unto the LORD, saying: 'What shall I do unto this people? they are almost ready to stone me.'	וַצְלִי מֹשֶׁה קָדָם יְיָ לְמִימַר מָא אַעֲבִיד לָעָמָא הַדִּין עוֹד זַעִיר הוּן וְרִגְמוּנִי:	וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה לֵאמֹר מָה אַעֲשֶׂה לָּעָם הַזֶּה עוֹד מַעֲט וּסְקָלֵנִי:	4
5	And the LORD said unto Moses: 'Pass on before the people, and take with thee of the elders of Israel; and thy rod, wherewith thou smotest the river, take in thy hand, and go.	וְאָמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עֲבֹר קָדָם עָמָא וְסֹב עִמָּךְ מִסְבֵּי יִשְׂרָאֵל וְחֹטְרְךָ דְּמַחֲתָא בֵּיהּ יָת נְהִירָא סֹב בִּידְךָ וְתִיזִיל:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח אִתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטְּךָ אֲשֶׁר הָכִיתָ בּוֹ אֶת-הַיָּאֵר קַח בִּידְךָ וְהִלַּכְתָּ:	5

שעברו את הירדן והוא ערבות מואב, נמצאו מכחישים זה את זה, אלא בערבות מואב כשמת משה צו' באדר פסק המן מלירד, ונסתפקו ממנו שלקטו צו ציוס, עד שהקריבו העומר בששה עשר בניסן, שנאמר ויאכלו מעצור הארץ ממקרת הפסח (יהושע ה, יא):

(36) עשירית האפה. האפה שלס סאין, והסאה ו' קצין, והקצ ד' לוגין, והלוג ששה צינים, נמצא עשירית האפה מ"ג צינים וחומש צינה, והוא שיעור לחלה ולמנחות:

(2) מה תנסון. לומר היוכל לתת מים בארץ ציה:

(4) עוד מעט. אם אמתין, עוד מעט וסקלוני:

(5) עבור לפני העם. וראה אם יסקלון, למה הוצאת לעז על צני: וקח אתך מזקני ישראל. לעדות, שיראו שעל ידך המים יוצאים מן הנור, ולא יאמרו מעינות היו שם מימי קדם: ומטך אשר הכית בו את היאור. מה תלמוד לומר אשר הכית בו את היאור, אלא שהיו ישראל אומרים על המטה, שאינו מוכן אלא לפורענות, צו לקה פרעה, ומצרים כמה מכות, ומצרים ועל הים, לכך נאמר אשר הכית בו את היאור, יראו עמה שאף לטובה הוא מוכן:

<p>Behold, I will stand before thee there upon the rock in Horeb; and thou shalt smite the rock, and there shall come water out of it, that the people may drink.' And Moses did so in the sight of the elders of Israel.</p>	<p>הֲנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם וְעַל-הַצֹּרֶם בַּחֲרֹב וְהִכִּיתָ בַצּוּר וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעַם וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:</p>	<p>הֲנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם וְעַל-הַצֹּרֶם בַּחֲרֹב וְהִכִּיתָ בַצּוּר וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעַם וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:</p>
<p>And the name of the place was called Massah, and Meribah, because of the striving of the children of Israel, and because they tried the LORD, saying: 'Is the LORD among us, or not?'</p>	<p>וַיִּקְרָא שְׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמִרְיָבָה עַל-כִּיבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל דְּנִסְאוֹ קֹדֶם יְיָ לְמִימַר הָאֵת שְׁכִינָתָא דִּי בִּינָנָא אִם לֹא:</p>	<p>וַיִּקְרָא שְׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמִרְיָבָה עַל-כִּיבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל דְּנִסְאוֹ קֹדֶם לַאֲמֹר הִישׁ יְהוָה בְּקִרְבָּנוּ אִם-אֵין: (פ)</p>
<p>Then came Amalek, and fought with Israel in Rephidim.</p>	<p>וַיָּבֹא עַמְלֵק וַיִּלָּחֶם עִם-יִשְׂרָאֵל בְּרִפְדִּים:</p>	<p>וַיָּבֹא עַמְלֵק וַיִּלָּחֶם עִם-יִשְׂרָאֵל בְּרִפְדִּים:</p>
<p>And Moses said unto Joshua: 'Choose us out men, and go out, fight with Amalek; tomorrow I will stand on the top of the hill with the rod of God in my hand.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְיְהוֹשֻׁעַ בַּחֲרֵ לָנוּ גִבּוֹרִין וּפּוֹק אֲגִידָה קִרְבָּא בְּעַמְלֵק מִחֲרָ אֲנִי קָאִים עַל רִישׁ רִמְתָּא וְחוֹשֵׁתָא דְּאַתְעֲבִידוּ בֵּיתָּ נָסִין מִן קֹדֶם יְיָ בְּיָדִי:</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ בַּחֲרֵ לָנוּ אַנְשִׁים וְצֵא הִלָּחֶם בְּעַמְלֵק מִחֲרָ אֲנִי נֹצֵב עַל-רֹאשׁ הַגְּבֻעָה וּמַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי:</p>
<p>So Joshua did as Moses had said to him, and fought with Amalek; and Moses, Aaron, and Hur went up to the top of the hill.</p>	<p>וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר-לּוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֶם בְּעַמְלֵק וּמֹשֶׁה אֶהְרֶן וְחֹוּר עָלוּ רֹאשׁ הַגְּבֻעָה:</p>	<p>וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר-לּוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֶם בְּעַמְלֵק וּמֹשֶׁה אֶהְרֶן וְחֹוּר עָלוּ רֹאשׁ הַגְּבֻעָה:</p>
<p>And it came to pass, when Moses held up his hand, that Israel prevailed; and when he let down his hand, Amalek prevailed.</p>	<p>וְהָיָה כַּד מָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ מִתְּגַבְּרִין דְּבֵית יִשְׂרָאֵל וְכַד מִנָּח יָדוֹ מִתְּגַבְּרִין דְּבֵית עַמְלֵק:</p>	<p>וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וַיִּגְבַּר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וַיִּגְבַּר עַמְלֵק:</p>

(6) והכית בצור. על הצור לא נאמר, אלא צור, מכאן שהמטה היה של מין דבר חזק ושמם סנפירינון, והצור נזקע מפניו. (8) ויבא עמלק וגו'. סמך פרשה זו למקרא זה לומר, תמיד אני צניכס ומזומן לכל צרכיכם, ואחס אומרים היש ה' בקרבנו אם אין, חייכס שהכל צד וגושך אחכס, ואחס צועקים לי ותדעו היכן אני. משל לאדם שהרכיב צנו על כתפו ויאלץ לדרך, היה אותו הצד רואה חפץ ואומר, אבא טול חפץ זה ותן לי, והוא נותן לו, וכן שנייה, וכן שלישיה, פגעו באדם אחד, אמר לו אותו הצד ראיית את אבא, אמר לו אביו, אינך יודע היכן אני, השליכו מעליו וצא הכלב ונשכו: (9) בחר לנו. לי ולך, השווה לו, מכאן אמרו, יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, וכבוד חזקן כמורא רבך מנין, שנאמר ויאמר אהרן אל משה בְּיָדִי (צמד צד יב, יא), והלא אהרן גדול מאחיו היה, ועושה את חצרו כרצו. ומורא רבך כמורא שמים מנין, שנאמר בְּיָדִי מִשָּׁה פֶּלֶאס (שם יא, כח), כלם מן העולם, חייבין הס כלייה, המורדים כך כאילו מרדו בהקצ"ה: וצא הלחם. לא מן הענן והלחם צו (מכילתא עמלק פ"א): מחר. צעת המלחמה, אנכי נצב: בחר לנו אנשים. גבורים ויראי חטא, שמהא זכותא מסייעת. דבר אחר צחר לנו אנשים, שידועין לצטל כשפים, לפי שצני עמלק מכשפים היו: (10) ומשה אהרן וחור. מכאן למענית שצריכיס שלשה לעצור לפני התיבה, שצתענית היו שרויס: חור. צנה של מריס היה, וכלב בעלה:

12	<p>But Moses' hands were heavy; and they took a stone, and put it under him, and he sat thereon; and Aaron and Hur stayed up his hands, the one on the one side, and the other on the other side; and his hands were steady until the going down of the sun.</p>	<p>וַיְדֵי מֹשֶׁה יִקְחוּ אֶבֶן וַיִּשְׁמְנוּ תַּחְתּוֹ וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחֹור תָּמְכוּ בְּיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֲמוֹנָה עַד-בֹּא הַשָּׁמֶשׁ׃</p>	12
13	<p>And Joshua discomfited Amalek and his people with the edge of the sword.</p>	<p>וַיַּחֲלֵשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת-עַמְלֵק וְאֶת-עַמּוֹ לְפִי-חֶרֶב׃ (פ)</p>	13
14	<p>And the LORD said unto Moses: 'Write this for a memorial in the book, and rehearse it in the ears of Joshua: for I will utterly blot out the remembrance of Amalek from under heaven.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה כָּתֹב זֹאת זִכְרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׁים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי-מָחָה אֶת-זִכְרֵ עַמְלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם׃</p>	מפטיר
15	<p>And Moses built an altar, and called the name of it Adonai-nissi.</p>	<p>וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה ׀ נֹסִי׃</p>	15
16	<p>And he said: 'The hand upon the throne of the LORD: the LORD will have war with Amalek from generation to generation.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר בְּשִׁבוּעָה אֲמִירָא דָּא מִן קֳדָם דְּחִילָא דְשִׁכְנִיתִיהָ עַל פּוֹרְסֵי יִקְרָא דְעִתִּיד דִּיתַגַּח קֳרָבָא קֳדָם ׀ בְּדִבִּית עַמְלֵק לְשִׁיצִייתָהוֹן מִדְרֵי עֲלָמָא׃</p>	קטו פסוקים

The Haftara is Judges 4:4 – 5:31 on page 208. Sepharadim read Judges 5:1 – 5:31.

- (11) כאשר ידים משה ידו. וכי ידיו של משה נואחות היו המלחמה וכו', כדאיתא ב"ר"ה (כט.):
- (12) וידי משה כבדים. בשביל שנתעלל במלואו ומנה אחר תחתיו, נתיקרו ידיו: ויקחו. אהרן וחור: אבן וישימו תחתיו. ולא ישב לו על כר וכסת, אמר, ישראל שרויין בצער, אף אני אהיה עמהם בצער: ויהי ידיו אמונה. ויהי משה ידיו באמונה, פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה: עד בא השמש. שהיו עמלקים מחשזין את השעות באינטרו"לוגיאה, באיזו שעה הם נואחים, והעמיד להם משה חמה וערצב את השעות:
- (13) ויחלש יהושע. חתך ראשי גבוריו (תנחומא בשלח כ"ח) ולא השאיר אלא חלשים שבהם, ולא הרגם כולם, מכאן אנו למדים, שעשו על פי הדבור של שכינה:
- (14) כתב זאת זכרון. שצא עמלק להזדווג לישראל קודם לכל האומות (מכילתא עמלק פ"ב): ושים באזני יהושע. המכנים את ישראל לארץ, שיזה את ישראל לשלם לו את גמולו, כאן נרמז לו למשה שיהושע מכנים את ישראל לארץ: כי מחה אמונה. לכך אני מזהירך כן, כי חפץ אני למחות:
- (15) ויקרא שמו. של מזבח: ה' נסי. הקב"ה עשה לנו כאן נס גדול, לא שהמזבח קרוי ה', אלא המזכיר שמו של מזבח, זוכר את הנס שעשה המקום, ה' הוא נס שלנו:
- (16) ויאמר. משה: כי יד על כס יה. ידו של הקב"ה הורמה ליטע צבא, להיות לו מלחמה ואיזה בעמלק עולמית, ומהו כס ולא נאמר כסא, ואף השם נחלק לחייו, נשבע הקב"ה, שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו, וכשימחה שמו, יהיה השם שלם והכסא שלם, שנאמר דאזיצתו קבוצות לנצח (תהלים ט, ז), זהו עמלק שכתוב בו וַעֲבָדְתוּ שְׁמִי נָצַח (עמוס א, יא), וערים נשפף אצד זקרים המה (תהלים שס), מהו אומר אחריו, וה' לעולם יש, הרי השם שלם, פוגן למשפט פסא, הרי הכסא שלם:

XVIII	Now Jethro, the priest of Midian, Moses' father-in-law, heard of all that God had done for Moses, and for Israel His people, how that the LORD had brought Israel out of Egypt.	וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדְיָן חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי־הוֹצִיא יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם:	יתרו יד
2	And Jethro, Moses' father-in-law, took Zipporah, Moses' wife, after he had sent her away,	וַיָּקַח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפּוֹרָה אִשְׁתּוֹ אַחֵר שְׁלוּחֶיהָ:	2
3	and her two sons; of whom the name of the one was Gershom; for he said: 'I have been a stranger in a strange land';	וְאֵת שְׁנֵי בְנֵיהָ אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד גֶּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה:	3
4	and the name of the other was Eliezer: 'for the God of my father was my help, and delivered me from the sword of Pharaoh.'	וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בָּעֲזָרִי וַיַּצֵּלְנִי מִמַּחֲרֵב פָּרְעֹה:	4
5	And Jethro, Moses' father-in-law, came with his sons and his wife unto Moses into the wilderness where he was encamped, at the mount of God;	וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הָיָה שָׁם הָרֹם הָאֱלֹהִים:	לוי
6	and he said unto Moses: 'I thy father-in-law Jethro am coming unto thee, and thy wife, and her two sons with her.'	וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אָנֹכִי חֹתֶנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלַיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בְנֵיהָ עִמָּהּ:	6

- (1) וישמע יתרו. מה שמיעה שמע וזא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק (זבחים קטז). יתרו. שבע שמות נקראו לו, רעואל, יתר, יתרו, חוצב, חצר, קיני, פוטאל, (מכילתא יתרו פ"א). תר, ע"ש שְׁיָתָר פרשה אחת בתורה, ואתה תחזה. יתרו, לכשנמגייר וקיים המצוות, הוסיפו לו אות אחת על שמו. חוצב, שחצב את התורה, וחוצב הוא יתרו שנאמר מִצְנֵי חֶצֶב חֹתֵן מֹשֶׁה (שופטים ד, יא). ויש אומרים רעואל אביו של יתרו היה, ומהו אומר וְשָׁחֲחָה אֵל רְעוּאֵל אֲבִיהֶן (שמות ז, יח), שהתיוקות קורין לאבי אביהן אבא. בספרי (בהעלותך עח): חותן משה. כאלו היה יתרו מתכבד במשה, אני חותן המלך, ולשעבר היה משה חולה הגדולה בחמיו, שנאמר וַיָּצֵב אֵל יָתָר חֶסֶדוֹ (מכילתא סס): למשה ולישראל. שְׁקוֹל מִשָּׁה כְּנֹגֵד כָּל יִשְׂרָאֵל: את כל אשר עשה. להם צירידת המן, וצבאר, ובעמלק: כי הוציא ד' וגו'. זו גדולה על כולם (מכילתא סס):
- (2) אחר שלוחיה. כשאמר לו הקב"ה צמדן, לך שב מִצְרָיִם, ויקח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וְאֶת צִפּוֹרָה (שמות ד, יט), ויבא אֲחֵרֶן לקראתו ויפגשו וצהר האלהים, אמר לו מי הם הללו, אמר לו זו היא אשתי שנשאתי צמדן ואלו בני, אמר לו והיכן אתה מוליכן, אמר לו למצרים, אמר לו על הראשונים אנו מצטערים ואתה בא להוסיף עליהם, אמר לה לכי אל בית אביך, נטלה שני בניה והלכה לה:
- (4) ויצלני מחרב פרעה. כשגילו דתן ואבירם על דבר המצרי, ובקש להרוג את משה, נעשה לוֹאֲרוֹ כַּעֲמוּד שֵׁשׁ (שמו"ר א, לו):
- (5) אל המדבר. אף אנו יודעים שצמדצר היה, אלא בשבחו של יתרו דָּבָר הַכְּתוּב, שהיה יושב בצבדו של עולם, ונדדו לבו לזאת אל המדבר מקום תהו, לשמוע דברי תורה:

7	And Moses went out to meet his father-in-law, and bowed down and kissed him; and they asked each other of their welfare; and they came into the tent.	וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרַאת חֹתָנּוֹ וַיִּשְׁתָּחוּ וַיִּשְׁקוּ-לּוֹ וַיִּשְׁאַלְוּ אִישׁ-לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֱלֹהִים: לְמִשְׁכְּנָא:	וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרַאת חֹתָנּוֹ וַיִּשְׁתָּחוּ וַיִּשְׁקוּ-לּוֹ וַיִּשְׁאַלְוּ אִישׁ-לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֱלֹהִים:
8	And Moses told his father-in-law all that the LORD had done unto Pharaoh and to the Egyptians for Israel's sake, all the travail that had come upon them by the way, and how the LORD delivered them.	וַיֹּסֶפֶר מֹשֶׁה לְחֹתָנּוֹ אֵת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפָרְעֹה וּלְמִצְרַיִם וּלְמִצְרִים עַל אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל-הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מָצְאתָם בְּדֶרֶךְ וַיַּצֵּלֵם יְהוָה:	וַיֹּסֶפֶר מֹשֶׁה לְחֹתָנּוֹ אֵת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפָרְעֹה וּלְמִצְרַיִם וּלְמִצְרִים עַל אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל-הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מָצְאתָם בְּדֶרֶךְ וַיַּצֵּלֵם יְהוָה:
9	And Jethro rejoiced for all the goodness which the LORD had done to Israel, in that He had delivered them out of the hand of the Egyptians.	וַיִּחַד יִתְרוֹ עַל כָּל-הַטּוֹבָה אֲשֶׁר-עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֹצִילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם:	וַיִּחַד יִתְרוֹ עַל כָּל-הַטּוֹבָה אֲשֶׁר-עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֹצִילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם:
10	And Jethro said: 'Blessed be the LORD, who hath delivered you out of the hand of the Egyptians, and out of the hand of Pharaoh; who hath delivered the people from under the hand of the Egyptians.	וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הֹצִיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פַּרְעֹה אֲשֶׁר הֹצִיל אֶת-הָעָם מִתַּחַת יַד מִצְרַיִם:	וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הֹצִיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פַּרְעֹה אֲשֶׁר הֹצִיל אֶת-הָעָם מִתַּחַת יַד מִצְרַיִם:
11	Now I know that the LORD is greater than all gods; yea, for that they dealt proudly against them.'	עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי-גָדוֹל יְהוָה מִכָּל-הָאֱלֹהִים כִּי בִדְבַר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם:	עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי-גָדוֹל יְהוָה מִכָּל-הָאֱלֹהִים כִּי בִדְבַר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם:

(6) ויאמר אל משה. ע"י שלית: אני חתנך יתרו וגו'. אם אין אתה יוצא צגיני לא צגין אשתך, ואם אין אתה יוצא צגין אשתך לא צגין שני צניה (מכילתא שם):

(7) ויצא משה. כבוד גדול נחבד יתרו באותה שעה, כיון שיצא משה, יצא אהרן נדב ואביהוא, ומי הוא שראה את אלו יוצאין ולא יצא: וישתחו וישק לו. איני יודע מי השתחוה למי, כשהוא אומר איש לרעהו, מי הקרוי איש, זה משה, שגאמר וְאֵיִשׁ מֹשֶׁה (מכילתא שם):

(8) ויספר משה לחותנו. למשוך את לבו לקרצו למורה (מכילתא שם): את כל התלאה. שעל הים ושל עמלק (מכילתא שם): התלאה. למ"ד אל"ף מן היסוד של תיבה, והמ"ו הוא תיקון ויסוד הנופל ממנו לפרקים, וכן תרומה, תנופה, תקומה, תנואה:

(9) ויחד יתרו. וישמח יתרו, זה פשוטו. ומדרש אגדה, נעשה צטרו חדודין חדודין, מיצר על אבוד מצרים, היינו דאמרי אינשי, גיורא עד עשרה דרי לא תצוי ארמאה באפיה (סנהדרין ד). על כל השובה. טובת המן והבאר והתורה (מכילתא שם), ועל כולן אשר הצילו מיד מצרים, עד עכשיו לא היה עצד יכול לצרוח ממצרים, שהיתה הארץ מסוגרת, ואלו יצאו ששים רבוא (מכילתא שם):

(10) אשר הציל אתכם מיד מצרים. אומה קשה: ומיד פרעה. מלך קשה: מתחת יד מצרים. כתרנומו לשון רדוי ומרומ, היד שהיו מכנידים עליהם, היא העבודה:

(11) עתה ידעתי. מכירו הייתי לשעבר, ועכשיו ביותר (מכילתא שם): מכל האלהים. מלמד שהיה מכיר בכל עצודת אלילים שצבועים, שלא הניח עצודת אלילים שלא עצדה (מכילתא שם): כי בדבר אשר זדו עליהם. כתרנומו, צמים דמו לאצדס והם נאצדו צמים: אשר זדו. אשר הרשעו. ורצונו דרשוהו (סוטה יא). לשון ויזד יעקב נזיד (צראשית כה, כט), נקדרה אשר צבועו זה נחבדו:

12 And Jethro, Moses' father-in-law, took a burnt-offering and sacrifices for God; and Aaron came, and all the elders of Israel, to eat bread with Moses' father-in-law before God.	וַיָּקָח יִתְרוֹ מֹשֶׁה עֹלָה וְזִבְחִים לַאלֹהִים וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכֹל לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה לִּפְנֵי הָאֱלֹהִים:	12 וַיָּקָח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה וְזִבְחִים לַאלֹהִים וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכֹל לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה לִּפְנֵי הָאֱלֹהִים:
13 And it came to pass on the morrow, that Moses sat to judge the people; and the people stood about Moses from the morning unto the evening.	וַיְהִי מָחָר וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְפֹּט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֹּקֶר עַד־הָעֶרֶב:	13 וַיְהִי מָחָר וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְפֹּט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֹּקֶר עַד־הָעֶרֶב:
14 And when Moses' father-in-law saw all that he did to the people, he said: 'What is this thing that thou doest to the people? why sittest thou thyself alone, and all the people stand about thee from morning unto even?'	וַיֵּרָא חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מֶה־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מִדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדְּךָ וְכָל־הָעָם נֹצֵב עָלֶיךָ מִן־בֹּקֶר עַד־עֶרֶב:	14 וַיֵּרָא חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מֶה־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מִדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדְּךָ וְכָל־הָעָם נֹצֵב עָלֶיךָ מִן־בֹּקֶר עַד־עֶרֶב:
15 And Moses said unto his father-in-law: 'Because the people come unto me to inquire of God;	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹמְוֵהי אֲרִי אֲתָן לְוָתִי עֹמָא לְמִתְבַּע אוֹלְפָן מִן קָדָם יי:	15 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹתֵנוּ כִּי־יָבֹא אֵלַי הָעָם לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים:
16 when they have a matter, it cometh unto me; and I judge between a man and his neighbour, and I make them know the statutes of God, and His laws.'	כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דְּבַר בָּא אֵלַי וְשִׁפְטִיתִי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו:	16 כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דְּבַר בָּא אֵלַי וְשִׁפְטִיתִי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו:

(12) עולה. כמשמעה, שהיא כולה כליל: זבחים. שלמים: ויבא אהרן וגו'. ומשה היכן הלך, והלא הוא שיצא לקראתו וגרס לו את כל הכבוד, אלא שהיה עומד ומשמש לפנייהם: לפני האלהים. מכאן שהנהנה מסעודה שחלמידי חכמים מסובין זה, כאילו נהנה מזיו השכינה (זרכות סד):

(13) ויהי ממחרת. מולאי יום הכפורים היה, כך שנינו בספרי, ומהו ממחרת, למחרת רדתו מן ההר. ועל כרחק אי אפשר לומר אלא ממחרת יום הכפורים, שהרי קודם מתן תורה אי אפשר לומר והודעתי את חוקי וגו', ומשנתנה תורה עד יום הכפורים לא ישב משה לשפוט את העם, שהרי צי"ו בתמוז ירד ושבר את הלוחות, ולמחרת עלה בהשכמה ושהה שמונים יום וירד ביום הכפורים. ואין פרשה זו כתובה כסדר, שלא נאמר ויהי ממחרת עד שנה שנייה, אף לדברי האומר יתרו קודם מתן תורה בא, שילוחו אל ארצו לא היה אלא עד שנה שנייה, שהרי נאמר כאן וישלח משה את חותנו, ומצינו במסע הדגלים שאמר לו משה נקעים אֶנְחֵנוּ אֶל הַמָּקוֹם וגו' אֶל זֶה הַמָּקוֹם אֶתְנוּ (במדבר י, לא), ואם זה קודם מתן תורה, מששלחו והלך היכן מצינו שחזר. ואם תאמר שם לא נאמר יתרו אלא חוצב וצנו של יתרו היה, הוא חוצב הוא יתרו, שהרי כתיב מִצְּנֵי חֶצְבַּת מִשְׁכָּה (שופטים ד, יא): וישב משה וגו' ויעמוד העם. יושב כמלך וכולן עומדים, והוקשה הדבר לימרו שהיה מזלזל בכבודן של ישראל, והוכיחו על כך, שנאמר מדוע אחת יושב לצדך וכלם נצבים: מן הבקר עד הערב. אפשר לומר כן, אלא כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת, מעלה עליו הכתוב כאילו עוסק בתורה כל היום, וכאילו נעשה שותף להקצי"ה במעשה בראשית, שנאמר זו וְיָהִי עֶרְבַּת וגו' (שבת י):

(15) כי יבא. כי בא, לשון הווה: לדורש אלהים. כמרגומו לְמִתְבַּע אוֹלְפָן, לשאל חלמוד מפי הגבורה:

(16) כי יהיה להם דבר בא. מי שהיה לו הדבר בא אלי:

17	And Moses' father-in-law said unto him: "The thing that thou doest is not good.	וַיֹּאמֶר חֹתֵן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא-טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה:	וַיֹּאמֶר חֹתֵן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא-טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה:
18	Thou wilt surely wear away, both thou, and this people that is with thee; for the thing is too heavy for thee; thou art not able to perform it thyself alone.	נָבַל תִּבְלֶה גַם-אַתָּה גַם-הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי-כִבֵּד מְמֹךְ הַדָּבָר לֹא-תוּכַל עֲשֹׂהוּ לְבַדְּךָ:	נָבַל תִּבְלֶה גַם-אַתָּה גַם-הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי-כִבֵּד מְמֹךְ הַדָּבָר לֹא-תוּכַל עֲשֹׂהוּ לְבַדְּךָ:
19	Hearken now unto my voice, I will give thee counsel, and God be with thee: be thou for the people before God, and bring thou the causes unto God.	עֲתָה שָׁמַע בְּקוֹלִי אֵיעֲצֶךָ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הִנֵּה אֵתָה לָעָם מוֹל הָאֱלֹהִים וְהִבֵּאתָ אֵתָה לִקְדָּם אֱלֹהִים:	עֲתָה שָׁמַע בְּקוֹלִי אֵיעֲצֶךָ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הִנֵּה אֵתָה לָעָם מוֹל הָאֱלֹהִים וְהִבֵּאתָ אֵתָה לִקְדָּם אֱלֹהִים:
20	And thou shalt teach them the statutes and the laws, and shalt show them the way wherein they must walk, and the work that they must do.	וְהִזְהַרְתָּה אֹתָם אֶת-הַחֻקִּים וְאֶת-הַתּוֹרָה וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת-הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת-הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ:	וְהִזְהַרְתָּה אֹתָם אֶת-הַחֻקִּים וְאֶת-הַתּוֹרָה וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת-הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת-הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ:
21	Moreover thou shalt provide out of all the people able men, such as fear God, men of truth, hating unjust gain; and place such over them, to be rulers of thousands, rulers of hundreds, rulers of fifties, and rulers of tens.	וְאֵת תַּחֲזִי מִכָּל עָמָּא גּוֹבְרִין דְּחִילָא דְּחִלְיָא דִּי גּוֹבְרִין דְּקִשּׁוּט דְּסִנְן לְקַבְּלָא מִמּוֹן וְחִמְנִי עֲלֵיהוֹן רַבְּנֵי אֲלָפֵי רַבְּנֵי מֵאוֹתָא רַבְּנֵי חֲמִשִּׁין וְרַבְּנֵי עֶשְׂרִייתָא:	וְאֵתָה תַּחֲזִיחַ מִכָּל-הָעָם אַנְשֵׁי-חֵיל יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שְׂנְאֵי בָצַע וְשֹׂמֵת עֲלֵהֶם שְׂרֵי אֲלָפִים שְׂרֵי מֵאוֹת שְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת:

(17) ויאמר חתן משה. דרך כבוד קוראו הכתוב חותנו של מלך:
(18) נבל תבול. כתרמו. ולשונו לשון כמישה פלייש"טרא, כמו וְהִשְׁעָה נָבַל (ירמיה ח, יג), פְּנֵל עֲלֵה מִנְּפֵן וגו' (ישעיה לז, ד), שהוא כמוש ע"י חמה וע"י קרס, וכמו חש ונלאה: גם אתה. לרצות אהרן וחור וע' זקנים: כי כבוד ממך. כוזבו רצ יותר מכסף:
(19) איעצך ויהי אלהים עמך. צעה, אמר לו לא המלך בגזורה (מכילתא פ"צ): היה אתה לעם מול האלהים. שליח ומליץ בינום למקום, ושאל משפטים מאתו: הדברים. דברי ריבונות:
(21) ואתה תחזו. צרום הקדש שעליך: אנשי חיל. עשירים, שאין צריכין להחניף ולהכיר פנים: אנשי אמת. אלו בעלי הצמחה, שהם כדאי לסמוך על דבריהם, שע"י כן יהיו דבריהם נשמעין: שנאי בצע. ששונאין את ממוןם צדין, כההיא דאמרין, כל דיינא דמפקין ממוןא מיניה צדינא, לאו דיינא הוא (צבא צתרא נח): שרי אלפים. הם היו שש מאות שרים לשש מאות אלף (סנהדרין יח): שרי מאות. ששת אלפים היו: שרי חמשים. י"ז אלף: שרי עשרות. ששים אלף. (מה שפירש"י על כל השרים כמה היו. והוא לכאורה ללא צורך, והנה צאמת תיקן צוה ותיצרן קושיא בפסוק, דקחשיז מלמעלה למטה, ר"ל המספר מרובה קודם מספר המועט, ולא הל"ל אלא מתחלה שרי עשרות צראשונה, ואח"כ צהדרגה כולם, ולפי פירושו שהזכיר ופרט סכום מנין השרים, לא וחשוב, וכשתדקדק צמנינס ולגצייהו אחי שפיר, מספר המועט מתלה ואח"כ צהדרגה, כן נ"ל נכון ודוק"ק):

And let them judge the people at all seasons; and it shall be, that every great matter they shall bring unto thee, but every small matter they shall judge themselves; so shall they make it easier for thee and bear the burden with thee.

וּשְׁפָטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה
כָּל־הַדָּבָר הַגָּדֹל יֵבִיאוּ אֵלָיָה
וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפָטוּ־הֶם
וְהָקֵל מֵעַלָּיָה וְנִשְׂאוּ אֹתָהּ:

If thou shalt do this thing, and God command thee so, then thou shalt be able to endure, and all this people also shall go to their place in peace.'

אִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה
וְצִוְנָה אֱלֹהִים וְיִכְלֶתָ עִמָּד וְגַם
כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מִקְמוֹ יָבֹא
בְּשָׁלוֹם:

So Moses hearkened to the voice of his father-in-law, and did all that he had said.

שְׁלִישִׁי וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֲתָנּוֹ וַיַּעַשׂ וַיִּקְבֵּל מֹשֶׁה לְמִימְרֵי חֲמוּדֵי כָל אֲשֶׁר אָמַר: וַיַּעֲבֹד כָּל דְּאָמַר:

And Moses chose able men out of all Israel, and made them heads over the people, rulers of thousands, rulers of hundreds, rulers of fifties, and rulers of tens.

וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אֲנָשִׁי-חַיִּל מִכָּל-
יִשְׂרָאֵל וַיָּתֵן אֹתָם רֹאשִׁים עַל-
הָעָם שְׂרֵי אֲלָפִים שְׂרֵי מֵאוֹת
שְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת:

And they judged the people at all seasons: the hard causes they brought unto Moses, but every small matter they judged themselves.

וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת אֶת־
הַדָּבָר הַקָּשֶׁה וְיִבְיֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה
וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטָן וְשִׁפְטוּ הֵם׃

And Moses let his father-in-law depart; and he went his way into his own land.

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת־חֲתָנּוֹ גִּיֵּלָד לֵאמֹר
אֶל־אֲרָצוֹ: (פ) לִיֵּה לְאֲרָעִיָּה:

In the third month after the children of Israel were gone forth out of the land of Egypt, the same day came they into the wilderness of Sinai.

בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לָצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בְּיוֹם הַזֶּה בָּא אֱלֹהֵי מִדְבָּר סִינַי:

רביעי

בִּירְחָא תְּלִיתָא לְמַפְּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בְּיוֹמָא קִדְּיִן אֲתוּ לְמִדְבָּרָא דְּסִינַי:

(22) ושפטור וידונון, לשון נזירות: והקל מעליך. דבר זה להקל מעליך. והקל, כמו וְהִקְלַדְתָּ אֶת לְבָבְךָ (שמות ח, יא), והפית אֶת מִוֶּאֶזְבֵּךְ (מלכים א, כד), לשון הווה:

(23) וצוך אלהים ויכלת עמוד. המלך בצורה, אם יזיה אותך כעשות כך תוכל עמוד, ואם יעבד על ידך לא תוכל לעמוד (מכילתא פ"ב): וגם כל העם הזה. אהרן נדב ואזיהוא, ושבעים זקנים הגלויים עתה עמך (מכילתא שם):

(26) וּשְׁפֹטוּ וְיִינְיֹן יָת עֲמָא: יִבְרֵאוּן מִיָּתִין: יִשְׁפֹּטוּ הֵם. כְּמוֹ יִשְׁפֹּטוּ (בַּחוּלָס) וְכֵן לֹא תַעֲבֹדִי (רְחוֹת ב', ח), כְּמוֹ לֹא תַעֲבֹדִי. וְתַרְוֹמוֹ דְּיִינִין אֵינִין. מִקְרָאוֹת הָעֵלְיוֹנִים הֵיוּ לִשְׁוֹן זָוִי, לְכַךְ מִתּוֹרְגְמֵין וִידֻנִין, יֵיטוֹן, יְדֻנִין, וּמִקְרָאוֹת הַלְלוֹ לִשְׁוֹן עֲשִׂיָּה:

(27) וילך לו אל ארצו. לגייר בני משפחתו (מכילתא פ"ז):

(1) ביום הזה. בראש חדש (שצמ פו:). לא היה צריך לכמוז אלא ציוס ההוא, מהו ציוס הזה, שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאילו היום ניתנו:

2	And when they were departed from Rephidim, and were come to the wilderness of Sinai, they encamped in the wilderness; and there Israel encamped before the mount.	וַיֵּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבָּר סִינִי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר וַיַּחֲנוּ שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר: וַיֵּשְׁבוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ לְמִדְבָּרָא דְסִינִי וַיֵּשְׁבוּ בַּמִּדְבָּרָא וַיֵּשְׁבֵּן יִשְׂרָאֵל לְקַבִּיל טוֹרָא:	וַיֵּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבָּר סִינִי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר וַיַּחֲנוּ שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר:	2
3	And Moses went up unto God, and the LORD called unto him out of the mountain, saying: 'Thus shalt thou say to the house of Jacob, and tell the children of Israel:	וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־הָהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתֹגֵיד לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל: וּמֹשֶׁה סָלַק לְקֶדֶם יְיָ וַיִּקְרָא לֵיהּ יְיָ מִן טוֹרָא לְמִימַר כְּדִין תִּימַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַחֲנִי לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל:	וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־הָהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתֹגֵיד לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל:	3
4	Ye have seen what I did unto the Egyptians, and how I bore you on eagles' wings, and brought you unto Myself.	אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל־ כַּנְפֵי נְשָׁרִים וָאֵבָא אֶתְכֶם אֵלַי: אַתֶּן חֲזִיתֶן דְּעִבְדִּית לְמִצְרָאִי וְנִטְלִית יְתָכוֹן כַּד עַל גְּדַפֵּי נְשָׁרִין וְקָרִיבִית יְתָכוֹן לְפָנִי לְחַנִּי:	אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל־ כַּנְפֵי נְשָׁרִים וָאֵבָא אֶתְכֶם אֵלַי:	4
5	Now therefore, if ye will hearken unto My voice indeed, and keep My covenant, then ye shall be Mine own treasure from among all peoples; for all the earth is Mine;	וְעַתָּה אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וְהָיִיתֶם לִי סֹגְלָה מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָל־ הָאָרֶץ: וְכַעַן אִם קִבְּלָא תִקְבְּלוּן לְמִימַרִי וְתִטְרוּן יְת קִנְיִי וְתִהְיוּן קְדָמִי חֲבִיבִין מִכָּל עַמְמָא אֲרִי דִּילִי כָל אֲרֶעָא:	וְעַתָּה אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וְהָיִיתֶם לִי סֹגְלָה מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָל־ הָאָרֶץ:	5
6	and ye shall be unto Me a kingdom of priests, and a holy nation. These are the words which thou shalt speak unto the children of Israel.'	וְאַתֶּן תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ אֲלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וְאַתֶּן תִּהְיוּן קְדָמִי מַלְכִין וְעַם קְדִישׁ אֱלֹהִין פְּתִגְמָא דְתַמְלִיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:	וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ אֲלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:	טו

(2) ויסעו מרפידים. למה הושרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו, והלא כבר כתב שזרפידים היו חונים, בידוע שמסע נסעו, אלא להקיש נסיעתן מרפידים לזיאתן למדבר סיני, מה זיאתן למדבר סיני בתשובה, אף נסיעתן מרפידים בתשובה (מכילתא בחדש פ"א): ויחן שם ישראל. כאש אחד בלב אחד, אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת (מכילתא שם): נגד ההר. למזרחו, וכל מקום שאתה מואל נגד, פנים למזרח (מכילתא שם):

(3) ומשה עלה. ביום השני, וכל עליותיו בהשכמה היו, שנאמר וַיִּשְׁקֶם מֹשֶׁה צִצְקָר (שמות לד, ד): כה תאמר. בלשון הזה וכסדר הזה: לבית יעקב. אלו הנשים, תאמר להם בלשון רכה: ותגיד לבני ישראל. עונשין ודקדוקין פירש לזכרים, דברים הקשין כגידין (שבת פז). מכילתא בחדש פ"ב):

(4) אתם ראיחם. לא מסורת היא בידכם, ולא דברים אני משגר לכם, לא צעדים אני מעיד עליכם, אלא אתם ראיחם אשר עשיתם למצרים, על כמה עבירות היו חייבין לי קודם שנודווגו לכם, ולא נפרעתי מהם אלא על ידכם: ואשא אתכם. זה יוס שצאו ישראל לרעמסס, שהיו ישראל מפוזרין בכל ארץ גושן, ולשעה קלה כשצאו ליסע וללכת, נקבצו כלם לרעמסס (מכילתא פ"ב). ואונקלוס תרגם ואשא, וְאִטְלִית יְתָכוֹן, כמו ואסיע אתכם, תיקן את הדבור דרך כבוד למעלה: על כנפי נשרים. כנשר הנושא גוזליו על כנפיו, שכל שאר העופות נותנים את צניהם צין רגליהם, לפי שמתיראין מעוף אחר שפורח על גביהם, אבל הנשר הזה אינו מתירא אלא מן האדם שמא יזרוק בו חץ, לפי שאין עוף פורח על גביו, לכך נותנו על כנפיו אומר מוטב יכנס החץ בי ולא בצני, אף אני עשיתי כן, וַיִּסַּע מֶלֶךְ הָאֱלֹהִים וגו' וַיֵּצֵא צִין מִתְּנֶה מִלְּרִים וגו' (שמות יד, יט), והיו מצרים זורקים חצים ואצני צליקטראות, והענן מקבלם: ואבא אתכם אלי. כתרומו:

(5) ועתה. אם עתה תקבלו עליכם, יערב לכם מכאן ואילך, שכל המחלוקת קשות (מכילתא פ"ב): ושמרתם את בריתי. שאכרות עמכם על שמירת התורה: סגולה. אומר חזי, כמו וסגלת מלכים (קהלת ז, ח), כלי יקר ואצנים טובות שהמלכים גונים אותם, כך אתם תהיו לי סגולה משאר אומות, ולא תאמרו אתם לבדכם שלי ואין לי אחרים עמכם, ומה יש לי עוד שאתם צנתכם נכרת, כי לי כל הארץ, והם צעיני ולפני לכלום:

7	And Moses came and called for the elders of the people, and set before them all these words which the LORD commanded him.	וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וַיִּשֶׁם לִפְנֵיהֶם אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה:	חמישי
8	And all the people answered together, and said: 'All that the LORD hath spoken we will do.' And Moses reported the words of the people unto the LORD.	וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָל־אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וַיַּשְׁבֵּ מֹשֶׁה אֶת־דְּבָרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה:	8
9	And the LORD said unto Moses: 'Lo, I come unto thee in a thick cloud, that the people may hear when I speak with thee, and may also believe thee for ever.' And Moses told the words of the people unto the LORD.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי בָא אֵלֶיךָ בְּעָבַת עָנָן בְּעָבֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדִבְרֵי עֲמֹד וְגַם־בֶּךָ יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת־דְּבָרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה:	9
10	And the LORD said unto Moses: 'Go unto the people, and sanctify them to-day and to-morrow, and let them wash their garments,	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־הָעָם וְקִדְּשָׁתָם הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבָּסוּ שְׂמֹלֹתָם:	10
11	and be ready against the third day; for the third day the LORD will come down in the sight of all the people upon mount Sinai.	וְהָיוּ נִכְנָיִם לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד יְהוָה לְעֵינֵי כָל־הָעָם עַל־הָרֹם סִינַי:	11
12	And thou shalt set bounds unto the people round about, saying: Take heed to yourselves, that ye go not up into the mount, or touch the border of it; whosoever toucheth the mount shall be surely put to death;	וְהִגַּבְלָתָ אֶת־הָעָם סָבִיב לְאֹמְרוֹ הִשָּׁמְרוּ לָכֶם עֲלֹת בְּהָר וּנְגַע בְּקַצְהוּ כָל־הַנֶּגַע בְּהָר מוֹת יוֹמָת:	12

(6) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. שריס, קמה דלסא אומר, ויגני דוד פהגים היו (שמואל-ב, ח, יח): אלה הדברים. לא פחות ולא יותר:

(8) וישב משה את דברי העם וגו'. ציוס המחרת שהוא יוס שלישי, שהרי זהשכמה עלה. וכי צריך היה משה להשיב, אלא בא הכתוב ללמדך דרך ארץ ממש, שלא אמר הואיל ויודע מי ששלחני, איני צריך להשיב:

(9) בעב הענן. צמעצה הענן, וזהו ערפל: וגם כך. גם צנציאים הצאים אחריו: ויגד משה וגו'. ציוס המחרת שהוא רציעי לחדש: את דברי העם וגו'. תשובה על דבר זה שמעתי מהם, שרזונס לשמוע ממך, אינו דומה השומע מפי שליח לשומע מפי המלך, רזוננו לראות את מלכנו:

(10) ויאמר ה' אל משה. אס כן שמזיקין לדבר עמם, לך אל העם: וקדשתם. וזימנתם, שיכינו עצמם היום ומחר:

(11) והיו נכונים. מוצלס מאשה (מכילתא פ"ג): ליום השלישי. שהוא ששה צחדש, וצחמישי צנה משה את המצח תחת ההר ושחים עשרה מצצה (מכילתא שם), כל הענין האמור צפרשת ואלה המשפטים, ואין מוקדם ומאוחר צחורה: לעיני כל העם. מלמד, שלא היה צהם סומא, שנתרפאו כולם (מכילתא שם):

(12) והגבלת. קצב להם צחומין לסימן, שלא יקצבו מן הגבול והלאה: לאמר. הגבול אומר להם השמרו מעלות מכאן

<p>13 no hand shall touch him, but he shall surely be stoned, or shot through; whether it be beast or man, it shall not live; when the ram's horn soundeth long, they shall come up to the mount.'</p>	<p>13 לֹא-תִגַּע בּוֹ יָד כִּי-סִקּוֹל יִסְקַל אוֹ-יָרֵה יִיָּרֶה אִם-בְּהֶמָּה אִם-אִישׁ לֹא יִחְיֶה בַּמִּשְׁחָה הַזֶּה הָמָּה יַעֲלוּ בָהֶר:</p>
<p>14 And Moses went down from the mount unto the people, and sanctified the people; and they washed their garments.</p>	<p>14 וַיֵּרֵד מֹשֶׁה מִן-הָהָר אֶל-הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת-הָעָם וַיִּכְבְּסוּ שְׂמֹלֵתָם:</p>
<p>15 And he said unto the people: 'Be ready against the third day; come not near a woman.'</p>	<p>15 וַיֹּאמֶר אֶל-הָעָם הָיוּ נָכוִיִּם לְשִׁלֹּשֶׁת יָמִים אֶל-תִּגְשׁוּ אֶל-אִשָּׁה:</p>
<p>16 And it came to pass on the third day, when it was morning, that there were thunders and lightnings and a thick cloud upon the mount, and the voice of a horn exceeding loud; and all the people that were in the camp trembled.</p>	<p>16 וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַהֲרִית הַבֶּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים וַעֲנָן כָּבֵד עַל-הָהָר וְקוֹל שֹׁפָר חֲזָק מְאֹד וַיִּחַרַד כָּל-הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה:</p>
<p>17 And Moses brought forth the people out of the camp to meet God; and they stood at the nether part of the mount.</p>	<p>17 וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת-הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן-הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְּבוּ בַתְּחִתִּית הָהָר:</p>
<p>18 Now mount Sinai was altogether on smoke, because the LORD descended upon it in fire; and the smoke thereof ascended as the smoke of a furnace, and the whole mount quaked greatly.</p>	<p>18 וְהָר סִינַי עָשָׁן כֵּלּוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו וַיְהִי בָאֵשׁ וַיַּעַל עָשָׁנוֹ כַּעֲשָׁן הַכִּבְרִיט וַיִּחַרַד כָּל-הָהָר מְאֹד:</p>

והלאה, ואתה מזהירם על כך: ונגע בקצהו. אפילו צקצהו: (13) ירה יירה. מכאן לנסקלין שהם נדחין למטה (סנהדרין מה). מצית הסקילה שהיה גזוה שמי קומות: יירה. יושלך למטה לארץ, כמו ירה צים (שמות טו, ד): במשך היוכל. כשימשוך היוכל קול ארוך, הוא סימן סלוק שכינה והפסקת הקול, וכיון שנמחלק הם רשאים לעלות: היוכל. הוא שופר של איל, שכן צערציא קורין לְדַכְכָּא יוֹכְלָא. ושופר של אילו של יאחזקיה:

(14) מן ההר אל העם. מלמד שלא היה משה פונה לעם, אלא מן ההר אל העם:

(15) היו נכונים לשלשת ימים. לסוף שלשת ימים, הוא יום רביעי, שהוסיף משה יום אחד מדעתו, כדברי רבי יוסי (שבת פז), ולדברי האומר צדשה צדשה נחתו עשרת הדברות, לא הוסיף משה כלום, ולשלשת ימים, כמו ליום השלישי: אל תגשו אל אשה. כל שלשת ימים הללו, כדי שיהיו הנשים טובלות ליום השלישי ותהיינה טהורות לקבל תורה, שאם ישמש תוך ג' ימים, שמה תפלוט האשה שכבת זרע לאחר טבילתה ותחזור ותטמא, אבל מששהתה שלשה ימים כבר הזרע מסריח ואינו ראוי להזריע, וטהור מלטמא את הפולגט:

(16) בהיות הבקר. מלמד שהקדים על ידם, מה שאין דרך צמר ודם לעשות כן שיהא הרצ ממתינ לתלמיד, וכן מצינו קום ג' אל הצקעה וגו' (יחזקאל ג, כב), וְאָקוּם וְאֶזְרָא אֶל הַצִּקְעָה וְהָיָה שֶׁסֶפֶד ה' עִמָּד (שם כג):

(17) לקראת האלהים. מגיד שהשכינה יאלה לקראתם כחמן היואל לקראת כלה, וזה שנאמר ה' מסיני ג' (דברים לג, ב). מכילתא פ"ג, ולא נאמר לסיני צא: בתחתית ההר. לפי פשוטו צרגלי ההר. ומדרשו, שנחלש ההר ממקומו ונכפה עליהם כנגינת (שבת פח):

19	And when the voice of the horn waxed louder and louder, Moses spoke, and God answered him by a voice.	וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מֵאֵד מֹשֶׁה יִדְבָּר וַיֵּאָלְהִים יַעֲנֵנּוּ בְקוֹל:	19
20	And the LORD came down upon mount Sinai, to the top of the mount; and the LORD called Moses to the top of the mount; and Moses went up.	וַיֵּרֶד יְהוָה עַל-הָהָר סִינַי אֶל- רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל-רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:	ששי
21	And the LORD said unto Moses: 'Go down, charge the people, lest they break through unto the LORD to gaze, and many of them perish.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה רֵד הָעֵד בָּעָם פֶּן-יַהֲרֹסוּ אֶל-יְהוָה לְרֹאוֹת וְנָפְלוּ מִמֶּנּוּ רַב:	21
22	And let the priests also, that come near to the LORD, sanctify themselves, lest the LORD break forth upon them.'	וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגְשִׁים אֶל-יְהוָה יִתְקַדְּשׁוּ פֶן-יִפְרֹץ בָּהֶם יְהוָה:	22
23	And Moses said unto the LORD: 'The people cannot come up to mount Sinai; for thou didst charge us, saying: Set bounds about the mount, and sanctify it.'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה לֹא-יִוָּכַל הָעָם לַעֲלֹת אֶל-הָהָר סִינַי כִּי- אָמַרְתָּ הַעֲדֹתָהּ בְּנֹי לֵאמֹר הִגְבַּל אֶת-הָהָר וְקִדְּשָׁתוּ:	23

(18) עשן בלו. אין עשן זה שם דבר, שהרי נקוד השי"ן פת"ח, אלא לשון פעל, כמו אמר, שמר, שמע, לכך תרגומו פָּנָן פְּלִיָּה ולא תרגם פָּנָנָא, וכל עשן שצמקרא נקודים קמ"ץ, מפני שהם שם דבר: הכבשן. של סיד, יכול ככבשן זה ולא יותר, תלמוד לומר דוער צאש עד לב השמים, ומה תלמוד לומר כבשן, לְשַׁבֵּר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע, נותן לצריות סימן הניכר להם. כיוצא בו פֶּאֶרְיָה יִשְׁאָג (הושע יא, י), וכי מי נתן כח צארי אלא הוא, והכתוב מושלו כאריה, אלא אנו מכניין ומדמין אותו לצריותיו, כדי לְשַׁבֵּר את האוזן מה שיכולה לשמוע. כיוצא בו וְקוֹלוֹ פָּקוֹל מֵיִם רָבִים (יחזקאל מג, ז), וכי מי נתן קול למים והלא הוא, ואמתה מכנה אותו לדמותו לצריותיו כדי לְשַׁבֵּר את האוזן:

(19) הולך וחזק מאד. מנהג הדיוט כל זמן שהוא מאריך לתקוע קולו מחליש וכוחה, אצל כאן הולך וחזק מאד, ולמה כך, מתחלה לְשַׁבֵּר אזניהם מה שיכולין לשמוע: משה ידבר. כשהיה משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל, שהרי לא שמעו מפי הגבורה אלא אנכי ולא יהיה לך, והקדוש ברוך הוא מסייעו לתת בו כח להיות קולו מגביר ונשמע: יעננו בקול. יעננו על דבר הקול, כמו אֲשֶׁר יַעֲנֵה צֶאֱשׁ (מלכים א' יח, כד), על דבר האש להורידו:

(20) וירד ה' על הר סיני. יכול ירד עליו ממש, תלמוד לומר פִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבְרָתִי עִמָּכֶם (שמות כ, יט), למד שֶׁהַרְפִּין שמים עליונים ותחתונים, והציען על גבי ההר כמלע על המטה, וירד כסא הכבוד עליהם (מכילתא פ"ד):

(21) העד בעם. התרה צהם שלא לעלות צהר: פֶּן יַהֲרֹסוּ וגו'. שלא יהרסו את מצבם, על ידי שֶׁשִּׁפְחוּם אל ה' לראות, ויקרצו לזד ההר: ונפל ממנו רב. כל מה שיפול מהם, ואפילו הוא יחידי חשוב לפני רב (מכילתא שם): יַהֲרֹסוּ. כל הריסה מפרדת אסיפת הצנין, אף הנפרדין ממצב אנשים הורסים את המצב:

(22) וגם הכהנים. אף הצבורות שהעבודה צהם (וצחים קטו): הַנִּגְשִׁים אל ה'. להקריב קרבנות, אף הם אל יסמכו על חשיבותם לעלות: יתקדשו. יהיו מזומנים להתייצב על עמדתן: פֶּן יִפְרֹץ. לשון פריה, יהרוג צהם ויעשה צהם פריה:

(23) לא יוכל העם. איני צריך להעיד צהם, שהרי מותרין ועומדין הם היום שלשת ימים, ולא יוכלו לעלות, שאין להם רשות:

24	And the LORD said unto him: 'Go, get thee down, and thou shalt come up, thou, and Aaron with thee; but let not the priests and the people break through to come up unto the LORD, lest He break forth upon them.'	וַיֹּאמֶר אֲלָיו יְהוָה לֵךְ-רָד וְעָלִית אִתָּהּ וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אַל-יַהֲרֹסוּ לָעֵלֹת אֶל-יְהוָה פֶּן-יִפְרֹץ-בָּם: וַיֹּאמֶר לֵיהּ יְיָ אֵיזִיל חוּת וְתִסַּק אֶת וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְכַהֲנִיא וְעַמָּא לֹא יִפְגְּרוּן לְמִסַּק לְקִדְם יְיָ דְלִמָּא יִקְטֹל בְּהוּן:	24
25	So Moses went down unto the people, and told them.	וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל-הָעָם וַיֹּאמֶר וַיַּנְחַת מֹשֶׁה לְוַת עַמָּא וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: (ס) לְהוּן:	25
XX	And God spoke all these words, saying:	וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל-וּמְלִיל יְיָ ית כָּל פִּתְגָמִיא הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר: (ס) הָאֵלִין לְמִימֶר:	XX

The Ten Commandments are presented here in Ta'am Tahton. For the Ten Commandments in Ta'am Elyon, see page 201.

2	I am the LORD thy God, who brought thee out of the land of Egypt, out of the house of bondage.	אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ דְּאַפִּיקְתָּךְ הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: עֲבָדִים:	2
---	--	---	---

(24) לך רד. והעד זהם שנית, שמזרזין את האדם קודם מעשה, וחוזרין ומזרזין אותו בשעת מעשה (מכילתא שם): ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים. יכול אף הם עמך, תלמוד לומר ועלית אתה, אמור מעתה, אתה מחיזה לעמך, ואהרן מחיזה לעצמו, והכהנים מחיזה לעצמם, משה נגש יותר מאהרן, ואהרן יותר מן הכהנים, והעם כל עיקר אל יהרסו את מצבם לעלות אל ה': פן יפרץ בם. אף על פי שהוא נקוד חטף קמ"ץ, אינו זו מגזרתו, כך דרך כל חיצה שנקודתה מלאפ"ס, כשהיא צאה במקף, משתנה הנקוד לחטף קמ"ץ:

(25) ויאמר אליהם. התראה זו:

(1) וידבר אליהם. אין אליהם אלא דיין, וכן הוא אומר אליהם לא תקלל (שמות כב, כז) ותרגומו דְּיִינָא, לפי פרשיות צמורה שאם עשאו אדם מקבל שכר ואם לאו אינו מקבל עליהם פורעניות, יכול אף עשרת הדברות כן, תלמוד לומר וידבר אליהם, דיין להפרע: את כל הדברים האלה. מלמד שאמר הקדוש ברוך הוא עשרת הדברות בדבור אחד, מה שאי אפשר לאדם לומר כן, אם כן מה תלמוד לומר עוד אנכי ולא יהיה לך, שחזר ופירש על כל דבור ודבור בפני עצמו. (קושיית אם כן כו', פירוש, לפי זה שמובח מאת כל הדברים האלה, שגם שאר עשרת הדברות כולם אמר הקב"ה בדבור אחד, אם כן מה תלמוד לומר אנכי וגו', רזונו לומר מה צא להודיענו כמה שפרט לשון צ' דברות אלו מהשאר, מדהויאם בלשון זה שהמשמעות דוקא אלו שנים צפרט מפי הגבורה יצאו, והלא לפי זה כולם כמוהם, הקב"ה צבדו וצבדו וצבדו. ותיך שחזר ופירש וכו', ורזונו לומר, באתה החזרה, לא החזיר ללמד על הכלל יצא, אלא על הפרט אלו שתי דברות ראשונות ביחוד ודו"ק): לאמר. מלמד שהיו עונין על הן ועל לאו לאו (מכילתא שם):

(2) אשר הוצאתיך מארץ מצרים. כדאי היא ההוצאה, ששהיו משועבדים לי. דבר אחר, לפי שנגלה בים כגבור מלחמה ונגלה כאן כזקן מלך רחמים, שנאמר וַתִּסַּח רַגְלֵיךָ מֵעַל הַיָּם לְבָנֵי הַיָּם (שמות כד, י), זו היתה לפניו בשעת השעבוד, וכעצם השמים משנגאלו, הואיל ואני משתנה צמראות, אל תאמרו שתי רשויות הן (מכילתא פ"ה), אנכי הוא אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים. דבר אחר, לפי שהיו שומעין קולות הרצה, שנאמר את הקולות, קולות באין מד' רוחות ומן השמים ומן הארץ, אל תאמרו רשויות הרצה הן. ולמה אמר לשון יחיד אלהיך, ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא צמעשה העגל, וזה הוא שאמר לְמַעַן ה' יִקְרָה לְפָנֶיךָ צַעֲמָךְ (שמות לב, יא), לא להס' צוית לא יהיה לכם אלהים אחרים, אלא לי לצדי: מבית עבדים. מצית פרעה שהייתם עבדים לו, או אינו אומר אלא מצית עבדים שהיו עבדים לעבדים, תלמוד לומר ויפדך מצית עבדים מיד פרעה מלך מצרים, אמור מעתה, עבדים למלך היו, ולא עבדים לעבדים:

3	Thou shalt have no other gods before Me.	לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנַי: לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים מִנִּי:
4	Thou shalt not make unto thee a graven image, nor any manner of likeness, of any thing that is in heaven above, or that is in the earth beneath, or that is in the water under the earth;	לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ צִלָּם וְכָל דְּמוּ דְבַשְׂמַיָּא מִלְּעֵילָא וְדְבַאֲרֵעָא מִלְּרַע וְדְבַמַּיָּא מִלְּרַע לָאֲרֵעָא:
5	thou shalt not bow down unto them, nor serve them; for I the LORD thy God am a jealous God, visiting the iniquity of the fathers upon the children unto the third and fourth generation of them that hate Me;	לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֶקֶד עֵין אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שְׂלִשִׁים וְעַל־רִבְעִים לְשֹׁנָאִי: לֹא תִסְגֹּד לָהֶן וְלֹא תִפְלַחֲנִין אֲרִי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא מִסַּעַר חֻבִּי אֲבֹתֶן עַל בָּנִין מִדְּרִין עַל דֶּר תִּלִּיתַי וְעַל דֶּר רִבְעֵי אֵי לְשֹׁנָאִי כִּד מִשְׁלֵמִין בְּנִיָּא לְמַחֲסִי בְּתַר אֲבֹתָהֶן:
6	and showing mercy unto the thousandth generation of them that love Me and keep My commandments.	וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֲלָפִים לְאֹהֲבֵי וְלִשְׁמֵרֵי מִצְוֹתַי:(ס) וְעֵבִיד טִיבִי לְאֲלָפֵי דְרִין לְרַחֲמִי וּלְנִטְרֵי פִקּוּדֵי:
7	Thou shalt not take the name of the LORD thy God in vain; for the LORD will not hold him guiltless that taketh His name in vain.	לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא כִּי לֹא יִנָּקֶה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׁוֹא:(פ) לֹא תִיַּמֵּי בִשְׁמַא דִּי אֱלֹהֶיךָ לְמַנָּא אֲרִי לֹא יִנָּקֵי יְיָ יֵת דִּיַּיִמִּי בִשְׁמִיָּה לְשִׁקְרָא:
8	Remember the sabbath day, to keep it holy.	זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: הוּי דְכִיר יֵת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא לְקַדְּשׁוּתִיהּ:

(3) לא יהיה לך. למה נאמר, לפי שנאמר לא תעשה לך, אין לי אלא שלא יעשה, העשוי כבר מניין שלא יקיים, תלמוד לומר לא יהיה לך (מכילתא פ"ו): אלהים אחרים. שאין אלהות, אלא אחרים עשאוהו אלהים (מכילתא שם). ולא יתכן לפרש אלהים אחרים זולתי, שגנאי הוא כלפי מעלה לקרותם אלהות אלו. דבר אחר אלהים אחרים, שהם אחרים לעובדיהם, זועקים אליהם ואין עונים אותם, ודומה כאילו הוא אחר שאינו מכירו מעולם: על פני. כל זמן שאני קיים, שלא תאמר לא נטונו על עבודת אלילים אלא אותה הדור (מכילתא שם):

(4) פסל. על שם שנפסל: וכל תמונה. תמונת כל דבר אשר בשמים:

(5) אל קנא. מקנא להפרע, ואינו עוזר על מדתו למחול על עון עבודת אלילים. כל לשון קנא אנפרי"מנגט צלע"ז (אייפערנד) נותן לצ' ליפרע: לשנאי. כתרוממו, כשאוחזין מעשה אבותיהם צדיהם (סנהדרין כז):

(6) נוצר חסד. שאדם עושה, לשלם שכר עד לאלפים דור, נמצאת מדה טובה יתירה על מדת פורעניות אחת על חמש מאות, שזו לארבעה דורות, וזו לאלפים (תוספתא סוטה ד, א):

(7) לשוא. (השני לשון שקר, כתרוממו) פְּמָה דְּתִימֵר אִי וְהוּ שְׂצוּעַת שׂוֹא, נשבע לשנות את הידוע, על עמוד של אבן שהוא של זהב, (הראשון לשון מגן, כתרוממו) זה הנשבע לחנם ולהציל על של עץ עץ, ועל אבן אבן (שצועות כט):

(8) זכור. זכור ושמור דבדור אחד נאמרו, וכן מְסַלְלִיָּה מוֹת יוֹמֵת (שמות לא, יד) וְיָדִים הַשָּׁמַיִם קָנִי קָנִי (במדבר כח, ט), וכן לא תִּלְבַּשׁ שֵׁטָן גְּדִלִים שְׂעִפִּיָּה לְךָ (דברים כב, יא), וכן עֲקוּת אֶשֶׁת אֶחָדָה (ויקרא יח, טו) יְבָמָה יֵצֵא עֲלֶיהָ (דברים כה, ה), הוא שנאמר אֶתֶּם דְּעָר אֱלֹהִים שְׂפִים זו שְׂמֵעָתִי (תהלים סב, יצ). וזכור לשון פעול הוא, כמו אָכַל וְשָׁתָה (ישעיה כב, יג), הִלּוּךְ וְכָכָה (שמואל"ג ב, טו), וכן פתרונו תנו לב לזכור תמיד את יום השבת, שאם נזדמן לך חפץ יפה, תהא מזמינו לשבת (צ"ה טו):

9	Six days shalt thou labour, and do all thy work;	שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלֹאכֶתְךָ:	שֵׁשֶׁת יוֹמִין תַּפְלֹחַ וְתַעֲבִיד כָּל עֲבִידְךָ:
10	but the seventh day is a sabbath unto the LORD thy God, in it thou shalt not do any manner of work, thou, nor thy son, nor thy daughter, nor thy man-servant, nor thy maid-servant, nor thy cattle, nor thy stranger that is within thy gates;	וַיּוֹמַם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתְךָ עֲבָדְךָ וְאִמָּתְךָ וּבְעִירְךָ וּבְיֹרְךָ וְאִמָּתְךָ וּבְעִירְךָ וּבְיֹרְךָ בְּשַׁעְרֶיךָ:	וַיּוֹמַם שְׁבִיעָא שַׁבְתָּא קָדָם יי אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבִיד כָּל עֲבִידָא אַתָּה וּבִרְךָ וּבְרִיתְךָ עֲבָדְךָ וְאִמָּתְךָ וּבְעִירְךָ וּבְיֹרְךָ דְּבִקְרֹךְ:
11	for in six days the LORD made heaven and earth, the sea, and all that in them is, and rested on the seventh day; wherefore the LORD blessed the sabbath day, and hallowed it.	כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיִּנַּח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: (ס)	אֲרִי שֵׁתָא יוֹמִין עֲבִיד יי יֵת שְׁמִיָּא וְיֵת אֲרַעָא וְיֵת יַמָּא וְיֵת כָּל דְּבַחֲוֹן וְנַח בְּיוֹמָא שְׁבִיעָא עַל כֵּן בְּרִיךְ יי יֵת יוֹמָא דְּשַׁבְתָּא וְקַדְּשִׁיהּ:
12	Honour thy father and thy mother, that thy days may be long upon the land which the LORD thy God giveth thee.	כָּבֵד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ לְמַעַן יָאָרְכוּן יָמֶיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: (ס)	יִסְר יֵת אָבִיךָ וְיֵת אִמְךָ בְּדִיל דְּיִירְכוּן יוֹמְךָ עַל אֲרַעָא דִּי אֱלֹהֶיךָ יְחִיב לָךְ:
13	Thou shalt not murder. Thou shalt not commit adultery. Thou shalt not steal. Thou shalt not bear false witness against thy neighbour.	לֹא תִרְצַח (ס) לֹא תִנָּאֵף (ס) לֹא תִגְנוֹב לֹא תַעֲנֶנֶה בְּרַעְיָךְ עַד שֹׁקֶר: (ס)	לֹא תַקְטוּל נַפְשׁ לֹא תַגְוֹף לֹא תַגְנוֹב לֹא תַסְהִיד בְּחִבְרְךָ סְהִידוּתָא דְּשַׁקְרָא:
14	Thou shalt not covet thy neighbour's house; thou shalt not covet thy neighbour's wife, nor his man-servant, nor his maid-servant, nor his ox, nor his ass, nor any thing that is thy neighbour's.	לֹא תַחְמֹד בֵּית רַעְיָךְ לֹא תַחְמֹד אִשְׁתּוֹ וְעַבְדּוֹ וְאִמָּתּוֹ וְשׁוֹרּוֹ וַחֲמֹרּוֹ וְכָל אֲשֶׁר לְרַעְיָךְ: (פ)	לֹא תַחְמִיד בֵּית חֲבֵרְךָ לֹא תַחְמִיד אִתָּת חֲבֵרְךָ וְעַבְדִּיהּ וְאִמָּתִיהּ וְתוֹרִיהּ וְחֲמֹרִיהּ וְכָל דְּלַחֲבֵרְךָ:

(9) ועשית כל מלאכתך. כשתצא שבת, יהא צעניך כאילו כל מלאכתך עשויה, שלא תהרהר אחר מלאכה (מכילתא פ"ז):
(10) אמה וזנך וצמך. אלו הקטנים, או אינו אלא גדולים, אמרת, הרי כבר מוזהרין הם, אלא לא צא אלא להזהיר גדולים על שציתם הקטנים, וזה ששנינו (שבת קכא). קטן שצא לצבות, אין שומעים לו, מפני שציתו עליך:
(11) וינח ביום השביעי. כזיכור הכתיב צעצמו מנוחה, ללמד הימנו קל וחומר לאדם שמלאכתו צעמל וציגיעה שיהא נוח בשבת: בריך. ויקדשהו. צרכו צמן לכופלו בששי לחם משנה, וקדשו צמן שלא היה יורד צו:
(12) למען יאריכוך ימך. אם תכבד יאריכוך ימך, ואם לאו יקצרון, שדברי תורה נוטריקון הם נדרשים, מכלל הן לאו ומכלל לאו הן (מכילתא פ"ח):
(13) לא תנאף. אין ניאוף אלא באשת איש, שנאמר מות יומת הנאף והנאפֶּת (ויקרא כ, ו), ואומר הַנָּאֵפֶת פִּסְתָּ אִשָּׁה פְקַח אֶת זָרִים (יחזקאל טז, לז): לא תגנוב. בגונז נפשות הכתוב מדבר, לא תגנובו בגונז ממון, או אינו אלא זה בגונז ממון ולהלן בגונז נפשות, אמרת, דבר הלמד מענינו, מה לא תרצח לא תנאף מדבר דבר שחייבין עליהם מיתת בית דין, אף לא תגנוז דבר שחייב עליהם מיתת בית דין (סנהדרין פו):

15	And all the people perceived the thunderings, and the lightnings, and the voice of the horn, and the mountain smoking; and when the people saw it, they trembled, and stood afar off.	וְכָל-הָעָם רָאוּ אֶת-הַקּוֹלֹת וְאֶת-הַלְפִידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת-הַהָר עָשָׁן וַיַּרְא הָעָם וַיִּנָּעוּ וַיַּעֲמְדוּ מֵרָחֵק:	סביעי
16	And they said unto Moses: 'Speak thou with us, and we will hear; but let not God speak with us, lest we die.'	וַיֹּאמְרוּ אֶל-מֹשֶׁה דַּבֵּר-אֵתָה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל-יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן-נָמוּת:	16
17	And Moses said unto the people: 'Fear not; for God is come to prove you, and that His fear may be before you, that ye sin not.'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם אֱלֹהִים תִּירְאוּ כִּי לִבְעֹבֹר נִסּוּת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבְעֹבֹר תִּהְיֶה יִרְאתוֹ עַל-פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי תַחֲטְאוּ:	17
18	And the people stood afar off; but Moses drew near unto the thick darkness where God was.	וַיַּעֲמֵד הָעָם מֵרָחֵק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל-הָעֲרַפֵּל אֲשֶׁר-שָׁם הָאֱלֹהִים: (ס)	18
19	And the LORD said unto Moses: 'Thus thou shalt say unto the children of Israel: Ye yourselves have seen that I have talked with you from heaven.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן-הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם:	מפטייר
20	Ye shall not make with Me—gods of silver, or gods of gold, ye shall not make unto you.	לֹא תַעֲשֹׂן אֱלֹהִי כֶסֶף וְאֱלֹהִי זָהָב לֹא תַעֲשִׂוּ לָכֶם:	20

(15) וכל העם רואים. מלמד שלא היה צהם אחד קומא, ומנין שלא היה צהם אלס, תלמוד לומר ויענו כל העם, ומנין שלא היה צהם חרש, תלמוד לומר נעשה ונשמע (מכילתא פ"ט): רואים את הקולות. רואין את הנשמע, שאי אפשר לראות במקום אחר (סס): את הקולות. היוצאין מפי הגבורה: וינעו. אין נוע אלא זיע (סס): ויעמדו מרחוק. היו נרתעין לאחריהם שנים עשר מיל, כאורך מחניהם, ומלאכי השרת באין ומסייעין אותן להחזירם, שנאמר מלכי קצאות ילדון ילדון (תהלים סח, יג. מכילתא סס):

(17) לבעבור נסות אתכם. לגדל אחסם בעולם, שיא לכס שם בצומות שהוא כצודו נגלה עליכם: נסות. לשון הרמה וגדולה, כמו קרימו נס (ישעיה סב, י), קריס נפי (שם מט, כב), וכנס על הגבעה (שם ל, יז), שהוא זקוף: ובעבור תהיה יראתו. על ידי שראיתם אותו יראוי ומאץ, תדעו כי אין זולתו, ותיראו מפניו:

(18) נגש אל הערפל. לפנים משלט מחיות, חושך, ענן, וערפל, שנאמר והקר צער צאש עד לב השמים חשך ענן וערפל (דברים ד, יא). ערפל הוא עב הענן, שאמר לו הנה קנכי צא אליך צעב הענן (שמות יט, ט):

(19) כה תאמר. כלשון הזה: אתם ראייתם. יש הפרש בין מה שאדם רואה למה שאחרים משיחין לו, שמה שאחרים משיחין לו פעמים שלצו חלוק מלהאמין: כי מן השמים דברתי. וכתוב אחר אומר, ויגרד ה' על הר סיני, צא הכתוב השלישי והכריע ביניהם, מן השמים השמייעך את קלו לישקך ועל הקרץ הקרץ את אשו הגדולה (דברים ד, לו), כצוד בשמים, ואש וגבורתו על הארץ. דבר אחר, הקרין השמים ושמי השמים, והגיען על ההר, וכן הוא אומר ויט שמים ויגרד (תהלים יח, ו. מכילתא פ"ט):

21	<p>An altar of earth thou shalt make unto Me, and shalt sacrifice thereon thy burnt-offerings, and thy peace-offerings, thy sheep, and thine oxen; in every place where I cause My name to be mentioned I will come unto thee and bless thee.</p>	<p>מִזְבֵּחַ אֶדְמָה תַעֲשֶׂה-לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת-עֹלֹתֶיךָ וְאֶת-שְׁלָמֶיךָ אֶת-צִאֲנֶךָ וְאֶת-בְּקָרְךָ בְּכָל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכִּיר אֶת-שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּידָּ:</p>	21
22	<p>And if thou make Me an altar of stone, thou shalt not build it of hewn stones; for if thou lift up thy tool upon it, thou hast profaned it.</p>	<p>וְאִם מִדְּבַח אֲבָנִים תַעֲבִיד קִדְמִי לֹא תִבְנֶי וְיָהוֹן פְּסִילִן לֹא תִרִים חֲרָבְךָ עָלֶיהָ וְתִחְלִינָה:</p>	22
23	<p>Neither shalt thou go up by steps unto Mine altar, that thy nakedness be not uncovered thereon.</p>	<p>וְלֹא תִסַּק בַּדְּרָגִין עַל מִדְּבַחִי דְלֹא תִתְגַּלִּי עֲרֹתְךָ עָלָיו: (פ)</p>	עפ פסוקים

The Haftara is Isaiah 6:1 – 7:6 & 9:5 – 9:6 on page 213. Sepharadim read Isaiah 6:1 – 6:13.

(20) לא תעשון אתי. לא תעשון דמות שמשי המשמשים לפני צמרום (מכילתא פ"י): אלאי בסף. צא להזכיר על הכרובים, שאתה עושה לעמוד אתי, שלא יהיו של כסף, שאם שניתם לעשותם של כסף, הרי הן לפני כאלהות: ואלהי זהב. צא להזכיר שלא יוסיף על צ', שאם עשית ד', הרי הן לפני כאלהי זהב: לא תעשו לכם. לא תאמר, הריני עושה כרובים צנתי כנסיות וצנתי מדרשות בדרך שאני עושה צנתי עולמים, לכך נאמר לא תעשו לכם:

(21) מזבח אדמה. מחובר באדמה, שלא יבנו על גבי עמודים או על גבי כיפין (נ"א צקים) (מכילתא פ"א). דבר אחר, שהיה ממלא את חלל מזבח הנחושת אדמה בשעת חנייתו (מכילתא סס): תעשה לי. שאתה תחלת עשייתו לשמי: וזבחחת עליו. אללו, כמו וְעָלְיוּ מִטָּה מִנְּשָׁה (במדבר כ, ב), ואינו אלא עליו ממש, תלמוד לומר הַבָּשָׂר וְהָדָם על מִזְבֵּחַ ה' אֵלֶיךָ (דברים יב, כז), ואין שחיטה בראש המזבח (מכילתא פ"א וצחים נח): את עולתך ואת שלמיך. אשר מלאך ומצדקך. את זאנך ואת צדקך. ירוש לאת עולתך ואת שלמיך: בכל המקום אשר אזכיר את שמי. אשר אתן לך רשות להזכיר שם המפורש שלי, שם אצוא אליך וברכתך, אשרה שכינתי עליך, מכאן אתה למד, שלא ניתן רשות להזכיר שם המפורש אלא במקום שהשכינה באה שם, וזהו צית הבחירה, שם ניתן רשות לכהנים להזכיר שם המפורש בנשיאת כפים לצדך את העם:

(22) ואם מזבח אבנים. רבי ישמעאל אומר, כל אם ואם שצחורה רשות, חוץ מג', ואם מזבח אבנים תעשה לי, הרי אם זה משמש בלשון כאשר, וכאשר תעשה לי מזבח אבנים לא תבנה אחרת גזית, שהרי חובה עליך לבנות מזבח אבנים, שנאמר בְּאֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶנּוּ (דברים כז, ו). וכן אם כָּסֶף סֶלָה (שמות כז, כד), חובה הוא, שנאמר וְהִעָצַט שְׁעָצֵיטוֹ (דברים טו, ח), ואף זה משמש בלשון כאשר. וכן וְאִם סֶקֶרֶיב מִנְּחַת צְפוּרִים (ויקרא ז, יד), זו מנחת העומר שהיא חובה (מכילתא פ"א), ועל כרחק אין אם הללו תלויין, אלא ודאין, ובלשון כאשר הם משמשים: גזית. לשון גזיזה, שפוסלן ומכתתן בצדן: כי חרבה הנפת עליה. הרי כי זה משמש בלשון פן, שהוא דילמא, פן תניף חרבך עליה: ותחללה. הא למדת, שאם הנפת עליה צדן חללת שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם, והצדן נברא לקצר ימיו של אדם, אין זה צדן שיונף המקצר על המאריך (מדות פ"ג מ"ד). ועוד, שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאזיהם שבשמים, לפיכך לא יבא עליו כורת ומחבל, והרי דברים קל וחומר, ומה אבנים שאינם ראות ולא שומעות ולא מדברות, על ידי שמטילות שלום אמרה תורה לא תניף עליהם צדן, המטיל שלום בין איש לאשתו, צין משפחה למשפחה, צין אדם לחבירו, על אחת כמה וכמה שלא תבואהו פורענות:

(23) ולא תעלה במעלות. כשאתה בונה כבש למזבח, לא תעשהו מעלות מעלות, אשקנו"ש בלע"ז (שטופען שטאפלען) אלא חלוק יהא ומשופע: אשר לא תגלה ערוחק. שעל ידי המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותיך, ואף על פי שאינו גלוי ערוה ממש, שהרי כתיב ועשה להם מכנסים זד, מכל מקום הרחבת הפסיעות קרוב לגלוי ערוה הוא, ואתה נוהג בהם מנהג ציון, והרי דברים קל וחומר, ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על ציון, אמרה תורה הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בהם מנהג ציון, חזירך שהוא צדמות יוררך, ומקפיד על ציונו, על אחת כמה וכמה:

XXI	Now these are the ordinances which thou shalt set before them.	וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם: וְאֵלֶּיךָ יָבִיאוּ וְאֵלֶּיךָ יִשְׁמָעוּ: וְאֵלֶּיךָ יִשְׁמָעוּ: וְאֵלֶּיךָ יִשְׁמָעוּ:	משפטים טז
2	If thou buy a Hebrew servant, six years he shall serve; and in the seventh he shall go out free for nothing.	כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבַעַת יָצֵא לְחֻפְשִׁי חָנּוּם: אִרִי תִזְכּוּן עֶבְדָּא בֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל שִׁית שָׁנִים יִפְלַח וּבִשְׁבִיעִיתָּ יִפְּקֶה לְכֶר חוֹרִין מִגֵּן:	2
3	If he come in by himself, he shall go out by himself; if he be married, then his wife shall go out with him.	אִם-בְּגִפּוֹ יָבֵא בְּגִפּוֹ יֵצֵא אִם-בְּעַל אִשָּׁה הוּא וַיֵּצֵאָהָ אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ: אִם בְּלַחֲדוּהִי יֵיעוֹל בְּלַחֲדוּהִי יִפְּקֶה אִם בְּעֵל אֶתְתָּא הוּא וְתִפְּקֶה אֶתְתִּיהָ עִמֶּיהָ:	3
4	If his master give him a wife, and she bear him sons or daughters; the wife and her children shall be her master's, and he shall go out by himself.	אִם-אֲדֹנָיו יִתֶּן-לּוֹ אִשָּׁה וַיֵּלְדֶּה-לּוֹ בָנִים אֹו בָנוֹת הָאִשָּׁה וַיֵּלְדֶּיהָ תִּהְיֶה לְאֲדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְּגִפּוֹ: אִם רַבּוּנִיהָ וַיִּתֵּן לָהּ אֶתְתָּא וַתֵּלֶיד לָהּ בָּנִים אֹו בָנִים אֶתְתָּא וּבְנֶהָ תִּהְיֶה לְרַבּוּנֶהָ וְהוּא יִפְּקֶה בְּלַחֲדוּהִי:	4
5	But if the servant shall plainly say: I love my master, my wife, and my children; I will not go out free;	וְאִם-אָמַר יֹאמַר הָעֶבֶד אֶהְבֵּתִי אֶת-אֲדֹנִי אֶת-אִשְׁתִּי וְאֶת-בָּנָי לֹא אֵצֵא חֻפְשִׁי: וְאִם מִיָּמֶר יִימַר עֶבְדָּא רַחֲמִינָא יְתִי רַבּוּנִי יְתִי אֶתְתִּי וְיְתִי בְנִי לֹא אֶפְּקֶה בֶרֶךְ חוֹרִין:	5

(1) ואלה המשפטים. כל מקום שנאמר אלה, פסל את הראשונים, ואלה, מוסיף על הראשונים (שמו"ר ל, ז), מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני. ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מוצת, לומר לך שחשים סנהדרין אלל המקדש (ס"א המזבח): אשר תשים לפנייהם. אמר לו הקד"ה למשה, לא תעלה על דעתך לומר, אשנה להם הפרק וההלכה צ"א או ג' פעמים, עד שתהא סדורה בפניהם כמשתנה, ואיני מטריח עצמי להציג טעמי הדבר ופירושו, לך נאמר אשר תשים לפנייהם, כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם: לפנייהם. ולא לפני עובדי אלילים (גיטין פח:), ואפילו ידעת דין אחד שהם דיני אותו כדיני ישראל, אל תציאם בערכאות שלהם, שהמציא דיני ישראל לפני ארמים, מחלל את השם ומיקר שם האלילים להשיחם (ס"א להחשיצם), שנאמר כי לא כזורנו זורם ואויצינו פלילים (דברים לז, לא), כשאויצינו פלילים זהו עדות לעלוי יראתם:

(2) כי תקנה עבד עברי. עבד שהוא עברי, או אינו אלא עבדו של עברי, עבד כנעני שלקחתו מישראל, ועליו הוא אומר ששנים יעבד, ומה אני מקיים וְהִקְנַחְתָּם אִתָּךְ (ויקרא כה, מו), בלוקח מן הכנענים, אבל בלוקח מישראל יצא בשש, תלמוד לומר כי ימכר לך אחיך העברי (דברים טו, יז), לא אמרתי אלא באחיך: כי תקנה. מיד בית דין שמכרוהו בגנבתו, כמו שנאמר אם אין לו וְנִמְכַּר בְּגִנְזָתוֹ (שמות כז, ח), או אינו אלא במוכר עצמו מפני דחק, אבל מכרוהו בית דין לא יצא בשש, כשהוא אומר וְכִי יִמְכֹּר אֶחָד עַמְּךָ וְנִמְכַּר לָךְ (ויקרא כה, לט), הרי מוכר עצמו מפני דוחקו אומר, ומה אני מקיים כי תקנה, בגנבתו בית דין: לחפשי. לחירות:

(3) אם בגפו יבא. שלא היה נשוי אשה, כתרגומו אם בלחודוהי. ולשון בגפו, כגפּו, שלא בא אלא כמות שהוא, יחידי בתוך לבושו, כנף בגדו: בגפו יצא. מגיד, שאם לא היה נשוי מתחלה, אין רצו מוסר לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים (קידושין כ.). אם בעל אשה הוא. ישראלית (מכילתא פ"ז): ויצאה אשתו עמו. וכי מי הכניסה שחא, אלא מגיד הכתוב, שהקונה עבד עברי חייב במזונות אשתו ובניו (קידושין כז.).

(4) אם אדניו יתן לו אשה. מכאן, שהרשות ביד רבו למסור לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים. או אינו אלא בישראלית, תלמוד לומר האשה וילדיה תהיה לאדוניה, הא אינו מדבר אלא בכנענית, שהרי העבירה אף היא יוצאה בשש, ואפילו לפני שש אם הציאה סימנין יוצאה, שנאמר אֶחָד עַמְּךָ או הַעֲבָדִי (דברים טו, יז) תלמד שאף העבירה יוצאה בשש:

(5) את אשתו. השפחה:

<p>6 then his master shall bring him unto God, and shall bring him to the door, or unto the door-post; and his master shall bore his ear through with an awl; and he shall serve him for ever.</p>	<p>וְהִגִּישׁוּ אֹדְנֵיכֶם אֶל־הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל־הַדֹּלֶת אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֹדְנֵיכֶם אֶת־אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וְעָבְדוּ לְעַלְמָם: (ס)</p>	<p>6 וְהִגִּישׁוּ אֹדְנֵיכֶם אֶל־הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל־הַדֹּלֶת אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֹדְנֵיכֶם אֶת־אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וְעָבְדוּ לְעַלְמָם: (ס)</p>
<p>7 And if a man sell his daughter to be a maid-servant, she shall not go out as the men-servants do.</p>	<p>וְאִם יִמְכַּר אִישׁ בִּתְּוֹתוֹ לְאִמָּה לֹא תֵצֵא כַּעֲבָדִים: עַבְדִּיא:</p>	<p>וְאִם יִמְכַּר אִישׁ בִּתְּוֹתוֹ לְאִמָּה לֹא תֵצֵא כַּעֲבָדִים: עַבְדִּיא:</p>
<p>8 If she please not her master, who hath espoused her to himself, then shall he let her be redeemed; to sell her unto a foreign people he shall have no power, seeing he hath dealt deceitfully with her.</p>	<p>אִם־רָצָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־הָיָה לָהּ לְאִמָּה לֹא יִמְשָׁל לְמִכְרָהּ בְּבָגְדוֹ־בָהּ: אִם בִּישֶׁת בְּעֵינֵי רַבּוֹנָהּ דִּיקָּיְמָהּ לִיהָ וַיִּפְרָקְנָהּ לְגִבּוֹר אַחֲרָיו לִית לִיהָ רֶשֶׁת לְבִבּוֹנָהּ בְּמִשְׁלִיחָהּ בָּהּ:</p>	<p>8 אִם־רָצָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־הָיָה לָהּ לְאִמָּה לֹא יִמְשָׁל לְמִכְרָהּ בְּבָגְדוֹ־בָהּ: אִם בִּישֶׁת בְּעֵינֵי רַבּוֹנָהּ דִּיקָּיְמָהּ לִיהָ וַיִּפְרָקְנָהּ לְגִבּוֹר אַחֲרָיו לִית לִיהָ רֶשֶׁת לְבִבּוֹנָהּ בְּמִשְׁלִיחָהּ בָּהּ:</p>
<p>9 And if he espouse her unto his son, he shall deal with her after the manner of daughters.</p>	<p>וְאִם־לְבָנוֹ יַעֲדָנָהּ כַּמְשָׁפֶט וְאִם לְבָרִיהָ יְקַיְמָנָהּ כַּהֲלָכָת בָּנוֹת יִשְׂרָאֵל יַעֲבִיד לָהּ:</p>	<p>9 וְאִם־לְבָנוֹ יַעֲדָנָהּ כַּמְשָׁפֶט וְאִם לְבָרִיהָ יְקַיְמָנָהּ כַּהֲלָכָת בָּנוֹת יִשְׂרָאֵל יַעֲבִיד לָהּ:</p>

(6) אל האלהים. לבית דין, צריך שימלך צמוכריו שמכרוהו לו (מכילתא פ"ב): אל הדלת או אל המזוזה. יכול שמהל המזוזה כשרה לרצוע עליה, תלמוד לומר וְנִסְּקָהּ בְּאָזְנוֹ וּצְלָתָהּ (דברים טו, יז), צללת ולא במזוזה, הא מה תלמוד לומר או אל המזוזה, הקיש דלת למזוזה, מה מזוזה מעומד אף דלת מעומד (קידושין כב:): ורצע אדוניו את אזנו במרצע. הימנית, או אינו אלא של שמאל, תלמוד לומר אֶזְנוֹ אֶזְנוֹ לגזירה שיה, נאמר כאן ורצע אדוניו את אזנו, ונאמר במרצע אֶזְנוֹ הַמַּשְׁתָּהר הַיְמָנִית (ויקרא יד, יד), מה להלן הימנית אף כאן הימנית. ומה ראה אֶזְנוֹ להרצע מכל שאר אברים שבגוף, אמר ר' יוחנן בן זכאי, אֶזְנוֹ זאת שמעיה על הר סיני לא תגנוב, והלך וגנב, תרצע (מכילתא פ"ב), ואם מוכר עצמו, אֶזְנוֹ שמעיה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים, והלך וקנה אֶזְנוֹ לעצמו, תרצע. רבי שמעון היה דורש מקרא זה כמין חומר, (ר"ל קשר צרור מצושים שחולין צלואר למכשיר) מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבצית, אמר הקצ"ה, דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות, ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם, ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אֶזְנוֹ לעצמו, ירצע צפניהם: ועבדו לעולם. עד היוצל, או אינו אלא לעולם כמשמעו, תלמוד לומר וְאִישׁ אֶל מִשְׁפָּחָתוֹ שָׁשָׁבוּ (ויקרא כה, י), מגיד שחמשים שנה קרויים עולם, ולא שיהא עובדו כל חמשים שנה, אלא עובדו עד היוצל, בין סמוך בין מופלג:

(7) וכי ימכר איש את בתו לאמה. בקטנה הכתוב מדצר (מכילתא פ"ג), יכול אפילו הציאה סימנים, אמרת קל וחומר, ומה מכורה קודם לכן יוצאה בסימנים, כמו שכתוב ויאלה חנם אין כסף, שאנו דורשים אותה לסימנים נערו, שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר (ערכין כט:): לא תצא כצאת העבדים. כיצא עבדים כנענים שיוצאים בשן ועין, אבל זו לא תצא בשן ועין, אלא עובדת שש, או עד היוצל, או עד שתצא סימנים, וכל הקודם קודם לחירותה, ונותן לה דמי עינה או דמי סינה, או אינו אלא לא תצא כצאת העבדים בשש וציוצל, תלמוד לומר כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה, מקיש עבריה לעברי לכל יציאותיו, מה עברי יוצא בשש וציוצל, אף עבריה יוצאה בשש וציוצל, ומהו לא תצא כצאת העבדים, לא תצא בראשי איברים כעבדים כנענים, יכול העברי יוצא בראשי איברים, תלמוד לומר העברי או העבריה, מקיש עברי לעבריה, מה העבריה אינה יוצאה בראשי איברים, אף הוא אינו יוצא בראשי איברים:

(8) אם רעה בעיני אדניה. שלא נשאה חן בעיניו לכנסה (מכילתא פ"ג): אשר לא יעדה. שהיה לו ליעדה ולהכניסה לו לאשה, וכסף קנייתה הוא כסף קדושה. וכאן רמז לך הכתוב שמצוה ציעוד, ורמז לך שאינה צריכה קדושין אחרים: והפדה. יתן לה מקום להפדות ולצאת, שאף הוא מסייע בפדיונה, ומה הוא מקום שנותן לה, שמגרע מפדיונה במספר השנים שעשתה אצלו כאילו היא שכורה אצלו, כיצד, הרי שקנאה במנה ועשתה אצלו צ' שנים, אומרים לו, יודע היית שעתידה לצאת לך שש שנה, נמצא שקנית עבדות כל שנה ושנה בששית המנה, ועשתה אצלו צ' שנים, הרי שלישית המנה, טול שני שלישות המנה ותצא מאצלו: לעם נכרי לא ימשל למכרה. שאינו ראוי למכרה לאחר, לא האדון ולא האב (קידושין יח:): בבגדו בה. אם בא לצגוד בה, שלא לקיים בה מצות יעוד, וכן אביה, מאחר שבגד בה ומכרה לזה:

10	If he take him another wife, her food, her raiment, and her conjugal rights, shall he not diminish.	אם־אֶחֶרֶת יִקַּח־לוֹ שְׂאֵרֶהָ אִם אוֹחֶרֶנְתָּא יִסֵּב לִיה זְיוֹנָה כְּסוּתָהּ וְעִנְתָּהּ לֹא יִגְרַע: כְּסוּתָהּ וְעִנְתָּהּ לֹא יִמְנַע:	10
11	And if he do not these three unto her, then shall she go out for nothing, without money.	וְאִם־שְׁלֹש־אַלְהָה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וְאִם תִּלְת אֱלִין לֹא יַעֲבִיד לָהּ וַיֵּצֵאָה חֲנָם אֵין כֶּסֶף: (ס) וְתַפּוֹק מִגֵּן דְּלֹא כֶסֶף:	11
12	He that smiteth a man, so that he dieth, shall surely be put to death.	מִכָּה אִישׁ וְנָתַת מוֹת יוֹמָת: דִּימָחִי לְאַנְשׁ וַיִּקְטְלֵנִיהָ אֶתְקַטְלָא וַיִּתְקַטֵּיל:	12
13	And if a man lie not in wait, but God cause it to come to hand; then I will appoint thee a place whither he may flee.	וְאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אָנָּה לִידּוֹ וְשִׁמְתִּי לָּהּ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה: (ס) וְדִלָּא כִּמֵּן לִיה וּמִן קֶדֶם יי אֶתְמַסֵּר לִידֵיהָ וְאֲשִׁי לָּהּ אֶתֶר דִּי־עֲרוֹק לְתַמָּן:	13
14	And if a man come presumptuously upon his neighbour, to slay him with guile; thou shalt take him from Mine altar, that he may die.	וְכִי־יִזְדּ אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ וְכִי־יָמָה מֵעַם מִזְבְּחִי תִקְחֶנּוּ וְכִי־יָבִיחַ בְּנִכְלִיו מִן מִדְּבַחִי לְמוֹת: (ס) וְאֶרִי יִרְשַׁע גִּבֹּר עַל חֲבֵרִיהָ לְמִקְטָלִיהָ בְּנִכְלִיו מִן מִדְּבַחִי תִדְּבַרְנִיהָ לְמִקְטָל:	14

(9) ואם לבנו ייעדנה. האדון, מלמד שאף בנו קס תחתיו ליעדה אם ירצה אביו, ואינו צריך לקדושין אחרים, אלא אומר לה, הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל אביך צדמך: כמשפט הבנות. שאר כסות ועונה:

(10) אם אחרת יקח לו. עליה: שארה בסותה ועונתה לא יגרע. מן האמה שייעד לו כצר: שארה. מזונות (כתובות מז:): בסותה. כמשמעו: ענתה. תשמע:

(11) ואם שלש אלה לא יעשה לה. אם אחת משלש אלה לא יעשה לה, ומה הן השלש, ייעדנה לו, או לבנו, או יגרע מפדיונה ותפא, וזה לא יעדה לא לו, ולא לבנו, והיא לא היה צידה לפדות את עצמה: ויצאה חנם. ריבה לה יציאה לזו יותר ממה שריבה לעבדים, ומה היא היציאה, ללמדך שתצא בסימנין, ותשהה עמו עוד עד שתצא סימנין, ואם הגיעו שש שנים קודם סימנין, כצר למדנו שתצא, שנאמר קֶעָצְרִי אוֹ קֶעָצְרָהּ וְעָצְרָךְ שֶׁ שָׁנִים (דברים טו, יב), ומהו האמור כאן ויצאה חנם, שאם קדמו סימנים לשש שנים תצא בהן (מכילתא פ"ג), או אינו אומר שתצא אלא בצגרות (קידושין ד), תלמוד לומר אין כסף, לרבות יציאת צגרות, ואם לא נאמרו שניהם, הייתי אומר ויצאה חנם זו צגרות, לכך נאמרו שניהם שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק:

(12) מכה איש ומת. כמה כתובים נאמרו צפרשת רוצחין, ומה שצדי לפרש למה באו כולם, אפרש: מכה איש ומת. למה נאמר, לפי שנאמר וְאִשָּׁה כִּי יִקַּח כָּל נָפֶשׁ אָדָם מוֹת יוֹמָת (ויקרא כד, יז), שומע אני הכאה בלא מיתה, תלמוד לומר מכה איש ומת, אינו חייב אלא בהכאה של מיתה (סנהדרין פד:). ואם נאמר מכה איש ולא נאמר ואיש כי יכה, הייתי אומר אינו חייב עד שיכה איש, הכה את האשה ואת הקטן מנין, תלמוד לומר כי יכה כל נפש אדם, אפילו קטן ואפילו אשה. ועוד, אילו נאמר מכה איש, שומע אני אפילו קטן שהכה והרג יחייב, תלמוד לומר ואיש כי יכה (שם), ולא קטן שהכה. ועוד, כי יכה כל נפש אדם אפילו נפלים במשמע, תלמוד לומר מכה איש, שאינו חייב עד שיכה בן קיימא, הראוי להיות איש (מכילתא פ"ד):

(13) ואשר לא צדה. לא ארצ לו ולא נתכוין. צדה לשון ארצ, וכן הוא אומר וְאִסָּה צָדָה אֶת נַפְשִׁי לְקַסָּה (שמואל"א כד, יא). ולא יתכן לומר צדה לשון הצד ציד, שצידת חיות אין נופל לה"א בפועל שלה, ושם דבר צה ציד, וזה שם דבר צו צדייה ופועל שלו צודה, וזהו פועל שלו צד. ואומר אני פתרונו כתרוממו ודלא כמין ליה. ומנחם חצרו בחלק צד ציד, ואין אני מודה לו, ואם יש לחצרו באחת ממחלוקת של צד, נחצרנו בחלק על צד תַּנְשֵׁאוּ (ישעיה סו, יב), צדה אורקה (שמואל"א כ, כ), ומלין לַצֵּד עֲלָקָה יִמְלֵל (דניאל ז, כה), אף כאן אשר לא צדה, לא צדד למצוא לו שום צד מיתה, ואף זה יש להרהר עליו, מכל מקום לשון אורצ הוא: והאלהים אנה לידו. זמן לידו, לשון לא תִּאָּקֶה אֱלִיךָ רָעָה (תהלים נא, י), לא יִאָּקֶה לַצֵּדִיק כָּל אֵוֶן (משלי יב, כא), מִקְטָלָהּ הוּא לִי (מלכים"ב ז, ז), מזדמן למצוא לי עליה: והאלהים אנה לידו. ולמה תצא זאת מלפניו, הוא שאמר דוד, כִּי־אֲשֶׁר יֵאמֶר מִשָּׁל הַקְּדָמִי מִרְשָׁעִים יִגָּא רָשָׁע (שמואל"א כד, יג), ומשל הקדמוני היא התורה, שהיא משל הקצ"ה שהוא קדמונו של עולם, והיכן אמרה תורה מרשעים יגא רשע, והאלהים אנה לידו, במה הכתוב מדבר, בשני בני אדם, אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד, ולא היו עדים בצבר שיעידו, זה לא נהרג זה לא גלה, והקצ"ה מזמן לפונדק אחד, זה שהרג בזמיו יושב תחת הסולם, וזה שהרג שוגג עולה בסולם ונופל על זה שהרג בזמיו והורגו, ועדים מעידים עליו ומחייבים אותו לגלות, נמצא זה שהרג בשוגג גולה, וזה שהרג בזמיו נהרג: ושמותי לך מקום. אף במדבר שינוס שמה. ואי זה מקום קולטו, זה מחנה לויה (מכות יב:):

15	And he that smiteth his father, or his mother, shall be surely put to death.	וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת וְיִמְחִי לְאֲבוּהִי וּלְאִמִּיהִי אֶתְקַטְלָא יִתְקַטֵּיל: (ס)	15
16	And he that stealeth a man, and selleth him, or if he be found in his hand, he shall surely be put to death.	וְגִלְבֵּ אִישׁ וּמָכְרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ וְיִזְבְּנִיָּה וְיִשְׁתַּכַּח בְּיָדֶיהָ אֶתְקַטְלָא יִתְקַטֵּיל: (ס)	16
17	And he that curseth his father or his mother, shall surely be put to death.	וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת וְדִלוּשׁ לְאֲבוּהִי וְאִמִּיהִי אֶתְקַטְלָא יִתְקַטֵּיל: (ס)	17
18	And if men contend, and one smite the other with a stone, or with his fist, and he die not, but keep his bed;	וְכִי־יִרִיבוּ אָנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ גֹּבֶר יֵת חֲבֵרִיהַּ בְּאֶבְנָא אוֹ בְּכֹרְמִיָּא וְלֹא יָמוּת וַיִּפּוֹל לְבוֹטְלָן:	18
19	if he rise again, and walk abroad upon his staff, then shall he that smote him be quit; only he shall pay for the loss of his time, and shall cause him to be thoroughly healed.	אִם־יָקִים וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ וְנָקָה הַמָּכָה רַק שְׁבֻתוֹ יִתֵּן וְרִפּא יִרְפּא: (ס)	19
20	And if a man smite his bondman, or his bondwoman, with a rod, and he die under his hand, he shall surely be punished.	וְכִי־יִכָּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אִמָּתוֹ בַּשֹּׁבֶט וַיָּמוּת תַּחַת יָדוֹ נָקָם יִנָּקֶם:	שני

(14) וכי יזיד. למה נאמר, לפי שנאמר מכה איש וגו', שומע אני אפילו רופא שהמית, ושליח בית דין שהמית במלקות ארבעים, והאז המכה את בנו, והרצ הרודה את תלמידו, והשוגג, תלמוד לומר וכי יזיד ולא שוגג, להרגו בערמה ולא שליח בית דין והרופא והרודה בנו ותלמידו, שאף על פי שהם מזידין, אין מערימין: מעם מזבחי. אם היה כהן ורוצה לעבוד עבודה, תחננו למות (סנהדרין לה: יומא פה:).

(15) ומכה אביו ואמו. לפי שלמדנו על החובל בחצירו שהוא צמלומין ולא צמיתה, הוצרך לומר על החובל באביו שהוא צמיתה. ואינו חייב אלא בהכאה שיש בה חצורה (סנהדרין פד:). אביו ואמו. או זה או זה: מות יומת. בחנק: (16) וגנב איש ומכרו. למה נאמר, לפי שנאמר כי יִמְצָא אִישׁ גֹּבֶר נֶפֶשׁ מִקְדָּשׁוֹ (דברים כד, ו), אין לי אלא איש שגנב נפש, אשה או טומטום או אנדרוגינוס שגנבו מנין, תלמוד לומר וגונב איש ומכרו. ולפי שנאמר כאן וגונב איש, אין לי אלא גונב איש, גונב אשה מנין, תלמוד לומר וגונב נפש (שם), לכך הוצרכו שניהם, מה שחסר זה גלה זה (מכילתא פ"ה): ונמצא בידו. שראוהו עדים שגנבו ומכרו, ונמצא בידו כבר קודם מכירה (סנהדרין פה:). מות יומת. בחנק. כל מימיה האמורה בתורה סתם, חנק היא. והפסיק הענין וכתב וגונב איש בין מכה אביו ואמו למקלל אביו ואמו, ונראה לי היינו פלוגתא, דמר סבר מקשינן הכאה לקללה, ומר סבר לא מקשינן (שם):

(17) ומקלל אביו ואמו. לפי שהוא אומר איש איש יִשָּׁר יִקְלַל אֶת אֲבִיו (ויקרא כ, ט), אין לי אלא איש שקלל את אביו, אשה שקללה את אביה מנין, תלמוד לומר ומקלל אביו ואמו, סתם, בין איש ובין אשה, אם כן למה נאמר איש אשר יקלל, להוציא את הקטן: מות יומת. בסקילה. וכל מקום שנאמר דמיו צו, בסקילה, ובנין אב לכולם, בְּאֶזְנוֹ יִקְדְּמוּ אֶתְּמוֹ דְּמִיָּהּ בְּסָם (שם כ, כז), ובמקלל אביו ואמו נאמר דְּמִיָּהּ בְּסָם (ת"כ פ' קדושים קידושין ל:):

(18) וכי יריבון אנשים. למה נאמר, לפי שנאמר עין תחת עין, לא למדנו אלא דמי איבדו, אבל שבת ורפוי לא למדנו, לכך נאמרה פרשה זו (מכילתא פ"ו): ונפל למשכב. כתרוממו ויפל לצוטלן, לחולי שמצטלו ממלאכתו:

(19) על משענתו. על צוריו וכחו (מכילתא שם): ונקה המכה. וכי תעלה על דעתך שיהרג זה שלא הרג, אלא ללמדך כאן, שחובשים אותו עד שנראה אם יתרפא זה, וכן משמעו, כשקם זה והלך על משענתו, אז ונקה המכה, אבל עד שלא יקום זה, לא נקה המכה: רק שבתו. בטול מלאכתו מחמת החולי, אם קטע ידו או רגלו, רואין בטול מלאכתו מחמת החולי, כאילו הוא שומר קשואין, שהרי אף לאחר החולי אינו ראוי למלאכת יד ורגל, והוא כבר נתן לו מחמת נזקו דמי ידו ורגלו, שנאמר יד תחת יד רגל תחת רגל: ורפא ירפא. כתרוממו, ישלם שכר הרופא (בבא קמא פה:):

21	Notwithstanding if he continue a day or two, he shall not be punished; for he is his money.	אך אם ימים יעמד לא יקם כי כספו הוא: (ס)	בְּרֵם אִם יוֹמָא או תִּרִין יוֹמִין יתְקַיֵּם לֹא יתֵּדֶן אֲדִי כִסְפִּיהָ הוּא:
22	And if men strive together, and hurt a woman with child, so that her fruit depart, and yet no harm follow, he shall be surely fined, according as the woman's husband shall lay upon him; and he shall pay as the judges determine.	וְכִי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנִגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וַיֵּצֵאוּ יִלְדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אֶסּוֹן עָנּוּשׁ יַעֲנֹשׁ כְּאֲשֶׁר יִשִּׁית עָלָיו בֶּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בַּפְּלָלִים:	וְאֲדִי יִנָּצוּ גוֹבְרִין וַיִּמְחוּן אֶתְחָא מַעֲדִיא וַיִּפְקוּן וְלִדְהָא וְלֹא יְהִי מוֹתָא אֶתְגַּבָּהּ יתְגַבִּי כְּמָא דִישׁוּי עֲלוּהִי בִעֲלָהּ דִּאֶתְחָא וַיִּתֵּין מִמֵּימַר דִּיִּינָיָא:
23	But if any harm follow, then thou shalt give life for life,	וְאִם־אֶסּוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נַפֶּשׁ תַּחַת נַפֶּשׁ:	וְאִם מוֹתָא יְהִי וְתַתִּין נַפְשָׁא חֲלָף נַפְשָׁא:
24	eye for eye, tooth for tooth, hand for hand, foot for foot,	עֵין תַּחַת עֵין שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֵגֶל תַּחַת רֵגֶל:	עֵינָא חֲלָף עֵינָא שֵׁנָא חֲלָף שֵׁנָא יָדָא חֲלָף יָדָא רֵגְלָא חֲלָף רֵגְלָא:
25	burning for burning, wound for wound, stripe for stripe.	כּוֹיָה תַּחַת כּוֹיָה פָּצַע תַּחַת פָּצַע חֲבוּרָה תַּחַת חֲבוּרָה: (ס)	כּוֹנָה חֲלָף כּוֹנָה פְּדַע חֲלָף פְּדַע מִשְׁקוּפִי חֲלָף מִשְׁקוּפִי:

(20) וכי יכה איש את עבדו או את אמתו. בעד כנעני הכחוז מדבר, או אינו אלא עצברי, תלמוד לומר כי כספו הוא, מה כספו קנוי לו עולמית, אף עבד הקנוי לו עולמית, והרי היה בכלל מכה איש ומת, אלא בא הכחוז והוסיפו מן הכלל, להיות נדון בדין יום או יומים, שאם לא מת תחת ידו ושהה מעת לעת פטור: בשבט. כשיש בו כדי להמית הכחוז מדבר, או אינו אפילו אין בו כדי להמית, תלמוד לומר בישראל, ואם באבון יד לאשר נמות זה (במדבר לה, יז) (או בכלי עץ יד אשר ימות בו. גירסת רא"ם) הכהו, והלא דברים קל וחומר, מה ישראל חומר אין חייב עליו אלא אם כן הכהו בדבר שיש בו כדי להמית, ועל אבר שהוא כדי למות זהבאה זו, עבד הקל לא כל שכן: נקם ינקם. מיתת סייף (סנהדרין נב: מכילתא פ"ו), וכן הוא אומר קָרַב לַקָּמָת נָקַם בָּרִית (ויקרא כו, כה):

(21) אך אם יום או יומים יעמוד לא יוקם. אם על יום אחד הוא פטור על יומים לא כל שכן, אלא יום שהוא כיומים, ואיזה, זה מעת לעת (מכילתא פ"ו): לא יוקם כי כספו הוא. הא אחר שהכהו, אף על פי ששהה מעת לעת קודם שמת, חייב:

(22) וכי ינצו אנשים. זה עס זה, ומתכוון להכות את חצירו, והכה את האשה (מכילתא פ"ח): וגבשו. אין גגיפה אלא לשון דחיפה והכאה, כמו שן שנגף רגלך (תהלים לא, יב), ובטרת: יתנגפו רגליכם (ירמיה יג, טז), ולאבון נגף (ישעיה ח, יד): ולא יהיה אסון באשה: ענוש יענש. לשלם דמי ולדות לבצל, שמין אותה כמה היתה ראויה להמכר בשוק, להעלות דמיה בשביל הריונה: ענש יענש. יגבו ממון ממנו, כמו ועקשו אתו מאה קסף (דברים כב, יט): כאשר ישית עליו וגו'. כשיחצונו הצעל בצית דין להשית עליו עונש על כך: ונתן. המכה דמי ולדות: בפרל"ם. על פי הדיינים:

(23) ואם אסון יהיה. באשה: ונתת נפש תחת נפש. רבותינו חולקין בדבר (סנהדרין עט.), יש אומרים נפש ממש, ויש אומרים ממון אבל לא נפש ממש, שהמתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה, ומשלם ליורשיו דמיו כמו שהיה נמכר בשוק:

(24) עין תחת עין. סימא עין חצירו, נותן לו דמי עינו כמה שפחתו דמי למכור בשוק, וכן כולם, ולא נטילת אבר ממש, כמו שדרשו רבותינו בפרק החובל (בבא קמא פד.):

(25) כויה תחת כויה. מכות אש. ועד עכשיו דבר בחבלה שיש בה פחת דמים, ועכשיו בשאין בה פחת דמים אלא נזק, כגון כוואו בשפוד על כפרניו, אומדים כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מאטער כך: פצע. היא מכה המוסיפה דם, שפצע את בשרו, נפר"דור בלע"ו (אפענע וואונדע) הכל לפי מה שהוא, אם יש בו פחת דמים נותן נזק, ואם נפל למשכב נותן שנת ורפוי וצמת ונזק. ומקרא זה יתר הוא, ובהחובל דרשוהו רבותינו לחייב על הנזק אפילו במקום נזק, שאף על פי שנותן לו

26	And if a man smite the eye of his bondman, or the eye of his bondwoman, and destroy it, he shall let him go free for his eye's sake.	וְאִם יִמָּחֶה אִישׁ אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־עֵין אִשָּׁה עַבְדָּתוֹ וְשָׁחַתָּהּ לְחַפְּשִׁי יִשְׁלַחְנָהּ תַּחַת עֵינוֹ:	וְאִם יִמָּחֶה אִישׁ אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־עֵין אִשָּׁה עַבְדָּתוֹ וְשָׁחַתָּהּ לְחַפְּשִׁי יִשְׁלַחְנָהּ תַּחַת עֵינוֹ:
27	And if he smite out his bondman's tooth, or his bondwoman's tooth, he shall let him go free for his tooth's sake.	וְאִם שֹׁאֵן עַבְדּוֹ אוֹ־שֹׁן אִשָּׁה עַבְדָּתוֹ יַפִּיל לְחַפְּשִׁי יִשְׁלַחְנָהּ תַּחַת שָׁנָיו: (פ)	וְאִם שֹׁאֵן עַבְדּוֹ אוֹ־שֹׁן אִשָּׁה עַבְדָּתוֹ יַפִּיל לְחַפְּשִׁי יִשְׁלַחְנָהּ תַּחַת שָׁנָיו: (פ)
28	And if an ox gore a man or a woman, that they die, the ox shall be surely stoned, and its flesh shall not be eaten; but the owner of the ox shall be quit.	וְאִם יִגַּח תּוֹרָא יִתְּ גּוֹבֵרָא אוֹ יִתְּ אִתְּמָא וְיָמוּת אֶתְרִגְמָא יִתְּרָגִים תּוֹרָא וְלֹא יִתְּאָכִיל יִתְּ בִּסְרִיהּ וּמְרִיהּ דְּתּוֹרָא יְהִי זָכָא:	וְאִם יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וָמָת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בָּשָׂרוֹ וּבָעַל הַשׁוֹר נָקִי:
29	But if the ox was wont to gore in time past, and warning hath been given to its owner, and he hath not kept it in, but it hath killed a man or a woman; the ox shall be stoned, and its owner also shall be put to death.	וְאִם תּוֹר נִגַּח הוּא מֵאֲתָמְלִי וּמִדְּקִמּוּתֵי וְאִתְּסַחֵד בְּמִרְיָהּ וְלֹא נִטְרִיהּ וְיִקְטֹל גֵּבֶר אוֹ אִתְּמָא תּוֹרָא יִתְּרָגִים וְאִף מְרִיהּ יִתְּקַטֵּל:	וְאִם שׁוֹר נִגַּח הוּא מִתְּמַלֵּל שְׁלֹשׁ וְהוּעַד בְּבַעְלֵיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהָמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת:
30	If there be laid on him a ransom, then he shall give for the redemption of his life whatsoever is laid upon him.	אִם מָמוֹן יִשְׁוֹן עָלוּהִי וַיִּתֵּן פּוּדְקָן נַפְשִׁיהּ כְּכֹל דִּישְׁוֹן עָלוּהִי:	אִם־כֶּפֶר יוֹשֶׁת עָלָיו וְנָתַן פְּדִיָן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹשֶׁת עָלָיו:

דמי ידו, אין פוטריין אותו מן הזכר, לומר, הואיל וקנה ידו, יש עליו לחסכה בכל מה שירצה, אלא אומרים יש לו לחסכה בדם שאינו מאטער כל כך, וזה חסכה בצרזל וצער: חבורה. היא מכה שהדם נזרר זה ואינו יואל, אלא שמאדים הצער כנגדו, ולשון חבורה טק"א בלע"ז (פפלעקקן) כמו וְנָמַר תְּצַרְצְלָקִי (ירמיה יג, כג), ותרגומו משקופי, לשון חבטה, בטדור"א בלע"ז (שלאג) וכן שְׁזָפוֹת קָדִים, שקיפו קידוס, חצוטות צרות. וכן וְעַל הַמִּשְׁקָף (שמות יב, ז), על שם שהדלת נוקש עליו: (26) את עין עבדו. כעניי, אבל עברי אינו יואל בשן ועין, כמו שאמרנו אלל לא תאל כאלת העבדים: תחת עינו. וכן בכ"ד ראשי אזרים, אלצעות הידים והרגלים, ושתי אזנים, והחוטם, וראש הגויה שהוא גיד האמה. ולמה נאמר שן ועין, שאם נאמר עין עין ולא נאמר שן, הייתי אומר, מה עין שנברא עמו אף כל שנברא עמו, והרי שן לא נברא עמו. ואם נאמר שן ולא נאמר עין, הייתי אומר, אפילו שן תינוק שיש לה חליפין, לכך נאמר עין (מכילתא פ"ט):

(28) וכי יגח שור. אחד שור ואחד כל בהמה וחיה ועוף, אלא שדבר הכתוב צהווה (בצא קמא נד): ולא יאכל את בשרו. ממשמע שנאמר סקול יסקל השור, איני יודע שהוא נבלה, ונבלה אסורה באכילה, אלא מה תלמוד לומר ולא יאכל את בשרו, שאפילו שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה, בהנאה מנין, תלמוד לומר ובעל השור נקי, כאדם האומר לחברו יאל פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום, זהו מדרשו (פסחים כז, בצא קמא מא). ופשוטו כמשמעו, לפי שנאמר צמועד, וגם בעליו יומת, הוצרך לומר בתם ובעל השור נקי:

(29) מתמל שלשום. הרי שלש נגיחות (מכילתא פ"י): והוועד בבעליו. לשון התראה בעדים, כמו הָעֵד הָעֵד וְגוֹ הָאִישׁ (בראשית מג, ג). והמית איש וגו'. לפי שנאמר כי יגח, אין לי אלא שהמיתו בנגיחה, המיתו בנשיכה, דחיפה, וצעיטה, מניין, תלמוד לומר והמית: וגם בעליו יומת. בידי שמים, יכול בידי אדם, תלמוד לומר מות יומת המכה רַחֵם הוּא (במדבר לה, טז), על רציחתו אמה הורגו, ואי אמה הורגו על רציחת שורו (סנהדרין טו):

(30) אם כופר יושת עליו. אם זה אינו תלוי, והרי הוא כמו אם כסף תלוה, לשון אשר, זה משפטו, שישימו עליו בית דין כופר: ונתן פדיון נפשו. דמי גיזק, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, דמי מזיק (בצא קמא כז):

31	Whether it have gored a son, or have gored a daughter, according to this judgment shall it be done unto him.	או לְבַר יִשְׂרָאֵל יִגַּח תּוֹרָא או לְבַת יִשְׂרָאֵל יִגַּח כְּדִינָא הָדִין יִתְעַבֵּיר לִיהּ:	או־בֶּן יִגַּח או־בַת יִגַּח כְּמִשְׁפֶּט תִּהְיֶה יַעֲשֶׂה לּוֹ:	31
32	If the ox gore a bondman or a bondwoman, he shall give unto their master thirty shekels of silver, and the ox shall be stoned.	אם לְעַבְדָּא יִגַּח תּוֹרָא או לְאִמָּתָא כֶּסֶףא תְּלָתִין סֻלְעִין יִתִּין לְרַבּוּנֵיהּ וְתוֹרָא יִתְרַגֵּם:	אם־עַבֵּד יִגַּח הַשּׂוֹר אוֹ אִמָּה כֶּסֶףוֹ שְׁלֹשִׁים שֶׁקֶלִים יִתֵּן לְאֲדֹנָיו וְהַשּׂוֹר יִסָּקֵל: (ס)	32
33	And if a man shall open a pit, or if a man shall dig a pit and not cover it, and an ox or an ass fall therein,	וְאִרִי יִפְתַּח גִּבֵּר גּוֹב אוֹ אִרִי יִכְרֶה גִבֵּר גּוֹב וְלֹא יִכְסִינֶיהּ וַיִּפּוֹל תַּמָּן תּוֹרָא אוֹ חֲמֹרָא:	וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִי־יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר וְלֹא יִכְסֶנּוּ וַיִּפֹּל־ שָׁמָּה שּׂוֹר אוֹ חֲמֹר:	33
34	the owner of the pit shall make it good; he shall give money unto the owner of them, and the dead beast shall be his.	מְרִיזָה דְּגִיבָא יִשְׁלִים כֶּסֶףא יִתִּיב לְמְרִזְהִי וּמִיתָא יִהְיֶה דִּילֵיהּ:	בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלֵם כֶּסֶף וְיָשִׁיב לְבַעֲלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ: (ס)	34
35	And if one man's ox hurt another's, so that it dieth; then they shall sell the live ox, and divide the price of it; and the dead also they shall divide.	וְאִרִי יִגּוֹף תּוֹר דְּגִבֵּר יֵת תּוֹרָא דְּחִבְרִיזָה וַיִּמּוּת וַיִּזְבְּנוּן יֵת תּוֹרָא חֲצִיא וַיִּפְלְגוּן יֵת כֶּסְפֶּיהּ וְאִף יֵת דְּמִי מִיתָא יִפְלְגוּן:	וְכִי־יִגּוֹף שּׂוֹר־אִישׁ אֶת־שּׂוֹר רֵעֵהוּ וַמָּת וּמָכְרוּ אֶת־הַשּׂוֹר הַחַי וַחֲצֹו אֶת־כֶּסְפוֹ וְגַם אֶת־הַמֵּת יַחֲצִיּוּן:	35

(31) או בן יגח. בן שהוא קטן: או בת. שהיא קטנה, לפי שנאמר והמית איש או אשה, יכול אינו חייב אלא על הגדולים, תלמוד לומר אז בן יגח וגו', לחייב על הקטנים כגדולים (מכילתא נויקין פ"א):

(32) אם עבד או אמה. כנעניים (מכילתא שם): שלשים שקלים יתן. גזירת הכתוב הוא, בין שהוא שוה חלק זו, בין שאינו שוה חלק דינר. והשקל משקלו ד' זהובים, שהם חצי אונקיא למשקל הישר של קלוג'א:

(33) וכי יפתח איש בור. שהיה מכוסה וגלוי: או כי יכרה. למה נאמר, אם על הפתיחה חייב על הכרייה לא כל שכן, אלא להציא כורה אחר כורה שהוא חייב (בבא קמא נא). ולא יכסנו. הא אם כסהו פטור, ובחופר צרשות הרצים דבר הכתוב (שם ג). שור או חמור. הוא הדין לכל בהמה וחיה, שבכל מקום שנאמר שור וחמור, אנו למדין אותו שור שור משבת, שנאמר למען ינוח שורך וחמורך, מה להלן כל בהמה וחיה כשור, שהרי נאמר במקום אחר וכל בהמתך, אף כאן כל בהמה וחיה כשור, ולא נאמר שור וחמור אלא שור ולא אדם חמור ולא כלים (שם ג):

(34) בעל הבור. בעל התקלה, אף על פי שאין הצור שלו, שעשאו צרשות הרצים, עשאו הכתוב בעליו להתחייב עליו בנזקיו: כסף ישיב לבעליו. ישיב, לרבות שוה כסף ואפילו סובין (שם ו), (והא דכתיב מיטב שדהו וכתב רש"י שהניזקין מן העידית, חירץ בגמ' בפרק קמא דבבא קמא רב הונא בריה דרב יהושע, דהוה אס צא לגבות קרקע, אבל מטלטלי כל מילי מיטב הוא, דאי לא מוזבן הכא מוזבן הכא): והמת יהיה לו. לניזק, שמין את הנזלה ונוטלה בדמים, ומשלים לו המזיק עליה תשלומי נזקו (מכילתא פ"א בבא קמא י:):

(35) וכי יגוף. ידחוף, בין בקרניו, בין בגופו, בין ברגליו, בין שנשכו בשיניו, כולן בכלל נגיפה הם, שאין נגיפה אלא לשון מכה: שור איש. שור של איש: ומכרו את השור וגו'. בשוים הכתוב מדבר, שור שוה מאתים שהמית שור שוה מאתים, בין שהנזלה שוה הרבה בין שהיא שוה מעט, כשנוטל זה חצי החי וחצי המת וזה חצי החי וחצי המת, נמצא כל אחד מפסיד חצי נזק שהזיקה המיתה, למדנו, שהתם משלם חצי נזק, שמן השוין אתה למד לשאינן שוין, כי דין התם לשלם חצי נזק לא פחות ולא יותר. או יכול אף בשאינן שוין בדמיהן כשהן חיים אמר הכתוב וחצו את שניהם, אם אמרת כן, פעמים שהמזיק משתכר הרבה, כשהנזלה שוה לימכר לעובד כוכבים הרבה יותר מדמי שור המזיק, ואי אפשר שיאמר הכתוב שיהא המזיק נשכר, או פעמים שהניזק נוטל הרבה יותר מדמי נזק שלם, שחצי דמי שור המזיק שוה יותר מכל דמי שור הניזק, ואם אמרת כן הרי תס חמור ממועד. על כרחך לא דבר הכתוב אלא בשוין, ולמדך שהתם משלם חצי נזק, ומן השוין תלמוד לשאינן שוין, שהמשלם חצי נזק, שמין לו את הנזלה, ומה שפחתו דמיו בשביל המיתה נוטל חצי הפחת והולך. ולמה אמר הכתוב בלשון הזה ולא אמר ישלם חציו,

36	Or if it be known that the ox was wont to gore in time past, and its owner hath not kept it in; he shall surely pay ox for ox, and the dead beast shall be his own.	או אִתְּדַע אֲרִי תֹרֵר נֶגַח הוּא מֵאַחְמָלִי וּמִדְקֻמוֹהִי וְלֹא נִטְרִיה מְרִיה שְׁלָמָא יִשְׁלִים תֹרֵר חֲלָף תֹרֵר וּמִיתָא יְהִי דִילִיה:	36 אִזְּנוֹדֵעַ כִּי שׁוֹר נֶגַח הוּא מִתְמוֹל שְׁלָשׁ וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְעֵלָיו שְׁלָם יִשְׁלַם שׁוֹר תַּחַת הַשׁוֹר וְהָמַת יִהְיֶה-לּוֹ: (ס)
37	If a man steal an ox, or a sheep, and kill it, or sell it, he shall pay five oxen for an ox, and four sheep for a sheep.	אֲרִי יִגְנוֹב גִּבֹר תֹרֵר אוֹ אִמֵר וְיִכְסֶנִיה אוֹ יִזְבְּנֶנִיה חֲמִשָּׁא תֹרֵר יִשְׁלִים חֲלָף תֹרֵר וְאַרְבַּע עֲנָא חֲלָף אִמֵר:	37 כִּי יִגְנוֹב-אִישׁ שׁוֹר אוֹ-שֶׂה וּשְׁבָחוֹ אוֹ מָכְרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יִשְׁלַם תַּחַת הַשׁוֹר וְאַרְבַּע-צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה:
XXII	If a thief be found breaking in, and be smitten so that he dieth, there shall be no bloodguiltiness for him.	אִם בְּמַחְתָּרְתָּא יִשְׁתַּכַּח גִּנְבָא וְיִתְמָחִי וְיָמוּת לִית לִיה דָּם:	XXII אִם-בְּמַחְתָּרְתָּא יִמָּצֵא הַגִּנֵּב וְהָפַה וְיָמַת אֵין לוֹ דְּמַיִם:
2	If the sun be risen upon him, there shall be bloodguiltiness for him—he shall make restitution; if he have nothing, then he shall be sold for his theft.	אִם עֵינָא דְסִתְדִיָּא נִפְלַת עֲלוּהִי דְמָא לִיה שְׁלָמָא יִשְׁלִים אִם לִית לִיה וְיִזְדָּבֵן בְּגִנְבֵיתָה:	2 אִם-זָרְחָה הַשֶּׁשֶׁשׁ עָלָיו דְּמַיִם לוֹ שְׁלָם יִשְׁלַם אִם-אֵין לוֹ וְנִמְכָּר בְּגִנְבֹתוֹ:
3	If the theft be found in his hand alive, whether it be ox, or ass, or sheep, he shall pay double.	אִם אֲשַׁתְּכָחא תִשְׁתַּכַּח בִּידֵיה גִּנְבֵיתָא מִתֹּרֵר עַד חֲמֵר עַד אִמֵר אֲנִין חֲזִין עַל חַד תִּרְיִן יִשְׁלִים:	3 אִם-הִמָּצָא תִמָּצֵא בְיָדוֹ הַגִּנֵּב מִשׁוֹר עַד-חֲמֹר עַד-שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלַם: (ס)

ללמד שאין הסם משלם אלא מגופו, ואם נגח ומת אח"כ, אין הניזק נוטל אלא הנבלה, ואם אינה מגעת לחצי נזקו יפסיד. או שור שזה מנה שנגח שור שזה חמש מאות זוז, אינו נוטל אלא את השור, שלא נחייב הסם לחייב את בעליו לשלם מן העליה (בבא קמא טז:):

(36) או נודע. או לא היה הסם, אלא נודע כי שור נגח הוא, היום ומתמוול שלשום, הרי שלש נגחות: שלם ישראל שור. נזק שלם: והמת יהיה לו. לניזק, ועליו ישלם המזיק עד שישתלם ניזק כל נזקו:

(37) חמשה בקר וגו'. אמר ר' יוחנן בן זכאי, חס המקום על כבודו של צריז, שור שהולך ברגליו, ולא נמצא בו הגנב לנושא על כתפו, משלם חמשה, שה שנושא על כתפו, משלם ארבעה, הואיל ונמצא בו. אמר רבי מאיר, בא וראה כמה גדולה כחה של מלאכה, שור שצטלו ממלאכתו, חמשה, שה שלא צטלו ממלאכתו, ארבעה: תחת השור תחת השדה. שאין הכחוד לומר, שאין מדת תשלומי ד' וה' נהגת אלא בשור ושה בלבד (שם סז:):

(1) אם במחותרת. כשהיה חותר את הבית: אין לו דמים. אין זו רציחה, הרי הוא כמת מעיקרו. כאן למדתך תורה, אם בא להרגך השכם להרגו, וזה להרגך בא, שהרי יודע הוא שאין אדם מעמיד עצמו ורואה שנוטלין ממנו ופניו ושותק, לפיכך, על מנת כן בא, שאם יעמוד בעל הממון כנגדו, יהרגנו (סנהדרין עב:):

(2) אם זרחה השמש עליו. אין זה אלא כמין משל, אם צרור לך הדבר שיש לו שלום עמך, כשמש הזה שהוא שלום בעולם, כך פשוט לך שאינו בא להרוג אפילו יעמוד בעל הממון כנגדו, כגון אב החותר לגנוב ממון הבן, בידוע שרחמי האב על הבן ואינו בא על עסקי נפשות (מכילתא פ"ג, סנהדרין עב:). דמים לו. כחי הוא חשוב, ורציחה היא אם יהרגנו בעל הבית: שלם ישראל. הגנב ממון שגנב, ואינו חייב מיתה. ואונקלוס שתרגם אם עינא דסהדיא נפלת עלוהי, לקח לו שטה אחרת, לומר שאם מלאוהו עדים קודם שבא בעל הבית, וכשבא בעל הבית נגדו התרו בו שלא יהרגוהו, דמים לו, חייב עליו אם הרגו, שמאחר שיש רואים לו, אין הגנב הזה בא על עסקי נפשות, ולא יהרוג את בעל הממון:

(3) אם המצא תמצא בידו. צרשותו, שלא טבח ולא מכר: משור עד חמור. כל דבר בכלל תשלומי כפל, בין שיש בו רוח חיים בין שאין בו רוח חיים, שהרי נאמר במקום אחר על שֶׁהַ עַל שְׁלָמָה עַל כָּל אֲבָדָהּ וגו' יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְיוֹ: חיים שנים ישלם. ולא ישלם לו מתים, אלא חיים או דמי חיים:

<p>4 If a man cause a field or vineyard to be eaten, and shall let his beast loose, and it feed in another man's field; of the best of his own field, and of the best of his own vineyard, shall he make restitution.</p>	<p>אִרִי יוֹכִיל גֹּבֵר חֶקֶל אוֹ כֶּרֶם וַיִּשְׁלַח יָת בְּעִירָהּ וַיִּיכֹל בַּחֶקֶל אַחֲרָן שָׂפָר חֶקְלָהּ וּשְׂפָר כַּרְמֶיהָ יִשְׁלֹם:</p>	<p>כִּי יִבְעַר-אִישׁ שָׂדֶה אוֹ-כֶּרֶם וַיִּשְׁלַח אֶת-בְּעִירָהּ וּבְעַר בַּשָּׂדֶה אַחֲרֵי מִיטֵב שָׂדֵהוּ וּמִיטֵב כַּרְמּוֹ יִשְׁלֹם: (ס)</p>
<p>5 If fire break out, and catch in thorns, so that the shocks of corn, or the standing corn, or the field are consumed; he that kindled the fire shall surely make restitution.</p>	<p>אִרִי יִתְפַּק נֹר וַיִּשְׂכַּח כּוֹבֵין וַיִּיכֹל גְּדִישִׁין אוֹ קֶמָא אוֹ חֶקֶל שְׁלֵמָא יִשְׁלֹם דְּאֲדִלִיק יָת דְּלִיקְתָּא:</p>	<p>כִּי-תִצָּא אֵשׁ וּמִצָּאָה קִצִּים וַנֵּאֱכַל גְּדִישׁ אוֹ הַקֶּמֶה אוֹ הַשָּׂדֶה שְׁלֵם יִשְׁלֹם הַמִּבְעֵר אֶת-הַבִּעֻרָה: (ס)</p>
<p>6 If a man deliver unto his neighbour money or stuff to keep, and it be stolen out of the man's house; if the thief be found, he shall pay double.</p>	<p>אִרִי יִתֵּן גֹּבֵר לַחֲבֵרִיהּ כֶּסֶף אוֹ מְנִין לְמִטְרָא וַיִּתְּנֵבּוֹן מִבֵּית גּוֹבְרָא אִם יִשְׁתַּכַּח גֹּבְבָא יִשְׁלֹם עַל חֵד תַּרְוִין:</p>	<p>כִּי-יִתֵּן אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כְּלִים לְשֹׁמֵר וְגִנֵּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם-יִמָּצֵא הַגֹּנֵב יִשְׁלֹם שְׁנַיִם:</p>
<p>7 If the thief be not found, then the master of the house shall come near unto God, to see whether he have not put his hand unto his neighbour's goods.</p>	<p>אִם לֹא יִשְׁתַּכַּח גֹּבְבָא וַיִּתְקַרֵּב מֶרֶיָה דְּבִיתָא לְקִדָּם דִּינִינְא אִם לֹא אוֹשִׁישׁ יְדִיהּ בְּמָא דְּמִסֵּר לִיהּ חֲבֵרִיהּ:</p>	<p>אִם-לֹא יִמָּצֵא הַגֹּנֵב וַנִּקְרַב בַּעַל-הַבַּיִת אֶל-הָאֱלֹהִים אִם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמַלְאֲכַת רֵעֵהוּ:</p>
<p>8 For every matter of trespass, whether it be for ox, for ass, for sheep, for raiment, or for any manner of lost thing, whereof one saith: "This is it," the cause of both parties shall come before God; he whom God shall condemn shall pay double unto his neighbour.</p>	<p>עַל כָּל פְּתוּגָם דְּחוֹב עַל תּוֹר עַל חֲמוֹר עַל אֹמֶר עַל כֶּסֶף עַל כָּל אֲבִידָתָא דִּימִיר אִרִי הוּא דִּין לְקִדָּם דִּינִינְא יִיעוֹל דִּין תַּרְוִיהוֹן דִּיחִיבּוֹן דִּינִינְא יִשְׁלֹם עַל חֵד תַּרְוִין לַחֲבֵרִיהּ:</p>	<p>עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע עַל-שׁוֹר עַל-חֲמוֹר עַל-שֶׁה עַל-שְׁלֵמָה עַל-כָּל-אֲבִידָה אֲשֶׁר יֹאמֵר כִּי-הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר-שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים יִשְׁלֹם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: (ס)</p>

(4) כי יבער. את בעירה. ובער. כולם לשון זהמה, כמו אֶנְקְנוּ וְעִירָנוּ (צמדזכ, ד): כי יבער. יוליך זהמותיו בשדה וכרם של חצירו, ויזיק אותו באחת משתי אלו, או בשלוש בעירה, או צביעור, ופירשו רבותינו (צבא קמא ב:), ושלם הוא נזקי מדרך קף רגל, ובער הוא נזקי השן האוכלת ומזערת: בשדה אחר. בשדה של איש אחר: מיטב שדהו ישלם. שמים את הנזק, ואם בא לשלם לו קרקע דמי נזק, ישלם לו ממיטב שדותיו, אם היה נזק סלע, יתן לו שזה סלע מעידית שיש לו. למדך הכתוב, שהנזקין שמים להם צעידית (שסו):

(5) כי תצא אש. אפילו מעצמה: ומצאה קוצים. קרדו"נש צלע"ו: ונאכל גדיש. שליחכה בקוצים, עד שהגיעה לגדיש אז לקמה המחוצרת צקרקע: או השדה. שליחכה את נירו, ונריך לניר אותה פעם שניה: שלם ישלם המבער. אף על פי שהדליק בתוך שלו, והיא יאלה מעצמה על ידי קוצים שמצאה, חייב לשלם, לפי שלא שמר את גחלתו שלא תצא ותזיק: (6) וגנב מבית האיש. לפי דבריו (שסג:). אם ימצא הגנב. ישלם הגנב שנים לצעלים: (7) אם לא ימצא הגנב. ובא השומר הזה שהוא צעל הציט: ונקרב. אל הדיינין, לדון עס זה, ולישבע לו שלא שלח ידו בשלו:

(8) על כל דבר פשע. שימצא שקרן בשצועתו, שיעידו עדים שהוא עצמו גנבו, וירשיעוהו אלהים על פי העדים: ישלם שנים לרעהו. למדך הכתוב, שהטוען צפקדון לומר נגנב הימני, ונמצא שהוא עצמו גנבו, משלם תשלומי כפל, ואימתי, בזמן שנשבע ואחר כך באו עדים. שכן דרשו רבותינו, ונקרב צעל הציט אל האלהים, קריצה זו שבעה היא, אמה אומר לשצועה או

9	If a man deliver unto his neighbour an ass, or an ox, or a sheep, or any beast, to keep, and it die, or be hurt, or driven away, no man seeing it;	אִרִי יִתֵּן גֹּבֵר לְחִבְרִיהַ חֲמֹר אוֹ תֹר אוֹ אִמֹר וְכָל בְּעִירָא לְמַטֵּר וּמִית אוֹ אֶתְבֵּר אוֹ אֶשְׁתָּבִי לִית דְּחָזִי:	כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמֹר אוֹ־שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וְכָל־בְּהֶמְהָ לְשֹׁמֵר וּמָת אוֹ־נִשְׁבֵּר אוֹ־נִשְׁבָּה אֵין רֹאֶה:
10	the oath of the LORD shall be between them both, to see whether he have not put his hand unto his neighbour's goods; and the owner thereof shall accept it, and he shall not make restitution.	מוֹמְתָא דִּי תְהִי בֵין תַּרְוִיהוֹן אִם לֹא אוֹשִׁיט יְדֵיהָ בְּמָא דְמָסֵר לִיהַ חִבְרִיהַ וְיִקְבִּיל מָרִיהַ מַנִּיהַ מוֹמְתָא וְלֹא יִשְׁלִים:	שְׁבַעְתָּ יְהוָה תְּהִיָּה בֵין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכָתָ רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יִשְׁלֵם:
11	But if it be stolen from him, he shall make restitution unto the owner thereof.	וְאִם אֶתְנַגְבָּא יִתְנַגֵּיב מַעֲמִיהַ יִשְׁלִים לְמַרְזֵהִי:	וְאִם־גִּנֵּב יִגְנֹב מַעֲמוֹ יִשְׁלֵם לְבַעְלָיו:
12	If it be torn in pieces, let him bring it for witness; he shall not make good that which was torn.	אִם אֶתְבֵּרָא יִתְבֵּר יִיְתִי סְתָדִין דְּתַבִּיר לֹא יִשְׁלִים:	אִם־טָרַף יִטָּרַף וּבִאֲהוּ עַד הַטָּרְפָּה לֹא יִשְׁלֵם: (פ)
13	And if a man borrow aught of his neighbour, and it be hurt, or die, the owner thereof not being with it, he shall surely make restitution.	וְאִרִי יִשְׁאֵל גֹּבֵר מִן חִבְרִיהַ וְיִתְבֵּר אוֹ יָמוּת מָרִיהַ לִית עֲמִיהַ שְׁלָמָא יִשְׁלִים:	וְכִי־יִשְׁאֵל אִישׁ מֵעַם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבֵּר אוֹ־יָמוּת בְּעָלָיו אֵין־עִמּוֹ שְׁלָם יִשְׁלֵם:
14	If the owner thereof be with it, he shall not make it good; if it be a hireling, he loseth his hire.	אִם מָרִיהַ עֲמִיהַ לֹא יִשְׁלִים אִם אֲגִירָא הוּא עָאֵל בְּאִגְרִיהַ:	אִם־בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יִשְׁלֵם אִם־שָׂכִיר הוּא בָּא בְּשָׂכְרוֹ: (ס)

אינו חלל לדין, שכיון שצא לדין וכפר לומר נגנזה, מיד יתחייב כצפל אס צאו עדים שהוא צידו, נאמר כאן שליחות יד, ונאמר למטה שליחות יד שצעת ה' פקדיה צין שגיקס אס לא שלח ידו, מה להלן שצועה אף כאן שצועה: אשר יאמר כי הוא זה. לפי פשוטו, אשר יאמר העד כי הוא זה שגשצעת עליו הרי הוא אללך, עד הדיינין יצא דבר שניהם ויחקרו את העדות, ואם כשרים הם וירשיעוהו לשומר זה, ישלם שנים, ואם ירשיעו את העדים שנמצאו זוממין, ישלמו הם שנים לשומר. ורבותינו ז"ל דרשו, כי הוא זה, ללמד שאין מחייבין אותו שצועה חלל אס כן הודה במקצת, לומר כך וכך אני חייב לך, והמותר נגנז ממני (שם קו:). (9) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור. פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם (צא מצינא זד:). לפיכך פטר צו את הגנזה, כמו שכחצ וגונז מצית האיש אס לא ימצא הגנז ונקרצ בעל הבית, לשצועה, למדת שפוטט עזמו בשצועה זו, ופרשה זו אמורה בשומר שכר, לפיכך אינו פטור אס נגנזה, כמו שכחצ אס גונז יגנז מעמו ישלם, אצל על האונס, כמו מת מעזמו, או נשצר, או נשצה בחזקה על ידי לסטים, ואין רואה יעיד צדצר:

(10) שבעת ה' תהיה. ישצט שכן הוא כדצריו, והוא לא שלח צה יד להשחמש צה לעזמו, שאס שלח צה יד ואחר כך נאנסה, חייב צאונסים: ולקח בעליו. השצועה: ולא ישלם. לו השומר כלוס:

(12) אם טרף יטרף. על ידי חיה רעה: יבאדו עד. יציא עדים שנטרפה צאונס ופטור: הטרפה לא ישלם. אינו אומר טרפה לא ישלם, חלל הטרפה, יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו משלם, טרפת חתול ושועל ונמיה משלם, טרפת זאב ארי ודוב ונחש אינו משלם, ומי לחשך לדון כן, שהרי כחצי ומת או נשצר או נשצה, מה מיתה שאין יכול להציל, אף שצר ושציה שאין יכול להציל:

(13) וכי ישאל. צא ללמדך על השואל שחייב צאונסין: בעליו אין עמו. אס בעליו של שור אינו עס השואל צמלאכתו (צצא מצינא שם):

(14) אם בעליו עמו. צין שהוא צאותה מלאכה צין שהוא צמלאכה אחרת, היה עמו בשעת שאלה, אינו צריך להיות עמו בשעת שצורה ומתה (שם צה:). אם שכיר הוא. אס השור אינו שאלו חלל שכור, צא בשכרו ליד השוכר הזה ולא בשאלה, ואין כל הנאה שלו, שהרי על ידי שכרו נשחמש, ואין לו משפט שואל להסתחייב צאונסין. ולא פירש מה דינו אס בשומר חנם או בשומר

15	And if a man entice a virgin that is not betrothed, and lie with her, he shall surely pay a dowry for her to be his wife.	וְכִי־יִפְתֶּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֲרֻשָּׁה וְשָׁכַב עִמָּה מִהָרָה יִמְהַרְנֶה לוֹ לְאִשָּׁה:	15
16	If her father utterly refuse to give her unto him, he shall pay money according to the dowry of virgins.	אִם־מָאֵן וּמָאֵן אָבִיהָ לְתֵתָהּ אִם מִצָּבָא לֹא יֵצְבִי אֲבוּהָ לֹו כֶּסֶף יִשְׁקַל כְּמִהָרָה לְמִתְנָה לִיהָ כֶּסֶף יִתְקוּל הַבְּתוּלֹת: (ס)	16
17	Thou shalt not suffer a sorceress to live.	מְכַשֶּׁפָה לֹא תַחֲיֶה: חֲרָשָׁא לֹא תַחֲיֶה:	17
18	Whosoever lieth with a beast shall surely be put to death.	כָּל־שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת כָּל־דֹּשְׁכֹּב עִם בְּעִירָא יוּמָת: (ס)	18
19	He that sacrificeth unto the gods, save unto the LORD only, shall be utterly destroyed.	זִבַּח לֵאלֹהִים יָחִירָם בְּלֹתִי דִידְבַח לְטַעֲנֹת עַמְמִיָּא יִתְקַטִּיל אֱלֹהִין לְשִׁמָּא דִּי בְלַחֲדוּתָהּ:	19
20	And a stranger shalt thou not wrong, neither shalt thou oppress him; for ye were strangers in the land of Egypt.	וְגֵר לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצְנֻ כִּי־גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: וְלִגְיּוּרָא לֹא תוֹנִין וְלֹא תַעֲיָקוּן אֲרִי דִּיִּרִין הָיִיתוּן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:	20
21	Ye shall not afflict any widow, or fatherless child.	כָּל־אֶלְמָנָה וַיְתוֹם לֹא תַעֲנֹן: כָּל אֶרְמָלָא וַיִּיתָם לֹא תַעֲנֹן:	21

שכר, לפיכך נחלקו צו חכמי ישראל, שוכר כִּיד משלם, רצי מאיר אומר כשומר חנם, רצי יהודה אומר כשומר שכר: (15) וכי יפתח. מדבר על לזה עד ששומעת לו, וכן תרגומו וארי ישל. שדול כלשון ארמי כפתוי כלשון עברי: מהר ימהרנה. יפסק לה מהר כמשפט איש לאשתו, שכותב לה כחוצה וישאנה: (16) כמהר הבתולות. שהוא קצוץ חמשים כסף אלל החופס את הבתולה ושוכב עמה באונס, שנאמר ונתן האיש השקצב עמה לחצי הנערה חמשים כסף (דברים כב, כט): (17) מכשפה לא תחיה. אלל תומת צדית דין, ואחד זכרים ואחד נקבות, אלל שדבר הכתוב צהוה, שהנשים מצויות מכשפות (סנהדרין סז): (18) ס"א כל שוכב עם בהמה מות יומת. בסקילה, רוצע כנרצעת, שכתוב בהן דמיהם צס: (19) לאלהים. לעבודת גילולים. אילו היה נקוד לאלהים (הלמ"ד צזיר"), היה צריך לפרש ולכתוב אחרים, עכשיו שאמר לאלהים, אין צריך לפרש אחרים, שכל למ"ד וצ"ת וצ"ה המשמעות בראש התיבה, אם נקודה בחטף, כגון למלך, למדבר, לעיר, צריך לפרש לאיזה מלך, לאיזה מדבר, לאיזה עיר, וכן למלכים, ולרגלים, בחיר"ק, צריך לפרש לאיזה, ואם אינו מפרש, כל מלכים כמשמע, וכן לאלהים כל אלהים כמשמע, אפילו קודש, אלל כשהיא נקודה פתח, כמו למלך, למדבר, לעיר, (פת"חוקמ"ץ ענין אחד ענין זה, וגם יש לומר דרך אחר כמ"ש דקדוקי רש"י יעוין צו) נודע באיזה מלך מדבר, וכן לעיר נודע באיזה עיר מדבר, וכן לאלהים לאותן שהוזהרתם עליהם במקום אחר. כיוצא בו אין צורך צללים (תהלים פו, ח), לפי שלא פירש, הוצרך לינקד פת"ח: יחרם. יומת. ולמה נאמר יחרם, והלא כבר נאמרה צו מיתה במקום אחר והוצאתם את האיש ההוא או את האשה ההיא וגו' (דברים יז, ה), אלל לפי שלא פירש על איזו עבודה חייב מיתה, שלא תאמר כל עבודות במיתה, צא ופירש לך כאן וזבח לאלהים יחרם, לומר לך, מה ציחה עבודה הנעשית בפנים לשמים, אף אני מרצה המקטיר והמנסך שהם עבודות בפנים, וחייבין עליהם לכל עבודות אלילים, צין שדרכה לעצדה צין שאין דרכה בצך, אלל שאר עבודות, כגון המכבד והמרבץ והמגפף והמנשק, אינו במיתה אלל באזהרה: (20) וגר לא תונה. אונאת דברים, קונטרליאר"ר בלע"ז (הענהען) כמו והאכלתי את מונץך את צָרָם (ישעיה מט, כו): ולא תלחצנו. בגזילת ממון: כי גרים הייתם. אם הונתו, אף הוא יכול להונתך, ולומר לך אף אתה מגרים באת, מוס שך אל תאמר לחבך. כל לשון גר, אדם שלא נולד באותה מדינה, אלל צא ממדינה אחרת לגור שם:

22	If thou afflict them in any wise—for if they cry at all unto Me, I will surely hear their cry—	אם ענָה תַעֲנֶה יְתִיבָה אֲרִי אם מִקְבֵּל יִקְבֵּל קְדָמִי קִבְּלָא אֶקְבִּיל קִבִּילְתִּיהָ:	אם-עֲנֶה תַעֲנֶה אֹתוֹ כִּי אִם-צָעַק יִצְעַק אֵלַי שָׁמַע אֲשַׁמַּע צַעֲקָתוֹ:	22
23	My wrath shall wax hot, and I will kill you with the sword; and your wives shall be widows, and your children fatherless.	וַיִּתְקַף רוּגְזִי וְאֶקְטֹל יִתְכוֹן בַּחֲרָב וְהָיוּ נְשִׁיכֶם אֶלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יִתְמָיִם:	וַיִּתְקַף רוּגְזִי וְהָיוּ נְשִׁיכֶם אֶלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יִתְמָיִם: (פ)	23
24	If thou lend money to any of My people, even to the poor with thee, thou shalt not be to him as a creditor; neither shall ye lay upon him interest.	אם כֶּסֶף תַּזְוִיף בְּעַמִּי לְעִנְיָא דְּעַמָּךְ לֹא תְהִי לִיהָ כְּרִשְׁיָא לֹא תִשְׁוִן עָלֶיהָ חִיבוּלָיָא:	אם-כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת-עַמִּי אֶת- הָעִנִי עַמָּךְ לֹא-תִהְיֶה לוֹ כְּנִשָּׂה לֹא-תִשְׁמֹן עָלָיו נֶשֶׁךְ:	24
25	If thou at all take thy neighbour's garment to pledge, thou shalt restore it unto him by that the sun goeth down;	אם מִשְׁכּוֹנָא תִסָּב כְּסוּתָא דְּחִבְרָךְ עַד מִיעַל שְׁמֶשָׁא תְּתִיבְנֶיהָ לִיהָ:	אם-חִבְל תַּחְבֵּל שְׁלֵמַת רַעְךָ עַד-בֹּא הַשֶּׁשֶׁשׁ תִּשְׁיָבְנוּ לוֹ:	25
26	for that is his only covering, it is his garment for his skin; wherein shall he sleep? and it shall come to pass, when he crieth unto Me, that I will hear; for I am gracious.	אֲרִי הִיא כְּסוּתָהּ בְּלַחֲוָהּ הִיא תִתְּבִיחָה לְמִשְׁכִּיחָה בְּמָא יִשְׁכּוּב וְיִהְיֶה אֲרִי יִקְבֵּל קְדָמִי וְאֶקְבִּיל קִבִּילְתִּיהָ אֲרִי חֲנּוּן אֲנִי:	כִּי הוּא כְּסוּתוֹ לְבִדָּהּ הוּא שְׁמֹלְתוֹ לְעֹרֹו בְּמָה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי-יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי-חֲנּוּן אֲנִי: (ס)	26
27	Thou shalt not revile God, nor curse a ruler of thy people.	דִּיִּינָא לֹא תִקִּיל וְרָבָא בְּעַמָּךְ לֹא תִלְוִיט:	אֱלֹהִים לֹא תִקְלַל וְנָשִׂיא בְּעַמָּךְ לֹא תִאָּר:	רביעי 27

(21) כל אלמנה ויתום לא תענון. הוא הדין לכל אדם, אלא שדבר הכתוב צהוה, לפי שהם תשושי כח ודבר מצוי לענותם:
(22) אם ענה תענה אותו. הרי זה מקרא קצר, גזס ולא פירש ענשו, (והא דכתיב והיו נשיכם וגו', זהו אס צעוק יצעק, אבל צאם לא יצעק לא פירש, וק"ל) כמו לכן כל הרב קין (צראשית ד, טו), גזס ולא פירש ענשו, אף כאן אס ענה תענה אותו, לשון גזס, כלומר סופך ליטול את שלך, למה, כי אס צעק יצעק אלי וגו':
(23) והיו נשיכם אלמנות. ממשמע שנאמר והרגתי אתכם, איני יודע שנשיכם אלמנות ונשיכם יתומים, אלא הרי זו קללה אחרת, שיהיו הנשים צרות כאלמנות חיות, שלא יהיו עדים למיתת בעליהן ותהיינה אסורות להנשא, והבנים יהיו יתומים, שלא יניחום בית דין לירד לנכסי אביהם, לפי שאין יודעים אס מחו אס נשבו:
(24) אם כסף תלוה את עמי. רבי ישמעאל אומר, כל אס ואס שצורה רשות, חוץ מג', וזה אחד מהן: את עמי. עמי ונכרי, עמי קודם. עמי ועשיר, עמי קודם. עמי עירך ועניי עיר אחרת, עניי עירך קודמין (צא מציעא עא). וזה משמעו, אס כסף תלוה, את עמי תלוה קודם לעוזה גילולים, ולאזיה מעמי, את העני, ולאזיה עני, לאזיה שעמך. (ד"א את העני, שלא תנהוג צו מנהג ציון צהלוה שהוא עמי. את העני עמך. הוי מסתכל בעצמך כאילו אתה עני): לא תהיה לו כבשה. לא תמצענו בחזקה, אס אתה יודע שאין לו, אל תהי דומה עליו כאילו הלוי אתו, אלא כאילו לא הלוי אתו, כלומר, לא תכלימהו: נשך. רבית, שהוא כנשיכת נחש, שנחש נושך חצורה קטנה צרגלו ואינו מרגיש, ופתאום הוא מצצצן ונפח עד קדקדו, כך רבית, אינו מרגיש ואינו ניכר עד שהרבית עולה ומחסרו ממון הרבה:
(25) אם חבול תחבל. כל לשון חבלה אינו משכון צשעת הלואה, אלא שממשכנין את הלואה כשמיגיע הזמן ואינו פורע. (חבול תחבול כפל לך בחבלה עד כמה פעמים, אמר הקצ"ה, כמה אתה חייב לי, והרי נפשו עולה אצלי כל אמש ואמש ונתנת דין וחשבון ומתחייבת לפני, ואני מחזירה לך, אף אתה טול והשצטול והשצ): עד בא השמש תשיבו לו. כל היום תשיבו לו עד צא השמש, וכצא השמש תחזור ותטלנו עד שיצא צקר של מחר, וצכסות יום הכתוב מדבר שאין צריך לה צלילה (מכילתא פ"ט):
(26) כי הוא כסותה. זו טליה: שמלתו. זו חלוק: במה ישכב. לרבות את המנע:

28	Thou shalt not delay to offer of the fulness of thy harvest, and of the outflow of thy presses. The first-born of thy sons shalt thou give unto Me.	מִלֶּאֱתָהּ וּדְמָעָהּ לֹא תֹאחֵר בְּכֹר בְּנֶיךָ תִּתֵּן-לִי: בְּכֹרֶךָ וּדְמָעָךָ לֹא תֹאחֵר בְּיֹכֶרְךָ דְּבַנְךָ תִּפְרִישׁ קָדְמִי:	28
29	Likewise shalt thou do with thine oxen, and with thy sheep; seven days it shall be with its dam; on the eighth day thou shalt give it Me.	כֹּן-תַּעֲשֶׂה לְשֹׂרֶךָ לְצֹאֲנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם-אִמּוֹ בְּיוֹמָא תְּמִינָא תִּפְרִישְׁנָהּ קָדְמִי:	29
30	And ye shall be holy men unto Me; therefore ye shall not eat any flesh that is torn of beasts in the field; ye shall cast it to the dogs.	וְאַנְשֵׁי-קָדֹשׁ תִּהְיוּ לִי וּבִשָּׂר בִּשְׂדֵה טֶרֶף לֹא תֹאכְלוּ לִכְלָב תִּשְׁלֹכֶנּוּ אֹתוֹ: (ס)	30
XXIII	Thou shalt not utter a false report; put not thy hand with the wicked to be an unrighteous witness.	לֹא תִשָּׂא שְׁמַע שׁוֹא אֶל-תִּשָּׂא יָדְךָ עִם-רָשָׁע לְהִיטֵּעַ עֵד חֲמָס: לֹא תִקְבִּיל שִׁמְעַ דְּשָׁקֶר לֹא תִשְׁוִי יָדְךָ עִם חֲיִיבָא לְמַהוּנִי לִיָּה סְהִיד שָׁקֶר:	XXIII
2	Thou shalt not follow a multitude to do evil; neither shalt thou bear witness in a cause to turn aside after a multitude to pervert justice;	לֹא תִהְיֶה בְּתֵר סִגְיָא לְאַבְאָשָׁא וְלֹא תִתְמַנֵּעַ מִלְּאֵלָפָא מָא דְּבַעֲיָנָךְ עַל דִּינָא בְּתֵר סִגְיָא שְׁלִים דִּינָא:	2

(27) אלהים לא תקלל. הרי זו אזהרה לזכרת השם, ואזהרה לקללת דיין (סנהדרין סו):

(28) מלאכתך. חובה המוטלת עליך כשתתמלא תזואתך להתבשל, והם זכורים: ודמעך. התרומה, ואיני יודע מהו לשון דמע: לא תאחר. לא תשנה סדר הפרשתן, לאחר את המוקדם ולהקדים את המאוחר, שלא יקדים תרומה לזכורים, ומעשר לתרומה: בכור בניך תתן לי. לפדותו בחמס סלעים מן הכהן, והלא כבר נזהר עליו במקום אחר, אלא כדי לסמוך לו כן מעשה לשורך, מה זכור אדם לאחר לי יום פודהו, שנאמר ופדויו מן חֲדָשׁ תִּפְדֶּה (במדבר יח, טז), אף זכור בהמה דקה מטפל זו לי יום, ואחר כך נותנו לכהן:

(29) שבעת ימים יהיה עם אמו. זו אזהרה לכהן, שאם בא למהר את קרבנו, לא ימהר קודם שמונה, לפי שהוא מחוסר זמן: ביום השמיני תתנו לי. יכול יהא חובה לזו זיוס, נאמר כאן שמיני ונאמר להלן ומיזם השמיני וְהִלָּא יִרְגָּה (ויקרא כז, כז), מה שמיני האמור להלן להכשיר משמיני ולהלן, אף שמיני האמור כאן להכשיר משמיני ולהלן (מכילתא פי"ט), וכן משמעו, וביום השמיני אמה רשאי ליתנו לי:

(30) ואנשי קודש תהיון לי. אם אתם קדושים ופרושים משקולי נצלות וטרפות, הרי אתם שלי, ואם לאו אינכם שלי: ובשר בשדה טרפה. אף צצית כן, אלא שדצר הכתוב זהוה (מכילתא פ"ב), מקום שדצר בהמות לטרף, וכן פי בַּעֲדָהּ מִקְלָה (דברים כז, כז), וכן אֶשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרָה לְיָלֶה (שם כג, יא), הוא הדין למקרה יוס, אלא שדצר הכתוב זהוה. (ואונקלוס תרגם) ובשר דתליש מן חיוא חיתא, בשר שנחלש על ידי טרפת זאב או ארי (או) מן חיה כשרה או מבהמה כשרה בחייה: לבלב תשליכון אותו. אף הוא כו' או אינו אלא כלב כמשמעו בנצלה או מכור לנכרי קל וחומר לטרפה שמוותרת בכל הנאות א"כ מה תלוד לומר לכלב למדך הכתוב שאין הקב"ה מקפח שכר כל צריה, שנאמר וְלָכֵן צָנִי יִשְׂרָאֵל לֹא יִתְּרָן פֶּלֶךְ לָשֹׁנו (שמות יא, ז), אמר הקב"ה תנו לו שכרו (מכילתא פ"ב):

(1) לא תשא שמע שוא. כתרומתו לא תקבל שמע דשקר, אזהרה למקבל לשון הרע, ולדיין שלא ישמע דברי בעל דין עד שיבא בעל דין חבירו: אל תשת ירך עם רשע. הטוען את חבירו חציעת שקר, שהבטיחהו להיות לו עד חמס:

(2) לא תהיה אחרי רבים לרעות. יש במקרא זה מדרשי חכמי ישראל, אבל אין לשון המקרא מיושב בהן על אופניו. מכאן דרשו שאין מטין לחובה בהכרעת דיין אחד (סנהדרין ז, ז), וסוף המקרא דרשו, אחרי רבים להטות, שאם יש שנים מחייבין יותר על המזכין, הטה הדין על פיהם לחובה, וצדיני נפשות הכתוב מדבר. ואמנע המקרא דרשו, ולא תענה על ריב, על רב,

3	neither shalt thou favour a poor man in his cause.	וְלֹא תִהְיֶה בְּרִיבּוֹ: (ס) וְעַל מִסְפִּינָא לֹא תִרְחִים בְּדִינָיָה:	3
4	If thou meet thine enemy's ox or his ass going astray, thou shalt surely bring it back to him again.	כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אִיבֶךָ אוֹ חֲמֹרוֹ תֵּעָה הָשִׁב תְּשִׁיבֵנּוּ לוֹ: (ס) אֲרִי תִפְגַּע תּוֹרָא דְשִׁנְאָךָ אוֹ חֲמֹרִיָּה דְטַעֵי אֶתְבָּא תְּחִיבֵנָהּ לֵיהּ:	4
5	If thou see the ass of him that hateth thee lying under its burden, thou shalt forbear to pass by him; thou shalt surely release it with him.	כִּי-תִרְאֶה חֲמֹר שִׁנְאָךָ רֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאוֹ וְחִדְלָתָ מֵעֲזֹב לוֹ עֲזֹב תֵּעֲזֹב עִמּוֹ: (ס) אֲרִי תַחְזִי חֲמֹרָא דְסִנְאָךָ רֹבֵיעַ תַּחֲזִית שׁוּעֲנִיָּה וְתִתְּמֵנָה מִלְמַשְׁקַל לֵיהּ מִשְׁבָּק תִּשְׁבֹּק מָא דְבִלְבָּד עֲלוּהִי וְתִפְרִיק עִמָּיה:	5
6	Thou shalt not wrest the judgment of thy poor in his cause.	לֹא תִטֶּה מִשְׁפָּט אֲבִינֶךָ בְּרִיבּוֹ: לֹא תַחְלִי דִין מִסְפִּינֶךָ בְּדִינָיָה:	6
7	Keep thee far from a false matter; and the innocent and righteous slay thou not; for I will not justify the wicked.	מִדְּבַר-שָׁקֶר תִּרְחָק וְנָקִי וְצַדִּיק אַל-תַּהַרְגֵם כִּי לֹא-אֶצְדִּיק רָשָׁע: מִפְּתֻמָּא דְשָׁקֶרָא הָוִי רַחֵיק וְדוֹכִי וְדוֹנָפָק דְכִי מִן דִּינָא לֹא תִקְטִיל אֲרִי לֹא אֶזְכִּי חַיִּיבָא:	7
8	And thou shalt take no gift; for a gift blindeth them that have sight, and perverteth the words of the righteous.	וְשֹׁחַד לֹא תִקַּח כִּי הַשְׁחָד יַעְוֶר פְּקֻחִים וְיִסְלַף דְּבַר צַדִּיקִים: וְשֹׁחַדָּא מַעֲוֵר עֵינֵי חַסְדִּימִן וּמַקְלִיל פְּתֻמָּיִן תִּרְצִיץ:	8

שאין חולקין על מופלא שבצית דין, לפיכך מתחילין דיני נפשות מן הצד, לקטנים שבהן שואלין תחלה שיאמרו את דעתם. ולפי דברי רבותינו כן פתרון המקרא: לא תהיה אחרי רבים לרעת. לחייב מיתה בשביל דין אחד שירצו מחייבין על המזכין. ולא תענה על רב. לנטות מדבריו, ולפי שהוא חסר יו"ד דרשו בן כן. אחרי רבים להטות. ויש רבים שאתה נוטה אחריהם, ואימתי, בזמן שהן שנים המכריעין במחייבין יותר מן המזכין. וממשמע שנאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות, שומע אני אצל היה עממה לטובה, מכאן אמרו דיני נפשות מטין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה. ואונקלוס תרגם לא תתמנע מלא לפא מה דצעיך על דינא, ולשון העברי לפי התרגום כך הוא נדרש: לא תענה על ריב לנשות, אם ישאלך דבר למשפט, לא תענה לנטות לצד אחד ולסלק עצמך מן הריב, אלא הוי דן אותם לאמיטו. ואני אומר ליטעו על אופניו כפשוטו וכן פתרונו. לא תהיה אחרי רבים לרעות. אם ראית רשעים מטין משפט, לא תאמר הואיל ורבים הם הנני נוטה אחריהם: ולא תענה על ריב לנשות וגו'. ואם ישאלך הגדון על אותו המשפט, אל תענו על הריב דבר הנוטה אחרי אותן רבים להטות את המשפט מאמיטו, אלא אמור את המשפט כאשר הוא, וקולר יהא תלוי בצוהר הרבים:

- (3) לא תהדר. לא תחלוק לו כבוד לזכותו צדין ולומר, דל הוא אזכנו ואכבדנו:
 (5) כי תראה חמור שונאך וגו'. הרי כי משמש כלשון דלמא, שהוא מד' לשונות של שמושי כי, וכה פתרונו, שמה תראה חמורו רוצץ תחת משאו: וחדללת מעזוב לו. בתמיה: עזב תעזב עמו. עזיבה זו לשון עזרה, וכן עזר ופזר (מלכים א' יד, י), וכן ויעזבו ירושלים עד החומה (נחמיה ג, ח), מלאה עפר לעזוב ולסייע את חוזה החומה. כי נאמר בלצדך רבים הגוים הָאֵלֶּה מִפְּנֵי גו' (דברים ז, יז), שמה תאמר כן, בתמיה, לא תִּירָא מֵהֶם. ומדרשו כך דרשו רבותינו, כי תראה וחדללת, פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר, הא כיצד, זקן ואינו לפי כבודו, וחדללת, או בהמת עובד כוכבים ומשאו של ישראל (בבא מציעא לז:), וחדללת: עזב תעזב עמו. לפרק המשא, מלמשקל ליה, מליטול משאוי ממנו:
 (6) אבינך. לשון אוצה, שהוא מדולדל ומאז לכל טובה (שם קיא:):
 (7) ונקי וצדיק אל תהרג. מנין ליוצא מצית דין חייב, ואמר אחד יש לי ללמד עליו זכות, שמחזירין אותו, תלמוד לומר ונקי אל תהרגו, ואף על פי שאינו צדיק, שלא נטדק צצית דין, מכל מקום נקי הוא מדין מיתה, שהרי יש לך לזכותו. ומנין ליוצא מצית דין זכאי, ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה שאין מחזירין אותו לזית דין, תלמוד לומר וצדיק אל תהרג, וזה צדיק הוא, שננטק צצית דין: כי לא אצדיק רשע. אין עליך להחזירו, כי אני לא אצדיקו צדינו אם ילא מידך זכאי, יש לי שלוחים הרבה להמיתו צצית שנתחייב צה:

9 And a stranger shalt thou not oppress; for ye know the heart of a stranger, seeing ye were strangers in the land of Egypt.	וְגֵר לֹא תִלְחֹץ וְאַתֶּם יֹדְעִים אֶת־נֶפֶשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:	9 וגר לא תלחץ ואתם יודעים את־נפש הגר כי־גרים הייתם בארץ מצרים:
10 And six years thou shalt sow thy land, and gather in the increase thereof;	וּשְׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אֲרָצְךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ:	10 ושש שנים תזרע את־ארצך ואספת את־תבואתה:
11 but the seventh year thou shalt let it rest and lie fallow, that the poor of thy people may eat; and what they leave the beast of the field shall eat. In like manner thou shalt deal with thy vineyard, and with thy oliveyard.	וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וְנָטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֲבִינֵי עֲמֹד וְיִתְּרָם תֹּאכַל חֵיט הַשָּׂדֶה כֹּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ:	11 והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביני עמוד ויתרם תאכל חית השדה כן־תעשה לכרמך לזיתך:
12 Six days thou shalt do thy work, but on the seventh day thou shalt rest; that thine ox and thine ass may have rest, and the son of thy handmaid, and the stranger, may be refreshed.	שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת לַמַּעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וַיִּנָּפֵשׁ בֶּן־אִמָּתְךָ וְהַגֵּר:	12 ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן־אמתך והגר:
13 And in all things that I have said unto you take ye heed; and make no mention of the name of other gods, neither let it be heard out of thy mouth.	וּבְכָל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֵלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ לֹא יִשְׁמַע עַל־פִּיךָ:	13 ובכל אשר־אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על־פידך:
14 Three times thou shalt keep a feast unto Me in the year.	שְׁלֹשׁ רְגָלִים תִּחַג לִי בַשָּׁנָה:	14 שלש רגלים תחג לי בשנה:

(8) ושחד לא תקח. אפילו לשפוט אמת, וכל שכן כדי להטות את הדין, שהרי כדי להטות את הדין נאמר כבר לא תטה משפט: יעור פקחים. ואפילו חכם בצורה ונוטל שוחד, סוף שמתרף דעתו עליו, וישתכח תלמודו, ויכה מאור עיניו (מכילתא פ"כ):

ויסלף. כתרומתו ומלקלו: דברי צדיקים. דברים המולדקים, משפטי אמת, וכן תרגומו פתגמין תריצין, ישרים: (9) וגר לא תלחץ. צהר צהר מקומות הזהירה תורה על הגר, מפני שסורו רע (בבא מציעא נט:): את נפש הגר. כמה קשה לו כשלו חסידים אומי:

(10) ואספת את תבואתה. לשון הכנסה לבית, כמו ואספתו אל פוך ביתך (דברים כב, ז):

(11) תשמטנה. מעבודה: ונטשתה. מאכילה אחר זמן הציעור. דבר אחר תשמטנה, מעבודה גמורה, כגון חרישה וזריעה. ונטשתה, מלזבל ומלקשקש: ויתרם תאכל חית השדה. להקיש מאכל אציון למאכל חיה, מה חיה אוכלת בלא מעשר, אף אציונים אוכלים בלא מעשר, מכאן אמרו אין מעשר צביעית (מכילתא פ"כ): כן תעשה לברמך. ותחלת המקרא מדבר בשדה הלזבן, כמו שאמר למעלה הימנו תזרע את ארצך:

(12) וביום השביעי תשבת. אף בשנה השביעית לא תעקר שבת בראשית ממקומה (שם), שלא תאמר, הואיל וכל השנה קרויה שבת, לא תנהג בה שבת בראשית: למען ינוח שורך וחמורך. תן לו נייח, להחיר שיהא תולש ואוכל עשבים מן הקרקע, או אינו אלא יחצטנו בחור הדין, אמרת, אין זה נייח אלא נער: בן אמתך. בעצד הערל הכתוב מדבר (שם): והגר. זה גר מושב:

(13) ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו. לעשות כל מצוות עשה באזהרה, שכל שמירה שצוורה אזהרה היא במקום לאו (יל"ש שנה, צס המכילתא): לא תזכירו. שלא יאמר לו, שמור לי צד עצודת אלילים פלוגית (סנהדרין סג:), או תעמוד עמי ביום עצודת אלילים פלוגית. דבר אחר ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו, ללמדך, ששקולה עצודת אלילים כנגד כל המצוות כולם, והנהגה כה כשומר את כולן: לא ישמע. מן הנכרי: על פיך. שלא תעשה שותפות עם עובדי כוכבים, וישבע לך בעצודת אלילים שלו, נמצאת שאתה גורם שיזכיר על ידך:

<p>15 The feast of unleavened bread shalt thou keep; seven days thou shalt eat unleavened bread, as I commanded thee, at the time appointed in the month Abib—for in it thou camest out from Egypt; and none shall appear before Me empty;</p>	<p>יֵת חֲגֵא דְפִטְרִיָא תִּשְׁרֵא שְׁבַע יוֹמִין תִּיכּוֹל פִּטְרֵא כְּמֵא דְפִטְרִיָא לְזֶמֶן יִרְחֵא דְאַבִּיב אֲרִי בֵּיה נִפְקֵתָא מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִתְחַזֵּן קֳדָמִי רִיקָנִין:</p>	<p>15 אֶת־חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד תֶּדֶשׁ הָאָדִיב כִּי־כֹו יֵצֵאת מִמִּצְרַיִם וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רִיקָם:</p>
<p>16 and the feast of harvest, the first-fruits of thy labours, which thou sowest in the field; and the feast of ingathering, at the end of the year, when thou gatherest in thy labours out of the field.</p>	<p>וְחֵג דְּחֻצְרָא בְּכוּרֵי עֻבְדָּךְ דְּתִזְרַע בְּחֻקְלָא וְחֵג דְּכִנְשָׁא בְּמִפְקָא דְּשִׂתָּא בְּמִכְנָשְׁךָ יֵת עֻבְדָּךְ מִן חֻקְלָא:</p>	<p>16 וְחֵג הַקִּצִּיר בְּכוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחֵג הָאֶסֶף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאֶסְפָּךָ אֶת־מַעֲשֶׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה:</p>
<p>17 Three times in the year all thy males shall appear before the Lord God.</p>	<p>תִּלַּת זְמָנִין בְּשִׁתָּא יִתְחַזֵּן כָּל דְּכוּרָךְ קֳדָם רַבּוֹן עָלְמָא יי:</p>	<p>17 שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶל־פָּנַי הָאֵדֶן ו יְהוָה:</p>
<p>18 Thou shalt not offer the blood of My sacrifice with leavened bread; neither shall the fat of My feast remain all night until the morning.</p>	<p>לֹא תִכּוֹס עַל חֲמִיעַ דָּם פִּסְחֵי וְלֹא יִבִּיתוּן בֵּר מִמּוֹדִבְחָא תִרְבִּי נִכְסַת חֲגֵא עַד צִפְרָא:</p>	<p>18 לֹא־תִזְבַּח עַל־חֶמֶץ דָּם־זִבְחִי וְלֹא־יֵלִין חֶלֶב־חֲגִי עַד־בֹּקֶר:</p>
<p>19 The choicest first-fruits of thy land thou shalt bring into the house of the LORD thy God. Thou shalt not see the kid in its mother's milk.</p>	<p>רִישׁ בְּכוּרֵי אֲרַעָךְ תִּיתִי לְבֵית מִקְדָּשָׁא דִּי־י אֱלֹהֶךָ לֹא תִיכְלִין בֶּשֶׂר בְּחֵלֶב:</p>	<p>19 רֵאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשַׁל גְּדִי בְּחֵלֶב אִמּוֹ: (פ)</p>
<p>20 Behold, I send an angel before thee, to keep thee by the way, and to bring thee into the place which I have prepared.</p>	<p>הָא אֲנִי שְׁלַח מַלְאָכָא קֳדָמְךָ לְמַטְרָךְ בְּאֹרְחָא וְלֹא־עֲלוּתְךָ לְאַתְרָא דְאַתְקִינִית:</p>	<p>ששי יז הִנֵּה אֲנִכִי שְׁלַח מַלְאָךְ לִפְנֶיךָ לְשַׁמְרָךְ בְּדַרְךָ וְלְהַבִּיאֲךָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכְנַתִּי:</p>

(14) רגלים. פעמים, וכן כי הקיני זה שלש רגלים (צמדבר כז, כח):

(15) חדש האביב. שהתחלה מתמלאת זו באביב. אביב לשון אב, זכור וראשון לצל פירות: ולא יראו פני ריקם. כשתצאו לראות פני דרגלים, הביאו לי עולות (חגיגה ז):

(16) וחג הקציר. הוא חג שבעות: בכוּרֵי מעשיך. שהוא זמן הבאת זכורים, ששתי הלחם הבאין בעזרת, היו מתירין החדש למנחות ולהביא זכורים למקדש, שנאמר וּזְיוֹם הַצִּדִּיקִים וגו' (צמדבר כח, כו): וחג האסיף. הוא חג הסוכות: באספך את מעשיך. שכל ימות החמה התחלה מתייבשת בשדות, וזכר אֹסִפִּים אותה אל הבית מפני הגשמים:

(17) שלש פעמים וגו'. לפי שהענין מדבר בשביעית, והדרך לומר שלא יתעקרו שלש רגלים ממקומן (מכילתא פ"ב): כל זכורך. הזכרים שצד:

(18) לא תזבח על חמץ וגו'. לא תשחט את הפסח ב"ד בניסן עד שתזכר החמץ (מכילתא שם פסחים סג): ולא ילין חלב חגי וגו'. חוץ למזבח: עד בקר. יכול אף על המערכה יפסל בלינה, תלמוד לומר על מוקדה על המִזְבֵּחַ כָּל הַלֵּילָה (ויקרא ו, ז): ולא ילין. אין לינה אלא בעמוד השחר, שנאמר עד צקר, אבל כל הלילה יכול להעלותו מן הרפפה למזבח:

(19) ראשית בכוּרֵי אדמתך. אף השביעית חייבת בזכורים, לכך נאמר אף כאן זכורי אדמתך. כיצד, אדם נכנס לתוך שדה, רואה תאנה שזכרה, כורך עליה גמי לסימן ומקדישה. ואין זכורים אלא משבעת המינין האמורין במקרא אֶרֶץ חֲטָה וּשְׁעָרָה וגו' (דברים ח, ח): לא תבשל גדי. אף עגל וכבש ככלל גדי, שאין גדי אלא לשון ולד רך, ממה שאתה מוצא בכמה מקומות בתורה שכתוב גדי והולך לפרש אחריו עזים, כגון אֶזְנֵי אֶשְׁלַח גְּדִי עֲזִים (בראשית לח, יז), אֶת גְּדִי הָעֲזִים (שם כ), שְׁנֵי גְדֵי עֲזִים (שם כז, ט). ללמדך שכל מקום שנאמר גדי סתם, אף עגל וכבש צממע. וזג' מקומות נכתב בתורה, אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ואחד לאיסור זשול (חולין קטו):

(20) הנה אנכי שולח מלאך. כאן נזכרו שעתידין לחטוא ושכינה אומרת להם כי לא תִּשְׁלַח בְּקֶרְכָךְ (שמות לג, ג): אשר

108

21	Take heed of him, and hearken unto his voice; be not rebellious against him; for he will not pardon your transgression; for My name is in him.	הַשֹּׁמֵר מִפְּנֵיו וּשְׁמַע בְּקוֹלוֹ אֵל- תִּמְרָ בּוֹ כִּי לֹא יֵשָׁא לַפִּשְׁעֶכֶם כִּי שְׁמִי בְּקֶרְבוֹ:	אִסְתָּמֵר מִן קְדְמוֹהִי וְקִבִּיל לְמִימְרֶיהָ לֹא תִסְרִיב לְקַבְּלָהּ אֲרִי לֹא יִשְׁבּוֹק לְחֹבִיכּוֹן אֲרִי בְּשְׁמִי מִימְרֶיהָ:
22	But if thou shalt indeed hearken unto his voice, and do all that I speak; then I will be an enemy unto thine enemies, and an adversary unto thine adversaries.	כִּי אִם-שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹלוֹ וַעֲשֵׂיתָ כָּל אֲשֶׁר אֲדַבֵּר וְאִיבֹתַי אֶת-אִיבֵיךָ וְצַרְתִּי אֶת-צָרְרֶיךָ:	אֲרִי אִם קִבֵּלָה תִקְבִּיל לְמִימְרֶיהָ וְתַעֲבִיד כָּל דָּאֻמְלִיל וְאֶסְנִי יָת סְנֹאךָ וְאֶעִיק לְדַמְעִיקִין לָךְ:
23	For Mine angel shall go before thee, and bring thee in unto the Amorite, and the Hittite, and the Perizzite, and the Canaanite, the Hivite, and the Jebusite; and I will cut them off.	כִּי-יֵלֶךְ מַלְאָכִי לְפָנֶיךָ וְהֵבִיאָךְ אֶל-הָאֱמֹרִי וְתַחְתֵּי וְהַפְּרִזִּי וְהַכְּנַעֲנִי תַחְתֵּי וְהַיְבוֹסִי וְהַכְּחַדְתִּיו:	אֲרִי יְהוָה מַלְאָכִי קִדְמָךְ וְיַעֲלִנְךָ לְלוֹת אֱמֹרָאִי וְתַחְתֵּי וּפְרִזִּי וְכַנְעָנָאִי חִנָּאִי וַיְבוֹסָאִי וְאֶשְׁחַצֵּינִין:
24	Thou shalt not bow down to their gods, nor serve them, nor do after their doings; but thou shalt utterly overthrow them, and break in pieces their pillars.	לֹא-תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיהֶם כִּי הָרַסְתָּ תַהֲרֹסֵם וְשִׁבַּר תִּשְׁבַּר מִצְבֹּתֵיהֶם:	לֹא תִסְגֹּד לְשִׁעֲוֹתֵהוֹן וְלֹא תִפְלַחְנִין וְלֹא תַעֲבִיד כַּעֲבֹדֵיהֶן אֲרִי פִגְרָא תִפְגְּרִנּוֹן וְתִבְרָא תִתְבַּר קִמְתָּהוֹן:
25	And ye shall serve the LORD your God, and He will bless thy bread, and thy water; and I will take sickness away from the midst of thee.	וַעֲבַדְתֶּם אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּבִרְךְ אֶת-לֶחֶמְךָ וְאֶת-מִימֶיךָ וְהִסְרֹתִי מִחֲלָה מִקֶּרְבְּךָ: (ס)	וְתִפְלַחוּן קִדְם יְיָ אֱלֹהֵכּוֹן וְיִבְרִיךְ יְת מִיכְלֶךְ וְיִת מִשְׁתֶּךָ וְאֶעֱדִי מָרְעִין בִּישִׁין מִבִּינְךָ:
26	None shall miscarry, nor be barren, in thy land; the number of thy days I will fulfil.	לֹא תִהְיֶה מִשְׁכָּלָה וְעֻקְרָה בְּאַרְצְךָ אֶת-מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא:	לֹא תִהִי תִכְלָא וְעֻקְרָא בְּאַרְעֶךָ יְת מִנִּין יוֹמֶךָ אֲשָׁלִים:
27	I will send My terror before thee, and will discomfit all the people to whom thou shalt come, and I will make all thine enemies turn their backs unto thee.	אֶת-אִימֹתַי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהִמַּתִּי אֶת-כָּל-הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָהֶם וְנָתַתִּי אֶת-כָּל- אִיבֶיךָ אֵלֶיךָ עֶרְפָּה:	יְת אִימֹתַי אֲשַׁלַּח קִדְמָךְ וְאֶשְׁגִּישׁ יְת כָּל עָמָא דְאֵת אֲתִי לְאֻנְחָא בְּהוֹן קֶרֶב וְאֶמְסַר יְת כָּל בְּעָלֵי דְבִבְךָ קִדְמָךְ מִחֲזִירֵי קִדְלָה:

הבנותי. אשר זמנתי לחת לכם, זהו פשוטו. ומדרשו, אל המקום אשר הכינותי כזר, מקומי ניכר כנגדו, וזה אחד מן המקראות שאומרים שצית המקדש של מעלה, מכון כנגד צית המקדש של מטה:

(21) אל תמר בו. לשון המראה, כמו אֶשֶׁר יִמְרָה אֶת פִּיךָ (יהושע א, יח): כי לא ישא לפשעכם. אינו מלומד זכך, שהוא מן הכת שאין חוטאין, ועוד, שהוא שליט, ואינו עושה אלא שליחותו: כי שמי בקרבו. מחוזה לראש המקרא, השמר מפניו כי שמי משותף בו. ורבותינו אמרו, זה מטטרו"ן, ששמו כשם רבו, מטטרו"ן צגי מטטריא שדי:

(22) וצרתי. כמרגומו ואעיק;

(24) הרס תהרסם. לאותם אלהות: מצבותיהם. אצנים שהם מצינן להשתחוות להם:

(26) לא תהיה משכלה. אם תעשה רגווי: משכלה. מפלת נפלים או קוצרת את צניה, קרויה משכלה:

28	And I will send the hornet before thee, which shall drive out the Hivite, the Canaanite, and the Hittite, from before thee.	וְאֶשְׁלַח יְת עֲרֵיתָא קֳדָמָךְ וְתִתְּרִיד יְת חֲזָא יְת כְּנַעֲנָא וְיְת חִתָּא מִן קֳדָמָךְ:	וְשִׁלַּחְתִּי אֶת־הַצִּרְעָה לִפְנֶיךָ וְגִרְשָׁה אֶת־הַחִוִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַחִתִּי מִלִּפְנֶיךָ:	28
29	I will not drive them out from before thee in one year, lest the land become desolate, and the beasts of the field multiply against thee.	לֹא אֶתְּרִכְנוּן מִן קֳדָמָךְ בְּשֵׁתָא חֲדָא דְלָמָא תְּהִי אֶרֶעָא צָדִיא וְתִסְגִּי עֲלֶיךָ חַיִּית בְּרָא:	לֹא אֲגִרְשֶׁנּוּ מִפְּנֶיךָ בְּשָׁנָה אַחַת פֶּן־תִּתְּנֶה הָאָרֶץ שְׁמֶמָה וּרְבֵבָה עֲלֶיךָ חַיֵּית הַשָּׂדֶה:	29
30	By little and little I will drive them out from before thee, until thou be increased, and inherit the land.	זְעִיר זְעִיר אֶתְּרִכְנוּן מִן קֳדָמָךְ עַד דְּתִסְגִּי וְתַחֲסִין יְת אֶרֶעָא:	מְעַט מְעַט אֲגִרְשֶׁנּוּ מִפְּנֶיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרֹחַ וְנַחֲלַת אֶת־הָאָרֶץ:	30
31	And I will set thy border from the Red Sea even unto the sea of the Philistines, and from the wilderness unto the River; for I will deliver the inhabitants of the land into your hand; and thou shalt drive them out before thee.	וְאֲשִׁי יְת תַּחוּמָךְ מִיַּמָּא דְּסוּף וְעַד יַמָּא דְּפִלְשְׁתִּינִי וּמִמִּדְבָּרָא עַד פְּרַת אַרְי אֲמַסֵּר בְּיַדְכּוֹן יְת יְתִבִּי אֶרֶעָא וְתִתְּרִכְנוּן מִן קֳדָמָךְ:	וְשִׁתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ מִיַּם־סוּף וְעַד־ יָם פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבָּר עַד־ הַנָּהָר כִּי אֶתֶּן בְּיַדְכֶם אֶת יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְגִרְשָׁתֶמוּ מִפְּנֶיךָ:	31
32	Thou shalt make no covenant with them, nor with their gods.	לֹא תִגְזֹר לָהֶון וּלְשִׁעֲוֵתָהֶון קִים:	לֹא־תִכְרַת לָהֶם וְלֹא־לֵהֶם בְּרִית:	32
33	They shall not dwell in thy land—lest they make thee sin against Me, for thou wilt serve their gods—for they will be a snare unto thee.	לֹא יִתְּבוּן בְּאַרְעֶךָ דְּלָמָא יַחֲזִיבוּ יְתָךְ קֳדָמִי אַרְי תִּפְּלַח יְת שִׁעֲוֵתָהֶון אַרְי יְהוֹן לָךְ לְתַקְלָא:	לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן־ יַחֲטִיאוּ אֶתְךָ לִי כִי תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־יִהְיֶה לָךְ לְמוֹקֵשׁ: (פ)	33

(27) והמותי. כמו והממתי, ותרגומו ואשגש. וכן כל תביעה שפועל שלה ככפל אות אחרונה, כשהפוך לדבר כלשון פעלתי, יש מקומות שנוטל אות הכפולה ומדגיש את האות ונוקדו במלאפוס, כגון והמותי, מגזרת וְהָמַס גִּלְגַּל עָגְלָהוּ (ישעיה כח, כח). וְסִצְוִתִּי, מגזרת וְסִצְוִתִּי אֶל (שמואל א' ז, טו). דְּלוֹתִי, מגזרת דְּלוֹתִי וְסִצְוִתִּי (ישעיה יט, ו). עַל פְּפִיסִי תִקְחִיךָ (שם מט, טז), מגזרת תִקְחִיךָ לֹב (שופטים ה, טו). אֶת מִי בְּלוֹתִי (שמואל א' יב, ג), מגזרת רִכֵּץ עֲזָב דְּלִים (איוב כ, יט). והמתרגם והמותי, ואקטל, טועה הוא, שאלו מגזרת מיתה היתה, אין ה"א שלה צפת"ח, ולא מ"ם שלה מודגשת, ולא נקודה מלאפוס"ם. אלא וְהָמַסִּי (צִירִי) כגון וְהָמַסִּי אֶת הָעָם הַזֶּה (צמדצד יד, טו), והת"י מודגשת לפי שצבא צמקוס ב' תוי"ן, האחת נשרשת לפי שאין מיתה בלא תי"ו, והאחרת משמשת כמו אחרתי, חטאתי, עשיתי. וכן ונתתי, הת"י מודגשת, שהיא צבא צמקוס שמים, לפי שהיה צריך שלשה תוי"ן, שמים ליסוד כמו דָּיוֹס שֶׁת ה' (יהושע י, יב), מַשַּׁת אֱלֹהִים הִיא (קהלת ג, יג), והשלישית לשמוש: עורף. שינוסו מלפניך ויהפכו לך ערפס:

(28) הצרעה. מין שרץ העוף, והיתה מכה אותם בעיניהם, ומטילה בהם ארס והם מתים. והצרעה לא עצרה את הירדן (סוטה לז). והחתי והכנעני. הם ארץ סיחון ועוג, לפיכך מכל ז' אומות לא מנה כאן אלא אלו. וחוי, אף על פי שהוא מעבר הירדן והלאה, שנו רבותינו במסכת סוטה (שם), על שפת הירדן עמדה וזרקה בהם מרה:

(29) שזמדה. ריקנית מזני אדם, לפי שאדם מעט ואין צדק כדי למלאות אותה: ורבה עליך. ותרצה עליך:

(30) עד אשר תפדה. תרצה, לשון פרי, כמו פרו ורבו:

(31) ושתי. לשון השתה, והת"י מודגשת מפני שצבא חת שמים, שאין שיתה בלא תי"ו, והאחת לשמוש: עד הנהר. פרת: וגרשתמו. ומגרשם:

(33) כי תעבד וגו'. הרי אלו כי משמשין צמקוס אשר, וכן צממה מקומות, וזהו לשון אי, שהוא אחד מד' לשונות שהכי משמש, וגם מנינו בהרבה מקומות אם משמש כלשון אשר, כמו ואם סִקְרִיב מִנְחָת צִפּוּרִים (ויקרא ז, יד), שהיא חוצה:

XXIV	And unto Moses He said: 'Come up unto the LORD, thou, and Aaron, Nadab, and Abihu, and seventy of the elders of Israel; and worship ye afar off;	וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה אֵלַי יְהוָה אֹתָהּ וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מֵרֶחֶק:	XXIV
2	and Moses alone shall come near unto the LORD; but they shall not come near; neither shall the people go up with him.'	וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם לֹא יֵלְכוּ עִמּוֹ:	2
3	And Moses came and told the people all the words of the LORD, and all the ordinances; and all the people answered with one voice, and said: 'All the words which the Lord hath spoken will we do.'	וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה:	3
4	And Moses wrote all the words of the LORD, and rose up early in the morning, and builded an altar under the mount, and twelve pillars, according to the twelve tribes of Israel.	וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וַיִּשְׁכֶּם בַּבֹּקֶר וַיִּבְנֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים עָשָׂר מִצְבֵּה לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל:	4
5	And he sent the young men of the children of Israel, who offered burnt-offerings, and sacrificed peace-offerings of oxen unto the LORD.	וַיִּשְׁלַח אֶת־נְעָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים:	5
6	And Moses took half of the blood, and put it in basins; and half of the blood he dashed against the altar.	וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצֵי הַדָּם וַיָּשֶׂם בְּאֵגָנֹת וְחֲצֵי הַדָּם זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ:	6
7	And he took the book of the covenant, and read in the hearing of the people; and they said: 'All that the LORD hath spoken will we do, and obey.'	וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנוֹ הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָל־אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע:	7

(1) ואל משה אמר. פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות, וצד' בסיון נאמרה לו עלה:

(2) ונגש משה לבדו. אל הערפל:

(3) ויבא משה ויספר לעם. צו ציוס: את כל דברי ה'. מצות, פרישה, והגזלה: ואת כל המשפטים. ז' מצות שנלטו בני נח, ושבת, וכבוד אב ואם, ופרה אדומה, ודינין, שניתנו להם צמרה (מכילתא צחדש פ"ג):

(4) ויכתוב משה. מצרעית ועד מתן תורה, וכתב מצות שנלטו צמרה (שם): וישכם בבקר. צמשה בסיון:

(5) את נערי. הצבורות:

(6) ויקח משה חצי הדם. מי חלקו, מלאך צא וחלקו: באגנות. שמי אגנות, אחד לחצי דם עולה, ואחד לחצי דם שלמים, להזות אותם על העם. ומכאן למדו רבותינו, שנכנסו אבותינו לברית צמילה וטצילה והזאת דמים, שאין הזאה בלא טצילה:

(7) ספר הברית. מצרעית ועד מתן תורה, ומצות שנלטו צמרה:

8	<p>And Moses took the blood, and sprinkled it on the people, and said: 'Behold the blood of the covenant, which the LORD hath made with you in agreement with all these words.'</p>	<p>וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת-הַדָּם וַיִּזְרֹק עַל-הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה הַדָּם-הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:</p>	<p>וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת-הַדָּם וַיִּזְרֹק עַל-הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה הַדָּם-הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:</p>	8
9	<p>Then went up Moses, and Aaron, Nadab, and Abihu, and seventy of the elders of Israel;</p>	<p>וַיַּעֲלֵם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְנָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִין מִסְּבִי שְׂרָאֵל:</p>	<p>וַיַּעֲלֵם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְנָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל:</p>	9
10	<p>and they saw the God of Israel; and there was under His feet the like of a paved work of sapphire stone, and the like of the very heaven for clearness.</p>	<p>וַיֵּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתְּהִי תַּחַת כַּוְּכָבִים כְּעֹבֵד אֲבֹן טָבָא וּכְמַחְזֵי שָׁמַיָא לְבִרְיֹו:</p>	<p>וַיֵּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתְּהִי תַּחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לְבִנְת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטָהָר:</p>	10
11	<p>And upon the nobles of the children of Israel He laid not His hand; and they beheld God, and did eat and drink.</p>	<p>וְלַרְבָּרְבֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָוָה נֹקֵא וַחֲזֹו יְת יִקְרָא דִּי וְהָוּ חָדָן בְּקוֹרְבָנֵיהוֹן דִּאֲתַקְבְּלוּ כְּאֵלֹו אֲכָלִין וְשִׁתִּין:</p>	<p>וְאֶל-אַצִּילֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֹו אֶת-הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: (ס)</p>	11
12	<p>And the LORD said unto Moses: 'Come up to Me into the mount and be there; and I will give thee the tables of stone, and the law and the commandment, which I have written, that thou mayest teach them.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה סֵק לְקִדְמִי לְטוֹרָא וְהָוִי תַּמָּן וְאַתִּין לָךְ יְת לִוְחֵי אֲבָנָא וְאוֹרֵיתָא וְתַפְסִידָתָא דְכְּתִבִית לְאַלּוּפֵיהוֹן:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הַהֲרָה וְהָיִה שָׁם וְאֶתְּנָה לָךְ אֶת-לֶחֶת הָאֲבֹן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם:</p>	12
13	<p>And Moses rose up, and Joshua his minister; and Moses went up into the mount of God.</p>	<p>וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁוֹמְשֻׁנְיָה וַיַּעֲלֵם מֹשֶׁה לְטוֹרָא דִּאֲתַגְלִי עֲלוֹהֵי יִקְרָא דִּי:</p>	<p>וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ וַיַּעֲלֵם מֹשֶׁה אֶל-הַר הָאֱלֹהִים:</p>	13

(8) ויזרוק. ענין הזאה, ותרגומו וזרק על מדצחא לכפרא על עמא:

(10) ויראו את אליהו ישראל. נסתכלו והצילו ונחייבו מיתה, אלא שלא רצה הקב"ה לערצב שמחת החורה, והמחין ללנדב ואזיהוא עד יום חנוכת המשכן, ולזקנים עד ויהי העם קמאזניס וגו' ופצער פם אש ופאחל צקצה המצנה, בקניס סצמחנה: כמעשה לבנת הספיר. היא היטה לפניו צשעת השעבוד, לזכור צרות של ישראל שהיו משועבדים צמעשה לזנים: ובעצם השמים לשהר. משגאלו היה אור וסדוה לפניו: ובעצם כתרנו לשון מראה: לשהר. לשון צרור וללו: ויראו את אליהו ישראל.

(11) ואל אצילי. הם נדבדו ונאצו והזקנים: לא שלח ידו. מכלל שהיו ראויים להשתלח בזה יד: ויחזו את האלהים. והיו מסתכלין בצל בגס, מתוך אכילה ושתייה, כך מדרש תנחומא (בהעלותך ט"ו). ואונקלוס לא תרגם כן, אצילי, לשון גדולים, כמו ומאציליה קראתיה (ישעיה מא, ט), ויאצל מן הרוח (במדבר יא, כה), שש אמות אציליה (יחזקאל מא, ח):

(12) ויאמר ה' אל משה: לאחר מתן תורה: עלה אלי ההרה והיה שם. מ'יום: את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם. כל שש מאות ושלש עשרה מלות בכלל עשרת הדברות הן. ורצינו סעדיה פירש בצוהרות שיקד, לכל דבור ודבור מלות המלויות בו:

(13) ויקם משה ויהושע משרתו. לא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן, ואומר אני שהיה התלמיד מלווה לרב עד מקום הגבלת מתחומי ההר, שאינו רשאי לילך משם והלאה, ומשם ויעל משה לדרו אל הר האלהים, ויהושע נטה שם אהלו ונתעבז שם כל מ' יום, שכן מזנינו כשירד משה, וישמע יהושע את קול העם צרעה, למדנו שלא היה יהושע עממה:

14 And unto the elders he said: 'Tarry ye here for us, until we come back unto you; and, behold, Aaron and Hur are with you; whosoever hath a cause, let him come near unto them.'	וְאֶל-הַזִּקְנִים אָמַר שְׁבוּ-לָנוּ בְּזֶה עַד אֲשֶׁר-נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהָיָה אֲהָרֹן וְחֹזֶה עִמָּכֶם מִי-בְּעַל דְּבָרִים יִגֹּשׁ אֲלֵהֶם: וְלִסְבִּיא אָמַר אֲזִיכּוּ לָנָא הָכָא עַד דְּנָתִיב לְוָתְכוֹן וְהָא אֲהָרֹן וְחֹזֶה עִמָּכוֹן מִן דְּאִית לֵיה דִּינָא יִתְקַרֵּב לְקַדְמִיהוֹן:	14 וְאֶל-הַזִּקְנִים אָמַר שְׁבוּ-לָנוּ בְּזֶה עַד אֲשֶׁר-נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהָיָה אֲהָרֹן וְחֹזֶה עִמָּכֶם מִי-בְּעַל דְּבָרִים יִגֹּשׁ אֲלֵהֶם:
15 And Moses went up into the mount, and the cloud covered the mount.	וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל-הָהָר וַיְכַסּה הָעָנָן אֶת-הָהָר: וְסָלִיק מֹשֶׁה לְטוֹרָא וַחֲפָא עֲנָנָא יַת טוֹרָא:	מפטיר וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל-הָהָר וַיְכַסּה הָעָנָן אֶת-הָהָר:
16 And the glory of the LORD abode upon mount Sinai, and the cloud covered it six days; and the seventh day He called unto Moses out of the midst of the cloud.	וַיִּשְׁכֵּן כְּבוֹד-יְהוָה עַל-הָהָר סִינַי וַיִּכְסְהוּ הָעָנָן שֵׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל-מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי מִתּוֹךְ הָעָנָן: וְשָׂרָא וְקָרָא דִּינִי וַחֲפָהי עֲנָנָא שְׂתָא יוֹמִין וְקָרָא לְמֹשֶׁה בְּיוֹמָא שְׂבִיעִיָּהּ מִגּוֹ עֲנָנָא:	16 וַיִּשְׁכֵּן כְּבוֹד-יְהוָה עַל-הָהָר סִינַי וַיִּכְסְהוּ הָעָנָן שֵׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל-מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי מִתּוֹךְ הָעָנָן:
17 And the appearance of the glory of the LORD was like devouring fire on the top of the mount in the eyes of the children of Israel.	וּמֵרָאָה כְּבוֹד וְהוּא כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת בְּרָאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַחֲזִיו וְקָרָא דִּינִי כְּאֵלָא בְּרִישׁ טוֹרָא לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:	17 וּמֵרָאָה כְּבוֹד וְהוּא כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת בְּרָאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
18 And Moses entered into the midst of the cloud, and went up into the mount; and Moses was in the mount forty days and forty nights.	וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעָנָן וַיַּעַל אֶל-הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּטוֹרָא אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה: (פ) וְעָל מֹשֶׁה בְּגוֹ עֲנָנָא וְסָלִיק לְטוֹרָא וַהֲוָה מֹשֶׁה בְּטוֹרָא אַרְבָּעִין יָמִין וְאַרְבָּעִין לַיְלָן:	קיס פסוקים וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעָנָן וַיַּעַל אֶל-הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּטוֹרָא אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה: (פ)

The Haftara is Jeremiah 34:8 – 34:22 & 33:25 – 33:26 on page 215. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 148, and the Haftara is the special Haftara on page 234. When Shabbat Shekalim is Rosh Hodesh, read as before but combine the 6th and 7th aliyot from the parsha, and read the 7th aliya for Shabbat Rosh Hodesh on page 229. On Rosh Hodesh that is not Shabbat Shekalim, the Maftir and Haftara are on page 229. On Erev Rosh Hodesh that is not Shabbat Shekalim, read the Haftara on page 232

XXV And the LORD spoke unto Moses, saying:	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמִימַר:	תרומה יח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:
2 'Speak unto the children of Israel, that they take for Me an offering; of every man whose heart maketh him willing ye shall take My offering.	דִּבַּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ-לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל-אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לִבּוֹ תִקְחוּ אֶת-תְּרוּמָתִי: מַלִּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּפְרְשׁוּן קֶדְמִי אֲפֻרְשׁוּתָא מִן כָּל גִּבֹּר דִּיתְרַעֲי לְבִיה תִּסְבּוּן יַת אֲפֻרְשׁוּתִי:	2 דִּבַּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ-לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל-אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לִבּוֹ תִקְחוּ אֶת-תְּרוּמָתִי:

(14) ואל הזקנים אמר. צלחתו מן המחנה: שבו לנו בזה. והתעכבו כאן עס שאר העס צמחנה, להיות נכונים לשפוט לכל איש ריצו: חור. צנה של מרים היה, ואציו כל צנ יפנה, שנאמר ויקח לו קלצ את אפרת ואלד לו את חור (דצרי הימים-א ב, יט), אפרת זו מרים, כדאיתא צסוטה (יא): מי בעל דברים. מי שיש לו דין: (16) ויכסהו הענן. רצותינו חולקים צדצר (יומא ד.), יש מהם אומרים אלו ששה ימים שמראש חדש (עד עצרת יום מתן תורה. רש"י שן): ויכסהו הענן. להר: ויקרא אל משה ביום השביעי. לומר עשרת הדצרות, ומשה וכל בני ישראל עומדים, אלא שחלק הכחוצ כצוד למשה. ויש אומרים, ויכסהו הענן למשה ו' ימים, לאחר עשרת הדצרות, והם היו צמחלת מ' יום שעלה משה לקבל הלוחות, ולמדן שכל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה ששה ימים (שם): (18) בתוך הענן. ענן זה כמין עשן הוא, ועשה לו הקצ"ה למשה שציל (נ"א חופה) צמוכו:

3	And this is the offering which ye shall take of them: gold, and silver, and brass;	וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵתָם זָהָב וְכֶסֶף וְנִחָשֶׁת:	וְדָא אֶפְרָשִׁיתָא דְתַסְבִּין מִנְהוֹן דִּיהָבָא וְכֶסֶף וְנִחָשָׂא:
4	and blue, and purple, and scarlet, and fine linen, and goats' hair;	וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְיֶשֶׁשׁ וְעֵיִם:	וּתְכֵלָא וְאַרְגֶּמָא וְצִבְעָה זְהוּרִי וְיֶבֶן וְמַעֲזִי:
5	and rams' skins dyed red, and sealskins, and acacia-wood;	וְעֹרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים וְעֹרֹת תַּחֲשִׁים וְעֵצֵי שִׁטִּים:	וּמַשְׁכֵּי דְדִכְרִי מְסוּמָקִי וּמַשְׁכֵּי סִסְגוּנָא וְעֵצֵי שִׁטִּין:
6	oil for the light, spices for the anointing oil, and for the sweet incense;	שֶׁמֶן לַמָּאָר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסָּמִים:	מִשְׁחָא לְאַנְהֲרוּתָא בּוֹסְמִיא לְמִשַׁח רַבּוּתָא וְלִקְטֹרֶת בּוֹסְמִיא:
7	onyx stones, and stones to be set, for the ephod, and for the breastplate.	אֲבִנֵי-שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֵּאִים לְאַפֹּד וְלַחֹשֶׁן:	אַבְנֵי בִירְלָא וְאַבְנֵי אֶשְׁלָמוּתָא לְשִׁקְעָא בְּאַיְפוּדָא וּבְחוֹשֶׁנָא:
8	And let them make Me a sanctuary, that I may dwell among them.	וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִיתִי וְעִבְדוּן קִדְמִי מִקְדָּשׁ וְאַשְׁרֵי שְׁכִינָתִי בִּיְהוֹן:	וְעִבְדוּן קִדְמִי מִקְדָּשׁ וְאַשְׁרֵי שְׁכִינָתִי בִּיְהוֹן:
9	According to all that I show thee, the pattern of the tabernacle, and the pattern of all the furniture thereof, even so shall ye make it.	כָּל אֲשֶׁר אֲנִי מֵרְאָה אוֹתָךְ אֵת תְּבִנֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תְּבִנֹת כָּל-תְּבִנֹת הַמִּנְוָהי כָּלֵיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ: (ס)	כָּל דְּאֵנָא מִחוּזֵי יְתָדֵי דְמוֹת מִשְׁכָּנָא וְיֹת דְמוֹת כָּל מְנוּהֵי וְכֵן תַּעֲבִדוּן:

(2) ויקחו לי תרומה. לי, לשמי: תרומה. הפרשה, יפרישו לי מממונם נדבה: ידבנו לבו. לשון נדבה, והוא לשון רצון טוב, פיישנ'ט צלע"ז (געשענק). תקחו את תרומתי. אמרו רבותינו, ג' תרומות אמורות כאן, אחת תרומת צקע לגלגלת שנעשו מהם האדנים, כמו שמפורש צלה פקודי, ואחת תרומת המזבח צקע לגלגלת, לקופות, לקנות מהן קרצנות לצור, ואחת תרומת המשכן, נדבת כל אחד ואחד שהתנדבו. י"ג דברים האמורים בענין, כולם הורכו למלאכת המשכן או לצנדי כהונה כשתדקדק בהם:

(3) זהב וכסף ונחשת וגו'. כלם צאו צנדבה איש איש מה שנדבו לבו, חוץ מן הכסף שצא בשוה, מחצית השקל לכל אחד. ולא מצינו בכל מלאכת המשכן שהורכב שם כסף יותר, שנאמר וְכָסֶף פְּקִידֵי הָעֵדָה וְגו' צָקַע לְגִלְגֵּלֶת וְגו' (שמות לח, כוכז), ושאר הכסף הבא שם צנדבה, עשאוה לכלי שרת:

(4) ותכלת. צמר צבוע דם חלזון (מנחות מד), וצבעו ירוק: וארגמן. צמר צבוע ממין צבע ששמו ארגמן: ושש. הוא פשתן (יצמות ד:). ועזים. נוצה של עזים, לכך תרגם אונקלוס וּמַעֲזִי, הבא מן העזים, ולא עזים עצמן, שתרגום של עזים עֲזִיָּא:

(5) מאדמים. צבעות היו אדום לאחר עבודה: תחשים. מין חיה, ולא היתה אלא לשעה (שבת כח:), והרצה גוונים היו לה, לכך מתרגם סִסְגוּנָא, שש ומתפאר בגווניו שלו (שם): ועצי שטים. ומאין היו להם צמדצר, פירש רבי תנחומא (תרומה ט), יעקב אבינו צפה ברוח הקדש שעמדין ישראל לצנות משכן צמדצר, והציא ארזים למצרים ונטעם, וזוה לצניו ליטלם עמהם כשיצאו ממצרים:

(6) שמן למאור. שמן זית זך להעלות נר תמיד: בשמים לשמן המשחה. שנעשה למשוח כלי המשכן והמשכן לקדשו, והורכו לו בשמים, כמו שמפורש בכי תשא: ולקטורת הסמים. שהיו מקטירין בכל ערב וצוקר, כמו שמפורש בואתה תלזה. ולשון קטרת, העלאת קיטור ותמרות עשן:

(7) אבני שדה. שמים הורכו שם, לצורך האפוד האמור בואתה תלזה: מלאים. על שם שעושין להם צוהז מושב כמין גומא, ונותנין האבן שם למלאות הגומא, קרויים אבני מלואים, ומקום המושב קרוי משצנות: לאפור ולחושן. אבני השם לאפור ואבני המלואים לחשן. וחשן ואפוד מפורשים בואתה תלזה, והם מיני תכשיט:

(8) ועשו לי מקדש. ועשו לשמי בית קדושה:

10	And they shall make an ark of acacia-wood: two cubits and a half shall be the length thereof, and a cubit and a half the breadth thereof, and a cubit and a half the height thereof.	וַיַּעֲבֹדוּ אֹרֹנָא דְאֶעִי שְׁטִין תַּרְתִּין אַמֵּין וּפְלָגָא אוֹרְכִיָּה וְאַמְתָּא וּפְלָגָא פּוֹתִיָּה וְאַמְתָּא וּפְלָגָא רוּמִיָּה:	וַעֲשׂוּ אֹרֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתִים וְחֲצִי אֶרְכּוֹ וְחֲצִי רָחְבּוֹ וְחֲצִי קָמָתוֹ:	ישראל
11	And thou shalt overlay it with pure gold, within and without shalt thou overlay it, and shalt make upon it a crown of gold round about.	וְתַחְפִּי יִתִּיה דְּהַב דְּכִי מְגִי וּמִבְרָא תַחְפִּינִיה וְתַעֲבִיד עֲלֹהֵי זֵר דְּדְהַב סָחֹר סָחֹר:	וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ תַּצְפֶּנּוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֶר זָהָב סָבִיב:	11
12	And thou shalt cast four rings of gold for it, and put them in the four feet thereof; and two rings shall be on the one side of it, and two rings on the other side of it.	וְתַפִּיד לִיה אַרְבַּע עֲזָקִין דְּדְהַב וְתַתִּין עַל אַרְבַּע זְוִיָּה וְתַרְתִּין עֲזָקִין עַל סְטְרִיה חַד וְתַרְתִּין עֲזָקִין עַל סְטְרִיה תְּנִינָא:	וְיַצְקָתָ לּוֹ אַרְבַּע טַבַּעֲת זָהָב וְנִתְּתָה עַל אַרְבַּע פַּעֲמָתָיו וּשְׁתֵּי טַבַּעֲת עַל-צִלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבַּעֲת עַל-צִלְעוֹ הַשֵּׁנִית:	12
13	And thou shalt make staves of acacia-wood, and overlay them with gold.	וְתַעֲבִיד אֲרִיחֵי דְאֶעִי שְׁטִין וְתַחְפִּי יִתְהוֹן דְּהָבָא:	וְעָשִׂיתָ בָדִי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב:	13
14	And thou shalt put the staves into the rings on the sides of the ark, wherewith to bear the ark.	וְתַעִיל יֵת אֲרִיחָא בְּעֲזָקָתָ עַל סְטְרֵי אֹרֹנָא לְמַטָּל יֵת אֹרֹנָא בְּהוֹן:	וְהִבֵּאתָ אֶת-הַבָּדִים בְּטַבַּעֲת עַל צִלְעַת הָאֹרֹן לְשֵׂאת אֶת-הָאֹרֹן בָּהֶם:	14
15	The staves shall be in the rings of the ark; they shall not be taken from it.	בְּעֲזָקָתָ אֹרֹנָא יִהְיוּ אֲרִיחָא לֹא יַעֲדוּן מִנֶּיהָ:	בְּטַבַּעֲת הָאֹרֹן יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסָּרוּ מִמֶּנּוּ:	15
16	And thou shalt put into the ark the testimony which I shall give thee.	וְתַתִּין בְּאֹרֹנָא יֵת סִדְּרוֹתָא דְּאִתִּין לָךְ:	וְנִתְּתָ אֶל-הָאֹרֹן אֶת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ:	16

(9) ככל אשר אני מראה אותך. כאן, את תצנית המשכן (מנחות כט.). המקרא הזה מחובר למקרא שלמעלה הימנו, ועשו לי מקדש ככל אשר אני מראה אותך: וכן תעשו. לדורות (סנהדרין טז:; שבוט יד:), אם יאבד אחד מן הכלים או כשתעשו לי כלי בית עולמים, כגון שולחנות ומנורות וכיורות ומכונות שעשה שלמה, כתצנית אלו תעשו אותם. ואם לא היה המקרא מחובר למקרא שלמעלה הימנו, לא היה לו לחבצו וכן תעשו, אלא כן תעשו, והיה מדבר על עשיית אהל מועד וכליו:

(10) ועשו ארון. כמין ארונות שעושים בלא רגלים, עשויים כמין ארגז שקורין אישקריין (שריין שראנק) יושב על שוליו: (11) מבית ומחוץ תצפנו. שלשה ארונות עשה בלא רגלים, ב' של זהב וצ' של עץ (יומא עב:), וד' כתלים ושוליים לכל אחד, ופחושים מלמעלה, נתן של עץ בחוץ של זהב, ושל זהב בחוץ של עץ, וקשה שפחו העליונה בזהב, נמצא מלפני מציב ומחוץ: זר זהב. כמין כתר מוקף לו סביב, למעלה משפחו, שעשה הארון החיצון גבוה מן הפנימי, עד שעלה למול עובי הכפורת ולמעלה הימנו משהו, וכשהכפורת שוכב על עובי הכתלים, עולה הזר למעלה מכל עובי הכפורת כל שהוא, והוא סימן לכתר תורה:

(12) ויצקת. לשון התכה כתרומתו: פעמותיו. כתרומתו ונחיתו. וצויות העליונות סמוך לכפורת היו נחיתים, שמים מכאן ושמים מכאן לרחבו של ארון, והצדים נחיתים בזה, וארכו של ארון מפסיק בין הצדים אמתים וחצי צין ב' לצד, שהיו שני צני אדם הנושאים את הארון מהלכין ביניהם, וכן מפורש במנחות (נח:). צפרק שמי הלחם: ושתי טבעות על צלעו האחת. הן הן ד' טבעות שנחלת המקרא, ופירש לך היכן היו, והיו"ו יו יתירה היא, ופחרונו כמו שמי טבעות, ויש לך ליטתה כן, ושמי מן הטבעות האלו על כלעו האחת: צלעו. לדו:

(13) בדי. מוטות:

(15) לא יסורו ממנו לעולם (יומא עב:).

17	And thou shalt make an ark-cover of pure gold: two cubits and a half shall be the length thereof, and a cubit and a half the breadth thereof.	וְעָשִׂיתָ כִּפְתָּת זָהָב טָהוֹר וְתַעֲבִיד כְּפוֹרֶתָא דְדָהָב דְּכִי אֲמָתִים וַחֲצִי אַרְבֵּה וְאֲמָה תִּרְתִּין אַמּוֹן וּפְלָגָא אִירְכָה וַחֲצִי רַחְבָּהּ: וְאֲמָתָא וּפְלָגָא פּוֹתִיָּהּ:	שני
18	And thou shalt make two cherubim of gold; of beaten work shalt thou make them, at the two ends of the ark-cover.	וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קְצוֹת הַכִּפְתָּת: וְתַעֲבִיד תִּרְיָן כְּרוּבִין דְּדָהָב נִגִּיד תַעֲבִיד יִתְהוֹן מִתִּרְיָן סְטָרִי כְּפוֹרֶתָא:	18
19	And make one cherub at the one end, and one cherub at the other end; of one piece with the ark-cover shall ye make the cherubim of the two ends thereof.	וְעָשִׂה כְּרוּב אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה וְכְרוּב־אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה מִן־הַכִּפְתָּת תַעֲשֶׂוּ אֶת־הַכְּרֻבִים עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו:	19
20	And the cherubim shall spread out their wings on high, screening the ark-cover with their wings, with their faces one to another; toward the ark-cover shall the faces of the cherubim be.	וַהֲיוּ הַכְּרֻבִים פְּרָשֵׁי כַנָּפִים לְמַעַל סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכִּפְתָּת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכִּפְתָּת יִהְיוּ פְנֵי הַכְּרֻבִים: וַיִּהְיוּ כְּרוּבָא פְּרִיסִין גְּדַפְיָהוֹן לְעִילָא מְטָלָן בְּגַדְפֵיהוֹן עַל כְּפוֹרֶתָא וְאַפֵּיהוֹן חֵד לְקַבִּיל חֵד לְקַבִּיל כְּפוֹרֶתָא יִהְיוּ אַפֵּי כְּרוּבָא:	20
21	And thou shalt put the ark-cover above upon the ark; and in the ark thou shalt put the testimony that I shall give thee.	וְנָתַתָּ אֶת־הַכִּפְתָּת עַל־הָאָרֶן מִלְמַעְלָה וְאֶל־הָאָרֶן תִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ: וְתִתִּין יֵת כְּפוֹרֶתָא עַל אֲרוֹנָא מִלְעִילָא וּבְאֲרוֹנָא תִּתִּין יֵת סְהוּדָא דְאֶתֵּן לָךְ:	21

(16) ונתת אל הארץ. כמו בארון: העדות. המורה, שהיא לעדות ציני וצינייכם שזויתי אחכם מלות הכתובות בה: (17) כפורת. כסוי על הארון, שהיה פתוח מלמעלה, ומניחו עליו כמין דף: אמתים וחצי ארבה. כארכו של ארון, ורחבה כרחבו של ארון, ומונחת על עוזי הכתלים ארבעתם, ואף על פי שלא נתן שיעור לעוביה, פירשו רבותינו שהיה עוביה טפח (סוכה ה.): (18) כרבים. דמות פראוף מינוק להם: מקשה תעשה. שלא תעשה בפני עצמם ומחצרים בראשי הכפורת לאחר עשייתם, כמעשה לורפים שקורין שולדירי"ץ, אלא הטיל זהב הרבה בתחלת עשיית הכפורת, והכה בפטיש ובקורנס בצמנע, וראשין בולטין מלמעלה, וזייר הכרוצים בצליטת קלותיו: מקשה. בטדי"ץ בלע"ז כמו דא לְדָא נִקְשָׁן (דניאל ה, 1): קצות הכפורת. ראשי הכפורת: (19) ועשה כרוב אחד מקצה. שלא תאמר שנים כרוצים לכל קצה וקצה, לכך הוצרך לפרש כרוב אחד מקצה מזה: מן הכפורת. עצמה תעשה את הכרוצים, זהו פירשו של מקשה תעשה אותם, שלא תעשה בפני עצמם ומחצרים לכפרת: (20) פורשי כנפים. שלא תעשה כנפיהם שוכצים, אלא פרושים וגזוהים למעלה אל ראשיהם, שיהא י' טפחים בחלל שצין הכנפים לכפורת, כדאיחא בסוכה (ה.): (21) ואל הארון תתן את העדות. לא ידעמי למה נכפל, שהרי כבר נאמר ונתת אל הארון את העדות, ויש לומר, שבא ללמד שצוודו ארון לבדו בלא כפורת, יתן תחלה העדות לחוכו, ואחר כך יתן את הכפורת עליו, וכן מצינו כשהקים את המשכן, נאמר ויתן את העדות אל הארון (שמות מ, כ), ואחר כך ויתן את הכפורת על הארון מלמעלה:

22	And there I will meet with thee, and I will speak with thee from above the ark-cover, from between the two cherubim which are upon the ark of the testimony, of all things which I will give thee in commandment unto the children of Israel.	וְנִוְעַדְתִּי לָךְ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִּים אֲשֶׁר עַל-אֲרוֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל-אֲשֶׁר אֶצְוֶה אוֹתְךָ אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (פ)	22
23	And thou shalt make a table of acacia-wood: two cubits shall be the length thereof, and a cubit the breadth thereof, and a cubit and a half the height thereof.	וְתַעֲבִיד פִּתּוּרָא דְאֶעִי שְׁטִין תַּרְתִּין אַמִּין אִירְכִיָּה וְאַמְתָּא פּוּתְיָהּ וְאַמְתָּא וּפְלִגָּא רֹמְיָה:	23
24	And thou shalt overlay it with pure gold, and make thereto a crown of gold round about.	וְתַחֲפִי יְתִיָּה דְהָב דְּכִי וְתַעֲבִיד לִיה זִיר דְּדָהָב סָחֹר סָחֹר:	24
25	And thou shalt make unto it a border of a handbreadth round about, and thou shalt make a golden crown to the border thereof round about.	וְתַעֲבִיד לִיה גְּדִנְפָא רֹמְיָה פּוּשְׁפָּא סָחֹר סָחֹר וְתַעֲבִיד זִיר דְּדָהָב לְגְדִנְפִיָּה סָחֹר סָחֹר:	25
26	And thou shalt make for it four rings of gold, and put the rings in the four corners that are on the four feet thereof.	וְתַעֲבִיד לִיה אַרְבַּע עֲזָקִין דְּדָהָב וְתַתִּין יָת עֲזָקְתָּא עַל אַרְבַּע זְוִיָּתָא דְלְאַרְבַּע רַגְלֹהִי:	26
27	Close by the border shall the rings be, for places for the staves to bear the table.	לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תַּתִּינְן הַטְּבָעֹת לְבָתִּים לְבָדִים לְשֵׂאת אֶת-הַשֻּׁלְחָן:	27

(22) ונועדתי. כשאקבע מועד לך לדבר עמך, אותו מקום אקבע למועד, שאזא שם לדבר אליך: ודברתי אתך מעל הכפורת. ובמקום אחר הוא אומר, ונדָּבַר ה' אליי מאהל מועד לאמר (ויקרא א, א), זה המשכן מחוץ לפרכת, נמצאו שני כחוצים מכחישים זה את זה, צא הכחוצ השלישי והכריע ביניהם, ובצא משה אל אהל מועד וישמע את הקול מדבר אליי מעל הפלֶת וגו' (במדבר ז, פט), משה היה נכנס למשכן, וכיון שצא בחור הפתח, קול יורד מן השמים לצין הכרוצים, ומשם יוצא ונשמע למשה צהלה מועד: ואת כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל. הריו"ו וזו יתירה וטפלה, וכמוהו הרצה במקרא, וכה תפחר, ואת אשר אדבר עמך שם את כל אשר אצוה אותך, אל בני ישראל הוא:

(23) קומתו. גובה רגליו עם עוצי השלחן (פסחים קט: ובתוס' שם ד"ה אמתא):

(24) זר זהב. סימן לכתר מלכות, שהשלחן שם עושר וגדולה, כמו שאומרים שלחן מלכים:

(25) מסגרת. כמרגומו גְּדִנְפָא, ונחלקו חכמי ישראל דבר, יש אומרים למעלה היטה סביב לשולחן, כמו לבזוזין שבשפת שולחן שרים, ויש אומרים למטה היטה תקועה, מרגל לרגל בארבע רוחות השולחן, ודף השולחן שוכב על אותה מסגרת: ועשית זר זהב למסגרתו. הוא זר האמור למעלה, ופירש לך כאן שעל המסגרת היטה:

(27) לעמדת המסגרת תהיין הטבעות. צרגלים תקועות כנגד ראשי המסגרת: לבתים לבדים. אותן טבעות יהיו צמים להכניס בהן הצדים: לבתים. לנורך צמים: לבדים. כמרגומו לְאֶרִיסָא:

28	And thou shalt make the staves of acacia-wood, and overlay them with gold, that the table may be borne with them.	וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וְצָפַיְתָם אֹתָם זָהָב וְנָשָׂא־בָם אֶת־הַשֻּׁלְחָן: וְתַעֲבִיד יָת אַרְיֵחָיָא דְאֵעִי שְׁטִין וְתַחְפִּי יִתְהוֹן דְּהָבָא וִיהוֹן נְטָלִין בְּהוֹן יָת פְּתוּרָא:	28
29	And thou shalt make the dishes thereof, and the pans thereof, and the jars thereof, and the bowls thereof, wherewith to pour out; of pure gold shalt thou make them.	וְעָשִׂיתָ קְעָרָתָיו וְכַפָּתָיו וְקִשּׁוֹתָיו וּמִנְקִיָּתָיו אֲשֶׁר יִסֹּךְ בָּהֶן זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם: וְתַעֲבִיד מִגְסוֹתָיו וּבִזְכוֹתָיו וְקִסְנֹתֵיהֶם וּמִכִּילֵתֵיהֶם דִּיתִנְסֹף בָּהֶן דְּהָב דְּכִי תַעֲבִיד יִתְהוֹן:	29
30	And thou shalt set upon the table showbread before Me always.	וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לִפְנֵי תָמִיד: (פ) וְתִתִּין עַל פְּתוּרָא לֶחִים אַפִּיא קְדָמִי תְּדִירָא:	30
31	And thou shalt make a candlestick of pure gold: of beaten work shall the candlestick be made, even its base, and its shaft; its cups, its knobs, and its flowers, shall be of one piece with it.	וְעָשִׂיתָ מְנֹרֶת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה (בספרי ספרד ואשכנז תיעשה) הַמְּנֹרֶה יִרְכָּה וְקֹנָה גְבִיעֶיהָ כַּפְתֵּירֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמְּנֶה יִהְיֶה: וְתַעֲבִיד מְנֹרֶתָא דְּהָב דְּכִי נָגִיד תַּתַּעֲבִיד מְנֹרֶתָא שְׂדֵה וְקִנָּה פְּלִידָהָ חֲזִירָהָ וְשׁוֹשְׁנָהָ מִמְּנֶה יִהוֹן:	שלישי

(28) ונשא בם. לשון נפעל, יהיה נשא צם את השלחן:

(29) ועשית קערותיו וכפותיו. קערותיו זה הדפוס, שהיה עשוי כדפוס הלחם, והלחם היה עשוי כמין תיבה פרוצה משתי רוחותיה, שולים לו למטה, וקופל מכאן ומכאן כלפי מעלה כמין כותלים, ולכך קרוי לחם הפנים, שיש לו פנים רואין לכאן ולכאן, ללדי הבית מזה ומזה, נותן ארכו לרחבו של שולחן, וכתליו וקופים כנגד שפת השולחן. והיה עשוי לו דפוס זהב ודפוס ברזל, בשל ברזל הוא נאפה, וכשמולאו מן התנור נותנו בשל זהב עד למחר בשבת שמסדרו על השולחן, ואותו דפוס קרוי קערה: וכפותיו. הן בזיכין שנותנין בהם לצונה, ושחים היו לשני קומאי לצונה שנותנין על שתי המערכות, שנאמר וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֹכֶת לֶצֶה זָקָה (ויקרא כד, ז): וקשותיו. הן כמין חלזים חלולים הנסדקין לארכן, דוגמתן עשה של זהב, ומסדר ג' על ראש כל לחם, שישב לחם האחד על גבי אותן הקנים, ומצדילין צין לחם ללחם, כדי שכתם הרוח ביניהם ולא יתעפשו, ובלשון ערבי כל דבר חלול קרוי קסו"א: ומנקיותיו. תרגומו ומְכִילֵתֵיהֶם, הן סניפים, כמין יתדות זהב עומדין בארך, וגזוהים עד למעלה מן השלחן הרבה כנגד גובה מערכת הלחם, ומפוצלים ששה (הרא"ש גורם חמשה) פצולים זה למעלה מזה, וראשי הקנים שצין לחם ללחם סמוכין על אותן פצולים, כדי שלא יכבד משא הלחם העליונים על התחתונים וישצרו, ולשון מְכִילֵתֵיהֶם, סובלותיו, כמו גְּלָאִיתִי הָכִיל (ירמיה ו, יא). אבל לשון מנקיות איני יודע איך נופל על סניפין, ויש מחכמי ישראל אומרים (מנחות זז.), קשותיו אלו סניפין, שמקשין אותו ומחזיקים אותו שלא ישצר. ומנקיותיו. לו הקנים שמנקין אותו שלא יתעפשו, אבל אונקלוס שתרגם מְכִילֵתֵיהֶם, היה שונה כדברי האומר מנקיות הן סניפין: אשר יסך בהן. אשר יכוסה בהן, ועל קשותיו הוא אומר אשר יוסך, שהיו עליו כמין סכך וכסוי, וכן צמקום אחר הוא אומר וְאֵת קִשּׁוֹת הַנֶּסֶךְ (צמדצר ד, ז), וזהו, יוסך והנסך, לשון סכך וכסוי הם:

(30) לחם פנים. שיש לו פנים, כמו שפירשתי, ומנין הלחם וסדר מערכתיו, מפורשים באמור אל הכהנים:

(31) מקשה תיעשה המנורה. שלא יעשה חוליות, ולא יעשה קניה ונרותיה איברים איברים, ואחר כך ידביקם כדרך הצורפים שקורין שולדיר"ך, אלא כולה באה מחתיכה אחת, ומקיש צקורנס וחותך בכלי האומנות, ומפריד הקנים חילך וחילך: מקשה. תרגומו נָגִיד, לשון המשכה, שממשיך את האיברים מן העשת לכאן ולכאן בהקשת הקורנס, ולשון מקשה מכת קורנס, צמדיר"ך צלע"ז כמו דָּא לְדָא נְקָשָׁן (דניאל ה, ו): תיעשה המנורה. מאליה (תנחומא בהעלותך ג), לפי שהיה משה מתקשה בה (מנחות כט.), אמר לו הקד"ש, השלך את הככר לאור והיא נעשית מאליה, לכך לא נכתב תעשה (תנחומא שם): ירכה. הוא הרגל של מטה העשוי כמין תיבה, ושלשה רגלים יוצאין הימנה ולמטה: וקנה. הקנה האמצעי שלה העולה באמצע הירך, זקוף כלפי מעלה, ועליו נר האמצעי עשוי כמין צוק, לזק השמן לתוכו ולחם הפתילה: גביעיה. הן כמין כוסות שעושין מזכוכית, ארוכים וקצרים, וקורין להם מדירנ"ס, ואלו עשוין מזהב, ובלטין ויוצאין מכל קנה וקנה כמנין שנתן בהם הכתוב, ולא היו זה אלא לגוי: כפתריה. כמין תפוחים היו, עגולין סביב, בולטין סביבות הקנה האמצעי, כדרך שעושין למנורות

<p>32 And there shall be six branches going out of the sides thereof: three branches of the candlestick out of the one side thereof, and three branches of the candle-stick out of the other side thereof;</p>	<p>וְשֵׁשׁ קָנִים יֵצְאוּ מִצְדֵּיהָ וְשֵׁתָּא קִנִּין נִפְקִין מִסְטָרְהָא שְׁלֹשָׁה קִנֵּי מִזְרָחָה מִצְדָּהּ תִּלְתָּא קִנֵּי מִנְרֵתָא מִסְטָרָהּ הָאֶחָד וְשֵׁשׁ קִנֵּי מִזְרָחָה מִסְטָרָהּ תִּנְיִנָּא:</p>
<p>33 three cups made like almond-blossoms in one branch, a knop and a flower; and three cups made like almond-blossoms in the other branch, a knop and a flower; so for the six branches going out of the candlestick.</p>	<p>שְׁלֹשָׁה גִבְעִים מְשֻׁקָּדִים בְּקִנְיָהּ תִּלְתָּא כְּלִידִין מְצִירִין בְּקִנְיָהּ הָאֶחָד כְּפֹתֵר וּפֶרֶחַ וְשֵׁשׁ גִּבְעִים מְשֻׁקָּדִים בְּקִנְיָהּ הָאֶחָד כְּפֹתֵר וּפֶרֶחַ כֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֵּצְאוֹת מִן-הַמִּנְרָה:</p>
<p>34 And in the candlestick four cups made like almond-blossoms, the knops thereof, and the flowers thereof.</p>	<p>וּבַמִּנְרָה אַרְבַּעָה גִבְעִים וּבַמִּנְרֵתָא אַרְבַּעָה כְּלִידִין מְצִירִין חֲזִירָהּ וְשִׁשְׁנֶיהָ:</p>
<p>35 And a knop under two branches of one piece with it, and a knop under two branches of one piece with it, and a knop under two branches of one piece with it, for the six branches going out of the candlestick.</p>	<p>וּכְפֹתֵר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמִּנְהָ וּכְפֹתֵר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמִּנְהָ וּכְפֹתֵר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמִּנְהָ לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֵּצְאוֹת מִן-הַמִּנְרָה:</p>

שלפני השרים, וקורין להם פימל"ש, ומנין שלהם כחצו צפרשה כמה כפתורים צולטין ממנה וכמה חלק שצין כפתור לכפתור: וברחיה. לזרין עשוין זה כמין פרחין: ממנה יהיו. הכל מקשה יואל מתוך חכמת העשת, ולא יעשם לדדם וידצקס: (32) 'יוצאים מצדיה. לכלן ולכאן, באלכסון נמשכים ועולין עד כנגד גובהה של מנורה, שהוא קנה האמצעי, ויואלין מתוך קנה האמצעי זה למעלה מזה, התחתון ארוך, ושל מעלה קצר הימנו, והעליון קצר הימנו, לפי שהיה גובה ראשיהן שזה לגובהו של קנה האמצעי השביעי שממנו יוצאים הששה קנים: (33) משקדים. כתר גומו, מזויירים היו, כדרך שעושין לכלי כסף זהב שקורין ניל"ר: ושלשה גבעים. צולטין מכל קנה וקנה: כפתור ופרח. היה לכל קנה וקנה: (34) ובמנרה ארבעה גבעים. בגופה של מנורה היו ארבעה גבעים, אחד צולט זה למטה מן הקנים, והג' למעלה מן יציאת הקנים היואלין מזדיה: משקדים כפתוריה וברחיה. זה אחד מחמשה מקראות שאין להם הכרע (יומא נב:), אין ידוע אם גבעים משוקדים, או משוקדים כפתוריה וברחיה: (35) וכפתור תחת שני הקנים. מתוך הכפתור היו הקנים נמשכים משני צדיה אילך ואילך. כך שנינו במלכת המשכן (מנחות כח:), גובהה של מנורה י"ח טפחים, הרגלים והפרח ג' טפחים, הוא הפרח האמור צירך, שנאמר עד יָרָקָה עד פְּרָקָה (במדבר ח, ז), וטפחיים חלק, וטפח שבו גביע מהארבעה גביעים, וכפתור ופרח משני כפתורים ושני פרחים האמורים במנורה עזמה, שנאמר משוקדים כפתוריה וברחיה, למדנו שהיו צקנה שני כפתורים ושני פרחים לצד מן הג' כפתורים שהקנים נמשכין מתוכן, שנאמר וכפתור תחת שני הקנים וגו', וטפחיים חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אילך ואילך נמשכים ועולין כנגד גובהה של מנורה, טפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו, וטפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו ונמשכים ועולין כנגד גובהה של מנורה, וטפחיים חלק, נשתיירו שם ג' טפחים, שצבה ג' גביעים וכפתור ופרח, נמצאו גביעים כ"ז, י"ח לששה קנים ג' לכל אחד ואחד, וארבעה בגופה של מנורה הרי כ"ז, ואחד עשר כפתורים, ו' בששת הקנים, וג' בגופה של מנורה שהקנים יוצאים מהם, ושנים עוד נאמרו במנורה, שנאמר משוקדים כפתוריה, ומיעוט כפתורים שנים, האחד למטה אלל הירך, והאחד בג' טפחים העליונים עס ג' הגביעים, ותשעה פרחים היו לה, ו' לששת הקנים, שנאמר צקנה האחד כפתור ופרח, וג' למנורה, שנאמר משוקדים כפתוריה וברחיה, ומיעוט פרחים שנים, ואחד האמור צפרשת צהלותך, עד ירכה עד פרחיה. ואם תדקדק במשנה זו הכתובה למעלה, תמצאם כמינים איש איש במקומו:

36	36	כַּפֹּתֵיהֶם וּקְנָתָם מִמָּנֶה יִהְיוּ כֻלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר: כֹּלֶה נִגְיָדָא חֲדָא דְדָהֵב דְּכִי:	36	Their knops and their branches shall be of one piece with it; the whole of it one beaten work of pure gold.
37	37	וְעָשִׂיתָ אֶת־נִרְתֵּיהָ שִׁבְעָה וְהָעֵלָה אֶת־נִרְתֵּיהָ וְהָאֵיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ: וְתַעֲבִיד ית בּוֹצִינְהָ שִׁבְעָה וְתַדְלִיק ית בּוֹצִינְהָ וִיהוּן מִנְהַרִּין לְקַבִּיל אִפְהָא:	37	And thou shalt make the lamps thereof, seven; and they shall light the lamps thereof, to give light over against it.
38	38	וּמִלְקָחֶיהָ וּמִחֲתֹתֶיהָ זָהָב וְצִיבְתָהָ וּמִחֲתֹתֶיהָ דְדָהֵב דְּכִי:	38	And the tongs thereof, and the snuffdishes thereof, shall be of pure gold.
39	39	כֶּכֶר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת כֶּכֶרָא דְדָהֵבָא דְּכִיָּא יַעֲבִיד יתָהּ ית כָּל מְנִיָּא הָאֵלִין:	39	Of a talent of pure gold shall it be made, with all these vessels.
40	40	וְרָאָה וַעֲשֶׂה בְתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מֵרָאָה בְּהָר: (ס) וְחִזִּי וַעֲבִיד בְּדַמּוּתֵהוֹן דְּאַתָּה מִתְחִזִּי בְּטוּרָא:	40	And see that thou make them after their pattern, which is being shown thee in the mount.
XXVI	יט	וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֹשֶׂר יְרִיעַת שֵׁשׁ מִשְׁזָר וְתַכְלָת וְאַרְגָּמָן וְתַלְעַת שְׁנֵי כֶרָבִים מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם: וְיֵת מִשְׁכָּנָא תַעֲבִיד עֹשֶׂר יְרִיעַת דְּבוּץ שְׁזִיר וְתַכְלָא וְאַרְגָּמָא וְצִבְע וְזוּרֵי צִוְרֵת כְּרוֹבִין עוֹבֵד אוּמָן תַעֲבִיד יתָהוֹן:	יט	Moreover thou shalt make the tabernacle with ten curtains: of fine twined linen, and blue, and purple, and scarlet, with cherubim the work of the skilful workman shalt thou make them.
2	2	אֹרְדוֹ הִירִיעָה הָאֶחָת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאָמָה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאָמָה הִירִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־הִירִיעָת: אוּרְכָא דִּירִיעָתָא חֲדָא עֲשָׂרִין וְחֲמִי אָמִין וּפְתִיָּא אַרְבַּע אָמִין דִּירִיעָתָא חֲדָא מִשְׁחָתָא חֲדָא לְכָל יְרִיעָתָא:	2	The length of each curtain shall be eight and twenty cubits, and the breadth of each curtain four cubits; all the curtains shall have one measure.

(37) את גרותיה. כמין זיכין שנותנין צמוכן השמן והפתילות: והאיר על עבר פניה. עשה פי ששת הנרות שצראשי הקנים היוצאים מזדה, מוסבים כלפי האמצעי, כדי שיהיו הנרות כשדללקם מאירים על עבר פניה, מוסב אורם אל זד פני הקנה האמצעי שהוא גוף המנורה:

(38) ומלקחיה. הם הצתים העשויין ליקח בהם הפתילה מתוך השמן, לישבן ולמושכן צפי הנרות, ועל שם שלוקחים בהם קרויים מלקחים. וְצִיבְתָהָ שֶׁמֶרְגָס אוֹנְקְלוֹס, לְשׁוֹן צֶמֶת, טוֹלִי"ש צֶלַע"ז ומחורתיה. הם כמין זיכין קטנים, שחותה בהם את האפר שגבר בצקר בצקר, כשהוא מטיב את הנרות מאפר הפתילות שדלקו הלילה וכזו, ולשון מחתה פויישד"א צֶלַע"ז כמו לְקַחְתָּ אֵשׁ מִקִּיּוֹד (ישעיה ל, יד):

(39) ככר זהב טהור. שלא יהיה משקלה עם כל כליה אלא ככר, לא פחות ולא יותר, והככר של חול ששים מנה, ושל קדש היה כפול, ק"ך מנה, והמנה הוא ליטרא ששוקלין בה כסף למשקל קולוני"א, והם ק' זהובים, כ"ה סלעים, והסלע ארבעה זהובים: (40) וראה ועשה. ראה כאן צהר תבנית שאני מראה אותך. מגיד שנמקשה משה צמעשה המנורה, עד שהראה לו הקצ"ה מנורה של אש: אשר אתה מראה. כתרנומו דְּאַתָּה מִתְחִזִּי בְּטוּרָא, אילו היה נקוד מראה צפת"ה, היה פתורנו אהה מראה לאחרים, עכשיו נקוד חטף קמץ, פתורנו דאת מתחזי, שאחרים מראים לך (שהנקוד מפריד בין עושה לנעשה):

(1) ואת המשכן תעשה עשר יריעות. להיות לו לגג, ולמחיצות מחוץ לקרשים, שהיריעות תלויות מאחוריהן לכסותן: שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני. הרי ארבע מינין יחד בכל חוט וחוט, אחד של פשתים, וג' של זמר, וכל חוט וחוט כפול ו', הרי ד' מינין כשהן שזרין יחד כ"ד כפלים לחוט (צרייתא דמלאכת המשכן): כרובים מעשה חשב. כרובים היו מוזירין בהם באריגתם, ולא צריקמה שהוא מעשה מחט, אלא באריגה בשני כותלים, פרצוף אחד מכאן ופרצוף אחד מכאן, ארי מזל זה וגשר מזל זה, כמו שאורגין חגורות של משי שקורין צֶלַע"ז פייש"א

3	חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת תַּתְּלִינָן חִבְרֹת אִשָּׁה אֶל-אַחֶתָּה וְחֲמֵשׁ יְרִיעֹת חִבְרֹת אִשָּׁה אֶל-אַחֶתָּה:	Five curtains shall be coupled together one to another; and the other five curtains shall be coupled one to another.
4	וַעֲשִׂיתָ לָלֶאֱת תְּכֵלֶת עַל שַׁפַּת הַיְרִיעָה הָאַחַת מִקְצָה בַּחֲבֵרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה בַשַּׁפַּת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֵּרֶת הַשֵּׁנִית:	And thou shalt make loops of blue upon the edge of the one curtain that is outmost in the first set; and likewise shalt thou make in the edge of the curtain that is outmost in the second set.
5	חֲמִשִּׁים לָלֶאֱת תַּעֲשֶׂה בִּירִיעָה הָאַחַת וְחֲמִשִּׁים לָלֶאֱת תַּעֲשֶׂה בַּקְצָה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֵּרֶת הַשֵּׁנִית מִקְבִּילַת הַלָּלֶאֱת אִשָּׁה אֶל-אַחֶתָּה:	Fifty loops shalt thou make in the one curtain, and fifty loops shalt thou make in the edge of the curtain that is in the second set; the loops shall be opposite one to another.
6	וַעֲשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קֶרְסִי זָהָב וְחִבְרַת אֶת-הַיְרִיעֹת אִשָּׁה אֶל- אַחֶתָּה בַּקֶּרְסִים וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד:	And thou shalt make fifty clasps of gold, and couple the curtains one to another with the clasps, that the tabernacle may be one whole.
7	וַעֲשִׂיתָ יְרִיעֹת עֹזִים לְאַהֲלֵ עַל- הַמִּשְׁכָּן עֶשְׂתֵּי-עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם:	And thou shalt make curtains of goats' hair for a tent over the tabernacle; eleven curtains shalt thou make them.

(3) תהיין חוברות. תופרן צמחט 11 וצד 11, חמש לצד וחמש לצד: אשה אל אחותה. כך דרך המקרא לדבר בדבר שהוא לשון נקבה, וצדד שהוא לשון זכר אומר איש אל אחיו כמו שנאמר בבראשית, ופניקס איש אל אחיו (שמות כה, כ):

(4) לולאות. לול"ש צלע"ו וכן תרגם אונקלוס ענין, לשון ענינה: מקצה בחוברת. צלעות יריעה שצנף החצור. קצונת חמשת היריעות קרויה חוצרת: וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית. צלעות יריעה שהיא קיצונה, לשון קצה, כלומר לסוף החוצרת:

(5) מקבילות הלולאות אשה אל אחותה. שמור שתעשה הלולאות צמדה אחת, מכוונות הצדלתן זו מזו, וכמדתן ציריעה זו כן יהא צבצרתה, כשתפרוש חוצרת אל חוצרת יהיו הלולאות של יריעה זו מכוונות כנגד לולאות של זו, וזהו לשון מקבילות, זו כנגד זו, תרגומו של כנגד, לקבל. היריעות ארכן כ"ח ורחבן ארבע, וכשחצר חמש יריעות יחד נמצא רחבן כ', וכן החוצרת השנית. והמשכן ארכו שלשים מן המזרח למערב, שנאמר עשרים קרשים לפאת נגבה תימנה, וכן לצפון, וכל קרש אמה וחצי האמה, הרי שלשים מן המזרח למערב. רוחב המשכן מן הצפון לדרום עשר אמות, שנאמר ולירכתי המשכן ימה וגו', ושני קרשים למקצעות הרי עשר, וצמקומם אפרסם למקראות הללו. נותן היריעות ארכן לרחבו של משכן, עשר אמות אמצעות לגג חלל רוחב המשכן, ואמה מכאן ואמה מכאן לעוצי ראשי הקרשים שעוצים אמה, נשתיירו ע"ז אמה, ח' לצפון וח' לדרום מכסות קומת הקרשים שגבהן עשר, נמצאו שתי אמות התחתונות מגולות. רחבן של יריעות ארבעים אמה כשהן מחוברות, עשרים אמה לחוצרת, שלשים מהן לגג חלל המשכן לארכו, ואמה כנגד עוצי ראשי הקרשים שצמערב, ואמה לכסות עוצי העמודים שצמורה, שלא היו קרשים צמורה אלא ד' (צדש"י ישן חמשה) עמודים, שהמסך פרוש ותלוי צוין שבהן כמין וילון, נשתיירו ח' אמות התלויין על אחורי המשכן שצמערב, ושתי אמות התחתונות מגולות. זו מנאצי בצרייתא דמסכת מדות, אבל במסכת שבת (פרק הזורק נט:), אין היריעות מכסות את עמודי המזרח, וט' אמות תלויות אחורי המשכן, והכתוב צפרשה זו מסייענו, ונתת את הפרוכת תחת הקרסים, ואם כדברי הצרייתא הזאת, נמצאת פרוכת משוכה מן הקרסים ולמערב אמה:

(6) קרסי זהב. פירמיל"ש צלע"ו ומכניסין ראשן אחד צלולאות שצחוצרת זו, וראשן אחד צלולאות שצחוצרת זו, ומחצרן צהן:

8	The length of each curtain shall be thirty cubits, and the breadth of each curtain four cubits; the eleven curtains shall have one measure.	אֹרְכָא דִירֵיעָתָא חֲדָא תְּלָתִין אַמִּין וּפְתִילָא אַרְבַּע אַמִּין דִירֵיעָתָא חֲדָא מִשְׁחָתָא חֲדָא לַחֲדָא עֲשָׂרִי יָרִיעַן:	אֹרְכָו הִירֵיעָה הָאֶחָת שְׁלֹשִׁים בָּאֲמָה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאֲמָה הִירֵיעָה הָאֶחָת מִדָּה אֶחָת לְעֶשְׂרֵי עֶשְׂרֵה יָרִיעֹת:
9	And thou shalt couple five curtains by themselves, and six curtains by themselves, and shalt double over the sixth curtain in the forefront of the tent.	וְתַלְפִיף יָת חֲמִישׁ יָרִיעַן לְחֹד וְיָת שֵׁשׁ יָרִיעַן לְחֹד וְתִיעוֹף יָת יָרִיעָתָא חֲדָא שְׁתִּיתָא לְקַבִּיל אַפִּי מִשְׁכָּנָא:	וְחִבְרָתָא אֶת־חֲמֵשׁ הִירֵיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הִירֵיעֹת לְבָד וְכִפְלָתָא אֶת־הִירֵיעָה הַשְּׁשִׁית אֶל־מוֹל פְּנֵי הָאֹהֶל:
10	And thou shalt make fifty loops on the edge of the one curtain that is outmost in the first set, and fifty loops upon the edge of the curtain which is outmost in the second set.	וְתַעֲבִיד חֲמִשִּׁין עֲנוּבִין עַל סִפְתָּא דִירֵיעָתָא חֲדָא בְּסִטְרָא בֵּית לוֹפִי וְחֲמִשִּׁין עֲנוּבִין עַל סִפְתָּא דִירֵיעָתָא דְּבֵית לוֹפִי תִּנְיָנָא:	וְעֲשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לְלֹאֵת עַל שִׁפְתֵּי הִירֵיעָה הָאֶחָת הַקִּיצְנָה בַּחֲבֶרֶת וְחֲמִשִּׁים לְלֹאֵת עַל שִׁפְתֵּי הִירֵיעָה הַחֲבֶרֶת הַשְּׁנִיָּה:
11	And thou shalt make fifty clasps of brass, and put the clasps into the loops, and couple the tent together, that it may be one.	וְתַעֲבִיד פּוֹרְפִין דִּנְחָשׁ חֲמִשִּׁין וְתַעֲלִיל יָת פּוֹרְפֵי בְּעֲנוּבֵיָא וְתַלְפִיף יָת מִשְׁכָּנָא וַיְהִי חֵד:	וְעֲשִׂיתָ קְרָסִי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהִבַּאתָ אֶת־הַקְּרָסִים בְּלֹלֵאֵת וְחִבְרָתָא אֶת־הָאֹהֶל וַיְהִי אֶחָד:
12	And as for the overhanging part that remaineth of the curtains of the tent, the half curtain that remaineth over shall hang over the back of the tabernacle.	וְסִרְחָא דִּיתִיר בִּירֵיעָת מִשְׁכָּנָא פְּלִגְוֹת יָרֵיעָתָא דִּיתִירָא תִּסְרַח עַל אַחֲרֵי מִשְׁכָּנָא:	וְסִרְחָא הָעֶדְף בִּירֵיעָת הָאֹהֶל חֲצִי הִירֵיעָה הָעֶדְפָּת תִּסְרַח עַל אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן:
13	And the cubit on the one side, and the cubit on the other side, of that which remaineth over in the length of the curtains of the tent, shall hang over the sides of the tabernacle on this side and on that side, to cover it.	וְאַמְתָּא מְכָא וְאַמְתָּא מְכָא בְּדִיתִיר בְּאֹרְךָ יָרֵיעָת מִשְׁכָּנָא יְהִי סְרִיחַ עַל סִטְרֵי מִשְׁכָּנָא מְכָא וּמְכָא לְכַסְיוֹתֶיהָ:	וְהָאֲמָה מִזָּה וְהָאֲמָה מִזָּה בְּעֶדְף בְּאֹרְךָ יָרֵיעָת הָאֹהֶל וַיְהִי סְרִיחַ עַל־צַדֵּי הַמִּשְׁכָּן מִזָּה וּמִזָּה לְכַסְתּוֹ:

(7) יריעות עזים. מנוחה של עזים: לאהל על המשכן. לפרוש אותן על היריעות התחתונות:
(8) שלשים באמה. שכשנותן ארכן לרוחב המשכן כמו שנתן את הראשונות, נמצאו אלו עודפות אמה מכאן ואמה מכאן, לכסות אחת מהשתי אמות שנשארו מגולות מן הקרשים, והאמה התחתונה של קרש שאין היריעה מכסה אותו, היא האמה התחתונה בנקב האדן, שהאלנים גזקו אמה:
(9) וכפלת את היריעה הששית. העודפת צאלו העליונות יותר מן התחתונות: אל מול פני האהל. חצי רחבה היה תלוי, וכפול על המסך שבמזרח כנגד הפתח, דומה לכלה נזועה המכוסה בצעיף על פניה:
(12) וסרח העורך ביריעות האהל. על יריעות המשכן. יריעות האהל הן העליונות של עזים, שקרוים אהל, כמו שנאמר בהן לאהל על המשכן, וכל אהל האמור בהן אינו אלא לשון גג, שמאהילות ומסככות על התחתונות, והן היו עודפות על התחתונות חצי היריעה למערב, שהחצי של יריעה אחת עשרה היתירה, היה נכפל אל מול פני האהל, נשארו שתי אמות רוחב חציה, עודף על רוחב התחתונות: תסרח על אחורי המשכן. לכסות צ' אמות שהיו מגולות בקרשים: אחורי המשכן. הוא צד מערבי, לפי שהפתח במזרח שהן פניו, וספון ולרום קרויין צדין, לימין ולשמאל:
(13) והאמה מזה והאמה מזה. לנפון ולדרוס: בעדף באורך יריעות האהל. שהן עודפות על אורך יריעות המשכן שתי אמות: יהיה סרוח על צדי המשכן. לנפון ולדרוס, כמו שפירשתי למעלה. למדה תורה דרך ארץ, שיהא אדם חס

14	And thou shalt make a covering for the tent of rams' skins dyed red and a covering of sealskins above.	וְעָשִׂיתָ מִכְסֵּה לְאַהֲלֵ עֹרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים וּמִכְסֵּה עֹרֹת תַּחְשִׁים מִלְמַעְלָה: (פ)	וְתַעֲבִיד חוּפָאָה לְמִשְׁכַּנָּא דְּמִשְׁכֵּי דְּכָרִי וְחוּפָאָה דְּמִשְׁכֵּי סְסֻגֻנָּא מִלְעִילָא:
15	And thou shalt make the boards for the tabernacle of acacia-wood, standing up.	וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְרָשִׁים לְמִשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים:	וְתַעֲבִיד יֵת דְּפִיא לְמִשְׁכַּנָּא דְּאֵעֵי שִׁטִּין קִימִין:
16	Ten cubits shall be the length of a board, and a cubit and a half the breadth of each board.	עֶשֶׂר אַמּוֹת אָרְךְ הַקְרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאֻמָּה רֹחַב הַקְרֶשׁ הָאֶחָד:	עֶשֶׂר אַמִּין אוּרְכָא דְּדַפָּא וְאַמָּתָא וּפְלִגּוּת אַמָּתָא פּוּתִיא דְּדַפָּא חֹד:
17	Two tenons shall there be in each board, joined one to another; thus shalt thou make for all the boards of the tabernacle.	שְׁתֵּי יָדוֹת לְקֶרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלְבֹת אִשָּׁה אֶל־אַחֲתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל קְרָשֵׁי הַמִּשְׁכָּן:	תִּרְיִן צִירִין לְדַפָּא חֹד מְשׁוּלְבִין חֹד לְקַבִּיל חֹד כֵּן תַּעֲבִיד לְכָל דְּפֵי מִשְׁכַּנָּא:
18	And thou shalt make the boards for the tabernacle, twenty boards for the south side southward:	וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְרָשִׁים לְמִשְׁכָּן עֶשְׂרִים קְרֶשׁ לַפֶּאֶת נֹגֶבֶה תִּימָנָה:	וְתַעֲבִיד יֵת דְּפִיא לְמִשְׁכַּנָּא עֶשְׂרִין דְּפִין לְרוּחַ עֵיבֵר דְּרוּמָא:

על היפה:

(14) מכסה לאהל. לאותו גג של יריעות עזים, עשה עוד מכסה אחד של עורות אילים מאדמים, ועוד למעלה ממנו מכסה עורות תחשים, ואותן מכסאות לא היו מכסין אלא את הגג, ארכן ל' ורחבן י', אלו דצרי רצי נחמיה. ולדצרי רצי יהודה, מכסה אחד היה חציו של עורות אילים מאדמים וחציו של עורות תחשים:

(15) ועשית את הקרשים. היה לו לומר ועשית קרשים, כמו שנאמר בכל דבר ודבר, מהו הקרשים, מאותן העומדין ומיוחדין לכך. יעקב אבינו נטע ארזים צמרים, וכשמת, זרע לבניו להעלותם עמהם כשיצאו ממצרים, ואמר להם שעתיד הקב"ה לזרות אותן לעשות משכן צמדצר מעצי שטים, ראו שיהיו מזומנים צידכם, הוא שסד הצבלי צפיוט שלו, טס מטע מזוקזים קורות צמיו ארזים, שנודרו להיות מוכנים צידם מקודם לכן: עצי שטים עומדים. אישטנצ"ש צלע"ז שיהא אורך הקרשים זקוף למעלה בקירות המשכן, ולא תעשה הכתלים צקרים שוכצים, להיות רוח הקרשים לגובה הכתלים קרש על קרש:

(16) עשר אמות אורך הקרש. למדנו, גבהו של משכן עשר אמות: ואמה וחצי האמה רוחב. למדנו, ארכו של משכן לבי קרשים שיהיו צפון וצדרוס מן המזרח למערב, ל' אמה:

(17) שתי ידות לקרש האחד. היה חורץ את הקרש מלמטה בצמנעו בגובה אמה, ומניח רביע רחבו מכאן ורביע רחבו מכאן, והן הן הידות, והחריץ חצי רוחב הקרש בצמנע, (רצונו לומר, קרש נקרא מה שנשאר לאחר שחריץ מכאן ומכאן, ואז נשאר רוחב אמה, נמצא חצי רוחב הקרש שצמנע הוא חצי אמה. וכן פירש רש"י בהדיא צפ"י הזורק (שבת דף ק"ח:) שהחריץ צמנע רחב חצי אמה, והיה חורץ רביעית אמה מכל צד, וכל יד היה רוחב רביעית אמה, וכן כל שפת אדן היה רוחב רביעית אמה. ודוק היטב ואז סרה תלונת הרמב"ן ומתיהתו מסולקת) ואותן הידות מכנים באדנים שהיו חלולים, והאדנים גבהן אמה, ויושבים רזופים מ' זה אל זה, וידות הקרש הנכנסות בחלל האדנים חרוצות משלשה צדיהן, רוחב החריץ כעובי שפת האדן, שיכסה הקרש את כל ראש האדן, שאם לא כן נמצא ריוח בין קרש לקרש כעובי שפת שני האדנים שיפסיקו צנייהם, והו' שנאמר ויהיו פלמים מלמטה, שיחרון את צדי הידות כדי שיתחצרו הקרשים זה אל זה: משולבות. עשויות כמין שליחות סולם, מוצדלות זו מזו, ומשופין ראשיהם ליכנס בתוך חלל האדן, כשליצה הנכנסת בנקב עמודי הסולם: אשה אל אחתה. מכוונות זו כנגד זו, שיהיו חריציהם שים זו כמדת זו, כדי שלא יהיו שתי ידות זו משוכה לצד פנים וזו משוכה לצד חוץ צבועי הקרש שהוא אמה, ומרגום של ידות צירין, לפי שדומות לצירי הדלת הנכנסים בחורי המפתח:

(18) לפאת נגבה תימנה. אין פאה זו לשון מקצוע, אלא כל הרוח קרויה פאה, כתרומה לרוח עיבר דרומא:

<p>19 And thou shalt make forty sockets of silver under the twenty boards: two sockets under one board for its two tenons, and two sockets under another board for its two tenons;</p>	<p>וְאַרְבָּעִים אֲדָנִי-כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֲשָׂרִים הַקָּרָשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת-הַקָּרָשׁ הָאֶחָד לְשֹׁתֵי יָדָיו וְשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת-הַקָּרָשׁ הָאֶחָד לְשֹׁתֵי יָדָיו:</p>	<p>19 וְאַרְבָּעִים אֲדָנִי-כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֲשָׂרִים הַקָּרָשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת-הַקָּרָשׁ הָאֶחָד לְשֹׁתֵי יָדָיו וְשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת-הַקָּרָשׁ הָאֶחָד לְשֹׁתֵי יָדָיו:</p>
<p>20 and for the second side of the tabernacle, on the north side, twenty boards.</p>	<p>וְלַסֵּטֶר מִשְׁכָּנָא תַּנְינָא לְרוּחַ צְפוֹנָא עֲשָׂרִין דְּפִין:</p>	<p>20 וְלַצֵּלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לַפָּאָת צְפוֹן עֲשָׂרִים קָרָשׁ:</p>
<p>21 And their forty sockets of silver: two sockets under one board, and two sockets under another board.</p>	<p>וְאַרְבָּעִין סְמָכִיהוֹן דְּכֶסֶף תִּרְיִן סְמָכִין תַּחַת דְּפָא חַד וְתִרְיִן סְמָכִין תַּחַת דְּפָא חַד:</p>	<p>21 וְאַרְבָּעִים אֲדָנִיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרָשׁ הָאֶחָד וְשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרָשׁ הָאֶחָד:</p>
<p>22 And for the hinder part of the tabernacle westward thou shalt make six boards.</p>	<p>וְלִסְפִּי מִשְׁכָּנָא מַעֲרָבָא תַּעֲבִיד שֵׁתָא דְּפִין:</p>	<p>22 וְלִירְכַתִּי הַמִּשְׁכָּן יָמָה תַּעֲשֶׂה שֵׁשֶׁה קָרָשִׁים:</p>
<p>23 And two boards shalt thou make for the corners of the tabernacle in the hinder part.</p>	<p>וְתִרְיִן דְּפִין תַּעֲבִיד לְזוּיֹת מִשְׁכָּנָא בְּסוּפְהוֹן:</p>	<p>23 וְשְׁנֵי קָרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לְמַקְצַעַת הַמִּשְׁכָּן בִּירְכַתָּיִם:</p>
<p>24 And they shall be double beneath, and in like manner they shall be complete unto the top thereof unto the first ring; thus shall it be for them both; they shall be for the two corners.</p>	<p>וְיִהְיוּ מִכְּנִיין מִלְרַע וּכְחֻדָּא יִהְיוּ מִכְּנִיין עַל רִישִׁיהוֹן בְּעֻזְקָתָא חֻדָּא כֵּן יִהְיֶה לְתַרְנִיחֹן לְתַרְנִיין יִהְיוּ:</p>	<p>24 וְיִהְיוּ תְּאֵמָם מִלְמָטָה וְיִחַדּוּ יִהְיוּ תְּמִים עַל-רֹאשׁוֹ אֶל-הַטְּבַעַת הָאֶחָת כֵּן יִהְיֶה לְשְׁנֵי הַמַּקְצַעַת יִהְיוּ:</p>
<p>25 Thus there shall be eight boards, and their sockets of silver, sixteen sockets: two sockets under one board, and two sockets under another board.</p>	<p>וְיִהְיוּ תַּמְנִיָּא דְּפִין וּסְמָכִיהוֹן דְּכֶסֶף שֵׁשֶׁת עֶשֶׂר סְמָכִין תִּרְיִן סְמָכִין תַּחַת דְּפָא חַד וְתִרְיִן סְמָכִין תַּחַת דְּפָא חַד:</p>	<p>25 וְהִיוּ שְׁמֹנֶה קָרָשִׁים וְאֲדָנֵיהֶם כֶּסֶף שֵׁשֶׁה עֶשֶׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרָשׁ הָאֶחָד וְשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרָשׁ הָאֶחָד:</p>

(22) ולירכתי. לשון סוף, כתר גומו ולקסי. ולפי שהפתח צמורח קרוי מזרח פנים והמערב אחרים, וזהו סוף, שהפנים הוא הראש: תעשה ששה קרשים. הרי ט' אמות רוחב: (23) ושני קרשים תעשה למקצעת. אחד למקצוע צפונית מערבית ואחד למערבית דרומית, כל שמנה קרשים בצד אחד הן, אלא שאלו השתים אינן בחלל המשכן, אלא חצי אמה מזו וחצי אמה מזו נראות בחלל להשלים רחבו לעשר, והאמה מזה והאמה מזה, בצות כנגד אמות עוצי קרשי המשכן הצפון והדרום, כדי שיהא המקצוע מצחוץ שזה: (24) ויהיו תואמים מלמטה. כל הקרשים תואמים זה לזה מלמטה, שלא יפסיק עוצי שפת שני האדנים ציניהם להרחיקן זו מזו, וזה שפרשתי, שיהיו יצרי הידות חרוצים מלמטה, שיהא רוחב הקרש בולט ללדיו חוץ לידי הקרש, לכסות את שפת האדן, וכן הקרש שאלו, ונמצאו תואמים זה לזה, וקרש המקצוע שבצד המערב, חרוץ לרחבו צעזיו כנגד חריץ של ד קרש הצפוני והדרומי, כדי שלא יפרידו האדנים ציניהם: ויחדו יהיו תמים. כמו תאומים: על ראשו. של קרש: אל הטבעת האחת. כל קרש וקרש היה חרוץ מלמעלה ברחבו שני חריצין בשני לדיו כמו עוצי טבעת, ומכניסו בטבעת אחת, נמצא מתאים לקרש שאלו. אבל אותן טבעות לא ידעתי אם קצועות הן אם מטולטלות. ובקרש שבצד המקצוע היה טבעת עוצי הקרש (נראה כי מלות הדרומי והצפוני אלמטה קאי, ורואה לומר שהדרומי והצפוני וראש קרש כו' נכנס לתוכו, ומה שכח היה טבעת עוצי קרש, רואה לומר צעזיו קרש המערבי. ודו"ק) הדרומי והצפוני, וראש קרש המקצוע שבצד מערב נכנס לתוכו, נמצאו שני הכתלים מחוברים: כן יהיה לשניהם. לשני הקרשים שבצד המקצוע, לקרש שבצד צפון ולקרש המערבי, וכן לשני המקצועות:

26	And thou shalt make bars of acacia-wood: five for the boards of the one side of the tabernacle,	וַעֲשִׂיתָ בָּרִיחִים עֲצֵי שִׁטִּים וַתַּעֲבִיד עֲבָרֵי דָאֵעִי שִׁטִּין חֲמִשָּׁה לְקִרְשֵׁי צֶלַע-הַמִּשְׁכָּן חֲמִשָּׁה לְדָפֵי סֹטֵר מִשְׁכַּנָּא חָדָד:	26
27	and five bars for the boards of the other side of the tabernacle, and five bars for the boards of the side of the tabernacle, for the hinder part westward;	וַחֲמִשָּׁה בָּרִיחִים לְקִרְשֵׁי צֶלַע-הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִיָּת וַחֲמִשָּׁה בָּרִיחִים לְקִרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן לִירְכָתוֹ יָמָה:	27
28	and the middle bar in the midst of the boards, which shall pass through from end to end.	וְהַבָּרִיחַ הַתִּיכֵן בְּתוֹךְ הַקִּרְשִׁים מִבְּרִיחַ מִן-הַקְּצֵה אֶל-הַקְּצֵה:	28
29	And thou shalt overlay the boards with gold, and make their rings of gold for holders for the bars; and thou shalt overlay the bars with gold.	וְאֶת-הַקִּרְשִׁים תַּצְפֶּה זָהָב וְאֶת טַבַּעְתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים לְבָרִיחִים וְצִפִּיתָ אֶת-הַבָּרִיחִים זָהָב:	29
30	And thou shalt rear up the tabernacle according to the fashion thereof which hath been shown thee in the mount.	וַתִּקְמַת אֶת-הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הִרְאִיתָ בְּהָרִ: (ס)	30

(25) והיו שמנה קרשים. הן האמורות למעלה תעשה ששה קרשים ושני קרשים תעשה למקצועות, נמלאו שמנה קרשים בסדר מערבי. כך שנויה במשנה מעשה סדר הקרשים במלאכת המשכן. היה עושה את האדנים חלולים, וחורץ את הקרש מלמטה רביע מכאן ורביע מכאן, והחריץ חציו באמצע, ועשה לו שתי ידות כמין שני חמוקין (ולי נראה שהגרסא כמין שני חווקין) כמין שני שליבות סולם המוצדלות זו מזו, ומשופות להכנס בחלל האדן כשליבה הנכנסת בנקב עמודי הסולם, והוא לשון משולבות, עשויות כמין שליבה, ומכניסן לתוך שני אדנים, שנאמר שְׁנֵי אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים (שמות לו, ל), וחורץ את הקרש מלמעלה אצבע מכאן ואצבע מכאן, ונוחן לתוך טבעת אחת של זהב, כדי שלא יהיו נפרדין זה מזה, שנאמר ויהיו תואמים מלמטה וגו', כך היא המשנה, והפירוש שלה העתי למעלה בסדר המקראות:

(26) בריחם. כחרגומו עֲצָרִין, וצלע"ו אשפרי"ש חמשה לקרשי צלע המשכן. אלו ה', ג' הן, אלא שהצריח העליון והתחתון עשוי משתי חתיכות, זה מצריח עד חצי הכותל וזה מצריח עד חצי הכותל, זה נכנס בטבעת מזד זה וזה נכנס בטבעת מזד זה, עד שמגיעין זה לזה, נמצא שעליון ותחתון שנים שהן ארבע, אבל האמצעי ארכו כנגד כל הכותל, ומצריח מקצה הכותל ועד קצהו, שנאמר והצריח התיכון וגו' מצריח מן הקצה אל הקצה, שהעליונים והתחתונים היו להן טבעות בקרשים להכנס לתוכם, שתי טבעות לכל קרש, משולשים בתוך עשר אמות של גובה הקרש, חלק אחד מן הטבעת העליונה ולמעלה, וחלק אחד מן התחתונה ולמטה, וכל חלק הוא רביע אורך הקרש, ושני חלקים בין טבעת לטבעת, כדי שיהיו כל הטבעות מכוונות זו כנגד זו, אבל לצריח התיכון אין טבעות, אלא הקרשים נקובין בעוצים, והוא נכנס בהם דרך הנקבים שהם מכוונין זה מול זה, וזהו שנאמר בתוך הקרשים. הצריחים העליונים והתחתונים שנצפון ושצדדוס, אורך כל אחת ט"ו אמה, והתיכון ארכו ל' אמה, וזהו מן הקצה אל הקצה, מן המזרח ועד המערב, וה' צריחים שצמערב אורך העליונים והתחתונים ו' אמות, והתיכון ארכו י"ב, כנגד רוחב ח' קרשים, כך היא מפורשת במלאכת המשכן (שבת נח:):

(29) בתים לבריחם. הטבעות שתעשה בהן יהיו צמים להכניס בהן הצריחים: וצפית את הבריחים זהב. לא שהיה הזהב מדובק על הצריחים, שאין עליהם שום נפוי, אלא בקרש היה קובע כמין צ' פפיות של זהב כמין צ' סדקי קנה חלול, וקובען אצל הטבעות לכאן ולכאן, ארכן ממלא את רוחב הקרש מן הטבעת לכאן וממנה לכאן, והצריח נכנס לתוכו, וממנו לטבעת, ומן הטבעת לפה השני, נמלאו הצריחים מזופים זהב כשהן תחובין בקרשים, והצריחים הללו מצחוץ היו בולטות. הטבעות והפפיות לא היו נראות בתוך המשכן, אלא כל הכותל חלק מצפנים:

(30) והקמת את המשכן. לאחר שיגמור, הקימהו: הראית בהר. קודם לכן, שאני עמיד ללמדך ולהראותך סדר הקמתו:

31	And thou shalt make a veil of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen; with cherubim the work of the skilful workman shall it be made.	וְעָשִׂיתָ פָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר מַעֲשֵׂה חָשָׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ כְּרָבִים:	חמשי כ
32	And thou shalt hang it upon four pillars of acacia overlaid with gold, their hooks being of gold, upon four sockets of silver.	וְנָתַתָּה אֹתָהּ עַל-אַרְבַּעַת עַמֻּדֵי שֹׁטִים מִצָּפִים זָהָב וְוִיהֶם זָהָב עַל-אַרְבַּעַת אֲדָנִי-כֶסֶף:	32
33	And thou shalt hang up the veil under the clasps, and shalt bring in thither within the veil the ark of the testimony; and the veil shall divide unto you between the holy place and the most holy.	וְנָתַתָּה אֶת-הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים וְהִבֵּאתָ שָׁמָּה מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת וְהִבְדִּילָהּ הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים:	33
34	And thou shalt put the ark-cover upon the ark of the testimony in the most holy place.	וְנָתַתָּ אֶת-הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת בְּקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים:	34
35	And thou shalt set the table without the veil, and the candlestick over against the table on the side of the tabernacle toward the south; and thou shalt put the table on the north side.	וְשַׂמְתָּ אֶת-הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת-הַמְנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל צִלְע הַמִּשְׁכָּן תִּימְנָה וְהַשֻּׁלְחָן תַּתָּן עַל-צִלְע צָפוֹן:	35
36	And thou shalt make a screen for the door of the Tent, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen, the work of the weaver in colours.	וְעָשִׂיתָ מָסָךְ לַפֶּתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר מַעֲשֵׂה רֶקֶם:	36

(31) פרוכת. לשון מחילה הוא, ובלשון חכמים פרגוד, דבר המצדיל בין המלך ובין העם: תכלת וארגמן. כל מיין ומיין כהיה כפול, בכל חוט וחוטו' חוטים: מעשה חושב. דבר פרשתי שזו היא אריגה של שתי קירות, והצורין שמשני עבריה אינן דומין זה לזה: כרבים. צורין של צריות יעשה זה.

(32) 'ארבעה עמודי שמים'. ד' עמודים תקועים בצורך ד' אדנים, ואונקליות קצועין בהן, עקומין למעלה להוסיב עליהן כלונס שראש הפרוכת כרוך בה, והאונקליות הן הווין, שהרי כמין ווין הן עשויים, והפרוכת ארכה י' אמות לרחבו של משכן, ורחבה י' אמות כגבהן של קרשים, פרוסה בשליש של משכן, שיהא הימנה ולפנים עשר אמות, והימנה ולחוץ כ' אמה, נמצא בית קדשי הקדשים עשר על עשר, שנאמר וְנִתְּסָה אֶת הַפְּרָכֶת פֶּסַח הַקְּרָשִׁים, המצברים את שתי חוצרות של יריעות המשכן, ורוחב החוצרת כ' אמה, וכשפרסם על גג המשכן מן הפתח למערב, כלתה בשני שלישי המשכן, והחוצרת השנית כסתה שלישו של משכן, והמותר תלוי לאחריו לכסות את הקרשים:

(35) ושמנת את השלחן. שלחן בצפון, משוך מן הכותל הצפוני שתי אמות ומחצה, ומנורה בדרום, משוכה מן הכותל הדרומי שתי אמות ומחצה, ומזבח הזהב נחון כנגד אורר שצין שלחן למנורה, משוך קמעה כלפי המזרח, וכולס נחונים מן חצי המשכן ויולפנים. כייל, אורך המשכן מן הפתח לפרוכת עשרים אמה, המזבח והשלחן והמנורה משוכים מן הפתח ללד מערב עשר אמות:

(36) ועשית מסך. וילון, הוא מסך כנגד הפתח, כמו שֶׁכֶּסֶד בְּעֵלּוֹ (איוב א, י), לשון מגין: מעשה רוקם. הלורות עשויות

<p>37 And thou shalt make for the screen five pillars of acacia, and overlay them with gold; their hooks shall be of gold; and thou shalt cast five sockets of brass for them.</p>	<p>וְתַעֲבִיד לַפָּרֹכֶת חֲמֵשָׁא עֲמוּדֵי שֹׁטִין וְתַחֲפִי יִתְּהוּן דִּהְבָּא וְיִוְהוּן דִּהְבָּא וְתִתִּיף לָהֶן חֲמֵשָׁא סָמְכִין דְּנַחֲשָׁא:</p>	<p>וְעָשִׂיתָ לַמָּסָךְ חֲמֵשֶׁה עֲמוּדֵי שֹׁטִים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְיָהָב וְיִצְקֶתָ לָהֶם חֲמֵשֶׁה אֲדָנִי נְחֹשֶׁת: (ס)</p>
<p>XXVII And thou shalt make the altar of acacia-wood, five cubits long, and five cubits broad; the altar shall be four-square; and the height thereof shall be three cubits.</p>	<p>וְתַעֲבִיד יֵת מִדְּבָחָא דְאֵשִׁי שֹׁטִין חֲמִישׁ אַמּוּן אֹרְכָא וְחִמִּישׁ אַמּוּן פּוֹתֵיא מְרֻבַּע יְהִי מִדְּבָחָא וְתִלַּת אַמּוּן רֹמִיָה:</p>	<p>וְעָשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שֹׁטִים חֲמֵשׁ אַמּוֹת אָרְךְ וְחֲמֵשׁ אַמּוֹת רֹחֵב רְבֹעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קָמָתוֹ:</p>
<p>2 And thou shalt make the horns of it upon the four corners thereof; the horns thereof shall be of one piece with it; and thou shalt overlay it with brass.</p>	<p>וְתַעֲבִיד קַרְנוֹהֵי עַל אַרְבַּע זְוִיתֶיהָ מִנִּיהָ יִהְיוּ קַרְנוֹהֵי וְתַחֲפִי יִתִּיהָ נְחֹשָׁא:</p>	<p>וְעָשִׂיתָ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פְּנֵיתָיו מִמָּנֹה תִהְיֶינָה קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת:</p>
<p>3 And thou shalt make its pots to take away its ashes, and its shovels, and its basins, and its flesh-hooks, and its fire-pans; all the vessels thereof thou shalt make of brass.</p>	<p>וְתַעֲבִיד פִּסְכֵּיתָ וְתִיתֵיהָ לְמַסְפֵּי קִטְמִיָה וּמַגְרֹפִיתֵיהָ וּמִזְרְקֹהֵי וְצִנּוּרִיתֵיהָ וּמַחֲתִיתֵיהָ לְכָל מְנוּהֵי תַעֲבִיד נְחֹשָׁא:</p>	<p>וְעָשִׂיתָ סִירָתָיו לְדִשְׁנוֹ וְיַעֲיוֹ וּמִזְרְקָתָיו וּמִזְלָגָתָיו וּמַחֲתָתָיו לְכָל־כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת:</p>
<p>4 And thou shalt make for it a grating of network of brass; and upon the net shalt thou make four brazen rings in the four corners thereof.</p>	<p>וְתַעֲבִיד לִיהָ סָרְדָא עֹבֵד מְצִדָתָא דְנַחֲשָׁא וְתַעֲבִיד עַל מְצִדָתָא אַרְבַּע עֲקָן דְנַחֲשָׁא עַל אַרְבַּעַּא סְטְרוֹהֵי:</p>	<p>וְעָשִׂיתָ לָּהּ מִכְבָּר מַעֲשֶׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת וְעָשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבַּעֲתֵי נְחֹשֶׁת עַל אַרְבַּע קְצוֹתָיו:</p>

37 זו מעשה מחט, כפרזוף של עזר זה כך פרזוף של עזר זה: רוקם. שם האומן ולא שם האומנות, ותרגומו עוֹבֵד צִיִּיר, ולא עוֹבֵד צִיִּיר. מדת המסך כמדת הפרוכת י' אמות על י' אמות:

(1) ועשית את המזבח וגו'. ושלש אמות קומות. דברים ככתבן, דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר, נאמר כאן רבוע ונאמר בפנימי רבוע, מה להלן גבהו פי שנים כארכו, אף כאן גבהו פי שנים כארכו, ומה אני מקיים ושלש אמות קומתו, משפת סובב ולמעלה (זבחים נט):

(2) ממנו תהיין קרנותיו. שלא יעשם לצדם ויחזרם זו: וצפית אותו נחושת. לכפר על עוונות מצא, שנאמר וּמִזְרְקֵי נְחֹשֶׁת (ישעיה מח, ד):

(3) סירותיו. כמין יורות: לדשנו. להסיר דשנו לתוכה, והוא שתרגס אוינקלום לְמַסְפֵּי קִטְמִיָה, לספות הדשן לתוכס, כי יש מלות בלשון עברית מלה אחת מתחלפת בפתרון, לשמש בנין וסתיירה כמו וּפְשָׁרֶשׁ שְׁרָשִׁיָּה (תהלים פ, י), אָוִיל מְשָׁרִישׁ (איוב ה, ג), וחלופו, וּבָקַל קְצוֹאֲתֵי פְשָׁרֶשׁ (שם לא, יב). וכמוהו בְּסַעֲפִיָּה פְרִיָּה (ישעיה יז, ו), וחלופו מְסַעֲף פְּאֲרָה (שם י, לג), מפשח סעיפיה. וכמוהו וְהָאֶסְרוֹן עֲלָמוֹ (ירמיה ג, יז), שצר עֲלָמִיו. וכמוהו וְיִסְקָלְהוּ צִלְצִלִים (מלכים א כא, יג), וחלופו סְקָלוּ מֵאָצֶן (ישעיה סב, י), הסירו אצניה, וכן וְעִנְיָה וְיִסְקָלְהוּ (שם ה, ז). אף כאן לדשנו להסיר דשנו, ובלע"ז אֲדַשְׁדְּרִיר ויעיו. כתרגומו, מגרפות שנטל בהם הדשן, והן כמין כסוי קדרה של מתכת דק, ולו בית יד, ובלע"ז וידִיל וּמִזְרְקוֹתָיו. לקבל בהם דם הזבחים: ומזלגותיו. כמין אוינקליות כפופים, ומכה בהם בצצר ונחזצים זו, ומתהפכין בהן על גחלי המערכה שיהא ממנה שריפתן, ובלע"ז קְרוֹיִנִי"ש ובלשון חכמים לְנוֹרִיֹּת: ומחאתותיו. בית קבול יש להם, ליטול בהן גחלים מן המזבח לשאחם על מזבח הפנימי לקטרת, ועל שם חתייתן קרויים מחמות, כמו לְקַחֲתָא אֵשׁ מִקִּיד (ישעיה ל, יד), לשון שאיבת אש ממקומה, וכן הַיִּתְּסָה אֵשׁ אֵשׁ בְּמִקְוֵי (משלי ו, כז): לכל בליו. כמו כל בליו:

(4) מכבר. לשון כברה שקורין קריבל"ש (זיעב) כמין לבוש עשוי לו למזבח, עשוי חורין חורין כמין רשת, ומקרא זה מסורס, וכה פתרונו, ועשית לו מכבר נחושת מעשה רשת:

5	וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת פְּרָכָב הַמְּזוֹבֵחַ מִלְּמַטָּה וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצֵי הַמְּזוֹבֵחַ:	5
6	וְתַעֲבִיד אֲרִיחָיָא לַמִּדְבָּחָא אֲרִיחֵי דְאֵעֵי שְׁטִין וְתַחֲפִי יְתַהוֹן נְחָשָׁא:	6
7	וְיַעֲלֵל יֵת אֲרִיחֵהוּי בְּעִזְקָתָא וְיַהוֹן אֲרִיחָיָא עַל תְּרִין סְטָרֵי מִדְבָּחָא בְּמִטְל יְתִיה:	7
8	חֲלִיל לִיהוֹן תַּעֲבִיד יְתִיה כְּמָא דְאִחְזִי יְתָד בְּטוֹרָא כֵּן יַעֲבִידוּ:	8
9	וְתַעֲבִיד יֵת דֶּרֶת מִשְׁכָּנָא לְרוּחַ עֵיבֵר דְּרוֹמָא סְרָדִי לְדֶרֶתָא דְּבוּיָן שְׂוִיר מֵאָה אַמִּין אוּרְכָא לְרוּחָא חֲדָא:	9
10	וְעַמּוּדֵיהּ עֶסְרִין וְסֻמְכֵיהוֹן עֶסְרִין דְּנְחָשָׁא וְוִי עַמּוּדֵיָא וְכַבּוּשֵׁיהוֹן כֶּסֶף:	10

(5) כרכב המזבח. סוצב, כל דבר המקיף סביב צעגול קרוי כרכב, כמו ששינינו בהכל שוחטין (חולין כה), אלו הן גולמי כלי עץ, כל שעמיד לשוף ולכרכב, והוא כמו שעושין חריצין עגולין בקרשי דפני הציבות וספסלי העץ, אף למזבח עשה חריץ סביבו, והיה רחבו אמה בדפנו לנוי, והוא לסוף שלש (ס"א שש) אמות של גבהו, כדברי האומר גבהו פי שנים כארכו, הא מה אני מקיים ושלש אמות קומתו, משפת סוצב ולמעלה, אבל סוצב להלן הכהנים, לא היה למזבח הנחשת, אלא על ראשו לפניו מקרנותיו, וכן שינינו בזבחים (סב). איזהו כרכוב, בין קרן לקרן, והיה רוחב אמה ולפנים מהן אמה של הלך רגלי הכהנים, שמי אמות הללו קרויים כרכוב. ודקדקנו שם, והכתיב תחת כרכוב המזבח מלמטה, למדנו שהכרכוב בדפנו הוא ולבוש המכבד תחתיו, ומירץ המתרץ, תרי הוי, חד לנוי, וחד לכהנים דלא ישתרגו, זה שדופן לנוי היה, ומתחתיו הלבישו המכבד, והגיע רחבו עד חצי המזבח, נמצא שהמכבד רחב אמה, והוא היה סימן לחצי גבהו, להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים, וכנגדו עשו למזבח בית עולמים, דוגמת חוט הסקרא באמצעו. וכבש שהיו עולין בו, אף על פי שלא פירשו צענין זה, כבר שמענו בפרשת מזבח אדמה תעשה לי, ולא תעלה במעלות, לא תעשה לו מעלות בכבש שלו אלא בכבש חלק, למדנו שהיה לו כבש. כך שינינו במכילתא (בחדש פי"א). ומזבח אדמה הוא מזבח הנחשת, שהיו ממלאין חללו אדמה במקום חנייתו, והכבש היה בדרום המזבח, מובדל מן המזבח מלא חוט השערה, ורגליו מגיעין עד אמה סמוך לקלעי הארץ שצדדרום, כדברי האומר י' אמות קומתו. ולדברי האומר דברים ככתבן, ג' אמות קומתו, לא היה אורך הכבש אלא י' אמות, כך נמצאתי במשנה מ"ט מדות, וזה שהיה מובדל מן המזבח מלא החוט, במסכת זבחים (סג): למדנוה מן המקרא:

- (7) בשבעות. בארבע טבעות שנעשו למכבד:
(8) נבוב לוחות. כתרומתו חליל לויסין, לוחות עזי שטים מכלל ד והחלל באמצע, ולא יהא כולו עץ אחד, שיהא עזיו ה' אמות על ה' אמות, כמין סדן:
(9) קלעים. עשוין כמין קלעי ספינה נקבים נקבים, מעשה קליעה ולא מעשה אורג, ותרומתו סדן כתרומתו של מכבד המתורגס סדן לפי שהן מנוקבין ככברה: לפאה האחת. כל הרוח קרוי פאה:

<p>11 And likewise for the north side in length there shall be hangings a hundred cubits long, and the pillars thereof twenty, and their sockets twenty, of brass; the hooks of the pillars and their fillets of silver.</p>	<p>וְכֵן לַפָּאָת צִפּוֹן בְּאֶרֶךְ קִלְעִים מֵאָה אַרְבָּע וְעֶמְדוֹתֵיהֶם עֶשְׂרִין וְסֻמְכֵיהֶן עֶשְׂרִין דְּנָחָשׁ וְנִי עֶמְדוֹתָיָא וְכַבֻּשִׁיהֶן כֶּסֶף:</p>	<p>11 וְכֵן לַפָּאָת צִפּוֹן בְּאֶרֶךְ קִלְעִים מֵאָה אַרְבָּע וְעֶמְדוֹתֵיהֶם עֶשְׂרִין וְסֻמְכֵיהֶן עֶשְׂרִין וְאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת וְנִי הָעֶמְדִּים וְחֻשְׁקֵיהֶם כֶּסֶף:</p>
<p>12 And for the breadth of the court on the west side shall be hangings of fifty cubits: their pillars ten, and their sockets ten.</p>	<p>וּרְחֵב הַחֲצֵר לַפָּאָת־יָם קִלְעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה עֶמְדֵיהֶם עֶשְׂרֵה וְאֲדָנֵיהֶם עֶשְׂרֵה:</p>	<p>12 וּרְחֵב הַחֲצֵר לַפָּאָת־יָם קִלְעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה עֶמְדֵיהֶם עֶשְׂרֵה וְאֲדָנֵיהֶם עֶשְׂרֵה:</p>
<p>13 And the breadth of the court on the east side eastward shall be fifty cubits.</p>	<p>וּרְחֵב הַחֲצֵר לַפָּאָת קִדְמָה מֵדִנְהָא חֲמִשִּׁין אַמִּין:</p>	<p>13 וּרְחֵב הַחֲצֵר לַפָּאָת קִדְמָה מֵזִרְחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה:</p>
<p>14 The hangings for the one side [of the gate] shall be fifteen cubits: their pillars three, and their sockets three.</p>	<p>וְחֲמִשׁ עֶשְׂרֵי אַמִּין סָרְדֵי לְעֵבְרָא עֶמְדֵיהֶן תְּלָתָא וְסֻמְכֵיהֶן תְּלָתָא:</p>	<p>14 וְחֲמִשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קִלְעִים לְכַתֵּף עֶמְדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאֲדָנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה:</p>
<p>15 And for the other side shall be hangings of fifteen cubits: their pillars three, and their sockets three.</p>	<p>וּלְעֵבְרָא תְּנִינָא חֲמִישׁ עֶשְׂרֵי סָרְדִין עֶמְדֵיהֶן תְּלָתָא וְסֻמְכֵיהֶן תְּלָתָא:</p>	<p>15 וּלְכַתֵּף הַשְּׂנִיית חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה קִלְעִים עֶמְדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאֲדָנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה:</p>
<p>16 And for the gate of the court shall be a screen of twenty cubits, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen, the work of the weaver in colours: their pillars four, and their sockets four.</p>	<p>וּלְתַרְע דִּרְתָּא פְּרָסָא עֶשְׂרִין אַמִּין דְּתַכְלָא וְאַרְגָּמָנָא וְצִבְעָ זָהָרִי וְבוּץ שְׁזִיר עוֹבֵד צִיִּיר עֶמְדֵיהֶן אַרְבַּעָא וְסֻמְכֵיהֶן אַרְבַּעָא:</p>	<p>16 וּלְשַׁעַר הַחֲצֵר מִסְכָּו עֶשְׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֶקֶם עֶמְדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְאֲדָנֵיהֶם אַרְבָּעָה:</p>

(10) ועמודיו עשרים. חמש אמות בין עמוד לעמוד: ואדניהם. של העמודים נחשת, האדנים יושבים על הארץ, והעמודים תקועין לחוכן, היה עושה כמין קונדסין שקורין פלא"ש, ארכן ו' טפחים ורחבן ג', וטבעת נחשת קבוע בו באמצעו, וכורך שפת הקלע סביביו במיתרים כנגד כל עמוד ועמוד, וחולה הקונדס דרך טבעתו באונקליות שבעמוד העשוי כמין וי"ו, ראשו זקוף למעלה וראשו אחד תקוע בעמוד, כאותן שעושין להציב דלתות שקורין גונז"ש, ורחב הקלע תלוי מלמטה, והיא קומת מחיצות החצר: ווי העמודים. הם האונקליות: וחשוקיהם. מוקפות היו העמודים בחוטי כסף סביב, ואיני יודע אם על פני כולן, אם בראשם, ואם באמצעם, אך יודע אני שחשוק לשון חגורה, שכן מצינו בפילגש בגבעה, וְעָמְוָה לְמַד תְּמוּרִים קְצוּשִׁים (שופטים יט, י), תרגומו חשוקים:

(13) לפאת קדמה מזרחה. פני המזרח קרוי קדם, לשון פנים, אחר, לשון אחרים, לפיכך המזרח קרוי קדם שהוא פנים, ומערב קרוי אחר, כמו דתרגם אונקלוס הָיָם הַאֲחֵרִין (דברים יא, כד), ימא מערבא: חמשים אמה. אותן ג' אמה לא היו סחומים כולם בקלעים, לפי ששם הפתח, אלא ט"ו אמה קלעים לכתף הפתח מכאן, וכן לכתף השני, נשאר רחב חלל הפתח בנתיב כ' אמה, וזה שנאמר וְלִשְׁעַר הַאֲחֵרִים מִסְכָּו עֶשְׂרִים אָמָּה, וילון למסך כנגד הפתח, כ' אמה ארך כרוחב הפתח:

(14) עמדיהם שלשה. חמש אמות בין עמוד לעמוד, בין עמוד שבאראש הדרום העומד במקצוע דרומית מזרחית, עד עמוד שהוא מן הג' שבמזרח ה' אמות, וממנו לשני חמש אמות, ומן השני לשלישי חמש אמות, וכן לכתף השני, וארבעה עמודים למסך, הרי"ע עמודים למזרח כנגד י" למערב:

17	All the pillars of the court round about shall be filleted with silver; their hooks of silver, and their sockets of brass.	כָּל־עַמּוּדֵי הַחֹצֵר סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כָּסֶף וְיָהֶם כָּסֶף וְאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת:	מפטיר
18	The length of the court shall be a hundred cubits, and the breadth fifty every where, and the height five cubits, of fine twined linen, and their sockets of brass.	אֶרֶךְ הַחֹצֵר מֵאָה בָּאַמָּה וְרָחֲבוֹ חֲמִשִּׁים בְּחֲמִשִּׁים וְרֹמָא חֲמִישׁ אַמִּין דְּבוּץ שְׂזִיר וְסֻמְכֵיהוֹן דְּנַחֲשָׁא:	18
19	All the instruments of the tabernacle in all the service thereof, and all the pins thereof, and all the pins of the court, shall be of brass.	לְכָל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכָל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יְתֻדָּתָיו וְכָל־יְתֻדַּת הַחֹצֵר וְכָל־סְפֵי דְרִתָּא דְנַחֲשָׁא:	19 פסוקים
<p><i>The Haftara is I Kings 5:26 – 6:13 on page 217. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 148, and the Haftara is the special Haftara on page 234. When Shabbat Shekalim is Rosh Hodesh, read as before but combine the 6th and 7th aliyot from the parsha, and read the 7th aliya for Shabbat Rosh Hodesh on page 229. For Shabbat Zachor the maftir and Haftara are on page 236. On Rosh Hodesh that is not Shabbat Shekalim, the Maftir and Haftara are on page 229.</i></p>			
20	And thou shalt command the children of Israel, that they bring unto thee pure olive oil beaten for the light, to cause a lamp to burn continually.	וְאַתָּה תְּצַוֶּהוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּבִיאוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כֹּתִית לַמָּאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד:	תצוה כא

(17) כל עמודי החצר סביב וגו'. לפי שלא פירשו ווין וחשוקים ואדני נחשת אלא לנפון ולדרוס, אצל למזרח ולמערב לא נאמר ווין וחשוקים ואדני נחשת, לכך צא ולמד כאן:

(18) ארך החצר. הנפון והדרוס שמן המזרח למערב מאה צאמה: ורחב חמשים בחמשים. חצר שבמזרח היתה מרובעת חמשים על חמשים, שהמשכן ארכו שלשים ורחבו עשר, העמיד מזרח פתחו בשפת נ' החילונים של אורך החצר, נמצאו קצו בחמשים הפנימיים, וכלה ארכו לסוף ל', נמצאו כ' אמה ריוח לאחוריו בין הקלעים שבמערב ליריעות של אחורי המשכן, ורחב המשכן עשר אמות צאמנע רוחב החצר, נמצאו לו עשרים אמה ריוח לנפון ולדרוס מן קלעי החצר ליריעות המשכן, וכן למערב, וחמשים על חמשים חצר לפניו (עירובין כג:). וקומה חמש אמות. גובה מחיצות החצר, והוא רוחב הקלעים: ואדניהם נחושת. להביא אדני המסך, שלא תאמר לא נאמרו אדני נחושת אלא לעמודי הקלעים, אצל אדני המסך של מין אחר היו. כך נראה צעני שלכך חזר ושנאן:

(19) לכל כלי המשכן. שהיו צריכין להקמתו ולהורדתו, כגון מקצות לתקוע יתדות ועמודים: יתדות. כמין נגרי נחושת עשויין ליריעות האהל ולקלעי החצר, קשורים צמיחים סביב סביב בשפוליהן, כדי שלא תהא הרוח מגזייתן, ואיני יודע אם תחובין בארץ, או קשורין ותלוין וכובדן מכביד שפולי היריעות שלא ינעו צרות, ואומר אני, ששמן מוכיח עליהם שהם תקועין בארץ, לכך נקראו יתדות, ומקרא זה מסייעני, אהל כל יאָפֿן צל יאָפֿע יתדֿתֿיו לְנֶחֱם (ישעיה לג, כ):

(20) זך. צלי שמרים, כמו ששנינו צמנחות (פז), מגרגרו צראש הזית וכו': כתיב. הזיתים היה כותש צמנחת ואינו טוחנן צריחים, כדי שלא יהא צו שמרים, ואחר שהוילא טפה ראשונה, מכניסין לריחים וטוחנן, והשמן השני פסול למנורה וכשר למנחות, שנאמר כחית למאור, ולא כחית למנחות: להעלות נר תמיד. מדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה (שבת כא.) תמיד. כל לילה ולילה קרוי תמיד, כמו שאתה אומר עלת תמיד (במדבר כח, ו), ואינה אלא מיום ליום. וכן צמנחת חביתין נאמר תמיד (ויקרא ו, יג), ואינה אלא מתקיימת בצקר ומתקיימת בצערב, אצל תמיד האמור בלחם הפנים, משבת לשבת הוא:

<p>21 In the tent of meeting, without the veil which is before the testimony, Aaron and his sons shall set it in order, to burn from evening to morning before the LORD; it shall be a statute for ever throughout their generations on the behalf of the children of Israel.</p>	<p>בְּמִשְׁכַּן זְמַנָּה מִבְּרָא לְפָרוּכָתָא דְעַל סְתֵרוֹתָא יִסְדֹּר יִתִּיה אֶהְרֹן וּבְנוֹתָי מִרְמָשָׁא עַד צִפְרָא קָדָם יי קִים עֲלֵם לְדִרְיָהוֹן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:</p>	<p>21 בְּאֶהֱל מוֹעֵד מְחוּזִין לַפְּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדוּת יַעֲרֹף אֹתוֹ אֶהְרֹן וּבְנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֹקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ס)</p>
<p>XXVIII And bring thou near unto thee Aaron thy brother, and his sons with him, from among the children of Israel, that they may minister unto Me in the priest's office, even Aaron, Nadab and Abihu, Eleazar and Ithamar, Aaron's sons.</p>	<p>וְאֵת קָרִיב לְוָתֶךָ יֵת אֶהְרֹן אֶחָיו וְיֵת בְּנוֹתָי עִמָּיה מִגֹּז בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְשִׁמְשָׁא קִדְמֵי אֶהְרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אֶהְרֹן:</p>	<p>XXVIII וְאֵתָה הִקְרַב אֲלֶיךָ אֶת־אֶהְרֹן אֶחָיו וְאֵת־בְּנָיו אֹתוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ־לִי אֶהְרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אֶהְרֹן:</p>
<p>2 And thou shalt make holy garments for Aaron thy brother, for splendour and for beauty.</p>	<p>וְתַעֲבִיד לְבוּשֵׁי קוֹדֶשָׁא לְאֶהְרֹן אֶחָיו וְלִתְּוִשְׁבָּתָא:</p>	<p>2 וְעָשִׂיתָ בְּגָדֵי־קֹדֶשׁ לְאֶהְרֹן אֶחָיו לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:</p>
<p>3 And thou shalt speak unto all that are wise-hearted, whom I have filled with the spirit of wisdom, that they make Aaron's garments to sanctify him, that he may minister unto Me in the priest's office.</p>	<p>וְאֵת תְּמַלִּיל עִם כָּל חַכְמֵי לְבָא דְאַשְׁלִמִית עִמָּהוֹן רוּחַ חֲכָמָא וְיַעֲבִדוּן יֵת לְבוּשֵׁי אֶהְרֹן לְקִדְשׁוֹתֶיהָ לְשִׁמְשָׁא קִדְמֵי:</p>	<p>3 וְאֵתָה תִּדְבֹּר אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חֲכָמָה וְעָשׂוּ אֶת־בְּגָדֵי אֶהְרֹן לְקִדְשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי:</p>
<p>4 And these are the garments which they shall make: a breastplate, and an ephod, and a robe, and a tunic of chequer work, a mitre, and a girdle; and they shall make holy garments for Aaron thy brother, and his sons, that he may minister unto Me in the priest's office.</p>	<p>וְאֵלֶּין לְבוּשֵׁיָא דִּיעֲבִדוּן חוּשָׁנָא וְאַיְפוּדָא וּמַעִילָא וְכִתוּנִין מִרְמָצִין מְצֻנָּפִין וְהַמְיָנִין וְיַעֲבִדוּן לְבוּשֵׁי קוֹדֶשָׁא לְאֶהְרֹן אֶחָיו וּלְבְנוֹתָי לְשִׁמְשָׁא קִדְמֵי:</p>	<p>4 וְאֵלֶּה תִּבְגְּדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאַפֹּדֶת וּמַעִיל וְכִתְנֹת תִּשְׁבֵּץ מְצֻנָּפֶת וְאַבְגָּט וְעָשׂוּ בְּגָדֵי־קֹדֶשׁ לְאֶהְרֹן אֶחָיו וּלְבְנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי:</p>

(21) מערב עד בוקר. תן לה מדתה שמהא דולקת מערב ועד בוקר, ושיערו חכמים חצי לוג ללילי טבת הארוכין, וכן לכל הלילות, ואם יותר אין זמן כלום:

(1) ואתה הקרב אליך. לאחר שהגמור מלאכת המשכן:
 (3) לקדשו לכהנו לי. לקדשו להכניסו צהונה על ידי הבגדים, שיהא כהן לי, ולשון כהונה שירות הוא, שנטריא"ה בלע"ז
 (4) חושן. תכשיט כנגד הלז: ואפוד. לא שמעתי (שהוא לבוש) ולא מלאתי צברייתא פירוש חזניתו, ולצי אומר לי שהוא חגור לו מאחוריו, רחצו כרוחצ גז איש, כמין סינר שקורין פורצ"ט שחוגרות השָׁרוֹת כשרוכצות על הסוסים, כך מעשהו מלמטה, שנאמר וְקוֹדֶשׁ חָגוֹר אָפוֹדָא (שמואל"ב, ד), למדנו שהאפוד חגורה היא. ואי אפשר לומר שאין בו אלא חגורה לצדה, שהרי נאמר וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הָאָפֹד (ויקרא ח, יז) ואחר כך וַיַּחַגְר אֹתוֹ צִמְצָם הָאָפֹד (שם), ותרגם אונקלוס צִמְצָם אֶפֹדָא, למדנו שהחשז הוא החגור, והאפוד שם תכשיט לצדו. ואי אפשר לומר שעל שם שתי הכתפות שבו הוא קרוי אפוד, שהרי נאמר שתי כתפות האפוד, למדנו שהאפוד שם לצד, והכתפות שם לצד, והחשז שם לצד. לכך אני אומר שעל שם הסינר של מטה קרוי אפוד, על שם שאפודו ומקטו צו, כמו שנאמר ויאפד לו צו (שם), והחשז הוא חגור שלמעלה הימנו, והכתפות קצוות צו. ועוד אומר לי לצי, שיש ראייה שהוא מין לבוש, שתרגם יונתן ודוד חגור אפוד צד, פְּךְדוּט צָדָא, ותרגם כמו כן מעילין, פְּךְדוּטִין, צמעשה תמר אחות אבשלום, פִּי בֶן תְּלָצָן צְנוֹת הַמֶּלֶךְ הַצְחֹלֶת מְעִילִים (שמואל"ב יג, יח): ומעיל. הוא כמין חלוק, וכן הכתונת,

5	And they shall take the gold, and the blue, and the purple, and the scarlet, and the fine linen.	וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־ הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־ תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ: (פ)
6	And they shall make the ephod of gold, of blue, and purple, scarlet, and fine twined linen, the work of the skilful workman.	וַעֲשׂוּ אֶת־הָאֶפֶד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר מַעֲשֵׂה חָשָׁב:
7	It shall have two shoulder-pieces joined to the two ends thereof, that it may be joined together.	שְׁתֵּי כְתֻפֹת חִבְרֹת יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחִבְרָ: תָּרִין כְּתָפִין מְלֻפָּפִין יִהְיוּ לָיָה עַל תָּרִין סְטְרוֹתָיו וְיִתְלַפֵּף:

אלא שהכחונת סמוך לבשרו, ומעיל קרוי חלוק העליון: תשבץ. עשויין משצצות לנוי, והמשצצות הם כמין גומות העשויות בתכשיטי זהב למושב קדיעת אבנים טובות ומרגליות, כמו שנאמר באבני האפוד מִשְׁצָצוֹת זָהָב, ובלע"ז קוראין אותו קשטוני"ש מצנפת. כמין כיפת כובע שקורין קופי"א, שהרי במקום אחר קורא להם מגבעות, ומתרגמין כּוֹפֶעִין (עיין יומא כה): ואבנט. היא חגורה על הכתונת, והאפוד חגורה על המעיל, כמו שמצינו בסדר לבישתו, וישן עליו אֶת הַקֶּפֶת וַיִּתְּקֵה אֹתוֹ בְּאֶזְנוֹ וַיִּלְבֹּשׁ אֹתוֹ וַיִּלְבֹּשׁ אֹתוֹ וַיִּתְּקֵה אֹתוֹ עָלָיו אֶת הָאֶפֶד: בגדי קדש. מתרומה המקודשת לשמי יעשו אותם:

(5) והם יקחו. אותם חכמי לב שיעשו הצגדים, יקבלו מן המתנדבים את הזהב ואת התכלת, לעשות מהן את הצגדים: (6) ועשו את האפוד. אם באתי לפרש מעשה האפוד והחשן על סדר המקראות, הרי פירושן פרקים וישגה הקורא בצרופן, לכך אני כותב מעשיהם כמות שהוא, למען ירוץ הקורא בו, ואחר כך אפרש על סדר המקראות. האפוד עשוי כמין סינר של נשים רוכבות סוסים, וחוגר אותו מאחוריו כנגד לבו למטה מאזיליו, רחצו כמדת רוחצ גבו של אדם ויותר, ומגיע עד עקביו, והחשן מחובר בראשו על פני רחצו מעשה אורג, ומאריך לכאן ולכאן כדי להקיף ולחגור בו, והכתפות מחוברות בחשב, אחת לימין ואחת לשמאל, מאחורי הכהן לשני קצות רחצו של סינר, וכשזוקפן עומדות לו על שני כתפיו, והן כמין שתי רצועות עשויות ממין האפוד, ארוכות כדי שיעור לזקפן אלל נוארו מכאן ומכאן, ונקפלות לפניו למטה מכתפיו מעט, ואבני השם קבועות בהם, אחת על כתף ימין ואחת על כתף שמאל, והמשצצות נחוות בראשיהם לפני כתפיו, ושתי עצמות הזהב תחובות בשתי טבעות שצחשן בשני קצות רחצו העליון, אחת לימין ואחת לשמאל, ושני ראשי השרשרות תקועים במשצצות לימין, וכן שני ראשי השרשרות השמאלית תקועין במשצצות שכתף שמאל, נמצא החשן תלוי במשצצות האפוד על לבו מלפניו, ועוד שתי טבעות בשני קצות החשן בתחתיתו, וכנגדם שתי טבעות בשתי כתפות האפוד מלמטה, בראשו התחתון המחובר בחשב, טבעות החשן אל מול טבעות האפוד שוכבים זה על זה, ומרכסן בפחיל תכלת תחוב בטבעות האפוד והחשן, שיהא תחתית החשן דבוק לחשב האפוד, ולא יהא נד ונצל, הולך וחוזר: זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזור. חמשה מינים הללו שזורין בכל חוט וחוט. היו מרדדין את הזהב כמין טסים דקין, וקולצין פתילים מהם, וטווין אותן חוט של זהב עם שש חוטין של תכלת, וחוט של זהב עם שש חוטין של ארגמן, וכן בחולעת שני, וכן בשש, שכל המינין חוטין כפול ששה וחוט של זהב עם כל אחד ואחד, ואחר כך שזור את כולם כאחד, נמצא חוטין כפול כ"ח, וכן מפורש במס' יומא (עב). ולמד מן המקרא הזה וירקעו את פחי הזהב וקצץ פתילים לעשות (את פתילי הזהב) בתוך התכלת ובתוך הארגמן וגו', למדנו שחוט של זהב שזור עם כל מין ומין: מעשה חושב. כבר פרשתי שהוא אריגת שתי קירות שאין צורת שני עבריהם דומות זו לזו:

(7) שתי כתפות וגו'. הסינר מלמטה, וחשב האפוד היא החגורה, וצמודה לו מלמעלה דוגמת סינר הנשים, ומגבו של כהן היו מחוברות בחשב שתי חתיכות כמין שתי רצועות רחבות, אחת כנגד כל כתף וכתף, וזוקפן על שתי כתפותיו עד שנקפלות לפניו כנגד החזה, ועל ידי חבורן לטבעות החשן נאחזין מלפניו כנגד לבו שאין נופלת, כמו שמפורש בענין, והיו זקופות והולכות כנגד כתפיו, ושתי אבני שם קבועות בהן, אחת בכל אחת: אל שני קצותיו. אל רחצו של אפוד, שלא היה רחצו אלא כנגד גבו של כהן, וגבהו עד כנגד האזניים שקורין קודי"ש, שנאמר לא יִקְרְרוּ בִצְנֵעַ (יחזקאל מד, יח), אין חוגרין במקום זיעה, לא למעלה מאזליהם ולא למטה ממתיניהם, אלא כנגד אזליהם: וחבר. האפוד עם אותן שתי כתפות האפוד יחבר אותם במחט למטה בחשב, ולא יארגם עמו, אלא אורגם לבד ואחר כך מחברם:

8	<p>And the skilfully woven band, which is upon it, wherewith to gird it on, shall be like the work thereof and of the same piece: of gold, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen.</p>	<p>וְחֹשֶׁב אֶפְדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כַּמַּעֲשָׂהוּ מִמָּנֹו יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר:</p>
9	<p>And thou shalt take two onyx stones, and grave on them the names of the children of Israel:</p>	<p>וְלָקַחְתָּ אֶת־שְׁתֵּי אֲבִנֵי־שֹהֶם וּתְסַבֵּי יָת תִּרְתִּין אֲבָנֵי בִירְלָא וּתְגַלֹּף עֲלֵיהֶן שְׁמֵהֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:</p>
10	<p>six of their names on the one stone, and the names of the six that remain on the other stone, according to their birth.</p>	<p>שֵׁשֶׁה מְשֻׁמָּתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמוֹת הַשְּׁשָׁה הַנּוֹתָרִים עַל־הָאֶבֶן הַשְּׁנִית כְּתוּלְדָתָם:</p>
11	<p>With the work of an engraver in stone, like the engravings of a signet, shalt thou engrave the two stones, according to the names of the children of Israel; thou shalt make them to be inclosed in settings of gold.</p>	<p>מַעֲשֶׂה חֶרֶשׁ אֶבֶן פְּתוּחֵי חֶתֶם תַּפְתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִסִּבָּת מִשְׁבָּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:</p>
12	<p>And thou shalt put the two stones upon the shoulder-pieces of the ephod, to be stones of memorial for the children of Israel; and Aaron shall bear their names before the LORD upon his two shoulders for a memorial.</p>	<p>וְשַׁמֹּת אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כְּתֹפֶת הָאֶפֶד אֲבָנֵי זִכָּרוֹן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִשָּׂא אֶהְרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְתָפָיו לְזִכָּרוֹן: (ס)</p>
13	<p>And thou shalt make settings of gold;</p>	<p>וְעָשִׂיתָ מִשְׁבָּצֹת זָהָב: וְתַעֲבִיד מְרַמָּץ דְּדָהָב:</p>

(8) וחשב אפדתו. וחגור שעל ידו, הוא מאפדו ומתקנהו לכהן ומקסטו: אשר עליו. למעלה צפפת הסינר היא החגורה: כמעשהו. כאריגת הסינר מעשה חושב ומחמשת מינין, כך אריגת החשב מעשה חושב ומחמשת המינים: מננו ידיה. עמו יהיה ארוג, ולא יארגנו לצד ויחברנו:

(10) כתולדותם. כסדר שנולדו, ראובן שמעון לוי יהודה דן ונפתלי, על האחת, ועל השניה, גד אשר יששכר זבולן יוסף, ובנימין מלא, שכן הוא כתוב במקום תולדותו, כ"ה אותיות בכל אחת ואחת:

(11) מעשה חרש אבן. מעשה אומן של אבנים. חרש זה, דבוק הוא למיצה של אחרייו, ולפיכך הוא נקוד פתח בסופו, וכן חרש עזים נטה קו (ישעיה מד, יג), חרש של עצים. וכן חרש צרף מַעֲלָד (שם יז), כל אלה דבוקים ופתוחים: פתוחי חותם. כמרגומו פתח מַעֲלָד כָּלָף דַּעֲקָא, חרוצות האותיות בתוכן, כמו שחורצין חותמי טבעות שהם לחתום אגרות, כתב ניכר ומפורש: על שמות. כמו צשמות: מסכות משבצות. מוקפות האבנים במשצות וזה, שעושה מושב האבן זוהב כמין גומא למדת האבן, ומשקעה במשצות, נמלאת המשצות סובבת את האבן כציב, ומחבר המשצות בכחפות האפוד:

(12) ליכרון. שיהא רואה הקב"ה את השבטים כחברים לפניו, ויזכור נדקתם:

(13) ועשית משבצות. מיעוט משצות שמים, ולא פירש לך עתה בפרשה זו אלא מקלת לרכן, ובפרשת החשן גומר לך פירושן:

14	and two chains of pure gold; of plaited thread shalt thou make them, of wreathen work; and thou shalt put the wreathen chains on the settings.	וְשָׁתִי שְׂרָשֶׁרֶת זָהָב טָהוֹר מִגְבֻּלֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם מַעֲשֵׂה עֲבֹת וְנָתַתָּה אֶת־שְׂרָשֶׁרֶת הָעֲבֹתֹת עַל־הַמְּשָׁבָצֹת: (ס)	14
15	And thou shalt make a breastplate of judgment, the work of the skilful workman; like the work of the ephod thou shalt make it: of gold, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen, shalt thou make it.	וְתַעֲבִיד חֹשֶׁן דִּינָא עוֹבֵד אוֹמֵן כְּעוֹבֵד אֵיפֹדָא תַּעֲבֹדֶנָּה דְּהָבָא תְּכֵלֵא וְאַרְגָּמָנָא וְצִבְעֵ זָהָרִי וּבוּץ שִׁזִּיר תַּעֲבִיד יָתִיה:	15
16	Four-square it shall be and double: a span shall be the length thereof, and a span the breadth thereof.	רְבוע יְהִיָּה כְּפֹל זֶרֶת אָרְפוֹ וְזֶרֶת רַחְבּוֹ: מְרֻבַּע יְהִי עֵף זֶרֶתָא אוֹרְפִיָּה וְזֶרֶתָא פּוֹתִיָּה:	16
17	And thou shalt set in it settings of stones, four rows of stones: a row of carnelian, topaz, and smaragd shall be the first row;	וּמִלֵּאת בֹּל מִלֵּאת אֶבֶן אַרְבַּעַה טוֹרִים אֶבֶן טוֹר אָדָם פְּטֻדָּה וּבְרָקֵת הַטּוֹר הָאֶחָד: וְתַשְׁלִים בֵּיהּ אֲשֵׁלֻמוֹת אֲבָנָא אַרְבַּע סְדָרִין דְּאֶבֶן טָבָא סְדָרָא קִדְמָאָה סְמָקָן יִרְקָן וּבִרְקָן סְדָרָא חֹד:	17
18	and the second row a carbuncle, a sapphire, and an emerald;	וְהַטּוֹר הַשֵּׁנִי נֶפֶךְ סַפִּיר וְיַהֲלֹם: וְסַבְחָלוֹם: וְסְדָרָא תַּנְיָנָא אִזְמַרְגָּדִין שְׁבֻזִּי	18
19	and the third row a jacinth, an agate, and an amethyst;	וְהַטּוֹר הַשְּׁלִישִׁי לָשֵׁם שָׁבוֹ וְאַחֲלָמָה: וְסְדָרָא תְּלִיתָאָה קִנְפִּירִי טַרְקִיָּא וְעִין עֵגְלָא:	19
20	and the fourth row a beryl, and an onyx, and a jasper; they shall be inclosed in gold in their settings.	וְהַטּוֹר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ וְשֹׁהַם וְיָשָׁפָה מְשָׁבָצִים זָהָב יְהִי בְּמִלּוֹאֲתָם: וְסְדָרָא רְבִיעָאָה כְּרוֹם יָמָא וּבִרְלָא וּפְנִתִירִי מְרַמָּץ בְּדָהָב יְהוֹן בְּאֲשֵׁלֻמוֹתָהוֹן:	20

(14) שרשרות זהב. שלשלאות: מגבלות. לסוף גזול החשן תעשה אותם: מעשה עבות. מעשה קליעת חוטין, ולא מעשה נקבים וכפלים כאותן שעושין לצורות, אלא כאותן שעושין לער־דסקאות שקורין אינשינשייר"ש (רוכפאס) (צִיָּה כב:): ונתתה את שרשרות. של עצמות העשויות מעשה עצות על משצנות הללו. ולא זה הוא מקום צוואת עשייתן של שרשרות ולא צוואת קביעותן, ואין תעשה האמור כאן לשון צווי, ואין ונתתה האמור כאן לשון צווי, אלא לשון עמיד, כי בפרשת החשן חוזר ומזכיר על עשייתן ועל קביעותן, ולא נכתב כאן אלא להודיעך מקצת כורך המשצנות שזוה לעשות עס האפוד, וכתב לך זאת, לומר לך המשצנות הללו יזקקו לך, לכשתעשה שרשרות מגבלות על החשן, תחנכס על המשצנות הללו:

(15) חושן משפט. שמכפר על קלקול הדין. דבר אחר משפט, שמזכר דבריו והצטחחו אמת, דרישנמ"ט בלע"ז שהמשפט משמש ג' לשונות, דברי טענות בעלי הדין, וגמר הדין, ועונש הדין, אס עונש מיתה אס עונש מכות אס עונש ממון, וזה משמש לשון זירור דברים, שמפרש ומזכר דבריו: כמעשה אפוד. מעשה חושב ומחמשת מינין:

(16) זרת ארכו וזרת רחבו. כפול, ומוטל לו לפניו כנגד לבו, שנאמר וְהָיוּ עַל לִבְךָ, תלוי בכחפות האפוד הצאות מאחוריו על כתפיו, ונקבלות ויורדות לפניו מעט, והחשן תלוי צדו בשרשרות וטבעות, כמו שמפורש בענין:

(17) ומלאות בו. על שם שהאבנים ממלאות גומות המשצנות המתוקנות להן, קורא אותן בלשון מלואים:

(20) משבצים זהב. יהיו הטורים צמלואותם, מוקפים משצנות זהב צעומק שיעור שיתמלא צעוצי האבן, זהו לשון צמלואותם, כשיעור מלוי עציין של אבנים יהיה עומק המשצנות, לא פחות ולא יותר:

<p>21 And the stones shall be according to the names of the children of Israel, twelve, according to their names; like the engravings of a signet, every one according to his name, they shall be for the twelve tribes.</p>	<p>וְהָאֲבָנִים תְּהִיֶּינָהּ עַל-שְׁמֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל תִּרְתָּא עֲשָׂרֵי עַל-שְׁמֹתֵיהֶן כְּתָב מִפְּרֶשׁ כְּגֻלָּהּ דְּעִזָּא גָבַר עַל שְׁמוֹהּ יְהוֹיָן לְתַרֵּי עֶשֶׂר שְׁבָטִין:</p>	<p>21 וְהָאֲבָנִים תְּהִיֶּינָהּ עַל-שְׁמֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּים עָשָׂרָה עַל-שְׁמֹתָם בְּתוֹחֵי חוֹתָם אִישׁ עַל-שְׁמוֹ תְּהִיֶּינָהּ לְשֵׁנֵי עֶשֶׂר שְׁבָטִים:</p>
<p>22 And thou shalt make upon the breastplate plaited chains of pure gold.</p>	<p>וְתַעֲבִיד עַל חוּשְׁנָא תְּכִין מִתְּחָמֵן עוֹבֵד גְּדִילֵי דְדָהָב דִּכִּי:</p>	<p>22 וְעָשִׂיתָ עַל-הַחֹשֶׁן שְׁרָשֵׁת גְּבֻלָּת מַעֲשֶׂה עֶבֶת זָהָב טָהוֹר:</p>
<p>23 And thou shalt make upon the breastplate two rings of gold, and shalt put the two rings on the two ends of the breastplate.</p>	<p>וְתַעֲבִיד עַל חוּשְׁנָא תְּרִיתִין עֲזָקֵן דְּדָהָב וְתִתִּין יֵת תְּרִיתִין עֲזָקָא עַל תְּרִין סְטָרֵי חוּשְׁנָא:</p>	<p>23 וְעָשִׂיתָ עַל-הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבָּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת-שְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת עַל-שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן:</p>
<p>24 And thou shalt put the two wreathen chains of gold on the two rings at the ends of the breastplate.</p>	<p>וְתִתִּין יֵת תְּרִיתִין גְּדִילֵן דְּדָהָב עַל תְּרִיתִין עֲזָקָא בְּסְטָרֵי חוּשְׁנָא:</p>	<p>24 וְנָתַתָּה אֶת-שְׁתֵּי עֲבֹתֵת הַזָּהָב עַל-שְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת אֶל-קְצוֹת הַחֹשֶׁן:</p>
<p>25 And the other two ends of the two wreathen chains thou shalt put on the two settings, and put them on the shoulder-pieces of the ephod, in the forefront thereof.</p>	<p>וְיֵת תְּרִיתִין גְּדִילֵן דְּעַל תְּרִין סְטָרוֹהֵי תִתִּין עַל תְּרִיתִין מְרֻמָּצָא וְתִתִּין עַל כְּתָפֵי אֵיפֻדָא לְקַבִּיל אֶפֻּדָהּ:</p>	<p>25 וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת תִּתֵּן עַל-שְׁתֵּי הַמְּשַׁבְצוֹת וְנָתַתָּה עַל-כְּתֻפּוֹת הָאֵפֻד אֶל-מוֹל פָּנָיו:</p>

(21) אִישׁ עַל שְׁמוֹ. כסדר מולדותם מדר האבנים, אודם לראובן, פטדה לשמעון, וכן כלם:
(22) עַל הַחוּשֶׁן. בשביל החשן, לקציעם בטבעותיו, כמו שמפורש למטה בענין: שרשת. לשון שרשי אילן, המאחזין לאילן להאחז ולהתקע בארץ, אף אלו יהיו מאחזין לחשן, שבהם יהיה תלוי באפוד, והן שתי שרשרות האמורות למעלה בענין המשצות, ואף שרשרות פתר מנחם בן סרוק לשון שרשים, ואמר שהר"ש יתירה, כמו מ"ם שצשלשום, ומ"ם שצריקס, ואיני רואה את דבריו, אלא שרשרת בלשון עברית כשלשלת בלשון משנה: גבולת. הוא מגבולות האמור למעלה, שתתקעם בטבעות שיהיו בגבול החשן, וכל גבול לשון קצה, אשומי"ל בלע"ז מעשה עבות. מעשה קליעה:
(23) עַל הַחוּשֶׁן. לצורך החושן, כדי לקציעם בו. ולא יתכן לומר שתהא תחלת עשייתן עליו, שאם כן מה הוא שחוזר ואומר ונתת את שתי הטבעות, והלא כבר נחונים בו, היה לו לכתוב בתחלת המקרא, ועשית על קצות החשן שתי טבעות זהב, ואף בשרשרות צריך אהא לפתור כן: עַל שְׁנֵי קְצוֹת הַחוּשֶׁן. לשתי פאות שכנגד האורח לימנית ולשמאלית הצאים מול כחפות האפוד:
(24) וְנָתַתָּה אֶת שְׁתֵּי עֲבֹתוֹת הַזָּהָב. הן הן שרשרות גבולות הכתובות למעלה, ולא פירש מקום קבוען בחשן, עכשיו מפרש לך שיהא תומך אותן בטבעות, ומדע לך שהן הן הראשונות, שהרי בפרשת אלה פקודי לא הוכפלו:
(25) וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת. של שתי העצמות, צ' ראשיהם של כל אחת ואחת: תתן על שתי המשבצות. הן הן הכתובות למעלה בין פרשת החשן ופרשת האפוד, ולא פירש את צרכן ואת מקומן, עכשיו מפרש שיתקע בהן ראשי העצמות התחבצות בטבעות החשן לימין ולשמאל אצל האורח, שני ראשי שרשרות הימנית תוקע במשצות של ימין, וכן בשל שמאל שני ראשי שרשרות השמאלית: ונתתה. המשצות על כחפות האפוד, אחת בזה ואחת בזו, נמצאו כחפות האפוד מחזיקין את החשן שלא יפול ובהן הוא תלוי, ועדיין שפת החשן התחבצות הולכת וצאה, ונוקשת על כריסו ואינה דבוקה לו יפה, לכך הוצרך עוד צ' טבעות לתחיתו, כמו שמפרש והולך: אֶל מוֹל פָּנָיו. של אפוד, שלא יתן המשצות בעבר הכחפות שכלפי המעיל, אלא בעבר העליון שכלפי החוץ, והוא קרוי מול פניו של אפוד, כי אותו עבר שאינו נראה אינו קרוי פנים:

<p>26 And thou shalt make two rings of gold, and thou shalt put them upon the two ends of the breastplate, upon the edge thereof, which is toward the side of the ephod inward.</p>	<p>26 וַעֲשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְעוֹת זָהָב אֹתָם עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שַׁפְתּוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֶפֶד (בספרי ספרד ואשכנז האפוד) בְּיָתֶהּ:</p>
<p>27 And thou shalt make two rings of gold, and shalt put them on the two shoulder-pieces of the ephod underneath, in the forepart thereof, close by the coupling thereof, above the skilfully woven band of the ephod.</p>	<p>27 וַעֲשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְעוֹת זָהָב וְנָתַתָּה אֹתָם עַל־שְׁתֵּי כְתָפוֹת הָאֶפֶד מִלְמַטָּה מִמּוֹל פָּנָיו לַעֲמֹת מִחִבְרָתוֹ מִמַּעַל לַחֹשֶׁב הָאֶפֶד:</p>
<p>28 And they shall bind the breastplate by the rings thereof unto the rings of the ephod with a thread of blue, that it may be upon the skilfully woven band of the ephod, and that the breastplate be not loosed from the ephod.</p>	<p>28 וַיִּרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטַּבְעָתוֹ אֶל־טַבְעַת הָאֶפֶד בַּפֶּתִיל תְּכֵלֶת לְהִיּוֹת עַל־חֹשֶׁב הָאֶפֶד וְלֹא־יִנָּח הַחֹשֶׁן מִעַל הָאֶפֶד:</p>
<p>29 And Aaron shall bear the names of the children of Israel in the breastplate of judgment upon his heart, when he goeth in unto the holy place, for a memorial before the LORD continually.</p>	<p>29 וְנָשָׂא אֹהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל־לִבּוֹ בָּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לְזִכְרוֹן לִפְנֵי־יְהוָה תָּמִיד:</p>

(26) על שני קצות החושן. הן שתי פאותיו התחתונות לימין ולשמאל: על שפתו אשר אל עבר האפוד ביתה. הרי לך שני סימנים, האחד שיתנס בשני קצות של תחתיתו, שהוא כנגד האפוד, שעליו אינו כנגד האפוד, שהרי סמוך לזואר הוא, והאפוד נתון על מתניו, ועוד נתן סימן, שלא יקבעם בעצר החושן שכלפי החוץ, אלא בעצר שכלפי פנים, שנאמר ביתה, ואותו העצר הוא ללד האפוד, שחשב האפוד חוגרו לכהן, ונקפל הסיגר לפני הכהן על מתניו, וקצת כריסו מכאן ומכאן עד כנגד קצות החושן, וקצותיו שוכנין עליו:

(27) על שתי כתפות האפוד מלמטה. שהמשצות נחונות בראשי כתפות האפוד העליונים, הבאים על כתפיו כנגד גרונו ונקפלות ויורדות לפניו, והטבעות נזה ליתן בראשן השני שהוא מחובר לאפוד, והוא שנאמר לעומת מחצרתו, סמוך למקום חצורן באפוד למעלה מן החגורה מעט, שהמחצרת לעומת החגורה, ואלו נחונים מעט בגובה זקיפת הכתפות, הוא שנאמר ממעל לחשב האפוד, והן כנגד סוף החושן, ונתן פתיל תכלת באותן הטבעות וצטבעות החושן, ורוכסן באותו פתיל לימין ולשמאל, שלא יהא תחתית החושן הולך לפניו וחוזר לאחור ונוקש על כריסו, ונמצא מיושב על המעיל יפה: מומול פניו. בעצר החיטון:

(28) וירכסו. לשון חצור, וכן מְרַכְסֵי אֵישׁ (תהלים לא, כא), חצורי חצרי רשעים. וכן וְהִרְכָּסִים לְבָקָעָה (ישעיה מ, ד), הרים הסמוכים זה לזה, שאי אפשר לירד לגיא שביניהם אלא בקושי גדול, שמתוך סמיכתן הגיא זקופה ועמוקה, יהיו לבקעת מישור ונוחה לילך: להיות על חשב האפוד. להיות החושן דבוק אל חשב האפוד: ולא ייח. לשון ניתוק, ולשון ערבי הוא כדצרי דונש בן לזרט:

<p>30 And thou shalt put in the breastplate of judgment the Urim and the Thummim; and they shall be upon Aaron's heart, when he goeth in before the LORD; and Aaron shall bear the judgment of the children of Israel upon his heart before the LORD continually.</p>	<p>וְנָתַתָּ אֶל־חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת־ הָאוּרִים וְאֶת־הַתֻּמִּיִּם וְהָיוּ עַל־ לֵב אֶהְרֹן בְּבָאוּ לִפְנֵי יְהוָה וְנָשָׂא אֶהְרֹן אֶת־מִשְׁפַּט בְּנֵי־ יִשְׂרָאֵל עַל־לִבּוֹ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד: (ס)</p>	<p>30</p>
<p>31 And thou shalt make the robe of the ephod all of blue.</p>	<p>וְעָשִׂיתָ אֶת־מְעִיל הָאֶפֹּד כָּלִיל תְּכֵלֶת:</p>	<p>שלישי</p>
<p>32 And it shall have a hole for the head in the midst thereof; it shall have a binding of woven work round about the hole of it, as it were the hole of a coat of mail that it be not rent.</p>	<p>וְהָיָה פִּי־רֹאשׁוֹ בְּתוֹכּוֹ שִׁפְּהָ יְהִי לָפִיו סָבִיב מַעֲשֵׂה אֲרָג כָּפִי תַּחְתָּא יְהִי־לּוֹ לֹא יִקְרַע:</p>	<p>32</p>
<p>33 And upon the skirts of it thou shalt make pomegranates of blue, and of purple, and of scarlet, round about the skirts thereof; and bells of gold between them round about:</p>	<p>וְעָשִׂיתָ עַל־שׁוּלְיוֹ רִמּוֹנֵי תְּכֵלֶת וְאֲרָגְמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל־שׁוּלְיוֹ סָבִיב וּפַעֲמֹנֵי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב:</p>	<p>33</p>
<p>34 a golden bell and a pomegranate, a golden bell and a pomegranate, upon the skirts of the robe round about.</p>	<p>פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב:</p>	<p>34</p>
<p>35 And it shall be upon Aaron to minister; and the sound thereof shall be heard when he goeth in unto the holy place before the LORD, and when he cometh out, that he die not.</p>	<p>וְהָיָה עַל־אֶהְרֹן לְשָׁרֵת וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבָאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּבִצְאוֹתָיו וְלֹא יָמוּת: (ס)</p>	<p>35</p>

(30) האורים ואת התמים. הוא כתב שם המפורש שהיה נותנו צדק כפלי השם, שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו (יומא עג:). ובמקדש שני היה השם, שאי אפשר לכהן גדול להיות מחוסר בגדים, אבל אותו השם לא היה צדק, ועל שם אותו הכתב הוא קרוי משפט, שנאמר וְשָׁאֵל לוֹ צִמְשֵׁט הָאוּרִים (במדבר כז, כא): את משפט בני ישראל. דבר שהם נשפטים ונוכחים על ידו אם לעשות דבר או לא לעשות. ולפי המדרש אגדה, שהשם מכפר על מעוטי הדין נקרא משפט, על שם סליחת המשפט:

(31) את מעיל האפוד. שאפוד ניתן עליו לחגורה: כליל תכלת. כולו תכלת, שאין מין אחר מעורב בו:
(32) ויהיה פי ראשו. פי המעיל צגצהו, הוא פתיחת בית האור: בתוכו. כמרגומו פָּפִיל לְגִיָּה, כפול לתוכו, להיות לו לשפה כפילתו, והיה מעשה אורג ולא צמחט: כפי תחרא. למדנו שהשריונים שלהם פיהם כפול לתוכו: לא יקרע. כדי שלא יקרע, והקורעו עוצר צללו, שזה ממנין לאוין שבתורה, וכן לא יצא השם, וכן לא יסרו מִמֶּנּוּ (שמות כה, טו), הנאמר בצדי הארון:

(33) רמוני. עגולים וחלולים היו, כמין רמונים העשויים כצנצנת תרנגולת: ופעמוני זהב. זגין עם עִנְזָלִין שצמחם: בתוכם סביב. ציניהם סביב, צין שני רמונים פעמון אחד, דבוק ותלוי בשולי המעיל:

(34) פעמון זהב ורמון וגר. פעמון זהב ורמון אכלו:

(35) ולא ימות. מכלל לאו אמה שומע הן, אם יהיו לו לא יתחייב מיתה, הא אם יכנס מחוסר אחד מן הצדדים הללו, חייב

36	And thou shalt make a plate of pure gold, and engrave upon it, like the engravings of a signet: HOLY TO THE LORD.	וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר וּפְתִילֶת עָלָיו פְּתוּחֵי חֹתָם קָדֵשׁ לַיהוָה: וְתַעֲבִיד צִיצָא דְדָהָב דְּכִי וְתַגְלֹף עָלָיו כְּתָב מִפָּרֶשׁ קָדֵשׁ לַיְי:
37	And thou shalt put it on a thread of blue, and it shall be upon the mitre; upon the forefront of the mitre it shall be.	וְשַׂמְתָּ אֹתוֹ עַל-פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל-הַמְצַנֶּפֶת אֶל-מֹול פְּנֵי-הַמְצַנֶּפֶת יְהִיָּה: וְתַשְׁוִי יְתִידָהּ עַל חוּטָא דְּתַכְלִיתָא וְיְהִי עַל מְצַנְפָּתָא לְקַבִּיל אִפִּי מְצַנְפָּתָא יְהִי:
38	And it shall be upon Aaron's forehead, and Aaron shall bear the iniquity committed in the holy things, which the children of Israel shall hallow, even in all their holy gifts; and it shall be always upon his forehead, that they may be accepted before the LORD.	וְהָיָה עַל-מִצְחָא אֶהְרֹן וְנָשָׂא אֶהְרֹן אֶת-עֲוֹן הַקֹּדְשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל-מִתְּנָת קֹדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל-מִצְחוֹ תָמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְהוָה: וְיְהִי עַל בֵּית עֵינֹהֵי דְאֶהְרֹן וַיִּטּוֹל אֶהְרֹן יֵת עֲוֹנֵת קוּדְשֵׁיָא דִּיקְדָּשׁוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל מִתְּנַת קוּדְשֵׁיהוֹן וְיְהִי עַל בֵּית עֵינֹהֵי תְדִירָא לְרַעְנָא לְהוֹן קָדֵם יְיָ:
39	And thou shalt weave the tunic in chequer work of fine linen, and thou shalt make a mitre of fine linen, and thou shalt make a girdle, the work of the weaver in colours.	וְשִׁבְצָתָּ הַכְתָּנֶת נָשׁ וְעָשִׂיתָ מְצַנֶּפֶת נָשׁ וְאַבְנֵט תַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה רֶקֶם: וְתַרְמִיץ כְּתוּנָא דְבוּצָא וְתַעֲבִיד מְצַנְפָּתָא דְבוּצָא וְהַמִּזְן תַּעֲבִיד עוֹבֵד צִיִּיר:
40	And for Aaron's sons thou shalt make tunics, and thou shalt make for them girdles, and head-tires shalt thou make for them, for splendour and for beauty.	וּלְבָנֵי אֶהְרֹן תַּעֲשֶׂה כְתָנֹת וְעָשִׂיתָ לָהֶם אַבְנֵטִים וּמִגְבָּעוֹת תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת: וּלְבָנֵי אֶהְרֹן תַּעֲבִיד כְּתוּנִין וְתַעֲבִיד לְהוֹן הַמִּינִין וְקוֹבְעִין תַּעֲבִיד לְהוֹן לִיקָר וּלְתִישְׁבָּחָא:

מיטה צידי שמים:

(36) ציץ. כמין טס של זהב היה, רוחב צ' אצבעות, מקיף על המצח מאוזן לאוזן (סוכה ה:):
(37) על פתיל תכלת. וצמקום אחר הוא אומר, ויטנו עליו פתיל תכלת (שמות לט, לא), ועוד, כתיב כאן והיה על המצנפת, ולמטה הוא אומר והיה על מצח אהרן, ובשחיטת קדשים שנינו (זבחים יט:), שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפלין, למדנו שהמצנפת למעלה בגובה הראש, ואינה עמוקה להכנס בה כל הראש עד המצח, והציץ מלמטה, והפתילים היו בנקבים, ותלויין בו בשני ראשים ובאמצעו, ששה בג' מקומות הללו, פתיל מלמעלה אחד מבחוץ ואחד מצפנים כנגדו, וקושר ראשי הפתילים מאחורי העורף שלשתן, ונמצאו בין אורך הטס ופתילי ראשיו מקיפין את הקדקד, ופתיל האמצעי שצראשו קשור עם ראשי השנים, והולך על פני רוחב הראש מלמעלה, נמצא עשוי כמין כובע, ועל פתיל האמצעי הוא אומר והיה על המצנפת, והיה נוח הציץ על ראשו כמין כובע על המצנפת, והפתיל האמצעי מחזיקו שאינו נופל, והטס תלוי כנגד מצחו, ונתקיימו כל המקראות, פתיל על הציץ, וציץ על הפתיל, ופתיל על המצנפת מלמעלה:
(38) ונשא אהרן. לשון סליחה, ואף על פי כן אינו ממשימנו, אהרן נושא את המשא של עון, נמצא מסולק העון מן הקדשים: את עון הקדשים. לרצות על הדם ועל החלב שקרצו בטומאה, כמו ששנינו (מנחות כה:), אי זה עון הוא נושא, אם עון פגול הרי כבר נאמר לא ירצה, ואם עון נותר הרי נאמר לא יחשב, ואין לומר שיכפר על עון הכהן שהקריב טמא, שהרי עון הקדשים נאמר, ולא עון המקריבים, הא אינו מרצה אלא להכשיר הקרבן: והיה על מצחו תמיד. אי אפשר לומר שיהא על מצחו תמיד, שהרי אינו עליו אלא בשעת העבודה, אלא תמיד לרצות להם, אפילו אינו על מצחו, שלא היה כהן גדול עובד באותה שעה, ולדברי האומר עודהו על מצחו מכפר ומרצה, ואם לאו אינו מרצה, נדרש על מצחו תמיד, מלמד שממשמש בו צעודו על מצחו, שלא יסיח דעתו ממנו:

(39) ושבצת. עשה אותם משבצות משבצות, וכולם של שש:

(40) ולבני אהרן תעשה כתנת. ארבעה בגדים הללו ולא יותר, כתונת, ואבנט, ומגבעות היא מצנפת, ומכנסים הכתובים למטה בפרשה:

<p>And thou shalt put them upon Aaron thy brother, and upon his sons with him; and shalt anoint them, and consecrate them, and sanctify them, that they may minister unto Me in the priest's office.</p>	<p>וְהִלַּבַשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אַהֲרֹן אֶחָיד וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ וּמִשַּׁחְתָּ אֹתָם וּמִלַּאתָ אֶת־יָדָם וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְכַהֲנֵי לִי:</p>	<p>41</p>
<p>And thou shalt make them linen breeches to cover the flesh of their nakedness; from the loins even unto the thighs they shall reach.</p>	<p>וַעֲשֵׂה לָהֶם מְכַנְסֵי־בָד לְכִסּוֹת בָּשָׂר עֲרוֹה מִמֵּתְנִים וְעַד־יָרְכִים יִהְיוּ:</p>	<p>42</p>
<p>And they shall be upon Aaron, and upon his sons, when they go in unto the tent of meeting, or when they come near unto the altar to minister in the holy place; that they bear not iniquity, and die; it shall be a statute for ever unto him and unto his seed after him.</p>	<p>וְהָיוּ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בָּנָיו כְּבָאֵם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אֹו בְּגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשִׁרְתָּ בִקְדָשׁ וְלֹא־יִשָּׂאוּ עֹון וּמָתוּ חֻקַּת עוֹלָם לֹו וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו: (ס)</p>	<p>43</p>
<p>And this is the thing that thou shalt do unto them to hallow them, to minister unto Me in the priest's office: take one young bullock and two rams without blemish,</p>	<p>וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי לִקַּח פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר וְאֵילָם שְׁנַיִם תְּמִימִם:</p>	<p>רביעי כב</p>
<p>and unleavened bread, and cakes unleavened mingled with oil, and wafers unleavened spread with oil; of fine wheaten flour shalt thou make them.</p>	<p>וְלֶחֶם מִצּוֹת וְחֻלֹּת מִצּוֹת בִּלְיֹלִית בִּשְׁמֵן וּרְקִיקֵי מִצּוֹת מִשְׁתִּים בִּשְׁמֵן סֻלֹּת חֲטִיִּם תַּעֲשֶׂה אֹתָם:</p>	<p>2</p>

(41) והלבשת אותם את אהרן. אותם האמורין באהרן, חשן, ואפוד, ומעיל, וכתונת תשצן, מזנפת, ואזננו, וזיץ, ומכנסים, הכמוצים למטה ככולס: ואת בניו אהו. אותם הכמוצים זהס: ומשחת אותם. את אהרן ואת בניו בשמן המשחה: ומלאת את ידם. כל מלוי ידיס לשון חנוך, כשהוא נכנס לדבר להיות מוחזק בו מאותו יוס והללה, וצלשון לע"ז, כשממנין אדם על פקודת דבר, נותן השליט צידו צית יד של עור שקורין גוואג"טו, ועל ידו הוא מחזיקו צדבר, וקורין לאותו מסירה וויר"סטי, והוא מלוי ידיס:

(42) ועשה להם. לאהרן ולבניו: מכנסי בד. הרי ח' צגדיס לכהן גדול וארבעה לכהן הדיוט:

(43) והיו על אהרן. כל הצגדיס האלה, על אהרן הראויין לו: ועל בניו. האמורין זהס: בבואם אל אהל מועד. להיכל וכן למשכן: ומתו. הא למדת, שהמשמש מחוסר צגדיס, צמיטה: חקת עולם לו. כל מקום שנאמר חקת עולם, הוא גזירה מיד ולדורות לעכצו:

(1) לקח. כמו קח, ושתי גזרות הן, אחת של קיחה ואחת של לקיחה, ולהן פתרון אחד: פה אחד. לכפר על מעשה העגל שהוא פה:

(2) ולחם מצות וחלת מצת ורקיקי מצות. הרי אלו ג' מינין, רצוכה, וחלות, ורקיקי. לחם מצות היא הקרויה למטה צענין חלת לחם שמן, על שס שנותן שמן צרצוכה כנגד החלות והרקיקיין, וכל המינין צאים עשר עשר חלות (מנחות עו.): בשמן. כשהן קמה, יונק צהן שמן וצוללן (שס עה.): משחים בשמן. אחר אפייתן מושחן כמין כ"ף יונית שהיא עשויה כנו"ן שלנו (שס):

3	And thou shalt put them into one basket, and bring them in the basket, with the bullock and the two rams.	וְנָתַתָּ אוֹתָם עַל־סֵל אֶחָד וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם בַּסֵּל וְאֶת־הַפָּר וְאֶת שְׁנֵי הָאֵילִם: וְתָתִין יְתֹהוֹן עַל סֵלָא חַד וְתִקְרִיב יְתֹהוֹן בַּסֵּלָא וְיֵת תּוֹרָא וְיֵת תְּרִין דְּכָרִין:	3
4	And Aaron and his sons thou shalt bring unto the door of the tent of meeting, and shalt wash them with water.	וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּקְרִיב אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּרְחִצְתָּ אֹתָם בַּמַּיִם: וְיֵת אַהֲרֹן וְיֵת בְּנוֹהֵי תִקְרִיב לְתַרְע מַשְׁכַּן זְמָנָא וְתִסְחִי יְתֹהוֹן בַּמַּיָּא:	4
5	And thou shalt take the garments, and put upon Aaron the tunic, and the robe of the ephod, and the breastplate, and gird him with the skilfully woven band of the ephod.	וְלָקַחְתָּ אֶת־הַבְּגָדִים וְהַלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת־הַכֹּתֶנֶת וְאֶת מְעִיל הָאֶפֶד וְאֶת־הָאֶפֶד וְאֶת־הַחֹשֶׁן וְאֶפְדָּתָ לּוֹ בַּחֹשֶׁב הָאֶפֶד: וְתִסַּב יֵת לְבוּשִׁיא וְתִלְבִּישׁ יֵת אַהֲרֹן יֵת כֶּתוּנָא וְיֵת מְעִיל אֶפֶדָא וְיֵת אֶפֶדָא וְיֵת חֹשֶׁנָא וְתִתְּשִׁין לֵיהּ בְּהִמְנִן אֶפֶדָא:	5
6	And thou shalt set the mitre upon his head, and put the holy crown upon the mitre.	וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וְנָתַתָּ אֶת־נֹזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל־הַמִּצְנֶפֶת: וְתִשִּׂי מִצְנֶפֶתָא עַל רִישִׁיהּ וְתָתִין יֵת כְּלִילָא דְקוּדְשָׁא עַל מִצְנֶפֶתָא:	6
7	Then shalt thou take the anointing oil, and pour it upon his head, and anoint him.	וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּצְקֶתָ עַל־רֹאשׁוֹ וַיִּמְשַׁחְתָּ אוֹתוֹ: וְתִסַּב יֵת מִשְׁחָא דְרַבּוּתָא וְתִרִיק עַל רִישִׁיהּ וְתִרְבִּי יְתִיהּ:	7
8	And thou shalt bring his sons, and put tunics upon them.	וְאֶת־בָּנָיו תִּקְרִיב וְהַלְבַּשְׁתָּם כֶּתֹנֶת: וְיֵת בְּנוֹהֵי תִקְרִיב וְתִלְבִּישְׁנֻן כֶּתוּנִין:	8
9	And thou shalt gird them with girdles, Aaron and his sons, and bind head-tires on them; and they shall have the priesthood by a perpetual statute; and thou shalt consecrate Aaron and his sons.	וְחִגַּרְתָּ אֹתָם אֲבָנִט אַהֲרֹן וּבָנָיו וְחִבַּשְׁתָּ לָהֶם מִגְבַּעַת וְהִיתָה לָהֶם כְּהֻנָּה לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִלֹּאֲתָ יָד־אַהֲרֹן וְיָד־בָּנָיו: וְתִזְרִיז יְתֹהוֹן הַמִּינִין אַהֲרֹן וּבְנוֹהֵי וְתִתְּשִׁין לָהֶן קוּבְעִין וְתִהִי לָהֶן כְּהוּנָתָא לְקִים עָלֵם וְתִקְרִיב קוּרְבָנָא דְאַהֲרֹן וְקוּרְבָנָא דְבְנוֹהֵי:	9
10	And thou shalt bring the bullock before the tent of meeting; and Aaron and his sons shall lay their hands upon the head of the bullock.	וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְסִמְדָּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־ יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר: וְתִקְרִיב יֵת תּוֹרָא לְקִדָּם מַשְׁכַּן זְמָנָא וְיִסְמְדוּ אַהֲרֹן וּבְנוֹהֵי יֵת יְדֵיהֶן עַל רִישׁ תּוֹרָא:	10

(3) והקרבת אותם. אל חצר המשכן ציוס הקמתו:

(4) ורחצת. זו טבילת כל הגוף:

(5) ואפדת. קשט ומקן הסגורה והסינר סביבותיו:

(6) נזר הקדש. זה הניץ: על המצנפת. כמו שפירשתי למעלה, על ידי הפתיל האמצעי ושני פתילין שבראשו הקשורין

שלשמן מאחורי העורף, הוא נותנו על המצנפת כמין כובע:

(7) ומשחת אותו. אף משיחה זו כמין כ"ף יונית, נותן שמן על ראשו, וצין ריסי עיניו, ומחצבן צאלצבו:

(9) והיתה להם. מלוי ידיס זה לכהונת עולם: ומלאת. על ידי הדברים האלה: יד אהרן ויד בניו. צמלוי ופקודת

הכהונה:

11	And thou shalt kill the bullock before the LORD, at the door of the tent of meeting.	וְשַׁחֲטָה אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה וְתָפֹס יָת תּוֹרָא קָדָם יְיָ בַּתָּרֵעַ מִשְׁכַּן זְמָנָא:	וְשַׁחֲטָה אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה וְתָפֹס יָת תּוֹרָא קָדָם יְיָ בַּתָּרֵעַ מִשְׁכַּן זְמָנָא:
12	And thou shalt take of the blood of the bullock, and put it upon the horns of the altar with thy finger; and thou shalt pour out all the remaining blood at the base of the altar.	וְלָקַחְתָּ מִדָּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל־קַרְנֵת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבְּעְךָ וְאֶת־כָּל־הַדָּם תִּשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ:	וְלָקַחְתָּ מִדָּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל־קַרְנֵת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבְּעְךָ וְאֶת־כָּל־הַדָּם תִּשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ:
13	And thou shalt take all the fat that covereth the inwards, and the lobe above the liver, and the two kidneys, and the fat that is upon them, and make them smoke upon the altar.	וְלָקַחְתָּ אֶת־כָּל־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת הַיִּתְרֵת עַל־הַכֹּבֶד וְאֶת שְׁתֵּי הַכְּלָיִת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחַ:	וְלָקַחְתָּ אֶת־כָּל־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת הַיִּתְרֵת עַל־הַכֹּבֶד וְאֶת שְׁתֵּי הַכְּלָיִת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחַ:
14	But the flesh of the bullock, and its skin, and its dung, shalt thou burn with fire without the camp; it is a sin-offering.	וְאֶת־בֶּשֶׂר הַפָּר וְאֶת־עֹרֹו וְאֶת־פָּרְשׁוֹ תִשְׂרֹף בְּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה חֲטָאת הוּא:	וְאֶת־בֶּשֶׂר הַפָּר וְאֶת־עֹרֹו וְאֶת־פָּרְשׁוֹ תִשְׂרֹף בְּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה חֲטָאת הוּא:
15	Thou shalt also take the one ram; and Aaron and his sons shall lay their hands upon the head of the ram.	וְאֶת־הָאֵיל הָאֶחָד תִּקַּח וְסָמְכוּ אֹהֲרָן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵיל:	וְאֶת־הָאֵיל הָאֶחָד תִּקַּח וְסָמְכוּ אֹהֲרָן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵיל:
16	And thou shalt slay the ram, and thou shalt take its blood, and dash it round about against the altar.	וְשַׁחֲטָה אֶת־הָאֵיל וְלָקַחְתָּ אֶת־דָּמֹו וְזָרַקְתָּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:	וְשַׁחֲטָה אֶת־הָאֵיל וְלָקַחְתָּ אֶת־דָּמֹו וְזָרַקְתָּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:
17	And thou shalt cut the ram into its pieces, and wash its inwards, and its legs, and put them with its pieces, and with its head.	וְאֶת־הָאֵיל תִּנְתַּח לְנִתְחָיו וְרִחֲצֵת קִרְבּוֹ וּכְרָעָיו וְנָתַתָּ עַל־נִתְחָיו וְעַל־רֹאשׁוֹ:	וְאֶת־הָאֵיל תִּנְתַּח לְנִתְחָיו וְרִחֲצֵת קִרְבּוֹ וּכְרָעָיו וְנָתַתָּ עַל־נִתְחָיו וְעַל־רֹאשׁוֹ:

- (11) פתח אהל מועד. צחור המשכן שלפני הפתח:
 (12) על קרנות. למעלה, בקרנות ממש (זבחים נג.). ואת כל הדם. שירי הדם: אל יסוד המזבח. כמין בליטת בית קבול עשוי לו סביב סביב לאחר שעלה אמה מן הארץ (מדות פ"ג מ"א):
 (13) החלב המכסה את הקרב. הוא הקרום שעל הכרם שקורין טיל"א: ואת היתרת. הוא טרפסא קבדא שקורין איבר"ש (ראטהפלייש): על הכבד. אף מן הכבד יטול עמה (ת"כ, ג, ד):
 (14) תשרף באש. לא מצינו חטאת חילוניה נשרפת אלא זו:
 (16) וזרקת. בכלי, אומו צמורק וזורק כנגד הקרן, כדי שיראה לכאן ולכאן, ואין קרצן טעון מתנה צאצב אלא חטאת בלבד, אצל שאר זבחים אינן טעונין קרן ולא אצב, שמתן דמם מחזי המוצא ולמטה, ואינו עולה בכבש, אלא עומד צאצב וזורק: סביב. כך מפורש בשחיטת קדשים (זבחים נג.), שאין סביב אלא צ' מתנות שהן אצב, האחת צקין זוית ז, והאחת צקין שנגדה צאלכסון, וכל מתנה נראית בשני נדי הקרן אילך ואילך, נמצא הדם נתון צד' רוחות סביב, לכך קרוי סביב:
 (17) על נתחיו. עם נתחיו, וסף על שאר הנתחים:

18	And thou shalt make the whole ram smoke upon the altar; it is a burnt-offering unto the LORD; it is a sweet savour, an offering made by fire unto the LORD.	וְהִקְטַרְתָּ אֶת־כָּל־הָאֵילַן וְהִמְזִבְחָהּ עֹלָה הוּא לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ אֲשֶׁה לַיהוָה הוּא:	וְהִקְטַרְתָּ אֶת־כָּל־הָאֵילַן וְהִמְזִבְחָהּ עֹלָה הוּא לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ אֲשֶׁה לַיהוָה הוּא:
19	And thou shalt take the other ram; and Aaron and his sons shall lay their hands upon the head of the ram.	וְתִסַּב יָת דְּכָרָא תִנְיָנָא וְיִסְמוּךְ אַהֲרֹן וּבְנָיו יָת יְדֵיהֶון עַל רִישׁ דְּכָרָא:	וְלָקַחְתָּ אֶת־הָאֵילִן הַשֵּׁנִי וְסַמְךָ אַהֲרֹן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵילִן:
20	Then shalt thou kill the ram, and take of its blood, and put it upon the tip of the right ear of Aaron, and upon the tip of the right ear of his sons, and upon the thumb of their right hand, and upon the great toe of their right foot, and dash the blood against the altar round about.	וְתִסַּב יָת דְּכָרָא וְתִסַּב מִדְּמִיהּ וְתַתִּין עַל רוּם אוֹדְנָא דְאַהֲרֹן וְעַל רוּם אוֹדְנָא דְבְנוֹהֵי דִימִינָא וְעַל אֲלִיוֹן יְדֵהֶון דִימִינָא וְעַל אֲלִיוֹן רַגְלֵהֶון דִימִינָא וְתִזְרוֹק יָת דְּמָא עַל מִדְּבָחָא סְחוּר סְחוּר:	וְשַׁחֲטָהּ אֶת־הָאֵילִן וְלָקַחְתָּ מִדְּמוֹ וְנָתַתָּה עַל־תְּנוּךְ אָזְנוֹ אַהֲרֹן וְעַל־תְּנוּךְ אָזְנוֹ בְּנָיו הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֶן יָדָם הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֶן רַגְלָם הַיְמָנִית וְזָרַקְתָּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:
21	And thou shalt take of the blood that is upon the altar, and of the anointing oil, and sprinkle it upon Aaron, and upon his garments, and upon his sons, and upon the garments of his sons with him; and he and his garments shall be hallowed, and his sons and his sons' garments with him.	וְתִסַּב מִן דְּמָא דְעַל מִדְּבָחָא וּמִמִּשְׁחָא דְרִבּוּתָא וְתִדִּי עַל אַהֲרֹן וְעַל לְבוּשׁוֹהִי וְעַל בְּנוֹהִי וְעַל לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי עֲמִיהּ וְיִתְקַדֵּשׁ הוּא וּלְבוּשׁוֹהִי וּבְנוֹהִי וּלְבוּשֵׁי בְנוֹהִי עֲמִיהּ:	וְלָקַחְתָּ מִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִמִּשְׁחַן הַמִּשְׁחָה וְהִזִּיתָ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בְּגָדָיו וְעַל־בְּנָיו וְעַל־בְּגָדֵי בְנָיו אֹתוֹ וְקִדֵּשׁ הוּא וּבְגָדָיו וּבְנָיו וּבְגָדֵי בְנָיו אֹתוֹ:
22	Also thou shalt take of the ram the fat, and the fat tail, and the fat that covereth the inwards, and the lobe of the liver, and the two kidneys, and the fat that is upon them, and the right thigh; for it is a ram of consecration;	וְתִסַּב מִן דְּכָרָא תִרְבָּא וְאֵלִיתָא וְיִת תִּרְבָּא דְחַפִּי יָת גִּנָּא וְיִת חֲצֵר פְּכֻדָּא וְיִת תִּרְתִּין כּוּלִין וְיִת תִּרְבָּא דְעִלְיֵהֶון וְיִת שְׂקָא דִימִינָא אַרְי דְּכַר קוֹרְבָנָא הוּא:	וְלָקַחְתָּ מִן־הָאֵילִן הַחֹלֵב וְהָאֵלִיָּה וְאֶת־הַחֹלֵב הַמְכֻסֶּה אֶת־הַקָּרֵב וְאֶת־יִתְרַת הַפֶּכֶד וְאֶת־שְׁתֵּי הַכְּלָיִת וְאֶת־הַחֹלֵב אֲשֶׁר עַל־יָהֶן וְאֶת־שׁוֹק הַיְמָיִן כִּי אֵיל מִלְאִים הוּא:

(18) ריח ניחוח. נחת רוח לפני, שאמרתי ונעשה רצוני: אשה. לשון אש, והיא הקטרת איזרים שעל האש: (20) תנוך. הוא הסחוס (ת"כ מילואים כ"א), גדר האמצעי שבמוך האוזן, שקורין טנדור"ס: בהן ידם. הגודל, ובפרק האמצעי: (22) החלב. זה חלב הדקים או הקיצה (כולין מט:). והאליה. מן הכליות ולמטה, כמו שמפורש בזיקרא (ג, ט) שנאמר לַעֲמֹת הַעֲזָה יִסְרְקָהּ, מקום שהכליות יועות, ובאמורי הפר לא נאמר אליה, שאין אליה קריצה אלא בכבש וכבשה ואיל, אבל שור ועז אין טעונים אליה: ואת שוק הימין. לא מצינו הקטרה בשוק הימין עס האמורים, אלא זו בלבד: כי איל מלואים הוא. שלמים לשון שלמות, שהושלם בכל. מגיד הכתוב שהמלואים שלמים, שמשמים שלום למזבח, ולעוזד העבודה, ולזעלים לכך אני מזכירי החזה, להיות לו לעוזד העבודה למנה, וזה משה ששימש במלואים, והשאר אכלו אהרן ובניו, שהם צעלים כמפורש בענין:

23	and one loaf of bread, and one cake of oiled bread, and one wafer, out of the basket of unleavened bread that is before the LORD.	וּכְפָר לֶחֶם אֶחָת וְחֻלֶּת לֶחֶם שֶׁמֶן אֶחָת וְרִקִּיק אֶחָד מִסֵּל הַמִּצֻּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה:	וּפָתָא דְלֶחִים חֲדָא וּגְרִיצָתָא דְלֶחִים מִשַׁח חֲדָא וְאַסְפּוּג חֲד מִסְלָא דְפִטִּירִיא דְקִדְם יי:
24	And thou shalt put the whole upon the hands of Aaron, and upon the hands of his sons; and shalt wave them for a wave-offering before the LORD.	וְשַׁמֶּת הַכֹּל עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וְהִנֵּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה:	וְתַשְׁנִי כּוֹלָא עַל יְדֵי אַהֲרֹן וְעַל יְדֵי בָנָהוּ וְתָרִים יִתְהוֹן אֲרָמָא קִדְם יי:
25	And thou shalt take them from their hands, and make them smoke on the altar upon the burnt-offering, for a sweet savour before the LORD; it is an offering made by fire unto the LORD.	וְלָקַחְתָּ אֹתָם מִיָּדָם וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחַ עַל־הָעֹלָה לְרִיחַ נִיחֻוֹת לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁה הוּא לִיהוָה:	וְתִסַּב יִתְהוֹן מִיָּדָהוֹן וְתִסִּיק לְמִדְבָּחָא עַל אֲלִתָא לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעְנָא קִדְם יי קוֹרְבָנָא הוּא קִדְם יי:
26	And thou shalt take the breast of Aaron's ram of consecration, and wave it for a wave-offering before the LORD; and it shall be thy portion.	וְלָקַחְתָּ אֶת־הַחֹזֶה מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וְהִנֵּפְתָּ אוֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לָךְ לְמִנְחָה:	וְתִסַּב יֵת חֲדָיא מְדַכַּר קוֹרְבָנָא דְלֹאֲהֲרֹן וְתָרִים יִתִּיה אֲרָמָא קִדְם יי וְיִהִי לָךְ לְחֶלֶק:
27	And thou shalt sanctify the breast of the wave-offering, and the thigh of the heave-offering, which is waved, and which is heaved up, of the ram of consecration, even of that which is Aaron's, and of that which is his sons'.	וְקִדְשְׁתָּ אוֹתוֹ חֹזֶה תְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוֹנֵף וְאֲשֶׁר הוֹרֵם מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים מֵאֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וּמֵאֲשֶׁר לְבָנָיו:	וְתִקְדִּישׁ יֵת חֲדָיא דְאַרְמוֹתָא וְיֵת שֶׁקָא דְאַפְרָשׁוּתָא דְאַתְרָם וְדֹאֲתַפְרֵשׁ מְדַכַּר קוֹרְבָנָא מִדְלֹאֲהֲרֹן וּמִדְלִבְנָהוּ:
28	And it shall be for Aaron and his sons as a due for ever from the children of Israel; for it is a heave-offering; and it shall be a heave-offering from the children of Israel of their sacrifices of peace-offerings, even their heave-offering unto the LORD.	וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לְחֶקֶד עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה הִוא וְתְרוּמָה יְהִיָּה מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שְׁלָמֵיהֶם תְּרוּמָתָם לִיהוָה:	וְיִהִי לְאַהֲרֹן וּלְבָנָהוּ לְקִיָּם עֹלָם מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲרָי אֲפְרָשׁוּתָא הוּא וְאַפְרָשׁוּתָא יְהִי מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנְכַּסַּת קוֹדְשִׁיהוֹן אֲפְרָשׁוּתָהוֹן קִדְם יי:

(23) וכבר לחם. מן החלות: וחלת לחם שמן. ממין הרצוכה: ורקי. מן הרקיקין אחד, מעשר שזכל מין ומין. ולא מצינו תרומת לחם הבא עם זבח נקטרת, אלא זו בלזד, שתרומת לחמי תודה ואיל נזיר נתונה לכהנים עם חזה ושוק, ומזה לא היה למשה למנה, אלא חזה בלזד:

(24) על כפי אהרן וגר והנפת. שניהם עסוקין בתנופה, הבעלים והכהן, הא כיצד, כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף, ובזה היו אהרן ובניו בעלים ומשה כהן: תנופה. מוליך ומציא למי שארבע רוחות העולם שלו, ותנופה מעבדת ומבטלת פורעניות ורוחות רעות. תרומה, מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו, ומעבדת טללים רעים (מנחות סג):

(25) על העולה. על האיל הראשון שהעלית עולה: לריח ניחוח. לנחת רוח למי שאמר ונעשה רצונו: אשה. לאש נתן: לה. לשמו של מקום:

(27) וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה וגר. קדשם לדורות, להיות נוהגת תרומתם והנפתם בחזה ושוק של שלמים, אבל לא להקטרה, אלא והיה לאהרן ולבניו לאכול: תנופה. לשון הולכה והבאה, וינטל"ר בלע"ז: הורם. לשון מעלה ומוריד:

29	And the holy garments of Aaron shall be for his sons after him, to be anointed in them, and to be consecrated in them.	וּבְגָדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו לְמַשְׁחָה בָּהֶם וּלְמַלֵּאֲכֶם אֶת־יָדָם:	וּלְבוּשֵׁי קֹדֶשׁ אֲלֹהֵי יְהוָה לְבִנָּהוּ בְּתִרְוָהוּ לְרִבְעָה בָּהֶן וּלְקַרְבָּא בָּהֶן יֵת קֹדֶרְבָּנָהוּ:
30	Seven days shall the son that is priest in his stead put them on, even he who cometh into the tent of meeting to minister in the holy place.	שִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשֶׂם הַכֹּהֵן תַּחְתִּיו מִבְּנָיו אֲשֶׁר יָבֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ:	שִׁבְעָא יוֹמִין יִלְבָּשְׁנֹן כֹּהֵנָא תַּחְתֻּתָּהוּ מִבְּנָהוּ דִּייעוּל לְמַשְׁכֹּן זְמָנָא לְשִׁמְשָׁא בַּקֹּדֶשׁ:
31	And thou shalt take the ram of consecration, and seethe its flesh in a holy place.	וְאֵת אֵיל הַמִּלֻּאִים תִּקַּח וּבִשְׁלַת אֶת־בָּשָׂרוֹ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ:	וְיֵת דְּכַר קֹדֶרְבָּנָא תִּסַּב וּתְבַשִּׁיל יֵת בְּשָׂרֶיהָ בְּאֶתֶר קָדִישׁ:
32	And Aaron and his sons shall eat the flesh of the ram, and the bread that is in the basket, at the door of the tent of meeting.	וְאָכַל אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־בָּשָׂר הָאֵיל וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בַּסֵּל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:	וְיִיכֹל אַהֲרֹן וּבְנָהוּ יֵת בָּשָׂר דְּכַרָּא וְיֵת לֶחֶמָא דְּבַסְלָא בְּתַרְע מַשְׁכֵּן זְמָנָא:
33	And they shall eat those things wherewith atonement was made, to consecrate and to sanctify them; but a stranger shall not eat thereof, because they are holy.	וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כִּפֵּר בָּהֶם לְמַלֵּא אֶת־יָדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם וְזָר לֹא־יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם:	וְיִיכְלוּן יְתָהוּן דְּאֶתְכַפֵּר בָּהֶן לְקַרְבָּא יֵת קֹדֶרְבָּנָהוּ לְקַדֵּשָׁא יְתָהוּן וְחִילוּנֵי לֹא יִיכֹל אַרִי קֹדֶשׁא אֲמֹן:
34	And if aught of the flesh of the consecration, or of the bread, remain unto the morning, then thou shalt burn the remainder with fire; it shall not be eaten, because it is holy.	וְאִם־יִנָּתֵר מִבָּשָׂר הַמִּלֻּאִים וּמִן־הַלֶּחֶם עַד־הַבֹּקֶר וְשָׂרֶפֶת אֶת־הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הוּא:	וְאִם יִשְׁתַּאֲר מִבָּשָׂר קֹדֶרְבָּנָא וּמִן לֶחֶמָא עַד צִפְרָא וְתוֹקִיד יֵת דְּאֶשְׁתַּאֲר בְּנוֹרָא לֹא יִתְאֲכִיל אַרִי קֹדֶשׁא הוּא:
35	And thus shalt thou do unto Aaron, and to his sons, according to all that I have commanded thee; seven days shalt thou consecrate them.	וַעֲשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כֹּכָה כָּל אֲשֶׁר־צִוִּיתִי אֹתְךָ שִׁבְעַת יָמִים תְּמַלֵּא יָדָם:	וְתַעֲבִיד לְאַהֲרֹן וּלְבְנָהוּ כְּדִין כָּל דְּפִסְיִדִית יִתְךָ שִׁבְעָא יוֹמִין תְּקַרִּיב קֹדֶרְבָּנָהוּ:

(28) לחק עולם מאת בני ישראל. שהשלמים לצעלים, ואת המזה ואת השוק יתנו לכהן: כי תרומה הוא. המזה ושוק הזה:

(29) לבניו אחרייו. למי שצא בגדולה אחרייו: למשחה. להתגדל צהס, שיש משיחה שהיא לשון שררה, כמו לך נסתים למשקה (צמדזר יח, ט), אל תגועו צמשיסי (מהלים קה, טו): ולמלא בהם את ידם. על ידי הצגדים הוא מתלבש צהונה גדולה:

(30) שבעת ימים. לזופין: ילבשם הכהן. אשר יקום מצניו תחתיו לכהונה גדולה, כשימנוהו להיות כהן גדול: אשר יבא אל אהל מועד. אותו כהן המוכן להכנס לפני ולפנים ציוס הכפורים, וזה כהן גדול, שאין עבודת ציוס הכפורים כשרה אלא צו (יומא עג.). תחתיו מבניו. מלמד, שאם יש לו לכהן גדול צן ממלא את מקומו, ימנוהו כהן גדול תחתיו (ת"כ ו, טו): הכהן תחתיו מבניו. מכאן ראה, כל לשון כהן, לשון פועל עוצד ממש, לפיכך ניגון קציר נמשך לפניו:

(31) במקום קדש. צחצר אהל מועד, שהשלמים הללו קדשי קדשים היו:

(32) פתח אהל מועד. כל החצר קרוי כן:

(33) ואכלו אותם. אהרן וצניו, לפי שהם צעליהם: אשר כפר בהם. להס כל זרות ותיעוב: למלא את ידם. צאיל ולחם הללו: לקדש אתם. שעל ידי המלוואים הללו נתמלאו ידיהם ונתקדשו לכהונה: כי קדש הם. קדשי קדשים, ומכאן למדנו אזורה לזר האוכל קדשי קדשים, שנתן המקרא טעם לצבר משום דקדש הם:

36	And every day shalt thou offer the bullock of sin-offering, beside the other offerings of atonement; and thou shalt do the purification upon the altar when thou makest atonement for it; and thou shalt anoint it, to sanctify it.	וּפָר חֲטָאת תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל־ הַכֹּפְרִים וְחֲטָאתָ עַל־הַמִּזְבֵּחַ בַּכֹּפֶרֶךְ עָלָיו וּמִשַּׁחֲתָ אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ: וְתוֹרָא דְחֲטָאתָ תַּעֲבִיד לַיּוֹמָא עַל כַּפּוֹרֵיָא וְתִדְבִי עַל מִדְבָּחָא בַּכֹּפְרוּתָךְ עָלֹהִי וְתִרְבִּי יִתִּיה לְקַדְּשׁוּתֶיהָ:
37	Seven days thou shalt make atonement for the altar, and sanctify it; thus shall the altar be most holy; whatsoever toucheth the altar shall be holy.	שִׁבְעַת יָמִים תִּכְפֹּר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְקִדְשָׁתָּ אֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קֳדָשִׁים כָּל־הַנִּגַּע בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ: (ס) שִׁבְעָא יוֹמִין תִּכְפֹּר עַל מִדְבָּחָא וְתִקְדִּישׁ יִתִּיה וְיִהְיִ מִדְבָּחָא קֹדֶשׁ קֳדָשִׁין כָּל דִּיקָרַב בְּמִדְבָּחָא יִתְקַדֵּשׁ:
38	Now this is that which thou shalt offer upon the altar: two lambs of the first year day by day continually.	וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כֹּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד: וְדִין דְּתַעֲבִיד עַל מִדְבָּחָא אֲמָרִין בְּנֵי שָׁנָא תָּרִין לַיּוֹמָא תָּדִירָא:
39	The one lamb thou shalt offer in the morning; and the other lamb thou shalt offer at dusk.	אֶת־הַכֹּבֶשֶׁת הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בִּבְקֹר וְאֶת הַכֹּבֶשֶׁת הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים: יֵת אֲמָרָא חֵד תַּעֲבִיד בַּצֹּפְרָא וְיֵת אֲמָרָא תִּנְיָנָא תַּעֲבִיד בֵּין שְׁמֵשָׁא:
40	And with the one lamb a tenth part of an ephah of fine flour mingled with the fourth part of a hin of beaten oil; and the fourth part of a hin of wine for a drink-offering.	וְעִשְׂרִין סֹלֶת בִּלְוִיל בִּשְׁמֵן כֶּתִית רֶבַע הָהִין וְנֹסֶף רִבְעִית הָהִין יֵין לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד: וְעִשְׂרוֹנָא סוּלְתָא דְפִיל בְּמִשַּׁח כֶּתִישָׁא רִבְעִית הִינָּא וְנֹסֶפָא רִבְעִית הִינָּא חֲמָרָא לְאֲמָרָא חֵד:

(35) ועשית לאהרן ולבניו ככה. שנה הכתוב וכפל לעכב, שאם חסר דצר אחד מכל האמור בענין, לא נתמלאו ידיהם

להיות כהנים, ועבודתם פסולה: אחכה. כמו אותך: שבעת ימים תמלא וגר. בענין הזה ובקרבנות הללו בכל יום:

(36) על הכפורים. בשביל הכפורים, לכפר על המזבח מכל זרות ומיעוץ, ולפי שנאמר שבעת ימים תמלא ידם, אין לי אלא דצר הבא בשבילם, כגון האילים והלחם, אבל הבא בשביל המזבח, כגון פר שהוא לחטוי המזבח, לא שמענו, לכך הוצרך מקרא זה. ומדרש תורת כהנים (מילואים ט"ו) אומר, כפרת המזבח הוצרך, שמה התנדב איש דצר גזול במלאכת המשכן והמזבח: וחטאת. וקדשי, לשון מחנת דמים הנחונים באצבע קרוי חטוי: ומשחת אותו. בשמן המשחה, וכל המשיחות כמין כ"ף יונית:

(37) ודיה המזבח קדש. ומה היא קדושתו, כל הנוגע במזבח יקדש, אפילו קרצן פסול שעלה עליו, קדשו המזבח להכשירו שלא ירד, מתוך שנאמר כל הנוגע וגו' יקדש, שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי, כגון דצר שלא היה פסולו בקדש, כגון הרובע והנרבע, ומוקצה, ונעבד, והטריפה, וכיוצא בהן, תלמוד לומר וזה אשר תעשה, הסמוך אחריו, מה עולה ראוייה אף כל ראוייה (ת"כ ו. ב. זכאים פג:), שנראה לו כצר ונפסל משבא לעזרה, כגון הלן, והיוצא, והטמא, ושנשחט במחשבת חוץ לזמנו וחוצ למקומו, וכיוצא בהן:

(40) ועשרון סולת. עשירית האיפה, מ"ג ציטס וחומש ציטה: בשמן כתית. לא לחוצה נאמר כתית, אלא להכשיר, לפי שנאמר כתית למאור, ומשמע למאור ולא למנחות, יכול לפסלו למנחות, תלמוד לומר כאן כתית, ולא נאמר כתית למאור אלא למעט מנחות שאין צריך כתית, שאף הטחון צרחיים כשר בהן (מנחות פו:). רבע ההין. שלשה לוגין: ונסך. לספלים, כמו ששינו במסכת סוכה (מח.), שני ספלים של כסף היו צראש המזבח, ומנוקבים כמין שני חוטמין דקים, נותן היין לתוכו, והוא מקלח ויוצא דרך החוטם, ונופל על גג המזבח, ומשם יורד לשיתין במזבח בית עולמים, ובמזבח הנחשת יורד מן המזבח לאחר:

41	<p>And the other lamb thou shalt offer at dusk, and shalt do thereto according to the meal-offering of the morning, and according to the drink-offering thereof, for a sweet savour, an offering made by fire unto the LORD.</p>	<p>וְיֵת אֶמְרָא תִּנְנָא תַעֲבִיד בֵּין שְׁמַשְׁיָא כְּמִנְחַת צֶפְרָא וּכְנִסְכָּה תַעֲבִיד לָהּ לְאִתְקַבְּלָא בְּרַעְוָא קוֹרְבָּנָא קֳדָם יי:</p>	<p>וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֲרֵפִים כְּמִנְחַת הַבֶּקָר וּכְנִסְכָּה תַעֲשֶׂה לָּהּ לִרְיִחַ נִיחֹחַ אֲשֶׁה לַיהוָה:</p>
42	<p>It shall be a continual burnt-offering throughout your generations at the door of the tent of meeting before the LORD, where I will meet with you, to speak there unto thee.</p>	<p>עַלֹת תָּמִיד לְדִרְתִּיכֶם פֶּתַח אֹהֶל-מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר אֹנֶעַד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם:</p>	<p>עַלֹת תָּמִיד לְדִרְתִּיכֶם פֶּתַח אֹהֶל-מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר אֹנֶעַד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם:</p>
43	<p>And there I will meet with the children of Israel; and [the Tent] shall be sanctified by My glory.</p>	<p>וְאֶזְמִין מִימָרִי תַּמָּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶתְקַדַּשׁ בִּיקְרִי:</p>	<p>וְנִעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בְּכַבְדִּי:</p>
44	<p>And I will sanctify the tent of meeting, and the altar; Aaron also and his sons will I sanctify, to minister to Me in the priest's office.</p>	<p>וְאֶקְדַּשׁ יֵת מִשְׁכַּן זִמְנָא וְיֵת מִדְבָּחָא וְיֵת אֶהֱרֹן וְיֵת בְּנוֹהֵי אֶקְדַּשׁ לְשִׁמְשָׁא קֳדָמִי:</p>	<p>וְקִדַּשְׁתִּי אֶת-אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת-הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת-אֶהֱרֹן וְאֶת-בְּנָיו אֶקְדַּשׁ לְכַהֵן לִי:</p>
45	<p>And I will dwell among the children of Israel, and will be their God.</p>	<p>וְאֶשְׁרִי שְׁכִינָתִי בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶהְיֶה לָהֶן לֵאלֹהֵי:</p>	<p>וְשִׁכְנֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים:</p>
46	<p>And they shall know that I am the LORD their God, that brought them forth out of the land of Egypt, that I may dwell among them. I am the LORD their God.</p>	<p>וְיָדְעוּ אֲרִי אֲנִי יי אֱלֹהֵהֶן דְּאֶפְיִקִּית יְתְּהוֹן מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם לְאֶשְׁרָאָה שְׁכִינָתִי בֵּינְהוֹן אֲנִי יי אֱלֹהֵהֶן:</p>	<p>וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשַׁכְנִי בְּתוֹכָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: (פ)</p>
XXX	<p>And thou shalt make an altar to burn incense upon; of acacia-wood shalt thou make it.</p>	<p>וְתַעֲבִיד מִדְבָּחָא לְאֶתְקַרָּא עֲלוּהֵי קִטְרֵת בּוֹסְמִין דְּאֵעִי שְׁטִין תַעֲבִיד יְתִיה:</p>	<p>וְעָשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטָר קִטְרֵת עֲצֵי שִׁטִּים תַעֲשֶׂה אֹתוֹ:</p>

(41) לריח ניחוח. על המנחה נאמר, שמנחת נסכים כולה כליל, וסדר הקרבתם, האיברים צמחלה ואחר כך המנחה, שנאמר עֲלָהּ וּמִנְחָה (ויקרא כג, לז):

(42) תמיד. מיום אל יום, ולא יפסיק יום צנתיים: אשר אועד לכם. כשאקבע מועד לדבר אליך, שם אקבענו לזבא. ויש מרצותינו למדים מכאן, שמעל מזבח הנחשת היה הקציה מדבר עם משה משהווקס המשכן, ויש אומרים מעל הכפורת כמו שנאמר וְדַבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכְּפֹרֶת (שמות כה, כז). ואשר אועד לכם האמור כאן אינו אמור על המזבח, אלא על אהל מועד הנזכר במקרא:

(43) ונועדתי שמה. אמועד עמס צדצור, כמלך הקובע מקום מועד לדבר עם עצדיו שם: ונקדש. המשכן: בכבודי. שחשבה שכינתי צו. ומדרש אגדה, אל תקרי צכצודי אלא צמכודדי, צמכודדים שלי, כאן רמז לו מיתת בני אהרן ציוס הקמתו, וזהו שאמר משה הוא אֲשֶׁר דָּבַר ה' לְאֶמֶר צָרָלְצִי אֶקְדַּשׁ (ויקרא יג, ג), והיכן דָּבַר, ונקדש צכצודי:

(46) לשכני בתוכם. על מנת לשכון אני צמכודס:

(1) מקטר קטורת. להעלות עליו קיטור עשן סמים:

<p>2 A cubit shall be the length thereof, and a cubit the breadth thereof; foursquare shall it be; and two cubits shall be the height thereof; the horns thereof shall be of one piece with it.</p>	<p>אֹמֶתָא אֵיךְ כִּיָּה וְאֹמֶתָא פּוֹתֵיָה מְרֻבַּע יְהִי וְתִרְתִּין אֲמִין רֹמִיָּה מִנִּיָּה קֶרְנוֹתֶיהָ:</p>	<p>2 אֹמֶתָא אֵרְפֹּ וְאֹמֶתָא רְחִבּוֹ רְבֹוע יְהִיָּה וְאֹמֶתִים קִמְתּוֹ מִמֶּנּוּ קֶרְנֵתָיו:</p>
<p>3 And thou shalt overlay it with pure gold, the top thereof, and the sides thereof round about, and the horns thereof; and thou shalt make unto it a crown of gold round about.</p>	<p>וְתַחֲפִי יִתִּיה דָּהֵב דְּכִי ית אֲנָרִיָּה וְיִת פּוֹתִלּוֹהִי סְחֹר סְחֹר וְיִת קֶרְנוֹתֶיהָ וְתַעֲבִיד לִיה זֵיר דְּדָהֵב סְחֹר סְחֹר:</p>	<p>3 וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־ גִּזּוֹ וְאֶת־קִירֵתָיו סָבִיב וְאֶת־ קֶרְנֵתָיו וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֶרֶזָהָב סָבִיב:</p>
<p>4 And two golden rings shalt thou make for it under the crown thereof, upon the two ribs thereof, upon the two sides of it shalt thou make them; and they shall be for places for staves wherewith to bear it.</p>	<p>וְתַרְתִּין עֲזָקֵן דְּדָהֵב תַּעֲבִיד לִיה מְלָרַע לְיִרְיָה עַל תִּרְתִּין וְיִתִּיה תַּעֲבִיד עַל תִּרְתִּין סְטְרוֹתֶיהָ וְיִתִּי לְאַתְרָא לְאַרְיִחָא לְמַטֵּל יִתִּיה בְּהוֹן:</p>	<p>4 וְשָׁתִי טַבַּעַת זָהָב תַּעֲשֶׂה־לָּו מִתַּחַת לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי צִלְעֹתָיו תַּעֲשֶׂה עַל־שְׁנֵי צַדָּיו וְהָיָה לְבָתִּים לְבָדִים לְשֵׂאת אֹתוֹ בְּהֶמָּה:</p>
<p>5 And thou shalt make the staves of acacia-wood, and overlay them with gold.</p>	<p>וְתַעֲבִיד יִת אֲרִיחָא דְאַעִי שִׁטִּין וְתַחֲפִי יִתְהוֹן דְּהָבָא:</p>	<p>5 וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב:</p>
<p>6 And thou shalt put it before the veil that is by the ark of the testimony, before the ark-cover that is over the testimony, where I will meet with thee.</p>	<p>וְתַתִּין יִתִּיה קִדָּם פְּרוֹכֶתָא דְּעַל אֲרוֹנָא דְּסִהְדוּתָא קִדָּם כְּפֹרֶתָא דְּעַל סִהְדוּתָא דְּאַזְמִין מִימְרֵי לָךְ תִּתֵּן:</p>	<p>6 וְנִתְּתָה אֹתוֹ לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת לִפְנֵי הַכְּפֹרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֹנֵד לָךְ שָׁמָּה:</p>
<p>7 And Aaron shall burn thereon incense of sweet spices; every morning, when he dresses the lamps, he shall burn it.</p>	<p>וְיִקְטֹר עָלָיוֹ אֶהָרֹן קִטְרֶת בּוֹסְמִין בְּצֶפֶר בְּצֶפֶר בְּאַתְקִנּוּתִיהָ יִת בּוֹצִינָא יִקְטְרֶנָּה:</p>	<p>7 וְהִקְטִיר עָלָיו אֶהָרֹן קִטְרֶת סִמִּים בְּבֹקֶר בְּבֹקֶר בְּהִיטִיבּוֹ אֶת־הַנֶּהֱרֹת יִקְטִירֶנָּה:</p>
<p>8 And when Aaron lighteth the lamps at dusk, he shall burn it, a perpetual incense before the LORD throughout your generations.</p>	<p>וּבְאֵד־לִקּוֹת אֶהָרֹן יִת בּוֹצִינָא בֵּין שְׁמֹשֶׁת יִקְטְרֶנָּה קִטְרֶת בּוֹסְמִין תִּדְרָא קִדָּם יי לְדָרִיכּוֹן:</p>	<p>וּבִהְעֹלֹת אֶהָרֹן אֶת־הַנֶּהֱרֹת בֵּין הָעֶרְבִים יִקְטִירֶנָּה קִטְרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם:</p>

מפטיר

- (3) את גגו. זה היה לו גג, אבל מזבח העולה לא היה לו גג, אלא ממלאים חללו אדמה בכל חנייתם: זר זהב. סימן הוא לכתר כהונה;
- (4) צלעותיו. כאן הוא לשון זווית כתר גומו, לפי שנאמר על שני צדיו, על שתי זוויותיו ששני צדיו: והיה. מעשה הטבעות האלה: לבתים לבדים. לכל בית תהיה הטבעת לצד;
- (6) לפני הפרכת. שמא תאמר משוך מכנגד הארון לצפון או לדרום, תלמוד לומר לפני הכפרת, מכוון כנגד הארון מבחוץ;
- (7) בהיטיבו. לשון נקוי הבזיכין של המנורה מדשן הפחילות שנשרפו בלילה, והיה מטיצין בכל צקר וצקר: הנרות. לוי"ש בלע"ז, וכן כל נרות האמורות במנורה, חוץ ממקום שנאמר שם העללה, שהוא לשון הדלקה;
- (8) ובהעלות. כשיליקם להעלות להצתן: יקטירנה. בכל יום, פרס מקטיר שמרית, ופרס מקטיר צין הערצים:

<p>9 Ye shall offer no strange incense thereon, nor burnt-offering, nor meal-offering; and ye shall pour no drink-offering thereon.</p>	<p>לֹא־תַעֲלֹוּ עָלָיו קִטְרֹת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֶסֶךְ לֹא תִסְבּוּ עָלָיו וּמִנְחָתָא וְנֶסֶךָ לֹא תִנְסְכוּן עָלֹהִי:</p>	<p>9 לֹא־תַעֲלֹוּ עָלָיו קִטְרֹת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֶסֶךְ לֹא תִסְבּוּ עָלָיו וּמִנְחָתָא וְנֶסֶךָ לֹא תִנְסְכוּן עָלֹהִי:</p>
<p>10 And Aaron shall make atonement upon the horns of it once in the year; with the blood of the sin-offering of atonement once in the year shall he make atonement for it throughout your generations; it is most holy unto the LORD.'</p>	<p>וַיִּכַּפֵּר אַהֲרֹן עַל־קַרְנֹתֶיהָ חֹדָא בְּשַׁנָּה מִדָּם חַטָּאת כַּפּוּרִיָּא חֹדָא בְּשַׁנָּה יִכַּפֵּר עָלֹהִי לְדִרְתִּיכֶם קֹדֶשׁ־קֳדָשִׁים הוּא לִיהוָה: (פ)</p>	<p>וַיִּכַּפֵּר אַהֲרֹן עַל־קַרְנֹתֶיהָ חֹדָא בְּשַׁנָּה מִדָּם חַטָּאת הַכַּפּוּרִים אַחַת בְּשַׁנָּה יִכַּפֵּר עָלָיו לְדִרְתִּיכֶם קֹדֶשׁ־קֳדָשִׁים הוּא לִיהוָה: (פ)</p>

The Haftara is Ezekiel 43:10 - 43:27 on page 219. On Shabbat Zachor, Maftir and Haftara are on page 236.

<p>11 And the LORD spoke unto Moses, saying:</p>	<p>וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: וּמִלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמִימֹר:</p>	<p>כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבַקְדֵיהֶם וְנִתְּנוּ אִישׁ כֶּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בַּבֶּקֶד אַתֶּם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בַּבֶּקֶד אַתֶּם:</p>
<p>12 'When thou takest the sum of the children of Israel, according to their number, then shall they give every man a ransom for his soul unto the LORD, when thou numberest them; that there be no plague among them, when thou numberest them.</p>	<p>אֲרִי תִקְבִּיל יֵת חֹשֶׁבֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִנְיָהֶן וַיִּתְּנוּ גְבוּר פּוּרְקָן נַפְשֵׁיהֶן קָדָם יְיָ כֹּד תִמְנִי יִתְּהוֹן וְלֹא יִהְיֶה בָהֶן מוֹתָא כֹּד תִמְנִי יִתְּהוֹן:</p>	<p>כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבַקְדֵיהֶם וְנִתְּנוּ אִישׁ כֶּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בַּבֶּקֶד אַתֶּם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בַּבֶּקֶד אַתֶּם:</p>
<p>13 This they shall give, every one that passeth among them that are numbered, half a shekel after the shekel of the sanctuary—the shekel is twenty gerahs—half a shekel for an offering to the LORD.</p>	<p>זֶהוּ יִתְּנוּ כָּל־הָעֵבֶר עַל־הַבֶּקֶדִים מַחְצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחְצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה:</p>	<p>זֶהוּ יִתְּנוּ כָּל־הָעֵבֶר עַל־הַבֶּקֶדִים מַחְצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחְצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה:</p>

(9) לא תעלו עליו. על מזבח זה: קשרת זרה. שום קטורת של נדצה, כולן זרות לו חוץ מזו: ועולה ומנחה. ולא עולה ומנחה. עולה של צהמה ועוף, ומנחה היא של לחם:

(10) וכפר אהרן. מתן דמים: אחת בשנה. ציוס הכפורים, הוא שנאמר באחרי מות ויגאל אל המזבח אשר לפני ה' וכפר עליו (ויקרא טז, יח): חטאת הכפרים. הם פר ושעיר של יום הכפורים, המכפרים על טומאת מקדש וקדשיו: קדש קדשים. המזבח מקודש לדברים הללו בלבד, ולא לעבודה אחרת:

(12) כי חשא. לשון קצלה כחרגומו, כשחפוף לקבל סכום מנינס לדעת כמה הם, אל תמנע לגלגולת, אלא יתנו כל אחד מחצית השקל, ותמנה את השקלים ותדע מנינס: ולא יהיה בהם גנף. שהמנין שולט בו עין הרע, והדבר בא עליהם, כמו שמצינו צימי דוד:

(13) זה יתנו. הראה לו כמין מטבע של אש ומשקלה מחצית השקל, ואמר לו כזה יתנו: העובר על הפקודים. דרך המונין מעבירין את הנמנין זה אחר זה, וכן כל אשר יעצר פחת השקל (ויקרא כז, לב), וכן שפערנה הלאן על ידי מונה (ירמיה לג, יג): מחצית השקל בשקל הקדש. צמסקל השקל שקצבתי לך לשקול בו שקלי הקדש, כגון שקלים האמורין בפרשת ערכין ושדה אחוזה: עשרים גרה השקל. עכשיו פירש לך כמה הוא: גרה. לשון מעה, וכן צממואל (א ב, לו) צוא להשפלות לו ללגזרת קפף וכפר לקס: עשרים גרה השקל. שהשקל השלם ד' זוזים, והזו מחלמח חמש מעות, אלא צאו והוסיפו עליו שמות, והעלוהו לשש מעה כסף, ומחצית השקל הזה שאמרתי לך, יתנו תרומה לה:

14	Every one that passeth among them that are numbered, from twenty years old and upward, shall give the offering of the LORD.	כָּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקָדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה:	כָּל דֹּעֵבֵר עַל מִנְיָנָא מִבְּנֵי עֶשְׂרִין שָׁנִין וְלַעֲיָלָא יִתִּין אֶפְרָשׁוּתָא קָדָם יי:
15	The rich shall not give more, and the poor shall not give less, than the half shekel, when they give the offering of the LORD, to make atonement for your souls.	הָעֹשִׂיר לֹא־יִרְבֶּה וְהַדָּל לֹא יִמְעִיט מִמִּזְבֵּחַ הַשֶּׁקֶל לְתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם:	דִּיעֲתִיר לֹא יִסְגִי וְדַמְסָבִין לֹא יִמְעִיט מִמִּזְבֵּחַ הַשֶּׁקֶל לְתֵת אֶפְרָשׁוּתָא קָדָם יי לְכַפֵּרָא עַל נַפְשָׁתְכוֹן:
16	And thou shalt take the atonement money from the children of Israel, and shalt appoint it for the service of the tent of meeting, that it may be a memorial for the children of Israel before the LORD, to make atonement for your souls.	וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף חַכְפָּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אוֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: (פ)	וְתִסַּב יֵת כֶּסֶף כַּפּוּרִיָּא מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִתִּין יְתִיהָ עַל פּוֹלְחָן מִשְׁכָּן זְמָנָא וְיִהְיֶה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְדוֹכְרָנָא קָדָם יי לְכַפֵּרָא עַל נַפְשָׁתְכוֹן:
17	And the LORD spoke unto Moses, saying:	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:	וּמַלִּיל יי עִם מֹשֶׁה לְמִימַר:
18	'Thou shalt also make a laver of brass, and the base thereof of brass, wherewith to wash; and thou shalt put it between the tent of meeting and the altar, and thou shalt put water therein.	וַעֲשִׂיתָ כִּיֹּור נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרַחֲצָהּ וְנָתַתָּ אוֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מַיִם:	וְתַעֲבִיד כִּיֹּורָא דְנְחָשָׁא וּבְסִיסֶיהָ דְנְחָשָׁא לְקַדּוּשׁ וְתִתִּין יְתִיהָ בֵּין מִשְׁכָּן זְמָנָא וּבֵין מִדְּבָחָא וְתִתִּין תַּמָּן מַיָּא:

(14) מבן עשרים שנה ומעלה. למדך כאן, שאין פחות מבן עשרים יואל לזכר, ונמנה בכלל אנשים:

(15) לכפר על נפשותיכם. שלא תגפּו על ידי מנין. דבר אחר לכפר על נפשותיכם, לפי שרמז להם כאן ג' תרומות, שנכתב כאן תרומת ה' ג' פעמים, אחת תרומת אדנים, שמנאן כשהתחילו נדבצת המשכן, ונחנו כל אחד ואחד מחצית השקל, ועלה למאת הכתר, שנאמר וְכָסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מֵאֵת פָּכֶר (שמות לה, כה), ומהם נעשו האדנים שנאמר וַיְהִי מֵאֵת פָּכֶר הַכֶּסֶף וּגו' (שם סז, כז). והשנית אף היא על ידי מנין, שמנאן משהוקם המשכן, הוא המנין האמור בתחלת חומש הפקודים, בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בֶּעָשֶׂה הַשְּׁנִית (צמדצ א, א), ונחנו כל אחד מחצית השקל, והן לקנות מהן קרבות זכור של כל שנה ושנה, והשוו זהם עניים ועשירים, ועל אותה תרומה נאמר לכפר על נפשותיכם, שהקרבות לכפרה הם צאים. והשלישית היא תרומת המשכן, כמו שנאמר קֹל מְרִים פְּרוּמַת כֶּסֶף וְנְחֹשֶׁת (שמות לב, כד), ולא היתה יד כלם שוה זה, אלא איש איש מה שנדדו לזו:

(16) ונתת אותו על עבודת אהל מועד. למדת, שנאמרו למנוחם בתחלת נדבצת המשכן אחר מעשה העגל, מפני שנכנס זהם מגפה, כמו שנאמר וַיִּגַּף ה' אֶת הָעָם (שמות לב, לה), משל לזאן החציצה על צעליה שנפל זה דבר, ומשפסק, אמר לו לרועה בצקשה ממך, מנה את זאני ודע כמה נותרו זהם, להודיע שהיא חציצה עליו. ואי אפשר לומר שהמנין הזה הוא האמור בחומש הפקודים, שהרי נאמר זו בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי (צמדצ א, א), והמשכן הוקם באחד לחודש הראשון, שנאמר בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ פָּקִידֵי וּגו' (שמות מ, ז), ומהמנין הזה נעשו האדנים משקלים שלו, שנאמר וַיְהִי מֵאֵת פָּכֶר הַכֶּסֶף וְלָקַחְתָּ וּגו' (שם לה, כז), הא למדת, ששתיים היו, אחת בתחלת נדבצתן אחר יום הכפורים בשנה ראשונה, ואחת בשנה שנייה באייר משהוקם המשכן. ואם תאמר, וכי אפשר שצננייהם היו ישראל שוים, ו' מאות אלף ו' אלפים ו' מאות וי', שהרי בכסף פקודי העדה נאמר כן, ובחומש הפקודים אף זו נאמר כן, וַיְהִי קֹל הַפְּקָדִים שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת וְחֲמֵשִׁים (צמדצ א, מו), והלא בשתי שנים היו, ואי אפשר שלא היו בשעת מנין הראשון בני ייט שנה שלא נמנו, ובשנייה נעשו בני כ'. תשובה לדבר, אצל שנות האנשים בשנה אחת נמנו, אצל למנין יציאת מצרים היו שתי שנים, לפי שלציאת מצרים מונין מניסן, כמו ששנינו במסכת ראש השנה (ז), ונצנה המשכן בראשונה והוקם בשנייה, שנחשדה שנה באחד בניסן, אצל שנות האנשים מונין מניסן שנות עולם המתחילין מתשרי, נמלאו שני המנינים בשנה אחת, המנין הראשון היה בתשרי לאחר יום הכפורים, שנחשדה המקום לישראל לסלוח להם ונאמרו על המשכן, והשני באחד באייר: על עבודת אהל מועד. הן אדנים שנעשו זו:

19	And Aaron and his sons shall wash their hands and their feet thereat;	וַיִּקְדְּשׁוּן אֶהָרֹן וּבְנוֹתָי מִנִּיַּה יָת יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם:	19
20	when they go into the tent of meeting, they shall wash with water, that they die not; or when they come near to the altar to minister, to cause an offering made by fire to smoke unto the LORD;	בְּבָאֵם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־ מַיִם וְלֹא יָמָתוּ אוֹ בְּגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשִׁרְתוֹ לְהַקְטִיר אֲשֶׁה לַיהוָה:	20
21	so they shall wash their hands and their feet, that they die not; and it shall be a statute for ever to them, even to him and to his seed throughout their generations.'	וַיִּקְדְּשׁוּן יְדֵיהֶם וּרְגְלֵיהֶם וְלֹא יָמָתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חֻק־עוֹלָם לֹא יִלְזָרְעוּ לְדֹרֹתָם: (פ)	ע"כ צחול
22	Moreover the LORD spoke unto Moses, saying:	וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:	22
23	'Take thou also unto thee the chief spices, of flowing myrrh five hundred shekels, and of sweet cinnamon half so much, even two hundred and fifty, and of sweet calamus two hundred and fifty,	וְאֵת סֹב לָךְ בּוֹסְמִין רִישָׁא מִירָא דְכִנָּא מִתְקַל חֲמִישׁ מֵאָה וְקִנְמֹן בֶּשֶׂם פְּלִגְוִיתִיה מִתְקַל מֵאֲתָן וְחֲמִשִּׁין וְקִנִּי בּוֹסְמָא מִתְקַל מֵאֲתָן וְחֲמִשִּׁין:	23
24	and of cassia five hundred, after the shekel of the sanctuary, and of olive oil a hin.	וְקִצְיֵתָא מִתְקַל חֲמִישׁ מֵאָה בְּסֻלְעֵי קוֹדֶשָׁא וּמִשְׁחָא זֵיתָא מְלֵי הֵינָא:	24

(18) כיור. כמין דוד גדולה, ולה דדים המריקים צפיהם מים: וכנו. כתרנומו צקסיסיה, מושצ מתוקן לכיור: לרחצה. מוסצ על הכיור: ובין המזבח. מזבח העולה, שכתוצ צו שהוא לפני פתח משכן אהל מועד, והיה הכיור משוף קמעא, ועומד כנגד אויר שצין המזבח והמשכן ואינו מפסיק כלל צנתיים. משום שנאמר וְאֵת מִצְחָה דְעֵלָה שֶׁס פֶּתַח מִשְׁכָּן אֹהֶל מוֹעֵד (שמות מ, כט), כלומר מזבח לפני אהל מועד, ואין כיור לפני אהל מועד, הא כיצד, משוך קמעא כלפי הדורס, כך שנויה צוצחים (נט): (19) את ידיהם ואת רגליהם. צצת אחת היה מקדש ידיו ורגליו, וכך שנינו צוצחים (יט), כיצד קדוש ידים ורגלים, מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית, וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית, ומקדשן: (20) בבואם אל אהל מועד. להקטיר שחרית וצין הערבים קטרת, או להזות מדס פר כהן המשיח ושעירי עזודת אלילים: ולא ימותו. הא אס לא ירחצו ימותו, שצחורה נאמרו כללות, ומכלל לאו אתה שומע הן: אל המזבח. החינוך, שאין כאן ציאת אהל מועד אלא צחצר: (21) ולא ימותו. לחייב מיתה על המשמש צמוצח ואינו רחוך ידים ורגלים, שממיתה הראשונה לא שמענו אלא על הנכנס להיכל: (22) בשמים ראש. חשוצים: וקנמן בשם. לפי שהקנמן קליפת עץ הוא, יש שהוא טוב ויש צו ריח טוב וטעם, ויש שאינו אלא כעץ, לכך הוצרך לומר קנמן צשם, מן הטוב: מחציתו חמשים ומאתים. מחצית הצחצח תהא חמשים ומאתים, נמצא כלו חמש מאות, כמו שיעור מר דרור, אס כן למה נאמר צו חלאין, גורת הכחוצ היא להציאו לחלאין, להרצות צו צ' הכרעות, שאין שוקלין עין צעין, וכך שנויה צכריתות (ה): וקבה בושם. קנה של צשם, לפי שיש קנים שאינן של צשם, הוצרך לומר צשם: חמשים ומאתים. סך משקל כולו: (24) וקדה. שס שורש עשב, וצלשון חכמים קציעה: הין. י"צ לוגין, ונחלקו צו חכמי ישראל, ר' מאיר אומר, צו שלקו את העקרין, אמר לו ר' יהודה, והלא לסקו את העקרין אינו סיפק, אלא שראוס צמים שלא יצלעו את השמן, ואחר כך הציף עליהם השמן, עד שקלט הריח וקפחו לשמן שעל העקרין:

25	And thou shalt make it a holy anointing oil, a perfume compounded after the art of the perfumer; it shall be a holy anointing oil.	וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת-קֹדֶשׁ רֶקֶח מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רֶקֶח שֶׁמֶן מִשְׁחַת-קֹדֶשׁ יִהְיֶה: וְתַעֲבִיד יִתִּיחַ מִשַּׁח רְבוּת קוֹדֶשָׁא בּוֹסֶם מְבוֹסֶם עוֹבֵד בּוֹסְמֵנו מִשַּׁח רְבוּת קוֹדֶשָׁא יְהִי:	25
26	And thou shalt anoint therewith the tent of meeting, and the ark of the testimony,	וּמִשְׁחַת בּוֹ אֶת-אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת: וְתִרְבִּי בֵּיהּ יֵת מִשְׁכָּן וּמִנָּא וְיֵת אֲרוֹנָא דְסִהְדוּתָא:	26
27	and the table and all the vessels thereof, and the candlestick and the vessels thereof, and the altar of incense,	וְאֶת-הַשֻּׁלְחָן וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו וְאֶת-הַמִּנְרָה וְאֶת-כָּלֶיהָ וְאֶת מִזְבֵּחַ הַקְטֹרֶת: וְיֵת פְּתוּרָא וְיֵת כָּל מְנוּחֵי וְיֵת מִנְרָתָא וְיֵת מְנַחָא וְיֵת מִדְּבָחָא דְקַטְרֵת בּוֹסְמִיָּא:	27
28	and the altar of burnt-offering with all the vessels thereof, and the laver and the base thereof.	וְאֶת-מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת-כָּל- כֵּלָיו וְאֶת-הַכִּיֹּר וְאֶת-כַּנּוֹ: וְיֵת מִדְּבָחָא דְעֹלָתָא וְיֵת כָּל מְנוּחֵי וְיֵת כִּיּוֹרָא וְיֵת בְּסִיסִיהּ:	28
29	And thou shalt sanctify them, that they may be most holy; whatsoever toucheth them shall be holy.	וְקִדְשָׁתָם אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קִדְשִׁים כָּל-הַנִּגַּע בָּהֶם יִקְדָּשׁ: וְתַקְדִּישׁ יִתְהוֹן וְיִהוֹן קֹדֶשׁ קוֹדֶשִׁין כָּל דִּיקְרַב בְּהוֹן יִתְקַדֵּשׁ:	29
30	And thou shalt anoint Aaron and his sons, and sanctify them, that they may minister unto Me in the priest's office.	וְאֶת-אַהֲרֹן וְאֶת-בָּנָיו תִּמְשַׁח וְקִדְשָׁתָם אֹתָם לְכַהֵן לִי: וְיֵת אֹהֲרֹן וְיֵת בְּנוֹתֵי תִרְבִּי וְתַקְדִּישׁ יִתְהוֹן לְשִׁמְשָׁא קִדְמִי:	30
31	And thou shalt speak unto the children of Israel, saying: This shall be a holy anointing oil unto Me throughout your generations.	וְאֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת-קֹדֶשׁ יִתִּיחַ זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם: וְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּמְלִיל לְמִימֵר מִשַּׁח רְבוּת קוֹדֶשָׁא יְהִי דִין קִדְמִי לְדִרְיֹכוֹן:	31
32	Upon the flesh of man shall it not be poured, neither shall ye make any like it, according to the composition thereof; it is holy, and it shall be holy unto you.	עַל-בָּשָׂר אָדָם לֹא יִיָּסָךְ וּבְמִתְכַּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כָמֹהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ יִתִּיחַ לָכֶם: עַל בָּשָׂרָא דְאַנְשָׁא לֹא יִתְסַךְ וּבְדַמּוּתֶיהָ לֹא תַעֲבִדוּן כְּנִתִּיחַ קוֹדֶשָׁא הוּא קוֹדֶשָׁא יְהִי לְכוֹן:	32

(25) רוקח מִרְקַחַת. רוקח שם דָּבָר הוּא, והטעם מוכיח שהוא למעלה, והרי הוא כמו רקע, רגע, ואינו כמו לַגֵּעַ הָיָה (ישעיה נא, טו), וכמו לִוְקַע הָאֶרֶץ (שם מז, ה), שהטעם למטה, וכל דָּבָר המעורר צחצוחו, עד שזה קופח מזה או ריח או טעם, קרוי מִרְקַחַת: רֶקֶח מִרְקַחַת. רֶקֶח העשוי על ידי אומנות ומעורבות: מעשה רוקח. שם האומן דָּבָר:

(26) ומִשְׁחַת בּוֹ. כל המשיחות כמין כ"ף יונית, חוץ משל מלכים שהן כמין נזר: (29) וקִדְשָׁתָם אֹתָם. משיחה זו מקדשתם להיות קִדְשִׁים, ומה היא קדושתם, כל הנוגע וגו', כל הראוי לכלי שרת, משנכנס לתוכו קדוש קדושת הגוף, להפסל ציוצא, ולינה, וטבול יוס, ואינו נפדה לזאת לחולין, אבל דָּבָר שאינו ראוי להם אין מקדשין. ושנויה היא משנה שלימה אצל מוצח, מתוך שנאמר פֶּל הַנֶּגַע צִמָּצָה יִקְדָּשׁ (שמות כט, לו), שומע אני צִין ראוי צִין שאינו ראוי, חלמוד לומר כְּבָשִׁים, מה כְּבָשִׁים ראויים אף כל ראויים. כל משיחת משכן וכהנים ומלכים מתורגס לשון רבוי, לפי שאין לורך משיחתן אלא לגדולה, כי כן יסד המלך שזה חנוך גדולתן, ושאר משיחות, כמו ריקין משוחין וְרִאשִׁית שְׁמָנִים מְשָׁחוּ (עמוס ו, ו), לשון ארמית צהן כלשון עצרית:

(31) לְדֹרֹתֵיכֶם. מכאן למדו רבותינו לומר שכולו קיים לעמיד לָבָא (הוריות יא:): זה. בגימטריא תריסר לוגין הוו:

(32) לֹא יִיָּסָךְ. צשני יודיין, לשון לא יפעל, כמו לְמַעַן יִיטַב לָךְ (דברים ו, יח): על בשר אדם לֹא יִיָּסָךְ. מן השמן הזה

<p>33 Whosoever compoundeth any like it, or whosoever putteth any of it upon a stranger, he shall be cut off from his people.'</p>	<p>גִּבֹר דִּיבָסִים דְּכֹתִיָּה וְדִיתִין מִנִּיהַ עַל חִילּוּנֵי וְיִשְׁתִּיצִי מַעֲמִיָּה:</p>	<p>33 אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כְּמֹהוּ וְאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל-זָר וְנִכְרַת מֵעַמּוּיוֹ: (ס)</p>
<p>34 And the LORD said unto Moses: 'Take unto thee sweet spices, stacte, and onycha, and galbanum; sweet spices with pure frankincense; of each shall there be a like weight.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה סֹב לָךְ בּוֹסְמִין נְטוּפָא וְטוּפְרָא וְחִלְבוֹנָתָא בּוֹסְמִין וְלִבְנָתָא דְּכִיתָא מִתַּקֵּל בְּמִתַּקֵּל יְהִי:</p>	<p>34 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה קַח-לָךְ סָמִים נְטֹף וּשְׁחָלֶת וְחִלְבֹנָה סָמִים וְלִבְנָה זָכָה בֶּד בֶּבֶד יִהְיֶה:</p>
<p>35 And thou shalt make of it incense, a perfume after the art of the perfumer, seasoned with salt, pure and holy.</p>	<p>וְתַעֲבִיד יְתֵה קִטְרֶת בּוֹסְמִין בּוֹסֶם עוֹבֵד בּוֹסְמִנּוּ מְעֻרָב דְּכִי לְקוּדְשָׁא:</p>	<p>35 וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קִטְרֶת רֶקַח מַעֲשֶׂה רֶקַח מִמְלַח טָהוֹר קָדֹשׁ:</p>
<p>36 And thou shalt beat some of it very small, and put of it before the testimony in the tent of meeting, where I will meet with thee; it shall be unto you most holy.</p>	<p>וְתַשְׁחֹק מִנֶּה וְתִדִּיק וְתִתִּין מִנֶּה קֶדֶם סְהִדוֹתָא בְּמִשְׁכַּן זְמָנָא דְּאַזְמִין מִימְרֵי לָךְ תִּפְּן קָדֹשׁ קוּדְשִׁין תְּהִי לְכוּן:</p>	<p>36 וְשִׁחֲקֶתָ מִמֶּנָּה הִדֵּק וְנִתְּתָה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדוּת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אֲוַעֵד לָךְ שָׁמָּה קָדֹשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם:</p>
<p>37 And the incense which thou shalt make, according to the composition thereof ye shall not make for yourselves; it shall be unto thee holy for the LORD.</p>	<p>וְקִטְרֶת בּוֹסְמִין דְּתַעֲבִיד בְּדַמּוּתָהּ לֹא תַעֲבִידוּן לְכוּן קוּדְשָׁא תְּהִי לָךְ קֶדֶם יְיָ:</p>	<p>37 וְהַקִּטְרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמִתְכַנְתָּהּ לֹא תַעֲשֶׂוּ לָכֶם קָדֹשׁ תִּהְיֶה לָךְ לַיהוָה:</p>

עזמו: ובמתכנתו לא תעשו כמודו. בסכום סממניו, לא תעשו אחר כמוהו במשקל סממניו הללו, לפי מדת הין שמן, אצל אס פחת או רצה סממניו לפי מדת הין שמן, מותר, ואף העשו במתכונתו של זה, אין הסך ממנו חייב, אלא הרוקחו (כריתות ה.): ובמתכנתו. לשון חשבון, כמו מתכנת הלצים, וכן במתכונתה, של קטורת:

(33) ואשר יתן ממנו. מאותו של משה: על זה. שאינו צורך כהונה ומלכות: (34) נטף. הוא זרי, ועל שאינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף קרוי נטף, ובלע"ז גומ"א (גוממיה), והזרי קורין לו טרי"אקה (טהעריאק): ושחלת. שורש צסס, חלק ומאהיר כספורן, ובלשון המשנה קרוי כפורן, וזהו שחרס אונקלוס וטופר"א: וחלבנה. צסס שריחורע, וקורין לו גלז"נא (גאלצאן) ומנאה הכתוב צין סממני הקטורת, ללמדנו שלא יקל בעינינו לזרף עמנו באגודת תעניותינו ותפלתנו את פושעי ישראל שיהיו נמנין עמנו: סמים. אחרים: ולבונה זכה. מכאן למדו רבותינו (כריתות ו): י"א סממנין נאמרו לו למשה צסיני, מעוט סמים שנים, נטף ושחלת וחלבנה ג', הרי ה', סמים, לרבות עוד כמו אלו, הרי עשר, ולבונה, הרי י"א. ואלו הן, הזרי, והספורן, החלבנה, והלבונה, מור, וקציעה, שזולת נרד, וכרכום, הרי ח', שהשזולת ונרד אחד שהנרד דומה לשזולת, הקושט, והקילופה, והקמון, הרי י"א. צורית כרשינה אינו נקטר, אלא צו שפין את הספורן ללבנה שמהא נאה: בד בבד יהיה. אלו הארבעה הנזכרים כאן יהיו שוין משקל במשקל, כמשקלו של זה כך משקלו של זה, וכן שנינו, הזרי והספורן והחלבנה והלבונה משקל שצעים שצעים מנה. ולשון צד, נראה צעיי שהוא לשון יחיד, אחד צלח צהיה, זה כמו זה:

(35) ממלח. כחרגומו מעורב, שיערב שחיקתן יפה יפה זה עם זה, ואומר אני שדומה לו וי'אוי המלחים (יונה א, ה), מלסין ו'חלל' (יחזקאל כז, כז), על שם שמהפכין את המים במשטות כשמהיגים את הספינה, כאדם המהפך צק צליים טרופות לערב עם המים, וכל דבר שאדם רואה לערב יפה יפה, מהפכו צלצב או צון: ממולח טהור קדש. ממולח יהיה, וטהור יהיה, וקדש יהיה:

(36) ונתתה ממנה וגו'. היא קטרת שצכל יוס ויוס שעל מזבח הפנימי שהוא צאהל מועד: אשר אועד לך שמחה. כל מועדי צבור שאקבע לך, אני קובעם לאותו מקום:

(37) במתכנתה. צמנין סממניה: קדש תהיה לך לה'. שלא תעשה אלא לשמי:

38	Whosoever shall make like unto that, to smell thereof, he shall be cut off from his people.'	אִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כְמוֹהָ לְהָרִיחַ בָּהּ וּנְכַרְתָּ מֵעַמּוֹ: (ס)	גִּבּוֹר דִּיעֲבִיד דְּכֹתָהּ לְאַרְחָא בָּהּ וְיִשְׁתַּיְצִי מֵעַמִּיהָ:
XXXI	And the LORD spoke unto Moses, saying:	וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:	וּמִלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמִימֵר:
2	'See, I have called by name Bezalel the son of Uri, the son of Hur, of the tribe of Judah;	רָאֵה קִרְאתִי בִשְׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חֹור לְמִטֵּה יְהוּדָה:	חֲזִי דְרַבִּיתִּי בְשׁוֹם בְּצַלְאֵל בֶּר אוּרִי בֶר חֹור לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה:
3	and I have filled him with the spirit of God, in wisdom, and in understanding, and in knowledge, and in all manner of workmanship,	וְאִמַּלְא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה וּבִתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה:	וְאִשְׁלִימִית עֲמִיהָ רוּחַ מִן קָדָם יְיָ בְּחָכְמָה וּבְסוּכְלָתָנּוּ וּבְמַדָּע וּבְכָל עֲבִידָא:
4	to devise skilful works, to work in gold, and in silver, and in brass,	לְחַשֵּׁב מַחֲשָׁבֹת לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת:	לְאַלְפָא אוּמָנֻן לְמַעֲבַד בְּדָהָבָא וּבְכֶסֶף וּבַנְּחֹשָׁא:
5	and in cutting of stones for setting, and in carving of wood, to work in all manner of workmanship.	וּבַחֲרָשֶׁת אֶבֶן לְמִלְאֵת וּבַחֲרָשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלָאכָה:	וּבְאוּמָנוּת אֶבֶן טָבָא לְאַשְׁלֵמָא וּבַנְּגֵרוֹת אֶעָא לְמַעֲבַד בְּכָל עֲבִידָא:
6	And I, behold, I have appointed with him Oholiab, the son of Ahisamach, of the tribe of Dan; and in the hearts of all that are wise-hearted I have put wisdom, that they may make all that I have commanded thee:	וְאֲנִי הִנֵּה נִתַּתִּי אִתּוֹ אֶת־אֹהִיאֵב בֶּן־אָחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן וּבְלֵב כָּל־חָכְמֵי־לֵב נִתַּתִּי חֲכָמָה וְעָשׂוּ אֶת כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ:	וְאֶנָּא הָא יְהִיבִית עֲמִיהָ יֵת אֹהִיאֵב בֶּר אָחִיסָמָךְ לְשִׁבְטָא דָּדָן וּבְלֵב כָּל חַכְמֵי לְבָא יְהִיבִית חֲכָמָתָא וְיַעֲבִדוּן יֵת כָּל דְּפִשְׁיִדְתָּךְ:
7	the tent of meeting, and the ark of the testimony, and the ark-cover that is thereupon, and all the furniture of the Tent;	אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הָאָרֹן לַעֲדוּת וְאֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֶת כָּל־כְּלֵי הָאֹהֶל:	יֵת מִשְׁכַּן זְמָנָא וְיֵת אֹרְנָא לְסִדְהוּתָא וְיֵת כְּפֹרֶתָא דְעֻלּוּהִי וְיֵת כָּל מְנִי מִשְׁכָּנָא:
8	and the table and its vessels, and the pure candlestick with all its vessels, and the altar of incense;	וְאֶת־הַשְּׁלֶחָן וְאֶת־כְּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה הַטְּהוֹרָה וְאֶת־כָּל־כְּלָיָהּ וְאֶת־מִזְבֵּחַ הַקֶּטֶרֶת:	וְיֵת פְּתוּרָא וְיֵת מְנֹחֵי וְיֵת מְנֹרָתָא דְכִיתָא וְיֵת כָּל מְנֹחָא וְיֵת מִדְּבָחָא דְקִטְרֶת בּוֹסְמָיָא:

- (38) להריח בה. אכל עושה אחת צמתכנתה משלך כדי למכרה לנזור:
 (2) קראתי בשם. לעשות מלאכתי, את צלאל:
 (3) בחכמה. מה שאלם שומע דברים מאחרים ולמד: ובתבונה. מצין דבר מלזו מתוך דברים שלמד: ובדעת. רוח הקדש:
 (4) לחשוב מחשבות. אריגת מעשה חשז:
 (5) ובחרשת. לשון אומנות, כמו קרש חקס (ישעיה מ, כ). ואונקלוס פירש, ושנה צפירושן, שאומן אבנים קרוי אומן, וחרש עץ קרוי נגר: למלאת. להושיצה צמשצות שלה צמלואה, לעשות המשצנת למדת מושב האבן ועוצה:
 (6) ובלב כל חכם לב וגו'. ועוד שאר חכמי לצ שצנס, וכל אשר נחתי צו חכמה, ועשו את כל אשר צויתך:
 (7) ואת הארון לעדות. לנזרך לוחות העדות:

9	and the altar of burnt-offering with all its vessels, and the laver and its base;	וְאֶת־מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּור וְאֶת־כִּנּוֹ: וְיִתְּ מִדְּבַחָא דְעֹלָתָא וְיִתְּ כָּל־מְנוּחֵי וְיִתְּ כִּיּוֹרָא וְיִתְּ בְּסִיסָיָהּ:	9
10	and the plaited garments, and the holy garments for Aaron the priest, and the garments of his sons, to minister in the priest's office;	וְאֶת בְּגָדֵי הַשָּׂרָד וְאֶת־בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בְּגָדֵי בָנָיו לְכַהֵן: וְיִתְּ לַבּוּשֵׁי שְׂמוּשָׂא וְיִתְּ לַבּוּשֵׁי קוֹדֶשׁא לְאַהֲרֹן כַּהֲנָא וְיִתְּ לַבּוּשֵׁי בָנוּהֵי לְשִׁמְשָׂא:	10
11	and the anointing oil, and the incense of sweet spices for the holy place; according to all that I have commanded thee shall they do.'	וְאֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת־קִטְרֶת הַסַּמִּים לִקְדֹּשׁ כָּכֵל אֲשֶׁר־צִוִּיתֶךָ יַעֲשׂוּ: (פ)	11
12	And the LORD spoke unto Moses, saying:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה לְמִימַר:	12
13	'Speak thou also unto the children of Israel, saying: Verily ye shall keep My sabbaths, for it is a sign between Me and you throughout your generations, that ye may know that I am the LORD who sanctify you.	וְאָתָּה דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת־שַׁבָּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשְׁכֶם: וְאָתָּה מַלִּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימַר בְּרַם יִתְּ יוֹמֵי שַׁבָּיָא דִּילִי תִטְרוּן אֲרִי אֵת הִיא בֵּין מִימָרִי וּבֵינֵיכֶן לְדִרְיֹכֹן לְמַדַּע אֲרִי אֲנָא יי מְקַדְּשָׁכֹן:	13
14	Ye shall keep the sabbath therefore, for it is holy unto you; every one that profaneth it shall surely be put to death; for whosoever doeth any work therein, that soul shall be cut off from among his people.	וְשַׁמְרַתֶּם אֶת־הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם מִחֻלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל־הָעֹשֶׂה בָּהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמּוּיָהּ: וְתִטְרוּן יִתְּ שַׁבָּתָא אֲרִי קוֹדֶשׁא הִיא לָכֹן דִּיחֻלְלָהּ אֶתְקַטְּלָא וְתִקְטִיל אֲרִי כָּל דִּיעֲבִיד בָּהּ עֲבִידָתָא וְיִשְׁתַּיְצִי אֲנִישָׂא הַהוּא מִגּוֹ עַמּוּיָהּ:	14

(8) הטהורה. על שם זה נטהור:

(10) ואת בגדי השרד. אומר אני לפי פשוטו של מקרא, שאי אפשר לומר שבגדי כהונה מדבר, לפי שנאמר אלס ואת בגדי הקדש לאהרן וכהן ואת בגדי בני לכהן, אלא אלו בגדי השרד הם, בגדי התכלת והארגמן ותולעת שני האמורים בפרשת מסעות, ונקנו עליהם בגדי סכלת (במדבר ד, יז), ונקנו עליהם בגדי ארגמן (שם יג), ונקנו עליהם בגדי תולעת שני (שם ח), ונראין דברי, שנאמר ומן הסכלת והארגמן ותולעת השני עשו בגדי שרד לשרת בקדש (שמות לט, א), ולא הוזכר שם עמהם, ואם בבגדי כהונה מדבר, לא מצינו באלה ארגמן או תולעת שני בלא שם: בגדי השרד. יש מפרשים לשון עבודה ושירות, כמרגומו לַבּוּשֵׁי שְׂמוּשָׂא, ואין לו דמיון במקרא, ואני אומר שהוא לשון ארמי, כמרגום של קלעים ותרגום של מכצר, שהיו ארונים במחט, עשויים נקבים נקבים, לזי"דין בלע"ז (שלינגווערק):

(11) ואת קטורת הסמים לקדש. לזרוך הקטרת ההיכל שהוא קדש:

(13) ואתה דבר אל בני ישראל. ואתה, אף על פי שהפקדתיך לזוהרם על מלאכת המשכן, אל יקל צעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה: אך את שבתותי תשמורו. אף על פי שמהיו רדופין וזריזין בזריות המלאכה, שבת אל תדחה מפניה. כל אכין ורקין מעוטין, למעט שבת ממלאכת המשכן: כי אות היא ביני וביניכם. אות גדולה היא ציינו שבחרתי בכם, בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה: לדעת. האומות זה, כי אני ה' מקדשכם:

(14) מות יומת. אם יש עדים והתראה: ונכרתה. בלא התראה: מחלל־יה. הנוהג זה חול בקדושתה:

<p>15 Six days shall work be done; but on the seventh day is a sabbath of solemn rest, holy to the LORD; whosoever doeth any work in the sabbath day, he shall surely be put to death.</p>	<p>שֵׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלָאכָהּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן קָדֵשׁ לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת:</p>	<p>15 שֵׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלָאכָהּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן קָדֵשׁ לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת:</p>
<p>16 Wherefore the children of Israel shall keep the sabbath, to observe the sabbath throughout their generations, for a perpetual covenant.</p>	<p>וַיִּצְוֶה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִתְּנוּ לַמַּעֲבָד יִתְּנוּ לְדֹרֵיהֶן קִים עֲלֵם:</p>	<p>16 וַיִּצְוֶה בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֵתָם בְּרִית עוֹלָם:</p>
<p>17 It is a sign between Me and the children of Israel for ever; for in six days the LORD made heaven and earth, and on the seventh day He ceased from work and rested.'</p>	<p>בֵּין מִיָּמָיו וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת הָיָא לְעֵלָם אֲדָרִי שֵׁשֶׁת יוֹמִין עָבַד יְיָ יֵת שְׁמִיָּא וַיִּתְּ אֲרַעָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁבַּת וְנַח:</p>	<p>17 בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְ�רָאֵל אֵת הָיָא לְעֵלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפֹשׁ: (ס)</p>
<p>18 And He gave unto Moses, when He had made an end of speaking with him upon mount Sinai, the two tables of the testimony, tables of stone, written with the finger of God.</p>	<p>וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה כְּבָלָתוֹ לְדַבֵּר אֹתוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת לַחַת אֶבֶן פְּתוּבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים:</p>	<p>18 וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה כְּבָלָתוֹ לְדַבֵּר אֹתוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת לַחַת אֶבֶן פְּתוּבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים:</p>

(15) שבת שבתון. מנוחת מרגוע ולא מנוחת עראי: (שבת שבתון. לכך כפלו הכתוב, לומר שאסור בכל מלאכה, אפילו אוכל נפש, וכן יום הכפורים שנאמר זו שבת שצחון הוא לָכֵס (ויקרא כג, לז), אסור בכל מלאכה, אבל יום טוב לא נאמר זו כי אם ציוס הראשון שצחון וציוס השמיני שצחון (שם, לט), אסורים בכל מלאכת עבודה, ומותרים במלאכת אוכל נפש: קדש לה. שמירת קדושה לשמי וצמחות: (17) וינפש. כחגומו ונח, וכל לשון נופש הוא לשון נפש, שמשבי נפשו ונשימתו מהרגיעו מטרור המלאכה, ומי שכתוב זו לא ייעף ולא ייגע (ישעיה מ, כח), וכל פעלו במאמר הכתיב מנוחה לעצמו, לשַׁבֵּר האוזן מה שהיא יכולה לשמוע: (18) ויתן אל משה וגר. אין מוקדם ומאוחר צורה, מעשה העגל קודם לציוס מלאכת המשכן ימים רבים היה, שהרי ציוס צחמו נשתצרו הלוחות, וציוס הכפורים נתרצה הקצ"ה לישראל, ולמחרת התחילו צנדצת המשכן והוקם צאחד צניסן. (צ"ע טוצא, דילמא הכל כסדר, וציוס הקצ"ה למשה היה צארצעים ימים הראשונים, טרם עשוחם העגל, וקודם רדחו מההר עשו העגל, ומשה לא הגיד לישראל צווי המשכן עד למחרת יום הכפורים, שהיו ישראל מרוצים להקצ"ה, וכן הוא צהדיא צוהר ויקהל, אשר על כן צצווי הקצ"ה כתיב מאת כל איש, דהיינו גס ערצ רצ, כמו שדרשו רצותינו ז"ל, איש איש, מלמד וכו', ומשה צציווי אמר לישראל, קחו מאתכם דייקא, ולא מערצ רצ, לפי שהם גרמו צנוקין וק"ל): ככלתו, כתיב חסר, שנמסרה לו תורה צמתנה ככלה לחתן, שלא היה יכול ללמוד כולה צומן מועט כזה. דצר אחר, מה כלה מתקשטת צכ"ד קשוטין, הן האמורים צספר ישעיה (ג, חכד), אף תלמיד חכם צריך להיות צקי צכ"ד ספרים: לדבר אתו. החקים והמשפטים שצוילה המשפטים: לדבר אתו. מלמד שהיה משה שומע מפי הגצורה, וחורין ושונין את ההלכה שניהם יחד: לחת. לחת כתיב, שהיו שחיהן שוות:

XXXII

And when the people saw that Moses delayed to come down from the mount, the people gathered themselves together unto Aaron, and said unto him: 'Up, make us a god who shall go before us; for as for this Moses, the man that brought us up out of the land of Egypt, we know not what is become of him.'

וַיֵּרָא הָעָם כִּי־בִשָּׁשׁ מֹשֶׁה לְהֵרֵד מִן־הָהָר וַיִּקְהָל הָעָם עַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּמָה עֲשֵׂה־לָּנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זָה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֵעֵלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מַה־הָיָה לוֹ:

XXXII

And Aaron said unto them: 'Break off the golden rings, which are in the ears of your wives, of your sons, and of your daughters, and bring them unto me.'

וַיֹּאמֶר אֶל־הֶם אַהֲרֹן פָּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלַי:

And all the people broke off the golden rings which were in their ears, and brought them unto Aaron.

וַיִּתְּפְּרוּ כָל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל־אַהֲרֹן:

And he received it at their hand, and fashioned it with a graving tool, and made it a molten calf; and they said: 'This is thy god, O Israel, which brought thee up out of the land of Egypt.'

וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיַּצֵּר אֹתוֹ בַּחֲרֹט וַיַּעַר יִתִּיהָ וַיַּעֲשֶׂהוּ עֵגֶל מִסַּכָּה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵעֵלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

(1) כי בשש משה. כתרגמו לשון איחור, וכן בשש רָכְצוּ (שופטים ה, כח), וַיִּחְסְלוּ עַד צֹשׁ (שם ג, כה), כי כשעלה משה להר אמר להם, לסוף ארבעים יום אני בא בתוך ו' שעות, כסצורים הם שאותו יום שעלה מן המנין הוא, והוא אמר להם שלמים, ארבעים יום ולילו עמו, ויום עלייתו אין לילו עמו, שהרי צו' צסיון עלה, נמצא יום ארבעים בשבעה עשר בתמוז, צ"ו בא השטן וערבב את העולם, והראה דמות חשך ואפלה וערצובא, לומר ודאי מת משה לכך בא ערצובא לעולם, אמר להם מת משה שכבר באו שש שעות ולא בא וכו', כדאימא במסכת שבת (פט.), ואי אפשר לומר שלא טעו אלא ביום המעונן, בין קודם חלות בין לאחר חלות, שהרי לא ירד משה עד יום המחרת, שנאמר וַיִּשְׁפִּימוּ מִתְּפַקֶּת וַיַּעֲלוּ עֲלֹת: אשר ילכו לפנינו. אלהות הרבה אינו להם: כי זה משה האיש. כמין דמות משה הראה להם השטן, שנושאים אותו באויר רקיע השמים: אשר העלנו מארץ מצרים. והיה מורה לנו דרך אשר נעלה בה, עמה נריכין אנו לאלהות אשר ילכו לפנינו:

(2) באזני נשיכם. אמר אהרן כלצו, הנשים והילדים חסים בתכשיטיהן, שמא יתעכב הדבר, ובתוך כך יבא משה, והם לא המתינו ופרקו מעל ענמם: פָּרְקוּ. לשון צווי, מגזרת פרק ליחיד, כמו צרכו מגזרת צרך: (3) ויתפֶּרוּ. לשון פריקת משא, כשנטלוס מאזניהם נמצאו הם מפורקים מנומיהם, דיסקריי"ר צלע"ו (ענטלאזטעט): את נזמי. כמו מנומי, כמו קָאָתִי קָתָה עֵיר (שמות ט, כט), מן העיר:

(4) ויצר אותו בחרט. יש לתרגמו בשני פנים, האחד ויצר לשון קשירה, בחרט לשון סודר, כמו וַהֲפִטְקָחוּ וְהִקְדִּיטִים (ישעיה ג, כב), וַיִּצֵר פְּקָרִים פָּקָף בְּשָׁנֵי תְרִיטִים (מלכים ב, כג). והב' ויצר לשון צורה, בחרט כלי אומנות הצורפין שחורצין וחורטין צו צורות בזה, כעט סופר החורט אותיות בלוחות ופנקסין, כמו וַיִּצֵר עֲלָיו צָהָב וְזָהָב (ישעיה ח, א), וזהו שתרגם אונקלוס וַיִּצֵר יִתִּיהָ צִיפָא, לשון ציוף הוא, כלי אומנות שחורצין צו צוהב אותיות ושקדים שקורין צלע"ו ניי"ל (גראצשטיכל), ומזיפין על ידו חותמות: עגל מסכה. כיון שהשליכו לאור צפור, באו מכשפי ערב רב שעלו עמהם ממצרים ועשאוהו בכשפים, ויש אומרים מיכה היה שם, שיצא מתוך דמוסי בנין שנחמך צו במצרים (סנהדרין קא:), והיה בידו שם וטס, שכח צו משה עלה שור עלה שור להעלות ארונו של יוסף מתוך גילום, והשליכו לתוך הפור, ויאל העגל: מסכה. לשון מתכת. דבר אחר, קרי' קנטרין וזהו היו צו, כגימטריא של מסכה: אלה אלהיך. ולא נאמר אלה אלהינו, מכאן שערב רב שעלו ממצרים הם שנקהלו על אהרן והם שעשאוהו, ואחר כך הטעו את ישראל אחריו:

And when Aaron saw this, he built
5 an altar before it; and Aaron made
proclamation, and said:
'To-morrow shall be a feast to the
LORD.'

וַיֵּרָא אֶת־רֵן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לַפָּנָיו
וַיִּקְרָא אֶת־רֵן וַיֹּאמֶר חֵג לַיהוָה
מִחֵר:

6 And they rose up early on the morrow, and offered burnt-offerings, and brought peace-offerings; and the people sat down to eat and to drink, and rose up to make merry.

וַיִּשְׁכְּבוּ וַיִּזְמְנוּ מִמְּחֹלֶת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת
וַיִּגְשׁוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל
וּשְׂתוֹ וַיִּקְמוּ לְצִחֻק: (פ)

And the LORD spoke unto Moses:
7 'Go, get thee down; for thy people,
that thou broughtest up out of the
land of Egypt, have dealt corruptly;

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר וּמַלִּיל יִי עִם מֹשֶׁה אֵיזֵיל חוֹת
כִּי שַׁחַת עֲמֹךְ אֲשֶׁר הָעֲלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם

8 they have turned aside quickly out of the way which I commanded them; they have made them a molten calf, and have worshipped it, and have sacrificed unto it, and said: This is thy god, O Israel, which brought thee up out of the land of Egypt.’

סָרוּ מִתֶּרֶךְ אֲשֶׁר
צִוִּיתָם עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מִסֵּכָה
וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ-לוֹ וַיִּזְבְּחוּ-לוֹ וַיֹּאמְרוּ
אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
הֵעֲלֵנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

9 And the LORD said unto Moses: 'I have seen this people, and, behold, it is a stiffnecked people.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה רְאֵיתִי
אֶת-הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עִם-קִשְׁתָּהּ
עֶרְפָּה הוּא:

Now therefore let Me alone, that
My wrath may wax hot against
them, and that I may consume
them; and I will make of thee a great
nation.'

וַעֲתֵּה הַנִּיחָה לִּי וַיַּחֲרֹ-אֲפִי
 בָּהֶם וְאֶכְלֶם וְאַעֲשֶׂה אוֹתָהּ לְגֹי
 גְּדוֹל׃

(5) וירא אהרן. שהיה בו רוח חיים, שנאמר בַּתְּצִיגִית שׁוֹר אֶלֶל עֶשֶׂב (תהלים קו, כ), וראה שהנלית מעשה שטן, ולא היה לו פה ללדחותם לגמרי: ויבן מזבח. לדחותם: ויאמר חג לה' מחר. ולא היום, שמא יבא משה קודם שיעבדוהו, וזה פשוטו. ומדרשו בויקרא רבה (י, ג), דברים הרבה ראה אהרן, ראה חור בן אחותו שהיה מוכיחם והרגוהו, וזהו ויבן (לשון בינה) מזבח לפניו, ויבן מזבח לפניו, ועוד ראה ואמר מוטב שיתלה בי הסרחון ולא בזה, ועוד ראה ואמר, אם הם בונים את המזבח, זה מציא לרור זה מציא אבן ונמצאת מלאכתן עשויה בצת אחת, מתוך שאני בונה אותו ומתעלל במלאכתי, בין כך ובין כך משה בא: חג לה'. בלבו היה לשמים, בטוח היה שיבא משה ויעבדו את המקום:

(6) וישבימו. השטן ורזם כדי שיחטאנו: לצדק. יש במשמע הזה גלוי עריות, כמו שנאמר לְצַדִּיק בְּיָדָא (בראשית לט, יז), ושפיכות דמים, כמו שנאמר יָקוּמוּ וְאֵל הַנְּעָרִים וְיִשְׁחָקוּ לְפָנֵינוּ (שמואל-ב ז, יד), אף כּאן נהרג חור:

(7) וידבר. לשון קושי הוא, כמו וידבר אִפְסוֹת קָשׁוֹת (בראשית מז, ז):
בשבילים (ברכות לב, ב). באותה שעה נחנדה משה מפי בית דין של מעלה:
לך רד. רד מגדולתך, לא נחתי לך גדולה אלא שחת עמך. שחת העם לא נאמר, אלא עמך, ערב

רצ שקבלת מעמך וגייתם, ולא נמלכת צי, ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה, הם שחמו והשחיתו:
(9) קשה עורף. מחזירין קשי ערפם לנגד מוכיחיהם וממאנים לשמוע:

(10) הניחה ל'י. עדיין לא שמענו שהחפלה משה עליהם והוא אומר הניחה לי, אלא כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו, שאם יחפלה עליהם לא יכלם (שמו"ר מב, י):

<p>And Moses besought the LORD his God, and said: 'LORD, why doth Thy wrath wax hot against Thy people, that Thou hast brought forth out of the land of Egypt with great power and with a mighty hand?</p>	<p>וַיִּתַּל מֹשֶׁה אֶת־פָּנָיו יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לְמַה יְהוָה יַחְרָה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכַח גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה:</p>	<p>11</p>
<p>Wherefore should the Egyptians speak, saying: For evil did He bring them forth, to slay them in the mountains, and to consume them from the face of the earth? Turn from Thy fierce wrath, and repent of this evil against Thy people.</p>	<p>לְמַה יֹּאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לְהַרְגֵם בְּהָרִים וּלְכַלֵּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב מִחֲרוֹן אַפְּךָ וְהִנָּחם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ:</p>	<p>12</p>
<p>Remember Abraham, Isaac, and Israel, Thy servants, to whom Thou didst swear by Thine own self, and saidst unto them: I will multiply your seed as the stars of heaven, and all this land that I have spoken of will I give unto your seed, and they shall inherit it for ever.'</p>	<p>זָכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם כִּי וְתִדְבֹּר אֱלֹהִים אֲרִבָּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־הָאֶרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲתֵן לְזַרְעֲכֶם וְנִחַלְוּ לָעָלָם:</p>	<p>13</p>
<p>And the LORD repented of the evil which He said He would do unto His people.</p>	<p>וַיִּנָּחֵם יְהוָה עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ: (פ)</p>	<p>14</p>
<p>And Moses turned, and went down from the mount, with the two tables of the testimony in his hand; tables that were written on both their sides; on the one side and on the other were they written.</p>	<p>וַיִּפֹּן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר וּשְׁנֵי לוחֹת הָעֵדוּת בְּיָדוֹ לוחֹת כְּתוּבִים מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתוּבִים:</p>	<p>כה</p>
<p>And the tables were the work of God, and the writing was the writing of God, graven upon the tables.</p>	<p>וְהַלוחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הָמָּה וְהַמְּכָתֵב מְכָתֵב אֱלֹהִים הוּא חֲרוֹת עַל־הַלוחֹת:</p>	<p>16</p>

- (11) למה ה' יחרה אפך. כלום מתקנא אלל חכם בחכם, גבור בגבור:
 (12) והנחם. התעשת מחשבה אחרת להיטיב להם: על הרעה. אשר חשבת להם:
 (13) זכור לאברהם. אס עברו על עשרת הדברות, אזכרהם אזכרה נחמדה בעשר נסיונות ועדיין לא קבל שכר, תנה לו ויאלו עשר דברים: לאברהם ליצחק ולישראל. אס לשרפה הם, זכור לאברהם שמסר עצמו להשרף עלין באור כשדים, אס להריגה, זכור ליצחק שפלט נוארו לעקידה, אס לגלות, זכור ליעקב שגלה לחרן (שמו"ר מד, ה), ואס אינן נזולין בזכותן, מה אמה אומר לי ואעשה אותך לגוי גדול, ואס כסא של שלש רגלים אינו עומד לפניך בשעת כעסך, קל וחומר לכסא של רגל אחד (צרכות לז). אשר נשבעת להם כך. לא נשבעת להם צדור שהוא כלה, לא בשמים ולא בארץ, לא בהרים ולא בגבעות, אלא כך, שאתה קיים ושבעתך קיימת לעולם, שנאמר צי נשבעתי נאם ה' (צראשית כב, טז), וליצחק נאמר, וְהַקִּימוֹתִי אֶת הַשְּׁבָעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אֲבִיךָ (שם כו, ג), וליעקב נאמר אֲנִי אֵל שְׂדֵי פָרָה וְרִבְיָה (שם לה, יא), נשבע לו באל שדי:
 (15) משני עבריהם. היו האותיות נקראות, ומעשה נסים היה (שבת קד):

17	And when Joshua heard the noise of the people as they shouted, he said unto Moses: 'There is a noise of war in the camp.'	וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת-קוֹל הָעָם בִּרְעָה וַיֹּאמֶר אֶל-מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בַּמַּחֲנֶה:	וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת-קוֹל הָעָם בִּרְעָה וַיֹּאמֶר אֶל-מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בַּמַּחֲנֶה:	17
18	And he said: 'It is not the voice of them that shout for mastery, neither is it the voice of them that cry for being overcome, but the noise of them that sing do I hear.'	וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנֹת גְּבוּרָה וְאֵין קוֹל עֲנֹת חַלּוּשָׁה קוֹל עֲנֹת אֲזָכִי שִׁמְעִי:	וַיֹּאמֶר לֹא קוֹל גְּבוּרִין דְּנִצְחִין בְּקִרְבָּא וְאִף לֹא קוֹל חַלְשִׁין דְּמַתְּבִרִין קוֹל דְּמַחֲבִיבִין אֲנָא שִׁמְעִי:	18
19	And it came to pass, as soon as he came nigh unto the camp, that he saw the calf and the dancing; and Moses' anger waxed hot, and he cast the tables out of his hands, and broke them beneath the mount.	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל-הַמַּחֲנֶה נִירָא אֶת-הָעֵגֹל וּמַחֲלֵת וַיַּחַר-אַף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת-הַלְחָת וַיִּשְׁבֶּר אֹתָם תַּחַת הָהָר:	וַיְהִי כַּד קָרַב לְמַשְׁרִיתָא וַחֲזָא ית עֵגְלָא וְחַנְגִּין וְתַקִּיף רִיגְזָא דְּמֹשֶׁה וּרְמָא מִיָּדוֹהִי ית לוחֲתָא וְתַבֵּר יתְהוֹן בְּשַׁפּוּלִי טוּרָא:	19
20	And he took the calf which they had made, and burnt it with fire, and ground it to powder, and strewed it upon the water, and made the children of Israel drink of it.	וַיִּקַּח אֶת-הָעֵגֹל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ וַיִּטְחֶן עַד אֲשֶׁר-דָּק וַיִּזֶר עַל-פְּנֵי הַמַּיִם וַיִּשְׁק אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:	וַנְּסִיב ית עֵגְלָא דְּעַבְדוּ וְאִזְקִיד בְּנוּרָא וְשָׂף עַד דְּתִיהָ דְּקִיק וְדָרָא עַל אִפִּי מֵיָא וְאִשְׁקִי ית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:	20
21	And Moses said unto Aaron: 'What did this people unto thee, that thou hast brought a great sin upon them?'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-אַהֲרֹן מַה-עָשִׂיתָ לָךְ הָעָם הַזֶּה כִּי-הִבֵּאתָ עָלָיו חַטָּאת גְּדוֹלָה:	וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן מַה עָבַד לָךְ עָמָא דְּדִין אֲרִי אִיתִיתָא עֲלוֹהִי חוּבָא רַבָּא:	21
22	And Aaron said: 'Let not the anger of my lord wax hot; thou knowest the people, that they are set on evil.'	וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל-יִחִיר אֲפִי אֲדֹנָי אַתָּה יֹדְעָתָ אֶת-הָעָם כִּי בָרַע הוּא:	וַאֲמַר אַהֲרֹן לֹא יתַקֵּף רִיגְזָא דְּרַבּוֹנִי אַתָּה יֹדְעָתָ ית עָמָא אֲרִי בְּבִישׁ הוּא:	22

(16) מעשה אלהים המה. כמשמעו, הוא נכבדו עשאו. דבר אחר, כאדם האומר לחצרו כל עסקיו של פלוני במלאכה פלונית, כך כל שעשעיו של הקצ"ה בתורה: חרות. לשון חרת וחרט אחד הוא, שניהם לשון חיקוק, אנטליי"ר בלע"ז (איינשניידען):

(17) ברעה, שהיו מריעים ושמהים ולוחקים:

(18) אין קול ענות גבורה. אין קול הזה נראה קול עניית גבורים הזועקים נצחון, ולא קול חלשים שזועקים וי, או ניסה: קול ענות. קול חרופין וגדופין, המענין את נפש שומען כשנאמרין לו:

(19) וישלך מידו וגו'. אמר, מה פסח שהוא אחד מן המצות, אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל זו, התורה כולה כאן, וכל ישראל מומרים ואתננה להם: תחת ההר. לרגלי ההר:

(20) ויזר. לשון נפוך, וכן יזורה על ניהו גפרית (איזיז, טו), וכן פי חנם מִזְרֵה דְּקָשָׁת (משלי א, יז), שזרין זה דגן וקטניות: וישק את בני ישראל. נחמין לנדקס כסוטות, שלש מיתות נדונו שם, אס יש עדים והתראה, בסייף, כמשפט אנשי עיר הנדחת שהן מרוזין, עדים בלא התראה, במגפה, שנאמר ויִגַּף ה' את העם, לא עדים ולא התראה, בהדרוקן (יומא סו:), שזדקום המים ונצו צטניהם:

(21) מה עשה לך העם. כמה יסורים סבלת שיסרוך עד שלא תביא עליהם חטא זה:

(22) כי ברע הוא. בדרך רעה הולכין תמיד, וצטניות לפני המקום:

<p>23 So they said unto me: Make us a god, which shall go before us; for as for this Moses, the man that brought us up out of the land of Egypt, we know not what is become of him.</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה-לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי-זָהוּ מֹשֶׁה גֹּבֶרָא דְאֶסְקָנָא מֵאֲרֵעָא דְּמִצְרַיִם לֹא יָדַעְנָא מָא הָוָה לִיָּהּ:</p>	<p>23 וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה-לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי-זָהוּ מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֵעֵלָנוּ מֵאֲרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מַה-הָיָה לוֹ:</p>
<p>24 And I said unto them: Whosoever hath any gold, let them break it off; so they gave it me; and I cast it into the fire, and there came out this calf.'</p>	<p>וַאֲמַרְיָת לְהוֹן לְמִן דְּהָבָא פְּרִיקוּ וַיְהִיבּוּ לִי וַרְמִיתִיָּה בְּנוֹרָא וַנִּפֵּק עֵגֶלָא הַדִּין:</p>	<p>24 וַאֲמַר לָהֶם לְמִי זֶהָב הִתְפַּקְרוּ וַיִּתְּנוּ-לִי וְאֲשַׁלְכֵהוּ בָאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה:</p>
<p>25 And when Moses saw that the people were broken loose—for Aaron had let them loose for a derision among their enemies—</p>	<p>וַחֲזָא מֹשֶׁה יָת עַמָּא אֲרִי בְטִיל הוּא אֲרִי בְטִילָנוּן אַהֲרֹן לְאֶסְבוּתֵהוֹן שׁוּם בִּישׁ לְדִרְיֵהוֹן:</p>	<p>25 וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת-הָעָם כִּי פָרַע הוּא כִּי-פָרַעַה אַהֲרֹן לְשִׁמְצָה בְּקִמְיָהֶם:</p>
<p>26 then Moses stood in the gate of the camp, and said: 'Whoso is on the LORD's side, let him come unto me.' And all the sons of Levi gathered themselves together unto him.</p>	<p>וְקָם מֹשֶׁה בִּתְרַע מִשְׁרִיתָא וַאֲמַר מִן דְּחִלְיָא דִּיִּי יִיתֹן לְוָתִי וְאֶתְכַנְשׁוּ לְוָתִיָּה כָּל בְּנֵי לֵוִי:</p>	<p>26 וַיַּעֲמֵד מֹשֶׁה בַּשַּׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַיהוָה אֵלַי וַיֵּאֲסְפוּ אֵלָיו כָּל-בְּנֵי לֵוִי:</p>
<p>27 And he said unto them: 'Thus saith the LORD, the God of Israel: Put ye every man his sword upon his thigh, and go to and fro from gate to gate throughout the camp, and slay every man his brother, and every man his companion, and every man his neighbour.'</p>	<p>וַאֲמַר לְהוֹן כְּדִנֵּן אָמַר יְיָ אֱלֹהֵא דִּישְׂרָאֵל שׁוּ גְבַר חֲרַבְיָה עַל יֶרֶכִיָּה עִיבְרוּ וְתוֹבּוּ מִתְרַע לְתִרַע בְּמִשְׁרִיתָא וְקִטְלוּ גְבַר יָת אֲחוּהִי וְגְבַר יָת חֲבֵרִיָּה וְאִנְשׁ יָת קְרִיבִיָּה:</p>	<p>27 וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׁימוּ אִישׁ-חֶרֶבּוֹ עַל-יָרְכּוֹ עֲבְרוּ וּשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לְשַׁעַר בְּמַחֲנֶה וְהָרְגוּ אִישׁ-אֶת- אָחִיו וְאִישׁ אֶת-רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת- קָרְבוֹ:</p>
<p>28 And the sons of Levi did according to the word of Moses; and there fell of the people that day about three thousand men.</p>	<p>וַעֲבָדוּ בְנֵי לֵוִי כַּפֶּתִיגְמָא דְּמֹשֶׁה וַנִּפֹּל מִן עַמָּא כְּשֵׁמָא הַהוּא כֶּתֶלְתָא אֶלְפִין גֹּבֶרָא:</p>	<p>28 וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי-לֵוִי כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּפֹּל מִן-הָעָם בְּיוֹם הַהוּא כֶּשֶׁלֶשֶׁת אֶלְפֵי אִישׁ:</p>
<p>29 And Moses said: 'Consecrate yourselves to-day to the LORD, for every man hath been against his son and against his brother; that He may also bestow upon you a blessing this day.'</p>	<p>וַאֲמַר מֹשֶׁה קְרִיבוּ יִדְיְכוֹן יּוֹמָא דִּין קוֹרְבָנָא קָדָם יְיָ אֲרִי גְבַר בְּכֵרִיָּה וּבְאֲחוּהִי וְלֹאִיתָאָה עַלִּיכוֹן יּוֹמָא דִּין בִּרְכָן:</p>	<p>29 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מִלְּאֵי יָדְכֶם הַיּוֹם לַיהוָה כִּי אִישׁ בִּבְנוֹ וּבְאָחִיו וּלְתַתָּ עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרַכָּה:</p>

(24) ואמר להם. דצר אחד, למי זה לצד, והם מהרו והתפרקו ויתנו לי: ואשלכהו באש. ולא ידעתי שיצא העגל הזה, וינא:

(25) פרוע. מגולה, נתגלה שמנו וקלוננו, כמו ופרע קט ראש האשה (צמדצר ה, יח): לשמצה בקמיהם. להיות להם הדצר הזה לגנות צפי כל הקמים עליהם:

(26) מי לה, אלי. יצא אלי: בני לוי. מכאן שכל השצט כשר (יומא שס):

(27) כה אמר וגו'. והיכן אמר, יצא לאלהים יקדם (שמות כב, יט), כך שנויה צמכילתא (פסחא פ"צ): אחיו. מאמנו, והוא ישראל:

And it came to pass on the morrow,
that Moses said unto the people: 'Ye
have sinned a great sin; and now I
will go up unto the LORD,
peradventure I shall make
atonement for your sin.'

וַיְהִי בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְעַמּוּתָא דְּבִתְרוֹהִי וַאֲמַר
מֹשֶׁה לְעַמּוּתָא דְּבִתְרוֹהִי וַאֲמַר
חֹבֶא רַבָּא וְכֵן אֶסְק לְקִדְמָה
יְיָ מֵאָם אֲכַפֵּר עַל חֻבֵּיכֻן:

וַיְהִי מִמָּחָרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
הָעָם אַתֶּם חָטֵאתֶם חֲטֵאתָה
גְּדֹלָה וַעֲתָה אֶעֱלֶה אֶל־יְהוָה
אוֹלִי אֲכַפֶּרָה בְּעַד חֲטֵאתְכֶם:

And Moses returned unto the
LORD, and said: 'Oh, this people
have sinned a great sin, and have
made them a god of gold.

וַתָּב מֹשֶׁה לְקִדְמָה יְיָ וַאֲמַר
בְּכַעַר חֵב עַמּוּתָא דְּבִתְרוֹהִי חֹבֶא
רַבָּא וְעַבְדִּי לְהוֹן דְּחָלָן
דְּדִהֵב:

וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר
אֲנִי חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטֵאתָה
גְּדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב:

Yet now, if Thou wilt forgive their
sin—; and if not, blot me, I pray
Thee, out of Thy book which Thou
hast written.'

וְכֵן אִם שְׂבִקְתָּ לְחֻבֵּיהוֹן
וְאִם לֹא מַחֲיִי כֵן מִסְפָּרָךְ
דְּכִתְבָתָּ:

וַעֲתָה אִם־תִּשָּׂא חֲטֵאתֶם וְאִם־
אֵין מַחֲיִי נָא מִסְפָּרְךָ אֲשֶׁר
כְּתִבְתָּ:

And the LORD said unto Moses:
'Whosoever hath sinned against Me,
him will I blot out of My book.

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה מִן דְּחֵב קִדְמִי
אֲמַחֲיִינִיה מִסְפָּרִי:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר
חָטָא־לִי אֲמַחֲנֻה מִסְפָּרִי:

And now go, lead the people unto
the place of which I have spoken
unto thee; behold, Mine angel shall
go before thee; nevertheless in the
day when I visit, I will visit their sin
upon them.'

וְכֵן אִיזִיל דְּבַר יְתָ עַמּוּתָא
לְאַתְרָא דְּמַלְלִית לָךְ הָא
מַלְאַכִּי יִהְיֶה קִדְמָךְ וּבִיּוֹם
אֲסַעְרוּתִי וְאֲסַעַר עֲלֵיהוֹן
חֻבֵּיהוֹן:

וַעֲתָה לֵךְ נִתַּה אֶת־הָעָם אֶל־
אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מַלְאַכִּי
יֵלֵךְ לִפְנֶיךָ וּבִיּוֹם פְּקֹדִי
וּפְקֹדֶתִי עֲלֵיהֶם חֲטֵאתֶם:

And the LORD smote the people,
because they made the calf, which
Aaron made.

וּמָחָא יְיָ יְתָ עַמּוּתָא עַל
דְּאַשְׁתַּעְבְּדוּ לְעִגְלָא דְּעַבְד
אַהֲרֹן:

וַיִּגַּף יְהוָה אֶת־הָעָם עַל אֲשֶׁר
עָשׂוּ אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה
אַהֲרֹן: (ס)

And the LORD spoke unto Moses:
'Depart, go up hence, thou and the
people that thou hast brought up
out of the land of Egypt, unto the
land of which I swore unto
Abraham, to Isaac, and to Jacob,
saying: Unto thy seed will I give it—

וּמַלְלִי יְיָ עִם מֹשֶׁה אִיזִיל סָק
מִכָּא אֶתָּה וְעַמּוּתָא דְּאַסִּיקְתָּא
מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְאַרְעָא
דְּשִׁימִית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב לְמִימְרָא לְבִנְךָ אַהֲרֹנָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּךְ
עֲלֶה מִזֶּה אֶתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר
הֵעֵלִיתָ מֵאַרְצָא מִצְרַיִם אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזֶרְעֶךָ
אֶתְּנֶנָּה:

(29) מלאו ידכם. אתם ההורגים אותם, בדבר זה תחנכו להיות כהנים למקום: כי איש. מכס ימלא ידו בצנו וצאחיו:

(30) אכפרה בעד חטאתכם. אשים כופר וקנוח וסתימה לנגד חטאתכם, להציל ציניכם וצין החטא:

(31) אלהי זהב. אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב וכל חפצם, מה יעשו שלא יחטאו (יומא פו: ברכות לב:). משל למלך, שהיה מאכיל ומשקה את צנו ומקשטו, וחולה לו כים צוארו ומעמידו בפתח בית וזנות, מה יעשה הצן שלא יחטא (ברכות סז:):

(32) ועתה אם תשא חטאתם. הרי טוב, איני אומר לך מחני: ואם אין מחני. וזה מקרא קצר, וכן הרצה: מספרך. מכל המורה כולה, שלא יאמרו עלי שלא הייתי כדאי לצקש עליהם רחמים:

(34) אל אשר דברתי לך. יש כאן לך אלל דבור במקום אליך, וכן לדבר לו על אדוניהו (מלכים א' ז, יט): הנה מלאכי. ולא אני: וביום פקדי וגו'. עתה שמעתי אליך מלכותם יחד, ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם, ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עס שאר העונות, ואין פורענות בזה על ישראל שאין זה קצת מפרעון עון העגל:

(35) ויגוף ה' את העם. מיתה בידי שמים, לעדים בלא התראה:

2	and I will send an angel before thee; and I will drive out the Canaanite, the Amorite, and the Hittite, and the Perizzite, the Hivite, and the Jebusite—	וְשַׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ וְגֵרְשָׁתִי אֶת־הַכְּנַעֲנִי הָאֲמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוֹסִי:
3	unto a land flowing with milk and honey; for I will not go up in the midst of thee; for thou art a stiffnecked people; lest I consume thee in the way.'	אֶל־אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ כִּי לֹא אֵעָלֶה בְּקִרְבְּךָ כִּי עַם־קָשֶׁה־עֲרָף אַתָּה פֶּן־אֲכַלְךָ בַּדֶּרֶךְ:
4	And when the people heard these evil tidings, they mourned; and no man did put on him his ornaments.	וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת־הַדְּבָר הַרָע הַזֶּה וַיִּתְּאֲבָלוּ וְלֹא־שָׁתוּ אִישׁ עֲדִין עָלָיו:
5	And the LORD said unto Moses: 'Say unto the children of Israel: Ye are a stiffnecked people; if I go up into the midst of thee for one moment, I shall consume thee; therefore now put off thy ornaments from thee, that I may know what to do unto thee.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עַם־ קָשֶׁה־עֲרָף רָגַע אֶחָד אֵעָלֶה בְּקִרְבְּךָ וּבְלִיתֶיךָ וְעַתָּה הוֹרֵד עֲדֶיךָ מֵעַלְיֶךָ וְאִדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ:
6	And the children of Israel stripped themselves of their ornaments from mount Horeb onward.	וַיִּתְּנָצְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֲדִים מִהָר חוֹרֵב:
7	Now Moses used to take the tent and to pitch it without the camp, afar off from the camp; and he called it The tent of meeting. And it came to pass, that every one that sought the LORD went out unto the tent of meeting, which was without the camp.	וּמֹשֶׁה נָסִיב יֵת מִשְׁכְּנָא וּפָרְסִיהָ לִיה מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא אֲרַחֵיק מִן מִשְׁרִיתָא וְקָרִי לִיה מִשְׁכַּן בֵּית אוֹלָפְנָא וְהָיוּ כָל דְּתַבַּע אוֹלָפִן מִן קֳדָם יְיָ נָפִיק לְמִשְׁכַּן בֵּית אוֹלָפְנָא דְּמִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא:

(1) לך עלה מזה. ארץ ישראל גזרה מכל הארצות, לכך נאמר עלה. דבר אחר, כלפי שאמר לו בשעת הכעס לך רד, אמר לו בשעת רצון לך עלה: אתה והעם. כאן לא אמר ועמך:

(2) וגרשתי את הכנעני וגו'. ששה אומות הן, והגרגשי עמד ופנה מפניהם מאליו:

(3) אל ארץ זבת חלב ודבש. אני אומר לך להעלותם: כי לא אעלה בקרבך. לכן אני אומר לך ושלחתי לפניך מלאך:

כי עם קשה עורף אתה. וכשכניתי בקרבכם ואחס ממרים צי, מרצה אני עליכם זעם: אבלך. לשון כליון:

(4) הדבר הרע. שאין השכינה שורה ומהלכת עמם: איש עדין. כתרים שניתנו להם בחורב כשאמרו נעשה ונשמע (שצח פח):

(5) רגע אחד אעלה בקרבך ובליתך. אם אעלה בקרבך ואחס ממרים צי צקשיות ערפכם, אזעום עליכם רגע אחד,

שהוא שיעור זעמי, שנאמר קצי קמעט רגע עד יעצר זעם (ישעיה כו, כ), ואכלה אתכם, לפיכך טוב לכם שאלח מלאך:

ועתה. פורענות זו תלקו מיד, שחורידו עדיכם מעליכם: ואדעה מה אעשה לך. צפקודת שאר העון, אני יודע מה

שנצלי לעשות לך:

(6) את עדים מהר חורב. את העדי שהיה צידם מהר חורב:

8	וְהָיָה כַּצֵּאת מֹשֶׁה אֶל־הָאֹהֶל יִקְוֹמוּ כָּל־הָעָם וַיִּנָּצְבוּ אִישׁ פֶּתַח אֹהֶלוֹ וַהֲבִיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד־בֹּאוֹ הָאֹהֶל׃ וְהָיָה כִּד נִפִּיק מֹשֶׁה לְמִשְׁכְּנָא קִימין כָּל עָמָא וּמַתְעַדִּין גְּבֵר בְּתַרְע מִשְׁכְּנֵיהּ וּמִסְתַּכְּלִין אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד דְּעָלִיל לְמִשְׁכְּנָא׃	8
9	וְהָיָה כִּבְּא מֹשֶׁה הָאֹהֶל יֵרֵד עַמּוּד הָעֲנָן וְעַמּוּד פֶּתַח הָאֹהֶל וְדִבֶּר עִם־מֹשֶׁה׃ וְהָיָה כִּד עָלִיל מֹשֶׁה לְמִשְׁכְּנָא נְחִית עַמּוּדָא דְּעֲנָנָא וְקָאִים בְּתַרְע מִשְׁכְּנָא וּמַתְמַלֵּל עִם מֹשֶׁה׃	9
10	וּרְאָה כָּל־הָעָם אֶת־עַמּוּד הָעֲנָן עֹמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל וְקָם כָּל־הָעָם וַהֲשִׁתָּחוּ אִישׁ פֶּתַח אֹהֶלוֹ׃ וְחָזַן כָּל עָמָא יְת עַמּוּדָא דְּעֲנָנָא קָאִים בְּתַרְע מִשְׁכְּנָא וְקִימין כָּל עָמָא וְסֻגְדִּין גְּבֵר בְּתַרְע מִשְׁכְּנֵיהּ׃	10
11	וַדִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים אֶל־פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה וּמִשְׁרָתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן זָעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל׃ (פ) וּמִמְלִיל יי עִם מֹשֶׁה מִמְלִל עִם מִמְלִל כְּמָא דִּימְלִיל גּוֹבְרָא עִם חֲבֵרִיהּ וְתֵאִיב לְמִשְׁרִיתָא וּמִשְׁכְּנֵיהּ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נון עוֹלִימָא לֹא עָדִי כִּגּוֹ מִשְׁכְּנָא׃	11

(7) ומשה. מאותו עון והלאה: יקח את האהל. לשון הווה הוא, לוקח אהלו ונוטחו מחוץ למחנה, אמר, מנודה לרצ מנודה לתלמיד: הרחק. אלפים אמה, כענין שנאמר אך רחוק יהיה צניקס וצינו פלפלים אמה צמדה (יהושע ג, ד): וקרא לו. והיה קורא לו אהל מועד, הוא בית ועד למצקשי תורה: כל מבקש ה'. מכאן למצקש פני זקן, כמקבל פני שכניה: יצא אל אהל מועד. כמו יוצא. דבר אחר והיה כל מצקש ה', אפילו מלאכי השרת כשהיו שואלים מקום שכניה, חזריהם אומרים להם הרי הוא צאהלו של משה:

(8) והיה. לשון הווה: כצאת משה מן המחנה. ללכת אל האהל: יקומו כל העם. עומדים מפניו, ואין יושבין עד שנתכסה מהם: והביטו אחרי משה. לשבח, אשר ילוד אשה שכן מוצטח שהשכינה חכנס אחריו לפתח אהליו:

(9) ודבר עם משה. כמו ומדבר עם משה. תרגומו ומתמלל עם משה, שהוא כבוד השכינה, כמו וישמע את הקול מדבר אליו (צמדבר ז, פט), ואינו קורא מדבר אליו, כשהוא קורא מדבר פתרונו הקול מדבר צינו לצין עצמו, וההדיט שומע מאליו, וכשהוא קורא מדבר, משמע שהמלך מדבר עם ההדיוט:

(10) והשתחו. לשכינה:

(11) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים. ומתמלל עם משה: ושב אל המחנה. לאחר שנדבר עמו, היה שז משה אל המחנה, ומלמד לזקנים מה שלמד, והדבר הזה נהג משה מיום הכפורים עד שהוקם המשכן ולא יותר, שהרי שצבעה עשר צתמוז נשתצרו הלוחות (תענית כח): וזי"ח שרק את העגל ודן את החוטאים, וזי"ט עלה, שנאמר ויהי ממקדת ויאמר משה קל הקס וגו' (שמות לז, ל), ועשה שם ארבעים יום וצקש רחמים, שנאמר וקסגפל לפני ה' וגו' (דברים ט, יח), וצראש חדש אלול נאמר לו ועלית בצקר אל הר סיני, לקבל לוחות האחרונות, ועשה שם מ' יום, שנאמר בהם ואלכזי עמדת צהר פזמים הראשונים וגו' (שם י, ו), מה הראשונים צראון אף האחרונים צראון, אמור מעתה, אמנעיים היו צבעם. צי צתשרי נתרצה הקצ"ה לישראל צשמחה וצלצ שלם, ואמר לו למשה פלחסי צדצריך, ומסר לו לוחות אחרונות, וירד והתחיל לזוותן על מלאכת המשכן, ועשאוהו עד אחד צניסן, ומשהוקס לא נדבר עמו עוד, אלא מאהל מועד: ושב אל המחנה. תרגומו וקצב למשך יקא, לפי שהוא לשון הווה, וכן כל הענין, וראה כל העם וחוץ, ונצזו וקיימין. והציטו, ומסתכלין. והשתחו, וקסגין. ומדרשו, ודבר ה' אל משה שיצב אל המחנה, אמר לו אני צבעם ואמה צבעם, אם כן מי יקרבם:

<p>12 And Moses said unto the LORD: 'See, Thou sayest unto me: Bring up this people; and Thou hast not let me know whom Thou wilt send with me. Yet Thou hast said: I know thee by name, and thou hast also found grace in My sight.</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה רְאֵה אֵתָּה אָמַר אֵלַי הֶעֱלֵאתָ־הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתָּנִי אֵת אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי וְאַתָּה אָמַרְתָּ יִדְעִיתִיךָ בִּשְׁם וְגַם־מִצָּאתָ חֵן בְּעֵינַי:</p>	<p>שלישי</p>
<p>13 Now therefore, I pray Thee, if I have found grace in Thy sight, show me now Thy ways, that I may know Thee, to the end that I may find grace in Thy sight; and consider that this nation is Thy people.'</p>	<p>וְכַעַן אִם כָּעַן אֲשַׁכַּחֲתִי רַחֲמִין קְדָמְךָ אוֹדְעֵנִי כָּעַן יְתֵּן אוֹרַח טוֹבָךָ וְאֹדַע רַחֲמֶךָ בְּדִיל דְּאֲשַׁכַּח רַחֲמִין קְדָמְךָ וְגַלִּי קְדָמְךָ אֲרִי עִמָּךְ עִמָּא הֲדִין:</p>	<p>13 וְעַתָּה אִם־נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדְעֵנִי נָא אֶת־דְּרָכְךָ וְאֹדְעֶךָ לְמַעַן אֲמַצָּא־חֵן בְּעֵינֶיךָ וְרָאֵה כִּי עַמָּךְ הִנְּנוּ הַזֶּה:</p>
<p>14 And He said: 'My presence shall go with thee, and I will give thee rest.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר פָּנִי יֵלְכוּ וְהִנַּחְתִּי לָךְ:</p>	<p>14 וַיֹּאמֶר פָּנִי יֵלְכוּ וְהִנַּחְתִּי לָךְ:</p>
<p>15 And he said unto Him: 'If Thy presence go not with me, carry us not up hence.</p>	<p>וַיֹּאמֶר קְדָמוּהִי אִם לִית שְׂכִינְתְּךָ מִהֲלָכָא בֵּינָנָא לָא תִּסְקַנְנָא מִכָּא:</p>	<p>15 וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־אֵין פָּנֶיךָ הַלֹּכִים אֶל־תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה:</p>
<p>16 For wherein now shall it be known that I have found grace in Thy sight, I and Thy people? is it not in that Thou goest with us, so that we are distinguished, I and Thy people, from all the people that are upon the face of the earth?'</p>	<p>וּבִמָּה וְיִדְעַע הֵכָא אֲרִי אֲשַׁכַּחֲתִי רַחֲמִין קְדָמְךָ אֲנָא וְעַמָּךְ חֵלָא בְּמַהֲךָ שְׂכִינְתְּךָ עִמָּנָא וְיִתְעַבְדֵּן לָנָא פְּרִישָׁן לִי וְלְעַמָּךְ מִשְׁנֵי מְכַל עַמָּא דְּעַל אֲפִי אֲרַעָא:</p>	<p>16 וּבִמָּה וְיִדְעַע אִפּוּא כִּי־מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמָּךְ הֲלֹא בְּלִכְתְּךָ עִמָּנוּ וּנְפַלְיֵנוּ אֲנִי וְעַמָּךְ מִכָּל־הָעָם אֲשֶׁר עַל־פָּנֵי הָאֲדָמָה: (פ)</p>
<p>17 And the LORD said unto Moses: 'I will do this thing also that thou hast spoken, for thou hast found grace in My sight, and I know thee by name.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אַף יֵת פְּתִגְמָא הֲדִין דְּמִלִּילָתָא אֲעֵבִיד אֲרִי אֲשַׁכַּחֲתָא רַחֲמִין קְדָמִי וּרְבִיתְךָ בְּשׁוֹם:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה גַּם אֵת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֲעָשֶׂה כִּי־מִצָּאתָ חֵן בְּעֵינִי וְאֹדְעֶךָ בִּשְׁם:</p>

- (12) ראה אתה אומר אלי. ראה, תן עיניך ולבך על דבריך, אתה אומר אלי וגו' ואתה לא הודעתני וגו', ואשר אמרת לי הנה אנכי שלח מלאך (שמות כג, כ), אין זו הודעה, שאין אני חפץ זה: ואתה אמרת ידעתך בשם. הכרתך משאר בני אדם בשם חשיבות, שהרי אמרת לי הנה אנכי בא אליך בעצ העין וגו' וגם כך יאמינו לעולם (שם יט, ט):
- (13) ועתה. אם אמת שמצאתי חן בעיניך, הודיעני נא את דרכיך, מה שבראתה נותן למוצאי חן בעיניך: ואדעך למען אמצא חן בעיניך. ואדע בזו מדת תגמולך, מה היא מציאת חן שמצאתי בעיניך, ופתרון למען אמצא חן, למען אכיר כמה שבר מציאת החן: וראה כי עמך הגוי הזה. שלא תאמר ואעשה אותך לגוי גדול, ואת אלה תעוז, ראה כי עמך הם מקדם, ואם זהם תמאס, איני סומך על היוצאים מחלצי שיתקיימו, ואת תשלוש השכר שלי בעם הזה תודיעני. ורצונו דרשוהו במסכת ברכות (י, א), ואני ליישב המקראות על אופניהם ועל סדרם באתי:
- (14) ויאמר פני ילכו. כתרגמו, לא אשלח עוד מלאך, אני בעצמי אלך, כמו ופניך הלכים בקרב (שמואל"ב יז, יא):
- (15) ויאמר אליו. זו אני חפץ, כי על ידי מלאך אל תעלנו מזה:
- (16) ובמה יודע אפוא. יודע מציאת החן, הלא בלכתך עמנו, ועוד דבר אחר אני שואל ממך, שלא תשרה שכינתך עוד על אומות עוזדי אלילים: ונפלינו אני ועמך. ונהיה מוצדלים בדבר הזה מכל העם, כמו והפלה ה' בין מן מן יאמר וגו' (שמות ט, ז):
- (17) גם את הדבר הזה. שלא תשרה שכינתך עוד על עוזדי אלילים אעשה, ואין דבריו של בלעם הרשע על ידי שריית שכינה,

18	And he said: 'Show me, I pray Thee, Thy glory.'	וַיֹּאמֶר ה'רְאֵנִי נָא אֶת־כְּבוֹדְךָ:	וַיֹּאמֶר אֲחִיזִי כְעַן יֵת יְקָרְךָ:
19	And He said: 'I will make all My goodness pass before thee, and will proclaim the name of the LORD before thee; and I will be gracious to whom I will be gracious, and will show mercy on whom I will show mercy.'	וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל־טוֹבִי עַל־פְּנֶיךָ וְקִרְאתִי בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ וְחַנּוּתִי אֶת־אֲשֶׁר אֲחַן וְרַחֲמֹתִי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם:	וַיֹּאמֶר אָנָּה אֶעֱבֹר כָּל טוֹבִי עַל אַפְּךָ וְאֶקְרִי בְשֵׁמִי דִי קָדְמְךָ וְאֲחִין לְמִן דְּאֲחִין וְאֲרַחֵם עַל מִן דְּאֲרַחֵם:
20	And He said: 'Thou canst not see My face, for man shall not see Me and live.'	וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנַי כִּי לֹא־יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחָי:	וַיֹּאמֶר לֹא תִכּוֹל לְמַחְזִי יֵת אִפִּי שְׂכִינְתִּי אֲרִי לֹא יִחְזִינִי אֲנָשָׁא וְיִתְקַיֵּים:
21	And the LORD said: 'Behold, there is a place by Me, and thou shalt stand upon the rock.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה מְקוֹם אֵתִי וּנְצַבְתָּ עַל־הַצּוּר:	וַיֹּאמֶר ייִ הָא אֵתֵר מְתוּקִין קִדְמִי וְתַתְּעִיד עַל טָנְרָא:
22	And it shall come to pass, while My glory passeth by, that I will put thee in a cleft of the rock, and will cover thee with My hand until I have passed by.	וְהָיָה בְּעֶבֶר כַּבְּדִי וְשִׁמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר וְשִׁכַּתִּי כַּפִּי עָלֶיךָ עַד־עָבְרִי:	וְהָיָה בְּמַעֲבַר יְקָרִי וְאֲשִׁינְךָ בְּמַעֲרַת טָנְרָא וְאֲגִין בְּמִימִרִי עָלֶיךָ עַד דְּאֶעֱבֹר:
23	And I will take away My hand, and thou shalt see My back; but My face shall not be seen.'	וְהִסְרֹתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֹת־אֲחֵרִי וּפָנַי לֹא יִרְאֶה: (פ) (ספ) פִּרְשָׁה סְתוּמָה בְּכַתֵּר אָרֶם צוּבָה)	וְאֶעֱדִי יֵת דְּבֵרַת יְקָרִי וְתַחֲזִי יֵת דְּבֵרְתִּי וְדִקְדָּמִי לֹא יִתְחַזֵּין:

אלא נופל וגלוי עינים, כגון וְאֲלֵי דְּצֶר יִגְנֹב (איוב ד, ז), שומעין על ידי שלית:

(18) ויאמר ה'ראני נא את כבודך. ראה משה שהיה עת רצון ודבריו מקובלים, והוסיף לשאול להראותו מראית כבודו:

(19) ויאמר אני אעביר וגו'. הגיעה שעה שמראה בכבודי מה שארשה אותך לראות, לפי שאני רואה ונרין ללמדך סדר חפלה, שכשנזכרת לבקש רחמים על ישראל, הזכרת לי זכות אבות, כסבור אחת שאם תמה זכות אבות אין עוד תקוה, אני אעביר כל מדת טובי לפניך על הנור, ואחת לפון צמעה: וקראתי בשם ה' לפניך. ללמדך סדר בקשת רחמים, אף אם תכלה זכות אבות. וכסדר זה שאתה רואה אותי מעוטף וקורא י"ג מדות (ראש השנה יז), הוי מלמד את ישראל לעשות כן, ועל ידי שיזכירו לפני רחום וחנון, יהיו נענין, כי רחמי לא כלים: ורחמתי את אשר אהוון. אותן פעמים שארצה לחון: ורחמתי. עת שאחפון לרחם. עד כאן לא הצטיחו אלא עתים אענה ועתים לא אענה, אבל בשעת מעשה אמר לו הנה קְנִי פְּרִיטָה, הצטיחו שאין חוזרות ריקם (שס):

(20) ויאמר לא תוכל וגו'. אף כשאעביר כל טובי על פניך, איני נותן לך רשות לראות את פני:

(21) הנה מקום אתי. זהר אשר אני מדבר עמך תמיד, יש מקום מוכן לי לזרכך שאטמינך שם שלא תזוק, ומשם תראה מה שמראה, וז פשוטו. ומדבר, על מקום שהשכינה שם מדבר, ואומר המקום אתי ואינו אומר אני במקום, שהקצ"ה מקומו של עולם ואין עולמו מקומו:

(22) בעבור כבודי. כשאעבור לפניך: בנקרת הצור. כמו העיני הַלְגִּישִׁים הָהֵם שְׁנָקֶר (צמדצר טז, יד), יקרוץ עֲרָצִי נחל (משלי ל, יז), הַיִּי קָרְתִּי וְשִׁמְתִּי מִיָּם (ישעיה לז, כה), גזרה אחת להם: נקרת הצור. כריית הנור: ושכותי כפי. מכאן שנמנה רשות למחבלים לחבל (ת"כ פ' ויקרא), ותרומו וְאֲגִין צְמִימִרִי, כנוי הוא לדרך כבוד של מעלה, שאינו נרין לסוכך עליו צק ממש:

(23) והסרתי את כפי. וְאֶעֱדִי יֵת דְּבֵרַת יְקָרִי, כשחמלק הנהגת כבודי מכנגד פניך, ללכת משם ולהלן: וראית את אחורי. הראה קשר של תפילין:

XXXIV

חמישי
כה*

And the LORD said unto Moses:
'Hew thee two tables of stone like
unto the first; and I will write upon
the tables the words that were on
the first tables, which thou didst
break.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פֶּסֶל־
לָךְ שְׁנֵי־לַחֹת אֲבָנִים כְּרֹאשֵׁי
וְכַתְּבְתִּי עַל־הַלַּחֹת אֶת־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלַּחֹת
הָרִאשִׁימִים אֲשֶׁר שָׁבַרְתָּ:

And be ready by the morning, and
come up in the morning unto
mount Sinai, and present thyself
there to Me on the top of the
mount.

וְהָיָה נָכוֹן לִבְקֹר וְעָלִיתָ בִּבְקֹר
אֶל־הָר סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִּי שָׁם עַל־
רֹאשׁ הָהָר:

And no man shall come up with
thee, neither let any man be seen
throughout all the mount; neither
let the flocks nor herds feed before
that mount.'

וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ
אֲלִי־יָרֵא בְּכָל־הָהָר גַּם־הַצֹּאֵן
וְהַבָּקָר אֲל־יֵרְעוּ אֶל־מִוֶּלֶת הָהָר
הַהוּא:

And he hewed two tables of stone
like unto the first; and Moses rose
up early in the morning, and went
up unto mount Sinai, as the LORD
had commanded him, and took in
his hand two tables of stone.

וַיִּפְסֹל שְׁנֵי־לַחֹת אֲבָנִים
כְּרֹאשֵׁימִים וַיִּשְׁלֶם מֹשֶׁה בִּבְקֹר
וַיַּעַל אֶל־הָר סִינַי כַּאֲשֶׁר צֻוָּה
יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לַחֹת
אֲבָנִים:

And the LORD descended in the
cloud, and stood with him there,
and proclaimed the name of the
LORD.

וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְּצַב עִמּוֹ
שָׁם וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה:

And the LORD passed by before
him, and proclaimed: 'The LORD,
the LORD, God, merciful and
gracious, long-suffering, and
abundant in goodness and truth;

וַיַּעֲבֹר יְהוָה עָלֶיךָ וַיִּקְרָא
יְהוָה יְהוָה אֱלֹהֵי רַחוּם וְחַנּוּן
אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וְאֱמֶת:

(1) פסל לך. הראהו מחזק סנפיריון מתוך אהלו, ואמר לו הפסולת יהיה שלך, ומשם נמסר משה הרצה: פסל לך. אתה שצרת הראשונות, אתה פסל לך אחרות, משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות, מתוך קלקול השפחות יצא עליה שם רע, עמד שושזינה וקרע כחוצתה, אמר, אם יאמר המלך להורגה, אומר לו עדיין אינה אשתך, בדק המלך ומצא שלא היה הקלקול אלא מן השפחות, נחרצה לה, אמר לו שושזינה, כחוצ לה כחוצה אחרת שנקרעה הראשונה, אמר לו המלך, אתה קרעת אותה, אתה קנה לה נייר אחר ואני אכתוב לה ככתב ידי, כן המלך זה הקצ"ה, השפחות אלו ערצ רב, והשושזין זה משה, ארוסתו של הקצ"ה אלו ישראל, לכך נאמר פסל לך:

(2) נכון. מזומן:
(3) ואיש לא יעלה עמך. הראשונות על ידי שהיו צתשואות וקולות וקהלות, שלטה צהן עין רעה, אין לך יפה מן הצניעות:
(4) ויקרא בשם ה'. מתרגמין וקרא בשם ה':
(5) יי יי. מדת רחמים היא, אחת קודם שיחטא, ואחת לאחר שיחטא וישוב (ראש השנה יז): אל. אף זו מדת רחמים, וכן הוא אומר, אֱלֹהֵי אֱלֵי עֲזָבָנִי (תהלים כג, ז), ואין לומר למדת הדין למה עזבתי, כך מצאתי במילתא (שירה פ"ג): ארך אפים. מאריך אפו, ואינו ממחר ליפרע, שמא יעשה תשובה: ורב חסד. לצריכים חסד, שאין להם זכויות כל כך: ואמת.

<p>keeping mercy unto the thousandth generation, forgiving iniquity and transgression and sin; and that will by no means clear the guilty; visiting the iniquity of the fathers upon the children, and upon the children's children, unto the third and unto the fourth generation.'</p>	<p>נָצַר (בספרי תימן נָצַר בנרין רגילה) חֶסֶד לְאֻלָּפִים נָשָׂא עֲוֹן וּפָשַׁע וְחַטָּאת וְנָקָה לֹא יִנָּקֶה פְקֹדָה עֲוֹן אָבוֹת עַל-בָּנִים וְעַל-בָּנֵי בָנִים עַל-שְׁלֹשִׁים וְעַל-רְבָעִים:</p>	<p>7</p>
<p>And Moses made haste, and bowed his head toward the earth, and worshipped.</p>	<p>וַיַּמְהָר מֹשֶׁה וַיִּקְדָּה אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה:</p>	<p>8</p>
<p>And he said: 'If now I have found grace in Thy sight, O Lord, let the Lord, I pray Thee, go in the midst of us; for it is a stiffnecked people; and pardon our iniquity and our sin, and take us for Thine inheritance.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אִם-נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי יְיָ-נָא אֲדֹנָי בִּקְרַבְנִי כִּי עַם-קָשֶׁה-עֲרָף הוּא וְסָלַחְתָּ לְעֻגְנוֹ וּלְחַטָּאתָנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:</p>	<p>9</p>
<p>And He said: 'Behold, I make a covenant; before all thy people I will do marvels, such as have not been wrought in all the earth, nor in any nation; and all the people among which thou art shall see the work of the LORD that I am about to do with thee, that it is tremendous.</p>	<p>וַיֹּאמֶר הָאֵל אֲנִי גֹזֵר קִים קְדָם כָּל עַמֶּךָ אֶעֱבִיד פְּרִישָׁן דִּלָּא אֶתְבְּרִאוּ בְּכָל אֶרֶץ וּבְכָל עַמֻּמָּא וַיַּחֲזִי כָל עַמֵּי דְאֵת בְּיַהֲוֹן יָת עֻבְדָּא דִּי אֲרִי דְחִיל הוּא דְאָנָא עֲבִיד עַמֶּךָ:</p>	<p>ששי</p> <p>וַיֹּאמֶר הִנֵּה אֲנִי פֹרֵת בְּרִית נִגְדָה כָּל-עַמֶּךָ אֶעֱשֶׂה נִפְלְאוֹת אֲשֶׁר לֹא-נִבְרְאוּ בְּכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-הָעַמִּים וְרָאָה כָל-הָעָם אֲשֶׁר-אִתָּה בִּקְרַבּוֹ אֶת-מַעֲשֵׂה יְהוָה כִּי-נִזְרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ:</p>
<p>Observe thou that which I am commanding thee this day; behold, I am driving out before thee the Amorite, and the Canaanite, and the Hittite, and the Perizzite, and the Hivite, and the Jebusite.</p>	<p>טָר לָךְ יָת דְאָנָא מִפְּקֻדָּה יוֹמָא דִּין הָאָנָא מִתְרִיד מִן קְדָמָךְ יָת אַמּוֹרֵא וְכַנְעֵנָא וְחִתִּיא וְכַרְזִיא וְחִוִּיא וְיְבוּסָא:</p>	<p>11</p> <p>שְׁמֹר-לָךְ אֶת אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְנָה הַיּוֹם הַנִּנִּי גֹרֵשׁ מִפְּנֶיךָ אֶת-הָאֲמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַכְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי:</p>

לשם שכר טוב לעושי רצונו:

(7) נוצר חסד. שהאדם עושה לפניו: לאלפים. לשני אלפים דורות. עונות, אלו הזדונות. פשעים, אלו המרדים שאדם עושה להכעיס: ונקדה לא ינקדה. לפי פשוטו משמע, שאינו מוותר על העון לגמרי, אלא נפרע ממנו מעט מעט. ורבותינו דרשו (יומא פו.). מנקדה הוא לשכיס ולא ינקדה לשאינן שכים: פוקד עון אבות על בנים. כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם, שכבר פירש במקרא אחר לשונאי: ועל רבעים. דור רביעי, נמצאת מדה טובה מרובה על מדת פורענות אחת לחמש מאות, שבמדה טובה הוא אומר נוצר חסד לאלפים:

(8) וימהר משה. כשראה משה שכונה עוצרת ושמע קול הקריאה, מיד וישתחו:

(9) ילך נא ה' בקרבנו. כמו שהצטחנו, מאחר שאתה נושא עון, ואם עס קשה עורף הוא וימרו בך, ואמרת על זאת פן אלכך בדרך, אתה תסלח לעונינו וגו'. יש כי במקום אס: ונחלתנו. ותחנונו לך לנחלה (ס"א שתתן לנו נחלה) מיוחדת, זו היא בקשת ונפלינו אני ועמך, שלא תשרה שכניתך על האומות עובדי אלילים:

(10) כורת ברית. על זאת: אעשה נפלאות. לשון ונפלינו, שתהיו מוצללים צו מכל האומות עובדי אלילים, שלא תשרה שכניתי עליהם:

12 Take heed to thyself, lest thou make a covenant with the inhabitants of the land whither thou goest, lest they be for a snare in the midst of thee.	הַשְׁמַר לָךְ פֶּן־תִּכְרַת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה עָלֶיהָ בָּא עִלְיָהּ פֶּן־יִהְיֶה לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבְּךָ׃ אִסְתָּמַר לָךְ דְּלִמָּא תִּגְזֹר קִים לִיתִּיב אֲרַעָא דְאַתָּה עָלִיל עָלֶיהָ דְּלִמָּא יְהִי לְתַקְלָא בִּינְךָ׃	12
13 But ye shall break down their altars, and dash in pieces their pillars, and ye shall cut down their Asherim.	כִּי אֶת־מִזְבְּחֵהֶם תִּהְדָּבֵן וְאֶת־מַצְבְּתָם תִּשְׁבְּרֶנּוּ וְאֶת־אֲשֵׁרֵי תִּכְרֹתוּן׃ אֲרִי יֵת אִיגוֹרֵיהוֹן תִּתְּרֶנּוּ וְיֵת קְמַתְהוֹן תִּתְּבְּרֶנּוּ וְיֵת אֲשִׁירֵיהוֹן תִּקְצְצֶנּוּ׃	13
14 For thou shalt bow down to no other god; for the LORD, whose name is Jealous, is a jealous God;	כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אֲחֵר כִּי יִהְיֶה קַנָּא שְׁמוֹ אֵל קַנָּא הוּא׃ אֲרִי לֹא תִסְגֹּד לְטַעוֹת עַמִּינִי אֲרִי יֵי קַנָּא שְׁמִיָּה אֵל קַנָּא הוּא׃	14
15 lest thou make a covenant with the inhabitants of the land, and they go astray after their gods, and do sacrifice unto their gods, and they call thee, and thou eat of their sacrifice;	פֶּן־תִּכְרַת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ וְזָנּוּ אַחֲרָי אֱלֹהֵיהֶם וְזָבְחוּ לְאֱלֹהֵיהֶם וְקָרָא לָךְ וְאַכַּלְתָּ מִזְבָּחֹ׃ דְּלִמָּא תִּגְזֹר קִים לִיתִּיב אֲרַעָא וְיִטְעֹן בְּתֵר טַעוֹתְהוֹן וְיִדְבָּחוּן לְטַעוֹתְהוֹן וְיִקְרוּן לָךְ וְיִתְיַבֵּל מִדְּבַחֵיהוֹן׃	15
16 and thou take of their daughters unto thy sons, and their daughters go astray after their gods, and make thy sons go astray after their gods.	וְלָקַחְתָּ מִבָּנֹתָיו לְבָנֶיךָ וְזָנּוּ בָנֹתָיו אַחֲרָי אֱלֹהֵיהֶן וְהִזְנוּ אֶת־בָּנֶיךָ אַחֲרָי אֱלֹהֵיהֶן׃ וְתִסַּב מִבָּנֹתְהוֹן לְבָנֶיךָ וְיִטְעֹן בָּנֹתְהוֹן בְּתֵר טַעוֹתְהוֹן וְיִטְעֹן יֵת בָּנֶיךָ בְּתֵר טַעוֹתְהוֹן׃	16
17 Thou shalt make thee no molten gods.	אֱלֹהֵי מִסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה־לָּךְ׃ דִּחְלֹן דְּמִתְקָא לֹא תַעֲבִיד לָךְ׃	17
18 The feast of unleavened bread shalt thou keep. Seven days thou shalt eat unleavened bread, as I commanded thee, at the time appointed in the month Abib, for in the month Abib thou camest out from Egypt.	אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי בַחֹדֶשׁ הָאָבִיב יָצָאתָ מִמִּצְרַיִם׃ יֵת חֲנָא דְּפִטִּירְיָא תִּטַּר שִׁבְעָא יוֹמִין תִּיכּוֹל פִּטִּירָא דְּפִקִּידְתִּךָ לְזִמֵּן יִרְחָא דְּאָבִיבָא אֲרִי בִּירְחָא דְּאָבִיבָא נִפְקַתָּא מִמִּצְרַיִם׃	18
19 All that openeth the womb is Mine; and of all thy cattle thou shalt sanctify the males, the firstlings of ox and sheep.	כָּל־פֶּטֶר רַחֵם לִי וְכָל־מִקְנֶיךָ תִּזְכָּר פֶּטֶר שׁוֹר וְשֶׁה׃ כָּל פֶּתַח וּלְדָא דִּילִי הוּא וְכָל בְּעִירְךָ תִּקְדִּישׁ דְּכָרִין בְּכוֹר תּוֹר וְאֹמֶר׃	19

- (11) את האמורי וגו'. ו' אומות יש כאן, כי הגרגשי עמד ופנה מפניהם:
 (13) אשריו. הוא אילן שעוצדים אותו:
 (14) קנא שמו. מקנא להפרע ואינו מוותר. וזהו כל לשון קנאה, אוחז בנפשו ופורע מעוזציו:
 (15) ואכלת מזבח. כסבור אתה שאין עונש באכילתו, ואני מעלה עליך כמדה בעבודתו, שמחוך כך אתה צא ולוקח מצבותיו לזניך (עבודה זרה ט.).
 (18) חודש האביב. חדש הקציר, שהמזבח מתעכרת בציסולה:
 (19) כל פטר רחם לי. צאדם: וכל מקנך תזכר וגו'. וכל מקנך אשר מזכר בפטר שור ושה, אשר יפטור זכר את רחמה. פטר. לשון פתיחה, וכן פטר מיס' ראשית קדון (משלי יז, יד). ת"י של תזכר לשון נקבה היא, מוסב על היולדת:

20	And the firstling of an ass thou shalt redeem with a lamb; and if thou wilt not redeem it, then thou shalt break its neck. All the first-born of thy sons thou shalt redeem. And none shall appear before Me empty.	וביכרָא דְחִמְרָא תִּפְרוֹק בְּאַמְרָא וְאִם לֹא תִּפְרוֹק וְתִקְפִּיהַּ כָּל בּוֹכְרָא דְבִנְךָ תִּפְרוֹק וְלֹא יִתְחַזֵּן קִדְמִי רִיקָנִין:	וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בִשָּׂה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפֹתוֹ כָּל בְּכוֹר בְּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רִיקָם:	20
21	Six days thou shalt work, but on the seventh day thou shalt rest; in plowing time and in harvest thou shalt rest.	שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת בְּחֹרֶשׁ וּבְקָצִיר תִּשְׁבֹּת:	שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת בְּחֹרֶשׁ וּבְקָצִיר תִּשְׁבֹּת:	21
22	And thou shalt observe the feast of weeks, even of the first-fruits of wheat harvest, and the feast of ingathering at the turn of the year.	וְחַג שָׁבֻעַת תַּעֲשֶׂה לָּךְ בְּכוּרֵי חִטִּים וְחַג הָאֲסִיף תִּקְוֹפַת הַשָּׁנָה:	וְחַג שָׁבֻעַת תַּעֲשֶׂה לָּךְ בְּכוּרֵי קִצִּיר חִטִּים וְחַג הָאֲסִיף תִּקְוֹפַת הַשָּׁנָה:	22
23	Three times in the year shall all thy males appear before the Lord GOD, the God of Israel.	שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל זָכוּרְךָ אֶת־פָּנַי הָאֵלֹהִים וְיִהְיֶה אֵלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:	שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל זָכוּרְךָ אֶת־פָּנַי הָאֵלֹהִים וְיִהְיֶה אֵלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:	23
24	For I will cast out nations before thee, and enlarge thy borders; neither shall any man covet thy land, when thou goest up to appear before the LORD thy God three times in the year.	כִּי־אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפְּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ וְלֹא יִחְמַד אִישׁ אֶת־אַרְצְךָ בְּעֶלְתָּךְ לִרְאוֹת אֶת־פָּנַי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה:	כִּי־אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפְּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ וְלֹא יִחְמַד אִישׁ אֶת־אַרְצְךָ בְּעֶלְתָּךְ לִרְאוֹת אֶת־פָּנַי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה:	24

(20) ופטר חמור. ולא שאר צהמה עמאה: תפדה בשנה. נותן שם לכהן, והוא חולין ציד כהן, ופטר חמור מותר בעבודה לבעלים: וערפחו. עורפו בקופץ, הוא הפסיד ממון כהן, לפיכך יופסד ממונו: כל בכור בניך תפדה. חמשה סלעים פדיונו קלוב, שנאמר ופדיוו מִן חֶדֶשׁ תִּפְדֶּה (צמדבר יח, טו): ולא יראו פני ריקם. לפי פשוטו של מקרא, דבר בפני עצמו הוא, ואינו מוסב על הבכור, שאין צמנות בכור ראיית פנים, אלא אזהרה אחרת היא, וכשתעלו לרגל לראות, לא יראו פני ריקם, מזה עליכם להביא עולת ראיית פנים. ולפי מדרש ברייתא, מקרא יתר הוא, ומופנה לגזרה שזה, ללמד על הענקות של עבד עברי שהוא חמשה סלעים מכל מין ומין, כפדיון בכור, צמסכת קדושין (יז):

(21) בחריש ובקציר תשבות. למה נזכר חריש וקציר, יש מרבותינו אומרים (ראש השנה ט), על חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית היואל למואל שביעית, ללמדך שמוסיפין מחול על הקדש, וכך משמעו, ששט ימים תעבד וציוס השביעית תשבות, ועבדותו הימים שהתחילי לך, יש שנה שהחריש והקציר אסור, ואין צריך לומר חריש וקציר של שביעית, שהרי כבר נאמר קָדֶךָ לֹא תִעָרַע וְגו' (ויקרא כה, ד). ויש אומרים שאינו מדבר אלא בשבת, וחריש וקציר שהוזכר בו לומר לך, מה חריש רשות אף קציר רשות, יאל קציר העומר שהוא מזה, ודוחה את השבת:

(22) בכורי קציר חטים. שאתה מביא צו שמי הלחם מן החטים. בכורם שהיא מנחה ראשונה הצאה מן החדש של חטים למקדש, כי מנחת העומר הצאה צפסח, מן השעורים היא: וחג האסיף. בזמן שאתה אוסף תבואתך מן השדה לבית. אסיפה זו לשון הכנסה לבית, כמו וְאִסְפֹתוּ אֶל פֶּתַח דְּיִתְךָ (דברים כב, ז): תקופת השנה. שהיא צחורת השנה, צחלת השנה הצאה: תקופת. לשון מסיבה והקפה:

(23) כל זכורך. כל הזכרים שך. הרבה מזות צחורה נאמרו ונכפלו, ויש מהם שלש פעמים וארבע, לחייב ולענוש על מנין לאוין שזה, ועל מנין עשה שזה:

(24) אוריש. כתרגמו וְאִסְפֹתוּ, וכן וְהִלָּכְשׁ (דברים ז, לא), וכן וְיִירָשׁ אֶת הָאֲמָרִי (צמדבר כא, לב), לשון גירושין: והרחבתי את גבולך. ואתה רחוק מצית הצחירה, ואיך יכול לראות לפני תמיד, לכך אני קובע לך שלשה רגלים הללו:

25	Thou shalt not offer the blood of My sacrifice with leavened bread; neither shall the sacrifice of the feast of the passover be left unto the morning.	לֹא־תִשְׁחַט עַל־חֶמֶץ דָּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין לִבְקָר זֶבַח חַג הַפֶּסַח: לֹא תִכּוֹס עַל חֶמֶץ דָּם פִּסְחִי וְלֹא יִבְתִּיז לְצִפְרָא תִּרְבִּי נִכְסֵת חֶגְא דְּפִסְחָא:
26	The choicest first-fruits of thy land thou shalt bring unto the house of the LORD thy God. Thou shalt not see the kid in its mother's milk.'	רֵאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשֹׁל גְּדִי בְחֶלֶב אִמּוֹ: (פ) רֵישׁ בְּכוּרֵי אֶרֶץ תִּיתִי לְבֵית מִקְדָּשָׁא דִּי אֱלֹהֶיךָ לֹא תִיכְלוּן בֶּשֶׂר בְּחֶלֶב:
27	And the LORD said unto Moses: 'Write thou these words, for after the tenor of these words I have made a covenant with thee and with Israel.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב־ לְךָ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה כְּתֹב לְךָ ית פְּתִיגְמִיא הָאֵלִין אַרִי עַל מִימֵר פְּתִיגְמִיא הָאֵלִין גְּזִרִית עִמָּךְ קִים וְעַם יִשְׂרָאֵל:
28	And he was there with the LORD forty days and forty nights; he did neither eat bread, nor drink water. And he wrote upon the tables the words of the covenant, the ten words.	וַיְהִי־שָׁם עִם־יְהוָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל־הַלָּחֹת אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית עֲשֶׂת הַדְּבָרִים: וַיְהִי תַמָּן קָדָם יי אַרְבָּעִין יָמִין וְאַרְבָּעִין לַיְלָן לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל לִוְחֵי ית פְּתִיגְמִי קִימָא עֲשֶׂרָא פְּתִיגְמִין:
29	And it came to pass, when Moses came down from mount Sinai with the two tables of the testimony in Moses' hand, when he came down from the mount, that Moses knew not that the skin of his face sent forth beams while He talked with him.	וַיְהִי בְּרִדַּת מֹשֶׁה מִתֵּר סִינַי וּשְׁנֵי לָחֹת הָעֵדֻת בְּיַד־מֹשֶׁה בְּרִדָּתוֹ מִן־הָהָר וּמֹשֶׁה לֹא־ יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ: וַיְהִי כַד גַּחַת מֹשֶׁה מִטּוֹרָא דְּסִינַי וַתֵּרִין לִוְחֵי דְסִידְהוּתָא בְּיָדָא דְּמֹשֶׁה בְּמִיחַתִּיה מִן טוֹרָא וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע אַרִי סִינַי זִיו יִקְרָא דְּאַפּוּהִי בְּמַלְלוּתִיה עִמִּיה:
30	And when Aaron and all the children of Israel saw Moses, behold, the skin of his face sent forth beams; and they were afraid to come nigh him.	וַיִּרְא אַהֲרֹן וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה וְהִנֵּה קָרַן עוֹר פָּנָיו וַיִּירָאוּ מִגִּשְׁת אֵלָיו: וַיִּרְא אַהֲרֹן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת מֹשֶׁה וְהָא סִינַי זִיו יִקְרָא דְּאַפּוּהִי וַדְּחִילוּ מִלְּאִתְקַרְבָּא לְוִתִּיה:

- (25) לא תשחט וגו'. לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים, אזהרה לשוחט, או לזורק, או לאחד מזני חצורה (פסחים סג.). ולא ילין. כתרומתו, אין לינה מועלת בראש המזבח, ואין לינה אלא צעמוד השחר: זבח חג הפסח. אמוריו, ומכאן אתה למד לכל הקטר חלצים ואזרים:
- (26) ראשית בכורי אדמתך. משצעת המינין האמורים שצח ארנך, ארץ חטא ושערה ונפן וגו' (דברים ח, ח), ודבש, הוא דבש תמרים: לא תבשל גדי. אזהרה לצר ולחלץ, ושלשה פעמים כחצו צחורה, אחד לאכילה, ואחד להנאה, ואחד לאיסור בישול (חולין קטו:). גדי. כל ולד רך צממע, ואף עגל וכבש, ממה שהוצרך לפרש צממה מקומות גדי עזים, למדת שגדי סחם כל יונקים צממע: בחלב אמו. פרט לעוף, שאין לו חלב אס, שאין איסורו מן החורה אלא מדצרי סופרים:
- (27) את הדברים האלה. ולא אתה רשאי לכתוב תורה שצלה פה:
- (29) ויהי ברדת משה. כשהציא לוחות אחרונות ציוס הכפורים: כי קרן. לשון קרנים, שהאור מזהיק וצולט כמין קרן. ומהיכן זכה משה לקרני ההוד, רבותינו אמרו מן המערה, שנתן הקב"ה ידו על פניו, שנאמר ושלפתי כפי (שמות לג, כב):
- (30) ויראו מגשת אליו. בא וראה כמה גדולה כחה של עצירה, שעד שלא פשטו ידיהם בעצירה מהו אומר, ומקלה פזוד

<p>31 And Moses called unto them; and Aaron and all the rulers of the congregation returned unto him; and Moses spoke to them.</p>	<p>וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹן מֹשֶׁה וְתָבוּ לְוָתִיהָ אֶהְרֹן וְכָל־הַנְּשָׂאִים בְּעֵדָה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם:</p>	<p>וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם מֹשֶׁה וַיָּשָׁבוּ אֵלָיו אֶהְרֹן וְכָל־הַנְּשָׂאִים בְּעֵדָה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם:</p>
<p>32 And afterward all the children of Israel came nigh, and he gave them in commandment all that the LORD had spoken with him in mount Sinai.</p>	<p>וַבְּתֵר כֵּן אֶתְקַרְבוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּפְשְׁדִּינוּ יָת כָּל דְּמִלִּיל יְיָ עֲמִיהָ בְּטוֹרָא דְּסִינַי:</p>	<p>וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְשׂוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְוֶם אֶת כָּל־אִשָּׁר דִּבֶּר יְהוָה אֹתוֹ בְּהַר סִינַי:</p>
<p>33 And when Moses had done speaking with them, he put a veil on his face.</p>	<p>וְשִׁיבִי מֹשֶׁה מִלְּמַלְלָא עֲמָהוּן וַיַּהֲב עַל אַפּוֹהִי בֵּית אָפִי:</p>	<p>וַיְכַל מֹשֶׁה מִדְּבַר אֲתָם וַיִּתֵּן עַל־פָּנָיו מִסְכָּה:</p>
<p>34 But when Moses went in before the LORD that He might speak with him, he took the veil off, until he came out; and he came out; and spoke unto the children of Israel that which he was commanded.</p>	<p>וְכֵן עָלִיל מֹשֶׁה לְקָדָם יְיָ לְמַלְלָא עֲמִיהָ מַעֲדֵי יָת בֵּית אָפִי עַד מַפְקִיהָ וְנִפְיָא וּמִמְלִיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת דְּמַתְּפַקֵּד:</p>	<p>וּבִבְא מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לְדַבֵּר אִתּוֹ יָסִיר אֶת־הַמִּסְכָּה עַד־צֵאתוֹ וַיֵּצֵא וּדְבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת אֲשֶׁר יִצְוָה:</p>
<p>35 And the children of Israel saw the face of Moses, that the skin of Moses' face sent forth beams; and Moses put the veil back upon his face, until he went in to speak with Him.</p>	<p>וַחֲזֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת אָפִי מֹשֶׁה אֲרִי סִינַי זִיו יִקְרָא דְּאָפִי מֹשֶׁה וּמִתִּיב מֹשֶׁה יָת בֵּית אָפִי עַל אַפּוֹהִי עַד דְּעָלִיל לְמַלְלָא עֲמִיהָ:</p>	<p>וַרְאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו מֹשֶׁה וַיְהִיב מֹשֶׁה אֶת־הַמִּסְכָּה עַל־פָּנָיו עַד־בֹּאוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ: (ס)</p>

The Haftara is I Kings 18:1 – 18:39 on page 221. Sepharadim read I Kings 18:20 – 18:39. On Shabbat Parah, Maftir and Haftara are on page 239.

<p>XXXV And Moses assembled all the congregation of the children of Israel, and said unto them: "These are the words which the LORD hath commanded, that ye should do them.</p>	<p>וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֲתָם:</p>	<p>וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֲתָם:</p>
---	--	--

ה' קָאָט אַקְלַת צָרָאָשׁ הָרָר לַעֲיִנִי צָנִי יִשְׁרָאֵל (שמות כד, יז), ולא יראים ולא מודעזעים, ומשעשו את העגל, אף מקרני הודו של משה היו מרתיעים ומודעזעים:

(31) הנשאים בעדה. כמו נשיאי העדה: וידבר משה אליהם. שליחותו של מקום, ולשון הווה הוא כל הענין הזה:
(32) ואחרי כן נגשו. אחר שלמד לזקנים, חוזר ומלמד הפרשה או ההלכה לישראל. תנו רבנן, כיצד סדר המשנה, משה היה לומד מפי הגבורה, נכנס אהרן, שנה לו משה פרקו, נסתלק אהרן וישב לו לשמאל משה, נכנסו בניו, שנה להם משה פרקם, נסתלקו הם, ישב אלעזר לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן, נכנסו זקנים, שנה להם משה פרקם, נסתלקו זקנים ישבו לזדדין, נכנסו כל העם, שנה להם משה פרקם, נמצא ציד כל העם א', ציד הזקנים ב', ציד בני אהרן שלשה, ציד אהרן ארבעה וכו', כדאיתא בעירובין (נד:):

(33) ויתן על פניו מסוה. כתרגומו צִית טָפִי, לשון ארמי הוא צגמרא סְוִי לָצָא (כתובות סז:), ועוד ככתובות (ס). הוה קא מסוה לאפה, לשון הצטה, היה מסתכל זה, אף כאן מסוה, צגד הניתן כנגד הפרצוף ובית העינים, ולכבוד קרני ההוד שלא יזונו הכל מהם, היה נותן המסוה כנגדן, ונוטלו צטעה שהיה מדבר עם ישראל, וצטעה שהמקום נדבר עמו עד לאתו, ובאצתו יאצ בלא מסוה:

(34) ודבר אל בני ישראל. וראו קרני ההוד צפניו, וכשהוא מסתלק מהם:

(35) והשיב משה את המסוה על פניו עד בואו לדבר אתו. וכשצא לדבר אתו נוטלו מעל פניו:

2	Six days shall work be done, but on the seventh day there shall be to you a holy day, a sabbath of solemn rest to the LORD; whosoever doeth any work therein shall be put to death.	שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קָדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה יוּמָת׃ וּבַיּוֹם שְׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קָדֶשׁ קוֹדֵשׁ שָׁבָא שַׁבְּתָא קָדֶם יי כָּל דְּעֵבִיד בֵּיה עֲבִידְתָּא יתְקַטִּיל׃
3	Ye shall kindle no fire throughout your habitations upon the sabbath day.	לֹא־תִבְעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מִשְׁכְּתֵיכֶם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת׃ (פ) לֹא תִבְעֲרוּן אִשְׁתָּא בְּכָל מוֹתְבִיכֹן בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא׃
4	And Moses spoke unto all the congregation of the children of Israel, saying: 'This is the thing which the LORD commanded, saying:	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־עַדַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְכָל־כְּנֻשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימַר דִּין פְּתִגְמָא דְּפִקִּיד יי לְמִימַר׃
5	Take ye from among you an offering unto the LORD, whosoever is of a willing heart, let him bring it, the LORD's offering: gold, and silver, and brass;	קָחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לַיהוָה כָּל־נָדִיב לִבּוֹ יְבִיאֶה אֶת תְּרוּמַת יְהוָה זָהָב וְכֶסֶף וְנָחְשֶׁת׃ סִבּוּ מִנְּכֹן אִפְרָשׁוּתָא קָדֶם יי כָּל דִּיתְרַעֵי לְבִיה יִיתִי יֵת אִפְרָשׁוּתָא קָדֶם יי דְּהָבָא וְכֶסֶף וְנָחְשָׁא׃
6	and blue, and purple, and scarlet, and fine linen, and goats' hair;	וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃ וּתְכֵלֵא וְאַרְגָּמָא וְצַבְעֵ זְהוּרִי וּבוּץ וּמַעֲזִי׃
7	and rams' skins dyed red, and sealskins, and acacia-wood;	וְעֹרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים וְעֹרֹת תַּחָּשִׁים וְעֵצֵי שִׁטִּים׃ וּמִשְׁכֵּי דְדִכְרֵי מִסְמָקִי וּמִשְׁכֵּי סִסְגוּנָא וְעֵצֵי שִׁטִּין׃
8	and oil for the light, and spices for the anointing oil, and for the sweet incense;	וְשֶׁמֶן לַמָּאֹר וּבִשְׁמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃ וּמִשְׁחָא לְאַנְהָרוּתָא וּבוֹסְמִיָּא לְמִשַּׁח רַבּוּתָא וְלִקְטֹרֶת בּוֹסְמִיָּא׃
9	and onyx stones, and stones to be set, for the ephod, and for the breastplate.	וְאַבְנֵי־שֹהֶם וְאַבְנֵי מְלֵאִים לְאַפֹּד וְלַחֹשֶׁן׃ וְאַבְנֵי בּוֹרְלָא וְאַבְנֵי אֲשֻׁלְמוּתָא לְשִׁקְעָא בְּאַיְפוּדָא וּבַחֹשֶׁנָּא׃
10	And let every wise-hearted man among you come, and make all that the LORD hath commanded:	וְכָל־חָכֶם־לֵב בְּכֶם יָבֹאוּ וַיַּעֲשׂוּ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃ וְכָל חֲכִימֵי לְבָא דְּבִכּוֹן יִיתּוּן וַיַּעֲבְדוּן יֵת כָּל דְּפִקִּיד יי׃

- (1) ויקהל משה. למחרת יום הכפורים כשירד מן ההר, והוא לשון הפעיל, שאינו אופק אנשים צידיים, אלא הן נאספים על פי דבורו, ותרומתו וְאַקְנָשׁ׃
- (2) ששת ימים. הקדים להם אזכרת שבת לזווי מלאכת המשכן, לומר, שאינו דוחה את השבת׃
- (3) לא תבערו אש. יש מרבותינו אומרים, הצערה ללאו יאלת, ויש אומרים לחלק יאלת (סנהדרין לה; יצמות ו):
- (4) זה הדבר אשר צוה ה'. לי לאמר לכם׃
- (5) נדיב לבו. על שם שלצו נדצו קרוי נדיב לב. כזר פירשתי נדצת המשכן ומלאכתו במקום לוואתם׃

11	the tabernacle, its tent, and its covering, its clasps, and its boards, its bars, its pillars, and its sockets;	אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־אֹהֶלוֹ וְאֶת־מִכְסָּהוּ וְאֶת־קַרְסָיו וְאֶת־קַרְשָׁיו וְאֶת־בְּרִיחָיו וְאֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנָיו:	ישראל
12	the ark, and the staves thereof, the ark-cover, and the veil of the screen;	אֶת־הָאָרֶן וְאֶת־בַּדָּיו אֶת־הַכַּפֹּרֶת וְאֶת־פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ:	12
13	the table, and its staves, and all its vessels, and the showbread;	אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־לֶחֶם הַפָּנִים:	13
14	the candlestick also for the light, and its vessels, and its lamps, and the oil for the light;	וְאֶת־מְנֹרֶת הַמָּאֹר וְאֶת־כָּלֶיהָ וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ וְאֶת־שֶׁמֶן הַמָּאֹר:	14
15	and the altar of incense, and its staves, and the anointing oil, and the sweet incense, and the screen for the door, at the door of the tabernacle;	וְאֶת־מִזְבֵּחַ הַקְטֹרֶת וְאֶת־בַּדָּיו וְאֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַפֶּתַח הַמִּשְׁכָּן:	15
16	the altar of burnt-offering, with its grating of brass, its staves, and all its vessels, the laver and its base;	אֹתוֹ מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כִּנּוֹ:	16
17	the hangings of the court, the pillars thereof, and their sockets, and the screen for the gate of the court;	אֶת־קַלְעֵי הַחֹצֵר וְאֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֶת־מָסַךְ שַׁעַר הַחֹצֵר:	17
18	the pins of the tabernacle, and the pins of the court, and their cords;	אֶת־יְתִדֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־יְתִדֹת הַחֹצֵר וְאֶת־מִיתְרֵיהֶם:	18

- (11) את המשכן. יריעות המחתונות הנראות צמוכו קרוים משכן: את אהלו. היא אהל יריעות עזים העשוי לגג: ואת מכסהו. מכסה עורות אילים והמחשים:
- (12) ואת פרוכת המסך. פרוכת המחיצה. כל דבר המגין בין למעלה בין מנגד קרוי מסך ומסך, וכן שָׁכַס בְּעָלוֹ (איוב א, ו), הִנְיִי שָׁךְ אֶת דְּרָכָךְ (הושע ב, ח):
- (13) לֶחֶם הַפָּנִים. כֹּזֶר פִּירְשָׁתִּי, על שם שהיו לו פנים לכאן ולכאן, שהיה עשוי כמין תיבה פרוצה:
- (14) ואת כלִיָּהּ. מלקחים ומחמות: נרותֶיהָ. לֹאֲנִינִי שֶׁצִּלְעִי, צוֹיכִים שֶׁהִשְׁמַן וְהַפְתִּילוֹת נִחְמוֹנִין בָּהֶן: ואת שֶׁמֶן הַמָּאֹר. אף הוא כֹּרֶךְ כִּמְיָ לָז, שהוא משונה משאר שמנים, כמו שמפורש בזמנחות (פ), מגרגרו בראש הזית, והוא כתיב וזך:
- (15) מסך הפתח. וילון שלפני המזרח, שלא היו שם קרשים ולא יריעות:
- (17) את עמודיו ואת אדניה. הרי חצר קרוי כאן לשון זכר ולשון נקבה, וכן דברים הרבה: ואת מסך שער החצר. וילון פרוש לזד המזרח עשרים אמה אמצעיות, של רוחב החצר שהיה חמשים רחב, ומתומין הימנו לזד כפון ט"ו אמה, וכן לדרום, שנאמר וַיִּמָּשֶׁ עֲשָׂרָה אַמָּה קְלָעִים לַפֶּתַח (שמות כו, יד):
- (18) יתדות. לתקוע ולקשור בהם סופי היריעות בארץ, שלא ינעו ברוח: מיתריהם. חבלים לקשור:

19	the plaited garments, for ministering in the holy place, the holy garments for Aaron the priest, and the garments of his sons, to minister in the priest's office.'	יֵת לְבוּשֵׁי שְׂמוּשָׁא לְשִׁמְשָׁא בְּקוֹדֶשׁ יֵת לְבוּשֵׁי קוֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן כֹּהֵנָּא וְיֵת לְבוּשֵׁי בְנֵיהּ לְשִׁמְשָׁא:	19	אֶת־בְּגָדֵי הַשָּׂרָד לְשָׁרֵת בְּקֹדֶשׁ אֶת־בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בְּגָדֵי בָנָיו לְכַהֵן:
20	And all the congregation of the children of Israel departed from the presence of Moses.	וַיִּפְקְדוּ כָּל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן קֶדֶם מֹשֶׁה:	20	וַיֵּצְאוּ כָּל־עֵדֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה:
21	And they came, every one whose heart stirred him up, and every one whom his spirit made willing, and brought the LORD's offering, for the work of the tent of meeting, and for all the service thereof, and for the holy garments.	וְאֵתוּ כָּל גִּבֹּר דְּאַתְרֵי לְבִיָּה וְכָל דְּאַשְׁלִימַת רוּחִיהָ עָמִיהָ אֵיתִיאוּ יֵת אֲפָרְשֻׁתָּא קֶדֶם יי לַעֲבִידַת מִשְׁכַּן זִמְנָא וְלִכְלָ פוּלְחָנִיהּ וְלְלְבוּשֵׁי קוֹדֶשׁ:	21	וַיָּבֹאוּ כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־נִשְׁאַל לִבּוֹ וְכָל אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ הֵבִיאוּ אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְמַלְאכֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְלִכְלָ־עֲבֹדָתוֹ וּלְבְגָדֵי הַקֹּדֶשׁ:
22	And they came, both men and women, as many as were willing-hearted, and brought nose-rings, and ear-rings, and signet-rings, and girdles, all jewels of gold; even every man that brought an offering of gold unto the LORD.	וּמִיתָן גּוֹבְרִיָּא עַל נִשְׂיָא כָּל דְּאַתְרֵי לְבִיָּה אֵיתִיאוּ שִׁירִין וְשִׁבּוּן וְעִזָּן וּמַחוּדָּא כָּל מִן דְּדָהֵב וְכָל גִּבֹּר דְּאַרְיִם אֲרָמוֹת דְּהָבָא קֶדֶם יי:	22	וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל־הַנָּשִׁים כָּל נָדִיב לֵב הֵבִיאוּ חָח וְנָזִם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל־כְּלֵי זָהָב וְכָל־אִישׁ אֲשֶׁר הֵנִיף תְּנוּפֶת זָהָב לַיהוָה:
23	And every man, with whom was found blue, and purple, and scarlet, and fine linen, and goats' hair, and rams' skins dyed red, and sealskins, brought them.	וְכָל גִּבֹּר דְּאַשְׁתַּכַּח עָמִיהָ תַּכְלָא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעָ זָהָרִי וּבּוּץ וּמַעֲזִי וּמַשְׁפִּי דְּדִכְרִי מִסְמָקִי וּמַשְׁפִּי סִסְגֹנָא אֵיתִיאוּ:	23	וְכָל־אִישׁ אֲשֶׁר־נִמְצָא אֹתוֹ תַּכְלֵת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים וְעֹרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים וְעֹרֹת תַּחָּשִׁים הֵבִיאוּ:
24	Every one that did set apart an offering of silver and brass brought the LORD's offering; and every man, with whom was found acacia-wood for any work of the service, brought it.	כָּל דְּאַרְיִם אֲרָמוֹת כֶּסֶף וְנָחֹשׁ אֵיתִיאוּ יֵת אֲפָרְשֻׁתָּא קֶדֶם יי וְכָל דְּאַשְׁתַּכַּח עָמִיהָ אֲעִי שִׁטִּין לְכָל עֲבִידַת פוּלְחָנָא אֵיתִיאוּ:	24	כָּל־מְרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף וְנֹחֶשֶׁת הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמַת יְהוָה וְכָל אֲשֶׁר נִמְצָא אֹתוֹ עֲצֵי שִׁטִּים לְכָל־מַלְאכֶת הָעֲבֹדָה הֵבִיאוּ:
25	And all the women that were wise-hearted did spin with their hands, and brought that which they had spun, the blue, and the purple, the scarlet, and the fine linen.	וְכָל אִתְתָּא חֲכִימַת לְבָא בִידָהָא עֲזָלָא וּמִיתָן כֶּד עֲזָלָא יֵת תַּכְלָא וְיֵת אֲרָגָמָא יֵת צִבְעָ זָהָרִי וְיֵת בּוּצָא:	25	וְכָל־אִשָּׁה חֲכַמַת־לֵב בִּידָיָהּ טָווּ וַיָּבִיאוּ מִטּוֹה אֶת־תַּכְלֵת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן אֶת־תוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ:

(19) בגדי השרד. לכסות הארון והשלחן והמזבחות בשעת סילוק מסעות:

(22) על הנשים. עם הנשים, וסמוכין אליהם. (מה שהתרגום הניח על כפשוטו, משום דלא מתרגם ויבאו האנשים וְאֵתוּ גִבְרִיָּא, כמו שמתרגם לעיל מיניה, רק מתרגם ומִיִּתָּן, ורצה לומר שהביאו חס ונוס בעודן על הנשים, כמו שכתב רש"י על טו (את העזים): חח. הוא תכשיט של זהב עגול, נתון על הזרוע, והוא הזמיד: וכומז. כלי זהב הוא, נתון כנגד אורו מקום לאשה, ורבותינו פירשו שם כומז, כאן מקום זמה:

(23) וכל איש אשר נמצא אֹתוֹ. תכלת או ארגמן או תולעת שני או עורות אילים או תחשים, כולם הביאו:

26	And all the women whose heart stirred them up in wisdom spun the goats' hair.	וְכָל-הַנָּשִׁים אֲשֶׁר לִבָּן אֶתְנֶה בַּחֲכָמָה טוֹו אֶת-הָעֵזִים:	וְכָל נְשִׂיא דְאַתְרֵי לְבָהוֹן עֲמָהוֹן בַּחֲכָמָה עֲזֹלֹן יֵת מַעֲזִיא:
27	And the rulers brought the onyx stones, and the stones to be set, for the ephod, and for the breastplate;	וְהַנִּשְׂאָם הֵבִיאוּ אֶת אֲבֹנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אֲבֹנֵי הַמְּלָאִים לְאַפֹּד וּלְחֹשֶׁן:	וּרְבָרְבִיא אִיתִיאוּ יֵת אֲבֹנֵי בּוֹרְלָא וְיֵת אֲבֹנֵי אֶשְׁלֻמוֹתָא לְשַׁקָּעָא בְּאַיְפוֹדָא וּבְחוֹשֶׁנָּא:
28	and the spice, and the oil, for the light, and for the anointing oil, and for the sweet incense.	וְאֶת-הַבֶּשֶׂם וְאֶת-הַשֶּׁמֶן לְמָאֹר וְלְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסִּמִּים:	וְיֵת בּוֹסְמָא וְיֵת מִשְׁחָא לְאַנְהֲרוֹתָא וְלְמִשַּׁח רְבוּתָא וְלִקְטֹרֶת בּוֹסְמָא:
29	The children of Israel brought a freewill-offering unto the LORD; every man and woman, whose heart made them willing to bring for all the work, which the LORD had commanded by the hand of Moses to be made.	כָּל-אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר נָדָב לִבָּם אָתָם לְהֵבִיא לְכָל-הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּיַד-מֹשֶׁה הֵבִיאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל נִדְבָה לַיהוָה: (פ)	כָּל גִּבּוֹר וְאִתָּא דְאַתְרֵי לְבָהוֹן עֲמָהוֹן לְאַיְתָאָה לְכָל עֲבִידָתָא דְפִקִּיד יְיָ לְמַעַבְדּ בְּיָדָא דְמֹשֶׁה אִיתִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל נִדְבָתָא קָדָם יְיָ:
30	And Moses said unto the children of Israel: 'See, the LORD hath called by name Bezalel the son of Uri, the son of Hur, of the tribe of Judah.	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא יְהוָה בְּשֵׁם בְּצַלָּאֵל בֶּן-אוּרִי בֶן-חֹוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה:	וַאֲמַר מֹשֶׁה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲזוּ דְרַבִּי יְיָ בְּשׁוֹם בְּצַלָּאֵל בֶּר אוּרִי בֶר חֹוּר לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה:
31	And He hath filled him with the spirit of God, in wisdom, in understanding, and in knowledge, and in all manner of workmanship.	וַיִּמְלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בַּחֲכָמָה בְּתַבּוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל-מְלָאכָה:	וְאַשְׁלִים עֲמִיה רוּחַ מִן קָדָם יְיָ בַּחֲכָמָא בְּסוּכְלָתָנוּ וּבְמַדְעָא וּבְכָל עֲבִידָא:
32	And to devise skilful works, to work in gold, and in silver, and in brass,	וּלְחַשֵּׁב מַחֲשָׁבֹת לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת:	וּלְאַלְפָא אֲמֻנָן לְמַעַבְדּ בְּדִהָבָא וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת:
33	and in cutting of stones for setting, and in carving of wood, to work in all manner of skilful workmanship.	וּבַחֲרֹשֶׁת אֲבָן לְמִלְאֹת וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל-מְלָאכֶת מַחֲשָׁבֹת:	וּבְאַיְמָנוֹת אֲבָן טָבָא לְאַשְׁלָמָא וּבְנִגְרוֹת אֲעָא לְמַעַבְדּ בְּכָל עֲבִידַת אוּמָנָן:

(26) טוו את העזים. היא היתה אומנות יתירה, שמעל גבי העזים היו טווין אותם (שצח ט).
(27) והנשאם הביאו. אמר ר' נתן, מה ראו נשיאים להתנדב צחוכת המוצח צחלה, וצמלכח המשכן לא התנדדו צחלה, אלא כך אמרו נשיאים, יתנדדו צחור מה שמתנדדים, ומה שמחסרין אנו משלימין אותם, כיון שהשלימו צחור את הכל, שנאמר והמלאכה קִדְּקָה דָּקִים (שמות לו, ז), אמרו נשיאים מה עלינו לעשות, הביאו את צחני השחם וגו', לכך התנדדו צחוכת המוצח צחלה, ולפי שנחשלו מתחלה, נחסרה אות משחם, והנשאם כתיב:
(30) חור. צנה של מרים היה:

34	<p>And He hath put in his heart that he may teach, both he, and Oholiab, the son of Ahisamach, of the tribe of Dan.</p>	<p>וַיִּהְיוּתָּה נָתַן בְּלִבּוֹ הוּא וְאַהֲלִיאֵב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה דָן וְאַהֲלִיאֵב יִהְיֶה בְלָבִיָּה הוּא וְאַהֲלִיאֵב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה דָן:</p>	34
35	<p>Them hath He filled with wisdom of heart, to work all manner of workmanship, of the craftsman, and of the skilful workman, and of the weaver in colours, in blue, and in purple, in scarlet, and in fine linen, and of the weaver, even of them that do any workmanship, and of those that devise skilful works.</p>	<p>מִלֵּא אֹתָם חֲכֻמַּת־לֵב לַעֲשׂוֹת כָּל־מְלָאכֶת חָרָשׁ וְחָשֹׁב וְרָקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבְאַרְגָּמָן בְּתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשָּׁשׁ וְאַרְגֵּי עֹשִׂי כָל־מְלָאכָה וְחָשְׁבֵי מַחְשָׁבֹת:</p>	35
XXXVI	<p>And Bezalel and Oholiab shall work, and every wise-hearted man, in whom the LORD hath put wisdom and understanding to know how to work all the work for the service of the sanctuary, according to all that the LORD hath commanded.'</p>	<p>וַיַּעֲבִיד בְּצִלְאֵל וְאַהֲלִיאֵב וְכָל־אִישׁ חָכֵם־לֵב אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה חֲכֻמָּה וּתְבוּנָה בְּהִמָּה לַדַּעַת לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מְלָאכֶת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לְכָל־אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה:</p>	XXXVI
2	<p>And Moses called Bezalel and Oholiab, and every wise-hearted man, in whose heart the LORD had put wisdom, even every one whose heart stirred him up to come unto the work to do it.</p>	<p>וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־בְּצִלְאֵל וְאַהֲלִיאֵב וְכָל־אִישׁ חָכֵם־לֵב אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה חֲכֻמָּה בְּלִבּוֹ כָּל־אֲשֶׁר נִשְׁאָו לָבוֹ לַקְרָבָה אֶל־הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ:</p>	2
3	<p>And they received of Moses all the offering, which the children of Israel had brought for the work of the service of the sanctuary, wherewith to make it. And they brought yet unto him freewill-offerings every morning.</p>	<p>וַיִּקְחוּ מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵבִיאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמְלָאכֶת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נִדְבָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר:</p>	3
4	<p>And all the wise men, that wrought all the work of the sanctuary, came every man from his work which they wrought.</p>	<p>וַיָּבֹאוּ כָל־הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים אֶת־כָּל־מְלָאכֶת הַקֹּדֶשׁ אִישׁ־אִישׁ מִמְּלָאכָתוֹ אֲשֶׁר־הִמָּה עֹשִׂים:</p>	4

(34) ואהליאב. משצט דן, מן הירודין שצצטטים, מצני השפחות, והשוהו המקום לצלאל למלאכת המשכן, והוא מגדולי השצטטים, לקיים מה שנאמר ולא נפר שע לפני קל (איוב לד, יט):

<p>5 And they spoke unto Moses, saying: 'The people bring much more than enough for the service of the work, which the LORD commanded to make.'</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ לְמֹשֶׁה לְמִימַר מִסְגָּן עֲמָא לְאִיתָאָה מִסַּת פּוֹלְחָנָא לְעִבְדָּתָא דְּפִסְקִיד יִי לְמַעַבְד יִתָּה:</p>	<p>5 וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר מִרְבִּים הָעָם לְהֵבִיא מִדֵּי הָעֲבֹדָה לְמַלְאכָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ:</p>
<p>6 And Moses gave commandment, and they caused it to be proclaimed throughout the camp, saying: 'Let neither man nor woman make any more work for the offering of the sanctuary.' So the people were restrained from bringing.</p>	<p>וּפִסְקִיד מֹשֶׁה וַאֲעֲבְרוּ כְּרוּז בְּמִשְׁרִיתָא לְמִימַר גְּבַר וְאִתָּא לֹא יַעֲבֹדוּן עוֹד עֲבִידָתָא לְאַפְרָשׁוֹת קוּדְשָׁא וּפִסְק עֲמָא מִלְּאִיתָאָה:</p>	<p>6 וַיִּצְוֵנוּ מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמִחְנֶה לֵּאמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה אֶל־יַעֲשׂוּ עוֹד מְלָאכָה לְתִרְוַמַת הַקֹּדֶשׁ וַיִּכְלָא הָעָם מִהֵבִיא:</p>
<p>7 For the stuff they had was sufficient for all the work to make it, and too much.</p>	<p>וַעֲבִידָתָא הָיָה מִסַּת לְכָל עֲבִידָתָא לְמַעַבְד יִתָּה וַיִּתֵּר:</p>	<p>7 וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דִּים לְכָל־ הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהוֹתֵר: (ס)</p>
<p>8 And every wise-hearted man among them that wrought the work made the tabernacle with ten curtains: of fine twined linen, and blue, and purple, and scarlet, with cherubim the work of the skilful workman made he them.</p>	<p>וַעֲבָדוּ כָל חֲכִימֵי לְבָא בְּעַבְדֵי עֲבִידָתָא יִת מִשְׁכָּנָא עֲשֶׂר יִרְעֵן דְּבוּץ שְׁזִיר וְחִכְלָא וְאַרְגָּמָנָא וְצִבְעֵי זָהָרִי צִוְרַת כְּרוּבִין עוֹבֵד אוּמָן עֲבַד יִתְהוֹן:</p>	<p>8 וַיַּעֲשׂוּ כָל־חֲכָמִים לֵב בְּעֲשֵׂי הַמְּלָאכָה אֶת־הַמִּשְׁכָּן עֲשֶׂר יִרְעֵת שֵׁשׁ מִשְׁזֹר וְחִכְלַת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי כְּרִבִּים מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב עָשָׂה אֹתָם:</p>
<p>9 The length of each curtain was eight and twenty cubits, and the breadth of each curtain four cubits; all the curtains had one measure.</p>	<p>אוּרְכָא דִּירִיעָתָא חֲדָא עֲשָׂרִין וְחֲמִי אַמִּין וּפְתִיָא אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעָתָא חֲדָא מִשְׁחָתָא חֲדָא לְכָל יִרִיעָתָא:</p>	<p>9 אֹרֶךְ הַיִּרְיעָה הָאֶחָת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאָמָה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאָמָה הַיִּרְיעָה הָאֶחָת מִדָּה אֶחָת לְכָל־הַיִּרְיעֹת:</p>
<p>10 And he coupled five curtains one to another; and the other five curtains he coupled one to another.</p>	<p>וּלְפִיָּה יִת חֲמִישׁ יִרְעֵן חֲדָא עִם חֲדָא וְחֲמִישׁ יִרְעֵן לְפִיָּה חֲדָא עִם חֲדָא:</p>	<p>10 וַיַּחְבֵּר אֶת־חֲמִשׁ הַיִּרְיעֹת אֶחָת אֶל־אֶחָת וְחֲמִשׁ יִרְעֵת חֵבֶר אֶחָת אֶל־אֶחָת:</p>
<p>11 And he made loops of blue upon the edge of the one curtain that was outmost in the first set; likewise he made in the edge of the curtain that was outmost in the second set.</p>	<p>וַעֲבַד עֲנוּבִין דְּתִכְלָא עַל סִפְתָּא דִּירִיעָתָא חֲדָא מִסְטָרָא בֵּית לוּפִי כֵן עֲבַד בְּסִפְתָּא דִּירִיעָתָא בְּסִטְרָא בֵּית לוּפִי תִנְיָנָא:</p>	<p>11 וַיַּעַשׂ לָלֶאֱת תִּכְלֹת עַל שִׁפְתֵי הַיִּרְיעָה הָאֶחָת מִקְצֶה בְּמַחְבֶּרֶת כֵּן עָשָׂה בְּשִׁפְתֵי הַיִּרְיעָה הַקִּיצוֹנָה בְּמַחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית:</p>

(5) מדי העבודה. יומר מכדי לורך העבודה:

(6) ויכלא. לשון מניעה:

(7) והמלאכה היתה דים לכל המלאכה ומלאכת ההנאה הייתה דים של עושי המשכן, לכל המלאכה של משכן לעשות אותה, ולסוּת: והותר. כמו וְהִקְצַד אֶת לְצוֹ (שמות ט, יא), וְהָיוּ אֵת מוֹקֵצ (מלכים-ב ג, כד):

12	Fifty loops made he in the one curtain, and fifty loops made he in the edge of the curtain that was in the second set; the loops were opposite one to another.	חֲמִשִּׁים לְלֹאֵת עָשָׂה בִּירֵיעָה הָאַחַת וְחֲמִשִּׁים לְלֹאֵת עָשָׂה בְּקִצָּה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשְּׁנִיָּת מִקְבִּילֹת הַלֵּלֹאֵת אֶחָת אֶל־אַחַת:	חֲמִשִּׁים לְלֹאֵת עָשָׂה בִּירֵיעָה הָאַחַת וְחֲמִשִּׁים לְלֹאֵת עָשָׂה בְּקִצָּה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשְּׁנִיָּת מִקְבִּילֹת הַלֵּלֹאֵת אֶחָת אֶל־אַחַת:	12
13	And he made fifty clasps of gold, and coupled the curtains one to another with the clasps; so the tabernacle was one.	וַיַּעַשׂ חֲמִשִּׁים קְרָסֵי זָהָב וַיַּחְבֵּר אֶת־הַיְרִיעֹת אֶחָת אֶל־ אַחַת בְּקְרָסִים וַיְהִי הַמִּשְׁכָּן אֶחָד: (פ)	וַיַּעַשׂ חֲמִשִּׁים קְרָסֵי זָהָב וַיַּחְבֵּר אֶת־הַיְרִיעֹת אֶחָת אֶל־ אַחַת בְּקְרָסִים וַיְהִי הַמִּשְׁכָּן אֶחָד: (פ)	13
14	And he made curtains of goats' hair for a tent over the tabernacle; eleven curtains he made them.	וַיַּעַשׂ יְרִיעַן דִּמְעוּי לַפָּרָסָא עַל מִשְׁכַּנָּא חֲדָא עֲשָׂרֵי יְרִיעַן עֶבֶד יְתַהוֹן:	וַיַּעַשׂ יְרִיעַת עֲזִים לַאֲהֶל עַל־ הַמִּשְׁכָּן עֲשָׂתֵי־עֶשְׂרֵה יְרִיעַת עָשָׂה אֹתָם:	14
15	The length of each curtain was thirty cubits, and four cubits the breadth of each curtain; the eleven curtains had one measure.	אֹרְכָא דִּירֵיעָתָא חֲדָא תַּלְתִּין אַמִּין וְאַרְבַּע אַמִּין פּוּתְיָא דִּירֵיעָתָא חֲדָא מִשְׁתָּא חֲדָא לְחֲדָא עֲשָׂרֵי יְרִיעַן:	אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאֶחָת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְאַרְבַּע אַמּוֹת רָחֵב הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אֶחָת לְעֲשָׂתֵי עֶשְׂרֵה יְרִיעַת:	15
16	And he coupled five curtains by themselves, and six curtains by themselves.	וַלְפִיָּף יֵת חֲמִישׁ יְרִיעַן לְחֹד וְיֵת שֵׁית יְרִיעַן לְחֹד:	וַיַּחְבֵּר אֶת־חֲמִשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד:	16
17	And he made fifty loops on the edge of the curtain that was outmost in the first set, and fifty loops made he upon the edge of the curtain which was outmost in the second set.	וַעֲבַד עֲנוּבִין חֲמִשִּׁין עַל סַפְתָּא דִּירֵיעָתָא בְּסִטְרָא בֵּית לֹפִי וְחֲמִשִּׁין עֲנוּבִין עֶבֶד עַל סַפְתָּא דִּירֵיעָתָא דְּבֵית לֹפִי תַּנְיָנָא:	וַיַּעַשׂ לְלֹאֵת חֲמִשִּׁים עַל שַׁפֹּת הַיְרִיעָה הַקִּיצָּנָה בַּמַּחְבֶּרֶת וְחֲמִשִּׁים לְלֹאֵת עָשָׂה עַל־שַׁפֹּת הַיְרִיעָה הַחֲבֵרֶת הַשְּׁנִיָּת:	17
18	And he made fifty clasps of brass to couple the tent together, that it might be one.	וַעֲבַד פּוּרְפִין דְּנַחֲשׁ חֲמִשִּׁין לְלַפְּפָא יֵת מִשְׁכַּנָּא לְמַהוּי חֶד:	וַיַּעַשׂ קְרָסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים לְחַבֵּר אֶת־הָאֶהֱל לְהִיָּת אֶחָד:	18
19	And he made a covering for the tent of rams' skins dyed red, and a covering of sealskins above.	וַעֲבַד חוּפָאָה לְמִשְׁכַּנָּא דְּמִשְׁכֵּי דְּכָרִי מְסֻמִּי וְחוּפָאָה דְּמִשְׁכֵּי סִסְגוּנָא מְלַעִילָא:	וַיַּעַשׂ מְכֻסָּה לַאֲהֶל עֹרֹת אֵילִם וּמְכֻסָּה עֹרֹת תַּחֲשִׁים מִלְמַעְלָה: (ס)	19
20	And he made the boards for the tabernacle of acacia-wood, standing up.	וַעֲבַד יֵת דְּפִיָּא לְמִשְׁכַּנָּא דְּאֵעִי שִׁטִּין קִימִין:	וַיַּעַשׂ אֶת־הַקְּרָשִׁים לְמִשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים:	חמישי

21	Ten cubits was the length of a board, and a cubit and a half the breadth of each board.	עֶשֶׂר אַמֹּת אַרְבֵּי הַקֶּרֶשׁ וְאַמָּה וְחֻצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: עֶשֶׂר אַמִּין אוֹרְכָא דְדַפָּא וְאַמָּתָא וּפְלִגוּת אַמָּתָא פּוֹתִינָא דְדַפָּא חַד:	21
22	Each board had two tenons, joined one to another. Thus did he make for all the boards of the tabernacle.	שְׁתֵּי יָדָת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אַחַת אֶל־אַחַת כֵּן עָשָׂה לְכָל קֶרֶשִׁי הַמִּשְׁכָּן: תְּרִין צִירִין לְדַפָּא חַד מְשׁוּלָבִין חַד לְגַבִּיל חַד כֵּן עָבַד לְכָל דְּפִי מִשְׁכָּנָא:	22
23	And he made the boards for the tabernacle; twenty boards for the south side southward.	וַיַּעַשׂ אֶת־הַקֶּרֶשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קֶרֶשִׁים לַפָּאָת נֹגֵב תִּימָנָה: וַעֲבַד יֵת דְּפִינָא לַמִּשְׁכָּנָא עֶשְׂרִין דְּפִין לְרוּחַ עֵיבֵר דְּרוּמָא:	23
24	And he made forty sockets of silver under the twenty boards: two sockets under one board for its two tenons, and two sockets under another board for its two tenons.	וְאַרְבַּעִים אֲדָנִי־כֶסֶף עָשָׂה תַּחַת עֶשְׂרִים הַקֶּרֶשִׁים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לְשְׁתֵּי יָדָתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־ הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לְשְׁתֵּי יָדָתָיו: וְאַרְבַּעִין עֶשְׂרִין דְּפִין תְּרִין סְמְכִין תַּחַת דְּפָא חַד לְתִירִין צִירוּהֵי וְתִירִין סְמְכִין תַּחַת דְּפָא חַד לְתִירִין צִירוּהֵי:	24
25	And for the second side of the tabernacle, on the north side, he made twenty boards,	וְלַצֵּלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לַפָּאָת צִפּוֹן עָשָׂה עֶשְׂרִים קֶרֶשִׁים: וְלִסְטֵר מִשְׁכָּנָא תִּנְינָא לְרוּחַ צְפוֹנָא עָבַד עֶשְׂרִין דְּפִין:	25
26	and their forty sockets of silver: two sockets under one board, and two sockets under another board.	וְאַרְבַּעִים אֲדָנִיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: וְאַרְבַּעִין סְמְכִין תַּחַת דְּפָא חַד וְתִירִין סְמְכִין תַּחַת דְּפָא חַד:	26
27	And for the hinder part of the tabernacle westward he made six boards.	וְלִירְכַתִּי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה עָשָׂה שֵׁשֶׁה קֶרֶשִׁים: וְלִסְיָפִי מִשְׁכָּנָא מֵעֶרְבָא עָבַד שֵׁשֶׁה דְּפִין:	27
28	And two boards made he for the corners of the tabernacle in the hinder part;	וּשְׁנֵי קֶרֶשִׁים עָשָׂה לַמְּקַצֵּת הַמִּשְׁכָּן בִּירְכַתָּיִם: וְתִירִין דְּפִין עָבַד לְזוּיָת מִשְׁכָּנָא בְּסוֹפְהוֹן:	28
29	that they might be double beneath, and in like manner they should be complete unto the top thereof unto the first ring. Thus he did to both of them in the two corners.	וְהָיוּ תּוֹאמִם מִלְּמַטָּה וַיַּחֲדּוּ וְהָיוּ תְּמִים אֶל־רֹאשׁוֹ אֶל־ הַטֵּבַעַת הָאַחַת כֵּן עָשָׂה לְשְׁנֵיהֶם לַמְּקַצֵּת: וְהָיוּ מְכֻנִּין מִלְּרַע וּכְחֻדָּא הָיוּ מְכֻנִּין בְּרִישֵׁיהוֹן בְּעִזְקָתָא חֻדָּא כֵּן עָבַד לְתִירֵיהוֹן לְתִירֵין זֵין:	29
30	And there were eight boards, and their sockets of silver, sixteen sockets: under every board two sockets.	וְהָיוּ שְׁמֹנֶה קֶרֶשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שֵׁשֶׁה עֶשֶׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: וְהָיוּ תִּמְנִינָא דְּפִין וּסְמְכִיהוֹן דְּכֶסֶף שְׁתַּת עֶשֶׂר סְמְכִין תְּרִין סְמְכִין תְּרִין סְמְכִין תַּחַת דְּפָא חַד:	30

31	And he made bars of acacia-wood: five for the boards of the one side of the tabernacle,	וַיַּעַשׂ בָּרִיחַ עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקִרְשֵׁי צֶלַע-הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָת:	וַעֲבַד עֲבָרֵי דָאֵעִי שִׁטִּין חֲמִשָּׁה לְדָפֵי סֹטֵר מִשְׁכָּנָא חֵד:
32	and five bars for the boards of the other side of the tabernacle, and five bars for the boards of the tabernacle for the hinder part westward.	וַחֲמִשָּׁה בָּרִיחִם לְקִרְשֵׁי צֶלַע-הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בָּרִיחִם לְקִרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן לִירְכָתָם יָמָה:	וַחֲמִשָּׁה עֲבָרִין לְדָפֵי סֹטֵר מִשְׁכָּנָא תְּנִינָא וַחֲמִשָּׁה עֲבָרִין לְדָפֵי מִשְׁכָּנָא לְסוּפְהוֹן מַעֲרָבָא:
33	And he made the middle bar to pass through in the midst of the boards from the one end to the other.	וַיַּעַשׂ אֶת-הַבָּרִיחַ הַתִּיכֹן לְבִרְחַת בְּתוֹךְ הַקִּרְשִׁים מִן-הַקֶּצֶה אֶל-הַקֶּצֶה:	וַעֲבַד ית עֲבָרָא מְצִיעָא לְאֶעְבְּרָא בְּגוּ דְּפִיא מִן סִיפֵי לְסִיפֵי:
34	And he overlaid the boards with gold, and made their rings of gold for holders for the bars, and overlaid the bars with gold.	וְאֶת-הַקִּרְשִׁים צָפָה זָהָב וְאֶת-טַבַּעְתֵּם עָשָׂה זָהָב בָּתִּים לְבָרִיחֵם וַיִּצָּף אֶת-הַבָּרִיחִם זָהָב:	וַיִּת דְּפִיא חֲפָא דְּהָבָא וַיִּת עֲזָקְתֵּהוֹן עֲבַד דְּהָבָא אֶתְרָא לְעֲבָרֵיא וַחֲפָא ית עֲבָרֵיא דְּהָבָא:
35	And he made the veil of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen; with the cherubim the work of the skilful workman made he it.	וַיַּעַשׂ אֶת-הַפָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב עָשָׂה אֹתָהּ כְּרָבִים:	וַעֲבַד ית פְּרוּכְתָא דְּתַכְלָא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעֵי זְהוּרֵי וּבּוּץ שְׁזִיר עוֹבָד אִמְּן עֲבַד יתָּה צוּרַת כְּרוּבִין:
36	And he made thereunto four pillars of acacia, and overlaid them with gold, their hooks being of gold; and he cast for them four sockets of silver.	וַיַּעַשׂ לָהּ אַרְבַּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וַיִּצָּפֵם זָהָב וַיִּהְיֶם זָהָב וַיִּצָּק לָהֶם אַרְבַּעָה אֲדָנֵי-כֶסֶף:	וַעֲבַד לָהּ אַרְבַּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּין וַחֲפָנִין דְּהָבָא וַיִּהְיוּ דְּהָבָא וַאֲתִידָ לָהֶן אַרְבַּעָה סְמִכִין דְּכֶסֶף:
37	And he made a screen for the door of the Tent, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen, the work of the weaver in colours;	וַיַּעַשׂ מָסֹךְ לַפֶּתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר מַעֲשֵׂה רָקִם:	וַעֲבַד פֶּרֶסָא לְתַרְעֵ מִשְׁכָּנָא דְּתַכְלָא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעֵי זְהוּרֵי וּבּוּץ שְׁזִיר עוֹבָד צִיִּיר:
38	and the five pillars of it with their hooks; and he overlaid their capitals and their fillets with gold; and their five sockets were of brass.	וְאֶת-עַמּוּדָיו חֲמִשָּׁה וְאֶת-נוֹיָהֶם וְצָפָה רִאשֵׁיהֶם וַחֲשֻׁקֵיהֶם זָהָב וְאֲדָנֵיהֶם חֲמִשָּׁה נְחֹשֶׁת: (פ)	וַיִּת עַמּוּדֵיהִי חֲמִשָּׁה וַיִּת נוֹיָהוֹן וַחֲפֵי רִישֵׁיהוֹן וְכַפּוּשֵׁיהוֹן דְּהָבָא וְסְמִכֵיהוֹן חֲמִשָּׁה דְּנְחָשָׁא:
XXXVII	And Bezalel made the ark of acacia-wood: two cubits and a half was the length of it, and a cubit and a half the breadth of it, and a cubit and a half the height of it.	וַיַּעַשׂ בְּצֻלָּאֵל אֶת-הָאָרֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתַיִם וַחֲצִי אַרְבּוּ וְאֲמָה וַחֲצִי רֹחַבּוֹ וְאֲמָה וַחֲצִי קִמְתּוֹ:	וַעֲבַד בְּצֻלָּאֵל ית אֲרוֹנָא דָאֵעִי שִׁטִּין תְּרִיתִין אֲמִין וּפְלָגָא אוּרְכֵיהּ וְאֲמָתָא וּפְלָגָא פּוּתֵיהּ וְאֲמָתָא וּפְלָגָא רּוּמֵיהּ:

(1) ויעש בצלאל. לפי שנתן נפשו על המלאכה יותר משאר חכמים, נקראת על שמו:

2 And he overlaid it with pure gold within and without, and made a crown of gold to it round about.	וַיַּצְפֵּהוּ זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמִחוּץ וַיַּעַשׂ לָו זָרָהב סָבִיב: וַיַּעֲבֹד דָּהָב דְּכִי מְגִיּוֹ וּמִבְּרָא וַיַּעֲבֹד לִיָּה זֵר דְּדָהָב סָחוֹר סָחוֹר:	2 וַיַּצְפֵּהוּ זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמִחוּץ וַיַּעַשׂ לָו זָרָהב סָבִיב:
3 And he cast for it four rings of gold, in the four feet thereof: even two rings on the one side of it, and two rings on the other side of it.	וַיִּצֹק לָו אַרְבַּע טַבַּעֲתֵי זָהָב עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבַּעֲתֵי עַל צִלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבַּעֲתֵי עַל צִלְעוֹ הַשֵּׁנִית: וַאֲתִידָּ לִיָּה אַרְבַּע עֲזָקִין דְּדָהָב עַל אַרְבַּע זְוִיָּתֶיהָ וּתְרֵיתִין עֲזָקִין עַל סַטְרִיהָ חֵד וּתְרֵיתִין עֲזָקִין עַל סַטְרִיהָ תְּנִינָא:	3 וַיִּצֹק לָו אַרְבַּע טַבַּעֲתֵי זָהָב עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבַּעֲתֵי עַל צִלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבַּעֲתֵי עַל צִלְעוֹ הַשֵּׁנִית:
4 And he made staves of acacia-wood, and overlaid them with gold.	וַיַּעַשׂ בָּרִי עֲצֵי שִׁטִּים וַיַּצַּף אֹתָם זָהָב: וַעֲבַד אֲרִיחֵי דְאֵשִׁי שִׁטִּין וַחֲפָא יְתִהוֹן דְּדָהָב:	4 וַיַּעַשׂ בָּרִי עֲצֵי שִׁטִּים וַיַּצַּף אֹתָם זָהָב:
5 And he put the staves into the rings on the sides of the ark, to bear the ark.	וַיִּבָּא אֶת־הַבָּדִים בְּטַבַּעֲתֵי עַל צִלְעַת הָאָרֶן לְשֵׂאת אֶת־הָאָרֶן: וַאֲעִיל יָת אֲרִיחָא בְּעִזְקָתָא עַל סַטְרֵי אֲרוֹנָא לְמַטֵּל יָת אֲרוֹנָא:	5 וַיִּבָּא אֶת־הַבָּדִים בְּטַבַּעֲתֵי עַל צִלְעַת הָאָרֶן לְשֵׂאת אֶת־הָאָרֶן:
6 And he made an ark-cover of pure gold: two cubits and a half was the length thereof, and a cubit and a half the breadth thereof.	וַיַּעַשׂ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אֲמָתַיִם וַחֲצִי אַרְבֵּה וְאַמָּה וַחֲצִי רָחֶבָּה: וַעֲבַד כַּפֹּרֶתָא דְּדָהָב דְּכִי תְּרֵיתִין אֲמִין וּפְלָגָא אוּרְבֵּה וְאַמָּתָא וּפְלָגָא פּוּתִיָּה:	6 וַיַּעַשׂ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אֲמָתַיִם וַחֲצִי אַרְבֵּה וְאַמָּה וַחֲצִי רָחֶבָּה:
7 And he made two cherubim of gold: of beaten work made he them, at the two ends of the ark-cover:	וַיַּעַשׂ שְׁנֵי כְּרֻבִּים זָהָב מִקְשָׁה עָשָׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת: וַעֲבַד תְּרִין כְּרוּבִין דְּדָהָב נְגִיד עֲבַד יְתִהוֹן מִתְרִין סַטְרֵי כַּפֹּרֶתָא:	7 וַיַּעַשׂ שְׁנֵי כְּרֻבִּים זָהָב מִקְשָׁה עָשָׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת:
8 one cherub at the one end, and one cherub at the other end; of one piece with the ark-cover made he the cherubim at the two ends thereof.	כְּרוּבֵא אֶחָד מִקְצָה מִזָּה וּכְרוּבֵא אֶחָד מִקְצָה מִזָּה מִן הַכַּפֹּרֶת עָשָׂה אֶת־הַכְּרֻבִּים מִשְׁנֵי (כ' קְצוֹתָיו): כְּרוּבֵא חֵד מִסַּטְרָא מְכָא וּכְרוּבֵא חֵד מִסַּטְרָא מְכָא מִן כַּפֹּרֶתָא עֲבַד יָת כְּרוּבֵא מִתְרִין סַטְרוֹתֵי:	8 כְּרוּבֵא אֶחָד מִקְצָה מִזָּה וּכְרוּבֵא אֶחָד מִקְצָה מִזָּה מִן הַכַּפֹּרֶת עָשָׂה אֶת־הַכְּרֻבִּים מִשְׁנֵי (כ' קְצוֹתָיו):
9 And the cherubim spread out their wings on high, screening the ark-cover with their wings, with their faces one to another; toward the ark-cover were the faces of the cherubim.	וַיְהִיו הַכְּרֻבִּים פְּרָשֵׁי כְּנָפֵיהֶן לְמַעַלָּה סְכָכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־ הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־ אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת הָיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִּים: (פ)	9 וַיְהִיו הַכְּרֻבִּים פְּרָשֵׁי כְּנָפֵיהֶן לְמַעַלָּה סְכָכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־ הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־ אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת הָיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִּים: (פ)
10 And he made the table of acacia-wood: two cubits was the length thereof, and a cubit the breadth thereof, and a cubit and a half the height thereof.	וַיַּעַשׂ אֶת־הַשֻּׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתַיִם אַרְבֹּל וְאַמָּה רָחֶבּוֹ וְאַמָּה וַחֲצִי קִמָּתוֹ: וַעֲבַד יָת פְּתוּרָא דְאֵשִׁי שִׁטִּין תְּרֵיתִין אֲמִין אוּרְבֵּיהָ וְאַמָּתָא פּוּתִיָּה וְאַמָּתָא וּפְלָגָא רִימִיָּה:	10 וַיַּעַשׂ אֶת־הַשֻּׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתַיִם אַרְבֹּל וְאַמָּה רָחֶבּוֹ וְאַמָּה וַחֲצִי קִמָּתוֹ:
11 And he overlaid it with pure gold, and made thereto a crown of gold round about.	וַיַּצַּף אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וַיַּעַשׂ לָו זָרָהב סָבִיב: וַחֲפָא יְתִיָּה דָּהָב דְּכִי וַעֲבַד לִיָּה זֵר דְּדָהָב סָחוֹר סָחוֹר:	11 וַיַּצַּף אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וַיַּעַשׂ לָו זָרָהב סָבִיב:

12	And he made unto it a border of a hand-breadth round about, and made a golden crown to the border thereof round about.	וַיַּעַשׂ לָּו מִסְגֶּרֶת טֶפַח סָבִיב וַיַּעַשׂ זֶרֶזָהָב לְמִסְגֶּרֶתוֹ סָבִיב: דָּדָהָב לְגִדְנָפִיהָ סָחֹר סָחֹר:	12
13	And he cast for it four rings of gold, and put the rings in the four corners that were on the four feet thereof.	וַיִּצֶק לָּו אַרְבַּע טִבְעֹת זָהָב וַיִּתֵּן אֶת־הַטִּבְעֹת עַל אַרְבַּע הַפְּאֵת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו: וַאֲחִידָּ לִיהָ אַרְבַּע עֲזָקִין דָּדָהָב וַיַּהֲב יָת עֲזָקְתָּא עַל אַרְבַּע זְוִיתָּא דְלֶאֱרַבַּע רַגְלֹהִי:	13
14	Close by the border were the rings, the holders for the staves to bear the table.	לְעִמָּת הַמִּסְגֶּרֶת הָיוּ הַטִּבְעֹת בְּתוֹם לְבָדִים לְשֹׂאת אֶת־ הַשֻּׁלְחָן: לְקַבִּיל גִּדְנָפָא הַנּוֹאָה עֲזָקְתָּא אֲתָרָא לְאַרְחִינָא לְמַטֵּל יָת פְּתוּרָא:	14
15	And he made the staves of acacia-wood, and overlaid them with gold, to bear the table.	וַיַּעַשׂ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וַיִּצָּר אֹתָם זָהָב לְשֹׂאת אֶת־ הַשֻּׁלְחָן: וַעֲבַד יָת אֲרִיחִנָּא דְאֵעֵי שִׁטִּין וַחֲפָא יִתְהוֹן דְּהָבָא לְמַטֵּל יָת פְּתוּרָא:	15
16	And he made the vessels which were upon the table, the dishes thereof, and the pans thereof, and the bowls thereof, wherewith to pour out, of pure gold.	וַיַּעַשׂ אֶת־הַכֵּלִים אֲשֶׁר עַל־ הַשֻּׁלְחָן אֶת־קַעֲרֹתָיו וְאֶת־ כַּפְתָּיו וְאֶת מְנַקֵּיתָיו וְאֶת־ הַקְּשׁוֹת אֲשֶׁר יִסֹּךְ בָּהֶן זָהָב טְהוֹר: (פ)	16
17	And he made the candlestick of pure gold: of beaten work made he the candlestick, even its base, and its shaft; its cups, its knops, and its flowers, were of one piece with it.	וַיַּעַשׂ אֶת־הַמְּנֹרֶה זָהָב טְהוֹר מִקְשָׁה עֲשָׂה אֶת־הַמְּנֹרֶה יִרְכָּה וְקִנֵּה גִבְעִיָּה כַּפְתָּרִיָּה וּפְרָחִיָּה מִמְּנֶה הָיוּ: וַעֲבַד יָת מְנֹרֶתָא דָּדָהָב דְּכִי נְגִיד עֲבַד יָת מְנֹרֶתָא שְׂדָה וְקִנֵּה כְּלִידָהָא חֲזוּרָהָא וְשׁוֹשְׁנָהָא מִנֶּה הָיוּ:	ששי (שלישי)
18	And there were six branches going out of the sides thereof: three branches of the candlestick out of the one side thereof, and three branches of the candlestick out of the other side thereof;	וּשְׁשֶׁה קָנִים יִצְאִים מִצְדָּתָהּ שְׁלֹשָׁה קֲנֵי מְנֹרֶה מִצְדָּתָהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קֲנֵי מְנֹרֶה מִצְדָּתָהּ הַשֵּׁנִי: וּשְׁשֶׁה קָנִים יִצְאִים מִצְדָּתָהּ וּשְׁשֶׁה קָנֵי מְנֹרֶה מִצְדָּתָהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קֲנֵי מְנֹרֶה מִצְדָּתָהּ הַשֵּׁנִי: וּשְׁשֶׁה קָנִים יִצְאִים מִצְדָּתָהּ וּשְׁשֶׁה קָנֵי מְנֹרֶה מִצְדָּתָהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קֲנֵי מְנֹרֶה מִצְדָּתָהּ הַשֵּׁנִי:	18
19	three cups made like almond-blossoms in one branch, a knop and a flower; and three cups made like almond-blossoms in the other branch, a knop and a flower. So for the six branches going out of the candlestick.	תְּלָתָא כְּלִידִין מִצְרִין בְּקִנָּה חֲדָ חֲזוּר וְשׁוֹשֵׁן וּתְלָתָא כְּלִידִין מִצְרִין בְּקִנָּה חֲדָ חֲזוּר וְשׁוֹשֵׁן כֵּן לְשֹׂאת קֲנֵין דְּנִפְקִין מִן מְנֹרֶתָא: תְּלָתָא כְּלִידִין מִצְרִין בְּקִנָּה חֲדָ חֲזוּר וְשׁוֹשֵׁן וּתְלָתָא כְּלִידִין מִצְרִין בְּקִנָּה חֲדָ חֲזוּר וְשׁוֹשֵׁן כֵּן לְשֹׂאת קֲנֵין דְּנִפְקִין מִן מְנֹרֶתָא:	19
20	And in the candlestick were four cups made like almond-blossoms, the knops thereof, and the flowers thereof;	וּבְמְנֹרֶתָא אַרְבַּעָה גִבְעִים מִשְׁקָדִים כַּפְתָּרִיָּה וּפְרָחִיָּה: וּבְמְנֹרֶתָא אַרְבַּעָה גִבְעִים מִשְׁקָדִים כַּפְתָּרִיָּה וּפְרָחִיָּה:	20

and a knop under two branches of one piece with it, and a knop under two branches of one piece with it, and a knop under two branches of one piece with it, for the six branches going out of it.

וְחִזְזִיר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים דְּמִנָּה
וְחִזְזִיר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים דְּמִנָּה
וְחִזְזִיר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים דְּמִנָּה
לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֵּצְאִים מִמֶּנָּה:

וְכִפְתָּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
וְכִפְתָּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
וְכִפְתָּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֵּצְאִים מִמֶּנָּה:

Their knops and their branches were of one piece with it; the whole of it was one beaten work of pure gold.

חִזְזִירֵיהֶן וְקִנְיָהֶן מִנָּה הָיוּ
כִּלְהָ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר:

כִּפְתָּרֵיהֶם וְקִנְתָּם מִמֶּנָּה הָיוּ
כִּלְהָ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר:

And he made the lamps thereof, seven, and the tongs thereof, and the snuffdishes thereof, of pure gold.

וַעֲבַד יֵת בּוֹצִינְהָא שִׁבְעָא
וְצִיבְתָּהָא וּמַחְתֵּיתָהָ דְּדָהָב
דְּכִי:

וַיַּעַשׂ אֶת־נֵרְתֶיהָ שִׁבְעָה
וּמִלְקָחֶיהָ וּמַחְתֵּיתֶיהָ זָהָב
טָהוֹר:

Of a talent of pure gold made he it, and all the vessels thereof.

כִּכְרָא דְּדָהָבָא דְּכִיָּא עֲבַד
יְתָהּ וְיֵת כָּל מִנְהָא:

כִּכָּר זָהָב טָהוֹר עָשָׂה אֹתָהּ וְאֵת
כָּל־כֵּלֶיהָ: (פ)

And he made the altar of incense of acacia-wood: a cubit was the length thereof, and a cubit the breadth thereof, four-square; and two cubits was the height thereof; the horns thereof were of one piece with it.

וַעֲבַד יֵת מִדְּבָחָא דְקִטְרֵת
בּוֹסְמִיָּא דְּאַעִי שְׁטִין אִמְתָּא
אוּרְכִיָּהּ וְאַמְתָּא פּוּתִיָּהּ מְרַבַּע
וְתַרְתִּין אִמְיָן רּוּמִיָּהּ מִנְיָה
הִנָּחָה קַרְנוֹתֶיהָ:

וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבֵּחַ הַקִּטְרֵת עֲצֵי
שִׁטִּים אֹמֶה אָרְכּוֹ וְאַמְתּוֹ רָחְבּוֹ
רְבֹועַ וְאַמְתּוֹ קִמְתּוֹ מִמֶּנּוּ הָיוּ
קַרְנֹתָיו:

And he overlaid it with pure gold, the top thereof, and the sides thereof round about, and the horns of it; and he made unto it a crown of gold round about.

וַחֲפָא יְתִיהָ דְּהָב דְּכִי יֵת
אַגְרִיָּהּ וְיֵת כּוּתְלוֹתֶיהָ סָחוֹר
סָחוֹר וְיֵת קַרְנוֹתֶיהָ וַעֲבַד לִיהָ
זִיר דְּדָהָב סָחוֹר סָחוֹר:

וַיִּצָּר אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־
גָּזוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־
קַרְנֹתָיו וַיַּעַשׂ לֹו זִר זָהָב סָבִיב:

And he made for it two golden rings under the crown thereof, upon the two ribs thereof, upon the two sides of it, for holders for staves wherewith to bear it.

וְתַרְתִּין עֲזָקִין דְּדָהָב עֲבַד
לִיהָ מְלַרַע לְזִירֶיהָ עַל תַּרְתִּין
זְוִיתֶיהָ עַל תַּרְתִּין סְטְרוֹתֶיהָ
לְאַתְרָא לְאַדְרִיחָא לְמַטְל
יְתִיהָ בְּהוֹן:

וּשְׁתֵּי טַבַּעֲתֵי זָהָב עָשָׂה־לָּוּ
מִתַּחַת לְזִירוֹ עַל שְׁתֵּי צִלְעֹתָיו
עַל שְׁנֵי צַדָּיו לְבִתִּים לְבָדִים
לְשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶם:

And he made the staves of acacia-wood, and overlaid them with gold.

וַעֲבַד יֵת אֲרִיחָא דְּאַעִי שְׁטִין
וַחֲפָא יְתֵהוֹן דְּהָבָא:

וַיַּעַשׂ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים
וַיִּצָּר אֹתָם זָהָב:

And he made the holy anointing oil, and the pure incense of sweet spices, after the art of the perfumer.

וַעֲבַד יֵת מִשְׁחָא דְּרִבּוֹתָא
קוֹדֶשָׁא וְיֵת קִטְרֵת בּוֹסְמִיָּא
דְּכִי עוֹבֵד בּוֹסְמִנּוּ:

וַיַּעַשׂ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה קֹדֶשׁ
וְאֶת־קִטְרֵת הַסַּמִּים טָהוֹר
מַעֲשֵׂה רֶקֶח: (ס)

And he made the altar of burnt-offering of acacia-wood: five cubits was the length thereof, and five cubits the breadth thereof, four-square, and three cubits the height thereof.

וַעֲבַד יֵת מִדְּבָחָא דְעֻלְתָּא
דְּאַעִי שְׁטִין חֲמִישׁ אִמְיָן
אוּרְכִיָּהּ וְחֲמִישׁ אִמְיָן פּוּתִיָּהּ
מְרַבַּע וְתֵלֶת אִמְיָן רּוּמִיָּהּ:

וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבֵּחַ הָעֹלָה עֲצֵי
שִׁטִּים חֲמֵשׁ אַמּוֹת אָרְכּוֹ וְחֲמֵשׁ־
אַמּוֹת רָחְבּוֹ רְבֹועַ וְשֵׁלֶשׁ אַמּוֹת
קִמְתּוֹ:

שניעי
(רביעי)

2	And he made the horns thereof upon the four corners of it; the horns thereof were of one piece with it; and he overlaid it with brass.	וַיַּעַשׂ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פְּנֵיתָיו מִמָּנֹה הָיוּ קַרְנֹתָיו וַיִּצָּף אֹתוֹ נְחֹשֶׁת:	2
3	And he made all the vessels of the altar, the pots, and the shovels, and the basins, the flesh-hooks, and the fire-pans; all the vessels thereof made he of brass.	וַיַּעַשׂ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ אֶת־הַסִּירֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמְזַרְקֹת אֶת־הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־הַמַּחְתֹּת כָּל־כֵּלָיו עָשָׂה נְחֹשֶׁת:	3
4	And he made for the altar a grating of network of brass, under the ledge round it beneath, reaching halfway up.	וַיַּעַשׂ לַמִּזְבֵּחַ מִכְבָּר מַעֲשָׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת תַּחַת כַּרְכָּבוֹ מִלְמַטָּה עַד־חֻצְיוֹ:	4
5	And he cast four rings for the four ends of the grating of brass, to be holders for the staves.	וַיִּצֹק אַרְבַּע טַבַּעֲתַי בְּאַרְבַּע הַקְּצוֹת לַמִּכְבָּר הַנְּחֹשֶׁת בָּתִּים לְבָדִים:	5
6	And he made the staves of acacia-wood, and overlaid them with brass.	וַיַּעַשׂ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וַיִּצָּף אֹתָם נְחֹשֶׁת:	6
7	And he put the staves into the rings on the sides of the altar, wherewith to bear it; he made it hollow with planks.	וַיָּבֵא אֶת־הַבָּדִים בְּטַבַּעֲתַי עַל צִלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶם נָבוֹב לַחַת עָשָׂה אֹתוֹ: (ס)	7
8	And he made the laver of brass, and the base thereof of brass, of the mirrors of the serving women that did service at the door of the tent of meeting.	וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמִרְאֹת הַצַּבָּאוֹת אֲשֶׁר צָבָאוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד: (ס)	8

(7) נבוב לוחות. נבוב הוא חלול, וכן ועציו לקצעות נבוב (ירמיה נב, כא): נבוב לוחות. הלוחות של עצי שטים לכל רוח, והחלל באמצע:

(8) במראות הצובאות. צנות ישראל היו בידן מראות, שראות בהן כשהן מתקשטות, ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן, והיה מואם משה בהן, מפני שעשויים ליצר הרע, אמר לו הקב"ה קבל, כי אלו חביבין עלי מן הכלל, שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות בצמרים, כשהיו צעליהם יגיעים צעבודת פרך, היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכילות אותם, ונוטלות המראות, וכל אחת רואה עצמה עס צעלה צמרה, ומשדלתו צדצרים, לומר אני נאה ממך, ומחוץ כך מביאות לבעליהם לידי תאוה, ונוקקות להם, ומתעצרות ויולדות שם, שנאמר פסח הפסח עורקתיך (שיר השירים ח, ה), וזה שנאמר צמראות הצובאות, ונעשה הכיור מהם, שהוא לשום שלום בין איש לאשתו, להשקות ממים שצמחו לו למי שקנא לה צעלה ונסתרה, ומדע לך שהן מראות ממש, שהרי נאמר ונחשת התנופה שבעים ככר וגו' ויעש זה וגו', וכיור וכנו לא הוזכרו שם, למדת, שלא היה נחשת של כיור מנחשת התנופה, כך דרש רבי תנחומא (פקודי ט), וכן תרגם אונקלוס דַּמְקִינַת נְשִׁיאָה, והוא תרגום של מראות, מירוא"ש בלע"ז (שפיעגעל), וכן מצינו בישעיה (ג, כג), וְהַגְלִינִים, מתרגמין וּמְקִינִיָּא: אשר צבאו. להביא נדבתו:

9	And he made the court; for the south side southward the hangings of the court were of fine twined linen, a hundred cubits.	וַיַּעַשׂ אֶת־הַחֲצֵר לַפָּאֵתוֹ נֹגֵב תִּימָנָה קִלְעֵי הַחֲצֵר שֵׁשׁ מִשְׁזָר מֵאָה בָּאֵמָה:	9
10	Their pillars were twenty, and their sockets twenty, of brass; the hooks of the pillars and their fillets were of silver.	עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרִים וְאֲדָנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וְנִי הָעַמּוּדִים וְחֻשְׁקֵיהֶם כֶּסֶף:	10
11	And for the north side a hundred cubits, their pillars twenty, and their sockets twenty, of brass; the hooks of the pillars and their fillets of silver.	וּלְפָאֵת צָפוֹן מֵאָה בָּאֵמָה עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרִים וְאֲדָנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וְנִי הָעַמּוּדִים וְחֻשְׁקֵיהֶם כֶּסֶף:	11
12	And for the west side were hangings of fifty cubits, their pillars ten, and their sockets ten; the hooks of the pillars and their fillets of silver.	וּלְפָאֵת־יָם קִלְעִים חֲמִשִּׁים בָּאֵמָה עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרֵה וְאֲדָנֵיהֶם עֶשְׂרֵה וְנִי הָעַמּוּדִים וְחֻשְׁקֵיהֶם כֶּסֶף:	12
13	And for the east side eastward fifty cubits.	וּלְפָאֵת קִדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אֵמָה:	13
14	The hangings for the one side [of the gate] were fifteen cubits; their pillars three, and their sockets three.	קִלְעִים חֲמִש־עֶשְׂרֵה אֵמָה אֶל־הַפֶּתַח עַמּוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאֲדָנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה:	14
15	And so for the other side; on this hand and that hand by the gate of the court were hangings of fifteen cubits; their pillars three, and their sockets three.	וּלְפֶתַח הַשְּׁנַיִת מִזֶּה וּמִזֶּה לְשַׁעַר הַחֲצֵר קִלְעִים חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה אֵמָה עַמּוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאֲדָנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה:	15
16	All the hangings of the court round about were of fine twined linen.	כָּל־קִלְעֵי הַחֲצֵר סָבִיב שֵׁשׁ מִשְׁזָר:	16
17	And the sockets for the pillars were of brass; the hooks of the pillars and their fillets of silver; and the overlaying of their capitals of silver; and all the pillars of the court were filleted with silver.	וְהָאֲדָנִים לָעַמּוּדִים נְחֹשֶׁת וְנִי הָעַמּוּדִים וְחֻשְׁקֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם כֶּסֶף וְהֵם מְחֻשְׁקִים כֶּסֶף כָּל עַמּוּדֵי הַחֲצֵר:	17

18	And the screen for the gate of the court was the work of the weaver in colours, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen; and twenty cubits was the length, and the height in the breadth was five cubits, answerable to the hangings of the court.	וּמִסְךְ שַׁעַר הַחֲצֵר מַעֲשֵׂה רָקִים וְתִכְלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר וְעֶשְׂרִים אַמָּה אֶרְךְ וְקוֹמָה בְּרֹחַב חֲמֵשׁ אַמּוֹת לַעֲמֹת קַלְעֵי הַחֲצֵר: וּפָרָסָא דְתִרְעָה דְרִתָּא עוֹבֵד צִיִּיר דְתִכְלָא וְאַרְגָּמָן וְצִבְע זְהוּרִי וּבוּץ שְׁזִיר וְעֶשְׂרִין אַמִּין אוֹרְפָא וְרוּמָא בְּפוּתִיא חֲמִישׁ אַמִּין לְקַבִּיל סְרְדֵי דְרִתָּא:	מפטיר
19	And their pillars were four, and their sockets four of brass; their hooks of silver, and the overlaying of their capitals and their fillets of silver.	וְעַמֻּדֵיהֶם אַרְבַּעָה וְאַדְנִיָּהֶם אַרְבַּעָה נְחֹשֶׁת וְוִיָּהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם וְחֻשְׁשֵׁיהֶם כֶּסֶף: וְעַמֻּדֵיהֶם אַרְבַּעָה וְאַדְנִיָּהֶם אַרְבַּעָה דְנִחְשָׁא וְוִיָּהֶם כֶּסֶף וְחֻשְׁשֵׁיהֶם וְכַבּוּשֵׁיהֶם כֶּסֶף:	19
20	And all the pins of the tabernacle, and of the court round about, were of brass.	וְכָל סִבֵּי לַמִּשְׁכָּן וְלַדְרֹתָא סָבִיב נְחֹשֶׁת: וְכָל סִבֵּי לַמִּשְׁכָּן וְלַחֲצֵר סָבִיב נְחֹשֶׁת: (ס)	קנב פסוקים

The Haftara is I Kings 7:40 - 7:50 on page 225. Sepharadim read I Kings 7:13 - 7:26. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 - 16 on page 148, and the Haftara is the special Haftara on page 234. On Shabbat Parah, read Maftir and Haftara on page 239. On Shabbat HaHodesh, Maftir is Exodus 12:1 - 20 on page 45, and the Haftara is on page 244.

21	These are the accounts of the tabernacle, even the tabernacle of the testimony, as they were rendered according to the commandment of Moses, through the service of the Levites, by the hand of Ithamar, the son of Aaron the priest.	אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן אֱלֹהֵי מֹשֶׁה עַבְדְּתָהּ הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן: אֵלֶּה מִנֵּי מִשְׁכַּן מִשְׁכַּן אֱלֹהֵי מֹשֶׁה עַבְדְּתָהּ הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן:	פקודי כח
22	And Bezalel the son of Uri, the son of Hur, of the tribe of Judah, made all that the LORD commanded Moses.	וּבְצַלָּאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חֹור לְמַטֵּה יְהוּדָה עָשָׂה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: וּבְצַלָּאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חֹור לְשִׁבְטָא דְיְהוּדָה עֲבַד יְתָ כָּל דְּפִקִּיד יְיָ יְתָ מֹשֶׁה:	22

(18) לעמדת קלעי החצר. כמדת קלעי החצר:
(21) אלה פקודי. צפרשה זו נמנו כל משקלי נדבת המשכן לכסף ולזהב ולנחשת, ונמנו כל כליו לכל עצודתו: המשכן משכן. שני פעמים, רמז למקדש שנחמשכן בשני חורבנין על עונותיהן של ישראל: משכן העדות. עדות לישראל שויתר להם הקב"ה על מעשה העגל, שהרי השרה שכינתו ביניהם: עבודת הלויים. פקודי המשכן וכליו, הוא עצודה המסורה ללויים במדבר, לשאת ולהוריד ולהקים, איש איש למשאו המופקד עליו, כמו שאמור בפרשת נשא (במדבר ד): ביד איתמר. הוא היה פקיד עליהם למסור לכל בית אב עצודה שעליו:
(22) ובצלאל בן אורי וגו' עשה אל כל אשר צוה ה' את משה. אשר צוה אותו משה אין כתיב כאן, אלא כל אשר צוה ה' את משה, אפילו דברים שלא אמר לו רבו, הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסיני, כי משה צוה לצלאל לעשות תחלה כלים ואחר כך משכן, (לא לענין צווי להמנדב קאמר, דהא אדרבה להיפך צוה הקב"ה בפרשת תרומה, מתחלה הכלים שלחן מנורה יריעות, ואחר כך ציווי הקרשים, וציווי משה רבינו ע"ה ריש ויקהל, תחלה המשכן ואהלו ואחר כך הכלים, הא מייירי לענין ציווי לפועל איך יפעול כסדר, ותמנא בפרשת כי תשא ראה קראתי בשם בצלאל וגו', הוזכר מתחלה את אהל מועד, ואחר כך הכלים, אצל לענין להמנדב להכין מה שיהיו צריכין, מה לי מה שממנדב תחלה, ועיין בתוספות פרק הירואה (ברכות נה).) ואם תאמר מנלן שמשה רבינו ע"ה צוה לצלאל הפך הענין, ויש לומר, כיון דכתיב בפרשת ויקהל ויקרא משה אל בצלאל ואל אהליאב וגו',

<p>23 And with him was Oholiab, the son of Ahisamach, of the tribe of Dan, a craftsman, and a skilful workman, and a weaver in colours, in blue, and in purple, and in scarlet, and fine linen.—</p>	<p>וְאִתּוֹ אֹהֲלִיאָב בֶּן־אֲחִיסַמָּךְ לְמִטְהָדָן חֹרֶשׁ וְחָשֵׁב וְרָקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבְאַרְגָּמָן וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבְבֹשֶׁשׁ: (ס)</p>
<p>24 All the gold that was used for the work in all the work of the sanctuary, even the gold of the offering, was twenty and nine talents, and seven hundred and thirty shekels, after the shekel of the sanctuary.</p>	<p>כָּל־הַזָּהָב הָעָשׂוּי לְמִלְאכָה בְּכָל מְלָאכַת הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי זָהָב הַתְּנוּפָה תִּשְׁעֵי וָעֶשְׂרִים כֶּכֶר וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:</p> <p>כָּל דְּהָבָא דְּאִתְעִבִיד לְעִבְדָּתָא בְּכָל עִבְדַּת קוּדְשָׁא וַהֲוָה דְּהָב אֲרָמוּתָא עֶשְׂרִין וְתִשְׁעֵי כֶּפֶרִין וּשְׁבַע מֵאָה וּתְלָתִין סָלְעִין בְּסָלְעֵי קוּדְשָׁא:</p>
<p>25 And the silver of them that were numbered of the congregation was a hundred talents, and a thousand seven hundred and three-score and fifteen shekels, after the shekel of the sanctuary:</p>	<p>וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מֵאֹת כֶּכֶר וְאַלְף וּשְׁבַע מֵאוֹת וּחֲמִשָּׁה וּשְׁבַעִים שֶׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:</p> <p>וְכֶסֶף מִנִּינֵי כְּנֻשָּׁתָא מֵאָה כֶּכֶרִין וְאַלְף וּשְׁבַע מֵאָה וּחֲמִישׁ סָלְעִין בְּסָלְעֵי קוּדְשָׁא:</p>
<p>26 a beka a head, that is, half a shekel, after the shekel of the sanctuary, for every one that passed over to them that are numbered, from twenty years old and upward, for six hundred thousand and three thousand and five hundred and fifty men.</p>	<p>בִּקְעָה לְגִלְגֻּלַּת מַחְצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכָל הָעֶבֶר עַל־הַפְּקָדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה לְשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלְף וּשְׁלֹשָׁת אֲלָפִים וּחֲמִשׁ מֵאוֹת וּחֲמִשִּׁים:</p> <p>תִּקְלָא לְגוּלְגוּלְתָא פְּלִגּוּת סָלְעָא בְּסָלְעֵי קוּדְשָׁא לְכָל דְּעֶבֶר עַל מִנִּינָא מִבֶּר עֶסְרִין שָׁנִין וְלַעִילָא לְשִׁית מֵאָה וּתְלָתָא אֲלָפִין וּחֲמִישׁ מֵאָה וּחֲמִשִּׁין:</p>
<p>27 And the hundred talents of silver were for casting the sockets of the sanctuary, and the sockets of the veil: a hundred sockets for the hundred talents, a talent for a socket.</p>	<p>וַיְהִי מֵאֹת כֶּכֶר הַכֶּסֶף לְצִקַּת אֶת אֲדָנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֲדָנֵי הַפָּרֹכֶת מֵאֹת אֲדָנִים לְמֵאֹת הַכֶּכֶר כֶּכֶר לְאֶדָן:</p> <p>וַהֲוָה מֵאָה כֶּכֶרֵי כֶּסֶף לְאַחְקָא יֵת סְמָכֵי קוּדְשָׁא וַיֵּת סְמָכֵי פְּרוּכְתָא מֵאָה סְמָכִין לְמֵאָה כֶּכֶרִין כֶּכֶרָא לְסְמָכָא:</p>

וקצר מה שדיצר עמהם, והאי קרא מדכתיב כל אשר צוה ה' את משה, חזינו דהיה מזה להם דהיפוך. ודוק היטב). אמר לו בלאל מנהג העולם לעשות תחלה בית ואחר כך משים כלים בתוכו, אמר לו כך שמעתי מפי הקד"ה, אמר משה, בלל אל היית, כי וודאי כך צוה לי הקד"ה, וכן עשה, המשכן תחלה ואחר כך עשה כלים:

(24) כבר. ששים מנה, ומנה של קדש כפול היה, הרי הככר ק"כ מנה, והמנה כ"ה סלעים, הרי ככר של קדש שלשת אלפים שקלים, לפיכך מנה צפּוּרְטוּט כל השקלים שפחותין בזמנינו מג' אלפים, שאין מגיעין לככר:

(26) בקע. הוא שם משקל של מחצית השקל: לשש מאות אלף וגו'. כך היו ישראל, וכך עלה מנינם אחר שהוקם המשכן בספר במדבר, ואף עתה בנדבצת המשכן כך היו, ומנין חזאי השקלים של שש מאות אלף, עולה מאת ככר כל אחד של שלשת אלפים שקלים, כיצד, שש מאות אלף חזאין הרי הן ג' מאות, אלף שלימים, הרי מאת ככר, והשלשת אלפים וחמש מאות וחמשים חזאין, עולין אלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקלים:

(27) לצקת. כתרנומו לְאַחְקָא: את אדני הקדש. של קרשי המשכן, שהם מ"ח קרשים, ולהן ז"ו אדנים, ואדני פרכת ארבעה, הרי מאה, וכל שאר האדנים נחשת כתיב בהם:

28	And of the thousand seven hundred seventy and five shekels he made hooks for the pillars, and overlaid their capitals, and made fillets for them.	וְיָת אֶלֶף וְשֶׁבַע מָאָה וְשִׁבְעִין וְחֲמִישׁ עֶבֶד וַיִּין לְעִמּוּדָיָא וְחָפִי רִישֵׁיהֶן וּכְבִּישׁ יִתְהוּן: וְחִשָּׁק אֲתָם:	וְאֶת־הָאֶלֶף וְשֶׁבַע הַמָּאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עָשָׂה וַיִּין לְעִמּוּדֵיהֶם וַיַּצֵּף רִאשֵׁיהֶם וַיַּחֲשֶׁק אֹתָם:
29	And the brass of the offering was seventy talents and two thousand and four hundred shekels.	וַיִּנְחֹשׁ אֲרָמוּתָא שִׁבְעִין כִּכָּרִין וַתְּרִין אֶלְפִין וְאַרְבַּע מָאָה סָלְעִין:	וַיִּנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה שִׁבְעִים כִּכָּר וְאַלְפִים וְאַרְבַּע־מָאוֹת שָׁקֶל:
30	And therewith he made the sockets to the door of the tent of meeting, and the brazen altar, and the brazen grating for it, and all the vessels of the altar,	וַעֲבַד בָּהּ יָת סִמְכֵי תַרְעֵי מִשְׁכָּן זִמְנָא וַיָּת מִדְּבַחָא דִּנְחָשָׁא וַיָּת סִרְדָּא דִּנְחָשָׁא דִּילִיָּה וַיָּת כָּל מְנֵי מִדְּבַחָא:	וַיַּעַשׂ בָּהּ אֶת־אֲדָנִי פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת מִזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ:
31	and the sockets of the court round about, and the sockets of the gate of the court, and all the pins of the tabernacle, and all the pins of the court round about.	וַיָּת סִמְכֵי דִרְתָּא סָחוּר סָחוּר וַיָּת סִמְכֵי תַרְעֵי דִרְתָּא וַיָּת כָּל סָפֵי מִשְׁכָּנָא וַיָּת כָּל סָפֵי דִרְתָּא סָחוּר סָחוּר:	וְאֶת־אֲדָנִי הַחֲצֵר סָבִיב וְאֶת־אֲדָנִי שַׁעַר הַחֲצֵר וְאֶת־כָּל־יִתְדֵת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־יִתְדֵת הַחֲצֵר סָבִיב:
XXXIX	And of the blue, and purple, and scarlet, they made plaited garments, for ministering in the holy place, and made the holy garments for Aaron, as the LORD commanded Moses.	וּמִן תַּכְלָא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעֵי זָהָבִי עֲבָדוּ לְבוּשֵׁי שְׁמוּשָׁא לְשִׁמּוּשָׁא בְּקוּדְשָׁא וְעֲבָדוּ יָת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא דְלֹאֲהֲרֹן כְּמָא דִּפְקִיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:	וּמִן־הַתַּכְלֵת וְהָאֲרָגָמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בְּגָדֵי־שָׂרָד לְשָׁרֵת בְּקֹדֶשׁ וַיַּעַשׂוּ אֶת־בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לֹאֲהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (פ)
2	And he made the ephod of gold, blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen.	וַעֲבַד יָת אֵיפֹדָא דִּהָבָא תַּכְלָא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעֵי זָהָבִי וּבִיץ שֹׁזֵיר:	וַיַּעַשׂ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תַּכְלֵת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר:
3	And they did beat the gold into thin plates, and cut it into threads, to work it in the blue, and in the purple, and in the scarlet, and in the fine linen, the work of the skilful workman.	וַרְדִּידוּ יָת טַסֵּי דִּדְהָבָא וַקְצִיצוּ חוּטִין לְמַעַבְדֵּי בָּגוֹ תַּכְלָא וּבָּגוֹ אֲרָגָמָא וּבָּגוֹ צִבְעֵי זָהָבִי וּבָּגוֹ בּוּצָא עוֹבָד אֹמֶן:	וַיִּרְקְעוּ אֶת־פַּתֵּי הַזָּהָב וַקְצִץ פַּתִּילִם לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ הַתַּכְלֵת וּבְתוֹךְ הָאֲרָגָמָן וּבְתוֹךְ תוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבְתוֹךְ הַשֵּׁשׁ מַעֲשֵׂה חָשָׁב:

(28) וצפה ראשיהם. של עמודים מהן, שזכולן כתיב וצפה ראשיהם ומשוקיהם כסף:

(1) ומן התכלת והארגמן וגו'. שש לא נאמר כאן, ומכאן אני אומר שאין צגדי שרד הללו צגדי כהונה, שצגדי כהונה היה

שש, אלא הם צגדים שמכסים זהם כלי הקדש בשעת סלוק מסעות, שלא היה זהם שש:

(3) וירקעו. כמו לרקע הארץ (תהלים קלו, ו), כתרומתו ורדידו טסין, היו מרדדין מן הזהב, אשטני"דרא צלע"ו

(אויזדעהנען), טסין דקות. כאן הוא מלמדך היאך היו טוין את הזהב עם החוטין, מרדדים טסין דקין, וקוצצין מהן פתילים

לאורך הטם, לעשות אותן פתילים מעורבים עם כל מין ומין בחשן ואפוד, שנאמר בהן זהב, חוט אחד של זהב עם ששה חוטין

של תכלת, וכן עם כל מין ומין, שכל המינין חוטן כפול ששה, והזהב חוט שציעי עם כל אחד ואחד:

4	They made shoulder-pieces for it, joined together; at the two ends was it joined together.	כִּתְפֹת עָשׂוּ-לוֹ חֲבֵרֹת עַל-שְׁנֵי (כ' קצוותו) וְקַיִן קְצוֹתָיו חֶבֶר:	4
5	And the skilfully woven band, that was upon it, wherewith to gird it on, was of the same piece and like the work thereof: of gold, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen, as the LORD commanded Moses.	וַחֲשֵׁב אֶפְדֹּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו מִמֶּנּוּ הוּא כְּמַעֲשֵׂהוּ זֶהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה: (ס)	5
6	And they wrought the onyx stones, inclosed in settings of gold, graven with the engravings of a signet, according to the names of the children of Israel.	וַיַּעֲשׂוּ אֶת-אֲבְנֵי הַשֹּׁהַם מִסֶּבֶת מִשְׁבָּצָת זָהָב מִפֶּתַחַת פִּתּוּחֵי חוּתָם עַל-שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:	6
7	And he put them on the shoulder-pieces of the ephod, to be stones of memorial for the children of Israel, as the LORD commanded Moses.	וַיִּשֶׂם אֹתָם עַל כִּתְפֹת הָאֶפֶד אֲבְנֵי זִכְרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה: (פ)	7
8	And he made the breastplate, the work of the skilful workman, like the work of the ephod: of gold, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen.	וַיַּעַשׂ אֶת-הַחֹשֶׁן מַעֲשֵׂה חֲשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֶפֶד זֶהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר:	8
9	It was four-square; they made the breastplate double; a span was the length thereof, and a span the breadth thereof, being double.	רְבֹוע הָיָה כְּפֹול עָשׂוּ אֶת-הַחֹשֶׁן זֶרֶת אֶרְכּוֹ וְזֶרֶת רְחִבּוֹ כְּפֹול:	9
10	And they set in it four rows of stones: a row of carnelian, topaz, and smaragd was the first row.	וַיִּמְלְאוּ-בּוֹ אַרְבַּעַת טֹוֵרֵי אֲבָן טֹוֵר אֶדָם פֶּטֶדָה וּבִרְקַת הַטֹּוֹר הָאֶחָד:	10
11	And the second row, a carbuncle, a sapphire, and an emerald.	וְהַטֹּוֹר הַשֵּׁנִי נִפְךְ סַפִּיר וַיְהִלִּם:	11
12	And the third row, a jacinth, an agate, and an amethyst.	וְהַטֹּוֹר הַשְּׁלִישִׁי לָשֵׁם שָׁבוּ וְאַחֲלָמָה:	12
13	And the fourth row, a beryl, an onyx, and a jasper; they were inclosed in fittings of gold in their settings.	וְהַטֹּוֹר הָרְבִיעִי תַרְשִׁישׁ שָׁהֵם וַיִּשְׁפָּה מִוִּסְבָּת מִשְׁבָּצָת זָהָב בְּמִלְאָתָם:	13

<p>14 And the stones were according to the names of the children of Israel, twelve, according to their names, like the engravings of a signet, every one according to his name, for the twelve tribes.</p>	<p>וְאֲבִנֵּיָא עַל שְׁמֹהֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵינִן תִּרְתָּא עֲשָׂרֵי עַל שְׁמֹהֶתְהוֹן כְּתָב מִפְּרֶשׁ כְּגֻלָּף דְּעֻקָּא גְבַר עַל שְׁמִיה לְתַרֵּי עֲשָׂר שְׁבַטִין:</p>	<p>14 וְהָאֲבִנִּים עַל־שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָיָה שְׁתֵּים עָשָׂרָה עַל־שְׁמוֹתָם פְּתוּחֵי חֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ לְשִׁבְטֵים עֲשָׂר שְׁבָטִים:</p>
<p>15 And they made upon the breastplate plaited chains, of wreathen work of pure gold.</p>	<p>וַעֲבָדוּ עַל חוּשְׁנָא תְּכִין מִתְחַמֵּן עוֹבֵד גְּדִילוֹ דְּדָהֶב דְּכִי:</p>	<p>15 וַיַּעֲשׂוּ עַל־הַחֹשֶׁן שְׁרָשָׁרֶת גְּבֻלַת מַעֲשֵׂה עֲבֹת זָהָב טָהוֹר:</p>
<p>16 And they made two settings of gold, and two gold rings; and put the two rings on the two ends of the breastplate.</p>	<p>וַעֲבָדוּ תִרְתִּין מִרְמָצָן דְּדָהֶב וְתִרְתִּין עֻקָּן דְּדָהֶב וַיַּהֲבִי יָת תִּרְתִּין עֻקָּתָא עַל תִּרְיִן סְטָרֵי חוּשְׁנָא:</p>	<p>16 וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי מִשְׁבָּצֹת זָהָב וּשְׁתֵּי טַבְעֹת זָהָב וַיִּתְּנוּ אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבְעֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן:</p>
<p>17 And they put the two wreathen chains of gold on the two rings at the ends of the breastplate.</p>	<p>וַיַּהֲבִי תִרְתִּין גְּדִילָן דְּדָהֶב עַל תִּרְתִּין עֻקָּתָא עַל סְטָרֵי חוּשְׁנָא:</p>	<p>17 וַיִּתְּנוּ שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת הַזֹּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבְעֹת עַל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן:</p>
<p>18 And the other two ends of the two wreathen chains they put on the two settings, and put them on the shoulder-pieces of the ephod, in the forepart thereof.</p>	<p>וְיָת תִּרְתִּין גְּדִילָן דְּעַל תִּרְיִן סְטָרֹהֵי יַהֲבִי עַל תִּרְתִּין מִרְמָצָתָא וַיַּהֲבִינוּ עַל כְּתָפֵי אֵיפֻדָּא לְקַבִּיל אֲפֹהֵי:</p>	<p>18 וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת נָתַנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבָּצֹת וַיִּתְּנֵם עַל־כְּתֻפֹת הָאֵפֻד אֶל־מֹוֹל פָּנָיו:</p>
<p>19 And they made two rings of gold, and put them upon the two ends of the breastplate, upon the edge thereof, which was toward the side of the ephod inward.</p>	<p>וַעֲבָדוּ תִרְתִּין עֻקָּן דְּדָהֶב וּשְׁוִיאוֹ עַל תִּרְיִן סְטָרֵי חוּשְׁנָא עַל סַפְתִּיה דְּלַעֲבָרָא דְּאֵיפֻדָּא לְגָיו:</p>	<p>19 וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְעֹת זָהָב וַיִּשְׂימוּ עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שַׁפְתּוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפֻד בְּיָתָהּ:</p>
<p>20 And they made two rings of gold, and put them on the two shoulder-pieces of the ephod underneath, in the forepart thereof, close by the coupling thereof, above the skilfully woven band of the ephod.</p>	<p>וַעֲבָדוּ תִרְתִּין עֻקָּן דְּדָהֶב וַיַּהֲבִינוּ עַל תִּרְיִן כְּתָפֵי אֵיפֻדָּא מִלְרַע מִלְקַבִּיל אֲפֹהֵי לְקַבִּיל בֵּית לִזְפִּי מַעֲלִי לְהַמְנִן אֵיפֻדָּא:</p>	<p>20 וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְעֹת זָהָב וַיִּתְּנֵם עַל־שְׁתֵּי כְּתֻפֹת הָאֵפֻד מִלְמַטָּה מִמֹוֹל פָּנָיו לְעֻמָּת מַחְבְּרָתוֹ מִמַּעַל לְחֻשָּׁב הָאֵפֻד:</p>
<p>21 And they did bind the breastplate by the rings thereof unto the rings of the ephod with a thread of blue, that it might be upon the skilfully woven band of the ephod, and that the breastplate might not be loosed from the ephod; as the LORD commanded Moses.</p>	<p>וַאֲחֲדֵי יָת חוּשְׁנָא מַעֲזָקְתִּיה לְעֻזָּת אֵיפֻדָּא בְּחוּטָא דְּחִילָתָא לְמַהֲנֵי עַל הַמְנִן אֵיפֻדָּא וְלֹא יִתְפָּרַק חוּשְׁנָא מַעֲלֵי אֵיפֻדָּא כְּמָא דְּפִקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:</p>	<p>21 וַיִּרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטַּבְעֵיתוֹ אֶל־טַבְעֹת הָאֵפֻד בְּפִתִּיל תְּכֵלֶת לְהִיָּת עַל־חֻשָּׁב הָאֵפֻד וְלֹא־יִנָּחַץ הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפֻד כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (פ)</p>

22	And he made the robe of the ephod of woven work, all of blue;	וַיַּעַבְדוּ יֵת מְעִיל אֵיפֹדָא עוֹבֵד מַחִי גְמִיר תְּכֵלֵא:	וַיַּעַשׂ אֶת־מְעִיל הָאֶפֶד מַעֲשֶׂה אֶרֶג כָּלִיל תְּכֵלֶת:	שלישי (שש)
23	and the hole of the robe in the midst thereof, as the hole of a coat of mail, with a binding round about the hole of it, that it should not be rent.	וּפּוּמִיָּה דְּמְעִילָא כְּפִיל לְגוּיָה כְּפּוּם שְׂרִין תּוֹרָא מִקְרָא לְפּוּמִיָּה סָחור סָחור לֹא יִתְבַּזֵּעַ:	וּפִי־הַמְעִיל בְּתוֹכוֹ כְּפִי תַחְרָא שְׁפָה לְפָיו סָבִיב לֹא יִקְרַע:	23
24	And they made upon the skirts of the robe pomegranates of blue, and purple, and scarlet, and twined linen.	וַיַּעַבְדוּ עַל שְׂפּוּלֵי מְעִילָא רְמוֹנֵי תְּכֵלֵא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעָה זָהָרִי שְׂזִיר:	וַיַּעֲשׂוּ עַל־שׂוּלֵי הַמְעִיל רְמוֹנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מְשֻׁזָּר:	24
25	And they made bells of pure gold, and put the bells between the pomegranates upon the skirts of the robe round about, between the pomegranates:	וַיַּעַבְדוּ זָגִין דְּדָהָב דְּכִי וַיִּהְיוּ יֵת זָגִיא בְּגוֹ רְמוֹנֵיאַ עַל שְׂפּוּלֵי מְעִילָא סָחור סָחור בְּגוֹ רְמוֹנֵיאַ:	וַיַּעֲשׂוּ פַעֲמָנֵי זָהָב טָהוֹר וַיִּתְּנוּ אֶת־הַפַּעֲמָנִים בְּתוֹךְ הָרְמוֹנִים עַל־שׂוּלֵי הַמְעִיל סָבִיב בְּתוֹךְ הָרְמוֹנִים:	25
26	a bell and a pomegranate, a bell and a pomegranate, upon the skirts of the robe round about, to minister in; as the LORD commanded Moses.	זָגָא וְרְמוֹנָא זָגָא וְרְמוֹנָא עַל שְׂפּוּלֵי מְעִילָא סָחור סָחור לְשִׁמְשָׁא כְּמָא דְּפָשִׁיד יֵי יֵת מֹשֶׁה:	פַּעֲמָן וְרָמָן פַּעֲמָן וְרָמָן עַל־שׂוּלֵי הַמְעִיל סָבִיב לְשִׁרְתָּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	26
27	And they made the tunics of fine linen of woven work for Aaron, and for his sons,	וַיַּעַבְדוּ יֵת כְּתוּנִין דְּבוּצָא עוֹבֵד מַחִי לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו:	וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַכְּתָנֹת שֵׁשׁ מַעֲשֶׂה אֶרֶג לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו:	27
28	and the mitre of fine linen, and the goodly head-tires of fine linen, and the linen breeches of fine twined linen,	וַיַּת מִצְנַפְתָּא דְּבוּצָא וַיֵּת שִׁבְחָ קוּבְעֵיא דְּבוּצָא וַיֵּת מִכְּנִסֵי בוּצָא דְּבוּץ שְׂזִיר:	וַאֲתַל הַמִּצְנַפֶּת שֵׁשׁ וְאַת־פְּאָרֵי הַמִּגְבַּעֹת שֵׁשׁ וְאַת־מִכְנִסֵי הַבֶּד שֵׁשׁ מְשֻׁזָּר:	28
29	and the girdle of fine twined linen, and blue, and purple, and scarlet, the work of the weaver in colours; as the LORD commanded Moses.	וַיֵּת הַמִּינָא דְּבוּץ שְׂזִיר וְתְּכֵלֵא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעָה זָהָרִי עוֹבֵד צִיר כְּמָא דְּפָשִׁיד יֵי יֵת מֹשֶׁה:	וְאַת־הָאֵבֶטֶט שֵׁשׁ מְשֻׁזָּר וְתְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מַעֲשֶׂה רָקֵם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	29
30	And they made the plate of the holy crown of pure gold, and wrote upon it a writing, like the engravings of a signet: HOLY TO THE LORD.	וַיַּעַבְדוּ יֵת צִיצָא כָּלִילָא דְּקוּדְשָׁא דְּדָהָב דְּכִי וְכִתְבוּ עָלָוּהִי כְּתָב מִפְּרֵשׁ קֹדֶשׁ לֵי:	וַיַּעֲשׂוּ אֶת־צִיץ גִּזְר־הַקֹּדֶשׁ זָהָב טָהוֹר וַיִּכְתְּבוּ עָלָיו מִכְתָּב פִּתּוּתֵי חוֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה:	30
31	And they tied unto it a thread of blue, to fasten it upon the mitre above; as the LORD commanded Moses.	וַיִּתְּבוּ עָלָוּהִי חוּטָא דְּתְּכִילָתָא לְמַתֵּן עַל מִצְנַפְתָּא מְעִילָא כְּמָא דְּפָשִׁיד יֵי יֵת מֹשֶׁה:	וַיִּתְּנוּ עָלָיו פִּתְּלִל תְּכֵלֶת לְתַת עַל־הַמִּצְנַפֶּת מִלְּמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	31

(28) ואת פארי המגבעות. מפארת המגבעות, המגבעות המפארות:

32 Thus was finished all the work of the tabernacle of the tent of meeting; and the children of Israel did according to all that the LORD commanded Moses, so did they.	וְתָכַל כָּל-עֲבֹדֹת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ: (פ)	32 וְתָכַל כָּל-עֲבֹדֹת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ: (פ)
33 And they brought the tabernacle unto Moses, the Tent, and all its furniture, its clasps, its boards, its bars, and its pillars, and its sockets;	וַיָּבִיאוּ אֶת-הַמִּשְׁכָּן אֶל-מֹשֶׁה אֶת-הָאֹהֶל וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו קַרְסָיו קַרְשָׁיו בָּרִיחָו וְעַמֻּדָיו וְאַדְנָיו: וַיָּבִיאוּ יֵת מִשְׁכַּנָּא לִּית מִשְׁכַּנָּא וִית כָּל מְנוּחָיו פּוֹרְפוּחָיו דְּפוּחָיו עֲבֹדָיו וְעַמֻּדָיו וְסִמְכוּחָיו:	33 וַיָּבִיאוּ אֶת-הַמִּשְׁכָּן אֶל-מֹשֶׁה אֶת-הָאֹהֶל וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו קַרְסָיו קַרְשָׁיו בָּרִיחָו וְעַמֻּדָיו וְאַדְנָיו:
34 and the covering of rams' skins dyed red, and the covering of sealskins, and the veil of the screen;	וְיֵת חוּפָאָה דְּמִשְׁפֵּי דְּכָרִי מִסְמָרֵי וִית חוּפָאָה דְּמִשְׁפֵּי סִסְגוּנָא וִית פְּרוּכָתָא דְּפָרְסָא:	34 וְאֶת-מִכְסֵּה עוֹרֹת הָאֵילִם הַמְּאֻדָּמִים וְאֶת-מִכְסֵּה עֶרְתְּ הַתְּחָשִׁים וְאֶת פֶּרֶכֶת הַמָּסָךְ:
35 the ark of the testimony, and the staves thereof, and the ark-cover;	יֵת אֲרוֹנָא דְּסִדְהוּתָא וִית אֲרִיחָוָהּ וִית כְּפֹרֶתָא:	35 אֶת-אֲרוֹן הָעֵדוּת וְאֶת-בְּדָיו וְאֶת הַכְּפֹרֶת:
36 the table, all the vessels thereof, and the showbread;	יֵת פְּתוּרָא יֵת כָּל מְנוּחָיו וִית לֶחֶם הַפָּנִים:	36 אֶת-הַשְּׁלֶחֶן אֶת-כָּל-כֵּלָיו וְאֶת לֶחֶם הַפָּנִים:
37 the pure candlestick, the lamps thereof, even the lamps to be set in order, and all the vessels thereof, and the oil for the light;	יֵת מְנִרְתָּא דְּכִיתָא יֵת בּוֹצִינָה בּוֹצִינֵי סִדְרָא וִית כָּל מְנָהָ וִית מִשְׁחָא דְּאַנְהִירוּתָא:	37 אֶת-הַמְּנִרְתָּה הַטְּהוֹרָה אֶת נִרְתֶּיהָ נֵרֹת הַמַּעֲרֶכֶה וְאֶת כָּל-כֵּלֶיהָ וְאֶת שֶׁמֶן הַמָּאוֹר:
38 and the golden altar, and the anointing oil, and the sweet incense, and the screen for the door of the Tent;	וִית מִדְבָּחָא דְּדָהָבָא וִית מִשְׁחָא דְּרִבּוּתָא וִית קְטֹרֶת בּוֹסְמִיָא וִית פָּרְסָא דְּתֹרַע מִשְׁכַּנָּא:	38 וְאֶת מִזְבֵּחַ הַזָּהָב וְאֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֶת מָסַךְ פֶּתַח הָאֹהֶל:

(31) לתת על המצנפת מלמעלה. ועל ידי הפתילים היה מושיבן על המצנפת כמין כתר, ואי אפשר לוֹמַר הַיֵּץ על המצנפת, שהרי בשחיטת קדשים שנינו (זבחים יט.), שערו היה נראה צין צין למצנפת ששם מניח תפילין, והיֵץ היה נתון על המצח, הרי המצנפת למעלה והיֵץ למטה, ומהו על המצנפת מלמעלה. ועוד הקשיתי זה, כאן הוא אומר ויתנו עליו פתיל תכלת, ובענין הנזוֹלָה הוא אומר וְשֶׁמֶס אֵלֹו על פתיל סִכְלָת (שמות כח, לו). ואומר אני, פתיל תכלת זה חוטין הן, לקשרו זהו במצנפת, לפי שהיֵץ אינו אלא מאוזן לאוזן וצמה יקשרנו במצחו, והיו קבועין בו חוטי תכלת לשני ראשיו וצאמזעיתו, שבהן קושרו ותולהו במצנפת כשהוא בראשו, ושני חוטין היו בכל קצה וקצה, אחת ממעל ואחת מתחת לזד מצחו, וכן צאמזעו, שכך הוא נוח לקשור, ואין דרך קשירה בפחות משני חוטין, לכך נאמר על פתיל תכלת, ועליו פתיל תכלת, וקושר ראשיהם השנים כולם יחד מאחוריו למול ערפו, ומושיבו על המצנפת. ואל תחמה שלא נאמר פתיל תכלת, הואיל ומרוצין הן, שהרי מנינו בחשן ואפוד ויִרְקָסוּ אֶת החֶשֶׁן וגו', ועל כרחן פחות משנים לא היו, שהרי בשחי קצות החשן היו צ' טבעות החשן, וצ' כחפות האפוד היו צ' טבעות האפוד שנגדן, ולפי דרך קשירה ד' חוטין היו, ומכל מקום פחות משנים אי אפשר:

(32) ויעשו בני ישראל. את המלאכה ככל אשר צוה ה' וגו':

(33) ויביאו את המשכן וגו'. שלא היו יכולין להקימו, ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן, הניח לו הקצ"ה הקמתו, שלא היה יכול להקימו שום אדם, מחמת כוזב הקרשים שאין כח באדם לזקפן, ומשה העמידו, אמר משה לפני הקצ"ה, איך אפשר הקמתו על ידי אדם, אמר לו עסוק אתה בידך, נראה כמקימו והוא נוקף וקם מאליו, והוא שנאמר (שמות מ, יז) הוקם המשכן, הוקם מאליו. מדרש רבי תנחומא (פקודי י"א):

39	the brazen altar, and its grating of brass, its staves, and all its vessels, the laver and its base;	אתו מזבח הנחשת ואת-מכבד הנחשת אשר-לו את-בדיו ואת-כל-כליו את-הכיר ואת-כנו:	ית מדבחא דנחשא וית סדא דנחשא דיליה ית אריחיה וית כל מנהי ית כיורא וית בסיסיה:
40	the hangings of the court, its pillars, and its sockets, and the screen for the gate of the court, the cords thereof, and the pins thereof, and all the instruments of the service of the tabernacle of the tent of meeting;	את קלעי החצר את-עמדיה ואת-אדניה ואת-המסד לשער החצר את-מיתריו ויתדיתה ואת כל-כלי עבדת המשכן לאהל מועד:	ית סרדי דרתא ית עמודהא וית סמכא וית פדסא לתרע דרתא ית אטוניה וספחא וית כל מני פולחן משכנא למשכן זמנא:
41	the plaited garments for ministering in the holy place; the holy garments for Aaron the priest, and the garments of his sons, to minister in the priest's office.	את-בגדי השרד לשרת בקדש את-בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת-בגדי בניו לכהן:	ית לבושי שמושא לשמשא בקודשא ית לבושי קודשא לאהרן כהנא וית לבושי בנוהי לשמשא:
42	According to all that the LORD commanded Moses, so the children of Israel did all the work.	ככל אשר-צוה יהוה את-משה כן עשו בני ישראל את כל-העבודה:	ככל דפקיד יי ית משה כן עבדו בני ישראל ית כל פולחנא:
43	And Moses saw all the work, and, behold, they had done it; as the LORD had commanded, even so had they done it. And Moses blessed them.	וירא משה את-כל-המלאכה והנה עשו אתה כאשר צוה יהוה כן עשו ויברך אתם משה: (פ)	וחזא משה ית כל עבדתא והא עבדו יתה כמא דפקיד יי כן עבדו ובריד יתהון משה:
XL	And the LORD spoke unto Moses, saying:	וידבר יהוה אל-משה לאמר:	ומליל יי עם משה למימר:
2	'On the first day of the first month shalt thou rear up the tabernacle of the tent of meeting.	ביום-החדש הראשון באחד לחדש תקים את-משכן אהל מועד:	ביום ירחא קדמא בחד לירחא תקים ית משכנא משכן זמנא:
3	And thou shalt put therein the ark of the testimony, and thou shalt screen the ark with the veil.	ושמת שם את ארון העדות וסכת על-הארן את-הפרכת:	ותשני תמן ית ארונא דסתותא ותטיל על ארונא ית פרוכתא:
4	And thou shalt bring in the table, and set in order the bread that is upon it; and thou shalt bring in the candlestick, and light the lamps thereof.	והבאת את-השלחן וערכת את-ערכו והבאת את-המנרה והעלית את-נרתיה:	ותעיל ית פתורא ותסדר ית סדריה ותעיל ית מנרתא ותדליק ית בוצינחא:

(43) ויברך אותם משה. אמר להם יהי רצון שחשורה שכינה צמעה ידיכם, ויהי נעם ה' אלהינו עלינו וגו' (תהלים 5, יז), והוא אחד מי"א מזמורים שנחפלה למשה:
(3) וסכות על הארון. לשון הגנה, שהרי מחילה היטה:

5	And thou shalt set the golden altar for incense before the ark of the testimony, and put the screen of the door to the tabernacle.	וְנִתְּתָה אֶת־מִזְבֵּחַ הָעֹלֹת לְקִטְרֹת לִפְנֵי אֲרוֹן הָעֵדֻת וְשַׂמְתָּ אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן:	וְנִתְּתָה אֶת־מִזְבֵּחַ הָעֹלֹת לִפְנֵי אֲרוֹן הָעֵדֻת וְשַׂמְתָּ אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן:
6	And thou shalt set the altar of burnt-offering before the door of the tabernacle of the tent of meeting.	וְנִתְּתָה אֶת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה לִפְנֵי פֶתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד:	וְנִתְּתָה אֶת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה לִפְנֵי פֶתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד:
7	And thou shalt set the laver between the tent of meeting and the altar, and shalt put water therein.	וְנִתְּתָה אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁם מַיִם:	וְנִתְּתָה אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁם מַיִם:
8	And thou shalt set up the court round about, and hang up the screen of the gate of the court.	וְשַׂמְתָּ אֶת־הַחֲצֹר סָבִיב וְנִתְּתָה אֶת־מָסַךְ שַׁעַר הַחֲצֹר:	וְשַׂמְתָּ אֶת־הַחֲצֹר סָבִיב וְנִתְּתָה אֶת־מָסַךְ שַׁעַר הַחֲצֹר:
9	And thou shalt take the anointing oil, and anoint the tabernacle, and all that is therein, and shalt hallow it, and all the furniture thereof; and it shall be holy.	וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִשַּׁחְתָּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהָיָה קֹדֶשׁ:	וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִשַּׁחְתָּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהָיָה קֹדֶשׁ:
10	And thou shalt anoint the altar of burnt-offering, and all its vessels, and sanctify the altar; and the altar shall be most holy.	וּמִשַּׁחְתָּ אֶת־מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קֳדָשִׁים:	וּמִשַּׁחְתָּ אֶת־מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קֳדָשִׁים:
11	And thou shalt anoint the laver and its base, and sanctify it.	וּמִשַּׁחְתָּ אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־בִּגְדוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ:	וּמִשַּׁחְתָּ אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־בִּגְדוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ:
12	And thou shalt bring Aaron and his sons unto the door of the tent of meeting, and shalt wash them with water.	וְהִקְרַבְתָּ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּרְחַצְתָּ אֹתָם בַּמַּיִם:	וְהִקְרַבְתָּ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּרְחַצְתָּ אֹתָם בַּמַּיִם:
13	And thou shalt put upon Aaron the holy garments; and thou shalt anoint him, and sanctify him, that he may minister unto Me in the priest's office.	וְהַלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת בְּגָדָיו הַקֹּדֶשׁ וּמִשַּׁחְתָּ אֹתוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְכָהֵן לִי:	וְהַלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת בְּגָדָיו הַקֹּדֶשׁ וּמִשַּׁחְתָּ אֹתוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְכָהֵן לִי:
14	And thou shalt bring his sons, and put tunics upon them.	וְאֶת־בָּנָיו תִּקְרִיב וְהַלְבַּשְׁתָּ אֹתָם בְּתֻנֹת:	וְאֶת־בָּנָיו תִּקְרִיב וְהַלְבַּשְׁתָּ אֹתָם בְּתֻנֹת:

(4) וערכת את ערכו. שמי מערכות של לחם הפנים:

15	And thou shalt anoint them, as thou didst anoint their father, that they may minister unto Me in the priest's office; and their anointing shall be to them for an everlasting priesthood throughout their generations.'	וּמִשַּׁחְתָּ אֹתָם כַּאֲשֶׁר מִשַּׁחְתָּ אֶת־אֲבִיהֶם וּכְהֵנוּ לִי וְהִיְתָה לְהִיֵּית לָהֶם מִשְׁחָתָם לְכֹהֲנֵת עוֹלָם לְדֹרֹתָם:	וּתְרַבִּי יִתְהוֹן כְּמֵא דְרַבִּיתָא יֵת אֲבִיהוֹן וַיִּשְׁמְשׁוּן קֳדָמִי וַתְּהִי לְמַהְוִי לְהוֹן רַבּוּתְהוֹן לְכֹהֲנֵת עוֹלָם לְדֹרִיהוֹן:
16	Thus did Moses; according to all that the LORD commanded him, so did he.	וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ בֶּן עֲשָׂה: (ס)	וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּכֹל דְּפָקִיד יי וַתִּהְיֶה בֶּן עֲבַד:
17	And it came to pass in the first month in the second year, on the first day of the month, that the tabernacle was reared up.	וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּת בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ הַיּוֹמָם הַמִּשְׁכָּן:	וַהֲוֶה בִּירְחָא קֳדָמָא בַּשָּׁנָה תַּנְיִיתָא בַּחֲד לִירְחָא אֶתְקַם מִשְׁכָּנָא:
18	And Moses reared up the tabernacle, and laid its sockets, and set up the boards thereof, and put in the bars thereof, and reared up its pillars.	וַיִּקֶּם מֹשֶׁה אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת־אֲדָנָיו וַיִּשֶׂם אֶת־קַרְשָׁיו וַיִּתֵּן אֶת־בָּרִיחָיו וַיִּקֶּם אֶת־עַמֻּדָיו:	וַאֲקִים מֹשֶׁה יֵת מִשְׁכָּנָא וַיַּהֲב יֵת סְמִכוֹתָי וּשְׁוֵי יֵת דְּפֹהֲוִי וַיַּהֲב יֵת עֲבֹדָהִי וַאֲקִים יֵת עַמֻּדָהִי:
19	And he spread the tent over the tabernacle, and put the covering of the tent above upon it; as the LORD commanded Moses.	וַיִּפְרֹשׂ אֶת־הָאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן וַיִּשֶׂם אֶת־מִכְסֵּה הָאֹהֶל עָלָיו מִלְּמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	וַפָּרַס יֵת פָּרְסָא עַל מִשְׁכָּנָא וּשְׁוֵי יֵת חוּפָאָה דְּמִשְׁכָּנָא עַלְוֵהִי מְלַעִילָא כְּמֵא דְּפָקִיד יי יֵת מֹשֶׁה:
20	And he took and put the testimony into the ark, and set the staves on the ark, and put the ark-cover above upon the ark.	וַיִּקַּח וַיִּתֵּן אֶת־הָעֵדוּת אֶל־הָאָרֶן וַיִּשֶׂם אֶת־הַבָּדִים עַל־הָאָרֶן וַיִּתֵּן אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֶן מִלְּמַעְלָה:	וַיִּנְסִיב וַיַּהֲב יֵת סְהַדוּתָא בְּאֶרְזָא וּשְׁוֵי יֵת אֲרִיחָא עַל אֶרְזָא וַיַּהֲב יֵת כְּפֹרֶתָא עַל אֶרְזָא מְלַעִילָא:
21	And he brought the ark into the tabernacle, and set up the veil of the screen, and screened the ark of the testimony; as the LORD commanded Moses.	וַיָּבֵא אֶת־הָאָרֶן אֶל־הַמִּשְׁכָּן וַיִּשֶׂם אֶת פֶּרֶכַת הַמָּסָךְ וַיִּסָּךְ עַל אֶרְזוֹן הָעֵדוּת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	וַאֲעִיל יֵת אֶרְזָא לְמִשְׁכָּנָא וּשְׁוֵי יֵת פְּרוּכְתָא דְּפָרְסָא וַאֲטִיל עַל אֶרְזָא דְּסְהַדוּתָא כְּמֵא דְּפָקִיד יי יֵת מֹשֶׁה:
22	And he put the table in the tent of meeting, upon the side of the tabernacle northward, without the veil.	וַיִּתֵּן אֶת־הַשֻּׁלְחָן בְּאֹהֶל מוֹעֵד עַל יָרֵךְ הַמִּשְׁכָּן צִפְנָה מִחוּץ לַפֶּתַח:	וַיַּהֲב יֵת פְּתוּרָא בְּמִשְׁכָּן זְמָנָא עַל שְׂדָא דְּמִשְׁכָּנָא צִפְנָא מִבְּרָא לְפָרוּכְתָא:

(19) ויפרש את האהל. הן יריעות העזים:

(20) את העדות. הלוחות:

(22) על ירך המשכן צפונה. צחי הצפוני של רוחב הציט (יומא לג:). ירך. כמרגומו קָדָא, כיך הזה שהוא צנדרו של
:סלס

23	And he set a row of bread in order upon it before the LORD; as the LORD commanded Moses.	וַיַּעֲרֹךְ עָלָיו עֶרֶךְ לֶחֶם לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	וְסֹדֶר עֲלוֹהֵי סֹדְרִין דְּלָחִים קָדָם יי כְּמָא דְּפִשִּׁיד יי ית מֹשֶׁה:
24	And he put the candlestick in the tent of meeting, over against the table, on the side of the tabernacle southward.	וַיִּשֶׂם אֶת־הַמְּנֹרָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד נֹכַח הַשְּׁלֹחַן עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן נִגְבָּה:	וְשׁוּי ית מְנֹרָתָא בְּמִשְׁכָּן זְמָנָא לְקַבִּיל פְּתוּרָא עַל שְׂדָא דְּמִשְׁכָּנָא דְּרוּמָא:
25	And he lighted the lamps before the LORD; as the LORD commanded Moses.	וַיַּעַל הַנֵּרוֹת לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	וְאֲדָלִיק בּוֹצִינְיָא קָדָם יי כְּמָא דְּפִשִּׁיד יי ית מֹשֶׁה:
26	And he put the golden altar in the tent of meeting before the veil;	וַיִּשֶׂם אֶת־מִזְבֵּחַ הַזָּהָב בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת:	וְשׁוּי ית מִדְּבַחָא דְּדִהָבָא בְּמִשְׁכָּן זְמָנָא קָדָם פְּרוּכָתָא:
27	and he burnt thereon incense of sweet spices; as the LORD commanded Moses.	וַיִּקְטֹר עָלָיו קֹטֶרֶת סַמִּים כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	וְאִקְטֹר עֲלוֹהֵי קֹטֶרֶת בּוֹסְמִין כְּמָא דְּפִשִּׁיד יי ית מֹשֶׁה:
28	And he put the screen of the door to the tabernacle.	וַיִּשֶׂם אֶת־מִסְךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן:	וְשׁוּי ית פֶּרֶסָא דְּתַרְעָא לַמִּשְׁכָּנָא:
29	And the altar of burnt-offering he set at the door of the tabernacle of the tent of meeting, and offered upon it the burnt-offering and the meal-offering; as the LORD commanded Moses.	וְאֵת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה שָׂם פֶּתַח מִשְׁכָּן אֹהֶל־מוֹעֵד וַיַּעַל עָלָיו אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	וְיֵת מִדְּבַחָא דְּעֹלָתָא שׁוּי בְּתַרְעַ מִשְׁכָּנָא מִשְׁכָּן זְמָנָא וְאִסִּיק עֲלוֹהֵי ית עֹלָתָא וְיֵת מִנְחָתָא כְּמָא דְּפִשִּׁיד יי ית מֹשֶׁה:
30	And he set the laver between the tent of meeting and the altar, and put water therein, wherewith to wash;	וַיִּשֶׂם אֶת־הַכִּיּוֹר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן שָׁמָּה מַיִם לְרִחְצָה:	וְשׁוּי ית כִּיּוֹרָא בֵּין מִשְׁכָּן זְמָנָא וּבֵין מִדְּבַחָא וַיִּהַב תַּמָּן מֵיָא לְקִדּוּשׁ:
31	that Moses and Aaron and his sons might wash their hands and their feet thereat;	וַרְחֲצוּ מַמְנוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם:	וּמִקְדָּשִׁין מְנִיָּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנוֹהֵי ית יְדֵיהֶון וְיֵת רַגְלֵיהֶון:

(27) ויקטור עליו קטורת. שחרית וערבית, כמו שנאמר צִקְר צִקְר צִקְר צִקְר צִקְר צִקְר צִקְר צִקְר צִקְר צִקְר (שמות ל, ז):
(29) ויעל עליו וגו'. אף ציוס השמיני למלואים שהוא יום הקמת המשכן, שמש משה והקריז קרצנות לצור, חוץ מאותן שננטו אהרן צו ציוס, שנאמר קרצ כל המצות וגו' (ויקרא ט, ז): את העולה. עולת התמיד: ואת המנחה. מנחת נסכים של תמיד, כמו שנאמר וְעָשְׂרָן סֶלֶת זָלִיל בְּשָׁמֶן וגו' (שמות כט, מ):
(31) ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו. יום שמיני למלואים והשוו כולם לכהונה, ותרומתו ויקדשון מִנִּיָּה, צו ציוס קדש משה עמהם:

32	when they went into the tent of meeting, and when they came near unto the altar, they should wash; as the LORD commanded Moses.	בבֹּאֵם אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד וּבִקְרִבָתָם אֶל-הַמִּזְבֵּחַ יִרְחֲצוּ כַאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה: (ס)	בְּמִיעֲלֵהוֹן לְמִשְׁכַּן זִמְנָא וּבִמְקַרְבָּהוֹן לְמִדְבָּחָא מִשְׁדָּשִׁין כְּמָא דְפִקִּיד יי ית מֹשֶׁה:
33	And he reared up the court round about the tabernacle and the altar, and set up the screen of the gate of the court. So Moses finished the work.	וַיָּקָם אֶת-הַחֲצֵר סָבִיב לְמִשְׁכַּן וּלְמִזְבֵּחַ וַיִּתֵּן אֶת-מָסֹךְ שַׁעַר הַחֲצֵר וַיְכַל מֹשֶׁה אֶת- הַמְּלָאכָה: (פ)	וְאָקִים ית דִּרְתָּא סָחֹר סָחֹר לְמִשְׁכָּנָא וּלְמִדְבָּחָא וַיְהִיב ית פְּרָסָא דִּתְרַע דִּרְתָּא וְשִׂיצִי מֹשֶׁה ית עֲבִידְתָּא:
34	Then the cloud covered the tent of meeting, and the glory of the LORD filled the tabernacle.	וַיִּכֶס הָעָנָן אֶת-אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּכְבֹּד יְהוָה מְלֵא אֶת-הַמִּשְׁכָּן:	וַחֲפָא עָנָנָא ית מִשְׁכַּן זִמְנָא וַיִּקְרָא דִּי אֲתִמְלִי ית מִשְׁכָּנָא:
35	And Moses was not able to enter into the tent of meeting, because the cloud abode thereon, and the glory of the LORD filled the tabernacle.—	וְלֹא-יָכֹל מֹשֶׁה לָּבוֹא אֶל- אֹהֶל מוֹעֵד כִּי-שָׁכַן עָלָיו הָעָנָן וַיִּכְבֹּד יְהוָה מְלֵא אֶת-הַמִּשְׁכָּן:	וְלֹא יָכִיל מֹשֶׁה לְמִיעֵל לְמִשְׁכַּן זִמְנָא אַרִי שְׂרָא עֲלוּהִי עָנָנָא וַיִּקְרָא דִּי אֲתִמְלִי ית מִשְׁכָּנָא:
36	And whenever the cloud was taken up from over the tabernacle, the children of Israel went onward, throughout all their journeys.	וּבְהֶעָלוֹת הָעָנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יֵסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֹל מַסְעֵיהֶם:	וּבְאַסְתָּלְקוֹת עָנָנָא מֵעֲלֵיו מִשְׁכָּנָא נִטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֹל מַטְלִינֵיהוֹן:
37	But if the cloud was not taken up, then they journeyed not till the day that it was taken up.	וְאִם-לֹא יַעֲלֶה הָעָנָן וְלֹא יֵסְעוּ עַד-יוֹם הָעֹלָתוֹ:	וְאִם לֹא מִסְתַּלַּק עָנָנָא וְלֹא נִטְלִין עַד יוֹם אֲסְתָּלְקוּתִיהָ:
38	For the cloud of the LORD was upon the tabernacle by day, and there was fire therein by night, in the sight of all the house of Israel, throughout all their journeys.—	כִּי עָנָן יְהוָה עַל-הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל- בֵּית-יִשְׂרָאֵל בְּכֹל-מַסְעֵיהֶם:	אַרִי עָנָן יִקְרָא דִּי עַל מִשְׁכָּנָא בִּימָמָא וְחִיזוּ אִישְׁתָּא הָיוּ בְּלִילִיא בֵּיהּ לְעֵינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכֹל מַטְלִינֵיהוֹן:

The Haftara is I Kings 7:51 – 8:21 on page 226. Sepharadim read I Kings 7:40 – 7:50. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 148, and the Haftara is the special Haftara on page 234. On Shabbat Parah, read Maftir and Haftara on page 239. On Shabbat HaHodesh, Maftir is Exodus 12:1 – 20 on page 45, and the Haftara is on page 244.

חזק חזק ונתחזק

(32) ובקרבתם. כמו וזקרבם, כשיקרבו:
 (35) ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד. וכחז אחד אומר, וצבא משה אל אהל מועד (במדבר ז, פט), צבא הכחוז השלישי והכריע ציניהם, כי שכן עליו הענן, אמר מעתה, כל זמן שהיה עליו הענן, לא היה יכול לצבא, נסתלק הענן, נכנס ומדבר עמו (פתיחה לת"כ ח):
 (38) לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם. בכל מסע שהיו נוסעים, היה הענן שוכן במקום אשר יחנו שם. מקום חנייתם אף הוא קרוי מסע, וכן וַיֵּלֶךְ לְמַסְעֵיו (בראשית יג, ג), וכן אֵלֶּה מַסְעֵי (במדבר לג, א), לפי שממקום החנייה חזרו ונסעו, לכך נקראו כולן מסעות:

וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֵתֶל מוֹעֵד לֵאמֹר:

ויקרא

And the LORD called unto Moses, and spoke unto him out of the tent of meeting, saying:

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יִקְרִיב מִכֶּם קָרְבָן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה מִן־הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָנְכֶם:

2

Speak unto the children of Israel, and say unto them: When any man of you bringeth an offering unto the LORD, ye shall bring your offering of the cattle, even of the herd or of the flock.

אִם־עֹלָה קָרְבָנוּ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יִקְרִיבֵנוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרִיב אֹתוֹ לִרְצוֹנוֹ לִפְנֵי יְהוָה:

3

If his offering be a burnt-offering of the herd, he shall offer it a male without blemish; he shall bring it to the door of the tent of meeting, that he may be accepted before the LORD.

וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו:

4

And he shall lay his hand upon the head of the burnt-offering; and it shall be accepted for him to make atonement for him.

וְשָחַט אֶת־בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

וי

And he shall kill the bullock before the LORD; and Aaron's sons, the priests, shall present the blood, and dash the blood round about against the altar that is at the door of the tent of meeting.

וְהַפְשִׁיט אֶת־הָעֹלָה וְנָתַח אֶתָּה לְנִתְחֶיהָ:

6

And he shall flay the burnt-offering, and cut it into its pieces.

וְנִתְּנוּ בְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֵצִים עַל־הָאֵשׁ:

7

And the sons of Aaron the priest shall put fire upon the altar, and lay wood in order upon the fire.

וְעָרְכוּ בְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנִּתְחִים אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפָּדֶר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

8

And Aaron's sons, the priests, shall lay the pieces, and the head, and the suet, in order upon the wood that is on the fire which is upon the altar;

וְקָרְבוּ וַיִּכְרְעוּ וַיִּרְחֹץ בַּמַּיִם וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל הַמִּזְבֵּחַ עֹלָה אֲשֶׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: (ס)

9

but its inwards and its legs shall he wash with water; and the priest shall make the whole smoke on the altar, for a burnt-offering, an offering made by fire, of a sweet savour unto the LORD.

וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָנוּ מִן־הַכֹּשָׂשִׁים אֹו מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יִקְרִיבֵנוּ:

ישראל

And if his offering be of the flock, whether of the sheep, or of the goats, for a burnt-offering, he shall offer it a male without blemish.

וְשָחַט אֹתוֹ עַל יָרֵךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ בְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמֹו עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

11

And he shall kill it on the side of the altar northward before the LORD; and Aaron's sons, the priests, shall dash its blood against the altar round about.

וְנָתַח אֹתוֹ לְנִתְחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פָּדְרוֹ וְעָרָךְ הַכֹּהֵן אֹתָם עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

12

And he shall cut it into its pieces; and the priest shall lay them, with its head and its suet, in order on the wood that is on the fire which is upon the altar.

וְהִקְרִיב וְהִפְרָעִים יִרְתֵּץ בְּמַיִם וְהִקְרִיב
הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ עֲלֵה
הוּא אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: (פ)

13

But the inwards and the legs shall he wash with water;
and the priest shall offer the whole, and make it smoke
upon the altar; it is a burnt-offering, an offering made
by fire, of a sweet savour unto the LORD.

שירת הים ועשרת הדברות

שירת הים

אֲזַי וְשִׁיר־מִנְשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֹאֲמֹר	וּרְכְּבוּ רָמָה בָּיָם: לִישׁוּעָה
עָזִי וְזִמְרַתִּי יְהִי נִיחִי־לִי אֱלֹהֵי	אֲבִי וְאַרְמְנָהוּ: שְׁמוֹ:
יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה וּמִבְּחַר	שְׁלָשׁוֹ טַבְּעוּ בַּיָּם־סוּף: אָבֹן:
מִרְכַּבַּת פָּרֹעַה וַחֲיִלּוֹ יָרָה בָּיָם תַּהֲמֹת יִכְסִּימוּ יָרְדּוֹ בַּמַּצּוֹלֹת כְּמוֹ־	יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב: קִמְיָה
יָמִינוֹ יְהוָה נֹאדְרֵי בָּפֶחַ יָמִינוֹ	יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב: קִמְיָה
וּבָרָב גְּאוֹנָה תִּתְּרַס וּבְרוּחַ	אֲפִיָּה נַעֲרָמוּ מַיִם נִזְלִים
נִצְּבוּ כְּמוֹ־גֵד אֲמֹר	אֲפִיָּה נַעֲרָמוּ מַיִם נִזְלִים
אֲחַלֵּק שָׁלָל תַּמְלָאֲמוֹ נִשְׁפָּתָה	אֲפִיָּה נַעֲרָמוּ מַיִם נִזְלִים
צָלְלוּ כְּעוֹפֹרֶת בָּמַיִם מִי	אֲפִיָּה נַעֲרָמוּ מַיִם נִזְלִים
נִזְרָא תַּחֲלֹת עֲשֵׂה נַחֲיָה	אֲפִיָּה נַעֲרָמוּ מַיִם נִזְלִים
נִתְּלָת בַּעֲזָה אֶל־גִּוָּה תִּיל	אֲפִיָּה נַעֲרָמוּ מַיִם נִזְלִים
אֲזַי נִבְהָלוּ אֱלֹהֵי נִמְגּוֹ	אֲפִיָּה נַעֲרָמוּ מַיִם נִזְלִים
תַּפְּלָה עֲלֵיהֶם אִמְתָּה עַד־	אֲפִיָּה נַעֲרָמוּ מַיִם נִזְלִים

יַעֲבֹד עִמּוֹד יְהוָה
קִנִּיתִי:
תִּבְאֲמוּ וְתִטְעֲמוּ בְּתֹר נַחֲלָתִי
לְשִׁבְתִּי פְעֻלַּת יְהוָה
עַד-יַעֲבֹד עִם-זֶו
מִכּוֹן
מִקְדָּשׁ אֲדֹנִי כוֹנֵנוּ
יָדִידִי:
כִּי
בָּא סוֹס פְּרָעָה בִּרְכָבוֹ וּבִפָּרָשָׁיו בָּיָם
וַיָּשֹׁב יְהוָה עֲלֵהֶם
אֶת-מִי הָיִם
וַיִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בִּיבֹשָׁה בְּתוֹךְ
הַיָּם:

עשרת הדברות בטעם עליון

אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים: לֹא יִהְיֶה-לְּךָ אֱלֹהִים
אַחֲרָיִם עַל-פָּנָי לֹא תַעֲשֶׂה-לְּךָ פֶסֶל וְכָל-תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם וּמִמֶּלַע וְאֲשֶׁר בָּאֶרֶץ מִתַּחַת
וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאֶרֶץ לֹא-תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל
קָנָא פֶקֶד עוֹן אֲבֹת עַל-בְּנִים עַל-שְׁלֵשִׁים וְעַל-רִבְעִים לְשֹׁנָאִי וְעָשָׂה חֹסֶד לְאֱלֹפִים לְאֹהֲבֵי
וְלִשְׂמֹרֵי מִצְוֹתַי: (ס) לֹא תִשָּׂא אֶת-שֵׁם-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא כִּי לֹא יִנָּקֶה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר-יִשָּׂא
אֶת-שְׁמוֹ לְשׁוֹא: (פ)

זְכוֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְשׁוֹ שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלָאכָתְךָ וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל-מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתְךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֵמָתְךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר
בִּשְׁעָרֶיךָ כִּי שֵׁשֶׁת-יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ אֶת-הַיָּם וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בָּם וַיִּנַּח
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל-כֵּן בִּרְךָ יְהוָה אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: (ס) כִּבְדֹּד אֶת-אָבִיךָ וְאֶת-אִמְךָ
לְמַעַן יֵאָרְכוֹן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: (ס) לֹא תִרְצָח: (ס) לֹא תִנָּאֵף:
(ס) לֹא תִגְנוֹב: (ס) לֹא-תַעֲנֶה בְּרַעְיָךְ עַד שֹׁקֶר: (ס) לֹא תַחְמֹד בֵּית רַעְיָךְ לֹא-תַחְמֹד
אִשֶּׁת רַעְיָךְ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרֹו וַחֲמֹרֹו וְכָל אֲשֶׁר לְרַעְיָךְ: (פ)

הפטרת

הפטרת שמות

The Haftara is Isaiah 27:6 – 28:13 ע 29:22 – 29:23.

הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב וַיֵּצֵץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל
וּמָלְאוּ פְנֵי-תֵבֶל תְּנוּבָה: (פ)

XXVII:6

In days to come shall Jacob take root, Israel shall blossom and bud; And the face of the world shall be filled with fruitage.

הַמְּכַת מִכֵּהוּ הִכֵּהוּ אִם-כְּהַרְג הִרְגוּ
הָרֶג:

7

Hath He smitten him as He smote those that smote him? Or is he slain according to the slaughter of them that were slain by Him?

בְּסֹאסָאָה בְּשִׁלְחָהּ תִּרְיַבְנָהּ הָגָה בְּרוּחוֹ
הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים:

8

In full measure, when Thou sendest her away, Thou dost contend with her; He hath removed her with His rough blast in the day of the east wind.

לִכֵּן בְּזֹאת יִכָּפֵר עֲוֹן-יַעֲקֹב וְזֶה כָּל-
פְּרִי הַסֵּר חֲטָאתוֹ בְּשׁוּמוֹ כָּל-אֲבִנֵי מִזְבֵּחַ
כְּאֲבֵי-גֵר מִנִּפְצוֹת לֹא-יִקְמוּ אֲשֵׁרִים
וְחַמְנִים:

9

Therefore by this shall the iniquity of Jacob be expiated, And this is all the fruit of taking away his sin: When he maketh all the stones of the altar as chalkstones that are beaten in pieces, So that the Asherim and the sun-images shall rise no more.

כִּי עִיר בְּצוּרָה בְּדָד נִזְה מְשֻׁלַּח וְנִעְזָב
כְּמִדְבָּר שָׁם יִרְעֶה עֵגֶל וְשָׁם יִרְבֹּץ וְכָלָה
סַעֲפִיָּה:

10

For the fortified city is solitary, A habitation abandoned and forsaken, like the wilderness; There shall the calf feed, and there shall he lie down, And consume the branches thereof.

בִּיבֹשׁ קִצְרֶיהָ תִשְׁבְּרֶנָּה נָשִׁים בָּאוֹת
מֵאִירוֹת אוֹתָהּ כִּי לֹא עִם-בִּינּוֹת הוּא
עַל-כֵּן לֹא-יִרְחַמְנּוּ עֲשָׂהוּ וַיִּצְרוּ לֹא
יִחַנְּנוּ: (פ)

11

When the boughs thereof are withered, They shall be broken off; The women shall come, and set them on fire; For it is a people of no understanding; Therefore He that made them will not have compassion upon them, And He that formed them will not be gracious unto them.

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יַחַבֵּט יְהוָה מִשְׁבַּלַּת
הַנָּהָר עַד-נַחַל מִצְרַיִם וְאַתָּם תִּלְקָטוּ
לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (פ)

12

And it shall come to pass in that day, That the LORD will beat off [His fruit] From the flood of the River unto the Brook of Egypt, And ye shall be gathered one by one, O ye children of Israel.

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל
וּבָאוּ הָאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדְּחִים
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַר
הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַם: (פ)

13

And it shall come to pass in that day, That a great horn shall be blown; And they shall come that were lost in the land of Assyria, And they that were dispersed in the land of Egypt; And they shall worship the LORD in the holy mountain at Jerusalem.

הוּי עֲטָרַת גָּאוֹת שִׁכְרֵי אֶפְרַיִם וַיֵּצֵץ נֶבֶל
צָבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל-רֹאשׁ גֵּיא־שְׁמָנִים
הַלּוּמֵי יַיִן:

XXVIII:1

Woe to the crown of pride of the drunkards of Ephraim, And to the fading flower of his glorious beauty, Which is on the head of the fat valley of them that are smitten down with wine!

הִנֵּה חֶזֶק וְאַמִּץ לְאֹדֹנִי כֹזֵרם בְּרֹד שֶׁעַר
קָטַב כֹּזֵרם מִים כְּבִירִים שֹׁטְפִים הִנֵּה
לְאַרְץ בְּיָד:

בְּרִגְלֵיהֶם תִּרְמַסְנָה עֲטֹרַת גִּאוֹת שְׂכֹרֵי
אֶפְרַיִם:

וְהַיָּתָה צִיצֵת נָבִיל צָבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־
רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים כְּכַוְרָה בְּטָרֶם לְיָץ
אֲשֶׁר יִרְאֶה הָרֹאֶה אוֹתָהּ בְּעוֹדָה בְּכַפּוֹ
יִבְלַעְנָה: (ס)

בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה צְבָאוֹת לְעֲטֹרַת
צָבִי וְלִצְפִּירַת תִּפְאָרָה לְשֹׂאֵר עַמּוֹ:

וְלִירוֹחַ מִשְׁפָּט לְיוֹשֵׁב עַל־הַמִּשְׁפָּט
וְלִגְבוּרָה מְשִׁיבִי מִלְחָמָה שְׁעָרָה: (ס)

וְגַם־אֵלֶּה בִּנְיָן שְׁגוֹ וּבִשְׁכָּר תָּעוּ כֹּהֵן וְנָבִיא
שְׁגוֹ בִשְׁכָּר נִבְלָעוּ מִן־הַיִּין תָּעוּ מִן־הַשְׁכָּר
שְׁגוֹ בְּרֹאֶה פָקוּ פְּלִילִיָּה:

כִּי כָל־שִׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צֹאֵה בְּלִי
מְקוֹם: (פ)

אֶת־מִי יוֹרֶה דַּעָה וְאֶת־מִי יִבִּין שְׁמוּעָה
וְמוֹלִי מִחֶלֶב עֲתִיקִי מִשְׁדֵּיִם:

כִּי צוֹ לְצוֹ צוֹ לְצוֹ קוֹ לְקוֹ קוֹ לְקוֹ זַעִיר
שֵׁם זַעִיר שֵׁם:

כִּי בִלְעָנִי שִׁפָּה וּבִלְשׁוֹן אַחֲרֵת יִדְבָּר אֶל־
הָעָם הַזֶּה:

אֲשֶׁרוֹ אָמַר אֲלֵיהֶם זֹאת הַמְּנוּחָה הַנִּיחוּ
לְעַיְךָ וְזֹאת הַמְּרַגְעָה וְלֹא אָבִיא שְׁמוּעָה:

וְהָיָה לָהֶם דְּבַר־יְהוָה צוֹ לְצוֹ צוֹ לְצוֹ
קוֹ לְקוֹ קוֹ לְקוֹ זַעִיר שֵׁם זַעִיר שֵׁם
לְמַעַן יֵלְכוּ וְכִשְׁלוּ אַחֲוֹר וְנִשְׁבְּרוּ וְנוֹקְשׁוּ
וְנִלְכְּדוּ: (פ)

2 Behold, the Lord hath a mighty and strong one, As a storm of hail, a tempest of destruction, As a storm of mighty waters overflowing, That casteth down to the earth with violence.

3 The crown of pride of the drunkards of Ephraim Shall be trodden under foot;

4 And the fading flower of his glorious beauty, Which is on the head of the fat valley, Shall be as the first-ripe fig before the summer, Which when one looketh upon it, While it is yet in his hand he eateth it up.

5 In that day shall the LORD of hosts be For a crown of glory, and for a diadem of beauty, Unto the residue of His people;

6 And for a spirit of judgment to him that sitteth in judgment, And for strength to them that turn back the battle at the gate.

7 But these also reel through wine, And stagger through strong drink; The priest and the prophet reel through strong drink, They are confused because of wine, They stagger because of strong drink; They reel in vision, they totter in judgment.

8 For all tables are full of filthy vomit, and no place is clean.

9 Whom shall one teach knowledge? And whom shall one make to understand the message? Them that are weaned from the milk, Them that are drawn from the breasts?

10 For it is precept by precept, precept by precept, Line by line, line by line; Here a little, there a little.

11 For with stammering lips and with a strange tongue Shall it be spoken to this people;

12 To whom it was said: "This is the rest, Give ye rest to the weary; And this is the refreshing"; Yet they would not hear.

13 And so the word of the LORD is unto them Precept by precept, precept by precept, Line by line, line by line; Here a little, there a little; That they may go, and fall backward, and be broken, And snared, and taken.

לִכְן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֶל־בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר
פָּדָה אֶת־אֲבֹרָתָם לֹא־עָתָה יִבוֹשׁ יַעֲקֹב
וְלֹא עָתָה פָּנָיו יִחְוֹרוּ:

XXIX:22

Therefore thus saith the LORD, who redeemed Abraham, concerning the house of Jacob: Jacob shall not now be ashamed, Neither shall his face now wax pale;

כִּי בִּרְאֹתוֹ יִלְדִּיו מַעֲשֵׂה יָדַי בִּקְרֵבוֹ
יִקְדְּשׁוּ שְׁמִי וְהַקְדִּישׁוּ אֶת־קִדְּוֹשׁ יַעֲקֹב
וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ:

23

When he seeth his children, the work of My hands, in the midst of him, That they sanctify My name; yea, they shall sanctify the Holy One of Jacob, And shall stand in awe of the God of Israel.

הפטרת וארא

The Haftara is Ezekiel 28:25 – 29:21. On Rosh Hodesh, read the Maftir and Haftara on page 229.

כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה בְּקַבְּצִי אֶת־בֵּית
יִשְׂרָאֵל מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר נִפְצְצוּ בָם
וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם וְיָשְׁבוּ עַל־
אֲדָמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב:

XXVIII:25

Thus saith the Lord GOD: When I shall have gathered the house of Israel from the peoples among whom they are scattered, and shall be sanctified in them in the sight of the nations, then shall they dwell in their own land which I gave to My servant Jacob.

וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ לְבֵטַח וּבָנוּ בָתִּים וְנִטְעוּ
כַּרְמִים וְיָשְׁבוּ לְבֵטַח בַּעֲשׂוֹתַי שְׁפָטִים
בְּכָל הַשְּׂאֲטִים אֲתֵם מִסְבִּיבוֹתֵם וַיֵּדְעוּ כִּי
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: (פ)

26

And they shall dwell safely therein, and shall build houses, and plant vineyards; yea, they shall dwell safely; when I have executed judgments upon all those that have them in disdain round about them; and they shall know that I am the LORD their God.'

בַּשָּׁנָה הָעֲשָׂרִית בָּעֶשְׂרִי בַּשָּׁנִים עָשָׂר
לַחֹדֶשׁ הָיָה דְּבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

XXIX:1

In the tenth year, in the tenth month, in the twelfth day of the month, the word of the LORD came unto me, saying:

בֶּן־אָדָם שֵׁים פָּנֶיךָ עַל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ
מִצְרַיִם וְהִנָּבֵא עָלָיו וְעַל־מִצְרַיִם כָּלָה:

2

'Son of man, set thy face against Pharaoh king of Egypt, and prophesy against him, and against all Egypt;

דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה הִנְנִי
עָלֶיךָ פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם הַתַּנִּים הַגְּדֹל
הָרֹבֵץ בְּתוֹךְ יְאֹרָיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יְאֹרִי
וְאֲנִי עָשִׂיתִנִּי:

3

speak, and say: Thus saith the Lord GOD: Behold, I am against thee, Pharaoh King of Egypt, The great dragon that lieth In the midst of his rivers, That hath said: My river is mine own, And I have made it for myself.

וְנָתַתִּי (כ' חֲחִיִּים) [ק' חֲחִים] בְּלַחְיֶיךָ
וְהִדְבַקְתִּי דַגַּת־יְאֹרֶיךָ בְּשִׁשְׁשִׁשְׁתֶּיךָ
וְהַעֲלִיתִיךָ מִתּוֹךְ יְאֹרֶיךָ וְאֵת כָּל־דַּגַּת
יְאֹרֶיךָ בְּשִׁשְׁשִׁשְׁתֶּיךָ תִּדְבֵּק:

4

And I will put hooks in thy jaws, and I will cause the fish of thy rivers to stick unto thy scales; and I will bring thee up out of the midst of thy rivers, and all the fish of thy rivers shall stick unto thy scales.

וְנִשְׁתַּתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה אוֹתְךָ וְאֶת כָּל־דָּגַת
יַאֲרֶיךָ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל לֹא תִאָּסַף
וְלֹא תִקְבָּץ לַחַיֵּית הָאָרֶץ וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם
נִתְּנִיךָ לֶאֱכֹלָהּ:

5 And I will cast thee into the wilderness, Thee and all the fish of thy rivers; Thou shalt fall upon the open field; Thou shalt not be brought together, nor gathered; To the beasts of the earth and to the fowls of the heaven Have I given thee for food.

וַיֵּדְעוּ כָּל־יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יְהוָה יֵעָן
הָיוּתָם מִשְׁעַנֵּת קִנָּה לְבֵית יִשְׂרָאֵל:

6 And all the inhabitants of Egypt shall know That I am the LORD, Because they have been a staff of reed To the house of Israel.

בְּתִפְשָׁם בָּךְ (כ' בַּכַּפֶּךָ) [ק' בַּכַּף] תִּרְוֹץ
וּבִקְעֹתָ לָהֶם כָּל־כֶּתֶף וּבִהֲשָׁעָנָם עָלֶיךָ
תִּשָּׁבֵר וְהָעַמֶּדֶת לָהֶם כָּל־מִתָּנִים: (ס)

7 When they take hold of thee with the hand, thou dost break, And rend all their shoulders; And when they lean upon thee, thou breakest, And makest all their loins to be at a stand.

לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי מֵבִיא עָלֶיךָ
חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֶּךָ אָדָם וּבְהֵמָה:

8 Therefore thus saith the Lord GOD: Behold, I will bring a sword upon thee, and will cut off from thee man and beast.

וְהָיְתָה אֶרֶץ־מִצְרַיִם לְשָׂמָמָה וְחִרְבָּה
וַיֵּדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יֵעָן אָמַר יְאֹר לִי וְאֲנִי
עָשִׂיתִי:

9 And the land of Egypt shall be desolate and waste, and they shall know that I am the LORD; because he hath said: The river is mine, and I have made it.

לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־יַאֲרֶיךָ וְנִתַּתִּי אֶת־
אֶרֶץ מִצְרַיִם לְחִרְבוֹת חֶרֶב שְׂמָמָה
מִמִּגְדֹּל סוּנָה וְעַד־גְּבוּל כּוּשׁ:

10 Therefore, behold, I am against thee, and against thy rivers, and I will make the land of Egypt utterly waste and desolate, from Migdol to Syene even unto the border of Ethiopia.

לֹא תַעֲבֹר־בָּהּ רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהֵמָה לֹא
תַעֲבֹר־בָּהּ וְלֹא תֵשֵׁב אַרְבָּעִים שָׁנָה:

11 No foot of man shall pass through it, nor foot of beast shall pass through it, neither shall it be inhabited forty years.

וְנִתַּתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׂמָמָה בְּתוֹךְ
אֶרְצוֹת נִשְׁמוֹת וְעָרֶיהָ בְּתוֹךְ עָרִים
מִחִרְבוֹת תִּתְּנִין שְׂמָמָה אַרְבָּעִים שָׁנָה
וְהִפְצַתִּי אֶת־מִצְרַיִם בְּגוֹלִים וְזֵרִיתִים
בְּאֶרְצוֹת: (ס)

12 And I will make the land of Egypt desolate in the midst of the countries that are desolate, and her cities among the cities that are laid waste shall be desolate forty years; and I will scatter the Egyptians among the nations, and will disperse them through the countries.

כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה מֵאֵץ אַרְבָּעִים שָׁנָה
אֶקְבֹּץ אֶת־מִצְרַיִם מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר־נִפְצוּ
שְׂמָמָה:

13 For thus saith the Lord GOD: At the end of forty years will I gather the Egyptians from the peoples whither they were scattered;

וְשִׁבְתִּי אֶת־שְׁבוֹת מִצְרַיִם וְהִשְׁבַּתִּי אֹתָם
אֶרֶץ פַּתְרוֹס עַל־אֶרֶץ מִכּוּרְתָּם וְהָיוּ שָׁם
מִמְלָכָה שְׁפֵלָה:

14 and I will turn the captivity of Egypt, and will cause them to return into the land of Pathros, into the land of their origin; and they shall be there a lowly kingdom.

מִן־הַמְּלָכוֹת תִּהְיֶה שְׁפֵלָה וְלֹא־תִתְנַשֵּׂא
עוֹד עַל־הַגּוֹלִים וְהִמְעַטְתִּים לְבִלְתִּי רָדוֹת
בְּגוֹלִים:

15 It shall be the lowliest of the kingdoms, neither shall it any more lift itself up above the nations; and I will diminish them, that they shall no more rule over the nations.

וְלֹא יִהְיֶה-עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח
מִזְכִּיר עֹז בְּפָנוּתָם אַחֲרֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי אֲנִי
אֲדֹנֵי יְהוָה: (פ)

וַיְהִי בַעֲשָׂרִים וְשֹׁשְׁבַע שָׁנָה בְּרִאשׁוֹן בְּאַחַד
לַחֹדֶשׁ הָיָה דְּבַר-יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

בֶּן-אָדָם נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל הָעֶבִיד
אֶת-חֵילוֹ עֲבָדָה גְּדוּלָּה אֶל-צָר כָּל-רֹאשׁ
מִקָּרָח וְכָל-כְּתָף מְרוּטָה וְשָׁכָר לֹא-הָיָה
לוֹ וּלְחֵילוֹ מִצָּר עַל-הָעֲבָדָה אֲשֶׁר-עָבַד
עָלֶיהָ: (ס)

לִכֵּן כֹּה אָמַר אֲדֹנֵי יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן
לְנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל אֶת-אֶרֶץ
מִצְרַיִם וְנָשָׂא תְּמֻנָּה וְשָׁלַל שְׁלָלָהּ וּבָזָז
בָּזָה וְהִיתָה שָׂכָר לְחֵילוֹ:

פָּעַלְתִּי אֲשֶׁר-עָבַד בָּהֶּ נָתַתִּי לוֹ אֶת-אֶרֶץ
מִצְרַיִם אֲשֶׁר עָשָׂו לִי נֶאֱמַר אֲדֹנֵי יְהוָה:

בַּיּוֹם הַהוּא אֶצְמִית קֶרֶן לְבֵית יִשְׂרָאֵל
וְלֹךְ אֶתֵּן פֶּתַח-וֶן-פֶּה בְּתוֹכָם וַיֵּדְעוּ כִּי-אֲנִי
יְהוָה: (פ)

16 And it shall be no more the confidence of the house of Israel, bringing iniquity to remembrance, when they turn after them; and they shall know that I am the Lord God.'

17 And it came to pass in the seven and twentieth year, in the first month, in the first day of the month, the word of the LORD came unto me, saying:

18 'Son of man, Nebuchadrezzar king of Babylon caused his army to serve a great service against Tyre; every head was made bald, and every shoulder was peeled; yet had he no wages, nor his army, from Tyre, for the service that he had served against it;

19 Therefore thus saith the Lord God: Behold, I will give the land of Egypt unto Nebuchadrezzar king of Babylon; and he shall carry off her abundance, and take her spoil, and take her prey; and it shall be the wages for his army.

20 I have given him the land of Egypt as his hire for which he served, because they wrought for Me, saith the Lord God.

21 In that day will I cause a horn to shoot up unto the house of Israel, and I will give thee the opening of the mouth in the midst of them; and they shall know that I am the LORD.'

הפטרות בא

The Haftara is Jeremiah 46:13 – 46:28.

הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל-יִרְמְיָהוּ
הַנָּבִיא לָבוֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל
לְהַכּוֹת אֶת-אֶרֶץ מִצְרַיִם:

XLVI:13

The word that the LORD spoke to Jeremiah the prophet, how that Nebuchadrezzar king of Babylon should come and smite the land of Egypt.

הִגִּידוּ בְּמִצְרַיִם וְהִשְׁמִיעוּ בְּמִגְדוֹל
וְהִשְׁמִיעוּ בְּנֹף וּבְתַחְפָּנְחָס אָמְרוּ הַתְּנַצֵּב
וְהִכָּן לָךְ כִּי-אֶכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ:

14

14 Declare ye in Egypt, and announce in Migdol, And announce in Noph and in Tahpanhes; Say ye: 'Stand forth, and prepare thee, For the sword hath devoured round about thee.'

מִדּוּעַ נִסְתָּרָה אֲבִירֶיךָ לֹא עָמַד כִּי יְהוָה
הִדְּפוּ:

15

15 Why is thy strong one overthrown? He stood not, because the LORD did thrust him down.

הִרְבָּה כּוֹשֵׁל גַּם-נָפַל אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ
וַיֹּאמְרוּ קוֹמְהוּ וְנִשְׁבָּה אֶל-עַמּוּנוּ וְאֶל-אֶרֶץ
מּוֹלֶדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה:

16 He made many to stumble; Yea, they fell one upon another, And said: 'Arise, and let us return to our own people, And to the land of our birth, From the oppressing sword.'

קָרְאוּ שֵׁם פַּרְעֹה מֶלֶךְ-מִצְרַיִם שְׁאוֹן
הַעֲבִיר הַמוֹעֵד:

17 They cried there: 'Pharaoh king of Egypt is but a noise; He hath let the appointed time pass by.'

חַי-אֲנִי נֶאֱמַר-הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוּ בִּי
כְּתוּבֹר בְּהָרִים וּכְכַרְמֶל בַּיָּם יָבוֹא:

18 As I live, saith the King, Whose name is the LORD of hosts, Surely like Tabor among the mountains, And like Carmel by the sea, so shall he come.

כָּלִי גוֹלָה עָשִׂי לִךְ יוֹשֶׁבֶת בַּת-מִצְרַיִם כִּי-
נָח לְשִׁמְמָה תִּהְיֶה וְנִצָּתָה מֵאֵין יוֹשֵׁב: (ס)

19 O thou daughter that dwellest in Egypt, Furnish thyself to go into captivity; For Noph shall become a desolation, And shall be laid waste, without inhabitant.

עֹלָה יַפְה־פִּיָּה מִצְרַיִם קֶרֶן מִצְפּוֹן בָּא
בָּא:

20 Egypt is a very fair heifer; But the gadfly out of the north is come, it is come.

גַּם-שְׂכָרֶיהָ בְּקֶרְבָּהּ כְּעֹגְלֵי מִרְבֵּק כִּי-גַם-
הִמָּה הִפְּנוּ נָסוּ וַיִּחַדְּדוּ לֹא עָמְדוּ בִּי יוֹם
אֶיֶדֶם בָּא עָלֵיהֶם עַת פִּקְדָתָם:

21 Also her mercenaries in the midst of her Are like calves of the stall, For they also are turned back, they are fled away together, They did not stand; For the day of their calamity is come upon them, The time of their visitation.

קוֹלָהּ כְּנִחֹשׁ יִלְךְ כִּי-בִתּוּל יִלְכוּ
וּבְקֶרְדָּמוֹת בָּאוּ לָהּ כְּחֹטְבֵי עֲצִים:

22 The sound thereof shall go like the serpent's; For they march with an army, And come against her with axes, As hewers of wood.

כָּרְתוּ יַעְרָהּ נֶאֱמַר-יְהוָה כִּי לֹא יִחָקֵר בִּי
רְבוּ מֵאֲרֻבָּה וְאֵין לָהֶם מִסְפָּר:

23 They cut down her forest, saith the LORD, Though it cannot be searched; Because they are more than the locusts, And are innumerable.

הַבִּישָׁה בַּת-מִצְרַיִם נִתְּנָה בְּיַד עַם-צִפּוֹן:

24 The daughter of Egypt is put to shame; She is delivered into the hand of the people of the north.

אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי
פּוֹקֵד אֶל-אֲמוֹן מִנָּא וְעַל-פַּרְעֹה וְעַל-
מִצְרַיִם וְעַל-אֱלֹהֵיהֶם וְעַל-מַלְכֵיהֶם וְעַל-
פַּרְעֹה וְעַל הַבֹּטְחִים בּוֹ:

25 The LORD of hosts, the God of Israel, saith: Behold, I will punish Amon of No, and Pharaoh, and Egypt, with her gods, and her kings; even Pharaoh, and them that trust in him;

וְנִתְּתִים בְּיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל וּבְיַד-עַבְדָּיו
וְאַחֲרֵי-כֵן תִּשְׁכֹּן כִּימֵי-קֶדֶם נֶאֱמַר-
יְהוָה: (פ)

26 and I will deliver them into the hand of those that seek their lives, and into the hand of Nebuchadrezzar king of Babylon, and into the hand of his servants; and afterwards it shall be inhabited, as in the days of old, saith the LORD.

וְאַתָּה אֶל-תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְאֶל-תַּחַת
יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשְׁעֶךָ מִרְחוֹק וְאֶת-
יִרְעֶךָ מֵאֶרֶץ שְׁבִיִּים וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקֵט
וְשָׁאֵן וְאֵין מִחְרִיד:

27 But fear not thou, O Jacob My servant, Neither be dismayed, O Israel; For, lo, I will save thee from afar, And thy seed from the land of their captivity; And Jacob shall again be quiet and at ease, And none shall make him afraid.

אֲמַתָּה אֶל-תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם-יְהוָה
כִּי אִתְּךָ אֲנִי כִּי אֶעֱשֶׂה כָּלָה בְּכָל-
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדַּחְתִּיךָ שָׁמָּה וְאִתְּךָ לֹא-
אֶעֱשֶׂה כָּלָה וְיִסְרְתִּיךָ לְמִשְׁפָּט וְנִקְּהָ לֹא
אֲנַקֶּה: (פ)

28

Fear not thou, O Jacob My servant, saith the LORD,
For I am with thee; For I will make a full end of all the
nations whither I have driven thee, But I will not
make a full end of thee; And I will correct thee in
measure, But will not utterly destroy thee.

הפטרת בשלח

The Haftara is Judges 4:4 – 5:31.

וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֲשֶׁת לַפִּידוֹת הָיָא
שִׁפְטָה אֶת-יִשְׂרָאֵל בְּעֵת הַהִיא:

IV:4

Now Deborah, a prophetess, the wife of Lappidoth,
she judged Israel at that time.

וְהָיָא יוֹשֵׁבֶת תַּחַת-תְּמָר דְּבוֹרָה בֵּין
הָרָמָה וּבֵין בֵּית-אֵל בְּתַר אֶפְרַיִם וַיַּעֲלוּ
אֲלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפָּט:

5

And she sat under the palm-tree of Deborah between
Ramah and Beth-el in the hill-country of Ephraim;
and the children of Israel came up to her for judgment.

וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרַק בֶּן-אֲבִינוֹם מִקְדֵּשׁ
נַפְתָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא צִוְּתָהּ יְהוָה
אֱלֹהֵי-יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר וּמַשְׁכֵּת בְּתַר תָּבוֹר
וְלָקַחְתָּ עִמָּךְ עֶשְׂרֵת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי
נַפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זְבֻלֹן:

6

And she sent and called Barak the son of Abinoam out
of Kedesh-naphtali, and said unto him: 'Hath not the
LORD, the God of Israel, commanded, saying: Go and
draw toward mount Tabor, and take with thee ten
thousand men of the children of Naphtali and of the
children of Zebulun?

וּמַשְׁכַּתִּי אֵלָיךְ אֶל-נָחַל קִישׁוֹן אֶת-סִיסְרָא
שֶׁר-צָבָא יָבִין וְאֶת-רֶכְבּוֹ וְאֶת-הַמּוֹנֶה
וְנִתְּתִיָּהוּ בְיָדְךָ:

7

And I will draw unto thee to the brook Kishon Sisera,
the captain of Jabin's army, with his chariots and his
multitude; and I will deliver him into thy hand.

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרַק אִם-תֵּלְכִי עִמִּי וְהִלַּכְתִּי
וְאִם-לֹא תֵלְכִי עִמִּי לֹא אֵלֶיךָ:

8

And Barak said unto her: 'If thou wilt go with me,
then I will go; but if thou wilt not go with me, I will
not go.'

וַתֹּאמֶר הֲלֹךְ אִלָּךְ עִמָּךְ אָפֶס כִּי לֹא תִהְיֶה
תַּפְאֶרְתְּךָ עַל-הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר אֲתָה הוֹלֵךְ כִּי
בִיד-אִשָּׁה יִמְכָּר יְהוָה אֶת-סִיסְרָא וְתָקַם
דְּבוֹרָה וַתֵּלֶךְ עִם-בָּרַק קְדֵשׁ:

9

And she said: 'I will surely go with thee;
notwithstanding the journey that thou takest shall not
be for thy honour; for the LORD will give Sisera over
into the hand of a woman.' And Deborah arose, and
went with Barak to Kedesh.

וַיִּזְעַק בָּרַק אֶת-זְבֻלֹן וְאֶת-נַפְתָּלִי קְדֵשׁ
וַיַּעַל בְּרִגְלָיו עֶשְׂרֵת אֲלָפִי אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ
דְּבוֹרָה:

10

And Barak called Zebulun and Naphtali together to
Kedesh; and there went up ten thousand men at his
feet; and Deborah went up with him.

וַחֲבֵר הַקֵּינִי נִפְרָד מִשִּׁין מִבְּנֵי חֶבֶב
חָתָן מֹשֶׁה וַיֵּט אָהֳלוֹ עַד-אֵילֹון (כ')
בְּצִעְנַיִם] ק' בְּצִעְנַיִם] אֲשֶׁר אֶת-קֶדֶשׁ:

וַיִּגְדּוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָּרַק בֶּן-אֲבִינוֹם
הַר-תְּבוֹר:

וַיִּזְעַק סִיסְרָא אֶת-כָּל-רֶכֶבּוֹ תִּשְׁעַ מֵאוֹת
רֶכֶב בָּרָזָל וְאֶת-כָּל-הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ
מִחֶרֶשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל-נַחַל קִישּׁוֹן:

וַתֹּאמֶר דְּבוֹרָה אֶל-בָּרַק כּוֹס כִּי זֶה הַיּוֹם
אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֶת-סִיסְרָא בְּיָדְךָ הֲלֹא
יְהוָה יֵצֵא לְפָנֶיךָ וַיִּרַד בָּרַק מֵהַר תְּבוֹר
וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו:

וַיִּנָּחֶם יְהוָה אֶת-סִיסְרָא וְאֶת-כָּל-הָרֶכֶב
וְאֶת-כָּל-הַמַּחֲנֶה לְפִי-חֶרֶב לְפָנֵי בָרַק
וַיִּרַד סִיסְרָא מֵעַל הַמָּרְכָבָה וַיָּנֹס
בְּרַגְלָיו:

וּבָרַק רָדָף אַחֲרֵי הָרֶכֶב וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה
עַד חֶרֶשֶׁת הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל-מַחֲנֶה סִיסְרָא
לְפִי-חֶרֶב לֹא נִשְׁאַר עַד-אַחַד:

וּסִיסְרָא נָס בְּרַגְלָיו אֶל-אֹהֶל יַעֲלֵ אִשֶּׁת
חֶבֶר הַקֵּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין יָבִין מֶלֶךְ-חֲצוֹר
וּבֵין בֵּית חֶבֶר הַקֵּינִי:

וַתֵּצֵא יַעֲלֵ לִקְרֹאת סִיסְרָא וַתֹּאמֶר אֵלָיו
סוּרָה אֲדֹנִי סוּרָה אֵלַי אֶל-תִּירָא וַיִּסְר
אֵלֶיהָ הָאֹהֶל וַתִּכְסֶּהוּ בְּשִׁמְכָהּ:

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא מִעֵט-מַיִם כִּי
צָמְאֹתִי וַתִּפְתָּח אֶת-נְאוֹד הַחֲלָב וַתִּשְׁקֶהוּ
וַתִּכְסֶּהוּ:

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֲמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל וְהָיָה אִם-
אִישׁ יָבֹא וּשְׁאַלְךָ וַאֲמַר הִישָׁפָה אִישׁ
וַאֲמַרְתְּ אֵין:

11 Now Heber the Kenite had severed himself from the
Kenites, even from the children of Hobab the
father-in-law of Moses, and had pitched his tent as far
as Elon-bezaananim, which is by Kedesh.

12 And they told Sisera that Barak the son of Abinoam
was gone up to mount Tabor.

13 And Sisera gathered together all his chariots, even nine
hundred chariots of iron, and all the people that were
with him, from Harosheth-goiim, unto the brook
Kishon.

14 And Deborah said unto Barak: 'Up; for this is the day
in which the LORD hath delivered Sisera into thy
hand; is not the LORD gone out before thee?' So Barak
went down from mount Tabor, and ten thousand
men after him.

15 And the LORD discomfited Sisera, and all his chariots,
and all his host, with the edge of the sword before
Barak; and Sisera alighted from his chariot, and fled
away on his feet.

16 But Barak pursued after the chariots, and after the
host, unto Harosheth-goiim; and all the host of Sisera
fell by the edge of the sword; there was not a man left.

17 Howbeit Sisera fled away on his feet to the tent of Jael
the wife of Heber the Kenite; for there was peace
between Jabin the king of Hazor and the house of
Heber the Kenite.

18 And Jael went out to meet Sisera, and said unto him:
'Turn in, my lord, turn in to me; fear not.' And he
turned in unto her into the tent, and she covered him
with a rug.

19 And he said unto her: 'Give me, I pray thee, a little
water to drink; for I am thirsty.' And she opened a
bottle of milk, and gave him drink, and covered him.

20 And he said unto her: 'Stand in the door of the tent,
and it shall be, when any man doth come and inquire
of thee, and say: Is there any man here? that thou shalt
say: No.'

וַתִּקַּח יַעֲלָה אִשְׁת־חֶבֶר אֶת־יִתְד־הָאֵהָל
וַתִּשֶׂם אֶת־הַמַּקְבֵּת בַּיָּדָה וַתָּבֹא אֵלָיו
בַּלָּאט וַתַּתְקֶע אֶת־הַיִּתְד־בְּרִקְתּוֹ וַתִּצְנַח
בָּאָרֶץ וְהוּא־נָרָדָם וַיָּעַף וַיָּמָת׃

21 Then Jael Heber's wife took a tent-pin, and took a hammer in her hand, and went softly unto him, and smote the pin into his temples, and it pierced through into the ground; for he was in a deep sleep; so he swooned and died.

וַהֲנֵה בָרַק־רִדָּף אֶת־סִיסְרָא וַתֵּצֵא יַעֲלָה
לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר לוֹ לָךְ וְאַרְאֶךָ אֶת־
הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מִבְקֵשׁ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַהֲנֵה
סִיסְרָא נָפֵל מֵת וְהַיִּתְד־בְּרִקְתּוֹ׃

22 And, behold, as Barak pursued Sisera, Jael came out to meet him, and said unto him: 'Come, and I will show thee the man whom thou seekest.' And he came unto her; and, behold, Sisera lay dead, and the tent-pin was in his temples.

וַיִּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יָבִין מֶלֶךְ־
כְּנָעַן לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

23 So God subdued on that day Jabin the king of Canaan before the children of Israel.

וַתִּלָּךְ יָד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַלְוִד וְקִשָּׁה עַל־
יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֶת־
יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן׃ (פ)

24 And the hand of the children of Israel prevailed more and more against Jabin the king of Canaan, until they had destroyed Jabin king of Canaan.

וַתִּשָּׂא דְבוֹרָה וּבָרַק בֶּן־אֲבִינוֹם
בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר׃

V:1 Then sang Deborah and Barak the son of Abinoam on that day, saying:

בַּפֶּרֶע פָּרְעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בַּהֲתַנְדָּב
עִם בָּרְכוּ יְהוָה׃

2 When men let grow their hair in Israel, When the people offer themselves willingly, Bless ye the LORD.

שִׁמְעוּ מְלָכִים הֲאִינוּ רֹזְנִים אֲנֹכִי
לִיהוָה אֲנֹכִי אֲשִׁירָה אֲזַמֵּר לִיהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃

3 Hear, O ye kings; give ear, O ye princes; I, unto the LORD will I sing; I will sing praise to the LORD, the God of Israel.

יְהוָה בְּצֵאתָ מִשְׁעִיר בְּצִעְדְּךָ
מִשְׁדֵּה אֲדוֹם אֶרֶץ רַעֲשָׁה גַם־
שָׁמַיִם נָטְפוּ גַם־עָבִים נָטְפוּ
מַיִם׃

4 LORD, when Thou didst go forth out of Seir, When Thou didst march out of the field of Edom, The earth trembled, the heavens also dropped, Yea, the clouds dropped water.

הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְהוָה זֶה סִינַי מִפְּנֵי
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃

5 The mountains quaked at the presence of the LORD, Even yon Sinai at the presence of the LORD, the God of Israel.

בַּיָּמִי שִׁמְגָר בֶּן־עֲנַת בַּיָּמִי יַעֲלָה
חָדְלוּ אֶרְחוֹת וְהִלְכִי נְתִיבוֹת יִלְכוּ
אֶרְחוֹת עַל־מַלְּלוֹת׃

6 In the days of Shamgar the son of Anath, In the days of Jael, the highways ceased, And the travellers walked through byways.

חָדְלוּ כְּרוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל חָדְלוּ
עַד שִׁקְמָתִי דְבוֹרָה שִׁקְמָתִי אִם
בְּיִשְׂרָאֵל׃

7 The rulers ceased in Israel, they ceased, Until that thou didst arise, Deborah, That thou didst arise a mother in Israel.

יבחרו אלהים חדשים אז לחם שערים מגן אם יראה ורמח בארבעים אלף בישראל:	8	They chose new gods; Then was war in the gates; Was there a shield or spear seen Among forty thousand in Israel?
לבי לחוקקי ישראל בעם ברכו יהוה:	9	My heart is toward the governors of Israel, That offered themselves willingly among the people. Bless ye the LORD.
רכבי אתנות צחלות מדין והלכי על-דרך שיחיו:	10	Ye that ride on white asses, Ye that sit on rich cloths, And ye that walk by the way, tell of it;
מקול מחצצים בין משאבים יתנו צדקות יהוה צדקת פרזנו בישראל אז ירדו לשערים עם- יהוה:	11	Louder than the voice of archers, by the watering-troughs! There shall they rehearse the righteous acts of the LORD, Even the righteous acts of His rulers in Israel. Then the people of the LORD went down to the gates.
עורי עורי דבורה דברי-שיר קום ברוך ושבה שביך בן-אביןעם:	12	Awake, awake, Deborah; Awake, awake, utter a song; Arise, Barak, and lead thy captivity captive, thou son of Abinoam.
אז ירד שריד לאדירים עם ירד-לי בגבורים:	13	Then made He a remnant to have dominion over the nobles and the people; The LORD made me have dominion over the mighty.
מני אפרים שרשם בעמלק בנמין בעממין מני מכיר ירדו מחקלים ומזבולן משקים בשבת ספר:	14	Out of Ephraim came they whose root is in Amalek; After thee, Benjamin, among thy peoples; Out of Machir came down governors, And out of Zebulun they that handle the marshal's staff.
ושרי בישראל עם-דבורה כן ברך בעמק שלח ברגליו בפלגות ראובן גדלים חקקי-לב:	15	And the princes of Issachar were with Deborah; As was Issachar, so was Barak; Into the valley they rushed forth at his feet. Among the divisions of Reuben There were great resolves of heart.
למה ישבת בין המשפטים שרקות עדרים לפלגות ראובן גדולים חקרי-לב:	16	Why sattest thou among the sheep-folds, To hear the pipings for the flocks? At the divisions of Reuben There were great searchings of heart.
גלעד בעבר הירדן שכן ודן למה יגור אנית אשר ישב לחוף ימים ועל מפרציו ישכון:	17	Gilead abode beyond the Jordan; And Dan, why doth he sojourn by the ships? Asher dwelt at the shore of the sea, And abideth by its bays.
זבלון עם חרף נפשו למות ונפתלי על מרומי שדה:	18	Zebulun is a people that jeopardized their lives unto the death, And Naphtali, upon the high places of the field.

<p>בָּאוּ מְלָכִים נִלְחָמוּ כָּנְעַן בְּתַעֲנֹךְ עַל־מֵי מִגְדּוֹ בָּצַע כֶּסֶף לֹא לָקְחוּ:</p>	<p>19 The kings came, they fought; Then fought the kings of Canaan, In Taanach by the waters of Megiddo; They took no gain of money.</p>
<p>מִן־שָׁמַיִם נִלְחָמוּ מִמְּסֻלוֹתָם נִלְחָמוּ עִם־סִיסְרָא:</p>	<p>20 They fought from heaven, The stars in their courses fought against Sisera.</p>
<p>נָחַל קִישׁוֹן גָּרְפָם קִישׁוֹן תִּדְרְכֵי נַפְשִׁי עוֹ:</p>	<p>21 The brook Kishon swept them away, That ancient brook, the brook Kishon. O my soul, tread them down with strength.</p>
<p>אִזְ הִלְמוּ עַקְבֵי־סוּס דִּהְרוּת אַבִּירָיו:</p>	<p>22 Then did the horsehoofs stamp By reason of the prancings, the prancings of their mighty ones.</p>
<p>אֹרֻו מְרוֹז אָמַר מֶלֶאֲךָ יְהוָה אֹרֻ אָרוֹר יִשְׁבִּיָהּ כִּי לֹא־בָאוּ לְעֶזְרַת יְהוָה לְעֶזְרַת יְהוָה בַּגִּבּוֹרִים:</p>	<p>23 ‘Curse ye Meroz’, said the angel of the LORD, ‘Curse ye bitterly the inhabitants thereof, Because they came not to the help of the LORD, To the help of the LORD against the mighty.’</p>
<p>תְּבַרְךָ מִנְּשִׁים יַעֲלֵ אִשְׁתִּי חֲבֵר הַקִּינִי מִנְּשִׁים בְּאֶהֱלִי תְּבַרְךָ:</p>	<p>24 Blessed above women shall Jael be, The wife of Heber the Kenite, Above women in the tent shall she be blessed.</p>
<p>מִים שָׁאַל חֵלֶב נָתַנָּה אֲדִירִים הִקְרִיבָה חֲמָאָה:</p>	<p>25 Water he asked, milk she gave him; In a lordly bowl she brought him curd.</p>
<p>יָדָהּ לִיתֵּד תִּשְׁלַחֶנָּה וַיִּמְיֶנָּה לְהִלְמוֹת עִמָּלִים וְהִלְמָה סִיסְרָא מִחֻקָּה רָאשׁוֹ וּמִחֻצָּה וּחֻלְפָּה רָקְתָּו:</p>	<p>26 Her hand she put to the tent-pin, And her right hand to the workmen’s hammer; And with the hammer she smote Sisera, she smote through his head, Yea, she pierced and struck through his temples.</p>
<p>בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל שָׁכַב בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל בְּאֶשֶׁר כָּרַע שָׁם נָפַל שָׁדוּד:</p>	<p>27 At her feet he sunk, he fell, he lay; At her feet he sunk, he fell; Where he sunk, there he fell down dead.</p>
<p>בְּעַד הַחֲלוֹן נִשְׁקָפָה וַתִּיבֹב אִם סִיסְרָא בְּעַד הָאֲשָׁנָב מְדוּעַ בָּשָׂשׁ רָכְבוֹ לָבוֹא מְדוּעַ אַחֲרָיו פַּעַמֵי מְרַכְבוֹתָיו:</p>	<p>28 Through the window she looked forth, and peered, The mother of Sisera, through the lattice: ‘Why is his chariot so long in coming? Why tarry the wheels of his chariots?’</p>
<p>חֲכָמוֹת שְׂרוּתֶיהָ תַעֲנִינָה תָּשִׁיב אֲמָרֶיהָ לָהּ:</p>	<p>29 The wisest of her princesses answer her, Yea, she returneth answer to herself:</p>

הֲלֹא יִמָּצְאוּ יַחְלִקוּ שָׁלֹל רַחֵם
רַחֲמָתִים לְרֹאשׁ גִּבֹּר שָׁלֹל
צָבָעִים לְסִיסָרָא שָׁלֹל צָבָעִים
רַקְמָה צָבָע רַקְמָתִים לְצוּאֵרִי
שָׁלֹל:

30 'Are they not finding, are they not dividing the spoil?
A damsel, two damsels to every man; To Sisera a spoil
of dyed garments, A spoil of dyed garments of
embroidery, Two dyed garments of broidery for the
neck of every spoiler?'

כֵּן יֵאבְדוּ כָל-אוֹיְבֵיךָ יְהוָה וְיִהְיֶה וְיִחַבְּדוּ
כְּצֹאת הַשֶּׁמֶשׁ בַּגְּבֻרָתוֹ וְתִשְׁקֹט
הָאָרֶץ אַרְבַּעַיִם שָׁנָה: (פ)

31 So perish all Thine enemies, O LORD; But they that
love Him be as the sun when he goeth forth in his
might. And the land had rest forty years.

הפסרת יתרו

The Haftara is Isaiah 6:1 – 7:6 ע 9:5 – 9:6.

בְּשֶׁנֶת-מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ וְאַרְאָה אֶת-
אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל-כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא וְשׁוֹלֵיו
מִלְאִים אֶת-הַחֵיקָל:

VI:1 In the year that king Uzziah died I saw the Lord sitting
upon a throne high and lifted up, and His train filled
the temple.

שֶׁרָפִים עֹמְדִים וּמִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפִים
שֵׁשׁ כְּנָפִים לְאֶחָד בְּשִׁתָּיִם וְכִסָּה פָּנָיו
וּבְשִׁתָּיִם וְכִסָּה רַגְלָיו וּבְשִׁתָּיִם יְעֹוֹף:

2 Above Him stood the seraphim; each one had six
wings: with twain he covered his face and with twain
he covered his feet, and with twain he did fly.

וְקָרָא זֶה אֶל-זֶה וְאָמַר קְדוֹשׁ וּקְדוֹשׁ
קְדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֵא כָל-הָאָרֶץ
כְּבוֹדוֹ:

3 And one called unto another, and said: Holy, holy,
holy, is the LORD of hosts; The whole earth is full of
His glory.

וַיִּנָּעוּ אַמּוֹת הַסָּפִים מִקּוֹל הַקּוֹרָא וַהֲבִית
יִמְלֵא עָשָׁן:

4 And the posts of the door were moved at the voice of
them that called, and the house was filled with smoke.

וְאָמַר אוֹיְלִי כִי-נִדְמִיתִי כִי אִישׁ טָמֵא-
שִׁפְתַּיִם אֲנִכִּי וּבִתְוֹךְ עַם-טָמֵא שִׁפְתַּיִם
אֲנִכִּי יוֹשֵׁב כִּי אֶת-הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת
רָאוּ עֵינֵי:

5 Then said I: Woe is me! for I am undone; Because I am
a man of unclean lips, And I dwell in the midst of a
people of unclean lips; For mine eyes have seen the
King, The LORD of hosts.

וַיָּעֵף אֵלַי אֶחָד מִן-הַשֶּׁרָפִים וּבִידּוֹ רִצְצָה
בְּמִלְקָחִים לָקַח מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ:

6 Then flew unto me one of the seraphim, with a
glowing stone in his hand, which he had taken with
the tongs from off the altar;

וַיִּגַּע עַל-פִּי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נִגַּע זֶה עַל-
שִׁפְתֶּיךָ וְסֹר עֲוֹנְךָ וַחֲטֹאתֶךָ תִּכָּפֵּר:

7 and he touched my mouth with it, and said: Lo, this
hath touched thy lips; And thine iniquity is taken
away, And thy sin expiated.

וַאֲשַׁמֶּע אֶת-קוֹל אֲדֹנָי אֱמֹר אֶת-מִי אֲשַׁלַּח
וּמִי יֵלֶךְ-לָנוּ וְאָמַר הִנְנִי שְׁלַחְנִי:

8 And I heard the voice of the Lord, saying: Whom shall I send, And who will go for us? Then I said: 'Here am I; send me.'

וַיֹּאמֶר לְךָ וְאָמַרְתָּ לָעָם הַזֶּה שְׁמָעוּ שְׁמוּעַ
וְאַל-תִּבְיִנוּ וּרְאוּ רָאוּ וְאַל-תִּדְעוּ:

9 And He said: 'Go, and tell this people: Hear ye indeed, but understand not; and see ye indeed, but perceive not.

הַשִּׁמְן לִב-הָעָם הַזֶּה וְאָזְנוֹ הַכֶּבֶד וְעֵינָיו
הַשֹּׁע פֶּן-יִרְאֶה בְּעֵינָיו וּבְאָזְנוֹ יִשְׁמָע
וְלִבָּבוּ יָבִין וְשָׁב וּרְפָא לוֹ:

10 Make the heart of this people fat, and make their ears heavy, and shut their eyes; lest they, seeing with their eyes, and hearing with their ears, and understanding with their heart, return, and be healed.'

וְאָמַר עַד-מָתִי אֲדֹנָי וַיֹּאמֶר עַד אֲשֶׁר אֶם-
שָׂאוּ עָרִים מֵאֵין יוֹשֵׁב וּבָתִּים מֵאֵין אָדָם
וְהָאֲדָמָה תִּשָּׂאָה שְׁמָמָה:

11 Then said I: 'Lord, how long?' And He answered: 'Until cities be waste without inhabitant, and houses without man, And the land become utterly waste,

וּרְחַק יִהְיֶה אֶת-הָאָדָם וּרְבֵה הָעֲזוּבָה
בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:

12 And the LORD have removed men far away, and the forsaken places be many in the midst of the land.

וְעוֹד בָּהּ עֶשְׂרִיָּה וְשִׁבָּה וְהִיתָה לְבַעַר
כָּאֵלֶּה וְכָאֵלֹון אֲשֶׁר בְּשִׁלְכֹת מִצְבֹּתָ בָּם
זֶרַע קָדֵשׁ מִצְבֹּתָהּ: (פ)

13 And if there be yet a tenth in it, it shall again be eaten up; as a terebinth, and as an oak, whose stock remaineth, when they cast their leaves, so the holy seed shall be the stock thereof.'

וַיְהִי בַיּוֹם אֲחִיז בֶן-יוֹתָם בֶּן-עֲזִיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה עָלָה רִצְיִן מֶלֶךְ-אַרָם וּפְקַח בֶּן-
רְמַלְיָהוּ מֶלֶךְ-יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם לְמִלְחָמָה
עָלֶיהָ וְלֹא יָכַל לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ:

VII:1 And it came to pass in the days of Ahaz the son of Jotham, the son of Uzziah, king of Judah, that Rezin the king of Aram, and Pekah the son of Remaliah, king of Israel, went up to Jerusalem to war against it; but could not prevail against it.

וַיִּגְדַּל לְבֵית דָּוִד לֵאמֹר נָחָה אָרָם עַל-
אֶפְרַיִם וַיִּנָּע לִבָּבוּ וּלְבַב עָמּוֹ כְּנוֹעַ עֲצֵי-
יַעַר מִפְּנֵי-רוּחַ: (ס)

2 And it was told the house of David, saying: 'Aram is confederate with Ephraim.' And his heart was moved, and the heart of his people, as the trees of the forest are moved with the wind.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-יִשְׁעִיָּהוּ צֹא-נָא לִקְרֹאת
אֲחִיז אֶתְּהָ וּשְׂאָר יוֹשֵׁב בְּנֶגֶד אֶל-קִצְיָה
תַּעֲלֵת הַבֶּרֶכָה הָעֲלִיזָה אֶל-מִסְלַת שְׂדֵה
כּוֹבֵס:

3 Then said the LORD unto Isaiah: 'Go forth now to meet Ahaz, thou, and Shear-jashub thy son, at the end of the conduit of the upper pool, in the highway of the fullers' field;

וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִשָּׁמֶר וְהִשְׁקֵט אַל-תִּירָא
וּלְבָבְךָ אַל-יִלָּךְ מִשְׁנֵי זַנְבוֹת הָאוֹרִים
הָעֹשִׂים הָאֵלֶּה בְּחִירֵי-אָף רִצְיִן וְאַרָם
וּבֶן-רְמַלְיָהוּ:

4 and say unto him: Keep calm, and be quiet; fear not, neither let thy heart be faint, because of these two tails of smoking firebrands, for the fierce anger of Rezin and Aram, and of the son of Remaliah.

יַעַן כִּי-יַעַץ עָלֶיךָ אָרָם רָעָה אֶפְרַיִם וּבֶן-
רְמַלְיָהוּ לֵאמֹר:

5 Because Aram hath counselled evil against thee, Ephraim also, and the son of Remaliah, saying:

נַעֲלֶה בִּיהוּדָה וְנִקְיָצְנָה וְנִבְקַעְנָה אֵלֵינוּ
וְנִמְלִיךְ מֶלֶךְ בְּתוֹכָהּ אֶת בֶּן־טַבְעָל: (פ)

6

Let us go up against Judah, and vex it, and let us make a breach therein for us, and set up a king in the midst of it, even the son of Tabeel;

כִּי־יֵלֵד יֶלֶד־לָנוּ בֶּן נִתָּן־לָנוּ וְתָהִי
הַמְשָׁרָה עַל־שִׁכְמוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּלֶא יוֹעֵץ
אֶל גִּבּוֹר אַבִּי־עַד שֶׁר־שָׁלוֹם:

IX:5

For a child is born unto us, a son is given unto us; and the government is upon his shoulder; and his name is called Pele-joez-el-gibbor Abi-ad-sar-shalom;

(כ' לם רבה) [ק' לַמַּרְבֵּה] הַמְשָׁרָה
וְלִשְׁלוֹם אֵין־קֵץ עַל־כֶּסֶּא דָּוִד וְעַל־
מַמְלַכְתּוֹ לְהַכִּין אֹתָהּ וְלִסְעָדָהּ בְּמִשְׁפָּט
וּבִצְדָקָה מִעַתָּה וְעַד־עוֹלָם קִנְיָתָּה יִהְיֶה
צָבָאוֹת תַּעֲשֶׂה־זֹאת: (פ)

6

That the government may be increased, and of peace there be no end, upon the throne of David, and upon his kingdom, to establish it, and to uphold it through justice and through righteousness From henceforth even for ever. The zeal of the LORD of hosts doth perform this.

הפטרת משפטים

The Haftara is Jeremiah 34:8 – 34:22 ו 33:25 – 33:26. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 148, and the Haftara is the special Haftara on page 234. When Shabbat Shekalim is Rosh Hodesh, read as before but combine the 6th and 7th aliyot from the parsha, and read the 7th aliya for Shabbat Rosh Hodesh on page 229. On Rosh Hodesh that is not Shabbat Shekalim, the Maftir and Haftara are on page 229. On Erev Rosh Hodesh that is not Shabbat Shekalim, read the Haftara on page 232

הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יְרֵמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה
אַחֲרַי כִּרְתֹּת הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְרִית אֶת־
כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם לִקְרֹא לָהֶם
דָּרוֹר:

XXXIV:8

The word that came unto Jeremiah from the LORD, after that the king Zedekiah had made a covenant with all the people that were at Jerusalem, to proclaim liberty unto them;

לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ
הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה חֲפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־
בָּם בִּיהוּדֵי אֶחָיו אִישׁ:

9

that every man should let his manservant, and every man his maidservant, being a Hebrew man or a Hebrew woman, go free; that none should make bondmen of them, even of a Jew his brother;

וַיִּשְׁמְעוּ כָל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ
בְּבְרִית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־
שִׁפְחָתוֹ חֲפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם עוֹד
וַיִּשְׁמְעוּ וַיִּשְׁלְחוּ:

10

and all the princes and all the people hearkened, that had entered into the covenant to let every one his man-servant, and every one his maid-servant, go free, and not to make bondmen of them any more; they hearkened, and let them go;

וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵי־כֵן וַיָּשִׁבוּ אֶת־הָעֲבָדִים
וְאֶת־הַשִּׁפְחֹת אֲשֶׁר שְׁלָחוּ חֲפְשִׁים
(כ' ויכבישום) [ק' וַיִּכְבְּשׁוּם] לַעֲבָדִים
וְלִשְׁפָחוֹת: (פ)

11

but afterwards they turned, and caused the servants and the handmaids, whom they had let go free, to return, and brought them into subjection for servants and for handmaids;

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה
לֵאמֹר:

12 therefore the word of the LORD came to Jeremiah
from the LORD, saying:

כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲנֹכִי כָרַתִּי
בְרִית אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם הוֹצֵאִי אוֹתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים לֵאמֹר:

13 Thus saith the LORD, the God of Israel: I made a
covenant with your fathers in the day that I brought
them forth out of the land of Egypt, out of the house
of bondage, saying:

מִקֵּץ שִׁבְעַת שָׁנִים תִּשְׁלַחֻ אוֹישׁ אֶת־אָחִיו
הָעִבְרִי אֲשֶׁר־יִמְכַּר לָךְ וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ
שָׁנִים וְשִׁלַּחְתּוּ חֲפָשִׁי מֵעִמְךָ וְלֹא־שָׁמְעוּ
אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנוֹם:

14 'At the end of seven years ye shall let go every man his
brother that is a Hebrew, that hath been sold unto
thee, and hath served thee six years, thou shalt let him
go free from thee'; but your fathers hearkened not
unto Me, neither inclined their ear.

וַתִּשְׁבּוּ אַתֶּם הַיּוֹם וַתַּעֲשׂוּ אֶת־הַיִּשָּׁר בְּעֵינֵי
לִקְרָא דְרוֹר אוֹישׁ לְרַעְהוּ וַתַּכְרֶתּוּ בְרִית
לִפְנֵי בִּית אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו:

15 And ye were now turned, and had done that which is
right in Mine eyes, in proclaiming liberty every man to
his neighbour; and ye had made a covenant before Me
in the house whereon My name is called;

וַתִּשְׁבּוּ וַתַּחֲלִלְוּ אֶת־שְׁמִי וַתִּשְׁבּוּ אוֹישׁ אֶת־
עַבְדּוֹ וְאוֹישׁ אֶת־שַׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר־שִׁלַּחְתֶּם
חֲפָשִׁים לְנַפְשָׁם וַתַּכְבְּשׂוּ אֹתָם לַהֲנוֹת
לָכֶם לְעַבְדִּים וְלַשְׁפָּחוֹת: (ס)

16 but ye turned and profaned My name, and caused
every man his servant, and every man his handmaid,
whom ye had let go free at their pleasure, to return;
and ye brought them into subjection, to be unto you
for servants and for handmaids.

לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אַתֶּם לֹא־שָׁמַעְתֶּם
אֵלַי לִקְרָא דְרוֹר אוֹישׁ לְאָחִיו וְאוֹישׁ
לְרַעְהוּ הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְרוֹר נָא־
יְהוָה אֶל־הַחֶרֶב אֶל־הַדָּבָר וְאֶל־הָרָעָב
וְנָתַתִּי אֹתְכֶם (כ' לזוּעָה) [ק' לזוּעָה] לְכָל
מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ:

17 Therefore thus saith the LORD: Ye have not hearkened
unto Me, to proclaim liberty, every man to his brother,
and every man to his neighbour; behold, I proclaim
for you a liberty, saith the LORD, unto the sword, unto
the pestilence, and unto the famine; and I will make
you a horror unto all the kingdoms of the earth.

וְנָתַתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעֹבְרִים אֶת־בְּרִיתִי
אֲשֶׁר לֹא־הִקְיִמוּ אֶת־דְּבַר־יְהוָה הַבְּרִית אֲשֶׁר
כָּרַתוּ לִפְנֵי הָעֵגֹל אֲשֶׁר כָּרַתוּ לְשָׁנִים
וַיַּעֲבְרוּ בֵּין בְּתָרָיו:

18 And I will give the men that have transgressed My
covenant, that have not performed the words of the
covenant which they made before Me, when they cut
the calf in twain and passed between the parts thereof;

שָׂרֵי יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁלַם הַסֹּרְסִים
וְהַכֹּהֲנִים וְכָל עַם הָאָרֶץ הָעֹבְרִים בֵּין
בְּתָרֵי הָעֵגֹל:

19 the princes of Judah, and the princes of Jerusalem, the
officers, and the priests, and all the people of the land,
that passed between the parts of the calf; .

וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי
נַפְשָׁם וְהָיְתָה נִבְלָתָם לְמֶאֱכָל לְעוֹף
הַשָּׁמַיִם וּלְבִהֶמַת הָאָרֶץ:

20 I will even give them into the hand of their enemies,
and into the hand of them that seek their life; and
their dead bodies shall be for food unto the fowls of
the heaven, and to the beasts of the earth.

וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו
אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם
וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל הָעֲלִים מֵעֲלֵיכֶם:

21 And Zedekiah king of Judah and his princes will I give into the hand of their enemies, and into the hand of them that seek their life, and into the hand of the king of Babylon's army, that are gone up from you.

הִנְנִי מִצְוֶה נְאֻם־יְהוָה וְהִשְׁבֹּתִים אֶל־
הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחֲמוּ עָלֶיהָ וּלְכַדּוּהָ
וּשְׂרָפָהּ בָּאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה
מֵאִין יֵשֵׁב: (פ)

22 Behold, I will command, saith the LORD, and cause them to return to this city; and they shall fight against it, and take it, and burn it with fire; and I will make the cities of Judah a desolation, without inhabitant.

כֹּה אָמַר יְהוָה אֱסֹלֶה בְּרִיתִי יוֹמָם
וְלַיְלָה חֻקֹּת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא־שָׁמַתִּי:

XXXIII:25 Thus saith the LORD: If My covenant be not with day and night, if I have not appointed the ordinances of heaven and earth;

גַּם־זֶרַע יַעֲקֹב וְדָוִד עַבְדִּי אֶמְאֵס מִקַּחַת
מִזֶּרְעוֹ מִשְׁלִים אֶל־זֶרַע אַבְרָהָם יִשְׁחַק
וְיַעֲקֹב כִּי־ (כ' אֲשׁוּב) [ק' אָשִׁיב] אֶת־
שְׁבוּתָם וְרַחֲמָתִים: (פ)

26 then will I also cast away the seed of Jacob, and of David My servant, so that I will not take of his seed to be rulers over the seed of Abraham, Isaac, and Jacob; for I will cause their captivity to return, and will have compassion on them.'

הפסרת תרומה

The Haftara is I Kings 5:26 – 6:13. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 148, and the Haftara is the special Haftara on page 234. When Shabbat Shekalim is Rosh Hodesh, read as before but combine the 6th and 7th aliyot from the parsha, and read the 7th aliya for Shabbat Rosh Hodesh on page 229. For Shabbat Zachor the maftir and Haftara are on page 236. On Rosh Hodesh that is not Shabbat Shekalim, the Maftir and Haftara are on page 229.

וַיַּהֲנֶה נָתַן חֲכָמָה לְשֹׁלֹמֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־
לּוֹ וַיְהִי שָׁלָם בֵּין חִירָם וּבֵין שֹׁלֹמֹה
וַיַּכְרֹתוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם:

V:26 And the LORD gave Solomon wisdom, as He promised him; and there was peace between Hiram and Solomon; and they two made a league together.

וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שֹׁלֹמֹה מִסּ מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי
הַמָּס שֶׁלָּשִׁים אֶלֶף אִישׁ:

27 And king Solomon raised a levy out of all Israel; and the levy was thirty thousand men.

וַיִּשְׁלַחֵם לְבָנוֹנָה עֲשָׂרַת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ
חֲלִיפוֹת חֹדֶשׁ יִהְיוּ בִלְבָנוֹן שְׁנָיִם חֳדָשִׁים
בְּבֵיתוֹ וְאֲדֹנִירָם עַל־הַמָּס: (ס)

28 And he sent them to Lebanon, ten thousand a month by courses: a month they were in Lebanon, and two months at home; and Adoniram was over the levy.

וַיְהִי לְשֹׁלֹמֹה שְׁבַע־עָשָׂר אֶלֶף נָשָׂא סֹבֵל
וּשְׁמָנִים אֶלֶף חֲצַב בָּהָר:

29 And Solomon had threescore and ten thousand that bore burdens, and fourscore thousand that were hewers in the mountains;

לְבַד מִשָּׂרֵי הַנֹּצָבִים לְשֹׁלֹמֹה אֲשֶׁר עַל־
הַמְּלָאכָה שְׁלֹשַׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת
הָרָדִים בָּעָם הָעֹשִׂים בַּמְּלָאכָה: (ס)

30 besides Solomon's chief officers that were over the work, three thousand and three hundred, who bore rule over the people that wrought in the work.

וַיִּצְוֵה הַמֶּלֶךְ וַיִּסְעוּ אַבְנִים גְּדֹלוֹת אַבְנִים
וַיִּקְרְאוּ לִיסֵד הַבַּיִת אַבְנֵי גָזִית:

31 And the king commanded, and they quarried great stones, costly stones, to lay the foundation of the house with hewn stone.

וַיִּפְסְלוּ בְנֵי שְׁלֹמֹה וּבְנֵי חִירָם
וְהַגְּבָלִים וַיַּכְיֵנוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים
לְבִנוֹת הַבַּיִת: (פ)

32 And Solomon's builders and Hiram's builders and the Gebalites did fashion them, and prepared the timber and the stones to build the house.

וַיְהִי בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה
לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם בִּשְׁנָה
הָרְבִיעִית בַּחֹדֶשׁ זֹה הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי
לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה עַל־יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן הַבַּיִת
לַיהוָה:

VI:1

And it came to pass in the four hundred and eightieth year after the children of Israel were come out of the land of Egypt, in the fourth year of Solomon's reign over Israel, in the month Ziv, which is the second month, that he began to build the house of the LORD.

וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה
שְׁשִׁים־אַמָּה אָרְכוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ
וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ:

2

And the house which king Solomon built for the LORD, the length thereof was threescore cubits, and the breadth thereof twenty cubits, and the height thereof thirty cubits.

וְהָאוֹלָם עַל־פְּנֵי הַיֵּכָל הַבַּיִת עֶשְׂרִים אַמָּה
אָרְכוֹ עַל־פְּנֵי רֹחַב הַבַּיִת עֶשֶׂר בָּאֲמָה
רָחְבּוֹ עַל־פְּנֵי הַבַּיִת:

3

And the porch before the atemple of the house, twenty cubits was the length thereof, according to the breadth of the house; and ten cubits was the breadth thereof before the house.

וַיַּעַשׂ לַבַּיִת חַלּוֹנֵי שְׂקָפִים אֲטוּמִים:

4

And for the house he made windows broad within, and narrow without.

וַיִּבֶן עַל־קִיר הַבַּיִת (כ' יצוע) [ק' יציע]
סָבִיב אֶת־קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לַהֵיכָל
וְלִדְבִיר וַיַּעַשׂ צִלְעוֹת סָבִיב:

5

And against the wall of the house he built a side-structure round about, against the walls of the house round about, both of the temple and of the sanctuary; and he made side-chambers round about;

(כ' היצוע) [ק' היציע] הַתַּחְתּוֹנָה חֲמִשָּׁה
בָּאֲמָה רֹחְבָּהּ וְהַתִּיכְנָה שֵׁשׁ בָּאֲמָה
רֹחְבָּהּ וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁבַע בָּאֲמָה רֹחְבָּהּ כִּי
מִגִּרְעוֹת נָתַן לַבַּיִת סָבִיב חוּצָה לְבִלְתִּי
אֲחוּז בְּקִירוֹת־הַבַּיִת:

6

the nethermost story of the side-structure was five cubits broad, and the middle was six cubits broad, and the third was seven cubits broad; for on the outside he made rebatements in the wall of the house round about, that the beams should not have hold in the walls of the house.—

וְהַבַּיִת בְּהִבְנָתוֹ אֶבֶן־שְׁלֹמֹה מִסַּע נִבְנָה
וּמִקְבוֹת וְהַגִּרְזֵן כָּל־כְּלֵי בְרָזֶל לֹא־נִשְׁמַע
בַּבַּיִת בְּהִבְנָתוֹ:

7

For the house, when it was in building, was built of stone made ready at the quarry; and there was neither hammer nor axe nor any tool of iron heard in the house, while it was in building.—

פֶּתַח הַצֵּלַע הַתִּיכְנָה אֶל־כְּתָף הַבַּיִת
הַיְמָנִית וּבְלוֹלִים יָעָלוּ עַל־הַתִּיכְנָה וּמִן־
הַתִּיכְנָה אֶל־הַשְּׁלִשִׁים:

8

The door for the clowest row of chambers was in the right side of the house and they went up by winding stairs into the middle row, and out of the middle into the third.

וַיִּבֶן אֶת־הַבַּיִת וַיְכַלֵּהוּ וַיִּסְפֵּן אֶת־הַבַּיִת
גָּבִים וּשְׂדֵרֹת בָּאֲרָזִים:

9

So he built the house, and finished it; and he covered in the house with planks of cedar over beams.

וַיִּבֶן אֶת- (כ' היצוע) [ק' היציע] עַל-כָּל-
הַבַּיִת חֲמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ וַיֵּאָחֲזוּ אֶת-הַבַּיִת
בַּעֲצֵי אֲרָזִים: (פ)

וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֶל-שְׁלֹמֹה לֵאמֹר:

הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר-אַתָּה בֹנֶה אִם-תֵּלֵךְ
בְּחֻקְתִּי וְאֶת-מִשְׁפָּטִי תַעֲשֶׂה וְשִׁמְרָתָה אֶת-
כָּל-מִצְוֹתֵי לִלְכַת בָּהֶם וְהִקְמַתִי אֶת-
דְּבָרִי אֲתָךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל-דָּוִד אָבִיךָ:

וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעְזֹב אֶת-
עַמִּי יִשְׂרָאֵל: (פ)

10 And he built the stories of the side-structure against all the house, each five cubits high; and they rested on the house with timber of cedar.

11 And the word of the LORD came to Solomon, saying:

12 'As for this house which thou art building, if thou wilt walk in My statutes, and execute Mine ordinances, and keep all My commandments to walk in them; then will I establish My word with thee, which I spoke unto David thy father;

13 in that I will dwell therein among the children of Israel, and will not forsake My people Israel.'

הפטרת תצוה

The Haftara is Ezekiel 43:10 – 43:27. On Shabbat Zachor, Maftir and Haftara are on page 236.

אַתָּה בֶן-אָדָם הִגֵּד אֶת-בֵּית-יִשְׂרָאֵל אֶת-
הַבַּיִת וַיִּכְלְמוּ מַעֲוֹנוֹתֵיהֶם וּמִדְּדוּ אֶת-
תִּכְנוֹנֵיהֶם:

XLIII:10

Thou, son of man, show the house to the house of Israel, that they may be ashamed of their iniquities; and let them measure accurately.

וְאִם-נִכְלְמוּ מִכָּל אֲשֶׁר-עָשׂוּ צוּרַת הַבַּיִת
וּתְכוּנָתוֹ וּמוֹצָאָיו וּמִזְבָּחָיו וְכָל-צוּרָתוֹ
וְאֶת כָּל-חֻקָּתָיו וְכָל-צוּרָתוֹ וְכָל-תּוֹרָתוֹ
הַזֶּה אוֹתָם וְכָתַב לְעֵינֵיהֶם וַיִּשְׁמְרוּ אֶת-
כָּל-צוּרָתוֹ וְאֶת כָּל-חֻקָּתָיו וַעֲשׂוּ אוֹתָם:

11

And if they be ashamed of all that they have done, make known unto them the form of the house, and the fashion thereof, and the goings out thereof, and the comings in thereof, and all the forms thereof, and all the ordinances thereof, and all the forms thereof, and all the laws thereof, and write it in their sight; that they may keep the whole form thereof, and all the ordinances thereof, and do them.

זֹאת תוֹרַת הַבַּיִת עַל-רֹאשׁ הָהָר כָּל-
גְּבֻלּוֹ סָבִיב | סָבִיב קֹדֶשׁ קְדָשִׁים הִנֵּה-
זֹאת תוֹרַת הַבַּיִת:

12

This is the law of the house: upon the top of the mountain the whole limit thereof round about shall be most holy. Behold, this is the law of the house.

וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאַמּוֹת אַמָּה
וְטֶפַח וְחִיק הָאֵמָה וְאַמָּה-רֹחֵב וּגְבוּלָהּ
אֶל-שִׁפְתָּהּ סָבִיב זֶרֶת הָאֶחָד וְזֶה גֹב
הַמִּזְבֵּחַ:

13

And these are the measures of the altar by cubits—the cubit is a cubit and a handbreadth: the bottom shall be a cubit, and the breadth a cubit, and the border thereof by the edge thereof round about a span; and this shall be the base of the altar.

וּמִחִיק הָאָרֶץ עַד-הָעֶזְרָה הַתַּחְתּוֹנָה
שְׁתֵּים אַמּוֹת וְרֹחֵב אַמָּה אֶחָת וּמִהָעֶזְרָה
הַקְטָנָה עַד-הָעֶזְרָה הַגְּדוֹלָה אַרְבַּע אַמּוֹת
וְרֹחֵב הָאֵמָה:

14

And from the bottom upon the ground to the lower settle shall be two cubits, and the breadth one cubit; and from the lesser settle to the greater settle shall be four cubits, and the breadth a cubit.

וְהֵרָאֵל אַרְבַּע אַמּוֹת (כ' ומהאראיל) [ק'
ומהאריאל] וְלַמַּעַלָּה הַקֶּרְנוֹת אַרְבַּע:

15 And the hearth shall be four cubits; and from the hearth and upward there shall be four horns.

(כ' והאראיל) [ק' והאריאל] שְׁתֵּים עָשָׂרָה
אַרְבַּע בְּשֵׁתִים עָשָׂרָה רָחֵב רְבֹועַ אֵל
אַרְבַּעַת רְבָעִיו:

16 And the hearth shall be twelve cubits long by twelve broad, square in the four sides thereof.

וְהָעֲזָרָה אַרְבַּע עָשָׂרָה אַרְבַּע בְּאַרְבַּע
עָשָׂרָה רָחֵב אֵל אַרְבַּעַת רְבָעִיהָ וְהַגְּבוּל
סָבִיב אוֹתָהּ חֲצִי הָאֲמָה וְהַחִיק-לָהּ אֲמָה
סָבִיב וּמַעַלְתָּהּ פָּנֹת קָדִים:

17 And the settle shall be fourteen cubits long by fourteen broad in the four sides thereof; and the border about it shall be half a cubit; and the bottom thereof shall be a cubit about; and the steps thereof shall look toward the east.

וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן-אָדָם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה אֵלֶּה חֻקֹּת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַעֲשׂוֹתוֹ
לְהַעֲלוֹת עָלָיו עֹלָה וְלִזְרֹק עָלָיו דָּם:

18 And He said unto me: 'Son of man, thus saith the Lord GOD: These are the ordinances of the altar in the day when they shall make it, to offer burnt-offerings thereon, and to dash blood against it.

וְנָתַתָּה אֶל-הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם
מִזֶּרַע צָדוֹק הַקֶּרְבִּים אֵלַי נָאֻם אֲדֹנָי יְהוִה
לְשִׁרְתָּנִי פֶּר בֶּן-בָּקָר לְחַטָּאת:

19 Thou shalt give to the priests the Levites that are of the seed of Zadok, who are near unto Me, to minister unto Me, saith the Lord GOD, a young bullock for a sin-offering.

וְלִקַּחְתָּ מִדָּמּוֹ וְנָתַתָּה עַל-אַרְבַּע קַרְנֹתָיו
וְעַל-אַרְבַּע פְּנֹת הָעֲזָרָה וְעַל-הַגְּבוּל
סָבִיב וְחִטַּאת אוֹתוֹ וּכְפַרְתָּהוּ:

20 And thou shalt take of the blood thereof, and put it on the four horns of it, and on the four corners of the settle, and upon the border round about; thus shalt thou purify it and make atonement for it.

וְלִקַּחְתָּ אֶת הַפֶּר הַחַטָּאת וּשְׂרָפוֹ בַּמִּבְרָא
הַבַּיִת מִחוּץ לַמִּקְדָּשׁ:

21 Thou shalt also take the bullock of the sin-offering, and it shall be burnt in the appointed place of the house, without the sanctuary.

וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי תִקְרִיב שְׁעִיר-עִזִּים תָּמִים
לְחַטָּאת וְחִטָּאוּ אֶת-הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר חִטָּאוּ
בַּפֶּר:

22 And on the second day thou shalt offer a he-goat without blemish for a sin-offering; and they shall purify the altar, as they did purify it with the bullock.

בְּכָל־יְמֵי מִחְטָא תִקְרִיב פֶּר בֶּן-בָּקָר
תָּמִים וְאַיִל מִן-הַצֹּאן תָּמִים:

23 When thou hast made an end of purifying it, thou shalt offer a young bullock without blemish, and a ram out of the flock without blemish.

וְהִקְרַבְתָּם לִפְנֵי יְהוָה וְהַשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים
עֲלֵיהֶם מֶלַח וְהָעִלוּ אוֹתָם עֹלָה לַיהוָה:

24 And thou shalt present them before the LORD, and the priests shall cast salt upon them, and they shall offer them up for a burnt-offering unto the LORD.

שִׁבְעַת יָמִים תַּעֲשֶׂה שְׁעִיר-חַטָּאת לַיּוֹם
וּפֶר בֶּן-בָּקָר וְאַיִל מִן-הַצֹּאן תָּמִימִים
יַעֲשׂוּ:

25 Seven days shalt thou prepare every day a goat for a sin-offering; they shall also prepare a young bullock, and a ram out of the flock, without blemish.

שִׁבְעַת יָמִים יְכַפְּרוּ אֶת-הַמִּזְבֵּחַ וְטָהְרוּ
אֹתוֹ וּמִלְאוּ יָדָיו:

26 Seven days shall they make atonement for the altar and cleanse it; so shall they consecrate it.

וַיִּכְלּוּ אֶת־הַיָּמִים (ס) וַתְּהִי בַיּוֹם
הַשְּׁמִינִי וַחֲלָאָה יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים עַל־
הַמִּזְבֵּחַ אֶת־עֹלֹתֵיכֶם וְאֶת־שְׁלָמֵיכֶם
וְרָצָאתִי אֹתְכֶם נָאִם אֲדֹנָי יְהוֹה: (ס)

27 And when they have accomplished the days, it shall be that upon the eighth day, and forward, the priests shall make your burnt-offerings upon the altar, and your peace-offerings; and I will accept you, saith the Lord God.'

הַפְטֵרָה כִּי תִשָּׂא

The Haftara is I Kings 18:1 – 18:39. On Shabbat Parah, Maftir and Haftara are on page 239.

וַיְהִי יָמִים רַבִּים וַדְּבַר־יְהוָה הָיָה אֶל־
אֱלֹהֵיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לֵאמֹר לֵךְ הֲרָאָה
אֶל־אֲחָאָב וְאִתְּנָה מָטָר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה:

XVIII:1 And it came to pass after many days, that the word of the LORD came to Elijah, in the third year, saying: 'Go, show thyself unto Ahab, and I will send rain upon the land.'

וַיֵּלֶךְ אֱלֹהֵיו לְהִרְאוֹת אֶל־אֲחָאָב וְהָרֶעַב
חָזָק בְּשָׁמְרוֹן:

2 And Elijah went to show himself unto Ahab. And the famine was sore in Samaria.

וַיִּקְרָא אֲחָאָב אֶל־עַבְדֵּיהוּ אֲשֶׁר עַל־
הַבַּיִת וְעַבְדֵּיהוּ הָיָה יִרְאָה אֶת־יְהוָה מְאֹד:

3 And Ahab called Obadiah, who was over the household.—Now Obadiah feared the LORD greatly;

וַיְהִי בַהֲכַרְיִית אֵיזֹבֵל אֶת נְבִיאֵי יְהוָה וַיִּקַּח
עַבְדֵּיהוּ מֵאָה נְבִיאִים וַיַּחֲבִיאֵם חֲמִשִּׁים
אִישׁ בַּמְעָרָה וּכְלָפָלֶם לֶחֶם וּמַיִם:

4 for it was so, when Jezebel cut off the prophets of the LORD, that Obadiah took a hundred prophets, and hid them fifty in a cave, and fed them with bread and water.—

וַיֹּאמֶר אֲחָאָב אֶל־עַבְדֵּיהוּ לֵךְ בָּאָרֶץ אֶל־
כָּל־מַעֲיָנֵי הַמַּיִם וְאֵל כָּל־הַנְּחָלִים אוֹלִי
נִמְצָא חֲצִיר וַנְּחִיָּה סוּס וַפָּרָד וְלֹא נִכְרִית
מִהַבְהֶמָה:

5 And Ahab said unto Obadiah: 'Go through the land, unto all the springs of water, and unto all the brooks; peradventure we may find grass and save the horses and mules alive, that we lose not all the beasts.'

וַיַּחֲלִקוּ לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ לַעֲבֹד־בָּהָּ
אֲחָאָב הָלַךְ בְּדֶרֶךְ אֶחָד לְבָדּוֹ וְעַבְדֵּיהוּ
הָלַךְ בְּדֶרֶךְ־אֶחָד לְבָדּוֹ:

6 So they divided the land between them to pass throughout it: Ahab went one way by himself, and Obadiah went another way by himself.

וַיְהִי עַבְדֵּיהוּ בְּדֶרֶךְ וַתִּהְיֶה אֵלֵיהוּ
לִקְרָאתוֹ וַיִּכְרָהוּ וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו וַיֹּאמֶר
הַאֲתָה זֶה אֲדֹנָי אֱלֹהֵיו:

7 And as Obadiah was in the way, behold, Elijah met him; and he knew him, and fell on his face, and said: 'Is it thou, my lord Elijah?'

וַיֹּאמֶר לוֹ אֲנִי לֵךְ אֲמַר לַאֲדֹנֶיךָ הִנֵּה
אֵלֵיהוּ:

8 And he answered him: 'It is I; go, tell thy lord: Behold, Elijah is here.'

וַיֹּאמֶר מַה חָטָאתִי כִּי־אַתָּה נָתַן אֶת־
עַבְדְּךָ בְּיַד־אֲחָאָב לְהַמִּיתָנִי:

9 And he said: 'Wherein have I sinned, that thou wouldest deliver thy servant into the hand of Ahab, to slay me?'

תִּיּוֹ יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ אִם־יִשְׁגֹּוי וּמִמְלָכָה
אֲשֶׁר לֹא־שָׁלַח אֶדְנִי שָׁם לְבַקֶּשְׁךָ וְאָמְרוּ
אֵין וְהִשְׁבִּיעַ אֶת־הַמִּמְלָכָה וְאֶת־הַגֹּוי כִּי
לֹא יִמָּצְאָכָה:

10 As the LORD thy God liveth, there is no nation or kingdom, whither my lord hath not sent to seek thee; and when they said: He is not here, he took an oath of the kingdom and nation, that they found thee not.

וְעַתָּה אַתָּה אָמַר לְךָ אָמַר לְאֶדְנֶיךָ הִנֵּה
אֵלֶיּהוּ:

11 And now thou sayest: Go, tell thy lord: Behold, Elijah is here.

וְהִנֵּה אָנִי אֵלֶיךָ מֵאֲתָךְ וְרוּחַ יְהוָה יִשְׁאַף
עַל אֲשֶׁר לֹא־אֲדַע וּבֹאֲתִי לְהַגִּיד לְאַחָאָב
וְלֹא יִמָּצְאָךְ וְהִרְגָנִי וְעַבְדְּךָ יֵרָא אֶת־יְהוָה
מִנְעָרִי:

12 And it will come to pass, as soon as I am gone from thee, that the spirit of the LORD will carry thee whither I know not; and so when I come and tell Ahab, and he cannot find thee, he will slay me; but I thy servant fear the LORD from my youth.

הֲלֹא־הִגַּד לְאֶדְנִי אֶת אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי בְּהַרְגִּי
אֵיזָבֵל אֶת נְבִיאֵי יְהוָה וְאַחָאָב מִנְבִּיאֵי
יְהוָה מֵאֵה אִישׁ חֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים אִישׁ
בַּמַּעֲרָה וְאָכְלָכֶלֶם לֶחֶם וּמֵים:

13 Was it not told my lord what I did when Jezebel slew the prophets of the LORD, how I hid a hundred men of the LORD's prophets by fifty in a cave, and fed them with bread and water?

וְעַתָּה אַתָּה אָמַר לְךָ אָמַר לְאֶדְנֶיךָ הִנֵּה
אֵלֶיּהוּ וְהִרְגָנִי: (ס)

14 And now thou sayest: Go, tell thy lord: Behold, Elijah is here; and he will slay me.'

וַיֹּאמֶר אֵלֶיּהוּ חֵי יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר
עֹמְדִתִּי לְפָנָיו כִּי הַיּוֹם אֶרְאֶה אֵלָיו:

15 And Elijah said: 'As the LORD of hosts liveth, before whom I stand, I will surely show myself unto him to-day.'

וַיֵּלֶךְ עַבְדֵּיּהוּ לְקַרְאֵת אַחָאָב וַיִּגְד־לוֹ
וַיֵּלֶךְ אַחָאָב לְקַרְאֵת אֵלֶיּהוּ:

16 So Obadiah went to meet Ahab, and told him; and Ahab went to meet Elijah.

וַיְהִי כִּרְאוֹת אַחָאָב אֶת־אֵלֶיּהוּ וַיֹּאמֶר
אַחָאָב אֵלָיו הֲאֵתָה זֶה עֹבֵר יִשְׂרָאֵל:

17 And it came to pass, when Ahab saw Elijah, that Ahab said unto him: 'Is it thou, thou troubler of Israel?'

וַיֹּאמֶר לֹא עָלִיתִי אֶת־יִשְׂרָאֵל כִּי אִם־
אֵתָה וּבֵית אָבִיךָ בַּעֲזֹבְכֶם אֶת־מִצְוֹת יְהוָה
וּתְלַךְ אַחֲרֵי הַבָּעַלִּים:

18 And he answered: 'I have not troubled Israel; but thou, and thy father's house, in that ye have forsaken the commandments of the LORD, and thou hast followed the Baalim.

וְעַתָּה שְׁלַח קִבֹּץ אֵלַי אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל
אֶל־הַר הַכַּרְמֶל וְאֶת־נְבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּע
מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים וּנְבִיאֵי הָאֲשֵׁרָה אַרְבַּע
מֵאוֹת אֲכָלִי שְׁלַחן אֵיזָבֵל:

19 Now therefore send, and gather to me all Israel unto mount Carmel, and the prophets of Baal four hundred and fifty, and the prophets of the Asherah four hundred, that eat at Jezebel's table.'

וַיִּשְׁלַח אַחָאָב בְּכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְבֹּץ
אֶת־הַנְּבִיאִים אֶל־הַר הַכַּרְמֶל:

20 And Ahab sent unto all the children of Israel, and gathered the prophets together unto mount Carmel.

וַיָּגֶשׁ אֵלָיוּ אֵל-כָּל-הָעָם וַיֹּאמֶר עַד-
מָתִי אַתֶּם פֹּסְחִים עַל-שְׁתֵּי הַסַּעֲפִים אִם-
יְהוָה הָאֱלֹהִים לָכֵן אַחֲרָיו וְאִם-הַבַּעַל
לָכֵן אַחֲרָיו וְלֹא-עָנָו הָעָם אֹתוֹ דָּבָר:

וַיֹּאמֶר אֵלָיוּ אֵל-הָעָם אֲנִי נֹתַרְתִּי נָבִיא
לַיהוָה לְבָדִי וְנָבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּע-מֵאוֹת
וּחֲמִשִּׁים אִישׁ:

וַיִּתְּנוּ-לָנוּ שְׁנַיִם פָּרִים וַיִּבְחָרוּ לָהֶם הַפָּר
הָאֶחָד וַיִּנְתְּחוּהוּ וַיִּשְׂמוּ עַל-הַעֲצִים וְאֵשׁ
לֹא יִשְׂמוּ וְאֲנִי אֶעֱשֶׂהוּ אֶת-הַפָּר הָאֶחָד
וְנִתְתִּי עַל-הַעֲצִים וְאֵשׁ לֹא אֶשִׂים:

וַקְרָאתֶם בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וְאֲנִי אֶקְרָא בְּשֵׁם-
יְהוָה וְהָיָה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר-יַעֲנֶה בְּאֵשׁ
הוּא הָאֱלֹהִים וַיַּעַן כָּל-הָעָם וַיֹּאמְרוּ טוֹב
הַדָּבָר:

וַיֹּאמֶר אֵלָיוּ לְנָבִיאֵי הַבַּעַל בַּחֲרוּ לָכֶם
הַפָּר הָאֶחָד וַעֲשׂוּ רֹאשֹׁנָה כִּי אַתֶּם הַרְבֵּי
וַקְרָאוּ בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וְאֵשׁ לֹא תֵשִׂימוּ:

וַיִּקְחוּ אֶת-הַפָּר אֲשֶׁר-נָתַן לָהֶם וַיַּעֲשׂוּ
וַיִּקְרָאוּ בְּשֵׁם-הַבַּעַל מִבֹּקֶר וְעַד-
הַצֹּהָרִים לֹאמַר הַבַּעַל עֲנֵנוּ וְאִין קוֹל
וְאִין עֲנָה וַיִּפְסְחוּ עַל-הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה:

וַיְהִי בַצֹּהָרִים וַיִּתְתֵּל בָּתָּם אֵלָיוּ וַיֹּאמֶר
קִרְאוּ בְּקוֹל-גָּדוֹל כִּי-אֱלֹהִים הוּא כִּי
שִׁיחַ וְכִי-שָׁיג לוֹ וְכִי-דָרָךְ לוֹ אוֹלִי יִשָּׁן
הוּא וַיִּקְצֹץ:

וַיִּקְרָאוּ בְּקוֹל גָּדוֹל וַיִּתְּגַדְּדוּ כַּמִּשְׁפָּטִים
בַּחֲרִבּוֹת וּבִרְמָחִים עַד-שִׁפְף־דָּם
עֲלֵיהֶם:

וַיְהִי כַעֲבֹר הַצֹּהָרִים וַיִּתְנַבְּאוּ עַד לַעֲלוֹת
הַמִּנְחָה וְאִין-קוֹל וְאִין-עֲנָה וְאִין קָשָׁב:

And Elijah came near unto all the people, and said:
‘How long halt ye between two opinions? if the LORD
be God, follow Him; but if Baal, follow him.’ And the
people answered him not a word.

Then said Elijah unto the people: ‘I, even I only, am
left a prophet of the LORD; but Baal’s prophets are
four hundred and fifty men.

Let them therefore give us two bullocks; and let them
choose one bullock for themselves, and cut it in pieces,
and lay it on the wood, and put no fire under; and I
will dress the other bullock, and lay it on the wood,
and put no fire under.

And call ye on the name of your god, and I will call on
the name of the LORD; and the God that answereth by
fire, let him be God.’ And all the people answered and
said: ‘It is well spoken.’

And Elijah said unto the prophets of Baal: ‘Choose
you one bullock for yourselves, and dress it first; for ye
are many; and call on the name of your god, but put
no fire under.’

And they took the bullock which was given them, and
they dressed it, and called on the name of Baal from
morning even until noon, saying: ‘O Baal, answer us.’
But there was no voice, nor any that answered. And
they danced in halting wise about the altar which was
made.

And it came to pass at noon, that Elijah mocked them,
and said: ‘Cry aloud; for he is a god; either he is
musing, or he is gone aside, or he is in a journey, or
peradventure he sleepeth, and must be awaked.’

And they cried aloud, and cut themselves after their
manner with swords and lances, till the blood gushed
out upon them.

And it was so, when midday was past, that they
prophesied until the time of the offering of the
evening offering; but their was neither voice, nor any
to answer, nor any that regarded.

וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם לְכָל־הָעָם גִּשּׁוּ אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ
כָל־הָעָם אֵלָיו וַיִּרְפָּא אֶת־מִזְבַּח יְהוָה
הַהָרוּס׃

30 And Elijah said unto all the people: 'Come near unto me'; and all the people came near unto him. And he repaired the altar of the LORD that was thrown down.

וַיִּקַּח אֵלֵיהֶם שְׁתֵּים עָשָׂר אֲבָנִים כַּמִּסְפָּר
שִׁבְטֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיָה דְּבַר־יְהוָה
אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יְהִי שְׁמִי׃

31 And Elijah took twelve stones, according to the number of the tribes of the sons of Jacob, unto whom the word of the LORD came, saying: 'Israel shall be thy name.'

וַיִּבְנֶה אֶת־הָאֲבָנִים מִזְבֵּחַ בְּשֵׁם יְהוָה וַיַּעַשׂ
תְּעֹלָה כְּבִית סָאתִים זָרַע סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ׃

32 And with the stones he built an altar in the name of the LORD; and he made a trench about the altar, as great as would contain two measures of seed.

וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיִּנְתֵּחַ אֶת־הַפֶּה וַיִּשֶׂם
עַל־הָעֵצִים׃

33 And he put the wood in order, and cut the bullock in pieces, and laid it on the wood.

וַיֹּאמֶר מָלְאוּ אַרְבַּעָה כְּדִים מַיִם וַיִּצְקוּ
עַל־הָעֹלָה וְעַל־הָעֵצִים וַיֹּאמֶר שְׁנֹו וַיִּשְׁנֹו
וַיֹּאמֶר שְׁלֹשׁוּ וַיִּשְׁלֹשׁוּ׃

34 And he said: 'Fill four jars with water, and pour it on the burnt-offering, and on the wood.' And he said: 'Do it the second time'; and they did it the second time. And he said: 'Do it the third time'; and they did it the third time.

וַיִּלְכּוּ הַמַּיִם סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ וְגַם אֶת־
הַתְּעֹלָה מָלְאוּ־מַיִם׃

35 And the water ran round about the altar; and he filled the trench also with water.

וַיְהִי בַעֲלֹת תַּמְנָחָה וַיִּגַּשׂ אֵלֵיהֶם הַנָּבִיא
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק
וְיִשְׂרָאֵל הַיּוֹם יוּדַע כִּי־אַתָּה אֱלֹהִים
בְּיִשְׂרָאֵל וְאֲנִי עַבְדְּךָ (כ' וּבְדַבְרֶיךָ) וְק'
וּבְדַבְרֶיךָ עָשִׂיתִי אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה׃

36 And it came to pass at the time of the offering of the evening offering, that Elijah the prophet came near, and said: 'O LORD, the God of Abraham, of Isaac, and of Israel, let it be known this day that Thou art God in Israel, and that I am Thy servant, and that I have done all these things at Thy word.

עֲנֵנִי יְהוָה עֲנֵנִי וַיִּדְעוּ הָעָם הַזֶּה כִּי־אַתָּה
יְהוָה הָאֱלֹהִים וְאַתָּה הִסַּבְתָּ אֶת־לִבָּם
אֲחֵרָנִית׃

37 Hear me, O LORD, hear me, that this people may know that Thou, LORD, art God, for Thou didst turn their heart backward.'

וַתִּפֹּל אֵשׁ־יְהוָה וַתֹּאכַל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־
הָעֵצִים וְאֶת־הָאֲבָנִים וְאֶת־הָעֹפֶר וְאֶת־
הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּתְּעֹלָה לַחֲקָה׃

38 Then the fire of the LORD fell, and consumed the burnt-offering, and the wood, and the stones, and the dust, and licked up the water that was in the trench.

וַיִּרְא כָל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ
יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים׃

39 And when all the people saw it, they fell on their faces; and they said: 'The LORD, He is God; the LORD, He is God.'

הפטרות ויקהל

The Haftara is I Kings 7:40 – 7:50. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 148, and the Haftara is the special Haftara on page 234. On Shabbat Parah, read Maftir and Haftara on page 239. On Shabbat HaHodesh, Maftir is Exodus 12:1 – 20 on page 45, and the Haftara is on page 244.

וַיַּעַשׂ חִירָם אֶת־הַכִּיֹּרוֹת וְאֶת־הַכִּפְּיֹת וְאֶת־הַמְּזֻרְקוֹת וַיַּכֵּל חִירָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה:

VII:40

And Hiram made the pots, and the shovels, and the basins. So Hiram made an end of doing all the work that he wrought for king Solomon in the house of the LORD:

עַמֻּדִים שְ�נַיִם וְגִלְתֵּי הַכִּתְרֹת אֲשֶׁר־עַל־רֹאשׁ הָעַמֻּדִים שְׁתֵּים וְהַשְּׂבָכוֹת שְׁתֵּים לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גִלְתֵּי הַכִּתְרֹת אֲשֶׁר־עַל־רֹאשׁ הָעַמֻּדִים:

41

the two pillars, and the two bowls of the capitals that were on the top of the pillars; and the two networks to cover the two bowls of the capitals that were on the top of the pillars;

וְאֶת־הָרַמְנִים אַרְבַּע מֵאוֹת לְשְׁתֵּי הַשְּׂבָכוֹת שְׁנֵי־טוּרִים רַמְנִים לְשַׁבְּכָהּ הָאֶחָת לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גִלְתֵּי הַכִּתְרֹת אֲשֶׁר־עַל־פְּנֵי הָעַמֻּדִים:

42

and the four hundred pomegranates for the two networks, two rows of pomegranates for each network, to cover the two bowls of the capitals that were upon the top of the pillars;

וְאֶת־הַמְּכָנוֹת עָשָׂר וְאֶת־הַבִּירֹת עֶשְׂרֵה עַל־הַמְּכָנוֹת:

43

and the ten bases, and the ten lavers on the bases;

וְאֶת־הַיָּם הָאֶחָד וְאֶת־הַבָּקָר שְׁנַיִם־עָשָׂר תַּחַת הַיָּם:

44

and the one sea, and the twelve oxen under the sea;

וְאֶת־הַסִּירֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמְּזֻרְקוֹת וְאֶת־כָּל־הַכֵּלִים (כִּי הָאֵלֶּה) אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה נְחֹשֶׁת מְמֻרָּט:

45

and the pots, and the shovels, and the basins; even all these vessels, which Hiram made for king Solomon, in the house of the LORD, were of burnished brass.

בְּכַפֵּר תִּירֶדֶן יַצֵּקֵם הַמֶּלֶךְ בְּמַעֲבָה הָאֲדָמָה בֵּין סֻכוֹת וּבֵין צִרְתָּן:

46

In the plain of the Jordan did the king cast them, in the clay ground between Succoth and Zarethan.

וַיִּנָּח שְׁלֹמֹה אֶת־כָּל־הַכֵּלִים מְרֹב מְאֹד מְאֹד לֹא נִחְקַר מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת:

47

And Solomon left all the vessels unweighed, because they were exceeding many; the weight of the brass could not be found out.

וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֶת־כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית יְהוָה אֶת מִזְבֵּחַ הַזָּהָב וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב:

48

And Solomon made all the vessels that were in the house of the LORD: the golden altar, and the table whereupon the showbread was, of gold;

וְאֶת־הַמְנֹרוֹת חֲמֵשׁ מִיְמִין וְחֲמֵשׁ מִשְׁמָאל
לִפְנֵי הַדְּבִיר וְזָהָב סָגוּר וְהַפָּרַח וְהַנֶּחֱרֵת
וְהַמִּלְקָחִים זָהָב:

49

and the candlesticks, five on the right side, and five on the left, before the Sanctuary, of pure gold; and the flowers, and the lamps, and the tongs, of gold;

וְהַסְּפֹת וְהַמְזֻמְרוֹת וְהַמְזֻרְקוֹת וְהַכַּפֹּת
וְהַמַּחֲתוֹת זָהָב סָגוּר וְהַפִּתּוֹת לְדִלְתוֹת
הַבַּיִת הַפְּנִימִי לְקֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים לְדִלְתֵי
הַבַּיִת לַהֲיָכָל זָהָב: (פ)

50

and the cups, and the snuffers, and the basins, and the pans, and the fire-pans, of pure gold; and the hinges, both for the doors of the inner house, the most holy place, and for the doors of the house, that is, of the temple, of gold.

הפטרת פקודי

The Haftara is I Kings 7:51 – 8:21. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 148, and the Haftara is the special Haftara on page 234. On Shabbat Parah, read Maftir and Haftara on page 239. On Shabbat HaHodesh, Maftir is Exodus 12:1 – 20 on page 45, and the Haftara is on page 244.

וַתִּשְׁלֹם כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ
שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה וַיָּבֵא שְׁלֹמֹה אֶת־קִדְשֵׁי
דָּוִד אָבִיו אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־
הַכֵּלִים נָתַן בְּאֲצֻרוֹת בֵּית יְהוָה: (פ)

VII:51

Thus all the work that king Solomon wrought in the house of the LORD was finished. And Solomon brought in the things which David his father had dedicated, the silver, and the gold, and the vessels, and put them in the treasuries of the house of the LORD.

אִזּו יָקָתַל שְׁלֹמֹה אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־
כָּל־רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת נְשִׂאֵי הָאֲבוֹת לְבָנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה יְרוּשָׁלַם
לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה מֵעִיר
דָּוִד הִיא צִיּוֹן:

VIII:1

Then Solomon assembled the elders of Israel, and all the heads of the tribes, the princes of the fathers' houses of the children of Israel, unto king Solomon in Jerusalem, to bring up the ark of the covenant of the LORD out of the city of David, which is Zion.

וַיִּקְהָלוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל־אִישׁ
יִשְׂרָאֵל בַּיָּרַח הָאֵתָנִים בְּחָג הוּא הַחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי:

2

And all the men of Israel assembled themselves unto king Solomon at the feast, in the month Ethanim, which is the seventh month.

וַיָּבֹאוּ כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשָּׂאוּ הַכֹּהֲנִים
אֶת־הָאֲרוֹן:

3

And all the elders of Israel came, and the priests took up the ark.

וַיַּעֲלוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד
וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בָּאֹהֶל וַיַּעֲלוּ
אֹתָם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם:

4

And they brought up the ark of the LORD, and the tent of meeting, and all the holy vessels that were in the Tent; even these did the priests and the Levites bring up.

וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל־עֵדַת יִשְׂרָאֵל
הַנוֹעֲדִים עָלָיו אֹתוֹ לִפְנֵי הָאֲרוֹן מִזִּבְחִים
צֹאן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־יִסְפְּרוּ וְלֹא יִמְנוּ
מִרְבּ:

5

And king Solomon and all the congregation of Israel, that were assembled unto him, were with him before the ark, sacrificing sheep and oxen, that could not be told nor numbered for multitude.

וַיָּבִאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה
אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־דִּבְרֵי הַבַּיִת אֶל־קֹדֶשׁ
הַקֹּדְשִׁים אֶל־תַּחַת כַּנְּפֵי הַכְּרוּבִים:

6 And the priests brought in the ark of the covenant of the LORD unto its place, into the Sanctuary of the house, to the most holy place, even under the wings of the cherubim.

כִּי הַכְּרוּבִים פָּרְשִׁים כַּנְּפֹם אֶל־מְקוֹם
הָאֲרוֹן וַיִּסְכּוּ הַכְּרוּבִים עַל־הָאֲרוֹן וְעַל־
בִּדְיוֹ מִלְּמַעְלָה:

7 For the cherubim spread forth their wings over the place of the ark, and the cherubim covered the ark and the staves thereof above.

וַיֵּאָרְכוּ הַבִּדִּים וַיֵּרְאוּ רֵאשֵׁי הַבִּדִּים מִן־
הַקֹּדֶשׁ עַל־פְּנֵי הַדִּבְרִי וְלֹא יָרְאוּ תַּחֲצוּתָהּ
וַיְהִי שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

8 And the staves were so long that the ends of the staves were seen from the holy place, even before the Sanctuary; but they could not be seen without; and there they are unto this day.

אֵין בָּאֲרוֹן רֶק שְׁנֵי לַחֲוֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר
הֵנִחַ שָׁם מֹשֶׁה בְּחֶרֶב אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה
עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

9 There was nothing in the ark save the two tables of stone which Moses put there at Horeb, when the LORD made a covenant with the children of Israel when they came out of the land of Egypt.

וַיְהִי בְּצֵאת הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ וְהִעָנָן
מָלֵא אֶת־בַּיִת יְהוָה:

10 And it came to pass, when the priests were come out of the holy place, that the cloud filled the house of the LORD,

וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד לְשֶׁרֶת מִפְּנֵי
הָעָנָן כִּי־מָלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־בַּיִת
יְהוָה: (פ)

11 so that the priests could not stand to minister by reason of the cloud; for the glory of the LORD filled the house of the LORD.

אֲזַ אָמַר שְׁלֹמֹה יְהוָה אָמַר לְשֹׁכֵן בַּעֲרֶפֶל:

12 Then spoke Solomon: The LORD hath said that He would dwell in the thick darkness.

בָּנֵה בְּנִיתִי בַּיִת זָבֵל לְךָ מְכוֹן לְשִׁבְתְּךָ
עוֹלָמִים:

13 I have surely built Thee a house of habitation, A place for Thee to dwell in for ever.

וַיִּסַּב הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו וַיְבָרֶךְ אֶת כָּל־קְהַל
יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהַל יִשְׂרָאֵל עָמַד:

14 And the king turned his face about, and blessed all the congregation of Israel; and all the congregation of Israel stood.

וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
דִּבֶּר בְּפִיו אֶת דְּוִד אָבִי וַיַּבְדֵּד מִלֵּא
לְאֹמֶר:

15 And he said: 'Blessed be the LORD, the God of Israel, who spoke with His mouth unto David my father, and hath with His hand fulfilled it, saying:

מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי אֶת־
יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם לֹא־בִחַרְתִּי בְעִיר מִכָּל־
שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹת בַּיִת לַיהוָה שְׁמִי שָׁם
וְאִבְחַר בְּדָוִד לַיהוָה עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל:

16 Since the day that I brought forth My people Israel out of Egypt, I chose no city out of all the tribes of Israel to build a house, that My name might be there; but I chose David to be over My people Israel.

וַיְהִי עַם־לֵבָב דָּוִד אָבִי לְבָנוֹת בַּיִת לְשֵׁם
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

17 Now it was in the heart of David my father to build a house for the name of the LORD, the God of Israel.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִד אָבִי יַעֲזֹב אֲשֶׁר הָיָה
עִם־לְבָבְךָ לְבָנוֹת בַּיִת לְשִׁמִּי הִשִּׁיבְתָּ כִּי
הָיָה עִם־לְבָבְךָ:

18

But the LORD said unto David my father: Whereas it was in thy heart to build a house for My name, thou didst well that it was in thy heart;

כִּי אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם־בְּנֶדֶךָ
הֵיצֵא מִחֻלְצֶיךָ הוּא־יִבְנֶה הַבַּיִת לְשִׁמִּי:

19

nevertheless thou shalt not build the house; but thy son that shall come forth out of thy loins, he shall build the house for My name.

וַיִּנָּקֶם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר וְאַתָּם
תִּשְׁתָּחֶוּ דָּוִד אָבִי וְאַשְׁבּוּ עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וְאַבְנֶה הַבַּיִת לְשִׁם
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

20

And the LORD hath established His word that He spoke; for I am risen up in the room of David my father, and sit on the throne of Israel, as the LORD promised, and have built the house for the name of the LORD, the God of Israel.

וְאַשֶׁם שָׁם מְקוֹם לְאָרוֹן אֲשֶׁר־שָׁם בְּרִית
יְהוָה אֲשֶׁר כָּרַת עִם־אֲבוֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאֹ
אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (ס)

21

And there have I set a place for the ark, wherein is the covenant of the LORD, which He made with our fathers, when He brought them out of the land of Egypt.'

מפטיר לשבת ראש חודש

The Maftir for Shabbat Rosh Hodesh is Numbers 28:9 – 15.

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי-כִבְשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה
תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה
בְּשֶׁמֶן וְנִסְכָּהּ:

XXVIII:9

And on the sabbath day two he-lambs of the first year without blemish, and two tenth parts of an ephah of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, and the drink-offering thereof.

עֹלֹת שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ עַל-עֹלֹת הַתָּמִיד
וְנִסְכָּהּ: (פ)

10

This is the burnt-offering of every sabbath, beside the continual burnt-offering, and the drink-offering thereof.

וּבְרָאשֵׁי חֳדָשֵׁיכֶם תִּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה
פָּרִים בְּנֵי-בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כִּבְשִׁים
בְּנֵי-שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:

11

And in your new moons ye shall present a burnt-offering unto the LORD: two young bullocks, and one ram, seven he-lambs of the first year without blemish;

וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה
בְּשֶׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת
מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְאַיִל הָאֶחָד:

12

and three tenth parts of an ephah of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, for each bullock; and two tenth parts of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, for the one ram;

וְעֶשְׂרֵן עֶשְׂרֹן סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן
לְכֶבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחָח אֲשֶׁה
לַיהוָה:

13

and a several tenth part of fine flour mingled with oil for a meal-offering unto every lamb; for a burnt-offering of a sweet savour, an offering made by fire unto the LORD.

וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַחֵין וְיִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת
הַחֵין לְאַיִל וּרְבִיעִית הַחֵין לְכֶבֶשׂ יֵין נֹאת
עֹלֹת חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה:

14

And their drink-offerings shall be half a hin of wine for a bullock, and the third part of a hin for the ram, and the fourth part of a hin for a lamb. This is the burnt-offering of every new moon throughout the months of the year.

וּשְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת לַיהוָה
עַל-עֹלֹת הַתָּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ: (ס)

15

And one he-goat for a sin-offering unto the LORD; it shall be offered beside the continual burnt-offering, and the drink-offering thereof.

הפטרת שבת ראש חודש

The Haftarah for Shabbat Rosh Hodesh is Isaiah 66:1 – 24.

כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ תַּדֹּם
רִגְלִי אֵי-יָהּ בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ-לִי וְאֵי-יָהּ
מָקוֹם מְנוּחָתִי:

LXVI:1

Thus saith the LORD: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto Me? And where is the place that may be My resting-place?

וְאֵת-כָּל-אֲלֹהֵי יָדַי עָשִׂתָּה וַיְהִיו כָּל-אֲלֹהֵי
נָאִם-יְהוָה וְאֵל-יָהּ אֶבִּישׁ אֶל-עֲנִי
וְנִכְהָ-רוּחַ וְחָרָד עַל-דְּבָרִי:

2

For all these things hath My hand made, and so all these things came to be, saith the LORD; but on this man will I look, even on him that is poor and of a contrite spirit, and trembleth at My word.

שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מִכֶּה-אִישׁ זֹבֵחַ הַשֶּׁה עֶרְקָה
כָּלֵב מַעֲלָה מִנְחָה דָם-חֲזִיר מִזְכִּיר לְבָנָה
מִבְרָךְ אֲזֵן גַּם הֵמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם
וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חִפְצָה:

גַּם-אֲנִי אֶבְחַר בַּתְּעַלְלֵיהֶם וּמִגִּוְרָתָם
אֶבְיֹא לָהֶם יָעַן קָרָאתִי וְאֵין עֹנָה דְּבַרְתִּי
וְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינֵי וּבְאָשָׁר
לֹא-חִפְצָתִי בָּחַר: (ס)

שָׁמְעוּ דְּבַר-יְהוָה הַחֲרָדִים אֶל-דְּבָרוֹ
אָמְרוּ אֲחֵיכֶם שְׂנֵאִיכֶם מִנְדִּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי
יִכְבֹּד יְהוָה וְנִרְאָה בְּשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יִבְשׁוּ:

קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מַהֲיָכָל קוֹל יְהוָה
מִשָּׁלֵם גְּמוּל לְאֵיבָיו:

בְּטָרִם תַּחֲוִיל יִלְדָה בְּטָרִם יָבּוּא חֶבֶל לָהּ
וְהִמְלִיטָה זָכָר:

מִי-שָׁמַע כְּזֹאת מִי רָאָה כְּאַלֶּה הַיּוֹחֵל
אֶרֶץ בְּנוֹם אֶחָד אִם-יִגְלַד גּוֹי פֶּעַם אַחַת
כִּי-תֵלֶה גַם-יִלְדָה צֵיִן אֶת-בָּנֶיהָ:

הֲאֲנִי אֲשַׁבֵּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמֶר יְהוָה
אִם-אֲנִי הַמוֹלִיד וְעַצְרָתִי אָמַר אֱלֹהֶיךָ:
(ס)

שִׂמְחוּ אֶת-יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָּהּ כָּל-אֲתֵבֶיהָ
שִׂישׂוּ אֶתְהָ מְשׁוֹשׁ כָּל-הַמְתַּאבְּלִים עָלֶיהָ:

לְמַעַן תִּינָקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשָּׁד תִּנְחַמֶּיהָ
לְמַעַן תִּמְצְוּ וְהִתְעַנְּגֶתֶם מִזֵּי כְבוֹדָהּ:
(ס)

כִּי-כֵהוּ אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה-אֶלֶיָּהּ כְּנָהָר
שָׁלוֹם וּכְנַחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וַיִּנְקֶתֶם
עַל-צֵד תִּנְשָׂאוּ וְעַל-בְּרָכִים תִּשְׁעֶשְׂעוּ:

כְּאִישׁ אֲשֶׁר אָמוּ תִנְחַמְנוּ בֶן אֶחָד אֲנַחְמְכֶם
וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחַמוּ:

He that killeth an ox is as if he slew a man; he that sacrificeth a lamb, as if he broke a dog's neck; He that offereth a meal-offering, as if he offered swine's blood; he that maketh a memorial-offering of frankincense, as if he blessed an idol; according as they have chosen their own ways, and their soul delighteth in their abominations;

Even so I will choose their mockings, And will bring their fears upon them; Because when I called, none did answer; When I spoke, they did not hear, But they did that which was evil in Mine eyes, And chose that in which I delighted not.

Hear the word of the LORD, Ye that tremble at His word: Your brethren that hate you, that cast you out for My name's sake, have said: 'Let the LORD be glorified, That we may gaze upon your joy', But they shall be ashamed.

Hark! an uproar from the city, Hark! it cometh from the temple, Hark! the LORD rendereth recompense to His enemies.

Before she travailed, she brought forth; Before her pain came, She was delivered of a man-child.

Who hath heard such a thing? Who hath seen such things? Is a land born in one day? Is a nation brought forth at once? For as soon as Zion travailed, She brought forth her children.

Shall I bring to the birth, and not cause to bring forth? Saith the LORD; Shall I that cause to bring forth shut the womb? Saith thy God.

Rejoice ye with Jerusalem, And be glad with her, all ye that love her; Rejoice for joy with her, All ye that mourn for her;

That ye may suck, and be satisfied With the breast of her consolations; That ye may drink deeply with delight Of the abundance of her glory.

For thus saith the LORD: Behold, I will extend peace to her like a river. And the wealth of the nations like an overflowing stream, and ye shall suck thereof: Ye shall be borne upon the side, and shall be dandled upon the knees.

As one whom his mother comforteth, So will I comfort you; and ye shall be comforted in Jerusalem.

וְרֵאִיתֶם וְשֵׁשׁ לַבָּכִים וְעֲצָמוֹתֵיכֶם כִּדְשָׁא
תִּפְרָחְנָה וְנוֹדְעָה יְד־יְהוָה אֶת־עַבְדּוֹ
וְזַעַם אֶת־אֵיבָיו: (ס)

14 And when ye see this, your heart shall rejoice, and your bones shall flourish like young grass; and the hand of the LORD shall be known toward His servants, and He will have indignation against His enemies.

כִּי־הֵנָּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכִסּוּפָה
מִרְכָּבָתָיו לְהָשִׁיב בַּחֲמָה אָפּוֹ וְגַעְרָתוֹ
בְּלַחֲבֵי־אֵשׁ:

15 For, behold, the LORD will come in fire, And His chariots shall be like the whirlwind; to render His anger with fury, And His rebuke with flames of fire.

כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבַחֲרָבוֹ
אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוֹ חָלָל יְהוָה:

16 For by fire will the LORD contend, And by His sword with all flesh; And the slain of the LORD shall be many.

הַמְתַּקְדָּשִׁים וְהַמְטַהֲרִים אֶל־הַגְּזֹזֹת אַחֵר
(כ' אַחֵד) [ק' אַחַת] בַּתְּנוֹךְ אֶכְלִי בָשָׂר
הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעֶכְבֵּר יִתְּדוּ יִסְפוּ
נֶאֱמַר יְהוָה:

17 They that sanctify themselves and purify themselves to go unto the gardens, behind one in the midst, Eating swine's flesh, and the detestable thing, and the mouse, Shall be consumed together, saith the LORD.

וְאֶנֶכִּי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשַׁבְתֵּיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ
אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ
אֶת־כְּבוֹדִי:

18 For I [know] their works and their thoughts; [the time] cometh, that I will gather all nations and tongues; and they shall come, and shall see My glory.

וְשִׁמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשַׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלִיטִים
אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלֹד מִשְׁכֵּי קֶשֶׁת
תִּבֵּל וַיּוֹן הָאִיִּים הָרְחֻקִּים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ
אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ
אֶת־כְּבוֹדִי בְּגוֹיִם:

19 And I will work a sign among them, and I will send such as escape of them unto the nations, to Tarshish, Pul and Lud, that draw the bow, to Tubal and Javan, to the isles afar off, that have not heard My fame, neither have seen My glory; and they shall declare My glory among the nations.

וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם
מִנְחָה לַיהוָה בְּסוּסִים וּבְרֶכֶב וּבַצִּמְדִּים
וּבַפָּרָדִּים וּבַכִּרְכֹּת עַל הָרָקָדָשִׁי
יְרוּשָׁלַם אָמַר יְהוָה כֹּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בְּכֵלִי טָהוֹר בֵּית
יְהוָה:

20 And they shall bring all your brethren out of all the nations for an offering unto the LORD, upon horses, and in chariots, and in fitters, and upon mules, and upon swift beasts, to My holy mountain Jerusalem, saith the LORD, as the children of Israel bring their offering in a clean vessel into the house of the LORD.

וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לְלוֹוִים אָמַר
יְהוָה:

21 And of them also will I take for the priests and for the Levites, saith the LORD.

כִּי כֹאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ
הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּדִים לִפְנֵי
נֶאֱמַר יְהוָה כֵּן יַעֲמֵד זְרַעְכֶּם וְשִׁמְכֶם:

22 For as the new heavens and the new earth, which I will make, shall remain before Me, saith the LORD, so shall your seed and your name remain.

וְהָיָה מִדִּי־חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ וּמִדִּי־שַׁבָּת
בְּשַׁבָּתוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי
אָמַר יְהוָה:

23 And it shall come to pass, that from one new moon to another, and from one sabbath to another, shall all flesh come to worship before Me, Saith the LORD.

וַיֵּצְאוּ וַיֵּרְאוּ בְּפָנֵי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים כִּי
כִי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכָּבֵּה
וְהָיוּ דִרְאוֹן לְכָל-בָּשָׂר׃ וְהָיָה מִדֵּי חָדָשׁ
בַּחֲדָשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת יָבוֹא כָּל בָּשָׂר
לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי יְהוָה

24 And they shall go forth, and look Upon the carcasses
of the men that have rebelled against Me; For their
worm shall not die, Neither shall their fire be
quenched; And they shall be an abhorring unto all
flesh.

הפטרת שבת מחר חודש

The Haftarah for Shabbat Maḥar Ḥodesh is I Samuel 20:18 – 42.

וַיֹּאמֶר-לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקְדָתָ כִּי
יִפְקֹד מוֹשְׁבֶךָ׃

XX:18 And Jonathan said unto him: 'To-morrow is the new
moon; and thou wilt be missed, thy seat will be empty.

וְשָׁלַשְׁתָּ תִּתְרַד מָאֹד וּבָאתָ אֶל-הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר-נִסְתַּרְתָּ שָׁם בַּיּוֹם הַמַּעֲשֶׂה וַיִּשְׁבְּתָהּ
אֶצֶּל הָאֶבֶן הָאֵזֶל׃

19 And in the third day thou shalt hide thyself well, and
come to the place where thou didst hide thyself in the
day of work, and shalt remain by the stone Ezel.

וְאֲנִי שְׁלֹשֶׁת הַחֲצִים צִדָּה אֹרְחָה
לְשַׁלַּח-לִי לְמִטְרָה׃

20 And I will shoot three arrows to the side-ward, as
though I shot at a mark.

וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת-הַנָּעַר לְךָ מֵצָא
אֶת-הַחֲצִים אִם-אָמַר אֲמַר לְנָעַר הִנֵּה
הַחֲצִים׃ מִמֶּנּוּ וְהִנֵּה קָחְנוּ וּבָאָה כִּי-שָׁלוֹם
לָךְ וְאִין דְּבַר חַי-יְהוָה׃

21 And, behold, I will send the lad: Go, find the arrows.
If I say unto the lad: Behold, the arrows are on this
side of thee; take them, and come; for there is peace to
thee and no hurt, as the LORD liveth.

וְאִם-כֹּה אָמַר לְעֹלָם הִנֵּה הַחֲצִים מִמֶּנּוּ
וְהִלָּאָה לְךָ כִּי שְׁלַחְךָ יְהוָה׃

22 But if I say thus unto the boy: Behold, the arrows are
beyond thee; go thy way; for the LORD hath sent thee
away.

וְהִדְבָּר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וְאַתָּה הִנֵּה יְהוָה
בֵּינִי וּבֵינֶךָ עַד-עוֹלָם׃ (ס)

23 And as touching the matter which I and thou have
spoken of, behold, the LORD is between me and thee
for ever.'

וַיִּסְתֵּר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיָּשָׁב
הַמֶּלֶךְ (כ' ע"ל) [ק' אֶל-]הַלֶּחֶם לֶאֱכֹל׃

24 So David hid himself in the field; and when the new
moon was come, the king sat him down to the meal to
eat.

וַיָּשָׁב הַמֶּלֶךְ עַל-מוֹשְׁבּוֹ כַּפְּעַם וּכַפְּעַם
אֶל-מוֹשֵׁב הַקִּיר וַיָּקֶם יְהוֹנָתָן וַיָּשָׁב אֲבִנֶר
מִצֵּד שָׂאוּל וַיִּפְקֹד מָקוֹם דָּוִד׃

25 And the king sat upon his seat, as at other times, even
upon the seat by the wall; and Jonathan stood up, and
Abner sat by Saul's side; but David's place was empty.

וְלֹא-דִבֶּר שָׂאוּל מֵאֲמָתָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי
אָמַר מִקֶּרֶה הוּא בְּלִתִּי טָהוֹר הוּא כִּי-לֹא
טָהוֹר׃ (ס)

26 Nevertheless Saul spoke not any thing that day; for he
thought: 'Something hath befallen him, he is unclean;
surely he is not clean.'

וַיְהִי מִמָּחָרֶת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם
דָּוִד (פ) וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ
מִדָּוִעַ לֹא־בָא בֶן־יִשִׁי גַם־תָּמוּל גַּם־הַיּוֹם
אֶל־הַלֶּחֶם:

וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֵל נִשְׁאֵל דָּוִד
מֵעַמָּדִי עַד־בֵּית לָחֶם:

וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי נָא כִּי זָבַחַ מִשְׁפָּחָה
לָנוּ בָעִיר וְהוּא צָוָה־לִּי אָחִי וְעַתָּה
אִם־מָצָאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אִמְלֹטָה נָא וְאַרְאֶה
אֶת־אָחִי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שְׁלַחַן
הַמֶּלֶךְ: (ס)

וַיַּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ
בֶּן־נַעֲוֹת הַמֶּרְדּוֹת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בָחַר
אֶתָּה לְבֶן־יִשִׁי לְבִשְׁתֶּךָ וּלְבִשְׁתַּת עֶרְוַת
אִמֶּךָ:

כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשִׁי חַי
עַל־הָאָדָמָה לֹא תִכּוֹן אֶתָּה וּמִלְכוּתְךָ
וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת
הוּא: (ס)

וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו
לָמָּה יוֹמַת מָוֶה עָשָׂה:

וַיִּטֵּל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכָּתוּ וַיַּדַּע
יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מַעַם אָבִיו לְהָמִית
אֶת־דָּוִד: (ס)

וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעַם הַשְּׁלַחַן בְּחַר־אַף
וְלֹא־אָכַל בַּיּוֹם־הַהוּא הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי
נִעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוּ אָבִיו: (ס)

וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד
דָּוִד וְנָעַר קָטָן עִמּוֹ:

וַיֹּאמֶר לְנָעְרוֹ רֵץ מָצָא נָא אֶת־הַחֲצִיצִים
אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנָּעַר רֵץ וְהוּא־זָרָה
הַחֲצִי לְהַעֲבֹרוֹ:

And it came to pass on the morrow after the new
moon, which was the second day, that David's place
was empty; and Saul said unto Jonathan his son:
'Wherefore cometh not the son of Jesse to the meal,
neither yesterday, nor to-day?'

And Jonathan answered Saul: 'David earnestly asked
leave of me to go to Beth-lehem;

and he said: Let me go, I pray thee; for our family hath
a sacrifice in the city; and my brother, he hath
commanded me; and now, if I have found favour in
thine eyes, let me get away, I pray thee, and see my
brethren. Therefore he is not come unto the king's
table.'

Then Saul's anger was kindled against Jonathan, and
he said unto him: 'Thou son of perverse rebellion, do
not I know that thou hast chosen the son of Jesse to
thine own shame, and unto the shame of thy mother's
nakedness?

For as long as the son of Jesse liveth upon the earth,
thou shalt not be established, nor thy kingdom.
Wherefore now send and fetch him unto me, for he
deserveth to die.'

And Jonathan answered Saul his father, and said unto
him: 'Wherefore should he be put to death? what
hath he done?'

And Saul cast his spear at him to smite him; whereby
Jonathan knew that it was determined of his father to
put David to death.

So Jonathan arose from the table in fierce anger, and
did eat no food the second day of the month; for he
was grieved for David, and because his father had put
him to shame.

And it came to pass in the morning, that Jonathan
went out into the field at the time appointed with
David, and a little lad with him.

And he said unto his lad: 'Run, find now the arrows
which I shoot.' And as the lad ran, he shot an arrow
beyond him.

וַיָּבֹא הַנֶּעֱרָר עַד-מָקוֹם הַחִצִּי אֲשֶׁר יָרָה
יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנֶּעֱרָר וַיֹּאמֶר
הֲלוֹא הַחִצִּי מִמֶּנֶּה וְהִלָּאָה:

37 And when the lad was come to the place of the arrow which Jonathan had shot, Jonathan cried after the lad, and said: 'Is not the arrow beyond thee?'

וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנֶּעֱרָר מִהֵרָה חוֹשָׁה
אֶל-תַּעֲמֹד וַיִּלָּקֵט גֶּעֶר יְהוֹנָתָן אֶת-כִּי
הַחִצִּי) [ק' תַּחֲצִים] וַיָּבֹא אֶל-אֲדֹנָיו:

38 And Jonathan cried after the lad: 'Make speed, hasten, stay not.' And Jonathan's lad gathered up the arrows, and came to his master.

וְהַנֶּעֱרָר לֹא-יָדָע מֵאוֹמֶה אֵךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד
יָדָעוּ אֶת-תַּדְבָּר: (ס)

39 But the lad knew not any thing; only Jonathan and David knew the matter.

וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת-כָּלָיו אֶל-הַנֶּעֱרָר אֲשֶׁר-לוֹ
וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הִבֵּיָה הָעִיר:

40 And Jonathan gave his weapons unto his lad, and said unto him: 'Go, carry them to the city.'

הַנֶּעֱרָר פָּאָ וְדָוִד קָם מֵאֲצֶל הַגִּבּוֹר וַיִּפֹּל
לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים
וַיִּשָּׁקוּ אִישׁ אֶת-רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ
אֶת-רֵעֵהוּ עַד-דָּוִד הִגְדִּיל:

41 And as soon as the lad was gone, David arose out of a place toward the South, and fell on his face to the ground, and bowed down three times; and they kissed one another, and wept one with another, until David exceeded.

וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר
יְהוָה יִהְיֶה בֵּינֵינוּ וּבֵין זֶרְעֵנוּ וּבֵין
זֶרְעֶךָ עַד-עוֹלָם: (פ)

42 And Jonathan said to David: 'Go in peace, forasmuch as we have sworn both of us in the name of the LORD, saying: The LORD shall be between me and thee, and Between my seed and thy seed, for ever.'

הפטרת פרשת שקלים

The Maftir on Shabbat Shekalim is Exodus 30:11 – 16. The Haftarah is II Kings 12:1 – 17.

בֶּן-שֶׁבַע שָׁנִים יְהוֹאָשׁ בְּמָלְכוֹ: (פ)

XII:1 Jehoash was seven years old when he began to reign.

בְּשָׁנַת-שֶׁבַע לַיהוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוֹאָשׁ וְאַרְבַּעִים
שָׁנָה מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם אִמּוֹ צִבְיָה
מִבְּאֵר שֶׁבַע:

2 In the seventh year of Jehu began Jehoash to reign; and he reigned forty years in Jerusalem; and his mother's name was Zibiah of Beer-sheba.

וַיַּעַשׂ יְהוֹאָשׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כָּל-יָמָיו
אֲשֶׁר הוֹרָהוּ יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן:

3 And Jehoash did that which was right in the eyes of the LORD all his days wherein Jehoiada the priest instructed him.

רַק הַבָּמֹת לֹא-סָרוּ עוֹד הָעָם מִזִּבְחִים
וּמִקְטָרִים בַּבָּמֹת:

4 Howbeit the high places were not taken away; the people still sacrificed and offered in the high places.

וַיֹּאמֶר יְהוֹאָשׁ אֶל-הַכֹּהֲנִים כֹּל כֶּסֶף
הַקִּדְשִׁים אֲשֶׁר-יָבֹא בֵּית-יְהוָה כֶּסֶף
עֹבֵר אִישׁ כֶּסֶף נַפְשֹׁת עָרְכוּ כֹל-כֶּסֶף
אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לֵב-אִישׁ לְהָבִיא בֵּית
יְהוָה:

5

And Jehoash said to the priests: 'All the money of the hallowed things that is brought into the house of the LORD, in current money, the money of the persons for whom each man is rated, all the money that cometh into any man's heart to bring into the house of the LORD,

יִקְחוּ לָהֶם הַכֹּהֲנִים אִישׁ מֵאֵת מִכְרוּ וְהֵם
יִחְזְקוּ אֶת-בֵּדֶק הַבַּיִת לְכֹל אֲשֶׁר-יִמָּצָא
שָׁם בֵּדֶק: (פ)

6

let the priests take it to them, every man from him that bestoweth it upon him; and they shall repair the breaches of the house, wheresoever any breach shall be found.'

וַיְהִי בַשָּׁנָה עָשָׂרִים וּשְׁלֹשׁ שָׁנָה לַמֶּלֶךְ
יְהוֹאָשׁ לֹא-חֲזְקוּ הַכֹּהֲנִים אֶת-בֵּדֶק
הַבַּיִת:

7

But it was so, that in the three and twentieth year of king Jehoash the priests had not repaired the breaches of the house.

וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ לַיהוֹיָדָע הַכֹּהֵן
וְלַכֹּהֲנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מָדוּעַ אֵינְכֶם
מְחַזְּקִים אֶת-בֵּדֶק הַבַּיִת וְעַתָּה
אֵל-תִּקְחוּ-כֶסֶף מֵאֵת מִכְרֵיכֶם כִּי-לִבֵּדֶק
הַבַּיִת תִּתְּנֶהוּ:

8

Then king Jehoash called for Jehoiada the priest, and for the other priests, and said unto them: 'Why repair ye not the breaches of the house? now therefore take no longer money from them that bestow it upon you, but deliver it for the breaches of the house.'

וַיֵּאָתוּ הַכֹּהֲנִים לְבַלְתִּי קַחַת-כֶּסֶף מֵאֵת
הָעָם וּלְבַלְתִּי חַזֵּק אֶת-בֵּדֶק הַבַּיִת:

9

And the priests consented that they should take no longer money from the people, neither repair the breaches of the house.

וַיִּקַּח יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֲרוֹן אֶחָד וַיִּקַּב
חֹר בְּדִלְתּוֹ וַיִּתֵּן אֹתוֹ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ
(כ' בַּיָּמִין) [ק' מִיָּמִין] בְּבֹא-אִישׁ בֵּית
יְהוָה וַנִּתְּנוּ-שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים שְׁמֹרֵי הַסֶּף
אֶת-כָּל-הַכֶּסֶף הַמֹּבֵא בֵּית-יְהוָה:

10

And Jehoiada the priest took a chest, and bored a hole in the lid of it, and set it beside the altar, on the right side as one cometh into the house of the LORD; and the priests that kept the threshold put therein all the money that was brought into the house of the LORD.

וַיְהִי כִּרְאוֹתָם כִּי-רַב הַכֶּסֶף בְּאֲרוֹן וַיַּעַל
סֹפֵר הַמֶּלֶךְ וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וַיִּצְרוּ וַיִּמְנוּ
אֶת-הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בֵּית-יְהוָה:

11

And it was so, when they saw that there was much money in the chest, that the king's scribe and the high priest came up, and they put up in bags and counted the money that was found in the house of the LORD.

וַנִּתְּנוּ אֶת-הַכֶּסֶף הַמִּתְּחָן עַל- (כ' יָד) [ק' יָדִין] עֲשֵׂי הַמְּלָאכָה (כ' הַפְּקָדִים) [ק' הַמְּפָקָדִים] בֵּית יְהוָה וַיּוֹצִיָּאֻהוּ לַחֲרָשֵׁי
הָעֵץ וְלַבְנִים הַעֲשִׂים בֵּית יְהוָה:

12

And they gave the money that was weighed out into the hands of them that did the work, that had the oversight of the house of the LORD; and they paid it out to the carpenters and the builders, that wrought upon the house of the LORD,

וְלַגִּדְרִים וְלַחֲצָבֵי הָאֶבֶן וְלַקְנוֹת עֲצִים
וַאֲבָנֵי מַחְצָב לְחַזֵּק אֶת-בֵּדֶק בֵּית-יְהוָה
וְלִכְלֹל אֲשֶׁר-יֵצֵא עַל-הַבַּיִת לְחֻזְקָה:

13

and to the masons and the hewers of stone, and for buying timber and hewn stone to repair the breaches of the house of the LORD, and for all that was laid out for the house to repair it.

אֲדָּ לֹא יַעֲשֶׂה בֵּית יְהוָה סִפּוֹת כֶּסֶף
מִזְמָרוֹת מְזַרְקוֹת חֲצָצְרוֹת כָּל־כְּלֵי זָהָב
וּכְלֵי־כֶסֶף מִן־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵּית־יְהוָה:

14 But there were not made for the house of the LORD cups of silver, snuffers, basins, trumpets, any vessels of gold, or vessels of silver, of the money that was brought into the house of the LORD;

כִּי־לַעֲשֵׂי הַמְּלָאכָה יִתְּנֻהוּ וַחֲזָקוֹ־בּוֹ
אֶת־בֵּית יְהוָה:

15 for they gave that to them that did the work, and repaired therewith the house of the LORD.

וְלֹא יַחֲשֹׁבוּ אֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ
אֶת־הַכֶּסֶף עַל־יָדָם לַתֵּת לַעֲשֵׂי הַמְּלָאכָה
כִּי בְּאֵמֶנָה הֵם עֹשִׂים:

16 Moreover they reckoned not with the men, into whose hand they delivered the money to give to them that did the work; for they dealt faithfully.

כֶּסֶף אֲשֶׁם וְכֶסֶף חַטָּאוֹת לֹא יוּבָא בֵּית
יְהוָה לַכֹּהֲנִים יְהוֹי: (פ)

17 The forfeit money, and the sin money, was not brought into the house of the LORD; it was the priests.

פרשת זכור

The Mafkir for Shabbat Zakhor is Deuteronomy 25:17 – 19.

זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לָךְ עַמְלֶק בְּדַרְךְ
בְּצֹאתְכֶם מִמִּצְרָיִם:

XXV:17 Remember what Amalek did unto thee by the way as ye came forth out of Egypt;

אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדַרְךְ וַיִּזְנֹב בְּךָ
כָּל־הַנֶּחָשִׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיַף
וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים:

18 how he met thee by the way, and smote the hindmost of thee, all that were enfeebled in thy rear, when thou wast faint and weary; and he feared not God.

וְהָיָה בְּהֵנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלָךְ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ
מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ
נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת־זִכְרֵ עַמְלֶק מִתַּחַת
הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח: (פ)

19 Therefore it shall be, when the LORD thy God hath given thee rest from all thine enemies round about, in the land which the LORD thy God giveth thee for an inheritance to possess it, that thou shalt blot out the remembrance of Amalek from under heaven; thou shalt not forget.

הפטרת פרשת זכור

The Haftarah for Shabbat Zakhor is I Samuel 15:2 – 34.

כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פִּקְדֹתִי אֵת
אֲשֶׁר־עָשָׂה עַמְלֶק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂם לוֹ
בְּדַרְךְ בְּעֹלְתוֹ מִמִּצְרָיִם:

XV:2 Thus saith the LORD of hosts: I remember that which Amalek did to Israel, how he set himself against him in the way, when he came up out of Egypt.

עֲתָה לֵךְ וְהַכִּיתָה אֶת־עַמְלֵק וְהִחַרְמָתָם
אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלֹא תַחֲמֹל עָלָיו
וְהִמָּתָה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה מֵעַלְלִי וְעַד־יוֹנֵק
מִשּׁוֹר וְעַד־שֶׁה מִגִּמְלֹל וְעַד־חֲמֹר: (ס)

Now go and smite Amalek, and utterly destroy all that they have, and spare them not; but slay both man and woman, infant and suckling, ox and sheep, camel and ass.' .

וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל אֶת־הָעָם וַיִּפְקְדֵם בְּטִלָּאִים
מֵאֲתָיִם אֶלֶף רִגְלֵי וְעֶשְׂרֵת אֲלָפִים
אֶת־אִישׁ יְהוּדָה:

And Saul summoned the people, and numbered them in Telaim, two hundred thousand footmen, and ten thousand men of Judah.

וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד־עִיר עַמְלֵק וַיַּרְבּ בְּגִחָל:

And Saul came to the city of Amalek, and lay in wait in the valley.

וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־הַקֵּינִי לְכוּ סְרוּ רְדֹו
מִתּוֹךְ עַמְלֵקִי בֶן־אֶסְפָּד עִמּוֹ וְאַתָּה
עָשִׂיתָה חֶסֶד עִם־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּעֻלּוֹתָם מִמִּצְרַיִם וַיֵּסֶר קִינִי מִתּוֹךְ
עַמְלֵק:

And Saul said unto the Kenites: 'Go, depart, get you down from among the Amalekites, lest I destroy you with them; for ye showed kindness to all the children of Israel, when they came up out of Egypt.' So the Kenites departed from among the Amalekites.

וַיִּךְ שָׁאוּל אֶת־עַמְלֵק מִחֲוִילָה בּוֹאֵךְ שׁוֹר
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם:

And Saul smote the Amalekites, from Havilah as thou goest to Shur, that is in front of Egypt.

וַיִּתְּפֶשׂ אֶת־אַגַּג מֶלֶךְ־עַמְלֵק חִי
וְאֶת־כָּל־הָעָם הַחֲרִים לְפִי־חֶרֶב:

And he took Agag the king of the Amalekites alive, and utterly destroyed all the people with the edge of the sword.

וַיַּחֲמֹל שָׁאוּל וְהָעָם עַל־אַגַּג וְעַל־מֵיטֵב
הַצֹּאן וְהַבָּקָר וְהַמִּשְׁנֵים וְעַל־הַכְּרִים
וְעַל־כָּל־הַטּוֹב וְלֹא אָבּוּ הַחֲרִימָם
וְכָל־הַמְּלָאכָה נִמְכָּזָה וְנָמַס אֹתָהּ
הַחֲרִימוּ: (פ)

But Saul and the people spared Agag, and the best of the sheep, and of the oxen, even the young of the second birth, and the lambs, and all that was good, and would not utterly destroy them; but every thing that was of no account and feeble, that they destroyed utterly.

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל לֵאמֹר:

Then came the word of the LORD unto Samuel, saying:

נִחַמְתִּי כִּי־הִמְלַכְתִּי אֶת־שָׁאוּל לְמֶלֶךְ
כִּי־שָׁב מֵאַחֲרַי וְאֶת־דְּבָרִי לֹא הִקִּים וַיִּחַר
לְשְׁמוּאֵל וַיִּזְעַק אֶל־יְהוָה כָּל־הַלַּיְלָה:

'It repenteth Me that I have set up Saul to be king; for he is turned back from following Me, and hath not performed My commandments.' And it grieved Samuel; and he cried unto the LORD all night.

וַיִּשָּׁכֶם שְׁמוּאֵל לִקְרֹאת שָׁאוּל בַּבֹּקֶר
וַיִּגָּד לְשְׁמוּאֵל לֵאמֹר בָּא־שָׁאוּל הַכְּרַמְלָה
וְהִנֵּה מַצִּיב לוֹ יָד וַיִּסֵּב וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֶד
הַגִּלְגָּל:

And Samuel rose early to meet Saul in the morning; and it was told Samuel, saying: 'Saul came to Carmel, and, behold, he is setting him up a monument, and is gone about, and passed on, and gone down to Gilgal.'

וַיָּבֹא שְׁמוּאֵל אֶל-שָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ שָׁאוּל
בְּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה הִקִּמְתִּי אֶת-דְּבַר
יְהוָה:

13 And Samuel came to Saul; and Saul said unto him:
'Blessed be thou of the LORD; I have performed the
commandment of the LORD.'

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל וּמָה קוֹל-הַצֹּאן הַזֶּה בְּאָזְנִי
וְקוֹל הַבֶּקָר אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁמֵעַ:

14 And Samuel said: 'What meaneth then this bleating of
the sheep in mine ears, and the lowing of the oxen
which I hear?'

וַיֹּאמֶר שָׁאוּל מֵעַמְלֵקִי הֵבִיאוּם אֲשֶׁר
חָמַל הָעָם עַל-מִיטֵב הַצֹּאן וְהַבֶּקָר לְמַעַן
זָבַח לַיהוָה אֶל-הֵיךְ וְאֶת-הַיּוֹתֵר הִחָרַמְנוּ:
(פ)

15 And Saul said: 'They have brought them from the
Amalekites; for the people spared the best of the sheep
and of the oxen, to sacrifice unto the LORD thy God;
and the rest we have utterly destroyed.'

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-שָׁאוּל הֲרָף וְאִגִּידָה
לְךָ אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי הַלַּיְלָה (כ)
וַיֹּאמְרוּ [ק' וַיֹּאמֶר] לוֹ דַּבֵּר: (ס)

16 Then Samuel said unto Saul: 'Stay, and I will tell thee
what the LORD hath said to me this night.' And he
said unto him: 'Say on.'

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלוֹא אָמַרְתָּן אַתָּה
בְּעֵינֶיךָ רֹאשׁ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה וַיִּמְשַׁחֲךָ
יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל:

17 And Samuel said: 'Though thou be little in thine own
sight, art thou not head of the tribes of Israel? And
the LORD anointed thee king over Israel;

וַיִּשְׁלַחֲךָ יְהוָה בְּדֶרֶךְ וַיֹּאמֶר לְךָ
וְהִחָרַמְתָּה אֶת-הַחֹטְאִים אֶת-עַמְלֵק
וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד כְּלוֹתָם אֹתָם:

18 and the LORD sent thee on a journey, and said: Go
and utterly destroy the sinners the Amalekites, and
fight against them until they be consumed.

וְלָמָּה לֹא-שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וַתַּעַט
אֶל-הַשָּׁלָל וַתַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: (ס)

19 Wherefore then didst thou not hearken to the voice of
the LORD, but didst fly upon the spoil, and didst that
which was evil in the sight of the LORD?

וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל-שְׁמוּאֵל אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי
בְּקוֹל יְהוָה וְאֵלֶּךְ בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר-שָׁלַחְנִי
יְהוָה וְאָבִיא אֶת-אַגַּג מֶלֶךְ עַמְלֵק
וְאֶת-עַמְלֵק הִחָרַמְתִּי:

20 And Saul said unto Samuel: 'Yea, I have hearkened to
the voice of the LORD, and have gone the way which
the LORD sent me, and have brought Agag the king of
Amalek, and have utterly destroyed the Amalekites.

וַיִּקַּח הָעָם מִהַשָּׁלָל צֹאן וּבָקָר רֵאשִׁית
הַחֶרֶם לְזָבַח לַיהוָה אֶל-הֵיךְ בְּגִלְגָל: (ס)

21 But the people took of the spoil, sheep and oxen, the
chief of the devoted things, to sacrifice unto the LORD
thy God in Gilgal.'

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֲפִץ לַיהוָה בְּעֹלֹת
וּבָחִים כְּשֹׁמֵעַ בְּקוֹל יְהוָה הִנֵּה שֹׁמֵעַ
מִזְבַּח טוֹב לְהִקְשִׁיב מִחֶלֶב אֵילִים:

22 And Samuel said: 'Hath the LORD as great delight in
burnt-offerings and sacrifices, As in hearkening to the
voice of the LORD? Behold, to obey is better than
sacrifice, And to hearken than the fat of rams.

כִּי חַטָּאת-קֶסֶם מְרִי וְאָוֶן וְתִרְפִּים הַפָּצַר
יַעַן מָאֲסַת אֶת-דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאַסֶּךָ
מִמֶּלֶךְ: (ס)

23 For rebellion is as the sin of witchcraft, And
stubbornness is as idolatry and teraphim. Because
thou hast rejected the word of the LORD, He hath also
rejected thee from being king.'

וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל-שְׁמוּאֵל חֲטָאתִי
כִּי-עָבַרְתִּי אֶת-פִּי יְהוָה וְאֶת-דְּבָרֶיךָ כִּי
יֵרְאֵתִי אֶת-הָעָם וְאִשְׁמַע בְּקוֹלָם:

24 And Saul said unto Samuel: 'I have sinned; for I have transgressed the commandment of the LORD, and thy words; because I feared the people, and hearkened to their voice.

וְעַתָּה שָׂא נָא אֶת-חַטָּאתִי וְשׁוּב עִמִּי
וְאִשְׁתַּחֲוֵה לַיהוָה:

25 Now therefore, I pray thee, pardon my sin, and return with me, that I may worship the LORD.'

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-שְׂאוּל לֹא אָשׁוּב עִמָּךְ
כִּי מָאַסְתָּהוּ אֶת-דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאַסֶּךָ יְהוָה
מִהָיוֹת מֶלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל: (ס)

26 And Samuel said unto Saul: 'I will not return with thee; for thou hast rejected the word of the LORD, and the LORD hath rejected thee from being king over Israel.'

וַיִּסַּב שְׁמוּאֵל לָלֶכֶת וַיַּחֲזֹק בְּכַנְף-מְעִילוֹ
וַיִּקְרַע: (ס)

27 And as Samuel turned about to go away, he laid hold upon the skirt of his robe, and it rent.

וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁמוּאֵל קִרְע קִרְע יְהוָה
אֶת-מַמְלְכוֹת יִשְׂרָאֵל מֵעַלֶיךָ הַיּוֹם
וַיִּתֶּנָּה לְרֵעֶךָ הַטּוֹב מִמֶּךָ: (ס)

28 And Samuel said unto him: 'The LORD hath rent the kingdom of Israel from thee this day, and hath given it to a neighbour of thine, that is better than thou.

וְגַם גִּצְחַ יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקַר וְלֹא יִנָּחַם כִּי
לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחַם:

29 And also the Glory of Israel will not lie nor repent; for He is not a man, that He should repent.'

וַיֹּאמֶר חֲטָאתִי עָתָה כִּבְדֵּנִי נָא בְּנִגְדִי
זִקְנֵי-עַמִּי וּנְגִיד יִשְׂרָאֵל וְשׁוּב עִמִּי
וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:

30 Then he said: 'I have sinned; yet honour me now, I pray thee, before the elders of my people, and before Israel, and return with me, that I may worship the LORD thy God.'

וַיָּשָׁב שְׁמוּאֵל אַחֲרֵי שְׂאוּל וַיִּשְׁתַּחֲוֶה שְׂאוּל
לַיהוָה: (ס)

31 So Samuel returned after Saul; and Saul worshipped the LORD.

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הִגִּישׁוּ אֵלַי אֶת-אַגַּג מֶלֶךְ
עַמְלֵק וַיֵּלֶךְ אֵלָיו אַגַּג מַעֲדָנֹת וַיֹּאמֶר אַגַּג
אֶכֶן סֵר מִרְ-הַמּוֹת: (ס)

32 Then said Samuel: 'Bring ye hither to me Agag the king of the Amalekites.' And Agag came unto him in chains. And Agag said: 'Surely the bitterness of death is at hand.'

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר שִׁכְלָה נָשִׁים חֲרֻבָּךְ
בֶּן-תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אִמָּךְ וַיִּשְׁסֹף שְׁמוּאֵל
אֶת-אַגַּג לִפְנֵי יְהוָה בְּגִלְגָּל: (ס)

33 And Samuel said: As thy sword hath made women childless, So shall thy mother be childless among women. And Samuel hewed Agag in pieces before the LORD in Gilgal.

וַיֵּלֶךְ שְׁמוּאֵל הָרְמָתָה וּשְׂאוּל עָלָה
אֶל-בֵּיתוֹ גִּבְעַת שְׂאוּל:

34 Then Samuel went to Ramah; and Saul went up to his house to Gibeath-shaul.

פרשת פרה

The Maftir for Shabbat Parah is Numbers 19:1 – 22.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן לֵאמֹר:

XIX:1

And the LORD spoke unto Moses and unto Aaron, saying:

זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר
דַּבְּרוּ אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה
אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין-בָּהּ מוֹם אֲשֶׁר
לֹא-עָלָה עָלֶיהָ עֹל:

2

This is the statute of the law which the LORD hath commanded, saying: Speak unto the children of Israel, that they bring thee a red heifer, faultless, wherein is no blemish, and upon which never came yoke.

וַיִּתְּנֶם אֹתָהּ אֶל-אַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא
אֹתָהּ אֶל-מַחֲוֵץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ
לִפְנָיו:

3

And ye shall give her unto Eleazar the priest, and she shall be brought forth without the camp, and she shall be slain before his face.

וַלָּקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה
אֶל-נֹכַח פָּנָיו אֶחָד-מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע
פְּעָמִים:

4

And Eleazar the priest shall take of her blood with his finger, and sprinkle of her blood toward the front of the tent of meeting seven times.

וְשָׂרַף אֶת-הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת-עֹרָהּ
וְאֶת-בְּשָׂרָהּ וְאֶת-דָּמָהּ עַל-פְּרָשָׁה יִשְׂרָף:

5

And the heifer shall be burnt in his sight; her skin, and her flesh, and her blood, with her dung, shall be burnt.

וַלָּקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרְזוֹ וְאִזְבִּי וּשְׁנֵי תוֹלְעֹת
וְהִשְׁלִיךְ אֶל-תּוֹדַת שְׂרָפַת הַפָּרָה:

6

And the priest shall take cedar-wood, and hyssop, and scarlet, and cast it into the midst of the burning of the heifer.

וְכָבַס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וּרְחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם
וְאַחֵר יָבֹא אֶל-הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן
עַד-הָעֶרֶב:

7

Then the priest shall wash his clothes, and he shall bathe his flesh in water, and afterward he may come into the camp, and the priest shall be unclean until the even.

וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וּרְחַץ
בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד-הָעֶרֶב:

8

And he that burneth her shall wash his clothes in water, and bathe his flesh in water, and shall be unclean until the even.

וְאִסְרָף אִישׁ טָהוֹר אֶת אֲפֵר הַפָּרָה וְהָנִיחַ
מַחֲוֵץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהִיתָה
לְעֹדֶת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמַרְתָּ לְמִי נִדָּה
חֲטָאת הוּא:

9

And a man that is clean shall gather up the ashes of the heifer, and lay them up without the camp in a clean place, and it shall be kept for the congregation of the children of Israel for a water of sprinkling; it is a purification from sin.

וְכָבַס הָאִסְרָף אֶת-אֲפֵר הַפָּרָה אֶת-בְּגָדָיו
וְטָמֵא עַד-הָעֶרֶב וְהִיתָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְלַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם:

10

And he that gathereth the ashes of the heifer shall wash his clothes, and be unclean until the even; and it shall be unto the children of Israel, and unto the stranger that sojourneth among them, for a statute for ever.

הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל-נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת
יָמִים:

11

He that toucheth the dead, even any man's dead body, shall be unclean seven days;

הוּא יִתְחַטֵּא-בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר וְאִם-לֹא יִתְחַטֵּא בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר:

12

the same shall purify himself therewith on the third day and on the seventh day, and he shall be clean; but if he purify not himself the third day and the seventh day, he shall not be clean.

כָּל־הַנִּגָּע בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת
וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכָּן יְהוָה טָמֵא
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי
נָדָה לֹא־זָרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד
טָמְאָתוֹ בּוֹ:

13 Whosoever toucheth the dead, even the body of any man that is dead, and purifieth not himself—he hath defiled the tabernacle of the LORD—that soul shall be cut off from Israel; because the water of sprinkling was not dashed against him, he shall be unclean; his uncleanness is yet upon him.

זֹאת הַתּוֹרָה אֲדָם כִּי־יָמוּת בְּאֶהָל
כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֶהָל וְכָל־אֲשֶׁר בְּאֶהָל
יִטָּמָא שִׁבְעַת יָמִים:

14 This is the law: when a man dieth in a tent, every one that cometh into the tent, and every thing that is in the tent, shall be unclean seven days.

וְכָל־כְּלִי פְתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צִמּוּד פְּתִיל
עָלָיו טָמֵא הוּא:

15 And every open vessel, which hath no covering close-bound upon it, is unclean.

וְכָל־אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פָּנָי הַשָּׂדֶה
בְּחִלְל־חֶרֶב אוֹ בְּמֵת אוֹ־בַעֲצָם אָדָם אוֹ
בְּקִבְרֵי יִטָּמָא שִׁבְעַת יָמִים:

16 And whosoever in the open field toucheth one that is slain with a sword, or one that dieth of himself, or a bone of a man, or a grave, shall be unclean seven days.

וְלִקְחוּ לַטָּמֵא מִעֹפָר שָׂרֶפֶת הַחֲטָאִת וְנָתַן
עָלָיו מִיַּם חַיִּים אֶל־כָּל־י:

17 And for the unclean they shall take of the ashes of the burning of the purification from sin, and running water shall be put thereto in a vessel.

וְלָקַח אֶזְוֵב וְשִׁבְלֵי בַמִּים אִישׁ טָהוֹר
וְהִזָּה עַל־הָאֶהָל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים
וְעַל־הַנֶּפֶשׁוֹת אֲשֶׁר חָיוּ שָׁם וְעַל־הַנִּגָּע
בַּעֲצָם אוֹ בְּחִלְל אוֹ בְּמֵת אוֹ בְּקִבְרֵי:

18 And a clean person shall take hyssop, and dip it in the water, and sprinkle it upon the tent, and upon all the vessels, and upon the persons that were there, and upon him that touched the bone, or the slain, or the dead, or the grave.

וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחָטְאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
וּכְבָּס בְּגָדָיו וְרָחֵץ בַּמַּיִם וְטָהַר בָּעֶרֶב:

19 And the clean person shall sprinkle upon the unclean on the third day, and on the seventh day; and on the seventh day he shall purify him; and he shall wash his clothes, and bathe himself in water, and shall be clean at even.

וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטָּמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדָּשׁ
יְהוָה טָמֵא מִי נָדָה לֹא־זָרַק עָלָיו טָמֵא
הוּא:

20 But the man that shall be unclean, and shall not purify himself, that soul shall be cut off from the midst of the assembly, because he hath defiled the sanctuary of the LORD; the water of sprinkling hath not been dashed against him: he is unclean.

וְהִיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִזָּה מִי־הַנִּדָּה
יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנִּגָּע בְּמִי הַנִּדָּה יִטָּמָא
עַד־הָעֶרֶב:

21 And it shall be a perpetual statute unto them; and he that sprinkleth the water of sprinkling shall wash his clothes; and he that toucheth the water of sprinkling shall be unclean until even.

וְכָל־אֲשֶׁר־יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטָּמָא וְהַנֶּפֶשׁ
הַנִּגָּעַת תִּטָּמָא עַד־הָעֶרֶב: (פ)

22 And whatsoever the unclean person toucheth shall be unclean; and the soul that toucheth him shall be unclean until even.

הפטרת פרשת פרה

The Haftarah for Shabbat Parah is Ezekiel 36:16 – 38.

וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:	XXVI:6	Moreover the word of the LORD came unto me, saying:
בֶּן-אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל-אֲדָמָתָם וַיִּטְמְאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם כְּטִמְאַת הַנְּזִדָּה הָיְתָה דְרָכָם לִפְנֵי:	17	'Son of man, when the house of Israel dwelt in their own land, they defiled it by their way and by their doings; their way before Me was as the uncleanness of a woman in her impurity.
וְאֶשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם עַל-הַדָּם אֲשֶׁר-שָׁפְכוּ עַל-הָאָרֶץ וּבְגִלוּלֵיהֶם טִמְאוּהָ:	18	Wherefore I poured out My fury upon them for the blood which they had shed upon the land, and because they had defiled it with their idols;
וְאֶפְיֵץ אֹתָם בְּגוֹיִם וַיִּזְרוּ בָּאֲרָצוֹת כְּדַרְכָּם וּכְעֲלִילוֹתָם שִׁפְטֵתִים:	19	and I scattered them among the nations, and they were dispersed through the countries; according to their way and according to their doings I judged them.
וַיָּבֹאוּ אֶל-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר-בָּאוּ שָׁם וַיְחַלְלוּ אֶת-שֵׁם קְדֹשִׁי בְּאֹמֹר לַהֵם עַם-יְהוָה אֱלֹהֵי יִמְאָרְצוּ יִצְאוּ:	20	And when they came unto the nations, whither they came, they profaned My holy name; in that men said of them: These are the people of the LORD, and are gone forth out of His land.
וְאֶחֱמַל עַל-שֵׁם קְדֹשִׁי אֲשֶׁר חָלְלָהוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּגוֹיִם אֲשֶׁר-בָּאוּ שָׁמָּה: (פ)	21	But I had pity for My holy name, which the house of Israel had profaned among the nations, whither they came.
לֵכֵן אֹמֵר לְבֵית-יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם-לְשֵׁם-קְדֹשִׁי אֲשֶׁר חָלְלָתֶם בְּגוֹיִם אֲשֶׁר-בָּאתֶם שָׁם:	22	Therefore say unto the house of Israel: Thus saith the Lord GOD: I do not this for your sake, O house of Israel, but for My holy name, which ye have profaned among the nations, whither ye came.
וְקִדְשֵׁתִי אֶת-שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְּחַלָּל בְּגוֹיִם אֲשֶׁר חָלְלָתֶם בְּתוֹכָם וַיִּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי-אֲנִי יְהוָה נָאֻם אֲדֹנָי יְהוָה בְּהַקְדִּישִׁי בְּכֶם לְעֵינֵיהֶם:	23	And I will sanctify My great name, which hath been profaned among the nations, which ye have profaned in the midst of them; and the nations shall know that I am the LORD, saith the Lord GOD, when I shall be sanctified in you before their eyes.
וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם מִן-הַגּוֹיִם וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל-הָאֲרָצוֹת וַהֲבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל-אֲדָמַתְכֶם:	24	For I will take you from among the nations, and gather you out of all the countries, and will bring you into your own land.
וְזִרְקֵתִי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וְטַהַרְתֶּם מִכָּל טִמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל-גִּלּוּלֵיכֶם אֶטְהַר אֶתְכֶם:	25	And I will sprinkle clean water upon you, and ye shall be clean; from all your uncleannesses, and from all your idols, will I cleanse you.

וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חָדָשׁ
אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְהִסְרֹתִי אֶת־לֵב הָאֶבֶן
מִבְשָׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר:

26 A new heart also will I give you, and a new spirit will I put within you; and I will take away the stony heart out of your flesh, and I will give you a heart of flesh.

וְאֶת־רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי אֶת
אֲשֶׁר־בְּחָקִי תֵּלְכוּ וּמִשְׁפָּטֵי תִשְׁמְרוּ
וְעָשִׂיתֶם:

27 And I will put My spirit within you, and cause you to walk in My statutes, and ye shall keep Mine ordinances, and do them.

וַיִּשְׁבְּתֶם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאֲבוֹתֵיכֶם
וְהָיִיתֶם לִי לְעָם וְאֲנִי אֱהִי־לָכֶם
לֵאלֹהִים:

28 And ye shall dwell in the land that I gave to your fathers; and ye shall be My people, and I will be your God.

וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל טְמְאוּתֵיכֶם וּקְרָאתִי
אֶל־הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אוֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן עֲלֵיכֶם
רָעָב:

29 And I will save you from all your uncleannesses; and I will call for the corn, and will increase it, and lay no famine upon you.

וְהִרְבֵּיתִי אֶת־פְּרֵי הָעֵץ וְתִגְבַּת הַשָּׂדֶה
לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא תִקְחוּ עוֹד חֶרֶפֶת רָעָב
בְּגוֹיִם:

30 And I will multiply the fruit of the tree, and the increase of the field, that ye may receive no more the reproach of famine among the nations.

וְזָכַרְתֶּם אֶת־דַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם
אֲשֶׁר לֹא־טוֹבִים וּנְקַטְתֶּם בְּפִנְיֵיכֶם עַל
עוֹנֵתֵיכֶם וְעַל תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם:

31 Then shall ye remember your evil ways, and your doings that were not good; and ye shall loathe yourselves in your own sight for your iniquities and for your abominations.

לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי־עֹשֶׂה נָאִם אֲדַנִּי יְהוָה
יִנְדַּע לָכֶם בּוֹשׁוּ וְהִכְלָמוּ מִדַּרְכֵיכֶם בֵּית
יִשְׂרָאֵל: (ס)

32 Not for your sake do I this, saith the Lord GOD, be it known unto you; be ashamed and confounded for your ways, O house of Israel.

כֹּה אָמַר אֲדַנִּי יְהוָה בַּיּוֹם טָהַרְתִּי אֶתְכֶם
מִכָּל עוֹנֵוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת־הָעָרִים
וְנִבְנוּ הַחֲרָבוֹת:

33 Thus saith the Lord GOD: In the day that I cleanse you from all your iniquities, I will cause the cities to be inhabited, and the waste places shall be builded.

וְהָאָרֶץ הַנְּשֻׁמָּה תִעֲבֹד תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה
שְׁמָמָה לְעֵינַי כָּל־עוֹבֵר:

34 And the land that was desolate shall be tilled, whereas it was a desolation in the sight of all that passed by.

וְאָמְרוּ הָאָרֶץ הַלְלוּ הַנְּשֻׁמָּה הַיּוֹתָה
כְּגַן־עֵדֶן וְהָעָרִים הַחֲרָבוֹת וְהַנְּשֻׁמוֹת
וְהַנְּהָרָסוֹת בְּצוּרוֹת יִשָּׁבוּ:

35 And they shall say: This land that was desolate is become like the garden of Eden; and the waste and desolate and ruined cities are fortified and inhabited.

וַיֵּדְעוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יִשְׁאַרֻּם סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי
אֲנִי יְהוָה בְּנִיתִי הַנְּהָרָסוֹת נִטְעֵתִי הַנְּשֻׁמָּה
אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי: (ס)

36 Then the nations that are left round about you shall know that I the LORD have builded the ruined places, and planted that which was desolate; I the LORD have spoken it, and I will do it.

כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוֹה עוֹד זֹאת אֲדַרְשׁ
לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֲרֶבֶה אֹתָם
כְּצֹאן אָדָם:

37

Thus saith the Lord GOD: I will yet for this be inquired of by the house of Israel, to do it for them; I will increase them with men like a flock.

כְּצֹאן קִדְשִׁים כְּצֹאן יְרוּשָׁלַם בְּמוֹעֲדֶיהָ
בֵּן תִּהְיֶינָה הָעָרִים הַחֲרָבוֹת מְלֵאוֹת צֹאן
אָדָם וַיֵּדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוֹה: (פ)

38

As the flock for sacrifice, as the flock of Jerusalem in her appointed seasons, so shall the waste cities be filled with flocks of men; and they shall know that I am the LORD.

הפטרת פרשת החודש

The Maftir for Shabbat HaHodesh is Exodus 12:1 – 20. The Haftarah is Ezekiel 45:16 – 46:18.

כָּל הָעָם הָאָרֶץ יִהְיוּ אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת
לְנָשִׂיא בִישָׁאֵל:

XLV:16

All the people of the land shall give this offering for the prince in Israel.

וְעַל־הַנָּשִׂיא יִהְיֶה הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה
וְהַזֶּכֶד בַּחֲגִים וּבְחֻדְשִׁים וּבְשַׁבָּתוֹת
בְּכָל־מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא־יַעֲשֶׂה
אֶת־הַחֲטָאת וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הָעוֹלָה
וְאֶת־הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר בְּעֵד בֵּית־יִשְׂרָאֵל: (ס)

17

And it shall be the prince's part to give the burnt-offerings, and the meal-offerings, and the drink-offerings, in the feasts, and in the new moons, and in the sabbaths, in all the appointed seasons of the house of Israel; he shall prepare the sin-offering, and the meal-offering, and the burnt-offering, and the peace-offerings, to make atonement for the house of Israel.

כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוֹה בְּרִאשׁוֹן בָּאֶתֶד
לְחֹדֶשׁ תִּקַּח פֶּרֶךְ־בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְחִטָּאת
אֶת־הַמִּקְדָּשׁ:

18

Thus saith the Lord GOD: In the first month, in the first day of the month, thou shalt take a young bullock without blemish; and thou shalt purify the sanctuary.

וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הַחֲטָאת וְנָתַן אֶל־מִזְבֹּחַ
הַבַּיִת וְאֶל־אַרְבַּע פְּנוֹת הָעֶזְרָה לְמִזְבֵּחַ
וְעַל־מִזְבֹּחַ שַׁעַר הַחֲצֵר הַפְּנִימִית:

19

And the priest shall take of the blood of the sin-offering, and put it upon the door-posts of the house, and upon the four corners of the settle of the altar, and upon the posts of the gate of the inner court.

וְכֵן תַּעֲשֶׂה בַשְּׁבֻעָה בְּחֹדֶשׁ מֵאִישׁ שָׂגָה
וּמִפְתִּי וּכְפַרְתָּם אֶת־הַבַּיִת:

20

And so thou shalt do on the seventh day of the month for every one that erreth, and for him that is simple; so shall ye make atonement for the house.

בְּרִאשׁוֹן בָּאֶרְבַּעַה עָשָׂר יוֹם לְחֹדֶשׁ יִהְיֶה
לָכֶם הַפֶּסַח חֹג שִׁבְעוֹת יָמִים מִצּוֹת יֶאָכְלוּ:

21

In the first month, in the fourteenth day of the month, ye shall have the passover; a feast of seven days; unleavened bread shall be eaten.

וַעֲשֶׂה הַנָּשִׂא בַּיּוֹם הַהוּא בְּעֵדוֹ וּבְעֵד
כָּל־עַם הָאָרֶץ פֶּר חֲטָאת:

22

And upon that day shall the prince prepare for himself and for all the people of the land a bullock for a sin-offering.

וּשְׁבַעַת יְמֵי-הַחֹג יַעֲשֶׂה עֹלָה לַיהוָה
שִׁבְעַת פָּרִים וּשְׁבַעַת אֵילִים תְּמִימִם לַיּוֹם
שִׁבְעַת הֵימָּם וְחֹטָאת שְׁעִיר עֲזִים לַיּוֹם:

וּמִנְחָה אֵיפָה לֶפָר וְאֵיפָה לְאֵיל יַעֲשֶׂה
וְשֶׁמֶן הַיֵּין לְאֵיפָה:

בַּשְּׁבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּחֹג
יַעֲשֶׂה כְּאֵלֶּה שִׁבְעַת הַיָּמִים כַּחֲטָאת
כַּעֲלָה וּכְמִנְחָה וּכְשֶׁמֶן: (ס)

כַּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה שְׁעַר הַחֲצָר
הַפְּנִימִית הַפְּנִי קָדִים יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת
יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִפָּתַח וּבַיּוֹם
הַחֹדֶשׁ יִפָּתַח:

וּבָא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוֹלָם הַשְּׁעַר מַחוּץ
וַעֲמַד עַל-מְזוֹזֹת הַשְּׁעַר וַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים
אֶת-עֹלֹתוֹ וְאֶת-שְׁלָמוֹ וְהִשְׁתַּחֲוָה
עַל-מִפְתָּן הַשְּׁעַר וַיֵּצֵא וְהַשְּׁעַר לֹא-יִסָּגֵר
עַד-הָעֶרֶב:

וְהִשְׁתַּחֲוּ עַם-הָאָרֶץ פֶּתַח הַשְּׁעַר הַהוּא
בַּשַּׁבָּתוֹת וּבַחֲדָשִׁים לִפְנֵי יְהוִה:

וְהָעֹלָה אֲשֶׁר-יִקְרֹב הַנָּשִׂיא לַיהוָה בַּיּוֹם
הַשַּׁבָּת שֶׁשָּׁה כִּבְשִׂים תְּמִימִם וְאֵיל תְּמִים:

וּמִנְחָה אֵיפָה לְאֵיל וְלִכְבָּשִׂים מִנְחָה מִתַּת
יָדוֹ וְשֶׁמֶן הַיֵּין לְאֵיפָה: (ס)

וּבַיּוֹם הַחֹדֶשׁ פֶּר בֶּן-בָּקָר תְּמִימָם וְשֵׁשֶׁת
כִּבְשִׂים וְאֵיל תְּמִימָם יִהְיוּ:

וְאֵיפָה לֶפָר וְאֵיפָה לְאֵיל יַעֲשֶׂה מִנְחָה
וְלִכְבָּשִׂים כְּאֲשֶׁר תִּשְׂגֶּה יָדוֹ וְשֶׁמֶן הַיֵּין
לְאֵיפָה:

וּבָבֹא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוֹלָם הַשְּׁעַר יָבוֹא
וּבְדֶרֶכוֹ יֵצֵא:

23 And the seven days of the feast he shall prepare a burnt-offering to the LORD, seven bullocks and seven rams without blemish daily the seven days; and a he-goat daily for a sin-offering.

24 And he shall prepare a meal-offering, an ephah for a bullock, and an ephah for a ram, and a hin of oil to an ephah.

25 In the seventh month, in the fifteenth day of the month, in the feast, shall he do the like the seven days; to the sin-offering as well as the burnt-offering, and the meal-offering as well as the oil.

XLVI:1 Thus saith the Lord GOD: The gate of the inner court that looketh toward the east shall be shut the six working days; but on the sabbath day it shall be opened, and in the day of the new moon it shall be opened.

2 And the prince shall enter by the way of the porch of the gate without, and shall stand by the post of the gate, and the priests shall prepare his burnt-offering and his peace-offerings, and he shall worship at the threshold of the gate; then he shall go forth; but the gate shall not be shut until the evening.

3 Likewise the people of the land shall worship at the door of that gate before the LORD in the sabbaths and in the new moons.

4 And the burnt-offering that the prince shall offer unto the LORD shall be in the sabbath day six lambs without blemish and a ram without blemish;

5 and the meal-offering shall be an ephah for the ram, and the meal-offering for the lambs as he is able to give, and a hin of oil to an ephah.

6 And in the day of the new moon it shall be a young bullock without blemish; and six lambs, and a ram; they shall be without blemish;

7 and he shall prepare a meal-offering, an ephah for the bullock, and an ephah for the ram, and for the lambs according as his means suffice, and a hin of oil to an ephah.

8 And when the prince shall enter, he shall go in by the way of the porch of the gate, and he shall go forth by the way thereof.

וּבָּבֹא עִם-הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה בְּמוֹעֲדִים
הַבָּא דֶּרֶךְ-שַׁעַר צָפוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת וַיֵּצֵא
דֶּרֶךְ-שַׁעַר נֹגֵב וַהֲבֵא דֶּרֶךְ-שַׁעַר נֹגֵב וַיֵּצֵא
דֶּרֶךְ-שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר
אֲשֶׁר-בָּא בּוֹ כִּי נָכְחוּ (כ' יֵצֵאוּ) [ק' יֵצֵאוּ]:

וְהַנָּשִׂא בְּתוֹכָם בְּבֹאֵם יָבֹא וּבִצְאתָם
יֵצֵאוּ:

וּבְחֻגִּים וּבְמוֹעֲדִים תִּהְיֶה הַמִּנְחָה אֵיפָה
לֶפֶר וְאֵיפָה לְאֵיל וּלְכַבָּשִׁים מִתַּת יָדוֹ
וְשֶׁמֶן הָיִן לְאֵיפָה: (פ)

וְכִי-יַעֲשֶׂה הַנָּשִׂא נִדְבָּה עוֹלָה אוֹ-שְׁלָמִים
נִדְבָּה לִיהוָה וּפָתַח לוֹ אֶת-הַשַּׁעַר הַפְּנִיה
קָדִים וַעֲשֶׂה אֶת-עֲלָתוֹ וְאֶת-שְׁלָמָיו כְּאֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וַיֵּצֵא וְסָגַר אֶת-הַשַּׁעַר
אַחֲרֵי צֵאתוֹ:

וְכַבֵּשׁ בֶּן-שָׁנָתוֹ תָּמִים תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַיהוָה
לִיהוָה בְּבֹקֶר בְּבֹקֶר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ:

וּמִנְחָה תַעֲשֶׂה עָלָיו בְּבֹקֶר בְּבֹקֶר
שְׁשִׁית הָאֵיפָה וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הָהִין לָרֶס
אֶת-הַסֵּלֶת מִנְחָה לִיהוָה חֲקוֹת עוֹלָם
תָּמִיד:

(כ' וְעֵשׂו) [ק' יַעֲשֹׂו] אֶת-הַכֶּבֶשׂ
וְאֶת-הַמִּנְחָה וְאֶת-הַשֶּׁמֶן בְּבֹקֶר בְּבֹקֶר
עוֹלַת תָּמִיד: (ס)

כֹּה-אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה כִּי-יִתֵּן הַנָּשִׂא מִתְּנָה
לְאִישׁ מִבָּנָיו נַחֲלָתוֹ הִיא לְבָנָיו תִּהְיֶה
אֲחֻזָּתָם הִיא בְּנַחֲלָה: (ס)

וְכִי-יִתֵּן מִתְּנָה מִנַּחֲלָתוֹ לְאֶחָד מֵעַבְדָּיו
וְהָיְתָה לוֹ עַד-שָׁנַת הַדְּרוֹר וְשָׁבַת לַנָּשִׂא
אֲךְ נַחֲלָתוֹ בָּנָיו לָהֶם תִּהְיֶה:

וְלֹא-יִקַּח הַנָּשִׂא מִנַּחֲלַת הָעָם לְהוֹנֵתָם
מֵאֲחֻזָּתָם מֵאֲחֻזָּתוֹ יִנְחַל אֶת-בָּנָיו לְמַעַן
אֲשֶׁר לֹא-יִפְצְצוּ עִמִּי אִישׁ מֵאֲחֻזָּתוֹ:

But when the people of the land shall come before the LORD in the appointed seasons, he that entereth by the way of the north gate to worship shall go forth by the way of the south gate; and he that entereth by the way of the south gate shall go forth by the way of the north gate; he shall not return by the way of the gate whereby he came in, but shall go forth straight before him.

9

And the prince, when they go in, shall go in in the midst of them; and when they go forth, they shall go forth together.

10

And in the feasts and in the appointed seasons the meal-offering shall be an ephah for a bullock, and an ephah for a ram, and for the lambs as he is able to give, and a hin of oil to an ephah.

11

And when the prince shall prepare a freewill-offering, a burnt-offering or peace-offerings as a freewill-offering unto the LORD, one shall open for him the gate that looketh toward the east, and he shall prepare his burnt-offering and his peace-offerings, as he doth on the sabbath day; then he shall go forth; and after his going forth one shall shut the gate.

12

And thou shalt prepare a lamb of the first year without blemish for a burnt-offering unto the LORD daily; morning by morning shalt thou prepare it.

13

And thou shalt prepare a meal-offering with it morning by morning, the sixth part of an ephah, and the third part of a hin of oil, to moisten the fine flour: a meal-offering unto the LORD continually by a perpetual ordinance.

14

Thus shall they prepare the lamb, and the meal-offering, and the oil, morning by morning, for a continual burnt-offering.

15

Thus saith the Lord GOD: If the prince give a gift unto any of his sons, it is his inheritance, it shall belong to his sons; it is their possession by inheritance.

16

But if he give of his inheritance a gift to one of his servants, it shall be his to the year of liberty; then it shall return to the prince; but as for his inheritance, it shall be for his sons.

17

Moreover the prince shall not take of the people's inheritance, to thrust them wrongfully out of their possession; he shall give inheritance to his sons out of his own possession; that My people be not scattered every man from his possession.'

18